

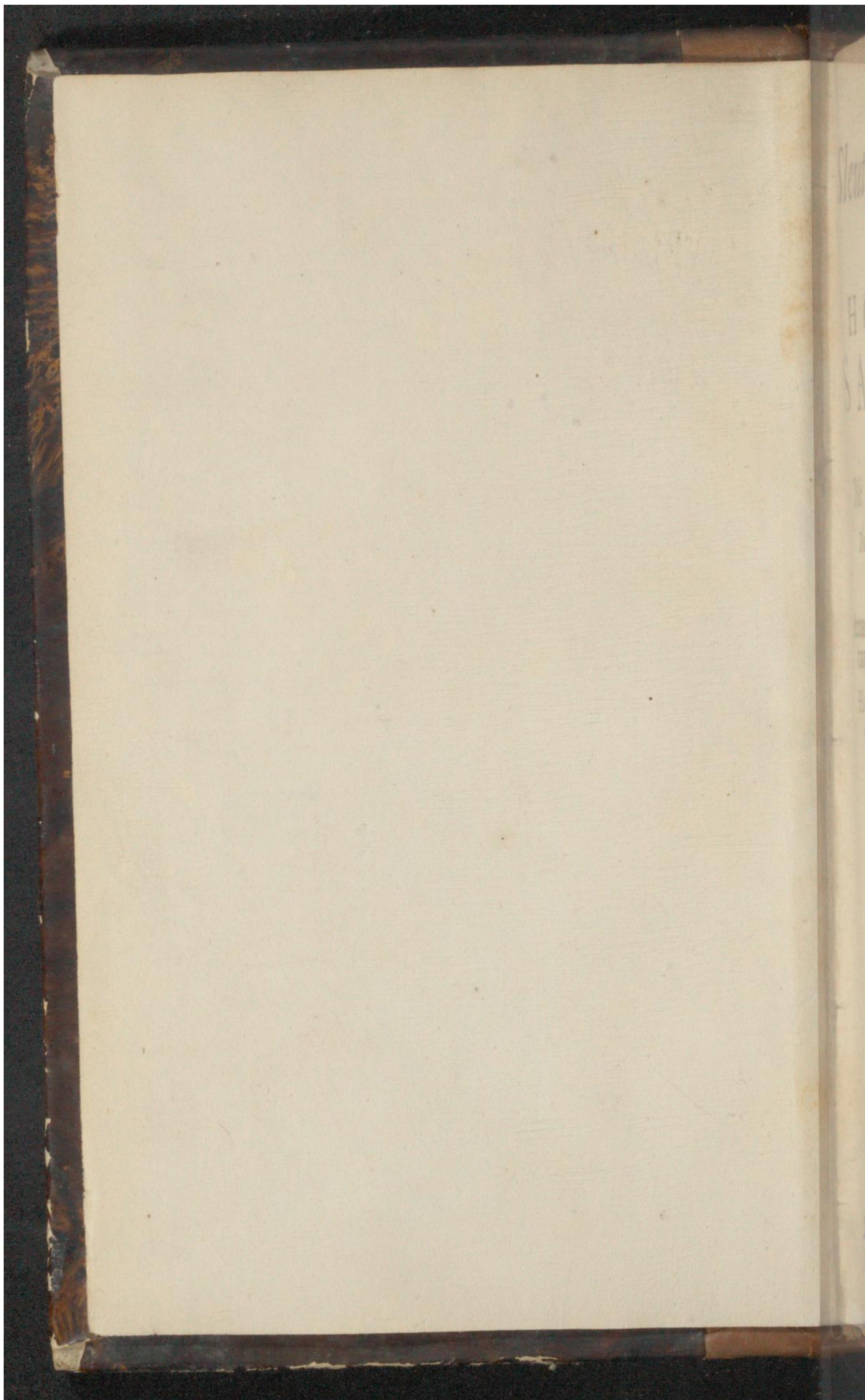

1002
F
25

DE
Sleutel of Verklaaring
Van 't
HOOGLIEDT SALOMONS.

Beschreven door

Mr. JACOBUS DURHAM,

Dienaar des Euangeliums tot GLASGOW *in* SCHOTLANDT.

Vertaelt door JACOBUS KOELMAN, Leeraar der Gemeinte tot Sluys in Vlaanderen.

Hier zijn bygevoegt ettelijke Gezangen des O. Test. op Zang-maat gestelt door *David Montanus*, Leeraar tot *Sluys*.

Tot UTRECHT,

By WILLEM KLERK, Boek-drukker en Boekverkooper/ op de Neude/ in de vergulde Salt/ 1681.

COLOSS. 3. VERS 16.

Het Woordt Christi woone rijkelijk in u, in alle Wysheydt; leert, en vermaent malkanderen, met Psalmen, en Lofsangen, en Geestelijke Liedekens, zingende den Heere, met aangenaamheydt in uw hert.

EPHES. 5. VERS 2.

En wandelt in liefde, gelijkerwijs ook Christus ons lief gehadt heeft.

Toe-eygening-Brief

Aen de Gemeinte van

SLUYS in VLAANDEREN.

Mijne Waerde, zeer Gewenſchte, en Geliefde inden Heere,

ALzo deſe Verklaaring van 't Hoogliedt, door my verduytſcht, nu in 't licht ſtond te komen / wilde ik niet nalaaten / na mijn gewoonte / deze gelegentheydt aan te grijpen / om als uw Wettig Leeraar U L. aen te ſpreeken. 'k Zal niet veel zeggen van 't Boeck zelfs / en van desſelfs Autheur / als ſullende my in de volgende Voorreden daer over in 't breede uytlaaten: Alleen moet ik U L. by deze occaſie indachtig maaken / dat ik dit Hoogliedt in mijn Woensdagſche en Donderdagſche Predikatien / in 't midden van U L. verklaart heb; ik volgde in die Verklaaring / nevens andere Uitleggers / byzonder den Dezen; zoo dat gy hier in leezende / u zelven zult te binnen brengen / hoe de zin van dat zeer Geeſtlijk Boek der Schriftuure van my toen verklaart wierdt; ook zult gy de Leeringen van my verhandelt / en toe-gepaſt / aldaer in het kort met weinige woorden vinden uitgedrukt;

drukt; 't welk ik vertrouw / dat die geene onder U L. zeer aengenaam zal zijn / dewelcke toen met de opening van dat uitnemenste Liedt / en met desselfs Toepassing seer opgenoomen waren. Wel dit Boek kom ik U L. dan byzonder opdraagen / en toe-eygenen; leest het / en overweegt het / en de Heere geve zegen en voorspoedt over 't zelve.

Maar mijn byzonder voornemen is / een woordt op zijn pas aan U L. mijn waarde Gemeinte / te schrijven / dewijl ik als noch weder-houden en verhinderd ben door de Machten des Landts / van na by tot U L. te spreeken. Gy-lieden zult het my / hoop ik / ten goede neemen / dat ik vrymoedig het zeer raake / 't welk ik my verzekere / dat U L. het verderf dreigt; ik kan / ik mach niet vleyen / noch plaasteren met loozen kalk / gelijk gy-l: weet / dat ik niet en placht. Ik moet schrijven / gelijk of ik de laatste maal schreef / en zoude nu gaan sterven.

Dit is 't geen / dat zwaar op mijn hert leght / en nu langen tijdt gelegen heeft; en ik moet het nu als uitroepen voor de Kerk van Nederlandt; hoewel ik de goede Naam / die van U L. uitgegaan is / geern wilde spaaren / indien zulks zo tot uw welstandt / en Godts eer / en anderer stichting was; Doch de noodt vereyscht het; gy-lieden zijt in 't gemeen van uw eerste werken en eerste liefde vervallen; gy-l: zijt verwelkt / verdort / en als uitgeteert in 't stuk van Religie. Hier van zijn tot my veel onwederspreeklijke blijken / en bewijzen / en getuigenissen gekoomen; zoo dat ik daar ontrent niet kan twijffelen; ik gedenke daar aan / hoe het onder U L. was / sint het Jaar 1668. tot het Jaar 1675.; maar helaas / nu gelijkt gy weinig de geene / die gy toen waart; daar is ysselijk verval gekoomen / een af-neeming / en verslimmering / en verslapping in 't stuk van Gods-dienst; gy-l: hebt

veel

veel verloozen uwen voorigen yver/ leven/ zorge/ sterkte/ genegentheidt/ en vigeur der ziele in het werk des Heeren/ zo dat ik tot U L. moet zeggen/ zijt waakende/ en versterkt het overige dat sterven soude/ uwe werken zijn niet vol gevonden; gy hebt de Naam/ van dat gy leeft/ maar gy zijt doodt; ik vreeze/ dat gy-l: het gezicht van Hemel en Hel merkelijk verloozen hebt; immers gy-l: gaat traag voort in de bezigheden/ die de eeuwigheidt belangen/ als of gy geen vreeze haddet/ noch gevaar van uw ziel te verliezen; en al waart gy buyten dat gevaar; gy-l: schijnt niet te beseffen/ dat gy door uw slappigheidt en vadzigheidt kondet verliesen/ ja zult verliezen/ indien gy 't niet al verloozen hebt/ de levendigheidt van uw genaden/ de zoetigheidt van alle gevoelige gemeinschap met Godt in Christo (een Hemel op aarde) de warme en levendige werkingen van uw hert na Godt toe/ de zoete gedachcen en meditatien van Godt/ de yverige begeerten na Hem/ 't vermaak en verlustigen in Hem/ de zoete onderhandelingen in liefde tussen den Heere en uwe ziele.

O de droeve verandering/ die op U L. gekoomen is/ inwendig en uitwendig! De Tijdt was/ wanneer gy-l: uw hert met veel verquikking uitstortedet in uw gebeden/ en wandeldet met God op den berg/ en zat onder zijn schaduwe met groot vermaak/ ende vondt zijn vruchten goedt voor uw smaak; gy verheugdet U L. meermaal in zijn genadige tegenwoordigheidt/ ende voeldet/ dat de blyschap des Heeren uwe sterkte was/ dat de liefde tot hem uitvloeyde/ en dat gy zijn Naam loofdet met uitgebreidtheidt/ van wegen de werkzaamheidt van 't leven der genade in uwe zielen/ wegens de invloeden des Geests op het zelve; maar waar zijn nu die levendige werkingen; hoe zelden zijt gy-l:

nu in uw binnen-kamer / en in de publijke Vergadering? Wat een verval is'er in U L. bidden / mediteeren / en selfs-ondersoecken? Hoe vreemt zijt gy-l. nu ontrent die plichten / die wel eer uw vermaak waren? En als gy de plichten noch al doet / hoe weinig leven en hart is'er in? Hoe weinig yvers is'er in uwe devotien? Meer betracht / om uw Conscientie gerust te houden / dan om Godt te verheerlijcken / en hem levendig gewaar te worden ontrent uw hert? Hoe zijt gy-l. nu van die Geestelijcke en Hemelsche wandel tot aartsche en vleeschlijke omgang vervallen! Waar is dat nuttig en smaakelijk leven ten goede van uw naasten? Heeft niet dat zout der aarde veel zijn smaak verloozen? In plaats van door uw spreeken genade te geven / die U L. hoozen / zijt gy nu niet veel stom / of ydelheidt sprekende? Of immers is het niet herteloos en leveloos / 't geen gy van 't goede tot uw naasten spreekt? O wat een droeven spectakel / wat een smaadt voor 't Euangelium is deze droeve omkeering!

Ik bid u / mijne Vrienden, let op u zelven / en keert in; zet uw hert op uwe wegen / en vraagt u zelven; leeft gy-l. wel als lieden / die gelooft de groote en wonderbaare dingen van de toekomende wereldt / en die 't gevoelen van 't gewicht van die groote dingen op u hert draagt? Toont gy-l. te gelooven / dat gy binnen korten zult wezen in d'andere wereldt / waar gy eeuwig de vrucht uwer handelingen hier zult maajen? Leeft gy-l. als die de eeuwigheidt in uw oog hebt / en 't levendige gevoelen op uw hert draagt van die doodt / en dat oordeel van die heerlijke vergelding / en eeuwige straffe / die volgen zal? Bidt / en hoort / en wandelt gy-l. zo in de wereldt / als die zo grooten verandering te gemoet ziet? Hebt gy-l. niet wel te vooren meer van

de

de eeuwige dingen op u hert gevoelt / dan nu? En ernstiger geweest in 't stuk van Gods-dienst / en ingespannener om een schat in den Hemel op te leggen / en den toekomenden toorn te ontvlieden? Placht gy-l. niet wel ordinaarder dan nu / deze ernstige vraagen u zelven voor te stellen / met bekommering / om een goedt antwoordt te krijgen; wat moet ik doen / om zalig te worden / om niet verlooren te gaan / om niet verdoemt te worden / en niet uit het eeuwige Koningrijk uitgesloten / en in de eeuwige duysternis opgesloten te worden? Wat zal ik doen / om mijn Godt te behaagen / en om waardiglijk Gode en de roeping tot het eeuwig Koninkrijk te wandelen / en om mijn groot interest en deel aan Jesus zeker te maaken? Hoe is 't met uw genaden / en inwendige werkingen des Geestelijken levens? Hebt gy / en toont gy noch wel uw eerste geloof en liefde / en levendige genegentheden? Moet gy-l. niet zeggen met den Psalmist / ik gedenk aan de dagen van oudts / en mijn ziel is overstelpt / en beroert? Waar is uwen yver voor Godt / uwe smeltende herts-tochten / werkende ontrent Godt en de dingen Godts? Is nu de Gemeinschap met Godt wel zoo zoet / en zoeter dan uw bescheyden deel-spijze? Kunt gy-l. nu niet wel leven en gerust zijn / al is 't / dat gy geen invloeden des Geests / geen bekentmakingen zijner liefde t'uwaarts gewaar en wordt? Zijt gy nu wel zo veel in heylige oeffeningen / als gy placht? Nadert gy nu zo dikwils / en zo hertelijk en beweeglijk tot den Heere / als gy-l. placht? stort gy-l. nu wel uwe zuchtingen en traanen / ja uwe zielen zo uit in 't bidden / heymelijk / en in gezelschappen? Worstelt gy / en strijdt gy nu met den Heere in gebeden / gelijk te vooren? Blijkt den ernst van uw Godsdienstigheidt wel in uw gantsche leven? Verkeert gy-l. nu in

in zulken geestelijkheid en oprechtigheidt te zamen/ gelijk voor dezen? Zoekt gy-l. malkander zo op te bouwen/ op te wekken/ en op te scherpen tot liefde en goede werken? Waakt gy-l. nu wel ter degen over al uw doen? Zijt gy-l. nu zo vlijtig/ en arbeydzaam/ om uw Huys-genooten in de vreeze en kennisse en dienst Godts te vorderen/ gelijk opt voor dezen?

Moet gy-l. hier niet een geklach op neemen over u zelven/ en oordeelen/ ja veroordeelen u zelven/ en uitroepen/ hoe ben ik vervallen? Ik bid u/ mijne Broeders/ en Zusters/ let'er op; hoe is't met uwe Zielen? Kunt gy-l. zeggen/ dat gy voorspoedig/ en bloejende/ en groejende/ ja rijk en verrijkt geworden zijt? Of moet gy niet veel eer zeggen/ dat gy zijt verwelkende/ en af-nemende? Ik hoope/ daar zijn noch eenige weinige onder u lieden/ die den Heere kunnen danken/ datse noch levendig/ en toenemende zijn door Gods genade: maar ik vreeze/ de meeste van U L. zullen moeten bekennen/ dat gy quijnende en vervallende zijt/ dat uwen inwendigen mensch verwelkert/ uw Godsdienstigheidt verdwijnt/ uw ziele verflaut/ uw genade versterft. O hoe behoordet gy u lieden te verwakkeren/ en na herstel uit te zien/ gy die hier van overtuigt zijt!

Maar ik moet my by deze gelegentheidt wat verder uitbreiden. Wetende dan/ dat de Gemeinte uit tweederley Belijders bestaat/ eenige genadelooze/ onherboorne/ en geesteloozе/ andere herboorne en vernieuwde; zoo wil ik mijn reden in de eerste plaatze schikken tot die geene/ welke of niet weten/ wat de kracht van de Christelijke Religie en Godzaligheidt inhoudt/ of/ immers niet ernstig tragten/ deselve in zich te vinden/ en in haar leven uit te drukken; welker getal buyten twijffel ver-

verre het grootste is. Och of zy my wilden hooren/ en deze weinige redenen en korte aanspraak leezen/ en behertigen! Zy hebben van my/ sint deze zes verloopene Jaren mijner uitstooting/ weinig van my gehoort. Doch ick hoop/ en versekere my/ uit 't geen my sommige gezeydt hebben/ de genegentheidt/ om my als haar eygen wettig Leeraar te hooren/ is noch niet t'eenemaal verstorven. Hoort my dan/ dat bid ik U L./ gy die tot noch toe vreemdelingen zijt/ en blijft ontrent het inwendige Christendom/ en ontrent het leven des geloofs/ en der waare heyligmaking: sommige van u en hebt de kennisse Gods niet/ en dat niet tegenstaande alle de middelen tot kennis/ zo langen tijdt genoten/ ik zeg het u tot schande. Sommige hebt een weinig kennisse van de Religie/ maer geen gevoelen van Godt of van de Religie op uw ziel; gy hebt geen recht begrip/ noch hert-roerend bezeffen en bewerking/ in de kennis/ die gy van Godt/ van uw ziel/ en van de Religie hebt; gy hebt wel iets van de Christelijkheydt in uw hooft/ maar niets daar van op uw hert/ noch in uw leven: gy weet wel iets van Godt/ van Christus/ en van de Religie/ maer gy blijft steeds zonder Christus/ en zonder een zaligmakend werk Godts/ en genade op uw hert; gy-l. meynt iets te zijn/ maar gy zijt niets dan Naam-Christenen/ en gy bedriegt u zelven; gy zijt noch in uw zonden/ gy voelt niet/ hoe nodig dat gy Christus hebt; gy hebt weinig of geen begeerte/ om verandert/ en van dese staat/ waar in gy zijt/ verlost te worden; ja uw hert is gerust in deze tegenwoordige staat; geen hertelijke wenschingen hebt gy/ dat de Heere uw hert mocht veranderen/ dat gy tot Christus daadelijk mocht overgebracht worden/ en dat gy Godt moght in waarheidt vreezen. Zondaars/ is 't zoo niet? Antwoordt voor Godt?

Lieve / bedenkt toch u selven / zijt gy niet in een ellendige staat ? hebje de vreeze Godts wel in u ? Hebt gy wel eenige zaligmaakende genade in u ? In tegendeel / zijt gy niet blindt / ongevoelig / en zorgeloos ; Leest gy niet veel zonder bidden in 't heymelijk / en in uw Huysgesin ? Of immers zoo / dat uw Conscientie wel zoude kunnen zeggen (zo gy 't af-vorderde) dat uw bidden is eer Godt tergen / en smaaden / dan hertelijk en yverig bidden ? Zijt gy niet eetende / en drinkende / op en neer gaande / en uw wereldsche bezigheden doende / zonder u veel te bekommeren ontrent d'andere wereldt ? Leeft gy niet in bekende zonden / niet tegenstaande uw Godsdienstige oeffeningen ? Zijt gy niet vreemdelingen ontrent het werk van Gods Geest in u ? Wel / zijt gy dan niet in de macht van de Duyvel / en in een staat van verdoemenis ? Dient gy niet om te zien / eer het te laat is ? wat meint gy te doen in het toekomende ? Wilt gy / en zult gy blijven in deze staat / tot dat gy sterft ? Wilt gy voort-gaan / gelijk gy doet / en niet meer zorg voor uw ziel draagen / dan gy tot noch toe gedaan hebt ? Wilt gy niet zoeken te ontkomen uyt deze uwe vreeslijke staat ?

Och roept toch om hulp / en herstel uit die gantsch jammerlijke en gevaarlijke staat ? Ontwaakt / ontwaakt / gy hardt-slaapende / roept Godt aan / gy vergaat ; ziet / zo gy voort-gaat / gy sterft in uw zonden / en gy moet ter Helle gaan / en eeuwig / eeuwig branden ? Hoe dikwils heb ik / en mijn Mede-arbeyders u toegeroepen ; bekeert u / bekeert u / waarom wilt gy sterven ? Gaat en haast u na Christus / dat Hy u helpe / en uit deze staat behoude / op dat gy niet eeuwig verloozen gaat ; Hy is verhoogt tot een Vorst / om te geven bekeering en vergeving der zonden. Zult gy dan niet eindelijk tot den Heere

re yveriglijk om hulp roepen/ dat Hy u van uw booze hert/ de fonteyne van alle uw verkeertheidt verlosse? Zult gy niet tot uw Leeraars uitroepen/ wat moet ik doen/ om zalig te worden? Wat is de weg des levens/ help my/ en bidt voor my?

Simon den Tooveraar/ dien godloozen huychelaar/ als hem zijn zonde en ellende door Petrus wierdt aangezeydt/ naamlijk/ dat zijn hert niet oprecht was met Godt/ dat hy was een bittere gal/ en een samen-knooping van ongerechtigheidt/geen lot noch deel hebbende aan het goede woordt/ quam nochtans daar toe/ dat hy zeyde/ bidt voor my/ bidt voor my den Heere/ dat geen van dese dingen my overkoomen. Maar wanneer zijt gy oit daar toe gekomen/ dat gy tot u Leeraars/ of tot andere met God gemeinsaame Christenen zoudt gezegt hebben; bidt voor my/ biddet den Heere/ dat hy my verlosse van dit verharde hert/ van dit verblinde verstandt/ van deze verkeerde/ zorgelooze geest/ van dese aartsheidt/ booshevdt/ ydelheid/ vleeschlijckheidt/ en begeerlijkheidt; biddet/ dat de Heere mijn ziele overtuyge en bekeere; helaas/ daar toe zijt gy noch niet gekoomen. Hoe dikwils hebben wy de bazuyne geblaazen/ en luyde uit de keel geroepen/ dat gy van wegen uw zonden en overtredingen in gevaar zijt van vergaan/ zoo gy niet haastig toeziet; dat de byl aan de wortel der boom is gelegt/ en dat ieder boom/ die geen goede vrucht draagt/ zal uitgehouwen/ en in 't vyer geworpen worden? Dat de Heere de dagen der onwetenheidt overgezien hebbende/ nu als het licht is opgegaan/ alle menschen over al gebiedt/ zich te bekeeren/ dewijl Hy een dag gestelt heeft/ waar in Hy de wereldt rechtveerdiglijk zal oordeelen? Dus hebben wy alarm geroepen/ ziende de Leeuw koomen/ de Heere als een vyandt/ als een Beer van

jongen berooft / in zijn toorn tot u naderen; bekeert u / was het woordt / of gy zult vergaan; geloovet / of gy zult verdoemt worden / en noit in 't Koninkrijk Gods ingaan. Maar hoe heeft men blijven slaapen / en snorken in de zonde! Al zeydemen tot u (als geloovende den schrik des Heeren) de Philistijnen over u; den Duyvel over u; de zonde legt aan de deur; Gods toorn staat van den Hemel geopenbaart te worden / van den Hemel tegen alle uwe ongerechtigheidt; de Rechter staat te koomen; de doodt is gereedt / om haar pijl in uw hert te schieten / en de hel opent haar wijde kaaken voor u; en evenwel gy ontwaakte niet uit de strikken des Duyvels / waar mede gy levendig gevangen en gebonden waart / en zijt na zijnen wille; uw Conscientie wierdt niet aangezet / om tegen u te prediken / en te donderen / zeggende / wendet u toch tot den Heere Jesus / breekt uw zondnn af door berouw / zoo gy voort-vaart / gy zijt doode lieden; daar is maar een stap tussen u / en de eeuwige doodt; zo gy niet schielijk u bekeert / gy zult in den eeuwigen oven / en brandenden gloedt verzwolgen worden.

Maar / neen / 't heeft al niet gewerkt; daarom roep ik noch eens / en het zal lichtelijk mijn laatste reys zijn / dat ik tot U L. roepen zal; kan Godts goetheidt / vriendelijkheidt / en barmhertigheidt u niet lokken / zo laat uw elende en 't gevaar u verschrikken; steekt eens de vinger in dat vyer; dat is / blijft wat lang en dikwils in de geloovige aanmerking van dien vreeslijken toorn / en vyerige verbolgentheidt van die machtige Heere Godt / van wien de Heyligen aldus uitriepen; wie kent de sterkte uwes toorn / en uwe verbolgentheidt / na dat gy te vreezen zijt! Een wreeker / een wreeker is de Heere / en zeer grimmig! Een wreeker is de Heere aan zijn weder-partijders! En Hy behoudt den

toorn

toorn zijner vyanden! Wie zal voor zijn grimmigheidt bestaan? Wie zal voor de hittigheidt zijns toorns bestaan? Zijn grimmigheidt wordt uitgestort als vyer / en de rotsteenen worden van Hem vermorselt. Denkt toch aan deze vreesselijke dingen / niet in 't voor-by-gaan / maar t'elkens wederom / tot datse op u herte werken; denkt zal u herte wel bestaan? Zullen uwe handen sterk zijn / in de dagen als de Heere met u handelen zal? Gy kunt niet loochenen / gy staat lang uit tegen den Heere; neemt dan / de Heere zeyde van u / gelijk van zijn Volk / ik zal niet meer verschoonen / ik ben moede geworden van verdraagen / om dat ik u heb zoeken te reynigen / en gy niet gereynigt zijt / zo en zult gy van uwe onreynigheidt niet gereynigt worden / tot dat ik mijn grimmigheidt op u zal hebben doen rusten; ik heb u tijdt der bekeering gegeven / en gy hebt u niet bekeert / dies zal ik mijn handt voor eeuwig zwaar op u neder-laaten; gy weet / dat gy in 't gevaar zijt van 't helsche vyer / wel stelt eens by u zelven / dat gy daar in vielt / en dat gy zoudt moeten gevoelen die ysselijke vlammen / als een zwavel-stroom aangesteeken van den adem des Heeren; zoudt gy't kunnen verdraagen? Kunt gy woonen by en in een eeuwige gloedt? O neen; wat wilt gy dan doen / om uw ziel te behouden / om in dat vyer niet te geraaken? Wilt gy geen moeyte doen / om de zonde te verlaaten en te dooden / en te dien eynde tot Christus loopen / die uw banden kan los maaken / u zonden t'onder-brengen / en u stellen in de vryheit der Kinderen Gods? Dit te doen / is dat pijnlijker / dan de eeuwige doodt / dat gy daar meer voor schrikt / en weg loopt? Och merkt immers op / en denkt dit over en over / tot dat gy voelt / dat uw hert in 't binnenste van u begint te ontbranden / of anders dat een koude schrik over uw leden gaa / en gy daar

door

door uit uw zorgelooze en ſlaperige ſtaat werdet uitgedreven; Zoo uw huys boven uw hooft in brandt ſtondt / zoudt gy niet uitroepen / brandt / brandt! Zoudt gy niet zoeken / dezelve te bluſſchen / en alle de hulp / die gy krijgen kondt / verzoeken / om uw huys te bewaaren / dat het niet in de aſſche mocht geraaken? En neemt daar-en-boven / 't welk mogelijk is / dat uw huys ſtond in lichter laye vlam / en gy waart'er in opgeſlooten / ende kond'er niet uitkomen: maar ſtondt apparentelijk met goedt / huys / en al verbrandt te worden; hoe zoudt gy dan roepen tot uw Vrienden / en gebueren buyten / en zeggen; Och ontfarmt / ontfarmt u mijner / en helpt my uit / breekt de deur op / en de venſter in ſtukken / en helpt my; ik brandt / ik brandt! Wel zondaars / hardtnekkige / verharde zondaars / brandt Godts toorn niet ſchriklijker / dan een huys zoude branden? Staatſe niet van den Hemel ontdekt te worden tegen al uw zonden / over U L. die kinderen des toorns zijt? Omringt niet de Heere / die een verteerende vyer is / u van alle kanten? Gaapt niet de helſche afgrondt / dat onuitbluſſchelijke vyer / die poel / dewelke brandt van vyer en ſulpher / de tweede doodt / om u binnen korten in zich te ontfangen? En zijt gy niet beſlooten door de zonde in een Kerker / zo dat gy het niet kund ontkomen / zoo niet de Heere Chriſtus de Kerker opene / en 't ſlot van uw hert op-breeke / en u verloſſe van den toekomenden toorn / die zoo na by is / om uit te breeken? Zult gy dan nu niet uitroepen met den grootſten ernſt / om hulp en verloſſing? Zult gy niet zeggen / ontfarmt u mijner ô Godt en helpt my / want ik vergaa; opent dit hert / en rukt my als een brandt-hout uit den vyere; Heere Jeſu / gevet de handt / en grijpt my: want beeken Belias verſchrikken my / banden der Helle omringen my; breekt my dit harde hert; helpt my uyt dezen verharden ſtaat.

Maar

Maar helaas / ik vreeeze / dat uw hert t'eenegaar ongevoelig is van uw elende / terwijl gy zegt / dat gy 't woordt geloofst; want hoe kunt gy noch voort-gaan in Christus klein te achten / en uwe zonden op te volgen? Is niet uw Conscientie (och of zy niet en was) afgebrandt en toegeschroeyt? Ik vreese van zommige / datse alreedts zijn overgegeven aan haar zelven / en in een verkeerde zin / om allen goeden raadt te versmaaden; nochtans zal ik tot u roepen met langmoedigheidt; Och mocht myn reden tot uw ooren en herten ingaan; Zondaars tot Sluys, onbekeerde en onvernieuwde zondaars / wilt gy zo voort-gaan tot dat gy sterft / of zult gy wederkeeren? Waakt op / waakt op / doet u zelven geweld aan; dringt wat gy gehoort hebt / en noch hoort / op uw hert; of liever / brengt u hert tot Hem / die op den Throon zit / en die zegt / ziet ik maak alle dingen nieuw / geeft het hert aan Hem / Hy eyscht het van u / niet om dat het goedt is / maar om dat hy 't goedt maaken kan en wil. Haastet u tot Christus / en vliedt van uw zonden: want de Doodt en de Hel volgen u op de hielen, vreest en beeft; de Duyvel zoekt u tot zijn proye te maaken; ja hy wil zich verzekeren / dat gy zijne blijven zult / gelijck gy nu zijt / terwijl gy in uwen koers van zonden slaapt.

Och roept sterk tot Godt / en worstelt met den Allerhooghsten; ziet de deur is open; de Throon der genade staat voor uw oogen / en Godt vertoont zich op dien Throon; de Hooge-priester over 't huys Godts / staat om zijn werk te doen / naamlijk zielen tot Godt te brengen / en haar te doen genade en barmhertigheidt vinden tot tijdige hulp; let op Christus / zo als het Euangelium hem voorstelt / hy staat met geopende armen / om te ontfangen / en te omhelsen / al wie komt / wie tot my komt /

zegt hy/ zal ik geensins uitwerpen. Maar weetet dat ook/ uwe zonden moeten van uw hert gebonden/ en met uw leven weg gedaan worden/ niet een van die moet gy'er willig houden; strijden moet gy/ om in te gaan door de enge poort; en gy moet geweldt doen op den Hemel: want het Koninkrijck der Hemelen lijdt geweldt; de geweldigers nemen 't alleen in. Nu/ merkt wat ik zegge; de Heere geve U L. verstandt in allen dezen/ tot op dezen dag (zo mach ik zeggen met Moses) heeft u de Heere niet gegeven een hert om te verstaan/ noch oogen om te zien/ noch ooren om te hooren. Mijn bede voor u is/ dat Hy die Lydias herte opende/ om op het woordt Pauli acht te geven/ en die de sleutel Davids heeft/ die opent/ en niemant en slupt/ en slupt/ en niemant en opent/ dat hy/ zeg ik/ uwe oogen en ooren en herten opene/ om't woordt van uw verstooten Leeraar/ ja 't woordt des Heeren/ die gereedt staat om te oordeelen/ geern te ontfangen/ en met alle toegenegentheidt op te slupten in een eerlijk goedt hert/ en vruchten te draagen/ die 't geloove en de bekeering waardig zijn. Maar zo gy het zult verachten/ en op u zelven niet toepassen/ ja niet glooven/ dat die vreesselijke dingen/ welke ik uit des Heeren naam gedreigt heb/ komen zullen/ zoo laat ik dit woordt voor den Heere/ u lieden tot een getuigenis/ 't welk in die groote dag zal ingebracht worden/ als gy geen voorwendsel vinden zult.

Nu wende ick my in de tweede plaats tot de geene/ die ooren hebben/ om te hooren wat de Geest tot de Gemeinte spreekt; gy lieden die de genade Godts in waarheidt deelachtig zijt/ immers die gy zo oordeelt van u zelven/en andere oordeelen het van u; hoort my ditmaal/en de Heere zal na u hooren; verwakkert u zelven allesins kloekelijk tot behertiging/en oeffening

van Godzaligheidt; gy weet en kondt het ras gewaar worden/ u ontbreekt veel; gy zijt zeer arm/ en ledig/ en mager; zet uw hert op uwe wegen; gy l. hebt veel schoone middelen/ veel heylzaame onderwijsingen/ en bestieringen; waar zijnse/ en wat brucht doense? Wat is'er geworden van alle Predikatien/ Sabbathen/ Sacramenten/ Vast- en Bid-dagen/ die gy genooten hebt? Gy hebt veel levendig voedsel/ wijn/ en melk/ en olye (die u vet en sterk/ vrolijk/ en bloeyende hadden kunnen maaken) in uw hert gekregen/ wat vrucht is'er van gekoomen? Kunt gy zeggen/ dat uw hert is vol geloof/ en vruchten des geloofs? Dat het warm en werkzaam is ten goede? Dat'er een goeden schat van raadt en troost in is/ en blijft? Dat in al dien tijdt/ sint gy krachtig geroepen zijt/ uw genade gegroeyt/ en uw ziel opgebouwt is in geloof en heyligheidt? In tegendeel/ staat niet het gebouw stil/ na dat de grondt gelegt is? ja is't gebouw der genade niet veel eer afgebrooken/ en het werk jammerlijk verballen? Was't niet over eenigen tijdt beter met u/ dan het nu is? Wel is dat niet een gantsch droevige staat? Kunt gy daar in berusten? Quelt gy u daar niet over/ dat gy na zo langen tijdt dien gy gehadt hebt om te groejen/ noch zulke kinderen zijt in Christo/ en zo vleeschlijk en aardsch/ noch zo gezet op het tijdlijke/ en zo onheilig van wandel? Geheugt gy/ dat gy eens leefde een leven des geloofs en der liefde? dat gy u wandel in den Hemel hadt? dat gy teer van herten/ en omzichtig en van goeden reuk in uw omgang waart? Dat gy leefde en wandelde in den Geest/ en de begeerlijkheden des vleeschs niet vervulde/ en zijt gy nu weder vervallen tot een yverig behertigen en najaagen van aardsche dingen? en hebt gy dat levendige gevoelen van de geestelijke en eeuwige dingen verlooren? Er-

kent gy dit niet met droefheidt / dat uw ziel in di
quade staat is? En is 't nu geen tijdt / dat gy u zel
ven opwekket / en zoeket in een betere staat te ko
men? Ja gewis; 't is tijdt / 't is hoog tijdt / 't is
meer dan tijdt / dat gy wakker wordet / en uw vad
sig hert aan-zet tot werksaamheydt: zijt voortaan
beziger voor uw ziel / dan gy tot noch toe geweest
zijt; 't is genoech en veel te veel / dat gy dit ongee
stelijk en onnut leven hebt geleydt; 't is meer dan
genoeg en te lang / ja 't is een schande / dat gy on
der zo veel middelen zo lang / evenwel niet verder
gekomen zijt; gy hebt veel verlies gedaan; gaa
niet voort verliezen; gedenkt van waar gy afgeval-
len zijt / en bekeert u; krijgt weder uw eerste lief-
de / en doet uw eerste werken; roept tot den Heere
om hulp; Hy de helper Israels kan u helpen; zoekt
hem / terwijl hy te vinden is / en roept hem aan /
terwijl hy noch na-by is / eer gy verder verualt / en
hy verder van u af-wijkt; gaat tot die Medicijn-
meester der zielen; hy kan alle ziekte / en uwe ziek-
te / uw teering des herten genezen; gaat tot hem
met uw quijnende ziel; heft uw hert op tot hem / en
roept / stootende uw hert uit in uw bidden / en zegt /
Heer / ik ben verballen / mijn hert is flauw / en
bezwijkende / mijn geloof en liefde is kleyn; mijn
gedaente is verwelkert / mijn schoonheidt verdort;
mijn hert zinkt en bezwijkt: maar gy zijt de sterkte
van mijn hert / en mijn heop is op u. Doch dwingt
u zelven ook daar-en-boven tot het doen van uw
pligten; zet uw hert aan 't werk; 't moet u moeyte
kosten; luyheid en loomheid is uw ziekte; traag-
heid tot geestelijke werkzaamheid moet bestreden
worden; geweldt moet gy op u zelven doen; spoort
u aan tot meerder arbeydzaamheid; wilt gy geen
moeyte aanwenden / zo moet gy leggen en verquij-
nen / daar is geen hulp toe; wat klaagt een leven-

dig

dig mensch? Dat hy zonder uitstel opstaa/ en vlij-
tig zy/ om Godt te behagen/ en zijn pligten te ver-
richten; mints altijdt zo/ dat hy Christus zijn sterk-
te maake/ zonder wien hy niets kan doen/ en door
wien hy alles vermach/ als dewelke hem kracht zal
geven.

Maar laat my u zeggen/ mijne Vrienden, waar
toe ik wilde/ dat gy u zelven opwekte; 't is niet al-
leen/ om het een weinig beter te maaken/ dan tot
noch toe: maar 't is/ om u uit te strekken en te
grijpen na de volmaaktheidt/ of gelijk den Apostel
het uitdrukt/ om u te reynigen van alle besmettin-
gen des vleeschs en des Geests/ en uwe heyligma-
king te voleyndigen in de vreese Godts/ uit kracht
van Godts beloften; volmaakte heyligheidt moet
gy beoogen/ en daar na uitstrekken; gestadig moet
gy trachten voort te gaan/ en te grijpen/ na 't geen
voor u is/ op dat uw laatste werken beter mogen
zijn dan de eerste; uw padt moet zijn een schijnend
licht voort-gaande tot den vollen middag; uw gena-
de moet groeyen tot dat gy opkomt in heerlijkheidt.

Maar in 't byzonder/ daar zijn Vier Dingen, tot
welke ik u lieden wilde ernstig opwekken; Voor
eerst, zoekt in uw ziele te hebben een sterken hon-
ger en dorst na veel genade en godzaligheidt; scher-
pe begeerte moet gy trachten te hebben na 't goede/
een begeerte/ die u zo lang doe zoeken/ tot dat gy
verzadigt worde/ die u drijve na de Rivière Godts/
die vol waters is/ na de fonteynen des Heyls/ om
te putten en te drinken het water des levens; Gy
moet dorsten na Godt/ en geen arbeydt ontzien/ tot
dat gy verkrijgt; zalig zijn/ die hongeren en dor-
sten na gerechtigheidt/ na de genade en Godza-
ligheidt/ want sy zullen verzadigt worden; zy zul-
len genoeg hebben/ en vol worden van de goeder-
tierentheidt des Heeren; Hy vervul de begeerte en

** 2 het

het welbehaagen der geener / die hem vreezen. Och waart gy hongeriger en dorstiger na het geestelijke / wat een heylig Volck / watte begenadigde Zielen zoudt gy ras worden! alle genade zoude in u overvloedig zijn; 't is een groote elende in vervallene zielen / dat ook haar honger en begeerte vervallen is; teeringachtige lichaamen zijn dikwils hongerig en gretig / tot datze sterven; maar teeringachtige zielen hebben noch honger noch dorst; is 't leven van uw genaden zeer vervallen / was maar uw begeerte na genade niet vervallen; had gy uwen honger en dorst niet verlooren na gerechtigheidt / uw dorst na Godt / na de levendige Godt. Wel / hier moet gy op toe leggen; 't is niet genoech te zeggen / ik wensch heiliger en hemelscher te zijn; gy moet het zoo begeeren / dat gy dit maakt het eenige van uw begeerten / genade / en niet dan genade / heyligheidt / en niet dan heyligheidt moet u voldoen: en kunt gy zeggen / dit eene begeer ik, gy zult ook zeggen / dit eene zoek ik; eene oprechte begeerte is niet een luye kragtelooze wensch / maar zulken scherpen / steekende begeerte / en dorst na Godt / die u niet zal gerust laaten in zulken staat; menschen die seer hongeren en dorsten / kunnen niet slaapen van wegen honger en dorst / dezelve houdt haar waakende; zo zal ook uw dorst na Godt uw waakende houden / zy zal u niet te vreden noch onbekommert laaten / al gingen andere zaaken na de wereldt wel met u; Wel voelt u pols; hoe slaat uw hert hemelwaarts? Zijn uw begeertens zwak / en koel / en flauw / zo datse uw geest niet ontrusten? Dit is elendig; zoekt verwakkerde begeerten na den Heere / en na de kracht der Godzaligheidt; gy l. zijt magere en bleeke Christenen geworden / zijt begeerig na een herstel; ziet ontsteeking te krijgen van hertelijke begeerten / brandende / ongeduldige /

pijn-

pijnlijke / en werkzaame begeerten; geeft u hert geen rust / voor dat die lusteloosheidt en koelheidt ontrent God en geestelijke zegeningen genezen zy / en gy daar uit zo ontwaakt / dat gy kunt zeggen met de Kerk / ik verwagt u / Heere; tot uwen Naam / en tot uwer gedachtenis is de begeerte mijner ziele / met mijn ziele begeer ik u in de nacht / ook zal ik u met mijn geest / die in 't binnenste van my is / vroeg zoeken; en met den Psalmist / ô Godt / gy zijt mijn Godt / ik zoek u in den dageraadt; mijn ziele dorstet na u / mijn vleesch verlangt na u in een Landt dor en mat zonder water; ô mocht ik uwe sterkheit / en uwe eere zien / gelijk ik die gezien heb / of gelijk andere vroomen die zien, uwe goedertierentheidt is beter dan het leven; mijn ziele kleeft u achter aan / uwe rechterhand ondersteune my. Laat uw ziel zo roepen / dorsten en heygen na den levendigen Godt / en als gy zo een dorstend / verlangend / begeerend hert verkregen hebt / zo zal uw ziel verbuld worden met smeer en vettigheidt / en uw mondt zal hem roemen met vrolijk-zingende lippen; en gy zult een lieffelijke smaak vinden in de dingen Godts en der Godzaligheidt; zoete smaak sult gy vinden in 't bidden / hooren / denken en spreeken van de Godlijke zaaken: want honger en dorst geeft de beste smaak aan dingen die smaakelijk zijn; gy zult levendige geur / en zoetigheidt / aangenaame roeringen en bewegingen vinden / in 't geen de Religie belangt; dan zal de wetenschap voor uwe Ziele lieffelijk zijn; gelijk Salomon spreekt; gy zult geest en leven / en zonderling vermaak vinden in aan Godt te denken / hem te bidden en te danken / en van Godt en het Godlijke te spreken; en gy zult ook andere verwarmen en verwakkeren / als hebbende met honger en dorst lieffelijk gesmaakt / en ingenoomen de geest en kracht van de Religie en Godzaligheidt.

Ten anderen, staat daar na, dat gy voornaamlijk het wezentlijke, het substantieele, het innigste van de Religie en Godzaligheidt mocht betrachten be-staande in deze vier dingen. 1. Dient Godt in den Geest/ en in waarheidt; dient hem zo/ dat gy hem liebet/ vreezet/ vertrouwet/ prijzet/ en roemet/ en in hem u verlustiget; dient hem door de kracht van zijn Geest/ en door uwen geest/ zo dat in den uiterlijken Gods-dienst een daadelijk en geestelijk werk zy/ niet een schaduwe noch gedaante. 2. Kent allesins en alleen in Christus Jesus/ en in zijn Kruys/ zo dat gy door Hem als Middelaar alle vrede en sterkte te gemoet ziet/ en door Hem alle uwe Gods-dienst tot Godt brengt/ en om zynent wil d'aanneeming desselfs by Godt/ en alles des-selfs vrucht en troost verwacht. 3. Wijkt af van het quade/ en wacht u van de zonde/ verloochent alle godloosheidt en wereldsche begeerlijkheden; kruycigd uwe zondige begeerlijkheden en passien; doodet de zonden binnen u/ 't vleesch met alles des-selfs bewegingen/ zonder eenige te verschoonen. 4. Betracht heyligheidt en gerechtigheidt; zyt matig/ rechtvaardig/ en Godsalig in deze wereldt. Dit zijn weezentlijckheden en substantieele dingen in de Christelijckheidt; zoekt/ zeg ik/ deze dingen boven alle driftigheden en beweegingen/ boven alle vreugde/ boven alle levendige en yverige tochten/ hert-smeltingen en traanen/ boven al het gezet-spreecken/ en vertoonen/ boven veel subtijl begryp/ bequaamheidt om te disputeeren/ en te praaten; zoeckt gy te groejen in die genoemde weezentlijkhe-den van de Religie; sommige hebben veel dryven/ kunnen veel weenen over zonde/ en smelten onder 't woordt; voelen veel levendige en warme werkin-gen van liefde tot Godt en Christus/ en hebben hooge verrukkingen van blijdschap; doch ondertus-

schen

schen kunnen zy zich weinig wachten van zonde; 't Woordt heeft weinig kracht op haar praktijk; zy zijn niet zeer teder/ om Godt niet te vertoornen/ noch te mishaagen/ noch zo vlijtig/ in Gode dienst te doen/ en haar naasten liefde te bewijsen; maar sommige andere/ al kunnen zy zoo veel niet schreyen over de zonde/ zy kunnen dezelve meer vreezen/ zich meer daar van wachten/ en de kracht der zelve overwinnen/ meer dan die daar zo beweeglijk over weenden; zoo zijnse ook zoo affectueus en week niet onder 't Woordt; doch 't Woordt kleeft haar meer aan/ en 't vermach meer op haar tot de praktijk: zy vinden wel zulke liefde-driften niet tot Godt en Christus/ maar zy zijn tederder/ om Godt te behaagen/ en niet te vertoornen/ en genegener/ om Godt getrouw en ten dienste te zijn; 't geen haar ontbreekt in affectueusheidt/ vervullen zy in voorzichtigheidt des wandels; 't geen haar ontbreekt in vrolijkheidt/ vervullen zy in vlijtigheidt. Wel/ ik zegge/ dewijl hy de beste Christen is/ die meest groeyt in 't substantieele/ en wezentlijke der Religie/ zoo zoekt gy boven al/ die substantieele Christelijkheidt te hebben/ en uit te drukken; voelt gy zoo veel warme werkingen van de liefde tot Christus niet ('t welck u gebrek is) ziet dat gy u aan Christus en aan de gehoorzaamheidt van zijn wil te meer moogt vast houden; zijt gy min levendig geroert/ zijt meer teer/ zorgvuldig/ en wacht-houdende in uw gangen; kunt gy zoo veel traanen niet storten over zonde/ vermijdtse immers nauwkenriglijk; zijt gy niet zo opgetrokken/ gelijk andere/ zijt meer gedoodt aan de zonde/ aan de wereldt/ aan de gewoontens/ lusten/ playzieren/ en goederen van de wereldt. Doch 't is ongelijkelijker best/ en begeerlijkst/ het beyde te hebben; zoekt het dan beyde: maar inzonderheidt ziet toe/

dat 't geen u ontbreekt in beweegingen / werde goed gemaekt door te zijn conscientieuser / en nauwkeuriger Navolger Christi in alle de bekende / en krachtige zaaken der Wet / gekruyst aan de zonde en aan d'ydelheden / en genegen / om al het goet te doen dat gy kunt in uw standt-plaats / en gestalte; zijt wel yverig en levendig / zoo veel mogelijk / doch zijt niet zoo gezet om groot geluydt / en schoone vertooningen te maaken met woorden en affecten / gelijk zommige heete en haastige belijders die haast in de windt verdwijnen; maar ziet gy toe dat het weezentlijke zy in alle uwe vertooningen zijt blijtige Christenen / zijt doende Christentn / zijt gemortificeerde Christenen.

Ten darden; zoekt vast en diep gewortelt en bevestigt te worden in geloof in Jesus, tracht st[illegible] en sterk en onbeweeglijk geresolveert te zijn / om op hem te vertrouwen volgens 't genade-Verbondt; Dit is 't groote point en 't hert en ziel van de Evangelische gehoorzaamheidt en godzaligheidt; kleeft vast aan Christus / vertrouwt u zelven aan en op hem / om alles; geeft u zelven aan zijn bewaaring / bescherming / en hulp; wacht u zelven geheel en voor altijdt op zijn Algenoegzaamheidt en getrouwigheidt / en werpt alle uwe lasten en zorgen op hem / tot uitwerking van alles; stelt alles in zijn handen / en laat het op hem leggen / op dat hy 't mag voor u draage / en toezie / en u door uw geheele koers ten eynde toe door helpe; leunt / en wacht op hem / om al wat hy opgenoomen heeft voor de zyne te doen / en vertrouwt u zelven aan hem met weldoen / zoo dat gy zelfs een goede conscientie in alles zoekt te behouden; hangt van hem af met eene geruste stille verwachting / van dat hy u zal helpen / en houden op zijn weg volgens zijn beloften; kleeft zoo aan hem met een vast voorneemen des herten /

arbeydende om dit vertrouwen vast en diep te hebben; zoo doende zult gy kunnen beantwoorden alle uwe twijffelingen en vreezen/ die u anders zouden verhinderen/ getrooft en voorspoedig op uwen weg voort te gaan.

Als gy bekommert zijt/ hoe gy door deze woestijne van de wereldt zult heenen gaan/ en zetten uwen weg hemelwaarts/ zonder tot verkeerde en valsche wegen af te wijken; uw vertrouwen op Christus zal u zeggen/ en verzekeren/ Christus zal u toonen de rechte weg/ en leyden u op de weg/ dien gy hebt te gaan; Hy zal u stieren/ en toonen u zijn voetstappen op de weg/ dien hy u heeft voorgegaan/ op dat gy gaat en loopet in de loopbaane/ ziende op hem/ tot moed-geving en bestiering/ volgende de voetstappen niet alleen van de schaapen/ maar van de Herder/ en wandelende/ gelijk hy u voorgewandelt heeft; Als gy zoudt zeggen/ 't is in den mensche niet/ die wandelt/ dat hy zijn gang richte/ hoe zoude een mensch zijn weg verstaan en houden? Dan zult gy met David aldus spreeken/ ik betrouw op u/ maakt my bekent de weg/ dien ik te gaan heb: want ik hef mijn ziel op tot u/ uw goede geest geleyde my in een effen landt/ gy zult my leyden na uwen raadt/ en my opneemen in heerlijkheidt. Als gy zoudt zeggen/ wie zal al mijn gebrek verbullen/ wat ik na den lichaame en na de ziel van doen hebbe; wie zal my verzorgen van alles/ om mijn pligt te verrichten; mijn gebrek is veelvuldig / mijn hert/ en mijn genade is swak/ mijn werk is veel/ mijn tegenstand groot; my ontbreekt veel liefde/ veel leven/ veel yver en sterkte; wel/ uw vertrouwen op Christus zal u door-helpen; hy zal u manna en broodt van den Hemel op den weg doen regenen/ en water zal hy u uit den rotsteen geven; zijn genade sal u genoegh zijn; gaat

maar tot Christus / en zijn volheydt / en vertrouwt op hem om verzorging van alles; uw Godt zal allen uwen nood-druft vervullen na zijn rijkdom in heerlijkheidt door Jesus Christus; Om drie dingen wil hy / en wagt hy / dat gy van hem zult afhangen. 1. Om geduurige invloedt van genade, om uw ziel in 't leven te houden. 2. Om bystandt in pligten / en om zijn geest / om uw zwakheden te hulp te koomen / en uw werken in uw te werken. 3. Om alle noodige verquikkingen van ziel en lichaam. Hy heeft al uw Kapitaal in handen; gy zult als kinderen uit zijn handt dagelijks nieuwe verzorging ontfangen / troost / sterkte / genade, zoo dat gy zult kunnen / immers moogen zeggen ik vermach alles door Christus / die my kracht geeft: vertrouwt dan op hem: want in hem is een eeuwige rotsteen en sterkte; want hy heeft gezegt, men zal van my zeggen / gewisselijk in den Heere zijn gerechtigheden / en sterkte; tot hem zal men koomen.

Zoo mede / als gy bekommert zijt / hoe gy de doodt zult ondergaan / en hoe gy dan zult inkoomen in de Hemelsche erffenis / in 't landt der belofte; uw vertrouwen op Christus zal u antwoorden, dat hy u in die uure zal bystaan / dat hy die u leert te leven voor Godt / u zal helpen om te sterven / en in vrede na de zalige rust te gaan; Hy die de doodt heeft overwonnen en ontwapent / zal u op deze Jordane brengen; Hy is'er zelfs eerst overgegaan / om een weg te baanen voor zijn verloste / om over te koomen; hy zal u oock dan niet begeven noch verlaaten; houdt u aan hem / en hangt van hem af, en gy zult met den Psalmist seggen / al wandelde ik in het dal der schaduwe des doodts / ik en sal geen quaadt vreesen: want gy zijt met my; hy heeft gesegt / ik ben het leven; die in my gelooft sal leven

al

al waar hy ook gestorven; die deel heeft aan de eerste opstanding/ aan die heeft de tweede doodt geen macht; vreest dan niet/ in dese diepte af te steeken; maar vertrouwt op hem; hy die u verlost heeft/ en noch verlost/ zal u ook op dien dag verlossen; ja door de doodt zelf sal hy u van alle uw vrees en droefheidt verlossen; hy zal u getrouw zijn tot in de dood; hy sal u inbrengen in de besitting van 't Koninkrijk; gy hebt het oordeel niet te vreezen: want in zijn handen hebt gy u heele zaak gegeven; hy zal u voorspraak en Richter zijn; Christus is 't die gestorven is/ ja die ook aan de rechterhandt Godts is/ en voor u bidt/ wie sal u verdoemen? Die op hem vertrouwt/ sal niet beschaamt worden; voor de oprechtigheidt van uw vertrouwen (want daar is veel ydel/ los/ en lichtvaardig vertrouwen van de werkers der ongerechtigheidt) zult gy kunnen tot uwe blijken inbrengen/ 't getuygenis van een goede onergerlijke conscientie/ en van een oprechte wandel/ uw werk des geloofs/ uwen arbeydt der liefde/ uwe dagelijksche ernstige pooging/ om aan de zonde en de wereldt gekruyst te zijn/ door den geest Christi in u; Al kunnen uw genaden noch uw pligten niet antwoorden in 't gerichte/ noch de deur voor u openen tot de heerlijkheydt/ zoo zullen zy doch goede blijken zijn tot bewijs van uw deel aan Christus/ die dat alles voor uw doen kan/ en zal.

Allesins zet doch uw vertrouwen vast op den Heere Jesus/ die u moet leyden en helpen/ en op uw gantsche weg van eerst tot laatst met u moet zijn; Hy die alleen u eerst moet brengen op den weg des levens/ moet'er u ook op doen voort-gaan; Hy moet al uw werk voor u en in u verrichten; Hy moet u bystaen op de enge weg/ en geleyden uw ziel door alle de pligten en zwaarigheden van uw heele leven; aan zijn handen moet gy gaan/ zoo lang gy leeft;

leeft; Hy moet u meermaal neemen in zijn armen/ en draagen u in zijn schoot/ en leyden u zachtjens na de rust; Hy moet u ophaalen/ bewerken/ en vorderen tot die heylige gelijkformigheidt des herten en des levens met hem/ waar toe gy te vooren verordineert zijt/ en waar in de waare voorspoedt en welstandt van uw ziel bestaat: want al uw voortgang in de Godzaligheidt is af te meeten aan de trappen van uw gelijkformigheidt met hem in opzicht van zijn beeldt/ en wil; en die gelijkformigheidt met Jesu Christi voorbeeldt moet gy steedts in 't oog en in de begeerte hebben/ op dat gelijk hy was/ gy ook zoo meugt zijn in de werelt; Nu uw vertrouwen op Christus zal u dienen/ om verder en verder tot die gelijkformigheidt te koomen: want hy kan en wil volkomentlijk zalig en heylig maaken de geene/ die door hem tot Godt gaan; Hy is machtig/ om overvloedigh voor u te doen/ boven 't geen gy kunt bidden/ of denken; vertrouwt het op hem/ hy zal u de begeerten van uw ziele geven/ doch zoo gy niet vertrouwt/ gy zult niet bevestigt worden; wentelt uwen weg op hem/ en steunt op hem; Hy zal 't maaken; Hy zal u geestelijker/ hemelscher/ werkzaamer/ en nuttiger maaken.

En dewijl gy ook veel zult te lijden hebben op zijn wegen/ zoo gebruykt een gevestigt vertrouwen op Christus/ dat hy u zal helpen/ in 't geen gy te doen hebt in opzicht van een staat des lijdens/ en dat hy zekerlijk zal verrichten/ 't geen hy heeft ondernoomen voor zijn lijdende Kinderen; Om te kunnen lijden voor zijn Naam/ staat u dit te doen; gy moet u zelven/ en al wat gy hebt aan hem opgeven/ op dat hy na zijn wel-gevallen daar over disponeere; los moet gy zijn ontrent alle dingen/ en aan Christus alleen vast houden; niets moet gy voor zeker houden/ van 't geen onder de Zon is/ en 't geen gy

nu geniet/ als of 't u niet t'eeniger tijdt zoude benomen/ en gy uyt het bezit daar van gedreven worden; een ding moet gy maar voor u zelven zeker maaken/ en houden/ dat eene/ dat noodig is/ dat goede/ dat beste deel/ dat noyt van u zal weg-genoomen worden. Om dit alles te doen/ vertrouwt op Christus; Hy zal u tot kruys bereyden; geeft u selven daar toe in zijn handt; zijn getrouwigheidt staat verbonden/ om al uw werk in u te werken. Ook zal hy verrichten voor u/ als gy in lijden zijt/ 't geen hy voor zijn Volk/ dat in lijden is/ opgenoomen heeft te doen; vertrouwt het hem toe; Hy zal u ondersteunen in uw ijden/ met zijn eeuwige armen; en hy zal u bewaaren van vallen/ van afvallen van uw heylige belijdenis; werpt uwe zorg op den Heere/ en hy zal u onderhouden; Hy zal in eeuwigheidt niet toelaaten/ dat gy wankelt; legt op hem de last van uwe droefheidt/ de last van uw vreezen/ de last van uw lijden/ de last van uw smaatheden; werpt alles op Hem/ en vertrouwt op Hem/ en zijt in geenen dingen bezorgt/ de Heere Jesus zal na-by zijn; laat uw begeerten in alles voor bidden en smeeken met dankzegging by hem bekent worden; Hy is machtig en willig/ u van strupkelen te bewaaren/ en u onstraffelijk te stellen voor zijn heerlijkheidt in vreugde; Hy is getrouw/ die het belooft heeft/ die het ook doen zal; beveelt in 't lijden uw ziel aan hem met weldoen/ als uw getrouwe Heylandt; steunt vast op Hem/ en kleeft hem aan; dit is een van d'allerweezentlijkste en innigste pligten/ die in de Christelijkheidt te betrachten zijn.

Ten vierden, en ten laatsten/ tracht vruchtbaar te zijn in veel goede werken: brengt goede vruchten/ en veel vruchten voort/ als een vruchtbaare grondt/ dien de Heere gezegent heeft; vertrouwende op hem/

hem / die machtig is alle genade in u te doen over-
vloedig zijn / op dat gy in alles t'aller tijdt alle ge-
noegsaemheidt hebbende / tot allen goeden werke
overvloedig mocht zijn ; zijt standtvastig en onbe-
weeglijk / en altijdt overvloedig in 't werk des Hee-
ren / als die weet / dat uwen arbeydt niet ydel zal
zijn in den Heere ; zijt niet alleen tot alle goedt werk
bereydt / en genegen / waar van den Apostel tot
Titus spreekt ; maar zijt doende in allen goeden wer-
ke ; vruchtbaarheidt is de eere van de Religie ; daar
in werdt u Vader verheerlijkt / dat gy veele vruch-
ten draegt / en zoo zal Godt u verheerlijken voor
de wereldt ; onvruchtbaare dorheidt is een smaadt
en schande / en droefheidt voor een Christen ; on-
vruchtbaarheidt is een terging voor den Heere / de-
welke mocht zeggen / gelijk'er staat van den vrucht-
loozen vyge-boom in den Evangelio / houwt dien
boom uit / waarom beslaatse onnuttelijk de plaats ;
uit dezelve worde geen vrucht meer in der eeuwig-
heidt ; een onvruchtbaare grondt is na-by de ver-
vloeking : maar een vruchtbaare ziel ontfangt ze-
gen van Godt / zy wordt rijper / vetter en hoo-
ger ; die veel goedts doet in zijn leven / zal meer
opleggen in zijn hert ; die veel uitgeeft / dien wordt
noch meer toegedaan ; die veel doet / heeft veel / en
ontfangt veel ; geen groejender en bloejender Chri-
stenen / dan de vlijtige werkzaame Christenen ; die
meest uit-brengen uit den goeden schat van haar
hert / neemen meest ; die allernaarstigst genade en
deugt oeffenen / ontfangen meest wasdom van ge-
nade. Vrienden, zijt doenders des woordts / over-
vloedig in goedt doen ; zijt weldaadig / en wordt
rijk in goede werken / geern medelijdende / u zel-
ven zo weg-leggende tot een schat / een goedt fonda-
ment tegen het toekoomende ; doet in 't gesicht van
de wereldt / alle de eere aen Godts Naam / en Evan-
gelium /

gelium/ die gy kunt; met een woordt; Al wat waarachtig is/ al wat eerlijk is/ al wat rechtvaardig is/ al wat reyn is/ al wat lieflijk is/ al wat wel luydt/ dat doet/ en de Godt des vredes zal met u zijn.

Nu gevoel ik/ dat ik haast eyndigen moet/ op dat mijn Brief niet te lang en verdrietig worde; Nochtans kan ik niet wel ophouden; veel Middelen hadt ik U L. voor te schrijven/ om wakkere Christenen te worden, Doch in plaats van veele/ laat my toe/ dat ik aan de gantsche Gemeinte dit eene toeschrijve/ en wat uitbreyde; en zoo zal ik besluiten; Naamlijk; Houdt u veel in heylige Samenspreekingen; De nalaating van deze betrachting is een oorzaak en vrucht van 't verval in Godzaligheidt; zoo vindt gy-l. het onder u lieden. Wel/ tot herstelling en vordering van deze heylige Praktijk/ zal ik U L. deze Bestieringen geven.

1. *Regel.* Ziet uw hert vervult te krijgen met de genade Godts: want uit den overvloedt des herten spreekt de mondt; Ziet dan/ dat'er genade in uw herte zy/ en dat de genade Gods in uw overvloedig zy; en dan zult gy lucht zoeken door spreeken/ gelijk Elihu zeyde/ ik ben der woorden vol/ de geest mijnes Buyks benauwt my; mijn buyk is als de wijn/ die niet geopent is; gelijk nieuwe ledere zakken zoude hy barsten; ik zal spreeken/ op dat ik voor my lucht krijge; ik zal mijn lippen openen/ en zal antwoorden. Een hert vol genade zal niet kunnen zwijgen; 't is dan gebrek van genade van binnen/ en niet zoo zeer gebrek van bequaamheyd en uytspraak/ dat men zoo weinig heylige discoursen voert/ en zo weinig geestelijke/ gezoutene/ smaaklijke en nuttige woorden spreekt/ die genade en aangenaamheidt mogen geven dien/ die ze hooren; een vol hert zal 't beste behulp zijn voor een stame-

rende

rende tong; ziet meer inwendige genade te krijgen, meer van de Geest/ een Geest van leven/ liefde en kracht binnen u/ en gy zult u tong meer voor God gebruyken; wordet vervult met den H. Geest, spreekende onder malkander met Psalmen/ gezangen en geestelijke Liederen; die weinig genade hebben/ zijn maar kinderkens/ en kunnen derhalven weinig spreeken; die gegroeyt zijn in meer sterkt van inwendige genade/ zullen vruchtbaarder en nuttiger zijn in haar geslacht/ met 't goede te spreeken.

2. *Regel.* Laat uw gedachten meer werken ontrent het geestelijke; daar men meest op denkt/ daar spreekt men ordinaris meest van/ gelijk blijkt in de menschen van de wereldt: Waaren U L. gedachten meer van Godt/ van uw ziel/ van heyligheidt en zaligheidt/ gy zoudt'er meer van spreeken; David zeyde/ ik zal van uwe getuygenissen zelfs voor Koningen spreeken/ en my niet schaamen; maar hy konde ook zeggen/ zy zijn mijn overdenkingen den gantschen dag. Zoekt u gedachten veel te oeffenen ontrent Godts goedtheidt/ vriendelijkheidt heyligheidt/ liefde/ en barmhertigheidt; denkt van Christus/ van zijn leven/ van zijn doodt/ en verhooging; denkt dikwils/ wat groote dingen de Heer aan uw ziele gedaan heeft/ en wat gy wildet dat hy zoude doen; dit denken zal allengskens door Godts zegen/ heylige dispositien/ en schikkingen in uw ziel veroorzaaken; die zelden op den dag met haar gedachten in den Hemel zijn/ of na haar heren zien/ haar tongen zullen swijgen van 't goede; laat dan uw gedachten meer werken ontrent het geestelijke en hemelsche; maakt het denken aan Godt u gemeinzaamer/ vermaaklijker/ en dierbaarder op dat gy kondt zeggen met den Psalmist/ hoe kostelijk zijn my/ ô Godt uwe gedachten/ hoe machtig

tig veele zijn haare sommen? Zoude ikse tellen/ haarer is meer dan des zandts/ worde ik wakker/ zo ben ik noch by u. Ik zweeg van het goede/ maer mijn smert wierdt verzwaart; mijn hert wierdt heet in mijn binnenste/ een yver ontbrandde in mijn overdenking; doe sprak ik met mijn tonge.

3. *Regel*. Zoekt te krijgen een yver voor de eere Godts en Christi, om voor hem de beste dienst te doen/ die gy kunt; denkt/ Waar toe ben ik van den Heere geschaapen? 't Is op dat ik tot zijn poorten zoude ingaan met lof/ in zijn voorhoven met lofzang/ en zijn Naam zoude prijzen; Waar toe ben ik verlost? Waar toe heeft Christus zijn Bloed voor my gestort? (indien ik my dat zo mach toepassen) 't Is/ op dat ik niet meer mijn zelven zoude leven/ maar hem/ die voor my gestorven is. Waar toe ben ik boven andere krachtelijk uit de Wereldt geroepen/ en afgezondert/ en geheyligt door Christi Geest? Waarom ben ik mede een geworden van dat uitverkooren Geslacht/ van dat Koninklijk Priesterdom/ en heylig verkregen Volk? 't Is/ op dat ik zoude verkondigen de deugden des genen/ die my geroepen heeft uit de duysternis tot zijn wonderbaarlijk licht; 't is op dat ik zoude den Heere dienen/ en hem leven/ en zijn Naam groot maaken. O dat mijn liefde/ mijn arbeydt/ mijn zorge/ de sterkte van mijn hert/ den brandenden yver van mijn ziel hier op alleen verteert worde/ dat Christus in my ge-eert en groot gemaakt worde! Als gy tot dezen heyligen yver voor Christus bewrocht zijt/ zy zal uw lippen openen/ en u niet laaten zwijgen; uw mondt zal zijn lof vermelden/ de tong der stomme zal los worden/ en spreeken; en het zal vermaaklijk zijn/ van dien Beminden reden te voeren. O Vrienden; krijght een yverig hert/ een hert dat vast daar op gezet is/ om Christus al de eere te doen/

die gy kunt; trekt u zeer ter herten de eere van zijn Naam/ en van zijn Koninkrijk; zoekt als verzwolgen te worden van liefde tot hem/ en zijt overgegeven aan zijn dienst/ gewis den yver uwes herten zal genade in uwe lippen stellen; gy zult ras moedeloos weezen van inhouden; gy zult van hem moeten spreeken.

4. *Regel.* Krijgt meer compassie over de Zielen. Ontfarmt u over de elendige/ ook over de moedwillige/ hardtnekkige zondaaren/ die geen compassie op haar zelven hebben/ en in 't grootste gevaar zijn; ontfarmt u over ieder zondaar/ en dat zal u dringen om het beste voor haar te doen/ wat gy kunt; 't is de vermaaning van Petrus/ zijt medelijdig/ de broeders lief hebbende/ met innerlijke ontfarmingen beweegt/ vriendelijk; ontfarmt u over malkanders zielen/ en dat zal uwe monden openen; ziet gy een deel elendige zondaars/ in de strikken van den Duyvel/ loopende recht toe na den afgrondt/ en haar zelven verdoemende/ blinde doodlijk-zieke zondaars/ die de Satan vast voor uw oogen vermoordt/ en slacht/ en d' een voor d' ander na/ ter helle sleept/ hoe zoude uwe medoogen u aanzetten/ om een woordt tot haar te spreken? om haar uit te helpen uit haar elende/ en haar van de dwalingen haares wegs te bekeeren? en alzo menigten van zonden te bedekken. Ziet gy Christenen/ die zo verquijnen/ en verteeren/ die achterwaarts gaan/ die koel en zorgeloos/ en dood dig zijn/ uw ontfarmingen over die af keerende/ verballene/ verwoeste zielen/ zoude u aanprikkelen/ om haar te helpen tot herstel/ en haar te binnen te brengen/ waar van zy vervallen zijn; Zijt dan zeer compassieus over de zondaars/ en gy zult uw mondt niet gesslooten houden; ontfarmt u over de lauwe belijders/ en spreekt tot haar in uw medoogen

doogentheidt; Gy Ouders / ontfarmt u over uw arme ontwetende rebellige kinderen; gy mannen/ ontfarmt u over uw vleeschlijke wijven; gy die huysgezinnen hebt / ontfarmt u over dezelve; gy die vleeschlijke vrienden hebt / tracht in uw compassie haar tot bekeering en zaligheidt te brengen; de elende der arme zondaars roept in uwen ooren/ zelfs terwijl zy zwijgen / dat gy compassie met haar houdt hebben / ja als zy met u spotten / en u smaadelijk tegenspreeken / zo roept noch haar elende / datze zijn gevangene van den Duyvel / onwillig om verlost te worden / loopende na haar verderf/ verlooren zielen; wel hoort haar elende met ingewanden van compassie; dat zal krachtdaadig uwe monden ontrent haar ten goede openen.

5. *Regel:* Gaat altijdt wel voorzien met stoffe van heylige samenspraak, op dat gy de zaaken niet verre te zoeken hebt / niet wetende / waar te beginnen; tracht een goedt schrift-geleerde te zijn / die onderwezen is in 't Koninkrijk der hemelen / dewelke als een Heere des huys uit zijn schat voortbrengt/ oude en nieuwe dingen; verbergt / met David/ Godts woordt in uw hert / en vergadert aldaar een schat / om dan ten goede van andere daar uit voort te brengen; mijn hert / zeyde de Psalmist / geeft een goede reden op; Ik zeg mijn gedichten uit van een Koning; mijn tong is een pen eenes vaerdigen schrijvers; Zoekt dan altijdt wel bereydt te zijn; het leezen van 't woordt zal u stoffe leveren; als gy het zonderlings leest / dat veel gebruyk kan hebben/ legt het in uw memorie op / op datje het vaardig hebt / als'er gelegentheidt is; wanneer gy op des Heeren Dag hebt hooren predikken / zo spreekt op de werken-dagen van de predikatien; en gy zultze zo te dieper in uw memorie prenten / en alle week zulje nieuwe stof hebben / zo dat het u zo zwaar niet zal

 vallen;

vallen; Voorziet u ook met stoffe uit uw eygene er-
varentheden/ en onderbindingen van Godts han-
delingen ontrent u; opmerkende Christenen hebben
veel bevindingen/ die andere kunnen nuttig zijn
Komt/ en hoort toe/ alle gy die Godt vreest/ zeyd
David/ ik zal u zeggen/ wat de Heere aan mijn
Ziele gedaan heeft; Gy kunt dan ook tegen malkan-
der zeggen/ wat ervarentheden gy gehadt hebt va
de werkingen der zonde in u/ en van de verzoekin-
gen/ wat bevindingen van de werkingen der gena-
de/ en van uw overwinningen over verdorvent-
heidt en tentatie; wat troost gy gehadt hebt/ en ho
gy'er aan gekomen zijt; wat elende/ en wat vreez
gy gehadt hebt/ en hoe gy'er van verlost zijt gewor-
den; wat zwarigheden gy in uw werk gevonde
hebt/ hoe lang gy'er onder gezucht hebt/ en hoe gy
eyndelijk zijt te boven gekomen; Ook kunt gy i
stoffe haalen uit de aanmerking van uw gezelschap
waar onder gy zijt/ of zijn moet/ of komen zult; i
aanmerking van haar gestalte zal u toonen/ wat g
haar zeggen zult; zijn het onwetende/ voor haa
zoude zijn een woordt van Onderrichtinge/ zijn h
profaane/ een woordt van bestraffinge; voor alle
ley soorten zulke woorden/ als gy zult oordeelen
dat eygenst zijn voor haar staat/ en meest schijne
te zullen goedt doen aan haare zielen: Verkeert g
onder Christenen/ zo let/ zijn 't zwakke/ zijn 't b
stredene/ zijn 't doodige/ slordige/ afkeerige Chri-
stenen/ neemt een woordt van ondersteuning/ va
troost/ van verwakkering/ etc. zijn het sterker
verstandiger Christenen/ zo zoekt eenige vraag
vaardig te hebben/ aangaande uw eygen staat/
aangaande uw twijffelingen/ vreezen/ nooden
zwarigheden/ waar onder gy zijt/ op dat gy 't goe
van haar moogt krijgen.

6. Regel. Begint deze heylige Praktijk in uw Huy

gezi

gezin, en dan spreekt tot die den Heere vreezen, buyten uw huys, en ook tot die gene, die noch in haar zonden zijn. Gewent u voor eerst van Godt te spreeken tot uwe huysgenooten: want daar is men vrymoediger; 't is niet zwaar voor een Vader tot zijn kinderen te spreeken / voor een man tot zijn vrouw / voor een vrouw tot haar Man / noch voor een Meester tot zijn Huysgezin; en door veel tot haare te spreeken / zulje allengskens vryer en bequaamer worden / om tot andere van 't geestelijke te spreeken; de liefde begint t' huys / en zo ook de godsdienstigheid; Deze mijne woorden zullen in uw hert en in uw ziele zijn / en wat even daer na? gy zultse uwe kinderen leeren en inscherpen / en daar van spreeken / als gy in uw huys zit / en als gy op den weg wandelt / en als gy neer-legt / en als gy opstaat. O vrienden, doet al wat gy kunt / op dat alle de uwe deelachtig mogen worden de genade / die gy meint ontfangen te hebben; is 't Woordt des Heeren in uw hert / laat'er uw heele huysgezin te dikwilder van hooren, als gy aan tafel of aan 't vyer zit / of in 't huys wandelt (merkt / ik spreek niet van huys-oeffeningen / van die byzondere plichten van gezette onderwijzingen / van 't woordt te leeren / van Predikatien te verhaalen / van te Catechiseeren / etc. maar van gemeinzaame samenspreeking) laat menigmaal eenige goede woorden van u komen / die genade / raadt / en onderrichting kunnen geven dien / dienze hooren; zo doende zult gy een heylige gebleijkheidt krijgen / die het u lichter en gemeenzaam zal maaken / om nuttig te leven by andere; wilt gy Christus en zijn Euangelium dienen / wilt gy niet als stomme en onnutte zijn in de gezelschappen / gebruykt uw tong veel t' huys tot geestelijke discoursen. En dan in de naaste plaats / spreekt tot uw broederen en mede-Christenen / die Godt

vreezen / die den Heere vreezen / spreeken tot mal-
kander / zegt Malachias; komt gy die Godt vreest,
zeyde David, ik zal u zeggen; wy pleegden samen
zoetelijk raadt; wy de vrienden des Heeren / of di
elkander daar voor hielden / wy berieden te zamen
in de zaaken Godts. Gy die Broeders zijt in den
Heere meugt vry weezen met malkander / weeten
de / 't zal wel genoomen worden; daar gy van d' an-
dere / die buyten zijn / mocht denken / datse bespot-
ten en als zwijnen vertreden mochten de heylig
woorden die gy tot haar spreeken mocht; verkeer
toch met de geloovigen op een profijtelijke wijze / di
eenen Geest met u hebben; uwe goede woorden
zullen haar aangenaam zijn; gy-l. hebt malkande
van noode / helpt d' een d' ander in den Heere; al
gy gelegentheidt hebt / sticht en bouwt op malkan-
der in het allerheyligste geloove; hebt acht op mal-
kander tot opscherping van liefde en goede werken
vermaant malkander / zo lang het heden genoem
wordt; verwakkert malkanders Geest / en gene-
gentheidt; spreekt te saamen van uw Godt / va
uw Ziel / van uw Zaligmaker / van uw Verbondt
van het Immanuels Landt / waar gy na toe reyst
van uw vrienden daar boven / van uw vyanden e
verzoekingen hier beneden / van een booze wereldt
die gy door moet / en van de veelvuldige verdorvent-
heden en verdrukkingen / met welke gy te worste-
len hebt; troostet / raadet / moedigt en bevestig
malkander: spreekt niet ydel en wereltsch / die z
wichtige zaaken hebt / om uw tijdt daar mede doo
te brengen / 't welk u zo veel troost en genoege
placht te geven. Maar laat ook in de darde plaat
niet na / te spreeken by gelegentheden tot de zor
daars / die buyten zijn / en Godt niet vreezen / e
die in haar zonden leven; doet aan alle goedt / e
niet alleen aan de huysgenooten des geloofs; I

zal (zeyde David) de overtreders uwe wegen leeren / en de zondaars zullen zich tot u bekeeren; alle die 't van doen hebben / moeten deel ontfangen van het geestelijke / dat gy hebt / en niet alleen van 't lichaamlijke; ontfarmt u over uwe onbekeerde geburen / ruktse uit het vyer / overtuigt haar van haar zonden / waarschouwt haar van haar elenden / trektse te rugge van den Duyvel; nodigtse / en loktse tot Christus; laat haar dikwils uit uw mondt hooren van genade / en zonde / van Hemel en Hel / van doodt en oordeel; wy hebben een kleine Zuster / die geen borsten heeft / geen borsten van voeding en vertroosting / geen Schriftuur / geen middelen der Zaligheidt / geen Leeraar (zeyde de Bruydt) wat zullen wy voor onze Zuster doen? Zo hebt gy ook ontrent u / arme kinderen en geburen / die geen oogen noch herte hebben / die Christus missen / die noch kennis noch genade hebben / verharde / verloorne Zielen; wat zult gy voor dese doen? hebje niet een Woordt voor haar te spreeken / dat haar goedt mocht doen? zult gy zwijgen / terwijl gy haar ziet vergaan / wegens gebrek van onderwijzinge? Hebt gy 't licht / de woorden der wijsheidt en der genade in uw hert verborgen / ô houdtze niet in / onthoudtse niet van die arme verlooren gaande zielen. Spreekt tot die arme zondaars; verschrikt haar uit haar zonden / verwekt haar tot bekeering; overreedet haar / om te leezen / te hooren / te bidden / op te merken / en af te keeren van het quaade haarer wegen. Wie weet / wat zulke woorden mochten doen tot haar bekeering en Zaligheidt?

Wel / mijne Vrienden, dat is dan de groote pligt / die ik u als een middel tot U L. verwakkering aanbeveele / in de Naame des Heeren / die my tot U L. gezonden heeft; betrachtze toch / en verzekert u /

zy zal u zeer vorderlijk zijn / om uw zielen in de Ge-
nade Godts te doen groeien ; dit heylig samen
spreeken zal uw genaden in werkzaamheidt houden
uw Geest zal opgescherpt worden / en dit werk za
in plaats van een Wet-steen zijn ; door den Gees
van andere op te wekken / zult gy uw eygen Gees
wetten ; de talenten verroesten door gebrek va
werkzaamheidt ; legt uwe talenten zo doende aa
op woeker ; handelt'er mede / en gy zult rijk wor
den ; uw pondt zal een pondt / ja vijf of tien ponde
winnen ; wie rijkelijk zaeyt / zal in zegeninge maa
jen ; Zalig is hy / die aan alle wateren zaeyt ; D
mede-deilzaame Christenen zaajen over al / waa
zy komen / en ook van daar maajenze / en verga
deren haare schooven. Hebt gy maar kleine genad
wel / zaeyt met dat weinigjen dat gy hebt ; hoe g
meer uitstroyt / hoe gy meer zult inzamelen ; wil
meer liefde / leven / en kracht hebben ; om den Hee
te dienen / en te verheerlijken / zijt vlijtiger in u
te geven ; houdt het niet langer by u ; stelt uw lic
niet onder een koorn-maat / maar op een kand
laar / op dat het aan andere lichte / en Godt zal u
licht en uw leven vermeerderen ; 't Is niet genoc
meer te leezen / meer te hooren / meer te bidde
om een beter hert ; verkeert meer gelijk Christene
en gy zult dagelijks meer Christenen worden / da
gy zijt. Nu zal ik afbreeken / hoewel ik noch ve
tot U L. te zeggen had ; indien de Heere my wed
tot U L. brengt / gelijk het in zijn handt is / die a
herten neigen kan / werwaarts hy wil / zo hoop
breeder en met meer nadruk tot U L. te spreek
Biddet ondertusschen / voor uw uitgestooten L
raar / hoewel uw Leeraars / die het meest past / d
nalaaten ; gy-l. weet / voor wat zaak het is / d
ik dit lijde / zijnde nu byna zes jaaren van u-l.
gehouden door enkel geweldt ; ik danke den Hee

't

't is voor zijn zaak; dat ben ik verzekert; laat de Leeraars spreeken / smaaden / en veroordeelen / zo als zy willen. De Heere heeft nu mijn plaats weder ledig gemaakt / wechneemende den Leeraar / die onwettig in mijn plaats was ingekomen. Doch indien de Heere my niet zal willen wederbrengen / tot mijn Gemeinte / Hy gebruyke my na zijn welgevallen / waar / en zo het hem gelieft; Ziet hier ben ik / Hy doe met my / zo als goedt is in zijn oogen; Ik zal ondertusschen anderer en u-l. welstandt; en vordering zoeken / en blijven alle mijn dagen / zo ik niet elders geroepen worde /

U lieder liefhebbende Herder, en
Dienaar in 't Euangelium,

JACOBUS KOELMAN.

Tot Amsterdam, den
17 January 1681.

DE VOOR-REDEN AEN DEN LEEZER.

Bevattende een Beschrijving van des *Autheurs* Leven en Doodt, als mede van zijn Werk;

Met twee Staaltjens *van de* Coccejaansche *Verklaaringen der H. Schristure.*

Hier breng ik u voor, *Christelijke Leeze*[r] de Verklaaring en Opening van ee[n] zeer geestelijk en godlijk-geheym Boe[k] der Schrift, het Boek der Liefde[n] 't welk de H. Geest gelieft heeft te no[e]men, *Het Liedt der Liederen*, het uitneemendste Lied 't welk ons de zoetste en hoogste liefde beschrijf[t] dewelke Christus en de Ziel te samen, vereenigt, [de] Ziel met haar Hoogste goedt, Godt in Christo. D[e] *Autheur* is geweest een voornaem lichtend en bra[n]dend Leeraar in *Schotlandt*, den welken de Heere e[e]-

een zonderlinge wijze aanzettede en uitstiet tot het Predik-ampt, en zonderling in het zelve zegende, mits veel schijnsel en voorspoedt gevende over zijn bediening, ten goede van veele. Hy was een Baron, een voortreflijk Edelman, genietende een goedt Kapitaal en middel; Als hy op de Academie was, en de Philosophische Studien noch niet voleyndigt hadt, wierdt hy ongenegen, zijn studien verder op te volgen; en hy begaf zich tot het houwlijk, en leefde ettelijke Jaaren in stilte, op zijn goederen; Doch hy wierdt op een extraordinare wijze van Godt aangepoort, om zich tot den Predikdienst te bereyden, en te begeven; gelijk hy die beweegingen opvolgde, en zettede zijn hert daar op, en begaf zich onder het *Examen*, en wierdt zeer bequaam bevonden, zijnde van den Heere wonderbaar geholpen, en door zijn Geest bygestaan; zo dat de Leeraars aldaar groote hoop van hem, en van zijn toekomenden dienst hadden; en wierdt hy al ras tot Predikant van *Glasgow* beroepen, alwaar zijn Bediening op de Conscientien en herten van zijn toehoorders een heerlijk zegel kreeg. Hy had groot licht in de zin der Schrift na te speuren; en hy reykte diep in de donkerste en geheymste dingen van de Godtgeleertheid; Zo dat de *Gecommitteerden* van 't Generale Synode van *Schotlandt*, geauthorizeert zijnde, om de Academie van *Glasgow* te visiteeren, hem eenpaarig en plechtelijk verkoozen, en riepen tot het publijke *Professoraat* in dezelve Academie, als best daar toe voorzien, tot groot genoegen van veele, en byzonder van den vermaarden en waarden *Mr. Dickson*, in wiens plaats (als nu beroepen tot *Professor* in de Academie van Edenburg) hy stondt te succedeeren. Nu was hy noch geen *acht* en *twintig Jaaren* oudt, naamlijk in 't *Jaar* 1650. Doch als een weinig daar na de Koning in *Schotlandt* quam, was het Generale Synode bekom-

mert,

mert, wien zy zoude ſtellen, om Prediker te zijn in 't Hofgezin van de Koning; en zijnde verzekert van zijn uitmuntende godſaligheidt, ſtandtvaſtigheidt, deftigheidt, voorſichtigheidt, en gematigheidt, en andere groote bequaamheden, hebben zy na rijp beraadt hem zeer eenpaarig verkooren, als een van de bequaamſte, dien zy konden vinden; En hy heeft zich in die ſtandtplaats (hoewel de tijden zeer zwaar waren, als hebbende overvloedig veel tentatien, en ſtrikken, met jalouſijen en vinnigheden, door lieden van verſcheydene en contrarie humeuren) zo wijſſelijk en getrouwelijk gedragen, en gequeeten, dat alle die op hem merkten, in haar Conſcientie daar van overtuigt waren, zo dat hy in opzicht van die bediening, vrede hadt in Jeſus Chriſtus; Daar van daan quam hy wederom tot *Glasgow* en leefde daar noch eenige weinige Jaaren tot zijn doodt, welke was in 't Jaar 1658; want hy leefde niet boven de zes-en-dartig Jaaren: In die tijdt heeft hy *vier* Boeken geſchreven, doch by zijn leven geen van die uitgegeven, naamlijk, *Een Uitlegging over 't Boek der Openbaaring*, *Een Uitlegging van 't Hoog Liedt*, *Een Uitlegging van de Tien Geboden*, En eyndelijk *een Tractaat aangaande Ergernis*, welk laatſte hy een weinig voor zijn doodt noemde, *zyn Teſtament aan de Kerk van Schotlandt*, Alle te zaamen boeken die tot verwondering der vroomen en geleerden uitgewrocht zijn; byzonder het *Eerſte*, zijnde groot en voorzien met Practicaale Aanmerkingen, en verſcheyde *Digreſſien*, tot opklaaring van veel wichtige waarheden, van welkes voortreflijkheidt ik veel konde zeggen, als my verzekerende, dat noit zulke heerlijken, grondigen, en volkomenen opening gedaan van dat Boek der *Openbaaring*; Waardig het, in onze Taal overgebracht te worden; Zo iemant luſt, tijdt, en bequaamheidt daar toe heeft

het ware een zeer nuttigen arbeydt; en onze Nederlanders zouden door die vaste en gezonde verklaaring een walge krijgen van de verkeerde, stoute, en phantastijke Verklaaringen, welke zommige in onze dagen in Nederlandt daar van gemaakt hebben.

Op dat ik nu aan den Leezer een nader beschrijving geve van dezen Uitnemenden Man Godts, zal ik het getuigenis van eenige hier in voegen, die hem recht in zijn waardye gekent hebben, en daarom geloofwaardig zijn. *D' eerste* is zijn *Collega*, *Mr. Johannes Carstairs*, die dagelijks met hem omgegaan, en ordinaar hem gehoort had, en zijn boeken na zijn Doodt in 't licht gebracht heeft; dezelve geeft hem dit navolgend Getuigenis; *Hy was*, zegt hy, *zeer beroemt, en met recht in een zeer hooge estime in onze Kerk, en van wegen de zonderlinge, en extraordinaire wijze, waar op Godt hem tot de Bediening des Euangeliums riep, en van wegen zijn uitmuntende godzaligheidt, destigheidt, voorzichtigheidt, en andere groote gaven, zo dat hy geen getuigenis, of brieven van voorschrijven van noode heeft; In zijn boeken kan elk vinden, dat zijn Geest niet was van een ordinare hoogte; niet tegenstaande welke gelijk hy in 't Euangelium te prediken, geen zin heeft gehadt, om hoog in een wolk van woorden te zweeven, en zich voor de toehoorders te verbergen ('t was niet in de wijsheidt der woorden, maar in betooning van de Geest, en van kracht, dat hy preekte) zo gebruykte hy in zijn schrijven dezelve eenvoudigheidt en duydelijkheidt van spreeken. Doch hoe laag zijn stijl ook schijnt te zijn, zo twijffele ik niet, of elk verstandig Leezer sal sulken sekerheidt van waarheidt vinden, om sijn gemoedt te voldoen, en sulken soetigheidt van de stoffe, om sijn genegentheden aan te setten, dat hy hem sal achten te zijn, een Uitlegger, een uit duizendt. Zeer arbeydsaam was hy in sijn Predik-ampt: want behalven dat hy alle Rustdag een les dede over de Schriftuur, so preekte hy alle week tweemaal, en meest ordinaar drymaal; behalven*

dat

dat hy elke vijfde week op sijn beurt in de Stadt daaglijks e
publijke les dede over een boek der Schrift; Hy was ook se
bezig in de pligten van Catechiseeren, de Zieken te besoeke
en de Gesonde van huys tot huys te vermaanen, en weekelij
samen te komen met de Kerkenraadt, tot oeffening van
Discipline; En hy verrichtede sijn Leeraars-pligten, se
bequaamlijk, getrouwelijk, en onvermoeydelijk, ontre
1500 Zielen, over welke hy als Leeraar alleen het opsic
hadt. Hy had een bysondere voortreflijkheidt, die hem e
gen was, in't geen hy sprak, of schreef; gelijk blijkt uit z
sonderlinge, en eenigsins Seraphische uitlegging van
Openbaaring, waar in hy met een scherpziende Arendt
oog, van den top van den hoogen Berg van Gemeinschap m
Godt, diep gepenetreert, en groot licht toe gebracht hee
in verscheyde mysterieuse zaaken, die selfs voor veele wij
schrandere, en gouwe mannen te vooren seer verborgen he
ben gelegen; En ook blijkt het selve in sijn allersoetste en lie
felijkste, doch te gelijk seer solide en vaste verklaaring v
het Hoogliedt Salomons, sterk riekende na een meer d
ordinare kennis, en ondervinding van die verscheyde invl
den van de liefde Jesu Christi op de Ziel, en van de uitvl
jingen van de ziels-liefde (de vrucht, en 't effect van
sijne) tot hem; waar mede dat vermaakelijk Tracta
rijkelijk, als het ware, geborduurt is, vertoonende de groot
realiteyten, of daadlijkheden (hoewel waarlijk hooge G
stelijckheden) die de godzalige seer krachtelijk ondervinde
welker zielen levendiger daar mede zijn aangedaan, d
zelfs haar uitterlijke zinnen met de seldsaamste en opmer
lijkste voorwerpsels zijn bewoogen (en geen wonder, aa
gezien ieder saak, hoe sy geestelijker is, hoe sy grooter daa
lijkheidt in zich heeft, en sterker, en krachtdaadi
werkt:) Zijn werken sullen voor hem spreeken, en hem pr
sen in de poorte; en de Leezer sal ongetwijffelt verwekt w
den om Godt voor hem te looven, en ook om te beklaagen
groote verlies van de Kerk, in de wechneeming van sulk
nuttigen instrument, recht in de bloem, jeugt, en kraa

van sijn genaden, gaven, en ouderdom, sijnde maar ontrent ses-en-dartig Jaaren oudt; welk verlies zo veel te grooter is, om dat hy uitmuntend boven veele, gelijk in verscheyde andere opsichten, so bysonder wegens sijn geneesende dispositie, en groote moderatie des Geests aan hem verleent, bequaam was, om te handelen op de stichting-hinderende verschillen van dese Kerk, gelijk blijkt uit sijn boek van de Ergernis.

Ten anderen *Dr. Robert Baylie, Professor* van de Theologie tot *Glasgouw* (den Autheur van dat heerlijke werk, genaamt, *Opus Historicum & Chronologicum*) gaf dit getuygenis van hem, en byzonder van zijn werk over de *Openbaaring*; *De stoffe daar van* (zeyde hy) *gelijk ik die weekelijks hoorde voorstellen, is so kostelijk, datse noodsaaklijk seer welkom en aangenaam moet zijn aan de wereldt der geloovigen. Het maakt dat ongetwijffelt allerswaarste boek der Schrift, seer Klaar en nuttig; verscheydene van de allerdonkerste texten van dat heylige Boek, die ik in't begin van sijn les weinig verstondt, wierden my, eer hy sijn oeffening besloot, so klaar gemaakt, dat ik oordeelde, datmen daar in wel mocht berusten, zonder veel meer dispuit daar over te maaken. Ik hoop, ik mach vrymoedighlijk zeggen, zonder gevaar te loopen van een swaare Censure, dat hier sulken Brug gelegt is over die seer diepe Riviere, dat al wie er overgaat, reden zal hebben, om Godt te prijsen, wegens den arbeydt van den Autheur. Van den dag af, dat ik van de Classis gebruykt ben, om te prediken, te bidden, en met andere hem de handen op te leggen, tot bevestiging in den Predikdienst tot* Glasgow, *leefde ik tot den laatsten toe met hem in een groote en onafgebrookene liefde, en in een hooge estime van zijn voortreflijke begaaftheden, dewelke hem aan my dierbaar maakten, onder de uitneementste Godgeleerden, met welke ik in't heele Eylandt kennis gehadt heb; Och of het was't goede welbehaagen van den Heere des Wijngaarts, veele zulke edele wijnstokken in dit Landt te planten!*

Ten Darden, Twee Engelsche Theologanten heb-ben, voor aan 't boek van *Mr. Durham* over de *Tie* *geboden*, hem ook zonderling getuigenis gegeven. *D' eerste* is de voortreflijke *Dr. Owen*, dewelke hem zonderling prijst wegens zijn *klaarheidt*, en *duydelijk-heidt*, en *voeging tot de minste verstanden*, ook wegens zijn *zonderlinge wijsheidt*, *vastigheidt des oordeels*, *diepe ervarentheidt*, *welke*, hy zegt, *in sijn Bestiering* *uit te blinken.* De twede is *Mr. Wil. Jenkins*, dewelk aldus van hem spreekt; *De voortreflijke en nuttige a-beydt van desen waarden Man heeft al over lang de be-Brief van recommendatie, naamlijk die, welke den gro-ten Apostel Paulus zo grooten getuigenis rekende, datse a andere brieven van voorschrijvens in sijn oogen deeden ove tollig schijnen*, 2 Cor. 3. *alwaar hy tegen de geloovige Co-rinthiers zegt, dat sy waren sijnen Brief, verstaande, d haar bekeering, en de genaden in haar gewrocht door si Bediening, een genogzaam getuigenis gaven van de waa-heidt en dierbaarheidt desselfs. Desen Brief van Recom-mendatie heeft Godt op zulken uitmuntenden wijze verlee op de bediening, en arbeydt van desen heyligen Man*, M Durham, *beyde in schrijven, en in prediken, dat mijn Brief van aanprijsing voor aan te stellen, van my geoorde wordt te zijn niet anders dan een onderneeming, om de Z helderder te doen schijnen door het zwakke en schraale lic van een kaars.* Maar boven dit alles zal ik den ve-standigen en Christelijken Leezer een nadruklijker breeder beschrijving ter handt stellen, van den grooten Leeraar en zijn werk, van zijn leven, en v zijn doodt, zo als ik die gevonden heb in een bree Brief ingevoegt, welke van *Mr. Robert Macwair* (e getrouw en kloekmoedig Belijder, en getuige J Christi, voor zijn Waarheidt, en Reegeering teg de Afvallige in *Schotlandt*, wel eer Leeraar, in de zelve Gemeinte van *Glasgow*, waar in *Mr. Durh* voor hem was) geschreven is aan een Schotse J-

frou,

Vrouw, over dry Jaaren. De Brief is zelfs in 't Engels niet in druk te leezen. Doch ik heb uit zijn Originaal dit navolgende uitgetekent: Ik zal *Mr. Macvairs* eygene nadruklijke woorden verhaalen; Aldus spreekt hy van dien *grooten* en *begenadigden Schrijver*, van dien *grooten* Uitlegger *der Schrift*, zo hy hem noemt.

Eerst, *In zijn Roeping tot het werk van den Predikdienst waren niet weinige extraordinare dingen; veele dingen waren'er in zijn eerste uitstooten, om in den wijngaart te werken, die niet gevonden worden in het uitzenden van andere zelfs getrouwe arbeyders, die nochtans barmhertigheidt krijgen, om ernstige mede-werkers Godts te zijn; welke byzonderheidt een zonderlinge en geproportioneerde tegenwoordigheidt Godts voorspelde, en beloofde, en dat zijn Meester met hem zoude zijn, en zijn handt houden, en hem voortbrengen in de volheidt van de zegening van het Euangelium Christi; en veele ondervonden het zo.*

Ten tweeden, *Gelijk'er veele ongemeene dingen waren in zijn eerste uitstooten, zo waren ook zijn qualificatien en bequaamheden ongemeen; Hy was de Man, zo ik iemant kende, wiens natuurlijke en verkregene bequaamheden hem zeer bequaam maakten, voor sulken onderneeming, van dat diepe Schrift*, de Openbaaring, *te openen; Zulken schat, en menigte van uitmuntende begaaftheden, sulken voorsiende en penetreerende schranderheidt des Geests, sulken vastigheidt, en bewrochtheidt des oordeels, met een woordt, sulken rijken en seltsaamen vereeniging van verscheiden dingen, om een persoon te qualificeeren tot sulken werk, is nauwlijks te vinden in een Eeuw.*

Ten darden; *Ik moet u seggen, hoewel Hy, die hem tot het werk der Bediening uitgestooten had, het ook met een sterke handt drukte op sijn Ziel, om aan dit Werk, van de Verklaaring der* Openbaaring, *te gaan, en hem aangreef, om in dese diepte in te duyken; Nochtans zodanig was sijn begenadigde nedrigheidt (want by de sulke is de*

Verborgentheidt des Heeren) *en zo laag was sijn achting van die rijke schat, waar mede sijn* Meester *hem voorsie[n] hadt, dat hy, 't geen hy had, aanzach, als gantsch gee[n] proportie hebbende met 't gene, waar ontrent hy bezig was, en hy dachte, dat sijn bequaamheden weinig te beduyde[n] souden hebben, om open te leggen de Verborgentheden, welk[e] in dat boek opgewonden zijn, ten ware de* Geest *der wijs[heidt] en der* Openbaaring *met een extraordinaire bystand mede-wrocht, en in 't ondersoek hem in de waarheidt leydd[e] en aan hem uit de duysternis die diepe dingen open-leyde.* E[n] *daarom, onder deze rechte en gelukkige overtuiging va[n] sijn onbequaamheidt tot dese dingen, niet tegenstaande a[l] sijn bequaamheden, zo dede hy dat gene, 't welk ik niet weet, of het van eenige andere Verklaaring van de Schri[ftuur] dewelke in druk is, kan gezegt worden;* Naamlijk, n[i]*e bestudeerde, of poogde hy te bestudeeren een eenige les of p[re]dikatie in dat boek, voor dat hy zich al eer begeven had [tot] vasten en bidden; ten eynde dat hy mocht geholpen worde[n] om 't oogmerk en de zin van de* Geest *uit te vinden, en [om] die verborgentheidt te ontvouwen, en daarna ging hy in [ge]loof, en afhanging tot het werk; 't welk in sijn geheel [ge]tuigenis geeft, dat sijn* Meester *hem alleen nam, en h[em] alle die dingen verklaarde, welke voor andere als parabe[len] hadden geweest, en als duystere redenen; Zo dat 't geen [de]* Zacharia, *die het verstandt kreeg in de gezichten God[s] geschreven heeft (zonder iets te onttrekken van andere wa[er]de en groote* Mannen) *schijnt meer in waarheidt te zijn [een]* Openbaaring *van de* Openbaaring, *dan iets and[ers] 't welk de wereldt noch oit over dat deel der Schriftuur gez[egt] heeft.*

Ten vierden, *Geduurende al den tijdt van sijn* P[re]*dik-dienst, heeft hy so gestadig in sijn preeken en beweeg[ingen] het veldt vervult met* Jesus Christus, *en met geloof in [sijn] bloedt, dat niemant hem daar in te boven ging. Het g[ene] Godt sijnen Christus gemaakt heeft voor arme zondaaren, 't geen hy hem zelfs bevonden hadt (want hy geloofde* [...]

le Geest des geloofs was hem gegeven, en daarom sprak hy) vas Mr. Durhams *gestadige stoffe. Hoe ernstig en aanhoudende volgde hy ten nauwsten op, dat groote Euangeliche dessein, dat de Ziel Christus Jesus mocht omhelzen tot erechtigheidt? Zyn Predikatien gaven dit altijdt van hem e kennen, dat hy onder 't volk niet voorgenoomen had te ennen, dan Jesus Christus, en dien gekruyst; En hoewel y versmaadde die opgesmuktheidt, en ydele bloem van de anlokkende woorden van menschelijke wijsheidt, in 't geuigenisse Godts te verkondigen, zo sprak hy doch als bewooen door den Heyligen Geest; En de beweegingen van de erten der Toehoorders, op het beweegen van sijn lippen, varen een getuigenis, dat sijn spreeken en sijn prediken was n betooning van den Geest, en van kracht. En zo was dan ok dit altijdt zijn raadt, aan de Studenten der Theologie, atse Jesus Christus klaarlijk als gekruyst zouden voorstelen, voor de oogen van 't volk, tot gehoorzaamheidt des eloofs; en datse het haar werk zouden maaken, aan d' een ijde, de menschen te openbaaren aan haar selven, en den orn Godts tegen alle ongerechtigheidt, tot datse gebracht verden tot die vraage van den Stokwaarder,* wat zullen vy doen, om zalig te worden? *en aan d' andere zijde, an te wijsen het Lam Godts, dat de zonden des Wereldts vechneemt; en te prediken het Marg van het Euangelium, aar in tot des zondaars zaligheidt, de Gerechtigheidt ods geopenbaart wordt, van geloove tot geloove.*

En hier moet ik u zeggen, 't welk gy bysonderlijk hebt op merken; Dat hy door dese wijse van prediken (waar door y de toehoorders bezich hieldt ontrent haar eygen hert, en ntrent het lichaam des doodts, 't welk in haar was, ten nde dat het haar altijdt mocht zijn een getrouw Woordt, aller aanneeminge waardig, dat Christus in de Wereldt uam, om zondaaren zalig te maaken) het gelukkige inument wierdt, om sijn toehoorders te bevestigen, en te ndeeren in de vaste waarheden van het Euangelium: Vant hoewel 'er meer belijders in Glasgow *waren, dan in*

eenige andere plaats van de Natie, die niet volkrijker was, nochtans geduurende al den tijdt van't verblijf der Engel-schen onder haar, hebben sy niet eene ziele tot haar gevoe-lens over-gehaalt; ja veele der zelver hoorden hem gestadig-lijk met groote stichting en voordeel; Hy oordeelde, als ee-wijs Medecijn-meester, dat'er geen weg so seker was, ni-alleen om voor te komen der menschen vervallen tot de phr-nesye van de Paapsche betoovering (hoewel ik toestaa, d-de Duyvel wel wijser was, dan dat hy op die tijdt de Paa-sche grouwelen soude voorgehouden hebben in haar natuu-lijke gestalte, wel wetende, hoe seer sy, soo vertoont zijn, souden versoeyt zijn geweest; nochtans desen Ziender merk-dat die Verborgentheidt der ongerechtigheidt toen wroch-en voorziende, 't geen nu in Britannien wordt voortgez-maakte hy het een deel van sijn werk, een tegen-gift te gev-aan de zielen van sijn Toehoorders, tegen het Vergift v-Roomen) maar ook tegen die lichtvaerdige opinien, we-zich aan de min vaste en min beproefde gereedt waren a-te prijsen, onder de verw van hooge bereykingen, terwij-ondertusschen ongevoeliglijk verteerden de levendige part-van de godsaligheidt, en opstopten de levendige oeffening-van de Religie, stellende een dor geraamte van sappel-en windige Concepten, in plaats van soete gemeinsch-met Godt, en van de ernstige betrachting van gelijk form-heidt aan sijn Beeldt. Ik zegge, hy oordeelde geen we-bequaam en eygen (en't gevolg toonde, dat hy had d-Christi) om die doodlijke quaaden voor te komen, da-menschen te leeren, haar vinger steedts te houden op h-zeer, op dat haar oog altijdt mocht zijn na haar reme-en haar wonden steedts bloedende te houden na Christus, dat hy die verbondt; hy zocht haar recht te doen kennis h-ben van de plaag van haar eygen hert, en haar te doen w-ten, dat niets haar ziekte konde geneezen, dan een pla-van het bloedt Christi, door het geloove toegepast.

Ten vijfden, *Laat my u seggen ('t geen u van b-der gebruyk kan zijn, eer gy sterft, en in uw doodt:)*

wag

weinig van sijn Ziel-oeffening, op den laatsten dag van sijn leven, waar ik selfs present was; en waar van ik moet zeggen, het was het stichtelijkste gesicht, dat ik oit op aarde zach; en misschien maakte my Godt daar van een getuige te desen eynde onder andere, op dat ik te deser tijdt en gelegentheidt u een verhaal daar van mocht geven tot uw stichting. Als hy naderde tot sijn eynde, en ik toen alleen, behalven sijn eygen huysgesin, tegenwoordig was, wendde hy sich van ons, met sijn aangesicht na de muur, ende lag so een merkelijke tijdt stil: wy oordeelden, dat hy sliep; maar uit het verhaal, dat wy daar na uit hem zelfs kregen, bevonden wy, dat hy sijn ziel verquikte in de begonnene genietingen van Godt, hebbende sijn hooft gelegt gekregen op sijn Meesters schoot, en sich versadigende met de eerstelingen, en met die salige anticipatien, en voorgenietingen van de heerlijkheidt, die nu stondt geopenbaart te worden: want dit waren sijn woorden; Ik keerde my na de wandt, (*seyde hy*) en ik gedacht aan Hiskias postuur, en ik had een goede uur. *Maar so ras als hy zich wederom tot ons keerde, merkten wy terstondt sulken verandering, dat met eenen om sijn vrienden gesonden wierdt, om hem te sien den Geest geven (weinig denkende, dat sy souden moeten getuigen weesen van een van de opmerkelijkste Ziel-strijden, waar van oit jemant van haar, alles wel aangemerkt zijnde, had getuige geweest. Terstondt na dese heerlijke genieting, geliefde het de Heere, een luyk te trekken tussen het oog van sijn Dienstknegt, en sijn eygen aangesicht, en door een duystere wolk te eclipseeren het licht van sijn aangesicht, 't welk even te vooren op sijn ziel had gescheenen; en te gelijk den Versoeker op hem los te laaten, waar door een onverwachte storm verwekt wierdt in sijn Ziel. Mijn pen valt my byna uit mijn handt, terwijl ik dit schrijve, als ik gedenke aan den angst en benauwtheidt van sijn Ziel in die strijdt. Zijn beswaartheidt was so groot, dat hy in sijn worstelen, als niet verre sijnde van t' onder te geraaken (Doch hy konde niet onder geraaken, en sincken, dewijl*

eeuwige armen van onderen waren; ſo was doch een onder-
ſteunende invloedt meer tegenwoordig, dan hy te dier tijd
merkte) uitborſt in deſe uitdrukking, Heere! heeft o
een werk, gelijk dit, qualijk uitgevallen in uw handt
(ô, in uw handt, een opmerkelijk woordt, als wetend
wien hy het bewaaren van ſijn ziel toebetrouwt had) maa
de ſtorm nam toe, en na een lange continuatie in deſe ſche
pe ſtrijdt, borſt hy wederom uit in deſe uitdrukking, Heere
indien ik oit genade gevonden heb in uwen oogen
laat af. Deſe ſtrijdt duurde van 's morgens ten ſes uuren t
's middags; in welke tijdt hy, als het ware, weder ov
moſt loopen alle de verſcheydene ſtaaten van de Chriſtelij
heidt, van de eerſte aanraaking van een ziel, die gevoe
gemaakt is van haar verlooren ſtaat, tot haar toelaati
in de heerlijkheidt; geduurende welke tijdt neit de arm
beſwaarde meydt, onwetende van de weg, van vrede
maaken met Godt, en vervolgt zijnde met de verſchrikk
gen van de Wet, met grooter gretigheidt en aandacht lu
ſterde, om iets te vatten uit het verhaal van een Zaligmak
en van een Stadt van Toevlucht, dan deſe groote Predi
des geloofs luyſterde na een woordt des geloofs in Chriſ
Jeſus, door wien het ook wierdt geſprooken; En als die a
dere groote Euangely-prediker, die hem menigmaal een tr
had geweeſt, Mr. Carſtairs, (een gelukkig paar v
Collegen, en een gelukzalig volk, onder 't welk ſu
mede-arbeyders, en mede-werkers tot het Koninkrijk Go
arbeydeden) tegen hem iets ſeyde, ontrent met deſe woo
den; „Mijn Heer, 't is bequaam, dat gy ſoudt geſt
„worden in deſe oeffening, en dat gy gedreven zijnde v
„alle andere toevluchten, ſoudt gebruyk maaken van
„ſchildt des geloofs, om daar door uit te bluſſchen alle
„vyerige pijlen, die op u geworpen worden, in deſen fur
„ſen aanval, die gy ſo menigmaal geholpen zijt, om
„prediken de natuur, de noodzaaklijkheidt, de voortr
„lijkheidt, 't gebruyk, en eynd des geloofs in Chriſtus
„ſus, op dat wy nu, door uw gebruyk maaken van
„ſchilt

,,schildt voor onse oogen, en door uw leer te practiseeren in ,,dit duël, mogen staan na die vastigheidt in het geloof, ,,waar door wy alleen kunnen bequaam gemaakt worden, ,,om den briesschenden Leeuw te wederstaan, en op dat wy ,,mogen sien, dat het een lichter saak is, van 't geloof in ,,Jesus Christus te prediken, te belijden, en te spreeken, dan ,,dat kostelijk geloof als een schildt en beukelaar te practi-,,seeren, en te gebruyken. Op het hooren waar van, hy in dese uitdrukking uitborst. O hoe waarachtig is dat gene, 't welk gy zegt! te dezen dage geef ik getuigenis van die waarheidt, dat het wat anders is, te prediken, en te overreden, aangaande geloof in Christus Jesus, en wat anders, het in praktijk te stellen. *Als het twaalf uuren was geworden, wierden alle, die tegenwoordig waren, versocht, om te vertrekken na een andere kamer, alleen* Mr. Carstairs *en ik bleven by hem; Wanneer hy na een diep troosteloos stilswijgen, schielijken een oogh op ons sloeg, waar uit die onuitspreeklijke en heerlijke vreugde, die in 't gelooven is, uit-keek; en met een opgeklaartheidt, en vervoering der ziele, als een die opgenoomen is op den Berg, of terstondt ingaat in de onmiddelijke genietinge Godts; seyde hy,* ô hoe lieflijk ziet hy! kent hem jemant van u! hy condescendeert, om my, My ondankbaare, te voldoen! *Na welke tijdt hy so opgenoomen was met dat nieuw gesicht van dat gesegende voorwerp, Godt in Christus versoenende de sondaars met hem selven, en soo verrukt was met dat gesicht van sijn aangesicht, en sijn opgehevene gedachten waren so gearresteert in dese verrukkingen, dat hy dus opgenoomen zijnde, het niet meer wachten konde, om met ons te spreeken. Alleen sagen wy, dat sijn ziel gebaadet wierdt in suyver vermaak, en in gedompelt in de diepte van verwondering; En daar door wierdt ons gegeven, een weinig te verstaan, wat de eeuwige oeffening sal zijn van de zielen, die toegelaaten zijn tot het onmiddelijk gesichte van Godt; als de ziel in alle de eeuwen van de Eeuwigheidt so sal met Hem opgenoomen zijn, datse het noit sal kunnen*

wachten op iets anders te ſien; niets dan Godt ſal toega
hebben, om in de ziel te kyken: want hy ſal alles in all
zijn, al dat geſien, al dat gekent, al dat aangeſchouwt
bemint, en al dat genooten wordt; en de ziel ſal niet u
ſien na een ander voorwerp, hebbende nu alles wat ſy t
geert, in bezitting. Aldus ſagen wy dien goeden krij
knegt Jeſu Chriſti in den Strijdt treden. Aldus ſagen
hem vervolgt. Aldus ſagen wy hem pleyten, en voorſtel
Jeſus Chriſtus, en ſijn gerechtigheidt, als ſijn eenige
ſcherming. Aldus ſagen wy hem geabſolveert en vrygeſpr
ken; Aldus ſagen wy hem ſtrijden en overwinnen; Al
ſagen wy hem, Chriſtus ſtellen tuſſen hem, en alles, wa
hy niet van konde anders gerechtvaerdigt worden; Al
ſagen wy den Godt des vredes den Satan onder ſijn voe
vermorſelen; En dit was de overwinning, waarmede
overwon, naamlijk, ſijn geloof in ſijn bloedt; Dus ſa
wy hem ſterven, kuſſende de wonden van een geſlacht
ligmaker; En dus ſagen wy ſijn Meeſter die lippen kuſſ
die door ſijn wonden te kuſſen waren gelijk een ſcharlaa
draadt; En in deſe onderlinge omhelſingen ſagen wy
Meeſter, hem afvoeren van het Tonneel, om de onſterfl
kroon te ontfangen; en ſo wierdt hem dat groote verſoe
welk van hem gedaan was ('t welk eenige dagen te voo
op ſijn ſpeciaal bevel geſchreven was, en gedrukt is aan
Eynd van ſijn Boek, 't welk in een kort begrijp behield
de verlangens en wenſchingen van ſijn gelukzalige ziel;
een Edele Geſtalte! uit deſe wereldt te gaan, hijgende
bezitting van Godt te hebben, uitblaaſende ſijn ziel i
ſchoot van Jeſus Chriſtus, ſtervende, om dat hy niet la
konde leven in het lichaam, ten opzichte, dat terwij
tegenwoordig was in het lichaam, hy afweezig was van
Heere) beantwoordt in een volle, opgehoopte, geſchud
en overlopende maate; En dus vervult zijnde met all
volheidt Godts, wierdt hy neer-gezet, om te zingen onder
die heerlijke Choor-Zangers daar boven. Dus leefde hy
Godt; Dus geloofde hy. Dus wandelde hy; Dus ſchreef

jus

Dus preekte hy. Dus worstelde hy; Dus streedt hy de goede strÿdt des geloofs; Dus stierf hy meer dan Overwinnaar, door Hem, die hem lief had. Aldus scheydde hy uit dit leven; En aldus zagen wy, dat hem rÿkelÿk een ingang toegevoegt wierdt in het eeuwig Koninkrÿk van sijn Heer en Zaligmaker Jesus Christus. Dus verre Mr. *Macwair.*

Hier zal ik *twe* dingen verder by doen; *voor eerst*, Dewijl Mr. *Macwair* daar in het eynde zegt, dat aan Mr. *Durham* zijn verzoek gegeven wierdt, 't welk hy had làaten optekenen achter zijn Boek, en hy noemt niet, welk het was, zo moet den Leezer weeten, dat in het eynd van Mr. *Durhams* boek van de Verklaaring van de *Openbaaring*, deze navolgende woorden ſtaan; ,, De waarde en godzalige Schrijver deses ,, Boeks (wiens ſpreeken tot andere ſteedts op een ,, heblijke wijze goedt was tot nuttige ſtichting, en ,, zodanig, als genade gaf aan de hoorders) zijnde ,, nu naby om deze wereldt te verlaaten, aan welke hy ,, doodt was, terwijl hy leefde, terwijlen alle die ,, rontom hem waren, hem zagen heygen en dorſten ,, na Godt, na de levendige Godt, gelijk het Hart ,, na de water-beeken, een weinig voor dat hy ont- ,, ſliep, begeerde van een, die daar by-ſtondt, dat hy ,, tot een beſluyt van deze Uitlegging der *Openbaaring*, ,, deze navolgende woorden zoude ſchrijven (waar- ,, dig datſe met een yzere Pen en loodt op een rotze ,, voor eeuwig geſchreven mogen ſtaan) *En nu, ô mijn Ziele, wanneer het alles zegt, komt, en samenspant in een zoete overeenstemming, aangezien gy gehoort hebt en noch hoort de stemme des Euangeliums, zegt met de Bruydt, en met den Geest, Ja, komt, Heere Jesu, Komt haastelijk.*

Ten anderen, 't geen ik in de voor-reden van de Brieven van Mr. *Retorfort* by gelegentheidt aengetoogen heb, dat een uitneemend wel-geoeffent Chriſten in

Schotland, merkende, dat veele zeer droef-geestige
waren, over het wechneemen en sterven van d
heerlijke, brandende, en schijnende Licht, *M*
Durham, dit woordt tot troost, en optrekking ge
bruykte, (waarmede hy te gelijk zijn estime van her
uitdrukte) *Keer uw traanen en zuchtingen over dit ver*
lies, hoewel 't byna schijnt niet te vergoeden te zijn (ee
eeuw nauwlijks noch zo een ander voortbrengende) in g
zangen van lof, en geef uw droefheidt zo niet toe, om d
de Meester een Ambassadeur heeft t' huys geroepen, die
getrouwelijk en voorspoediglijk voor hem genegotieert heef
dat je ondertusschen den Heere des Oogsts zoudt vergeeten
prijzen, die zulken Arbeyder in sijn Wijngaart heeft uytg
stooten; Laat de grootheidt uwer droefheidt u niet doen ve
geeten den rijkdom van sijn goedertierentheidt aan de Ker
Christi in Schotlandt, daar in, dat'er eenen Mr. Durha
was, om daar uit te sterven.

Maar dit is genoch van den Autheur, en van zi
heerlijcke genaden, en gaven, en werken, en va
zijn leven, en Doodt. Nu kom ik een weinig nad
tot dit tegenwoordig Werk, 't welk dit gebrek heef
zomen het voor een gebrek moet rekenen, dat
Leeringen uit den Text getrokken, niet worden ui
gebreydt, bevestigt, en toegepast; Doch den A
theur heeft dit alles op een uitsteekende wijze gedaa
als hy over dit *Hooglicdt* predikte, gelijk ik eeni
Schotten smaakelijk van die Predikatien heb hoor
spreeken; maar die kostelijke uitbreydingen moet
wy nu missen; Den Autheur wilde in 't schrijv
niet zo lang zijn. Doch dit zullen de Leezers da
van hebben, datse genogzaam door de aangeweeze
Aanmerkingen en Leerstukken over elke Text, v
geleken met de Schriftuurlijke Verklaaring, zull
geholpen worden in haar Meditatien over dit *Hoo*
liedt, en over elk deel desselfs. En de verstandige
beproefde Leeraars zullen, door 't behulpsaam alh

geg

gegeven, in die bondige opening van den Text, en de leeringen daar by gevoegt, genogzaame Grondtstoffe hebben, om over deze Materien, tot veel stichting te prediken, zo dat dezelve niet zo zeer na de Amplificatien, deductien, en Applicatien zullen wenschen, om te beter haar Predikatien haar eygen werk te maaken.

De *Sleutel* tot opening van dit boek, en de bewijzen in de verklaaring van elk deeltjen desselfs, geven genochzaam licht en overtuiging, van dat dit *Hoogliedt* niet Prophetisch moet verklaart worden, maar Allegorisch en oneigentlijk van de liefde en onderhandeling tussen den Heere Jesus de Bruydegom, en een geloovige gevestigde ziel, de Bruydt Christi; zo dat het een blijkelijk verderf, en verduystering en verdrajing van 't H. Woordt is, als men uit dit *Hoogliedt* de voorzegging van de toekomende dingen van de Staat der Kerke des N. Testaments wil haalen, en zulks als de zin van den H. Geest in het zelve, der Gemeinte wil voorstellen. Maar, wat wonder, dat menschen, die in de diepe Gemeinschap met den Heere Jesus onbeproeft en ongeoeffent zyn, zulke dingen verzinnen, en vercieren, en die vonden van haar eygen harssenen als authentike Schriftuurlijke zinnen aandringen? als die geen zonderlinge smaak vinden, noch heerlijkheidt zien in de uitdrukkingen van een Ziel, die haar liefde-tochten en beweegingen ontrent den Heere Jesus nuttet, noch in Jesu verklaaringen van zijn liefde en estime, ontrent een geloovige liefhebbende Ziel? Wat genoegen kunnen zy veel vinden in deze en diergelijke geestelijke uitdrukkingen, welke nochtans voor begenadigde en beproefde herten zo smaakelijk zijn, „Hy kusse my „met de kussen sijnes mondts; want zijn uitneemen„de liefde is beter dan wijn; uwen Naam is een olye, „die uitgestort wordt; daarom hebben u de Maag-

„den,

,, den lief; Ziet gy zijt schoon, mijn liefste, ja lie
,, lijk; ook groent onze bedt-stede; mijn liefste
,, my een bundelken Myrrhe, die tussen mijn borst
,, vernacht; ik heb lust in sijn schaduwe, en zit'er o
,, der; Hy voert my in het Wijnhuys, en de liefde
,, zijn baniere over my; ondersteunt gylieden my m
,, de flesschen, versterkt my met de Appelen: want
,, ben krank van liefde; zijn slinkerhandt zy ond
,, mijn hooft, en zijn rechterhandt omhelze m
,, Mijn liefste is mijne, en ik ben zijne; ik ben mij
,, liefstens, en zijn genegentheidt is tot my; ik von
,, hem, dien mijn ziele lief heeft, ik hieldt hem va
,, en liet hem niet gaan; zet my als een zegel op u
,, hert, als een zegel op uwen arm; liefde is sterk a
,, de doodt, veele wateren kunnen de liefde niet u
,, blusschen, ja de rivieren zoudenze niet verdri
,, ken; Ik bezweere u, gy dochteren van Jeruzalen
,, indien gy mijn liefste vindt, wat zult gy hem ze
,, gen? Dat ik krank ben van liefde; komt, mijn lie
,, ste, laat ons vroeg ons opmaaken na de wijnberge
,, laat ons zien, of de wijnstok bloeyt, daar zal ik
,, mijne uitneemende liefde geven; Komt haasteli
,, mijn liefste, en weest gy, gelijk een Rhee, of g
,, lijk een welp der Herten, op de bergen der Spe
,, ryen; Hoe schoone zijt gy, en hoe lieffelijk zijt g
,, ô liefde, in wellusten! Mijne Duyve, toont m
,, uwe gedaante, doet my uwe stemme hooren; wa
,, uwe stemme is zoete, en uwe gedaante is lieffeli
,, Gy hebt my het herte genoomen, mijne Zust
,, ô Bruydt, gy hebt my het herte genoomen met ee
,, van uwe oogen, met een keten van uwen ha
,, wendt uwe oogen van my af; want zy doen my g
,, weldt aan; en diergelijke meer. Maar ik den
dat zulke lieden alzo weinig verrukking en opgen
mentheidt vinden met andere uitdrukkingen in
woordt Godts, die van de liefde tussen de Heere Je

en de geloovigen ſpreeken, als naamlijk, ,, Die my
,, lief heeft, zal van mijnen Vader gelievet worden,
,, en ik zal hem lief hebben, en ik zal my zelven aan
,, hem openbaaren; zo jemant my lief heeft, die zal
,, mijn Woordt bewaren; en mijn Vader zal hem
,, lief hebben, ende wy zullen tot hem komen, ende
,, zullen wooninge by hem maaken; Gelijkerwijs de
,, Vader my lief gehadt heeft; heb ik ook u lief ge-
,, hadt, blijft in deze mijne liefde; Indien gy mijn
,, geboden bewaart, zo zult gy in mijn liefde blijven,
,, gelijkerwijs ik de geboden mijns Vaders bewaart
,, heb, ende blijve in zijn liefde; De liefde Chriſti
,, dwingt ons; wy hebben hem lief, om dat hy ons
,, eerſt lief gehadt heeft; de liefde Godts is in onze
,, herten uitgeſtort door den Heyligen Geeſt, den
,, welken gy niet gezien en hebt, en nochtans lief
,, hebt, in den welken gy nu, hoewel hem niet ziende
,, maar geloovende, u verheugt met een onuitſpreek-
,, lijke en heerlijke vreugde; Op dat gy ten vollen
,, kondet begrijpen met alle de Heyligen, welke de
,, breedte, ende lengte, en diepte, en hoogte zy;
,, en bekennen de liefde Chriſti, die de kennis te bo-
,, ven gaat; Die de Bruydt heeft, is de Bruydegom;
,, maar de vriendt des Bruydegoms, die ſtaat en hem
,, hoort, verblijdt zich met blijſchap om de ſtemme
,, des Bruydegoms, zo is dan deſe mijne blijſchap ver-
,, vult geworden; hy moet waſſen, maar ik minder
,, worden; Die den Heere Jeſus Chriſtus niet lief en
,, heeft, zy een vervloekinge Maranatha; De genade
,, zy met alle de gene die onzen Heere Jeſus lief heb-
,, ben in onverderflijkheid, Simon Jona zoon, hebt
,, gy my lief? weydt mijne lammeren; Ik heb haar
,, uw naam bekent gemaakt, Vader, op dat de liefde,
,, waar mede gy my lief hebt, in haar zy; en ik in
,, haar, &c.

En hier kan ik niet wel nalaaten, by deze gelegent-
heid

heidt iets te zeggen van de verklaringen der Schrift, welke *Coccejus* (een Schrift-uitlegger, van veele nu geroemt als de beste) en zijn Discipelen geven van dit *Hooglicdt*, en van andere deelen der Schrift. Waarlijk men moet verbaast staan over de ongemeene assurantheidt en stoutigheidt, welke deze Nieuwe Uitleggers vertoonen, in de H. Schrift geweldt aan te doen, te draajen en te dwingen na haar ydele opgenoomen Concepten, en na haar uitgevondene, doch onvaste grondt-regels, en maximen, die zy meinen dat gebruykt en gevolgt moeten worden in de Schrift te verklaaren. Allezins blijkt het, voor de gene, die haar zinnen in de heylige Schrift geoeffent hebben, datse de Schrift in veele dingen onfatsoenelijk, ja schriklijk mishandelen, rekken, en pijnigen, om nieuwe vremde zinnen tot verwondering van de Leezers uit te vinden, en de H. Geest toe te dichten; en als haar de getrouwe en voortreflijke Nederlandsche Overzetting niet en dient tot haar voorneemen (gelijk zy haar in veelen tegen is) zo geven zy ons nieuwe Overzettingen; en zelfs brengen zy deze wonderbaare en eygene verklaaringen en vertaalingen op de Preekstoelen, tot grooten aanstoot der toehoorderen, en dat met zulken Authoriteyt, meesterschap, ingebeelde zekerheidt, en waanwijsheidt, als of haar verklaaringen, en geen andere gelden moster: en zy verbluffen en verstommen dikwils de lieden, die haar verklaaringen niet in de Schrift zien, noch plaats geven kunnen, met te zeggen, dat de Grondtaalen de zin en verklaaringen bevatten en uitgeven en bewijsen, die zy van de texten geven, wel wetende, dat het gemeene volk geen Hebreusch noch Grieks kan verstaan, en dat zeer weinige, indien eenige, meesterlijk daar van kunnen oordeelen. Daar nochtans haar verklaaringen dikmaal veelsins ongegrondt; indien ook niet ongezondt, ongerijm-

en belacchelijk, en daarom niet leezens noch hoorens waardig zijn. Dit zoude in veele byzonderheden kunnen getoont worden; en 't is betoont overvloediglijk door *D. Ridderus* in zijn *Schriftuurlijk Ligt.* Ik zal hier alleen *Twe Staaltjens* van haar abſurde prophetiſche en vercierde Verklaaringen aan den Leezer geven; het eerſte over het *Hoogliedt*, het andere over de *Laatſte Woorden*, of *Liedt Moſis*, *Deut.* 32. dewijl ik gelegentheidt heb gehadt, om de ware verklaaring van dat gezang achter dit boek aan te voegen.

Voor Eerſt dan, ontrent het *Hoogliedt* neemt deze weinige dingen, en oordeelt'er van, *Leezer*, vergelijkende daar nevens de verklaaringe van *Mr. Durham.* In 't gemeen zeggen zy, dat het *Hoogliedt* een prophetiſch Schrift is, waar in zekere gevallen, die d'eene de andere op haar tijd volgen, Prophetiſcher wijze beſchreven ſtaan; en in 't byzonder de zeven *Perioden* van de Kerke des Nieuwen Teſtaments, naamlijk, 1. Van de verkonding des Euangeliums onder Jooden en Heydenen, voor de verwoeſting des Tempels *Kap.* 1. *en* 2. 2. De beproeving der Kerke onder de ſchriklijke Roomſche vervolging der Heydenſche Keyzers *Kap.* 3. *en* 4. 3. De Staat der Kerke na het ophouden van de Roomſche vervolgingen *Kap.* 5. *tot Kap.* 6. *vers* 9. 4. De Staat der Kerke in 't midden van de Kerke des Antichriſts *Kap.* 6. *vers* 9. *tot Kap.* 7. *vers* 11. 5. De ſcheyding der ware Kerk uit de Gemeinſchap des Antichriſts *Kap.* 7. *vers* 11. *tot Kap.* 8. *vers* 4. 6. De benauwtheidt der afgeſcheyden Kerk *Kap.* 8. *vers* 4, 5, 6, 7. 7. De Kerk hijgende na de volheidt van Chriſti Koninkrijk. *Kap.* 8. *vers* 8---14.

In 't byzonder de navolgende texten geven zy deze zin. *Hoogl.* 2. *vers* 7. vergeleken met *Hoogl.* 3. *vers* 5., en *Hoogl.* 8. *vers* 4. *Ik bezweere u, gy Dochteren Jeruzalems,*

lems, dat gy de liefde niet op en wekt, noch wakker maakt, *tot dat het dezelve luste.* De zin van die woo den in d' *eerste plaats*, zoude zijn; Dat Jesus de quaa Jooden bezwoer, datze de Bruydt, de Kerke ni zouden door lasteringen, haat, en vervolgingen o wekken, om uit Jeruzalem te vertrekken en te ve huyzen, alwaar zy nu gerust onder haar was. I zin in de *twede plaats* zoude zijn, Dat de Bruydt a de geloovigen bezwoer, datse de Bruydegom Jes zoude laaten slaapen, naamlijk, niet straffende vervolgende Heydenen, en datse niet zouden verla gen na oordeelen over de Heydenen, al vermoord den zy de Christenen, en woededen zeer tegen zelve. De zin in de *darde plaats* zoude zijn; D Christus de Papisten, en alle die het met haar hield in eenige Leeringen tegen de Gereformeerde Ke (te weeten de *Arminiaanen* en *Engelsche* Bisschoppe bekijft, en verbiedt het vervolgen, en quellen v de Gereformeerde Kerk.

Hoogl. 2. vers 16. *Mijn liefste is mijne, en ik ben zij* De zin, na het zeggen dezer Mannen, zoude zi Dat de Kerk verlaat de valsche Leeraars, die haar het Jok der Ceremonien wilden brengen, en dat Jesus alleen aanneemt tot haar Man, verzaaker alle Joodsche Mannen, Voogden, en overhe schende Priesteren, waar onder zy dus lange gesta hadt.

Hoogl. 3. vers 3. *De Wachters, die in de Stadt* o *gingen, vonden my; Ik zeyde, hebt gy dien gezien,* d *mijn ziele lief heeft.* De zin, zeggenze, is. De A stelen, die de Gemeinten in alle landen bezocht vonden eenige geloovigen, die haar vraagden na Openbaaring van Jesu Koninkrijk; en waar zich sus vertoonde, of vertoonen zoude, op datse d hem rust, en een stil leven bekomen mochten.

Hoogl. 5. vers 7. *De Wachters, die in de Stadt* o

ging

gingen, vonden my; sy sloegen my, sy verwondeden my; de Wachters op de muuren, namen mijnen sluyer van my. De zin. De Roomsche Bisschoppen, en Pausselijke Geestelijken, omgaande in de Stad *Romen*, en de Romeinsche Kerk, vonden de geloovigen, welke Christus zochten op de straaten van die Stadt; en zy veroordeelden haar scherpelijk, en zy verwondeden, en sloegen haar door haar Kerckelijken Ban, in het Concilie van *Trenten*, en zy benaamen haare Christelijke Naam, door list, bedrog, en geweldt.

Hoogl. 6. vers 12. *Eer ik het wiste, zettede my mijn ziele op de wagens van mijn vrywillig volk.* De zin. Christus zegt, De Geloovigen handelden buyten mijn verwachting, en goedkeuring; Doch ik schikkende my na de zwakheidt van mijn volk, heb my gevoegt by de Oorlogs-macht, en wagenen der *Bohemers*, onder den Generaal *Zisca*.

Hoogl. 6. vers 13. *Keert weder, keert weder, ô Sullamith, keert weder, keert weder, dat wy u mogen aanzien; Wat ziet gy-lieden de Sullamith aan? zy is als een reye van twe heyren.* De zin. Dit zijn de woorden van de Gereformeerde *Bohemers*, zo veele als noch staande bleven by de Religie, na dat de zelve de Neerlaag hadden ontfangen van de Keyzersche, ontrent het *Jaar* 1543. *&c.* dewelke dan de Afvallige Belijders aldaar toeriepen, zy zouden wederkeeren tot belijdenis der waarheidt: want de *Bohemers* waren tot *twe heyren*, dat is, twe partyen geworden, d'eene bleef volstandig in waarheidt, d'andere viel tot het Pausdom over.

Hoogl. 7. vers 1. *Hoe schoon zijn uwe gangen in de schoenen, gy Princen-Dochter! de omdrajingen uwer heupe zijn als kostelijke ketens, zijnde het werk van de handen eenes Konstenaars.* De zin. Die *omdrajingen* (anders, en beter na de Grondt-text, *omcingelingen*) *der heupe*, zijn de Leeraars, en byzonder die, welke de *Bohemers*

tot *Praag* wettig verkoozen, na den afval van *Lok*-
zanus; die Leeraars waren tot bedekking van de naakt-
heidt der Kerke.

Hoogl. 7. vers 4. *Uwen hals is als een elpen-been*
tooren; uwe oogen als de vyvers te Hesbon, by de poorte Ba-
thrabbim; uwe neuse als de Tooren van Libanon, die teg
Damascus siet. De zin. *Den hals* waren de standtva-
stige *Boheemsche* Broeders; *De oogen*, de vernedere
Boheemsche Broeders, verzoekende met veel traane
vrede van de Roomsche Kerk. *De neus*, het Verbon
der *Protesteerende* Vorsten in *Duytslandt* tegen 't Pau
dom, zijnde als den Oorlogs-tooren van *Libano*
gebouwt, om de *Syriers* te wederstaan.

Hoogl. 7. vers 5. *Uw hooft op u is als Carmel, en*
hayrbandt uwes hoofts als purper; de Koning is als gebon
op de galeryen. De zin. De *Protesteerende* Vorsten
Duytslandt zijn het *Hooft*, als Regeerders van't lichaa
der Gemeinte; dezelve zijn hoog en machtig, geli
Carmel, samengevoegt zijnde in een Verbondt, n
vreezende voor de Keyzer; De *hayrbandt* zijn de ve
stroyde geloovigen, die afhangen van de Politi
Vorsten, het Hooft; en die noch in geen vergad
ringen waren samen-gebonden, die ook noch in *purp*
roode bloedige vervolgingen waren. De *Koning* is
Keurvorst van *Saxen*, *Johannes Fredericus*, 't Ho
van 't Verbondt der Protestanten, *gebonden*, en
vangen tussen de Engten der Rivieren *Albis*, en
Althera, ontrent den *Jaare* 1546. want het woor
overgezet, *Galeryen*, moet beter na de Grond-t
vertaalt worden, *grachten*, of *water-loopen*.

Hoogl. 7. vers 8. *Ik zeyde, ik zal op den Palm-b*
klimmen, ik zal sijn takken grijpen; so sullen dan u
borsten zijn als druyf-trossen aan den wijnstok, en den re
uwer neuse als appelen. De zin. De Kerk, dat is,
Protestanten ten tijde van *Mauritius*, Keurvorst
Saxen, en haar gezanten, verklaarden haar voorn

nu,

men, van den *Palmboom*, dat is, de hovaardige Paapsche Kerk, hebbende wilde en woeste *takken*, dat is, hooge machten, en valsche Leeringen, te beklimmen, en te grijpen, dat is, te overwinnen; Te dien eynde quamen de Gezanten op 't Concilie van *Trenten*, ontrent het *Jaar* 1550., en zeyden, wel aan, *Laat uwe borsten zijn als druyf-trossen*, dat is, uwe onderwijzingen, en Leeringen, gezondt, en vervrolijkende; en vloejende uit de ware Wijnstok, Christus; en *laat den reuk uwer neuse zijn als der appelen*; dat is, 't geen gy Bisschoppen geern zoudt ruyken, laat dat zijn als de *Appelen*, die een goede reuk geven, en die appetijt geven om te eeten, uitdrukkende een gezondt oordeel: Dan zullen wy met u-l. vereenigen.

Hoogl. 7. vers 11. *Komt, mijn liefste, laat ons uitgaan in het veldt, laat ons verwachten op de dorpen.* De zin. Christus zegt tot zijn Kerk, datse in 't *Jaar* 1552. en voorts, zoude uitgaan uit Babylon, de Groote Stadt, en datse in 't open veldt zoude Prediken, en uitstaan de nacht der vervolgingen, in *Vrankrijk*, ten tijde van Koning *Hendrik* de *Twede*, en onder *Carel* de *Negende*, in de *Parijsse* Moordt, en in *Engelandt* onder Koninginne *Maria*, en in *Neerlandt*, onder Koning *Philippus* de *Twede*, door *Duc d' Alf*, en *Vergas*, en in *Duytslandt* door de *Lutersche*n.

Hoogl. 7. vers 12. *Laat ons ons vroeg opmaaken na de wijnbergen; laat ons zien, of de wijnstok bloeyt, de jonge druyfkens haar open doen, de Granaat-appelboomen uitbotten.* De zin is. Zo ras als na die nacht der vervolging het morgen-licht in *Engelandt* quam, door de verhooging van Koningin *Elizabeth*, en in *Neerlandt*, als den *Briel* ingenoomen wierdt, en *Vlissingen*, en *Enkhuyzen*, en *Alcmaar* zich tegen de Spaansche zetteden, zo wilde Christus, dat zijn Bruydt zoude uitgaan, om te zien, of de Kerken bloejen.

Hoogl. 7. vers 13. *De Dudaim geven reuk*; 't Woord in de Grond-taal, *Dudajin*, betekent *mankoppen*. D zin is, De menigte der geloovigen, welker hoo den Antichrist is geweest, doch nu afgehouwen, gee een reuk van yver, hoewel betracht in veel onvoo zichtigheidt, onmanierlijkheidt, en zwakheidt, b zonder in de Beeldt-stormery, in het afbreeken va Kloosters en Altaaren. Doch al genoch van deze stinkenden reuk van verklaaringen van 't Lieffelijk *Hooglıedt*.

Ten anderen, Laat ons hooren haar Verklaari over 't Liedt *Mosis*, *Deut*. 32.; waar in zy willen, d *Moses* niet sprak van de Israëliten, zo als zy zoud zijn na zijn doodt, voor dat Christus in de werel quam; maar dat byna niet anders daar in is, dan e Prophetye van 't Nieuw Testament, van Jesus in d vleesche geopenbaart, en van de dingen, en vo vallen der Christelijke Kerke, tot aan het eynd d Wereldt;. En dat den H. Geest daar in voor-zegt *Zeventien voortekenen*, van of voor de komste Chr ten oordeel. Vergelijkt nu de volgende Uitlegg gen, *Leezer*, met de rechte verklaaring, die aan h eynd van dit Boek staat.

Deuter. 32. vers 3. *Ik zal den Naam des Heeren* *roepen*; *Geeft onsen Godt grootheidt*. De zin zoude zi Ik zal den Heere Jesus onze Godt uitroepen; Gy J deu, die ten tijden Christi, als hy mensch geword is, leven zult, geeft Jesus, onze ware Godt, ee heerlijkheidt.

Deut. 32. vers 5. *Hy heeft 'et tegens hem verdorven*, *en zijn sijne kinderen niet*, *de schandtvlekke is haare*; *is een verkeert*, *en verdrayt geslacht*. Deze woor kunnen aldus uit de Grond-taal overgezet word *Heeft hy verderf*? *de fout van sijn zoon of zoonen*, *en de* *smetting van haar die een veracht en verdraeyt geslacht* De zin. Heeft Jesus eenige zonde? 't zijn alle

kinderen niet; Hy heeft tot zijn kinderen, tot zijn Discipulen en getuigen verkoozen de kleyne, de verachte onder den volke, gelijk de Galileërs, Vissers, schandtvlekken, en daarmen zich over schaamt, gelijk de Tollenaars, Mattheus een Tollenaar; ook hoeren; melaatsche.

Deut. 32. vers 6. *Zult gy dit den Heere vergelden, gy dwaas ende onwijs volk? Is hy niet uw Vader, die u verkregen, die u gemaakt, en bevestigt heeft?* De zin. Gy ondankbaare Jooden, zult gy Jesus verwerpen, als hy in den Vleesche geopenbaart wordt ten tijde des N. Test., en komt, om u de Zaligheidt te geven? Is Jesus niet uw Vader, die u heeft verkregen door zijn Bloedt, en u heeft gemaakt, en herschapen tot nieuwe maakzels, en bevestigt?

Deut. 32. vers 15. *Als Jeschurun vet was, so sloeg hy achter uit (gy zijt vet, gy zijt dik, en met vet overdekt geworden) en hy liet Godt varen die hem gemaakt heeft, ende versmaadde den Rotsteen sijns heyls.* Na de Grond-taal betekent het woordt *Jeschurun* zo veel als *Gezichte Godts*, en 't woordt *Nibbel*, 't welk overgezet is, *versmaaden*, kan overgezet worden, *houden voor een quaadtdoender, verwerpen, en mishandelen, als een lasteraar.* De zin. Israël, genaamt *Jeschurun*, *Gezichte Godts*, om datze Godt in de woestijne, en Christus in den vleesche gezien hebben; zy werden vet onder de Richters, dik onder de Koningen, en met vet van zegeningen overdekt na de Babylonische gevankenis; zy sloegen achter uit, door Beelden en Altaaren, onder de Richteren, zy lieten Godt varen, onder de Koningen, brengende een valschen godsdienst in, en ten tijde des N. Test. hebben zy Christus haaren Rotsteen gekruyst, gehouden, en mishandelt, en verworpen als een quaadtdoender, en lasteraar. Deze kruyciging Christi stelt Godts Geest hier, als het *Eerste Teken*, der Tijden, gaande voor 't laatste oordeel.

Deut. 32. vers 16, 17. *Zy hebben hem tot yver verwekt door vremde Goden, door grouwelen hebben sy hem tot toorne verwekt; Zy hebben den Duyvelen geoffert, niet Gode, den Goden, die sy niet en kenden; nieuwe, die van naby gekomen waren, voor dewelke uwe Vaders niet geschrikt en hebben.* De zin. Als de Jooden Jesum den waren God verwierpen, hadden zy *vremde Goden, nieuwe*, en die *van naby* gekomen waren, naamlijk de *Romeinen*, aan welke de Jooden ten tijde Christi onderworpen waren; Dese hebben zy voor haar bescherming gehouden, meer als den waren Godt, uit vreeze van haar hebbenze Christum doen kruycigen; kiezende de zijde der Romeinen tegen Jesum, zo dienden zy andere Goden, dewijl de Romeinen die dienden; Ook dienden de Jooden andere Goden, als zy haar gerechtigheidt zochten uit de Wet, en als zy de Joodsche Regenten en Tuchtmeesters meer achteden dan Jesum: want die Regenten werden Goden genaamt, die stelden zich tegen Jesus.

Deut. 32. vers 19. *Als het de Heere sach, so versmaadde hyse, uit toornigheidt tegen sijn Zoonen, en tegen sijn Dochteren.* Na de Grond-taal kunnen de laatste woorden aldus vertaalt worden, *uit hertzeer der Zoonen en Dochteren Godts.* De zin. Godt verwierp de Jooden, om datze Jesum hadden gekruyst, en om datze de Zoonen en Dochteren, dat is, de Discipelen en navolgeren Christi alle hertzeer, leedt, smaadt, ja de doodt zelfs aangedaan hebben; ook om dat het een groote droefheidt voor de vroome zoude hebben geweest, indien de booze Jooden ongestraft hadden gebleven, over haar zonden begaan tegen Jesus; de die hardtnekkigheidt der Jooden, in de prediking des Euangeliums van Christus, en zijn Koninkrijk te verwerpen, en te vervolgen, stelt de H. Geest hier als het *twede voorteken* der tijden voor 't laatste Oordeel.

Deut. 32. vers 20. *En hy seyde, ik sal mijn aangezicht van haar verbergen; Ik sal zien, wat haar-lieder eynde weesen sal: want sy zijn een gantsch verkeert geslacht, kinderen, in welke geen trouwe en is.* De zin. Ik zal de Jooden slaan met een oordeel der verblinding, in het leezen der Schriftuur, en ook met een oordeel der verharding, om haar zonden tegen Jesus, in hem te verwerpen en te krnycigen; haar eynde zal zijn de verwoesting van haar Landt; en in dit oordeel der verharding over de Jooden, stelt de H. Geest hier het *vierde voorteken* des laatsten oordeels, na Jesus komste in den Vleesche.

Deut. 32. vers 21. *Sy hebben my tot yver verwekt door 't geen dat geen Godt en is; sy hebben my tot toorn verwekt, door haar ydelheden; Ik dan salse tot yver verwekken, door die gene, die geen volk en zijn; door een dwaas volk sal ikze tot toorn verwekken.* De zin. Door het geene geen Godt is, dat is, Door den Romeinschen Keyzer, en de Romeinen, die de Jooden dankten, datze haar landt bezaten, door eygen gerechtigheidt, en werken door eygen kracht, door een Messias die geen Godt en is, dien de Jooden verwachteden, en door de Oversten en Regenten des Joodschen volks, dien de Jooden meer vertrouwden, dan zy op Godt vertrouden; daar door hebben zy my verwekt en occasie gegeven, om te yveren voor mijn eere; en zy hebben my tot toorn verwekt door haar ydelheden, dat is, de traditien, en geboden der menschen onder de Jooden, en haar valsche verklaaringen der Schrift, en haar valsche leeringen van de gerechtigheidt der werken, en van de persoon, en van 't rijke Christi; daarom zal ik de Heydenen, de Romeinen en haar nazaaten, en andere, die de Jooden vertreden hebben, en Godts volk niet waren, maar een dwaas volk roepen en bekeeren, en alzo de Jooden occasie geven, om te yveren na de naam van Zoonen, en de bekeerde

Heydenen na te yveren, en na te volgen. En in di
woorden is het *darde voorteken* na Jesus geboorte, va
het oordeel, naamlijk de roeping, en bekeering d
Heydenen door de prediking des Euangeliums.

Deut. 32. vers 22. *Want een vyer is ontsteeken in mi
toorn, ende sal bernen tot in de onderste helle, en sal h
landt met sijn inkomsten verteeren, en de gronden der berg
in vlamme zetten.* De zin. Ik zal alle de vyanden va
de Christelijke Kerk, eerst de Jooden, dan daarn
de andere ongeloovigen, straffen, tot dat de werel
zelfs zal verbrandt worden.

Deut. 32. vers 26, 27. *Ik zeyde in alle hoeken sou
ikze verstroyen, ik soude haar gedachtenis van onder
menschen doen ophouden; ten ware ik de toornigheidt
vyandts schroomde, dat niet haar Tegenpartyder zi
vremdt mocht houden, datse niet mochten seggen, onse han
is hoog geweest; de Heere heeft dit alles niet gewrocht.* D
zin. Ik zal de Jooden niet geheel verdelgen, om
zaak van mijn Zoon by de Jooden te rechtvaardige
Ik ontzie de *toornigheidt*, dat is de verdrukking, last
ring, en vervolging *des vyandts*, dat is de Duyvel,
de Dienaars van den Duyvel, mijne en der geloo
gen vyanden; Zommige naamlijk de Romeine
zouden het oordeel Godts over de Jooden *vervremd*
(zo kan en moet het woordt in de Grond-taal liev
overgezet worden, dan *zich vremt houden*) dat is a
een ander toeschrijven, naamlijk aan haar Afgo
Jupiter; Zommige zouden zeggen, *onse handt is v
hoogt geworden* (dit is beter na de Grond-taal, d
hooggeweest) dat is, wy kunnen door onze eygen w
ken gerechtvaardigt worden, en voor Godt bestaa
en zommige zouden zeggen, niet Jehova heeft
gedaan (zo is de Overzetting beter na de Grondt-ta
dan *de Heere heeft het niet gedaan*) dat is, zo een Ch
stus, die geen Godt en is, heeft dat alles gedaan.
hier stelt de H. Geest het *vijfde voorteken*, van Je
kom

komste ten laatsten oordeele, naamlijk de godslasterlijke en grouwlijke vervolging van de Heydenen tegen de Belijders der Christelijke Religie, en de godlooze leere van zommige valsche Christenen, die de Godtheidt Christi loochenen, zeggende. Niet Jehova, Christus geen Godt heeft dat gedaan.

Deut. 32. vers 28. *Want sy zijn een volk, dat door raadtslagen verlooren gaat, en daar is geen verstandt in haar.* De zin. De Romeinen gaan verlooren door raadtslagen, die zy neemen, om by de Heydensche Religie haarer voorvaderen te blijven, en om de naam van Jesus te onderdrukken, maakende vreesselijke placcaten daar tegen; en ook andere, die van de Kerke Christi vervremt zijn, gaan verlooren door haar raadtslagen en verkeerde redeneeringen.

Deut. 32. vers 29. *O dat sy wijs waren; sy souden dit verneemen, sy souden op haar eynde merken.* De zin. Och dat de Romeinen wijs wierden uit de Schrift, en leerden mijn werken, en oordeelen over de Jooden recht verstaan, om tot bekeering te komen, en datse merkten op het eynde van haar heerschappye, het welk haar aanstaande is, zo zy voortgaan de Kerk te vervolgen.

Deut. 32. vers 30. *Hoe soude een eenige duysendt jaagen, en twe tien duysendt doen vluchten; 't en ware haarlieder rotsteen haar verkocht, en de Heere haar overgelevert had.* De zin. Een geloovige zal duyzendt ongeloovigen, en twe tien duyzendt doen vluchten, en zo zal de Christen Kerk over haar vyanden triumpheeren, zo datse vrede en welstandt zal krijgen, gelijk geschiedt is ten tijde van Keyzer *Constantinus* de *Groote*, overwinnende de Mede-Keyzers *Licinius*, en *Maxentius*, en doende de heele wereldt byna Christens worden; Ook zullen weinige Discipelen Christi al de scherpzinnigheidt der Heydensche Philosophen doen verstuyven, zo dat de Religie zal standt houden tegen

't gebiedt der Wereldt; En hier ſtelt de H. Geeſt h… *zeſde voorteken* van den tijdt des laatſten Oordeel… beſtaande in de vrede en welſtandt der Chriſtelijk… Kerk, en de ſchandelijke en ſchadelijke vlucht d… vyanden; dewijl de Heere haar Rotſteen haar zou… verkoopen en overleveren.

Deut. 32. vers 31. *Want haar Rotſteen en is niet a… onſe Rotſteen, zelfs onſe vyanden Rechters zynde.* De zin… De Rotſteen der Heydenen, en Afgodiſten is niet … goedt en groot, als onze Rotſteen, de Heere, on… vyanden, dat is onze hert-vyanden, hoe welze ui… terlijk tot de Religie bekeert zijn, of die wel eer on… vyanden waren, maar nu tot het Chriſtendom b… keert zijn, Rechters zijnde, dat is Patroonen … voorſtanders, en voedtſter-heeren, en Regente… En hier voorzegt de H. Geeſt, en geeft te kennen h… *zevende Tijdt teken* van 't laatſte oordeel, naamlij… dat de vyanden van de Kerk zullen worden ha… Overheden, Rechters, en Voedſter-heeren, he… bende nu oordeel en verſtandt in de verſchillen … Religie.

Dent. 32. vers 32, 33. *Want haar wijnſtok is uit … wijnſtok van Sodom, en uit de velden van Gomorrha; h… wijndruyven zijn vergiftige wijndruyven, ſy hebben bit… bezyen; haar wijn is vyerig draaken-venijn, en een wre… adderen vergift.* De zin. De Roomſche Kerkeli… Republijk is Antichriſtiſch; den Antichriſt het ho… daar van is een booze wijnſtok, een Sodoms wijnſt… en *Romen*, alwaar den Antichriſt zal komen, is 't g… ſtelijk *Sodom*; Doch de geloovigen zullen zich te… dien Antichriſtiſchen vergiftigen wijnſtok ſtell… Hier voorzegt de H. Geeſt het *achtſte Teken* van … laatſte oordeel, naamlijk, den Afval van de uit… lijke Kerke Chriſti, de vervalſching van de gezo… Leer, de verandering van de Kerkelijke Regeeri… en de Strijdt tegen den Antichriſt.

De…

Deut. 32. vers 35. *Mijne is de wraak, en de vergelding, ten tijde als haar-lieder voet sal wankelen: want de dag haares ondergangs is naby, en de dingen die hen sullen gebeuren, haasten.* De zin. My, zegt Jesus, is van den Vader de macht gegeven, om wraak te oeffenen tegen mijn vyanden, en byzonder tegen den Antichrist; als den voet des Antichrists zal verzwakken, en wankelen, dan zal haast komen, zijn volle verderf.

Deut. 32. vers 36. *Want de Heere sal zijn volk recht doen, en het sal hem over sijn knegten berouwen: want hy sal zien, dat de handt is weg-gegaan, en de verlaatene en beslootene niet en is.* De zin. De Heere zal den Antichrist, en de Kerke des Pausdoms t'onderbrengen, en een eygen Gereformeert volk, van 't Pausdom afgezondert, uitbrengen, en hy zal zich ontfarmen over zijn knegten in 't midden van het Antichristendom, die zich beklaagden over den valschen wijnstok, en die veel verdrukkingen uitstonden van den Antichrist; zo dat hier geprophetcert wordt van 't *Jaar* 1517, na 't welke *Zuinglius*, *Luther* en andere heylige mannen het Euangelium met macht begonden te prediken; Doch daarna zal Godt de handt en kracht van zijn Gereformeerde volk wegens haar ondankbaarheidt laaten wech-gaan, zo dat de beslootene en verlaatene niets zal zijn, 't welk geschiedt is wel zeventig Jaaren na de *Religions* vrede, volgens de voorzegging van *Jesaias Kap.* 23. *vers* 15, 16, 17. En dit is vervult in den *Duytschen* Oorlog in 't *Jaar* 1620., doe *Praag* is ingenoomen, tot het *Jaar* 1650., en dit duurt noch al, 't welk bespeurt wordt in de Oorlogen der Gereformeerden tegen malkander, byzonder de *Engelsche* Oorlogen tegen *Hollandt*. En in deze textwoorden zijn *vier Tekenen* van de laatste Tijden, naamlijk *het Negende*, Den strijdt der Heyligen, en der Dienaaren Godts, welk Godt t'allen tijde ook in den zwaarsten Afval genadiglijk heeft behouden, tegen den

den Antichrist. *Het Tiende*, De grouwlijke vervo
gingen van den Antichrist, die hy aangerecht hee
tegen de Dienaaren Godts, en de heyligen, die he
wederspraken. *Het Elfde*, Den uitgang uit Babel, e
afzondering eenes volks, en de Reformatie der Ke
ke. *Het Twaalfde*, De ondankbaarheidt der afg
zonderde Euangelische en Gereformeerde Kerk
tegen Godt, waarom hy haar alle kracht en hulp b
nam.

Deut. 32. vers 37, 38. *Dan sal hy zeggen, waar z
haar Goden? De Rotsteen op welken sy vertrouwen, wel
slacht-offeren vette sy aten, welker drank-offers wijn sy dr
ken? Datse opstaan, en u helpen, dat'er verhooging v
u zy.* De zin. Als dan zullen de vyanden, de Pa
gezinden zeggen, en juychen, ziende onze elende
waar is de Godt der Gereformeerden? waar is d
roem van haaren waren Godsdienst, (afgezond
van de Roomsche Kerk) van haar zaligmakende g
loove, van 't lijden en de doodt van haar Martela
ren, als ware die een aangenaame offerande vo
Godt geweest? En hier geeft de H. Geest te kenn
het *Dartiende voorteken*, naamlijk de godlijke Tu
ting, en t' huys-zoeking der Euangelische Kerke
gevolgt op de ondankbaarheidt voor de genade d
Reformatie, en verlossing uit het Pausdom.

Deut. 32. vers 39. *Ziet nu dat ik die ben, en geen G
met my; ik doode en maake levendig, ik verslaa en hee
en daar is niemant, die uit mijne handt redde.* De z
Ik Jesus, in den vleesche geopenbaart, ben de wa
achtige Godt; ik maake de doode levendig na ziel
lichaam, ook mijn zelven; de dooden zullen opsta
en voor mijn oordeel komen, en niemant zal de
gestandene geloovigen kunnen dooden, noch zi
mijn handen, en mijn oordeel kunnen onttrekk
En in deze woorden is bevat, en van den H. Ge
voorzeydt, en aangeweezen het *Veertiende Teken*

Tijd

Tijden voor 't laatste Oordeel, naamlijk; de Oprechting van de Kerk door de krachtige hulpe Godts, beweezen na gedaane boetvaardigheidt en bekeering des levens. Dit Tijdt-teken is inzonderheidt vervult in den laatsten langduurigen Oorlog van *Duytslandt*, als het nu met dat arme hoopjen der Protestanten tot op het uitterste gekomen was; toen heeft Godt verwekt voor de Kerk, en van het Noorden aangebracht een *Heylandt* en *Meester*, den zegepraalenden en dierbaaren Heldt, *Gustavus Adolphus*, Koning van *Zweden*, gelijk belooft, en voorzegt was *Jesaias* 19. *vers* 20., dewelke in 't Jaar 1630. in *Duytslandt*, en daarna door hulp des Konings van *Vrankrijk*, de Kerk wederom ademtocht verschafte, des vyandts hoogmoedt verbrak, en eyndelijk de vrede en vryheidt van de Euangelische Religie bevestigde; Zo heeft Godt ook in andere plaatzen zijn Kerk herstelt. Doch de volkomene vervulling van dit Teken moetmen met gedult noch afwachten, dewijl de ondankbaarheidt der Kerke noch niet ophoudt; en zo leven wy nu onder 't *Veertiende Tijdt-teken*, voor 't laatste oordeel, 't welk *Moses* voorzeydt heeft.

Deut. 32. vers 40, 41, 42. *Want ik sal mijn handt na den Hemel opheffen, en ik sal seggen, ik leve in eeuwigheidt, indien ik mijn glintsterende zwaart wette, en mijne handt ten gerichte grijpt, so sal ik de wraak op mijn tegenpartijders doen wederkeeren, en mijn haateren vergelden. Ik sal mijn pijlen dronken maaken van bloedt, en mijn zwaardt sal vleesch eeten, van het bloedt der verslagenen, en der gevangenen, van den Hoofde af zullen'er wraaken des vyandts zijn.* De zin. Jesus Godt-mensch, de handt uitsteekende, en staande voor den throon Godts, zweert by Godt, dat hy den Antichrist zal verdelgen, dat hy het bloedt der Martelaaren zal wreeken, dat hy het beginnen zal van 't Hooft, den Antichrist zelfs, die zich noemt het Hooft der Kerke. En hier

in

in legt begrepen het *vijftiende Tijdt-teken* van 't laatst oordeel, naamlijk de eyndelijke Ondergang des Antichrists, dat *hayrige hooft*, dat Jesus zal af-houwen volgens de Prophetye *Psal. 68. vers* 22.

Deut. 32. vers 43. *Juychet gy Heydenen, met sijn volk want hy sal het bloedt sijner knegten wreeken, en hy sal wraak op sijn wederpartijders doen weder-keeren, en verzoenen sijn Landt en sijn volk.* De zin. De Heydenen die in het eynde van de wereldt noch zullen bekeert worden, zullen zich met het bekeerde Israël verblijden, van wegen het oordeel Godts over den Antichrist, en over de gunste, die Godt aan 't Landt Kanaan zal bewijzen, als hy dat den Jooden zal wedergeven ter bezitting en inwooning. En hier in zijn bevat de *Twee* laatste *voortekenen* der tijden van 't laatste Oordeel, naamlijk *Het Zestiende*, bestaande in de bekeering der Jooden en Heydenen, en in het Rijk der Kerke Christi, en het *Zeventiende*, de Vrede der Kerke, en de zorgelooze gerustheidt van het meeste deel der zelve.

Uit deze Staaltjens blijkt, wat soort van Uitleggingen der Schrift deze Mannen de Kerk al komen opdragen, en opdringen, en hoe subtijl en schrander zy in haar oogen zijn, in de Tijden van de verscheidene Staaten der Kerke des N. Test. te onderkennen, en Prophetyen daar toe uit te vinden, en toe te passen. Zy pleegen 't Woordt Christi tot de Pharizeën en Sadduceën (*Matth.* 16. *vers* 4.) veel te gebruyken tegen de gene, die met haar Perioden, Prophetyen en voortekenen van Christi komste ten oordeel, niet opgenoomen, noch voldaan zijn; *Het aanschijn des Hemels weet gy wel te onderscheyden, ende en kondt de Tekenen der Tijden niet onderscheyden?* Maar ik wou dit wel tegen haar omkeeren, en zeggen, zo zy 't wilden hooren; en hooren zy niet, ik moet even wel spreeken, haar tot een getuigenis, als zijnde de

woo-

woorden vol, en hebbende commissie nevens haar, om getrouw te zijn in mijn standtplaats. Gy Mannen Broeders, die zo veel spreekt en ook schrijft, van Perioden, en Tijden, en Tekenen der Tijden der Kerke te kennen, hoe is't, dat gy zo weinig met de kinderen *Issaschars* schijnt verstandig te zijn, en gezichte hebben ontrent de Tijden, om te weeten, wat het Neerlantsche Israël heden doen moet? Hoe is't, dat gy zo weinig onderscheydet de Tekenen in Godts Kerk, in Godts Woordt, en in Godts voorzienigheden, van dat het nu meer dan tijdt is, dat spoediglijk en vlijtiglijk voor het Huys Godts gedaan worde, al, wat na 't bevel is van den Godt van den Hemel, 't welk den Heydenschen Koning *Artahsasta* zo opmerkte, en aandrong? Hoe merkt gy niet, dat terstondt en zonder uitstel Reformatie der gebreeken moet betracht worden, in Kerk, Politie, Militie, en Huysgezinnen, onder Leeraars, Ouderlingen, Overheden, en gemeene Belijders van onze Kerck, of dat anders des Heeren toorn binnen korten op het schriklijkste staat uit te breeken tegen de Kerk, Kerkelijken, en Politijken? Of indien gylieden die Tijdt ook meint te zien, en te onderscheyden; zo laat my vraagen; en antwoordt het voor den Heere; Waarom slaat gy dan niet d' eerste de handt aan de daadlijke Reformatie? Even of de Tijdt van reformeeren voor ul. noch niet gekomen was? Wie zal kunnen gelooven, dat gyl. zulke Zienders zijt ontrent de Tijden, daar gy, 't geen nu voor oogen is, niet recht en ziet, of immers niet daadlijk betracht, 't geen meer dan zeven, ja dan zeventien Tekenen van grouwlijke ongestalte der Kerke van Nederlandt, en van Godts naakende oordeelen, toeroepen ter verbetering? Men laat alles steeken, tot op een andere tijdt, die men schijnt te verwachten; Doch den Apostel wilde de kennis der tijden tot de praktijk gebracht, en de ge-

legene

legene tijden uitgekocht hebben; *Dewijle wy*, zey
hy, *de gelegentheidt des tijdts weeten, dat het de uure i
dat wy uit den slaap opwaaken, laat ons dan afleggen
werken der duysternis, ende aandoen de wapenen des licht
laat ons als in den dag eerlijk wandelen*; En elders, *gy
hebt niet van noode, datmen u schrijve van de tijden en g
legentheden; want gy weet selfs zeer wel, dat de dag
Heeren alſo ſal komen, gelijk een dief in der nacht, ſo la
ons dan waaken, en nuchteren zijn, aangedaan hebben
het borſtwapen des geloofs, en der liefde, en tot een helm,
hoop der Zaligheidt.*

Doch ik verzekere my, dat ik hier op tweërley t
genſpraak zal hooren; Zommige zullen my zegge
en dat met gemelijkheidt, en verontwaarding;
doen het onze; de Kerk is noch al redelijk wel geſtel
dat'er godlooze onder loopen, dat is t'allen tijde g
weeſt, dat kunnen wy niet beteren; daar is kaf onc
koorn, bokken onder de ſchaapen; Maar zulke wil
ik antwoorden; Dat ik beken, dat dit ſpreeken rec
over eenkomt met, en zo gy wilt, ook tot beve
ging dient van die ſuſtinue van de Nieuwe Uitlegge
dewelke zeggen, dat de Gereformeerde Kerken
wy dan in 't byzonder nu zijn onder de *Zevende*
laatſte *Periode* des N. Teſtaments, en dat *Laodice*
Openb. 3. vers 15, 16, 17. is, en voorgeſtelt wordt
een *figuure* van deze tegenwoordige Kerk: want wa
lijk, aldus zouden de verwaande *Laodiceiſche* L
raars ſpreeken, en aldus zoude een lauwe *Laodiceiſ*
Gemeinte van haar zelven denken, en zich verſche
nen; zy beelden zich doch in, datſe *rijk* en *verr*
geworden zijn, en *geenes dings gebrek hebben*; Maar de
zelve moeten my toelaaten, te zeggen, 't geen Ch
ſtus tegen den Leeraar van *Laodicea* zeyde, *Gy w
niet, dat gy zijt elendig, en jammerlijk, en arm, en blin
en naakt*; gy zijt noch koudt noch heet, maar lau
zo zal Hy u uit zijn mondt ſpouwen; weeſt dan yve

en bekeert u, koopt van Christus oogen-zalf, op dat gy zien moogt, en witte klederen, op dat de schande uwer naaktheidt niet geopenbaart worde, en beproeft goudt, op dat gy rijk moogt worden.

Maar andere zullen beter spreeken, en voorgeven, dat het haar in haar herte smert, dat de Kerk zo verdorven is, dat'er zo veel onwetenheidt ontrent de Schrift, en de zaaken van Religie is, dat'er zo weinig yver is tot het leezen van 't Woordt, tot vordering in de kennis van 't Verbondt der Genade, den Raadt des vredes, en van den staat van de Euangelische vrye Kerk des N. Testaments; dat'er zo weinig ernst is, tot tegenstandt tegen 't Pausdom, en tot inwinning, en bekeering van de Jooden; dat Overheden zich zo weinig laaten gelegen zijn aan de welstandt van Christi Koninkrijk, en aan de voortzetting van de Leere des Euangeliums; Dat'er zo veel bitterheidt, twist, en oneenigheidt is onder de Broederen; Datze ook wel wensten veel zaaken verbetert te zien; maar dat de Kerkenraaden, Classen, en Synoden zodanig gestelt zijn, datse na geen voorslagen van verbetering luysteren; en dat de Overheden het goede veel tegenhouden; zo datmen niet doen kan, wat men wel wilde; Diervoege dat het wel blijkt, dat wy een betere Tijdt van Reformatie moeten wachten; en dat die ook zekerlijk komen zal; wanneer Godt een zware geessel over zijn Kerk zal gezonden, en daar op de macht des Antichrists zal verbrooken en te niete gedaan hebben, en alzo zijn volk zal gedweeg gemaakt, en verwakkert hebben door zijn Geest, om alles dat ontstelt is, te verbeteren. Dit is zo wel de taal van zommige ernstige Leeraaren, en zy schijnen dit te zeggen tot gerust-stelling van haar Conscientie, als die haar trachten oprechtelijk wel te quijten, en in geen moedwillige zonden van bedrijf, of nalaating te wandelen. Maar ik wilde tans

deze Broederen te gemoete voeren, dat het geensi
blijkt, dat zy haar pligt en gemoedt voldoen, en m
gen in vrede en ſtilheidt nederzitten; want hoewel d
ſtaat der Kerke ganſch droevig is, zo hebben noc
tans Leeraars ſchoone gelegentheidt, om zich hee
lijk voor den Heere Jeſus te quijten; 't welk zy oo
moeten doen, indien zy haar getrouw en wel-beproe
aan hem willen voorſtellen; Zy hebben een heerlij
ſtandtplaats, waar in zy tot het werk der Reforma
veel kunnen toebrengen; en de Heere verwacht h
van haare handen; want niet tegenſtaande al wat
daar geklaagt hebben, als hinderingen van de w
ſtandt der Kerk, en der Verbetering, en niet tege
ſtaande veele andere hinderblokken, die genoe
mochten worden, zo kan ik met fondament tot h
aldus ſpreeken. *Gy Dienaars Jeſu Chriſti, en gezan*
Godts, Wie ook niet wil reformeeren, of reforma
toelaaten; gy-lieden hebt gelegentheidt en verpl
ting, en alle opwekkingen, om u zelven exempla
lijk te reformeeren. Dit kan u niemant hindere
gy kunt door Godts genade (en gy moet) u zelv
tot uw pligten verwakkeren, en beginnen 't nod
werk der Reformatie van uw eygen ziel, en leve
zeggende gelijk Joſua, my aangaande, ik en m
huys, wy zullen den Heere dienen; gy kunt, en zo
u reynigen van uw perſoneele gebreeken, en trach
te groejen in genaden en deugden; Gy kunt poo
te vorderen in 't leven en werk des geloofs, in
arbeydt der liefde ontrent Godt en Chriſtus, en
zielen der menſchen, in de verdraagzaamheidt
hoope, in de verluſtiging in Godt, in gemeenzaa
handeling met Godt, in den ernſt van bidden,
danken, looven, en verwonderen, in teerheidt
wraakzaamheidt ontrent zonden, in zelfs-onde
zoek, geeſtelijke meditatien en beſchouwingen
hemelſche wandel, en, in jalouſye en achterdo

over u zelven, en over al uw doen; Gy kunt trachten meer exemplaar te zijn in heylige huyshouding, en huys-regeering, als van een kleine Gemeinte, op dat andere die in dezen op u zien, en van u hooren, gesticht, en overtuigt, en opgewekt mogen worden; Gy kuut de kracht der godzaligheidt, en de straalen van Godts Beeldt in u meer trachten uit te drukken, en in uw omgang te vertoonen; Gy kunt het daar op zetten, dat gy moogt opwassen en meer uitblinken in preciesheidt en nauwkeurigheidt des wandels, in geestelijkheidt en stichtelijkheidt in gezelschappen, en samenspreekingen, in vyerigen yver voor Christus, en voor zijn interesten, in onverzettelijkheidt en onbeweeglijkheidt in Godts zaak te handt-haven, in familiaarheidt met de vroomen in de Gemeinte, in herbergzaamheidt, miltdaadigheidt, en goedtdaadigheidt, in matigheidt, en gespeentheidt, en zelfs-verloochentheidt, in deftigheidt, nedrigheidt, zachtmoedigheidt, lijdtzaamheidt, en verdraagzaamheidt, in vriendelijkheidt, en vreedzaamheidt, in waarheidt, en oprechtigheidt, en getrouwigheidt, in broederlijke hertelijke liefde tot de heyligen, in kloekmoedigheidt, standtvastigheidt, naarstigheidt, en arbeydzaamheidt in het goede, in compassie en barmhertigheidt ontrent de elendige na ziel en lichaam, en byzonder ook in smertelijke gevoeligheidt en treuren ontrent de jammerlijke staat der Kerke hier en elders, ende ontrent Godts onteering door de zonden van zijn volk; In dezen allen kunt gy uw eygen perzoonen reformeeren. Maar dan verder, niemant kan u hinderen, dat gy dat groote Point van Reformatie ontrent het Leeraars werk niet en zoudt verrichten, van de Gemeinte particulierlijk te gaan bezoeken, om het aangezicht uwer schaapen te kennen; Gy kunt vryelijk van huys tot huys gaan prediken, en onderzoek doen na der belijders staat, kennis,

praktijk, huys-oeffeningen, en huys-regeering, gy kunt verneemen na haar wasdom, na haar ſcrupulen, tentatien, ſtrijdt, en ongeſtalten; Gy kunt de men-ſchen particulierlijk vermaanen, onderrichten, waar-ſchouwen, en verwakkeren tot haar pligten; gy kunt haar beproeven, op wat gronden, en met wat vrucht zy ten Avondtmaal gaan, en op wat blijken zy haar zelven de zaligheidt belooven en verzekeren, en ge-ven haar privatelijk raadt, beſtieringen, en ontdek-kingen, op datze zich omtrent haar Zielen-ſtaat niet mogen bedriegen met ydele waan; zo kunt gy ze in haar gezondtheidt en in ziekte, in haar voorſpoedt en tegenſpoedt, niet alleen ontrent de tijdt des Avondtmaals, maar van 't eene Avondtmaal tot het andere, het ganſche Jaar door, bezoeken en aan-ſpreeken, en die kleyn wetende zijn, tot particuliere Catechizatien t'zamen roepen; Daarenboven kunt gy correſpondentie houden met andere goede Lee-raars in het Landt, die in 't werk der Bediening ern-ſtig zijn, of trachten te zijn, om haare handen te ſtijven, en haar ten goede meer aan te zetten, en ook om van haar geholpen en aangemoedigt te worden; gy kunt met haar beraaden, in Godts vreeze over de Pointen, en over de wijze, en Methode, en mid-delen van verbetering, en u met haar voegen in vasten en bidden, om van den Heere nader ontdekkinge te krijgen, van uw pligten, en om hulp en zegen te verkrijgen over uw werk, en om de gevreeſde pla-gen over de Kerk, en de oorzaaken van dien geweert te krijgen; ook kunt gy ten zelven eynde met verſtan-dige en yverige Ledemaaten meermaal ſamen komen, om in den gebeden te ſtrijden en te worſtelen om meer licht, overtuiging, leven en verwakkering voor u zelven, ende voor andere Leeraars, en voor de Gemeinten; 't welk nu zo algemeen en tot ergernis nagelaaten wordt. Hier by komt, dat hoewel gy

are

andere haar pligt niet kunt doen betrachten, noch haar authoritativelijk doen afhouden van veele abuyzen en snoode handelingen, gy nochtans u zelven kunt trachten vry te houden, van de gebreeken die in de Kerk zijn, en van de Kerkelijkelijke ordinaar betracht worden; Gy kunt (en gy moet) nalaaten, andere Leeraars in het quaade op te volgen: want niemant kan u dwingen mede te zondigen met de rest; Gy kunt u zelven door des Heeren bystandt en genade, reyn houden van de misbruyken, en verkeertheden, die gy overtuigt staat, dat in de Kerken Leeraars verbetert moeten worden; als naamlijk, gy kunt nalaaten, de menschen tot volle Ledemaaten der Kerke aan te neemen, anders dan op goedt onderzoek van haar kennis en leven, en op bevinding van genogzaame kennis van de gronden der waarheidt, en der praktijke der Godzaligheidt, en van ernstige genegentheidt, om de Religie heyliglijk te beleven; Gy kunt nalaaten, Attestatie te geven van jemants kennis en geloove van de rechtzinnige Leere der waarheidt, en van stichtelijkheidt des wandels, en onstraffelijkheidt des levens, wanneer gy of andere Leden des Kerkenraadts geen kennis daar van hebben; gy kunt nalaaten en weigeren, allerley kinderen die voorkomen, zonder onderscheydt te doopen, kinderen van grof onwetende, profaane en heylooze ouders, kinderen, van ketters, of in onecht gebooren, zonder dat iets tot onderrichting, waarschouwing, of vermaaning, en gegevene beloften van verbetering zoude voorgegaan zijn; Gy kunt weigeren, het H. Avondtmaal te geven aan onwetende of ergerlijke persoonen, die gy verzekert zijt, dat Christus als honden, en schenders van het heylige, van de H. Tafel wil geweert hebben; gy kunt nalaaten te gebruyken (want niemant kan, of zal in onze Kerk u daar toe dwingen) de Formulier-gebeden ontrent

uw Predikatien, of Sacramenten, of Houwlijks b
vestiging, of elders; en in tegendeel kunt gy (
moet gy) in den H. Geest bidden, en danken, u
uw hert, na de noodt en gelegentheidt, en na uw b
quaamheidt; Gy kunt nalaaten de Passie-texten in
Vasten te prediken; gy kunt (en gy moet, zo gy lic
en overtuiging van de zondelijkheidt hebt, en gy z
dat licht ras krijgen, zo gy de middelen, die daar t
gegeven zijn, onpartijdig in Godts vreeze gaat g
bruyken) ook onderlaaten het houden van de Fee
dagen, zo als die in onze Kerk in navolging des Pa
doms, en tegen 't Woordt Godts, gebruyklijk zi
en het prediken van die Feest-texten en materien
die dagen; als mede het gebruyken ende voorleez
van de geschreevene Formulier-onderrichtingen,
Formulier-vermaaningen ontrent den Doop, Avo
maal, Houwlijk, en bevestiging van Leeraars, O
derlingen, en Diakenen; Deze en diergelijke and
abuyzen meer, kunt gy voor u zelven reformeer
en geen gemeinschap hebben aan de zonden van
dere; en dat is geen kleine stap tot Reformatie va
Kerk, alzo in u zelven een Patroon van Reforma
te geven; hoe het ook andere mochten maak
Maar dewijl gy de last en vryheidt hebt, om publijk
te prediken, zo kunt gy op de Preekstoel ook de
formatie der gebreken der Kerke zeer vorder
want daar staande, en sprekende opentlijk uit G
Naam, hebt gy schoone gelegentheidt, om aa
wijzen de dingen, die in de Kerk ontstelt zijn; D
kunt gy in het breede open leggen, wie principaa
Kerke verdorven hebben, en noch verderven, en
het byzonderlijk en in de eerste plaatze toestaat,
handt aan Reformatie te slaan, naamlijk de Leera
en Overheden; Daar kunt gy aantoonen, waar
verval is, en hoe alle orders der belijders haaren
verdorven hebben; en voornaamlijk hoe jamme

het ſtaat en toegaat met de Kerkelijke Tucht, welkes verzuym de gantſche gemeinte merkelijk tot verwoeſting heeft gebracht; Daar kunt gy aanwijzen wat Leeraars en Ouderlingen, en wat Overheden kunnen en moeten toebrengen tot de verbetering, en welke grondtregels tot een gewenſchte Reformatie te volgen zijn, en wel byzonderlijk, hoe alles na 't voorbeeldt, in den Woorde getoont, en na de Praktijke van de Apoſtoliſche Kerk, te hervormen en te betrachten is, en alles zo moet geſchikt worden, dat blijke, dat de Heere Jeſus alleen in zijn Huys en Kerk als Heer, Wetgever, en Koning erkent werdt; Daar is de rechte en gewenſchte gelegentheidt om de Gemeinte in alle haar ongeſtalten, en gebreeken aan haar zelven bekent te maaken; Daar kunt gy haar toonen wat een ſnooden en verbaaſtmakenden onwetenheidt daar is by veele ontrent de gronden der Waarheidt, en het verſtandt der Schrift; wat een onkennis daar by de meeſte belijders gevonden wordt, ontrent de praktijk des Geloofs, en der Bekeering, de praktijk des Gebedts, en des Avontmaals, de praktijk van de heyliging des Sabbaths, en des Vaſten-biddags, de praktijk van zelfs-onderzoek, zelfs-verloochening, en mediteeren; Wat een kleynachting daar is onder de menſchen van het koſtelijke Euangelium en van de Leere der Genade Godts in Chriſto; Wat een Profaniteyt beſpeurt wordt onder veel belijders, als onder andere, het ſpeelen met het lot, in kaart en dobbelſteen, het frequenteeren van Comedien, Tragedien, en Dans-ſchoolen, het loopen op de Kermiſſen, het leezen en verkoopen van vuyle boeken, en 't zingen van ydele liederen, hoerery, overdaadt in ſpijs en drank, liegen en bedriegen, hovaardye in klederen, hayr, huyzen, en huysraadt, en diergelijke grouwelen; Daar kunt gy aanwijzen, wat een ſlordigheidt en vleeſchlijkheidt

en Godt-terging begaan wordt in het bidden van ve-
le, rabbelende daar eenige versleetene woorden do
de mondt, een Formulier-gebedt, datmen in z
Jonkheidt geleert heeft, en dat dan noch dikwils
het oneerbiedigste, leggende gemaklijk op zijn bed
in plaats van neder te knielen, of te staan voor h
aangezicht des Heeren; Hoe oneerbiedig en slape
men is onder 't hooren van 't Woordt, hoe men z
der voorbereyding daar toe komt, en na 't hoor
't Woordt niet na betracht, niet herkauwt, niet b
waart, noch daar van spreekt, maar terstondt v
geet, en met wereltsche zorgen, gedachten, sam
spreekingen uit zijn herte drijft; Hoe den Sabb
ontheyligt en vleeschlijk doorgebracht wordt v
veele, zo dat veele dan werken doen, die alsdan n
zouden gedaan worden, datze reyzen op den zelv
zoeken haar vleeschlijk vermaak, immers de h
van den dag; Datze met gedachten en woorden
bezig zijn, die tot de heyliging van des Heeren
niet dienen; Datze zich tot den Sabbath niet vo
bereyden; Datze de Vasten-biddagen zo onhey
houden, veelsints schenden, zich daar toe niet b
hoorlijk schikken, en op dezelve geen recht besef
hebben van Godt en van zijn toorn, en van de t
gende zonden, datze zich op dezelve niet verootm
digen, haar ziel en lichaam niet quellen, ende g
verbondt met Godt maaken, dan alleen na de sleur
Kerke komen. Dat het publijke zingen van Psalm
in de Kerk zo vleeschlijk, en zonder eerbiedt
tracht wordt, zonder indruk van Godts Grootheit
Majesteyt, goedtheidt op het hert, met ondertuss
te spreecken, te lacchen, hier en daar na om te k
ken en te gaapen, en malkander te groeten, e
als of men tot Godt niet sprak noch hem voor oog
stelde; Dat het Doop-verbondt zo weinig verstaa
zo weinig behertigt en betracht wordt; datmen on
'tbe

'tbedienen van den Doop aan andere, geen profijt tracht te doen met zijn eygen Doop; Datmen de kinderen oneerbiedig, ja ook somtijdts met een pracht en praal tot den H. Doop brengt, weinig bekommert om den waren Zegen over de kinderen. Dat veele, zeer veele het Avondtmaal des Heeren, misbruyken en mishandelen, Christi Lichaam niet onderscheydende, komende daar toe onwetende, of in zonden levende, en voortgaande, zonder verootmoediging, zonder toeschikking, en datmen geen behoorlijke nabetrachtingen na het Avondtmaal heeft; Dat de huysgezinnen zo onheylig en onchristelijk worden geregeert, dat de H. huys-oeffeningen in de meeste huysgezinnen worden nagelaaten, dat men geen Huys-gebeden met het huysgezin doet 's morgens en 's avondts, dat Godts Woordt daaglijks niet in dezelve geleezen wordt, dat de Psalmen daar niet gezongen worden, dat het Woordt daar niet verhaalt noch verhandelt wordt, dat de kinderen en dienstboden, niet gecatechiseert worden, noch rekenschap van 't gehoorde Woordt afgeeyscht wordt, noch tot de publijke Catechisatien, aangeleydt worden; Dat den kinderen en dienstboden de natuur en kracht, en verbintenis, en troost van haaren Doop niet ingescherpt wordt, dat zy tot de heyliging des Sabbaths en tot het leezen van de Schriftuur en goede boeken niet gehouden, en aangezet worden, maar in tegendeel, dat haar toegelaaten wordt een deel van den Sabbath te schenden, met de kaart of dobbelsteen te speelen, en ydele vuyle boeken en liederen te leezen; ook niet alleen de gemeene Feestdagen te houden, maar ook zelfs eenige Bacchus-dagen, Kermis-dagen, Vasten-avonden, St. Claas en St. Marten, en dry Koningen, en May-avonden; Daar hebt gy de gelegentheidt, om 't volk te overtuigen, dat haar meeste Godsdienst is doodt, vleeschlijk, en

krachteloos, datze zijn drooge, en dorre riffen en
geraamtens en naare schaduwen van Christenen, hebbende maar een gedaante ja een halve gedaante van Godzaligheidt, zonder de kracht, bedriegende zich met ydele waan, met oeffeningen die enkele formaliteyten en levenlooze sleurdienst en trant, en slenterwerk zijn, zonder geest, en zonder merg en pit van rechte Christelijkheidt; Ja dat de ware heyligheydt en 't leven der godzaligheidt by de meeste onbekent, en van veel veracht, versmaadt, ja bestreden en vervolgt; Dat de waare liefde en yver, en 't leven des geloofs, en der zelfs-verloochening, en hemelsche wandel allesins ontbreekt, en de ongerechtigheidt onder haar is vermenigvuldigt, ja datse zijn verhardt, verblindt, zorgeloos-gerust, en onverzettelijk en onbekeerlijk voortgaande in den ouden zondigen kours. Daar kunt gy haar aanwijzen, dat de meeste hoop der belijders haar Talenten niet zoeken aan te leggen, om andere tot kennis der waarheidt, en tot godzaligheidt te vorderen, om de afdwalende, en ergerlijk-zondigende, te bekeeren en te recht te brengen, noch om de bedroefde te troosten; datse de Gemeinschap der Heyligen niet verstaan, veel min betrachten, niet zoekende haar gaven aan andere mede te deelen; noch beminnende de H. private zamenkomsten der Christenen, welke tot onderlinge stichting en verwakkering aangestelt worden, maar veel eer die haatende en smaadende, en tegenloopende; Datse de oeffening der Kerke-tucht niet vorderen, niet bestraffen, in 't heymelijk de gene die ergernis geven, noch zoeken te recht te brengen de gene die ergerlijk wandelen; Ja datse niet ter herte neemen, dat de Kerk is vol ergernissen, en datse niet behoorlijk geweert worden, zo dat Godts Naam wegens de belijders wordt gelastert, en veele zo doende van de weg der godzaligheidt afgehouden worden.

Eyndelijck datſe neutraal, en ongevoelig, en zonder medelijden zijn ontrent den droeven ſtaat der Kerke in verſcheyde quartieren, en zonder vreeze voor de oordeelen, die deze elendige Kerk van Nederlandt over 't hooft hangen. Ziet alle deze dingen kunt gy l. op de Preekſtoel de Gemeinte voordragen; ende in uw gebeden voor ende met de Gemeinte beklagen, en niemant kan het u hinderen; en dit zoude niet weinig helpen tot vordering van Reformatie, boven dat nu geſchiedt. Ook hebt gy de gelegentheidt op de Preekſtoel, om opentlijck te ſpreeken tegen de openbaare en blijvende zonden der Overheden, welke van zo weinige recht uit beſtraft worden; naamlijk, datſe alle Godslaſterlijke Ketters en Afgoden-dienaars oeffening van Godsdienſt toelaaten; Datſe de Kermiſſen en Comedien, Duytſche, Franſche en Italiaanſche (waar mede 't Landt en Kerk zo veel verontreinigt wordt, en Godt zo vreeſlijk getergt wordt) zo opentlijk plaats geven, niet tegenſtaande alle de verzoeken en betuigingen van Kerkelijke daar tegen; Datſe veel Kerkelijke goederen, die tot onderhoudt van den Kerken-dienſt, en vordering des Euangeliums moſten aangeleydt worden, ſchandelijk laaten alieneeren tot andere gebruyken, dan waar toe zy gegeven, of gebruykt mogen worden; Datſe de vloekers en zweerers, de meyneedige, de Sabbath-ſchenders, vechters, moetwillige en bedrieglijke banquerotiers, hoeren en hoereerders, en overſpeelders, ook wel doodtſlagers, en andere ſtoute zondaars en misdaadigen niet behoorlijk ſtraffen; Datſe 't recht en de Macht der Kerke in veelen zich aanneemen en uſurpeeren, en zich op Jeſu throon, als Heeren van de Kerk zoeken te ſtellen; Datſe wettige Leeraars om Kerkelijke redenen, buyten en tegen het oordeel van de Competente Rechters, de Kerkelijke, afzetten, en met ge-

weldt;

weldt uit haar Gemeinte uitdrijven; Datſe het Paap
ſche en onrechtvaardige recht van Patronaatſcha
in veele plaatſen gebruyken , en aan zich houden
en zelfs aan godlooze en Paapſche Heeren , en Jon
kers en Vrouwen dat niet ontneemen ; Datſe ve
wettig gedaane beroepingen op goede en vroom
Leeraars, improbeeren, en afkeuren, en verhind
ren die op te volgen; Datſe in Kerkelijke vergaderin
gen meerſterlijk overheerſchen de Kerkelijke be
raadtſlagingen, beſluyten en regeeringen; Datſe c
Cenſure meermaal verhinderen, en geen Nationa
Synode toelaaten; Datſe geen genogzaam getal va
Leeraars laaten beſtellen, na dat de grootte en c
noodt der Gemeinten vereyſcht, zo dat veel Ziele
ſterven door gebrek van onderwijzing, en particulie
aanſpraak; Datſe de Orgels in de Kerken, en in c
Godsdienſt invoeren; Datſe de uitbreyding van Je
Koninkrijk niet zoeken te vorderen, en in't byzon
der dat de Ooſt- en Weſt-Indiſche Compagnien voo
de voortzetting des Euangeliums onder de Heydene
niet behoorlijk zorgen. Dit alles en meer kunt gy pu
blijklijk beſtraffen, en in uw openbaare Gebeden me
uitgebreydtheidt en teerheidt des herten beklage
en belijden, en aandringen op verbetering; Eynde
lijk de zonden der Kerkelijken kunt gy ten deele op d
Preekſtoel, ten deele in Kerkelijke vergaderinge
aantoonen: want gy hebt verſcheyde gelegenthede
om dezelve tegen te gaan: Gy kunt dan tot Refor
matie aandringen van veel kennelijke gebreken e
fouten der Kerkelijke perſoonen, als naamlijk, om
maar eenige van dezelve te noemen; Dat de Verkie
zingen van Leeraars, en Ouderlingen, en Diakenen
dikwils niet geſchiedt na het Woordt, en met goede
Conſcientie, dewijl niet uitgezien wordt na d
vroomſte, bequaamſte, geeſtelijkſte, ſtichtelijkſte
en exemplaarſte, maar in tegendeel andere verkoo

ze

zen worden, die de vereyſchte *requiſita* niet en hebben; Datmen dikwils de verkiezingen doet zonder eerbiedigheidt, zonder vaſten, en bidden, met veel kuyperyen, en na den zin, en 't goedt vinden der Overheden; Dat zommige Leeraars zeer nalatig en verzuymig zijn ontrent verſcheyde deelen van haar ampt, datſe de kleynwetende Ledemaaten niet Catechiſeeren, noch de Gemeinte aan de huyzen bezoeken, buyten de tijdt des Avontmaals, en dan maar ter loops, zonder na haar geeſtelijke ſtaat te ondervraagen, om haar raadt en beſtieringen te geven; Datſe niet willen yveren tegen de Overheden, als zy by alle gelegentheidt 't recht der Kerke uſurpeeren, en indracht daar op doen; maar in tegendeel datſe haar opvolgen en toevallen en ſtijven; Datſe niet willen zich ernſtig inſtellen om te ſpreeken voor onwettig en politijkelijk met geweldt uitgeſtootene Leeraars; Datſe de *Cenſura Morum* zo maar *pro forma* en huychelachtig doen, en de Kerkelijke Diſcipline tegen onwetende en ergerlijke niet ernſtig aanleggen, byzonder niet tegen de Grooten en Rijken, ja datſe geſchikt en geboogen wordt na de eeuw, en niet na dat de ſtichting vereyſcht; Datſe onbequaame lieden tot Ledemaaten en ten Avondtmaal aanneemen, dikwils ook buyten de Kerkenraadt, en zonder gebeden; Datſe Kerkelijke Atteſtatien geven, zonder de perſoonen recht te kennen; Datſe den H. Doop tot ontſtichting, aan allerley kinderen, die maar voorkomen, zonder onderſcheydt, of onderzoek der Ouderen, bedienen; Datſe het heylige Avondtmaal geven aan veel onwetende, profaane, en ergerlijke perſoonen; Datſe vaſt blijven aan Formulier-gebeden en Formulier-onderrichtingen, leezende die uit een boek, als of zy geen gave, noch belofte van byſtandt des geeſts ontfangen hadden, ook tot die betrachtingen; Dat veel Leeraars, Ouderlingen, en Diakenen

niet

niet exemplaar-ſtichtelijk zijn in haar omgang ond de menſchen, noch in haar huys-regeering; ja daa veel miſſen de huys-oeffeningen in haare huyzen, t groote ergernis van veele. Dat in 't byzonder, Ouderlingen ordinaar weinig of geen werk maake van de uitvoering van haar Ouderlingſchap, ge acht, noch inſpectie neemende op de gelegenthei en wandel der Ledemaaten, niet handelende Wachters, Opzienders, en oogen der Gemeinte, t weering van de ergeniſſen uit de Kerk, niet aanſpre kende de Belijders, aangaande het beleven, van h Chriſtendom, noch haar opwekkende tot de Prakt van heylige Oeffeningen, noch haar bezoekende ziekte of gezondtheidt, om haar te trooſten, of te wekken, of eenigſins behulpig te zijn; Deze andere Pointen kunt gy inbrengen, en op de Ref matie der zelver aandringen, betuigende voor K kenraadt en Claſſis, dat deſe en veel meer diergelij gebreeken verbetering eyſchen; Niemant kan u dezen verhinderen; dewijl de Heere u die gelegen heden geeft; en als het niet opgevolgt, noch ter he genoomen wordt, ſtaat het u niet alleen open, teg haar te proteſteeren, maar gy kunt ook ſchriftel en in druk voor den ganſchen Lande vertoonen, wa Kerk-verdervende quaaden in 't midden der Ke gevonden worden, tegen welke gy uw openbaar tuigenis gevet, met aanbieding, van zulks te bew zen, waar gy wettiglijk daar toe geroepen wor Dus blijkt dan uit het gezeyde, dat'er vry wat and te doen is, voor een Leeraar, om een goede Co ſcientie te hebben in zulken tijdt des vervals, als de is, dan wel in 't gemeen ook van ernſtige Leera geſchiedt.

Nu zie ik wel te gemoet (och of ik bedrogen v in mijn verwachting) dat gy my zult tegenwerp en zeggen, dat gy niet en kunt zien, dat gy dit al

zo

zoudt gehouden zijn te doen, en te zeggen, en al deed gy het, dat het toch apparentelijk geen goedt succes en uitslach zoude hebben; dat daar op veele, zo Kerkelijke als Politijken, tegen u zouden vergramt en verbittert worden, datse veel lasteringen, smaadingen, tegenstandt, en vervolgingen tegen u zouden verwekken; dat gy ja, na alle waarschijnlijkheidt, zoo als de zaaken nu staan, uit uw dienst zoudet gestooten worden, en dat zulks de Kerke schadelijk zoude zijn, en gy onnut zoudt gemaakt worden tot uw Meesters werk; en derhalven dat dien raadt niet opvolgelijk noch heylzaam is. Maar laat my hier op zeggen; was'er zelfs-verloochening, en kloekmoedigheidt genoch, daar zoude meer overtuiging werken, ontrent 't geen te doen staat, daarmen nu weinig licht ontrent zoekt te hebben, ja veel eer tegen pleyt, en uitvlucht zoekt. Het succes moet van den Heere gewacht worden; wy zouden maar onzen pligt doen, en laaten het dan op den Heere leggen, dat hy alles doe uitvallen, zo als goedt is in zijn oogen; 't is niet te zeggen, hoe veel goedts onder Godts zegen, een eenig man, een getrouwe Antipas, zoude kunnen uitwerken in een booze tijdt; andere Leeraars zouden licht aangemoedigt worden, en verscheyde in de Gemeinte, die Godts zaak behertigen, zouden toevallen, en prijzen het poogen tot een daadlijke Reformatie; Immers 't is niet te loochenen, ja 'k verzekere my, uw eygen Conscientie stemt het toe, dat indien niet alle, immers meest alle die Pointen zijn pligten van Leeraars, als een Kerk zo verdorven is, gelijk de onze is; Nu bekende pligten na te laaten en te verzuymen, en in dat verzuym uit vreeze van ongemak en gevolgen, te blijven leven, dat plegen wy zelfs voor de Gemeinte te toonen, dat een zwart markteken van onoprechtigheidt is; Ja gewis maar iets te verzwijgen, en af te laaten van 't geen

Godt

Godt gebiedt te zeggen, en te doen, tot waarschu-
wing van een zondig volk, is geen kleyne maar een
zeer verzwaarde overtreding in een publijk Leeraar.
Indien al uw tijdlijk interest daar aan hing, of uw
heele Tractement u onthouden wierdt zonder reden;
't is niet te denken, dat gy zoudt Leeraars of Over-
heden verschoonen, die u zo verongelijkten; en nu
hangt'er Godts eer aan, die duyzentmaal waardiger
is, dan een wereldt; Jesu Interest legt onder de voet,
zijn Kroon wordt afgenoomen, zijn Tafel verontrey-
nigt, zijn macht als eenige Wetgever in zijn huys
wordt met der daadt geloochent; zijn ordinantien
en instellingen worden vermengt met het schuym van
menschen-vonden; zijn Waarheidt wordt in veelen
verduystert, zijns Koninkrijks vordering tegenge-
staan, en opgestopt, zijn kinderen veel verslapt en
ontmoedigt in haar goeden kours, en weinige of gee-
ne toonen zich voor zijn zaak met kloekmoedige dap-
perheidt, weinige of geene getuigen heeft Jesus
tegen dit overspeelig en verdraeyt geslacht; Wilt gy
dan ook uw getuigenis inhouden (neemt het voor
maar een getuigenis, voor de noodige Reformatie,
en 't quam niet verder) en hem ook zo verre verla-
ten? Is dit uw liefde tot den Heere Jesus, en tot zijn
Schaapen? Heeft Jesus niet meer van u verdient?
Hebt gy niet een zeer heerlijke standt-plaats gekre-
gen in zijn leger, een heerlijk ampt in zijn Konink-
rijk? Staat uw naam niet opgeschreven op de rolle en
lijste van de medewerkers met Godt, van de Bouw-
meesters van zijn huys, van de Dienaars van de Ko-
ning der Koningen, de Heere der Heeren? Heeft hy
niet een groote eer en waardigheidt op u gelegt, daar
hy andere voorby heeft gegaan, en zult gy hem dan
niet getrouw zijn, staan op u post, en bevlijtigen,
om het werk der Reformatie voort te zetten, tegen
alle oppositie en tegenspreeken van Duyvelen en

menſchen? Zult gy niet roepen uit de keele, en niet inhouden, verheffende uwe ſtemme als een baſuyne, en verkondigende zijnen volke haar overtredingen en zonden? Hebt gy niet het gebodt van de Koning, om u ter gehoorzaamheidt aan te dringen? Hebt gy niet van hem de laſt en zorge opgenoomen? Staat gy niet verbonden door uw Doop, om het uitterſte voor hem te doen? Was dit niet uw ſolemneele belofte, en eedt, als gy den Predikdienſt opnaamt, dat gy in alles getrouw zoudt en woudt zijn aan hem, die u geſtelt had? Is dit niet een tijdt, waar in allen, die met den Heere zijn, opgeroepen worden, om by hem te ſtaan? Gy verwacht betere dagen voor de Kerk; maar ziet nu ſtaat het deerlijk; alle droeve tekenen ſtaan voor onze oogen; De Heere en zijn Geeſt is geweeken, *Ikkabood*, de Heerlijkheidt is van ons gegaan; De Predikdienſt wordt niet bekrachtigt, den arm des Heeren wordt niet geopenbaart onder de bediening, het vyer is uitgebluſcht, de liefde is verkoudt, de ongerechtigheidt is vermenigvuldigt; veele ſtaan tegen den Heere op; der trouwlooze Leeraaren is een groot getal; en de goede zwijgen ſtil; wilt gy niet uw mondt openen, en de handt bieden, op dat de kroone bloeje op het Hooft van Jeſus, die een Prieſter is op zijnen Throon, en op dat Zion een cierlijke Kroon zy in de handt des Heeren, en een Koninklijken hoedt in de handt haares Godts? Is dit niet de rechte tijdt der beproeving zijner knegten? Is dit het werk van voorgangers, en wachters, uit kleynmoedigheidt en blooheidt te zwijgen, en ſtil te ſtaan, of den ouden ſlappen kours te neemen, terwijl de Duyvel zijn werk en rijk, door zijn inſtrumenten zo yverig voortzet? Zijn'er niet menigmaal nieuwe obligatien op uw Conſcientie genoomen, op Biddagen, en andere tijden, van vernieuwing des Verbondts met den Heere, dat gy't werk der bediening zoudt trachten

te vervullen? Wy beschuldigen en bestraffen de Gemeinten, van wegen datse haar beloften, byzonder in 't Jaar 1672. op Bid-dagen, en Bid-uuren, plegtelijk gedaan en vernieuwt, niet zijn nagekomen: maar dat alles blijft in 't midden van haar gedeformeert en ongeschikt, gelijk het was, ja in slimmer staat, dan het te vooren was? En zullen wy ons zelven niet beschuldigt vinden, die toen ook zo veel opentlijke betuigingen en beloften van verbetering hebben genuttet, mits dat de Heere zijn volk en landt wilde spaaren; en ziet tot noch toe is men nauwlijks een stap voortgegaan in 't werk der verbetering, zo van onzen dienst, als van de gemeene gebreeken der Kerke; zal dit den Heer niet zeer tergen? Ja zullen die niet den Heere byzonder tegen haar verbolgen maaken, welke tegen haar licht en overtuiging haar kours niet verbeteren, noch haar handen aan 't nodige werk slaan, daar de Heere zo zeer om roept? Is'er iets in de wereldt te vreezen, zo zeer, als te zondigen tegen onze Godt? Zijn wy bekommert, om onze Naam en reputatie by de Wereldt die in 't booze legt, te behouden, terwijl Godts Naam gelastert wordt ook onzent halven, en dewijl wy niet alles daar tegen doen, wat in ons legt? Vreest men zo zeer zijn Middelen en Tractementen te verliezen, daar Godt zijn eer, en dienst verliest, en 't heele Landt en Kerk in gevaar staat, om in een vlamme des oorlogs gezet te worden, zo datmen alles staat te verliezen? En is niet de vrede en vryspreeking, roem en blijschap van een goede Conscientie duyzendtmaal meer waardt, dan deze slechte dingen der wereldt, die de dief en vyant, de mot en 't vyer ons beneemen kunnen? Vreest gy dan meer, wegens uw getrouwe waarschouwing en bevlijtiging uit uw bediening gestooten te worden, dan in dezelve blijvende ontrouw bevonden te worden? Kan de Heere geen goedt gebruyk maaken van u, en van uw dienst, al wierdt gy uitgestooten na

zoude niet zelfs uwer uitstooting wegens getrouwigheidt en kloekmoedigheidt in deze booze tijdt, meer prediken, en, ten goede werken, dan veeler Jaaren bediening? En al kondet gy niet publijklijk spreeken, bleef u dan noch niet veel gelegentheidt overig, om privarelijk in 't midden der Gemeinte, hoewel onder tegenstandt en vervolging, mondeling en schriftelijk te spreeken, en apparent meer nut te doen, dan gy oit in uw publijke bediening gedaan hebt? O! Hoe is men zo vreesachtig voor te lijden, om der conscientie wil, en voor 't getrouw quijten van zijn gemoedt? Heeft de Heere Christus het ons niet voorzegt, dat wy als zijn Discipelen zijn kruys en smaadt achter hem zullen dragen? Hebben zy de Meester zo gedaan, zal het de Discipel en knegt te veel en te lastig zijn, dat het hem eeniger maate gaa, gelijk zijn Heer en Meester? Hoe heeftmen zo vergeeten, dat het naast het geloove, de grootste gave is, te lijden voor Christi Naam, en dat het een byzonder gelukzalig lot is, goedt doende en voor de gerechtigheidt alle smaadt en vervolging te draagen, wanneer het zo des Heeren wil is, dat wy lijden, niet kunnende dat ontgaan, dan door zondig zwijgen, of nalaaten, of voegen, na den quaaden koers! Denktmen dan niet aan zijn sterflijkheidt, en datmen alle dag ja oogenblik onzeker is, ofmen niet zal door de doodt voor 't eeuwig oordeel geroepen worden? Zoude men als dan niet zeer geern dat troostelijk getuigenis hebben, van datmen zijn gemoed ernstig gequeeten, geen mensch verkeerdelijk ontzien, maar voor den Heere en zijn zaak gesprooken en betuigt heeft, ook in gevaar van veel te lijden, ja met een gevolg van veel smaadt, bitterheidt, en vervolging, en met uitstooting? Hoe zijn nu de menschen zo groot in onze oogen, en de dingen des wereldts, eer, gemak, plaizier, en goederen, zo opmerkelijk en wichtig, die binnen korten in onze

achting zo klein, zo nietig, en zo verachtelijk zull
zijn, als drek op de ſtraaten, wanneer naamlijk
Heere Jeſus dezen onzen aartſchen Tabernakel zal
breeken, en ons oproepen voor zijn gerichte, en
zal ſtellen in onze eeuwige wooninge? Heeft nu
onverwelkelijke, onbevlekkelijke, en onverderf
lijke erffenis, die kroon des levens, en der heerlij
heidt, dat Koninkrijk der Hemelen zo weinig gla
en gewicht; en is zy zo kleinen zaak en vergelding
onze oogen, dat wy ontzien, daar voor een wein
van deze ſlechte beuzelingen, en verrotte ydelhed
in gevaar te ſtellen, en ons te laaten ontneemen? H
kunnen wy die texten prediken voor de Gemeinte,
niet ſchaamroodt worden voor den Heere en voor z
volk; zijt ſtandtvaſtig, onbeweeglijk, altijdt ov
vloedig in het werk des Heeren, als die weetet,
uwen arbeydt niet ydel zal zijn in den Heere; On
lichte verdrukking, die zeer ras voorby gaat, we
ons een ganſch zeer uitneemend eeuwig gewichte
heerlijkheidt: Gy hebt over mijn banden medelij
gehadt, en hebt de rooving uwer goederen met blij
ſchap aangenoomen, wetende, dat gy hebt in u zelv
een beter en blijvende goedt in de Hemelen; Do
het geloof heeft Moſes, nu groot geworden zijn
geweigert een Zoone van Pharao 's Dochter genaa
te worden, verkiezende liever, met het volk Go
qualijk gehandelt te worden, dan voor een tijdt
genietinge der zonde te hebben, achtende de v
ſmaadtheidt Chriſti meerderen rijkdom te zijn,
de ſchatten in Egypten: want hy zach op de verg
dinge des loons, en hy vreeſde den toorn des Koni
niet, want hy hieldt zich vaſt, als ziende den onzie
lijken. O geloove, geloove! was'er meer geloo
omtrent de groote en dierbaare beloften, en ontr
de godlijke waarheden, die wy belijden, en grep
wy des Heeren ſterkte aan, wekkende ons op, om h
a

aan te grijpen, wy zouden andere kloeke daaden doen; wilden wy in geloove wandelen, en niet door aanschouwen, en vertrouwen op dien Heldt, by wien onze hulp bestelt is, wy zouden alles vermogen door hem, die ons zoude kracht geven; wy zouden kloekmoedig zijn als jonge Leeuwen, en voor niemant wederkeeren; voor 't Woordt des Heeren zouden wy beven, maar niet vreezen, wat ons een mensch zoude doen, die hoy zal worden: want Godt zoude ons weezen tot een helper, tot een schildt en tot een rondasse, en hy zoude gewis aan onze rechterhandt staan, en ons niet verlaaten noch begeven, maar maaken ons tot een yzere muur, en koopere pilaar tegen alle onze tegenstanders; Gedenkt, *mijne Broeders*, dat gy tot de eeuwigheidt nadert, en dat de uure van uw doodt snel aankoomt; Zoudt gy dan niet geern uw leven, en al wat gy hebt, niet dierbaar achten, maar 't zelve tot de meeste eer en winst van Koning Jesus aanleggen, van wien gy verwacht, dat wanneer al uw strijdt en arbeydt en worstelen ten eynde zal zijn, hy u zal verwelkomen in zijn Koninkrijk met dat overzoete Woordt, Wel gy goede, en getrouwe Dienstknegt! Zoudt gy niet vreezen en schrikken, van op uw doodtbed te hebben die bittere neepen, knaagingen, en beschuldigingen van uw Conscientie, wegens uw ontrouwigheidt, en het niet opvolgen van goeden raadt? Het is waar, zy wordt u nu toegedient door de handt van een zwak instrument, en van eenen, die tot zijn doodt toe beschaamt zal staan, dat hy zijn schoone gelegentheden om den Heere en zijn Kerk dienst te doen, niet beter waargenoomen heeft; Doch 't is uit een geloof, en verzekertheidt, dat het is des Heeren Raadt en voorschrift; Zoudt gy het dan verwerpen en in de windt slaan, en zoo doende, u zelven stoffe bereyden voor hel-angsten en benauwtheden, in den dag van uw afscheydt uit de wereldt? Och leeret,

en wordet wijzer door de ondervinding en 't exem-
van andere Leeraars, die voor u geweest zijn in d-
gelijke standt, en heenen gaande (hoewel zy als
rechte geloovige overwonnen door 't bloedt Chr-
en door 't woordt zijner getuigenis, en veel goe
hadden gedaan in haar bediening, nochtans) op h-
doodtbed veel smert en angst hebben uitgestaan, -
gens haar merkelijk gebrek in dezen. En hier g-
my verlof (want de Heere brengt het my ter han-
en misschien ook daar toe, op dat het tot uw sti-
ting en verwakkering dienen mocht) dat ik u-l.
versch exempel voorstelle, van een Leeraar in
voornaame Stadt op den 4 *January* 1681. gestorv-
wiens laatste woorden en doodtspreuken zijn in 't li-
gegeven, met een bygevoegde beschrijving van
heerlijke gaven, bequaamheden, deugden en di-
sten, boven zeer veele Leeraars in deze tijdt; I-
zelve op zijn krankbed leggende, en zijn doodt te-
moet ziende, was zeer ontstelt, vernedert, en gev-
lig over zijn Dienst-zonden, zo dat hy het niet ko-
inhouden voor die in zijn huys waren, en hem
waakten, of bezochten; maar hy brak uit in bitter-
klag van zijn menschen-vrees, zijn ontzien van m-
schen, zijn niet opvolgen van zijn licht, zijn -
quijten, van zijn gemoedt ten vollen, en zijn kreu-
van de zaake Godts, gelijk gy dat aldaar beschre-
vindt; Ja hy wilde, dat zulks na zijn doodt aan
Gemeinte en aan zijn Collegen gezeydt zoude w-
den; Een byzondere uitdrukking, welke hy, op -
krankbed gebruykte, en een beklag dat hy dede, -
nuttig zijn hier uit te drukken, ja nodig te meer, -
wijl het in 't verhaal van zijn laatste woorden d-
den Schrijver ingevoegt zijnde, heymelijk, eer 't -
drukt was door een andere handt daar is uitgeligt
en de plaats met wat anders, dat niet te pas qua-
vervult; nochtans diende het tot zonderlinge sti-
ti-

ring; Dezelve ſtervende Leeraar hadde, ettelijke maanden geleden, de private Aanſpraak gehadt van een zeker Leeraar, dien onnodig is hier te noemen, dewelke hem had trachten aan te zetten tot meerder kloekmoedigheidt, en getrouwigheidt in de uitvoering van zijn dienſt, toonende hem, hoe veel licht hy had ontrent de ongeſtalte der Kerke, en de abuyzen en grove zonden der Leeraars, Overheden, en andere; maar hy zijn ſchouder optrekkende zeyde, *dat wil hier zo publijk niet gezegt zijn*; en zo verliet hy den Raadt, hem toen gegeven, en die Leeraar ſcheydde van hem bedroeft, dat 't geen hy van verſcheyde pointen tot hem geſprooken had, niet meer ingang vondt, noch vrucht dede; Doch nu op zijn krank-bed leggende, ſprak hy meermaal van dien Leeraar, en verhaalde aan die hem ordinaar by was, hoe dezelve hem gezegt hadt, dat hy veel licht had ontrent de ſtaat der Kerke, enz. en in 't byzonder als een vroom man op den zeſtienden dag van ziekte hem quam bezoeken, zeyde hy, na eenige redenen, *Och dat ik na den Raadt van* N. N. *gedaan hadt; had ik zijn raadt gevolgt*, en ſprak veel tot zijn lof. Dit voornoemde was den Raadt, die hem gegeven was. Daar ziet gy, hoe een ernſtig Leeraar bezet en beangſt is, als hy uit dit leven gaat, met dit verwijt zijner Conſcientie, dat hy zijn gemoedt in alles niet heeft getracht te quijten, na zijn licht; Hy nam wel voor, dat te verbeteren, zo hy had opgekomen; Doch 't geliefde de Heere zo niet. Hier mede zal ik eyndigen; houdt het my ten goede, *Chriſtelijke Leezer*, dat ik uw geduldigheidt in deze lange Voor-reden, wat veel gevergt heb, en dat ik heb ondernoomen, de Leeraars haar pligten te zeggen. Ik wenſche, dat het ook aan my geſchiede. Ik zie, dat veele het nalaaten aan te toonen, wat in dezen dag vereyſcht wordt, dewelke het beter kunnen doen; Doch ik derf noch kan niet zwijgen, ziende

de

de plaagen en 't verderf als een Orkaan komen, en d
wolken vergaderen, om in een ſtortregen van oor
deelen op ons neder te vallen; Ook vertrouw ik nie
buyten mijn Standtplaats, noch buyten mijn Com
miſſie gegaan te hebben. De Godt nu des Vredes, di
den Overſten Herder der Schaapen, Jeſus, door he
bloedt des eeuwigen Teſtaments uit den dooden hee
weder-gebracht, volmaake ons in allen goeden wer
ke, op dat wy zijnen wille mogen doen, werkend
in ons 't geen voor hem wel behaaglijk is, door Jeſu
Chriſtus, den welken zy de heerlijkheidt in alle eeu
wigheidt. *Amen.*

Waarſchouwing aangaande de Druk-fouten.

DE Leezer wordt verzocht, veele ingeſloopen Druk-fauten, wegens abſentie van den Over zetter, te willen verſchoonen, en zelfs hier en daa te verbeteren.

EEN SLEUTEL VAN 't HOOGLIEDT,

Nuttigh om het zelve te openen.

Dit is een deel van de Schrift / tot welkers verklaaring veele in alle eeuwen vermijdt hebben te komen; en waarlijk ik heb'er een langhe tijdt op gezien / als niet bequaam om verhandelt te worden voor allerley toehoorders / ende niet licht / om van veele verstaan te worden / inzonderheydt wegens de hooghte van de geestelijke uitdrukkingen / ende de geheyme verrukkingen van godlijke liefde / en de hooge ende treflijke uytdrukkingen van den Bruydegom / die daar in bevat zijn / dewelke meer levendigheydt van gestalte vereyschen / ende ondervindende kennis van de zaaken / daar van hier gesprooken wordt / ende nabyheydt in met Godt te wandelen / als zijnde noodigh / om de zin en meening van Godts Geest daar in uit te vinden. Nochtans zijn wy nu gebracht / om met hulp van zijn genade de verklaringe daar van te onderneemen / op deze navolgende grondt-redenen.

Eerst, Dewijl het van alle erkent wordt niet alleen een schrift van godlijke authoriteyt / maer ook een voortreflijk deel van de Schrift; en daarom moet het van de gemeinte gebruykt worden / en niet verborghen ende ter zijden leggen / als of de zin daar van niet moste onderzocht worden / dewijl het schijnt duyster ende donker.

Ten tweeden, Dewijl 't onderwerp en de stoffe daar van zo godlijk is/ met zich voerende veele onder=scheydene gevallen / en van byzondere zielen/ en van de Kerk/ zichtbaar en onzichtbaar / nevens veele uit=nemende aanprijzingen van de Bruydegom / de welke behooren te weezen het onderwerp van zijner vrienen overdenkingen / en niet anders als profijtelijk kunnen zijn / indien hy die zegent ; want hier zijn aftekenin=gen byna voor alle staten.

Ten darden, Dewijl de stijl en samenstelling zo godlijk en uitnemende is/ trekkende met zich de herts-tochten / en die gevangen leydende in het leven zelfs ; zo dat weinige dit liedt kunnen leezen / of zy krijgen het lief ; zo behoorden wy dan te zien / wat er in is/ of wy ten minsten een smaakjen mochten krij=gen/ van't geen zo zoeten geur heeft.

Ten vierden, Het schijnt/ dat de H. Geest lust heeft gehadt 't zelve aan te prijzen / door het in zulken vorm te stellen; en indien het waer is/ dat alle Poëtische stukken der Schrift zonderling moeten geleert en op=gemerkt worden / zo behoort dit wel opgenomen te worden / als zijnde ons in die gestalte zo gerecom=mandeert.

Ten vijfden, De wijze van uitdrukking en 't sub=ject is zo geestelijk / dat het dringt de gene welk het trachten te verstaan / te staan na eenige nabyheyd met Godt / en ordinaris laat het eenigen indruk op haar herts-tochten / 't welk niet is de minste oorzaak/ noch de kleynste moedtgeving voor my in dit te ondernee=men.

Wy zullen daar niet op staan/ dat wy zouden bewy=zen desselfs Authoriteyt / want het draaght een gelij=ken stijl in zijn boezem ; en wy behoeven niet te onder=zoeken / wie de schrijver daar van is geweest ; dewijl het blijkt/ dat Salomon, die met wijsheydt en verstandt verzien was/ zo als noit Koning voor ofte na hem ge=

gert

eert is geweest / om de handt van de H. Geest te zijn / in dit liedt in Schrift te brengen. Of het na ofte door zijn verval is geweest / raakt ons niet zeer; hoewel het waarschijnlijkst is / dat het daar na was / in de warmte van een Geest / die gevoelig was van deze zo groote verlossing: Want hier mogen wy hem / als het waar / zien gebruyken die bevindende ydelheyd van alles / die hy hadt ervaren / komende nu tot de vreeze Godts als het slot van de heele zaak; maar van dit liefde-liedt geen kleyne blijk is / en 't welk na zijn zeggen gelijkt/ Pred. 12. v. 12.

De middelen / die nodigh zijn tot onze duydelijker verhandeling/ ende uwe profijtelijcker hooring van dit diepe boek der schrift / zullen deze zijn.

1. Wy moeten eenige kennis hebben van het gantsche woordt Godts/ maar inzonderheydt van het boek der Psalmen / en andere liederen in het woordt / als ook van het Euangelium/ en zulke plaatsen / die daar gelijkheydt mede hebben.

2. Wy moeten kennis hebben van de gevallen van andere/ 't zy door leezen 't zy door onderlinghe gemeinschap/ maar boven al word vereyst/ datmen eenige bevindende kennis hebbe van den wegh ende handeling Godts ontrent ons eygen hert; hy die zo wijs is/ dat hy deze dinghen opmerkt / zal deze goedertierentheidt des Heeren verstaan; zulken slagh van bevinding is een van de beste Commentarien over dezen Text.

3. Daar moet zijn wachthouding over ons zelven/ bewaaring van ons hert/boven al wat te bewaaren is/ ende een trachten na een tedere gestalte des geests / op dat wy altijdt een onergerlijcke Conscienty voor Godt moghen hebben. Lossigheydt des wandels des ganschen werk door zal geen gestalte weezen voor het Hooghliedt. Niet het enkel weezen der genade / maar de levendige werking ende oeffening daar van / schikt

ende maakt vaardig aan d'eene zijde om recht te spre-
ken / ende aan d'andere zijde om met profijt daar in
te hooren ; hy moet in genade groeyen / die altijd in
kennisse wil groeyen; en d'andere hebben geen grond/
om te wachten / dat deze verborgentheydt des Heeren
met haar zal zijn / of dat zy 't levendig verstaan zul-
len / die hem niet en vreezen ; Een mensch kan gewe-
hebben / ende des evenwel geen levendige gestalte / en
zy de genade werkzaam zy en in oeffening.

4. Veel moetmen verkeeren met den Bruydegom/
inzonderheydt door gebeden / dat hy die de slechte der
leeringe verstaan / zich openbaare ende onze ooge ge-
ne / om deze wonderen te zien / ende dat hy ons wijze-
genen in de kennis van zijn wil / in 't geen wy hier in-
derneemen / 't welk hem ende ons zo byzonderlijk ge-
langt ; want deze Schrift zal duyster zijn voor die
over spreeckt / indien dit niet en zy / ende een verzegelt
boek voor u / die het hoort / indien deze dingen niet
breeken; Daar anders / indien deze dingen in ons zijn/
wy niet ledig noch onvruchtbaar zullen zijn / in de ken-
nis van dit deel van de Heylige Schrift.

Nu op dat wy te klaarder toegangh hebben / om met
profijt van de stoffe van dit liedt te spreeken / en op
dat onze wijze van 't zelve te openen ende toe te passen
(die lichtelijk in eenige dingen van andere verschillen
zal) te beter opgeklaart worde / zo zullen wy / Eerst,
eenige Voorstellingen over het Hoogliedt voor uit zet-
ten / Ten anderen, trekken daar eenige besluyten uit/
die wy beyde zullen trachten te verklaaren en te bevesti-
stighen / als nuttigh om in onze verhandelinge daar
mede voort te gaan.

De eerste Voorstelling dan is deze. Dit liedt is een
deel van de godlijke schrift / ende een zeer voortreffelijk
deel daar van / (waar toe wy meer zullen zeggen over
het opschrift) en alzo van even-gelijke authoriteyt met
d'andere schriften / (waar in de Heylige mannen Godts
spraaken/

spraaken / zo als haar door den Heyligen Geest was ingegeven) en het strekt tot opbouwing der gemeinte ende volmaaking van den mensche Godts zo wel als d'andere; want

1. Dit liedt is altijdt in den Canon, of onder de regel-matige boeken aangenoomen / ende 't is Canonijk / gelijkmen spreekt / geacht / gelijk d'andere schriften zijn. Noit is het van de Joden in twijffel getrokken (gelijk Mercerus Præfat. ad Cant. aanwijst.) maar is van haar altijdt ontfangen / ende over gezonden tot de Kerken uit de Heydenen / die de Schriften des O. Testaments van haar gekregen hebben / die de woorden Godts waren toebetrouwt. En dat het ook in't algemeen van de Christenen is aangenoomen / kan blijken uit de Register-gedachtenissen der Concilien / ende de Schriften der Oudtvaderen / alwaar 't Register der boeken der Heylige Schrift word neergezet.

2. Het draaght op zich de Authoriteyt van den Heyligen Geest gegraveert / zo duydelijk als eenigh deel der Schrift / niet alleen in opzicht van zijn stoffe / wijze van uitdrukking / godlijke stijl / maar meest in die godlijke kracht ende werking / die het op de herten ende zielen heeft / inzonderheyd van de meest onderscheydende / die best Christi stemme kennen als zijn schapen / waar door het zo lieffelijk smaakt / ende tot zulken heyligen verrukking verheft / dat het van alle getuigenis ontfangt / dat'er iets godlijk in is / ende meer dan in menschelijke Schriften weezen kan / zelfs al kunnen zy niet zo byzonderlijk de zin daar van zeggen. Hier is't waarachtigh / 't geen eener zeyde van een boek / dat was / 't geen ik verstaa, zeyde hy / is treflijk, daarom oordeel ik dat 't geen ik niet en verstaa, ook zo is, hoewel 't boven mijn bereyk is. En dat het Christus is die spreekt / ende dat het de taal van den Heyligen Geest is / ende op niemant anders kan toegepast worden / wordt door een godlijke overtuiging den leezer

ende hoorder afgeparst / zo dat het bekent staat dat h
met recht dit opschrift draaght / Een liedt der lieder
ofte Hooge-liedt.

Dit liedt moet den Geest als den voornamen Au-
theur daar van toegeschreven worden (hoewel Sal-
mon de schrijver was) of anders mochtmen zegge
dat het niet alleen geschreven maar uitgegeven enk
lijk van eenigh mensch / Salomon of wie hy mach zij
geleydt door zijn eygen geest / ofte eenige andere gee
zonder den Geest Godts: Maar geen van deze laa
ste dingen kan gezeyd worden. Wat andere geest k
zo van Christus en de Gemeinte spreeken? Wat a
der liedt / zelfs hier van de heylighste / kan hier
vergeleken worden? is'er iets evengelijks geweest /
kan'er iets even gelijk zijn? En indien het niet kan z
de vrucht van de Geest van een enkel mensch / (hoe
in de heyligste gestalte) zo moet het ingegeven zijn v
den Geest / in een wonderlijke wijsheydt / ende een z
godlijke stijl samenvoegende de verborgentheden v
de gemeinschap met Godt in Christus in dit ko
liedt; Daarom zeggen wy dat het met recht genaa
wordt / een liedt der liederen, waar door het niet
leen gestelt wordt boven alle menschelijke liedere
maar ook boven andere schriftuurlijke lieder
't welk lasterlijk zou zijn te doen / indien het niet v
een godlijke Authoriteyt ende oorsprong was.

Daar zijn twee Tegenwerpingen, die zomm
somtijds hebben achterdenken gegeven; maar zy z
len van geen kracht zijn / om deze waarheydt te v
breeken. D'eerste is, dat'er geen plaats van dit li
in't Nieuwe Testament aangehaalt wordt. Maar
aanhalen der Schriftuur in't N. Testament geeft a
de zelve geen Authoriteyt: zy wordt aangehaalt
hebbende Authoriteyt / ende niet om die te krijgen.
daarom zijn'er veel schriften in't Oude Testame
die noit in 't Nieuwe worden aangehaalt. Hoe

nu

men zeggen kan / dat er ten minsten veele spreekwijzen zijn in't Nieuwe Testament / die zeer na gelijken verschepden plaatzen in dit liedt / gelijk dat de Kerk dikmaals genoemt wordt een wyngaert, Math. 20. ende dat de vereeniging van de gemeinte met Christus vergeleken wordt by een Houwlijk, Math. 22. Dat Christus staat aan de deur en klopt, Openb. 3. 20. schijnt genoomen te zijn uit Hoogl. 5. 2. het in slaap-vallen der Maaghden, Matth. 25. de kracht der genade / genaamt trekking, Ioh. 6. 44. schijnt uit Hoogl. 1. 4. genoomen. Zo mede dat Christus in de gelijkenissen genoemt wordt een Koning, ofte de Koning, 't welk by weghe van uitnementheidt hem toegepast wordt / Psal. 45: 1. 2.

Oock is de twede tegenwerping van geen grooter kracht / naamlijk / dat geen eygen Naam van Godt in dit liedt te vinden is: want 1. Dit is ook zo in eenige andere boeken der schrift / gelijk in't boek van Esther; de Authoritept der Schrift hangt niet daar aan / dat Godts Naam genoemt wordt / maar datze zijn goedtkeuring ende Authoritept heeft. 2. Dit liedt zijnde allegorisch en figuurlik / zo is't zo bequaam noch voegende met zijn stijl / dat Godt daar genoemt wordt onder eyge naamen / gelijk in andere schriften. Nochtans 3. Daar worden hier benaamingen en beschrijvingen gegeven aan een voortreflijk persoon / die op niemant passen kunnen / dan op Christus / de eeuwige Zoone Godts / als / de Koning, o ghy dien mijn ziele lief heeft, de voornaamste boven tien duyzenden, de rooze van Saron, en diergelijke / waer door zijn uitneementheidt byzonderlijk boven alle andere in de Wereldt wordt voorgestelt.

In somma hier ontbreeken geen markteekenen / die gemeinlik toegestaan worden / als nodigh / om de Authoritept van de Heylige Schrift te doen blijken nademaal dit liedt een godlijke stoffe bevat / ontfangen is on-

der de regelmatige boeken / draaght een godlijk in-drukſel / heeft veel Majeſteyt in zijn ſtijl / met zich zelven en andere ſchriften ten vollen over-een-komt / en onpartijdigh uitſpreeckt de ſmetten en tegenheden van de Bruydt / zo wel als haar ſchoonheidt en voorſpoedt / ende 't is geſchreven door een Propheet / en Schrijver van de Heylige Schrift / naamlijk Salomon.

De Twede Voorſtelling is / Dat dit liedt niet eygentlijk moet genoomen worden / en na de letter / dat is / gelijk de woorden in 't eerſt luyden; maar moet geeſtelijk / figuurlik / en allegoriſch verſtaan worden / als hebbende een geeſtelijke zin bevat / onder deze figuurlikke uitdrukkingen / die doorgaans in dit lied gebruikt worden. Mijn meening is / dat wanneer het lied ſpreekt van een houwlijk / Bruydt / Zuſter / Liefſte / Dochteren van Jeruzalem / dat die uitdrukkingen niet eygentlijk van zulke te verſtaan zijn / maar als voorhoudende daar onder iets van een geeſtelijken aart.

Ik ſtaa toe / het heeft een letterlijke zin / maar ik zeg / die letterlijcke zin is niet onmiddelijk / en niet dat gene / 't welk in 't eerſte aanzien / zich opdoet / gelijk wel in hiſtoriſche ſchriften / ende andere die niet figuurlijk en zijn; Maar 't geen geeſtelijk en byzonderlijk gemeent wordt / door deze Allegoriſche en figuurlijke ſpreek-wijzen / dat is de letterlijke zin van dit liedt: Z[illegible] dat deſſelfs letterlijke zin is middelijk vertoonende d[illegible] zin / niet onmiddelijk door de woorden / maar middelijk door 't oogwit / dat is de intentie van de Geeſt 't welk is bevat onder de figuuren / en Allegorien / di[e] hier gebruykt worden; Want een letterlijken zin (ge-lijk het van River wordt bepaalt uit de School-geleerde) is die / dewelke vloeyt uyt zulken plaats der Schrift / als zijnde beooght van den Geeſt in de woorden 't zy eygentlijk ofte figuurlijk gebruykt; en die zi[n] moet vergadert worden / uit de geheele ſamen-gevoeg[ing]

de uitdrukking / daar toe toegepast / gelijk in de verklaaring van gelijkenissen / allegorien / ende figuurlikke schriftuurplaatsen blijkt: En zou alzo oneygentlijk en ongerijmt zijn / aan deze een figuurlijke / hoewel letterlijke zin te loochenen / als het zou zijn / figuurlijke uitleggingen op klaare Schriftuurtexten te bestigen / dewelke eygentlik te neemen zijn.

Want daar is tweederley letterlikke zin der schrift / d'eerste is eygentlijk en onmiddelijk / gelijk wanneer'er staat / Salomon trouwde Pharaos Dochter. De twede is figuurlijk ende middelijk / gelijk wanneer'er staat Matth. 22. 2. Een zeker Koning bereyde zijn zoone een Bruyloft &c. beyde hebben zy een letterlijke zin / d'eerste onmiddelijk / vervult in Salomon. d'andere is middelijk / voorstellende Godts roeping van Joden en Heydenen / tot de gemeinschap zijns Zoons / en zo is die parabel te verstaan in een geestelikke zin. Nu wy zeggen / dit Liedt (indien wy dessels waare zin en meining willen opneemen) is niet te verstaan op de eerste wijze / eygentlijk en onmiddelijk / maar op de twede wijze / figuurlijk en middelijk / als voor-houdende eenige geestelijke zaak onder geleerde uitdrukkingen / 't welk nader blijken zal uit deze dingen.

Eerst, Daar kan geen stichting zijn / in menschelijke liefde voor te stellen (tusschen partyen eygentlijk verstaan) en dat zo breedt en levendigh; nochtans moet de stichting het eynd van dit Liedt zijn / als zijnde een deel van de Schrift; zo moet het dan een hooger zin hebben / dan de de woorden in 't eerst zullen schijnen mede te brengen.

Ten anderē, Daar en kan van geen partyen gewaagt worden / behalven Christus en zijn Bruydt / op welke dit liedt kan passen; ook en kan'er geen eygen zin daar van worden aangetoont / die het maake toepasselijk op deze partyen; en daarom kan het niet eygentlijk verstaan worden / maar figuurlijk / ende dat van nie-

mant anders dan van Chriſtus en de geloovige. Op Salomon kan het niet paſſen in zijn toepaſſing / noch op zijn Koningin / ja op niemant / indien het genood- men wordt in een eygen zin; want/deze lof ende prijs/ welke gegeven wordt aan de Bruydegom/ Kap. 5. aan de Bruydt Kap. 4. 6, 7. indien zy eygentlijk verſtaan wierdt / zoude monſtreus/laſterlijk/ ende belacchelijk zijn/gelijk als tanden te hebben gelijk een kudde ſcha- pen, een hooft gelijk Karmel enz. en zo veel in andere dingen. 2. Zommige dingen worden dezen Salomon toegeſchreven / dewelke het onderwerp van dit liedt is/ die binnen Salomons bereyking niet en waren / ge- lijk dat zijn tegenwoordigheidt aan de tafel(Kap. 1. 12.) haaren Nardus doet reuk geven, welken invloedt van den eenen menſch niet meer kan komen van van der anderen / ende Kap. 3. 10. alwaar ſtaat; Hy maakte een koetze, ende beſpreyddeze met liefde, 't welk geen ſtoffelijke zaak is/ ende konde alzo geen vloer ofte overſpreyding zijn in Salomons wagen. 3. Dat Salo- mon, zijnde de Schrijver van dit liedt: nochtans ſpreekt van Salomon in de tweede perſoon/ Ghy o Salo- mon, Kap. 8. 12. doet wel blijken/ dat'er een ander dan hy zelfs wierdt aangetoont; ende veele diergelijke uit- drukkingen / die de ſtoffe van dit liedt opvullen (gelijk als ſpeceryen/ hoven/ etc.) kunnen niet eygentlijk van de zaaken zelfs verſtaan worden/maer van eenige an- dere dingen daar onder bedekt; en zo ook / als zy ge- noemt wordt/ ſchrikkelijk als een ſlach-orden met ba- nieren, dat kan niet verſtaen worden van Salomons Koninginne; en als wy het paſſen op de Kerk/ zo kan het niet verſtaan worden van eenige vleeſchlijk ſchrik / welke het uytwendig aanſchouwen van de Kerk zoude te wege brengen in de aanſchouwers.

Ten darden, de ſtijl en uytdrukkingen zullen mee te kennen geven/ dan eenige menſchelijke liefde/ of ee nig menſchelijk voorwerp/ waar op menſchen haa

liefde

liefde vestigen; wy verzekeren ons / dat geen zulken liefde aan geloovige zoude voorgestelt worden / als een goedt gekeurt patroon voor haar navolging / als of het in haar prijsselijk zoude zijn / zo zeer verrukt en opgenomen te zijn / zelfs met het beminnelijkste schepsel.

Ten vierden. Veele dingen hier / kunnen niet bestaan met de menschelijke liefde / en met die zedigheydt die daar in vereyscht wordt (gelijk zelfs de Hebreers by Mercerus aanmerken) als hem aan andere voor te stellen / haar op te wekken om hem lief te hebben / dat andere opneemen / hem na te gaan / dat zy tot hem spreekt in haar slaap / Hoogl. 5.2. datse in de nacht over de straat loopt / en hem kleyn-acht zijnde aan de deur / 't welk geensins een eygentlijke / letterlijke onmiddelijke zin kan toelaaten maar nootzaklijk op iets figuurlijks moeten zien. Daar benevens / wat reden kan'er zijn / om hier meer een eygentlijke zin te vereyschen / dan in andere figuurlijke Schriftuurtexten van dezelve soort / gelijk die welke spreeken van de zielen vereeniging met Christus onder de gelijkenis van een houwelijk / en byzonder die van Psal. 45. dewelke is / als het ware een kort begrip van dit Hoogliedt / en van alle wordt aangesien / als figuurlijk.

Indien men onderzoecke / in wat zin wy dit liedt figuurlijk noemen, of als voorbeeldende ofte als Allegorische. Dese vraag te beantwoorden en op te klaaren zal ons bevorderen in de verklaaring van dit voortreflijke deel der Schrift / wy zullen dan toonen. 1. Hoe Allegorisch eygentlijk zo genoemt / verschilt van voorbeeldende; En 2. Waarom wy dit liedt Allegorisch (dat is van een geestelijke bedupdenis) en niet voorbeeldende noemen.

Allegorische Schriftuurplaatzen / ofte Allegorien (wy meenen Allegorie hier / gelijk de Theologanten doen / die het niet en neemen / als de letterkundige ofte de meesters van de welsprekentheyt / voor een gedurende

rende reden van veele figuurlijke spreekwijsen achter malkander) eygentlijk en nauw genoomen (want somtijds wordt Allegorie breedt genoomen / en zo kan het bevatten / al wat figuurlijk is / 't zy voorbeelden / 't zy reden-leerende / 't zy gelijkformigheidt uitdrukkende etc. gelijk den Apostel het neemt Gal. 4. spreekende van Abrahams twe zoonen / 't welk evenwel eygentlijk een voortbeeld is) verschillen van voorbeelden / oft voorbeeldende Schriftuuren aldus.

Voor Eerst, voorbeeldende stellen altijdt de waarheydt van eenige Historie voor uit / gelijk dat Jonas in de zee geworpen wierdt / en dat hy dry dagen en dry nachten in den buyk van de vis was: wanneer het op Christus in het Nieuwe Testament wordt toegepast / het stelt voor uit / dat zo een zaak eens geweest is: maar Allegorien hebben niet zulken nodigen voor uitstelling; maar zijn als parabelen tot eenig geheym eyn de voorgestelt / gelijk wanneer daar staat Matth. 22. 2. Een zeker Koning maakte een bruyloft, plantede een Wyngaart, &c. die plaats stelt niet noodzaaklijk voor uit / als tot het weesen van de Allegorie / dat 'er oit zulken zaak was / het kan een Allegorie zijn zonder dat / maar een voorbeeld kan niet zijn / zonder de daadlijkheydt in de zaak of daadt / die tot een voorbeeldt gemaakt is.

Ten Tweden. Voorbeelden zien alleen op zaaken van geschiedenissen / en vergelijken d'eene geschiedenis met d'andere (gelijk Christi leggen in het graf / zo een tijdt lang / by dat van Jonas, die zo lang in den buyk des Walvis lagh) maar Allegorien bevatten oock in zich woorden / Sententien / leeringen en van gelooven en van zeden / gelijk in de voorige exempelen blijkt.

Ten Darden, Voorbeelden vergelijken persoonen en geschiedenissen onder 't N. Testament / en bestaan uit yets dat tegenwoordig is / voorbeeldende iets anders dat toekomende is. Maar Allegorien zien bysonder

lij

lijk op zaaken / die nu zijn / in't eerst niet scheenen te kennen te geven; of de Allegorie alleen zy in het O. Test: of alles in't Nieuwe/ of in beyde/ zy ziet op de zin en meening / zijnde zo in haar zelven aangemerkt/ gelijk de woorden best het oogmerk kunnen dienen; en leeren of ontdekken de zaak/ die de Geest beoogt / zonder eenige vergelijking tusschen dit/ en dat van't O. en N. Testament. Ja een Allegorie kan zijn in geboden/ gelijk/ een Dorssenden osse zult gy niet muyl-banden, en snijdt af uw rechterhand, &c. dewelke een Allegorische zin in haar hebben.

Ten Vierden, Voorbeelden zijn alleenlijk Historisch als zodanig; en de waarheydt van de geschiedenis accordeerende in het Tegen-beeldt / maakt de zelve uit; dewijl het klaar is in de Schrift / dat zulke dingen voorbeelden zijn: Maar Allegorien zijn principaal leerende/ ende beoogen in haar oogmerk niet / geschiedenissen op te klaaren ofte te vergelijken / maar leeringen voor te stellen en uit te leggen/ of door zulke gelijkenissen de zelve te beter te doen verstaan / en te bewegen/ en te meer aan te doen / of te krachtdaadiger te overtuigen / gelijk Nathan een parabel gebruykte/ als hy trachtede David te overtuigen. 2 Sam. 12. 1.2. &c.

Ten vijfden, voorbeelden in het Oude Testament zien alleen op zommige dingen/persoonen/ en uitkomsten / gelijk Christus het Euangelium en de verbreyding desselfs etc. Ende konnen buyten die niet uitgestrekt worden: maar Allegorien bevatten alles/'t welk behoort of tot leere/ of tot onderrichting in't geloof/ofte tot praktijk/ om yemants leven te richten.

Hier uit kunnen wy zien / dat Allegorien veel uitgebreyder en bevattender zijn in haar meening en toepassing dan voorbeelden (dewelke niet verder kunnen uitgebreyd worden dan tot't een ofte d'andere zaak) en datse zo meer tot leering zijn / en raaken 't geloof / en

de zeden van Godts volk veel meer / en wegens dien met meer grondt / tot die eynden mogen gepast en gebruykt worden.

Ten Anderen, wy zeggen / dat dit gezang niet voorbeeldende is / als opgemaakt van twe Historien / te weten Salomons houwelijk en Christi ; en het beoogt geensins de vergelijking van die twe te samen in haar uitkomsten / in opzichten van haar geschiedenis ofte daadt / maar het is Allegorisch / niet ziende op Salomon / of zijn houwelijk / maar zoekende geestelijke verborgentheden voor te stellen in figuurlijke uitdrukkingen / op zulken wijse / die meest dat eynd mocht te wege brengen / tot verlichting des oordeels / en beweging der affecten / zonder eenig respect op die historie ofte daad van Salomon; want

1. Den draadt en trant desselfs is klaarlijk Allegorisch / gelijk het leesen en opmerken desselfs zal leeren.

2. Daar kan geen Historie zijn / waar het op zien kan / waar op de zaaken in dit liedt gesprooken / eygentlijk kunnen gepast worden / gelijk gezegt is.

3. Salomons houwelijk was ten minsten twintig jaaren voor dat Liedt geschreven wierdt / ziet op Hoogl. 7. nopende den toorn Libanons, en vergelijkt dat met 1 Kon. 7. 1. 2. en 1 Kon. 6. het laatste vers. Derhalven kan het niet gedacht worden zelfs / dat het op die occasie geschreven zonde zijn / als een houwelijks liedt, 't welck die nacht gezongen most worden / waar op hy trouwde (en hoewel de occasie van dat te schrijven / daar van genoomen was / zo zoude het dogh niet bewijsen / dat het voorbeeldende was / en dat het daar op ziet als een voorbeeldt.

4. Waarom is dese Allegorie van een houwelijk meer te achten voorbeeldende te zijn / dan andere schrifuurplaatsen / alwaar dese zelve wijse van uytdrukking gebruykt wordt?

5. In-

5. Indien het ten deele voorbeeldende is/ hoe zoude men dit voorbeeldt uitmaaken? Want Christi liefde tot zijn gemeinte/ en zijn houwelijk met dezelve/ wordt hier niet alleen voorgestelt/ als bysonder voor het nieuwe Testament/ maar is toepasselijk op de geloovige onder het Oude: Daar en kan dan hier geen vergelijking zijn van geschiedenissen van het O. Test. met iets dat op die staat in het Nieuwe. Indien men zegt/ Salomons houwelijk voorbeelde Christi trouwen van de Heydenen; ik antwoorde/ behalven dat'er geen schriftuurplaats is voor dese gissinge (en het is hardt/ voorbeelden te maaken zonder Schriftuurs-authoriteyt/ anders mochten wy Salomon tot een voorbeeldt maaken lichtelijk in zijn veelheydt der wijven/ en in veele andere zulke dingen; ook was dat zijn trouwen met Pharaos Dochter tegen een wet/ zo wel als dit) zo en kan men niet zeggen/ dat dit liedt alleen Christi liefde tot de Heydenen voorstelt/ ofte der geloovige Heydenen gedraaging en liefde tot hem: Want was het niet vervult (in't gene 't welk zy dessels tegenbeeldt wilden maaken) voor dat Christus in den vleesche quam/ in de geloovige Jooden; ja voor dat opt dat houwlijk was? en daarom kan hier geen voorbeeldend opzicht zijn op dat houwlijk. Daar benessens/ het zoude veel de geestelijkheydt en godlijkheydt van dit liedt verduysteren/ het zelve op zulken wijse voorbeeldende te hebben/ als hebbende eenige eygentlijke vervulling ofte zin/ die mogelijk waar gemaakt wierdt in de daadt van eenig mensch: wy besluyten dan/ dat dit liedt is enkel Allegorisch.

Nu komen wy tot een Darde voorstelling, welke dese is/ de godlijke verborgentheydt hier beoogt en voorgestelt/ is de onderlinge liefde/ en geestelijke vereeniging en gemeynschap/ die tusschen Christus en zijn kerk is/ en haar onderlinge gedraaging tot malkander/ in verscheydene staaten en gelegentheden. Het be-

grypende summier van dien is in dit liedt bevat /
kort by een gezet door den Geest/ tot de troost/ en stic
ting der gemeynte/ onder dese figuurlijke uytdrukki
gen. Dit/ zeggen wy/ is het oogmerk en 't onderwe
en stoffe van dit liedt: want

Voor eerst, indien het oogmerk van dit liedt zy vo
te houden de geestelijke liefde/ die d'een tot d'and
heeft/ zo moet het Christi liefde voorhouden tot z
gemeinte en de haare tot hem: en de reden is/ o
dat'er geen andere geestelijke Huwelijks-partyen b
kent zijn/ dan Christus en zijn Gemeinte. Daar
geen ander geestelijk Houwelijk/ ofte geestelijke Ho
welijks-liefde meer dan deze; maar dit liedt heeft
oogmerk/ een geestelijk Houwelijk van geestelij
partyen/ of haar geestelijke liefde voor te stellen; D
halven moet het dit voorstellen.

Ten anderen, het oogmerk van dit liedt moet ov
eenkomen met de zaak/ daar in bevat; nu de zaak de
in bevat kan op geene andere partyen passen / noch
geen andere liefde goedt gekeurt worden; daar
kunnen die beschrijvingen aan den Bruydegom ge
ven / aan niemant anders dan aan Christus gege
worden/ en die welke van hem aan de Bruydt gege
worden / kunnen aan niemant dan aan de geme
te gegeven worden/ ende moeten geen minder lie
te kennen geven / dan die liefde van Christus / e
dse uitdrukkingen zijn verre boven de liefde van e
andere; dit zal volkomener blijken in de open-legg
van 't liedt.

Ten Darden. Het gene het oogmerk is van de A
gorien in andere schriftuurplaatsen / als die van P
45. die van een wijngaart te planten / Matth. 21.
van een houwelijk / Matth. 22. 't welk niemant
loochenen dat verstaan wordt van geestelijk ten h
welijk neemen (ziet dese zelve Allegorie van't Hou
lijk Jerem. 3. Hos. 2. en 3. Ezech. 16. Matth. 22. L

14. 2 Cor. 11. 1. Openb. 19. 8.) Dat moet het oogmerk van dit liedt hier ook zijn/ want. 1. Daar kunnen geen twe geestelijke houwelijken zijn tot welke die Schriftuurplaatsen en dit liedt kunnen toegepast worden. 2. De Schriftuur moet uitgelegt worden door andere/ die klaarder zijn/ en daarom aangesien dit oogmerk klaar is in andere schriftuurplaatsen van dese natuur/ zo meugen wy besluyten dat het ook hier het oogmerk is. Dat den Psalm 45. accordeert met de uitdrukkingen en draadt van dit liedt/ is klaar/ door die te vergelijken/ en datse spreekt van dat geestelijk houwelijk tusschen Christus en zijn Gemeinte/ blijkt door de citatien daar uit/ en gepast op dat eynd/ door den Apostel Heb. 1. 8. 9.

Ten vierden, of dit moet het oogmerk zijn/ of het moet eenig ander oogmerk hebben/ of geen; te zeggen/ dat het geen oogmerk heeft/ is lasterlijk; indien men zegt/ dat'er ander oogmerk is dan dit/ zo moet het of zodanigen oogmerk zijn/ 't welk accordeert met dese andere schriftuurplaatsen/ of 't welk daar van verschilt; maar men kan niet zeggen/ dat het zodanig is/ 't welk daar van verschilt/ zo moet het dan het zelve zijn; en zo stelt het dan voor Christi wijze met zijn gemeinte/ ende haare met hem/ dezelve/ als het ware/ in een tafereel afmalende.

Indien yemant wilde zeggen/ dat het liedt beter Prophetisch wierde toegepast/ als voorzeggende uitkomsten in de Kerk/ gelijk zommige zeggen/ zo antwoorden wy

1. Dat wy oordeelen/ dat het zwaar zoude weesen/ dat te bewijsen/ dat dit is de intentie en het oogmerk van de Geest geweest.

2. Het zoude zwaarder weesen/ hulp te krijgen van andere Schriftuurterten/ in de toepassing van dien op zulke uytkomsten/ en zulke tijden/ en zoude dit het Hoogliedt geheel laaten aan de onzekerheydt/ ofte aan

's menschen welgevallen / na dat haar uitvinding en ongegronde gissingen haar zouden leyden / om het toe te passen (gelijk wy vreesen / dat eenige goede mannen te veel vryheydt hebben genoomen / zonder eenige grondt / maar na enkele gissingen / om het oogmerk van dit liedt te verdraajen) en daar benevens zo een uitlegging zoude de geloovige uytneemende berooven van die onderrichting en vertroosting / die het ware oogmerk haar geeft: want dan zouden zy het niet op haar zelven noch op de Kerk moeten toepassen / maar op zo een tijdt / en in zo een eeuw: om dat indien het eens zal vervult worden in andere; of indien het op haar niet toepasselijk is / om dat zy in zulken tijdt niet en leven / zo zal het zekerlijk haar vertrouwen verderven / in eenige troostelijke toepassing daar van op haar zelven te doen.

Daar beneffens kunnen dese aanmerkingen doen blijken / dat het in zijn oogmerk niet kan eygentlijk prophetisch zijn / van zulke en zulke tijden en uytkomsten / maar dat het is tot leering en praktijk / tot gebruyk der geloovige / in alle tijden / en uytkomsten.

Voor eerst, indien het oogwit en de stoffe van dit Lied wel past op allerley tijdt / of indien al wat in't Lied is wel accordeert en past op de geloovige in wat tydt het ook zy / zo kan het niet Prophetisch weesen: want Prophetie stelt voor uyt / een verscheydenheydt van tijdt voor verschepde uytkomsten / ende zy kan niet gezegt worden op allerley tijdt al evenwel vervult te worden. Maar nu / het geheele onderwerp of stoffe van dit liedt kan vervult worden in d'een of d'ander geloovige op wat tijdt het ook zy: daar zijn altijds eenige die Christus genieten / eenige die verlaaten zijn / eenige die bidden / eenige die lijden / etc. en zo van wat deel van dien wy ook kunnen denken / men kan van d'eene tijdt zo wel als van d'andere zeggen / dat het zijn vervulling in d'een of d'andere geloovige heeft;

en

en daarom is het niet eygentlijk Prophetisch.

Ten anderen, indien het geheel en al nu kan toegepast worden op geloovige / ja op wat tijdt het ook zy / voor het eynd van de wereldt / zo wel kan toegepast worden / als zijnde dan vervullet / zo wel als toen het geschreven wierdt / zo en is het niet Prophetisch: aangesien Prophetien haar bysondere vervullingen hebben: maar alle de deelen van dit liedt / zelfs de eerste deelen kunnen nu toegepast worden / en zullen steedts passen / op de geloovige / zo eygentlijk als het was in Salomons tijdt. Derhalven / etc.

Ten darden, indien alle de deelen dessselfs op de zelve wijse toepasselijk waren op de gevallen der geloovige / ende waarachtig waren in de zelve / toen wanneer het geschreven wierdt / even als nu / of als het zal zijn voor het eynde des wereldts / zo en was het dan niet beoogt / om prophetisch te weesen / maar tot leering / verhaal / en vertroosting. Nu het eerste is waarachtig / was'er eenig geloovige in Salomons dagen / of die prijzingen / eygenschappen / beloften / betrachtingen etc. pasten op haar / gelijk zy passen op ons? en was Christi weg zodanig niet voor haar / gelijk zy is voor ons?

Ten vierden, By aldien het oogwit van't liedt zy / voor te stellen Christi wijse van handelen met zijn Kerk / ende haar wijse ontrent hem / gelijk gezegt is / en indien het volgens dit oogmerk / van een geloovige t'allen tijde zoude moeten gebruykt worden / zo is het niet Prophetisch / maar tot leeringe / gelijk gezegt is / nu het eerste is waar / gelijk gebleken is / Ergo.

Ten vijfden, indien het liedt is toepasselijk op de geloovige / volgens haar verscheydene gevallen / en indien het zy 't geval / accordeerende met eenig deel van dit liedt / 't welk de applicatie daar van fondeert op eenige persoonen / en niet de tijdt / wanneer dat geval niet en is; zo is het niet prophetisch / verhaalende

gevallen door tijden/ maar tot leeringen/ etc. toepas-sende bestieringen/ waarschouwingen/ ende vertroo-stingen op de gevallen of staaten der geloovige/ in wat tijdt het ook zy.

Ten zesden. De stoffe van dien is de ordinaire ge-vallen/ waar in de geloovige t' allen tijden komen; ende wat het zoude doen gelijken na een Prophetie/ mach gemerkt worden in de Prophetie.

Ten zevenden, indien het oogmerk desselfs een er het zelve zy met andere Allegorien van dese slach/ so is het niet Prophetisch/ maar tot leering; maar het eer-ste is waar; ergo. De waarheyd van beyde kan blij-ken uyt het gezeyde/ende zal verder blijken uyt het ge-ne volgt.

Wy verlaaten dit dan/ en komen wederom tot ons voorstelling/te weeten/ dat het groote oogmerk van di liedt is/ voor te stellen die onderlinge liefde ende ge draaging/ die tussen Christus en zijn Kerk is: op da dese voorstellingen die een van de voornaamste is/ t klaarder mocht zijn/ zo zullen wy die in vijf onder-scheydene takken opneemen.

Voor eerst, wy zeggen/ dit liedt stelt voor de staa van de Kerk/ende Christi zorge over haar/in alle haa re verscheydene staaten/ en onder alle dispensatien; al naamlijk 1. Haar zondige zwakheden/ ende feylen i pligten Kap. 1.6. Kap. 5.2.3. en ook hoe zy is onder le vendigheydt in pligten/ Kap. 1.2.3.4. Kap. 5. 5 en byn doorgaans. 2. Onder kruycen Kap. 1.6. als zijnde ee lelye onder doornen, en gehaat van de wereldt Kap. 2. en ook in voorspoedt/ waar in zy geprezen wordt al schriklijk Kap. 6 10. 3. Als verlaaten en ziek van lie de Kap. 3.1.2. en Kap. 5.4.5. en wederom als genieter de haar liefste Kap. 1.4. Kap. 3.v.4,5. 4. Als onder ge trouwe Herders en levendige instellingen Kap. 1. Kap. 3. 4. 5. ende ook als onder vleeschlijke wachter Kap. 5.7. En in allen desen worden uitgebeeldet haa

ver

verscheydene staaten in alle eeuwen/ zo wel voor Chri-
sti menschwerding als nu/ zonder opsicht op eenige
bysondere tijdt ofte eeuwe: want ceremoniele dingen
zijn hier niet aangeraakt/ maar 't geen geestelijk was.
Daar benevens de Kerke toen en nu is een; gelijk in
de volgende aanmerking zal vertoont worden. 5. Als
handelende in't heymelijk met Christus/ en verlan-
gende na hem/ en biddende om hem Kap. 4. 16. Kap.
5. 1. &c. byna doorgaans/ en ook wat zy was in pu-
blijke pligten/ gaande tot de wachters/ Kap. 5. 7. en
Kap. 3. 3. en wat zy was in gemeynschap met andere
Kap. 5. 8. 9. Kap. 6. 1. 2. 6. Het stelt de geloovige voor/
als sterker/ en voorsien met een grooter maate van ge-
nade en kennis/ en ook als zwakker in gaven en ge-
nade. 7. En eyndelijk/ het stelt dezelve geloovige voor/
als meer of min levendig in haar staaten.

Dit boek is in zijn stoffe een omvattend summier
van alle dese bysonderheden/ geformeert tot een
liedt/ samengestelt/ en als op een tafereel afgemaalt/
tot stichting der geloovige; om te toonen. 1. Welke
haar gedraaging zoude zijn/ ende zal zijn/ wanneer
't recht met haar is/ in opzicht van haar gestaltenis.
2. Welke haar zwakheden zijn/ en waar in zy plegen
menigmaal te vallen/ zelfs zy die geloovige zijn/ op
dat zy te meer waakende mogen zijn. 3. Om te too-
nen/ wat haar wel mocht ontmoeten/ op datze zich
tot lijden bereyden/ en zich daar aan niet stooten/ als
het komt. 5. Op dat de zorge en liefde Christi tot haar
in opzicht van allen desen blijken mach/ op datse mo-
gen weeten/ op wat gronden zich in ieder staat te
troosten/ ende op datse dit liedt zouden hebben als een
kleyn Magazijn/ tot bevestiging en vertroosting in ne-
derstoot.

Daarom moet dit liedt niet bepaalt worden aan ee-
nig geval of tijdt/ en is derhalven opgemerkt (zelfs
door Bernardus in zijn eerste Predikatie hier over) dat

het van alle andere liederen verschilt in drie dingen. 1. Dat het geschreven is op geen bysondere occasien gelijk andere/ als dat van Moses Exod. 15. en Richt. 5. &c. 2. Dat het is gemaakt by wege van samenspraak/ tusschen verscheydene partyen. 3. Dat'er in dese samenspraak meer partyen zijn dan twee/ Christus, de Bruydt, de Wachters, de Dochters van Jeruzalem, &c. al 't welke toont desselfs uytgebreydtheydt; en ombattenheydt in opzicht van desselfs stoffe en gebruyk.

Ten anderen, dit liedt stelt voor/ de Kerks/ ofte Bruydts staaten/onder alle haar verscheyde aanmerkingen; wy kunnen de Bruydt ofte Kerk viersins aanmerken; en dat alles vinden wy hier.

1. Als zichtbaar/ en zichtbaarlijk Christum belijdende/ en hem dienende in zijn instellingen; in desen opzichte wordt'er gesprooken van de Wachters, van een Moeders huys, van Hoven, van veele geloovige tesamen/ en van een Wijngaart, besteet aan de Hoeders/ ende een moeder hebbende kinderen, ook genoemt Dochters van Jerusalem, dewelke zijn belijdende geloovige/ en diergelijke/ 't welk alleen past op de Kerk als zichtbaar.

2. Merkt haar aan als onsichtbaar/hebbende waar geloof in Christus/ geestelijke vereeniging met hem/ liefde tot hem/ ende daadlijke oeffening der genaden/ etc. Aldus is Christus haare/ ende zy is zijne. Zy is van hem getrokken/ ende gebracht in de binnenkameren van levendig gevoelen/ en gemeinschap; zo is zy naby hem/ofte afweesig van hem/en diergelijk/'t welk alleen past op de Kerk of Heyligen/ als leden van de onsichtbaare Kerk/ hebbende een daadlijke en niet alleen een uiterlikke vereeniging met Christus/ en zo is zy onderscheyden van de moeders kinderen/ welke zijn uitterlijke belijders van de zichtbaare Kerk; en zo passen de meeste aanprijsingen/ welke zy krijgt door dit gan-

gansche liedt/ op haar als onzichtbaar; en dit kan niet vreemt schijnen/ dat beyde dese consideratien plaats krijgen in een en 't zelve liedt: Want 1. Die onderscheyding van de Kerk in zichtbaar en onsichtbaar/ is niet een verdeyling van een geheel in onderscheydene deelen/ gelijk zo yemant een hoop kaf en koorn wilde verdeelen in koorn en kaf; maar dit is een onderscheydentlijke bevatting van 't zelve geheel (te weeten de Kerk) onder twee onderscheydene aanmerkingen/ gelijk zo yemant die koorn en kaf/ of voor zo veel zy alleen koorn bevat; zo is de Kerk/ aldus onscheyden zijnde/ maar een/ gemerkt in't geheel/ als hebbende vernieuwde en onvernieuwde in zich/ en als hebbende vernieuwde alleen; doch zo, dat de vernieuwde zijn een deel van't geheel/ onder eene aanmerking/ te weeten voor zo veel zy zichtbaare belijders zijn; en ook zijnse de onsichtbare Kerk/ zijnde onderscheydentlijk aangemerkt/ voor zo veel zy meer hebben dan een zichtbaare belijdenis; en daarom dewijl de gemeynschap zo groot ende van naby is/ zo is het geen wonder/ datse dikmaals in dit liedt samengevuegt worden/ zo datse moeten onderscheyden worden in opzicht van dese onderscheydene consideratien; aangesien de zichtbaare Kerk/ als zodanig aangemerkt/ de onzichtbaare strijdende Kerk onder zich bevat/ maar niet in tegendeel. 2. Het is gemein/ dat sy op dese grondt in andere deelen van de Schrift worden by een gevoegt/ gelijk wanneer een brief geschreven wort aan een Gemeinte/ zommige dingen worden'er van en tot de zelve gezegt/ als zichtbaar/ zommige dingen wederom zijn bysonderlijk toepasselijk op geloovige/ die leden van de onzichtbaare Kerk in dezelve zijn/ gelijk blijkt door te letten op die brieven Openb. 2. en 3. alle zijnze in yeder brief bevat; doch de stoffe moet verscheydentlijk toegepast worden/ en de gene die ooren hebben om te hooren (dat is/ die ook daadlijke ledemaaten van de

onsichtbaare Kerk zijn) worden particuerlijk hoewel onbepaaldelijk aangesprooken; en waarom mach dan hier in dit liedt niet van de Kerk gesprooken worden in beide die aanmerkingen.

3. Indien wy de zichtbaare of onsichtbaare Kerk aanmerken / als geheel / ofte Catholijk; zo wordt zy gezeydt eens te zijn / Kap. 6. 9. uitgemaakt van veele / de moeder hebbende veele Dochters / een wijngaart vertrouwt aan alle de hoeders / hebbende eenige beminde kinderen / andere gehaatte / etc. 't welk op haar moet toepasselijk zijn / als zodanig aangemerkt.

4. Indien wy zien op de bysondere leden of / als belijders van de zichtbaare Kerk / gelijk zijn de Dochters van Jeruzalem, zoekende de liefste met de Bruydt; ende eene van de zelve onderscheyden van de andere; en van de Wachters; zodanig zijn de zestig koninginnen, en tachtentig bywijven, als onderscheyden van de Kerk / aangemerkt als een / of 2. Als leden in 't bysonder van de onsichtbaare Kerk; zo wordt de Bruydt onderscheyden van andere belijders / en geloovige; zy spreekt tot hem / en hy tot haar / Kap. 2. zo wordt eene Koningin en By-wijf onderscheyden van een andere; zo wordt de Kerk ook aangemerkt in 't generaal / en in bysondere persoonen / in haar gedraaging; ja het dient veel tot het oogmerk van de geloovige te stichten / dat de Kerk in dese opzichten zo onderscheydentlijk aangemerkt wordt; en dit zal ons niet vreemt dunken / indien wy aanmerken / dat de Kerk / hoe zy ook verstaan zy / en de particuliere en bysondere leden der zelve (in 't bysonder van dese onzichtbaare Kerk) zijn van eenderley natuur; zo dat 't geen gezeydt kan worden van 't geheel kan gezeydt worden van alle desselfs deelen; en 't geen van 't geheele gezegt kan worden weesentlijk / kan ook van yeder deel gezegt worden / etc. Gelijk wanneer wy 't heele Element des waters aanmerken / 't is ook water / en de weesentlijke eygenschappen die

op

op 't geheel passen als zodanig / passen ook op yeder deel van 't geheel; zo is het in de Kerk; alle heylige / leden van de onsichtbaare Kerk / hebben de zelve geest / geloof / en privilegien / 't zelve verbondt / Man / &c. en 't geene dus wesentlijk past op een / past op alle / en 't geen gezeydt kan worden van alle / kan gezeydt worden van een. Ik zeg in weesentlijke dingen; om dat hoewel 'er kunnen veel onderscheyden zijn door omstandigheden en trappen / gelijk den eenen geloovigen kan stercker zijn dan den anderen / &c. nochtans dat zal niet verderven die eenheydt / ende overeenkomste in wesentlijkheden.

Nochtans zeggen wy / Ten darden, ieder zaak in dit liedt moet niet toegepast worden op alle binnen de Kerk / ofte op de Kerk onder yeder aanmerking op de zelve wijse / 't geen past op de Kerk als zichtbaar / zal ten minsten op de zelve wijse op haar niet passen / aangemerkt als onsichtbaar / en in tegendeel; en al 't geen op een geloovige past in een geval / zal niet passen / op alle / ja niet op de zelve geloovige altijdt. Derhalven is 'er grootelijks voorzichtigheydt van noode in de toepassing / op dat het woordt recht gesneden worde; en de verscheyde gevallen van de Kerk en van particuliere geloovige dienden te dien eynde recht bevat / yeder plaats moet niet op alle gepast worden (hoewel een plaats somtijdts gevat kan worden onder verscheyde consideratien / gelijk blijkt uyt andere Schriftuurplaatsen en ook uyt de te vooren aangehaalde Brieven) maar 't geen op een yeder past / diende zo toegepast en alleen onder die consideratie / en onder die bevatting / voor zo veel het op zo een persoon / of op zo een geval past.

Om ons in dese onderscheydene toepassing te helpen / is noodigh dat wy dese volgende regelen voorstellen.

1. Wy moeten overwegen het bysonder oogmerk

van zo een plaats ofte Schriftuur-text / of zy iets spreekt van een geloovige in het bysonder / of van de Kerk in het gemeen / of zy iets uytwendigs ofte iets inwendigs nopende de zelve voorstelt.

2. Wy dienden te letten op de stoffe / waar van gesprooken word / en hoe zy past op de Kerk onder d'eene of d'andere consideratie; en of de zaak die van de Kerk gezegt wordt / ofte haar toegeschreven wordt / op haar past / als zichtbaar / of alleen als onsichtbaar: want zo moet het toegepast worden: of het past op de heele Kerk / dan of ook op alle desselfs leden / en op yder particulier geloovige: want zo moet het verstaan worden.

3. Wy dienen te zien / hoe de zelve zaak in andere liederen en schriftuur-plaatzen wordt toegepast / en't zal ons weynig zijn / dezelve weg van toepassing hier te volgen.

4. Wy dienden op te merken / hoe de byzondere omstandigheden / die in zo een particuliere Schriftuur-text aangemerkt kunnen worden / kunnen helpen / om de zin uit te vinden / als / wie spreekt / tot wien / in wat gestaltenis / op wat occasie etc.

Evenwel / Ten vierden, wy zeggen / dat dit liedt allergeneraalst past / en speciaal toepasselijk is op de staaten van particuliere geloovige / want

1. Het oogmerk is niet zo zeer / om tot alle gesamentlijk genoomen / als wel tot ieder in't bysonder te spreeken / en voor te stellen de verschepdene gevallen / die zy alle en t'allen tijde onderworpen zijn: want hoewel ieder plaats niet aanwijst 't geval van de Kerk in't gemeen / of haar pligt / zo oordeelen wy doch / dat het altijdt in ieder deel op d'een of d'ander geloovige past; zulke plaatsen moeten dan van geloovige in't bysonder verstaan worden.

2. De natuur en teneur van de meeste dingen / in dit liedt verhaalt / zal in't gemeen best / indien niet alleen / passen

passen op particuliere geloovige; als Christus te beminnen/ hem te soeken/ zo van hem geprezen te worden/ van d'eene staat in d'andere te komen/ hem na te jagen van d'een pligt tot d'andere; 't welk waarlijk toont de wijse van de Kerk in't generaal/ maar zo als aangemerkt in de oeffeningen van haar particuliere leden/ en in de onderhandeling van gemeinschap/ die tussen Christus en haar pleegt te weesen/en zo past het op de Kerk alleen in opsicht van particuliere geloovige.

3. Daar zijn veele persoonen sprekende/ niet alleen van de vleeschlijke belijders onderscheyden/ maar van malkander/ dewelke de Bruydt prijsen/ en zoo haar en Christus ook lief hebben; 't welk te kennen geeft/ dat de verscheydene deelen van dit liet bysonderlijk moeten aengemerkt worden distributivè van de verscheydene geloovige in't bysonder.

4. Daar is geen tijdt/waar van wy kunnen denken/ dat alle geloovige daarin zijn in gelijke staat; zo dat een geval ofte woordt haar alle niet zal voegen; als krank van liefde te zijn/zijn rechterhand te hebben onder haar hooft &c. Zo moet dan iets passen op d'een/ en iets op d'ander/ en beyde ook op verscheyde tijden op de zelve persoon; en daarom moeten wy dit liedt aanmerken/ als sprekende in't bysonder/ distributivè, van de staaten der Kerke/ om toegepast te worden na de verscheydene gevallen van de heylige/ en na haar verscheyde staaten; iets als tot een/ en iets als tot een ander gesprooken.

5. Dat dese beproevingē en handelingen gestelt zijn in een liedt/ als het ware/om geleert en gezongen te worden van bysondere geloovige (als een kleyn kort beschrijving en van 't geen haar geloof raakt/ en haar zeden) was zekerlijk om haar memorien te helpen/ en haar troost te vorderen/ welk veel zoude bekort worden/ indien de particuliere geloovige in het zelve te zingen/

haar eygen troost in het bysonder niet mochten zuigen uit Christi woorden tot haar; en wat kan verhinderen/ of een geloovige mach zeggen / ik ben zijne, en hy is mijne, en waarom die en andere plaatsen / toepasselijk op haar / niet zo zouden mogen toegepast worden/ aangesien het oogmerk van dit liedt is haar troost en stichting ?

Ten vijfden, dit is de laatste tak van de voorstelling/ dat dit liedt de zelve liefde en zorge in Christus tot zijn gemeinte voorstelt / en de zelve beproevingen / en pligten van geloovige onder figuurlijke woorden/ die klaarlijk en eygentlijk worden voorgestelt in andere Schriftuurplaatsen / die niet figuurlijk zijn / zodanig als zijn in het Euangelium / en in die Psalmen / &c. Daar zijn hier geen nieuwe vreemde of wonderbaare gevallen/ maar de ordinaire gevallen der geloovige; daar is hier geen vreemde wijse van handelen van Christus / maar zodanig als hy pleegt te gebruyken ontrent zijn Kerk. Menigmaal is het de dwaasheydt en ydelheydt van der menschen herten / dat als de uytdrukkingen der Schrift daar wat vreemt uytzien / zy steedts denken / dat daar iets vreemts / ende wonderlijks is/ ende vaarom walgen zy van 't geen klaar en eenvoudig is. Het is waar / de gevallen hier verhaalt / zijn zeer geestelijk/waarin de liefde menigmaal in de heerlijkste en levendigste coleuren wordt afgemaalt; nochtans zijn de beproevingé in substantie de zelve/die in andere klaare schriftuurplaatsen anders worden uitgedrukt; want of het moet de zelve gevallen uitdrukken / of wy moeten zeggen / dat het iets verschillig van de zelve uitdrukt / niet vallende ordinaris in de geloovige / en nergens meer in de Schrift verhaalt; 't welk te stellen / gevaarlijk en ongerijmt ware. Daar benessens/ aangesien Christus in zijn wijse van handelen met de geloovige altijdt de zelve is / en zy altijdt dezelve geest hebben / en steedts onder het zelve verbondt zijn / etc.

Zo

zo kunnen wy hier niet anders verstaan dat 't geen hy elders in de Schrift nopende hem zelven en haar heeft uytgedrukt.

Nu gaan wy voort / en sullen eenige besluyten uit dese voorstellingen maken. 't Eerste Besluyt, soo mogen wy dan vrypelijck dit Liedt voorlesen en verklaren / dewijl het een deel van de Schriftuur is / zoo moet het stichtelijck zijn / en zoo behoort het gebruykt te worden. 't Is waar/dat deel/ en eenige andere deelen van de Schrift wierden eertijds van de Joden onthouden van de jonge Lieden / op dat niemant dan die dertig jaren oud was / die zoude lesen. Origenes merkt / dat'er vier deelen van de H. Schrift aldus door haar wierden ingehouden; De Historie van de Schepping / Gen. 1. de beschrijving van Gods verschijning / Ezech. 1. en van zijn Tempel / Ezech. 40. &c. en insonderheyt dit Liedt / om dat de stoffen der zelve zoo hoog zijn / dat'er meer dan ordinare nedrigheyt / en ervarentheit vereyscht wierden in de gene / die de zelve zouden handelen; en 't geeft wel te kennen / dat de menschen dienden matig te zijn / ende met heylige vreese dese Schriften te ondersoeken: maar die inhouding (indien zy absoluit was) was ongegrondt / aangesien de Heere geen sulken verbodt gegeven heeft aan zijn volk / in opsicht van eenig deel van de H. Schrift; en hoewel dit Liedt donkerder is/ dan andere Schriften / nochtans in 't generaal het leesen en hooren dessekfs sal 't hert aandoen / en de geest zoo bewercken / dat het alzo veel zal stichten / als andere klaarder Schriften / 't welk te kennen geeft / dat men'er na ondersoeken moet / op dat de zin uitgevonden zijnde / het profijt daar door verkregen / onderscheidentlijker en blijkelijker zy.

Het tweede Besluyt. Uit 't geen gezegt is/besluiten wy / dat aangesien dit Liedt mach verklaart worden / dan oock leeringen / om ons geloof te fonderen/

en onse practijk te bestieren / daar uit wel recht getrokken mogen worden / tot stichting van Gods volk/ dewijl het Schriftuur is ; en alhoewel het Allegorisch is / zoo is het evenwel op een bysondere wijse nuttig tot stichting / ende 't mach als broodt voor de kinderen gebroocken worden ; het is niet alleen wel-bestaande met de natuur van de klare Schriftuur-plaatzen / maar ook van Allegorien / dat zy aldus in haar gebruik worden uitgebreydt; wy sullen dit besluit doen blijken in dese dry dingen.

Voor eerst : Daar mogen leeringen uit dit Liedt getrokken worden / in opzicht van alle de gevallen/ die in een geloovige komen. Als

1. In opzicht van 't geval van de Kerk / in alle des selfs aanmerckingen / zichtbaar of onzichtbaar / algemeen ofte particulier.

2. In opzicht van de meer bysondere en personele gevallen van Geloovige / leeringen die haar onderwijsen in geloof en zeden/ etc. want de leeringen moeten alsoo uitgebreydt opkomen / als het oogmerk en stoffe is / en de zelve zijn van een groot bereyk en uitbreyding/gelijk te voren gezegt is; zulke leeringen dan als in dit Lied gehandelt worden/moeten niet vreemd noch ongevoeglijk geoordeelt worden ; maar hoe die breeder opkomen / hoe de wijsheit en uitvinding van de Geest in dit Liedt / te wonderlijker en blijkelijker zal zijn.

Ten tweeden : Dese leeringen moeten niet genomen van de woorden eigentlijck / maar Allegorisch of oneigentlijk verstaan / volgens het oogmerk des Geests in de zelve / even gelijk men pleegt te doen ontrent gelijkenissen ende andere klaarder Allegorien en figuurlijke voorstellingen in de Schrift.

Ten derden : Die leeringen zoo getrokken / als zy uyt den text en 't oogmerk recht besloten zijn / zijn vast en zeker / nuttig voor geloof en zeden / gelijk de lee-

leeringen zijn / die uit andere Schriftuur-plaatzen genomen zijn: Want

1. Het is zeker / dat vele Schriftuur-texten Allegorisch zijn voorgestelt / en is haar authoriteit daarom wel eenigsins minder dan van andere Schriftuur-texten? En indien haar authoriteit zoodanig in haar selven is / gelijk d'authoriteit van andere Schriftuur-texten; zoo moet haar verklaring en de leeringen daar van getrokken / vast en nuttig zijn / gelijk die / dewelke van andere Schriftuur-texten getrokken zijn.

2. Of wy moeten zeggen / daar is geen gebruik van dese Schriftuur-plaatzen / 't welk lasterlijk ware / en indien zy nuttig zijn / zo mogen'er vaste gebruiken van getrokken worden / gelijk van andere Schriftuur-plaatzen.

3. Onze Heer gebruikt menigmaal Parabelen en Allegorien in het Euangelium / en dat in die dingen / die opzicht hebben op geloof en zeden / 't welk te kennen geeft / dat het gebruik der zelver vast en veilig is / als zy recht verstaan en toegepast worden. Alle de zwarigheit legt in het recht verstaan van de selve; en om dat'er in de Schrift veel Allegorien zijn / en dit Liedt geheel uit Allegorien bestaat; Daarom om vooroordeelen voor te komen / en om onsen weg lichter te maken / zoo zal ik iets spreeken van deze drie dingen. 1. Wy zullen toonen / wat een Allegorische verklaring / of liever een verklaring van een Allegorie is. 2. Wanneer het noodig is / een Schiftuur-plaats Allegorisch te verstaan. 3. Hoe men zoude handelen / om de vaste zin te bereiken / of hoe men sal weten / of zulken zaak den zin is van een Allegorische Schriftuur-plaats.

Voor eerst: Daar is een groot onderscheit tusschen een Allegorische verklaring van de Schrift / ende een verklaring van een Allegorische Schriftuur-plaats. Het eerste is dat gene / waar in vele Oudvaders en

Scho-

Scholastijken feilen/ dat is/ als zy klare Schriftuur-plaatzen ende Historien allegorizeren / zo en konde ee-nige heimelijke zin daar uit te trekken/ een andere dan in de woorden blijkt / en willen zo vele zinnen passen op een Schriftuur-plaats. Dit is zekerlijk niet vei-lig/ en met recht te bestraffen; want dit maakt klare Schriftuur-texten duister / en het dringt de woorden een zin op / die noit door den Geest is beoogt; Als neemt / jemand sprekende van den strijd tusschen Go-liath en David, ging de letter voorby / en verklaard 't zoo / dat Goliath was 't vleesch of de Duivel/ en da David was de geest of Christus; zulke verklaringen kunnen wel eenige vermaaklijkheid hebben / maar menigmaal weinig vastigheid / en de gene die zeer gemeinlijk de Schrift zoo verklaren / vallen dikwils in dwalingen; Van Origenes word in 't gemeen ge-klaagt / als schuldig aan dese fout / hoewel'er ook meer aan schuldig zijn / gelijk konde getoont worden door veel exempelen; Het ander , namelijk de verkla-ring van een Allegorische Schriftuur-text / is d opening ende verklaring van een donkere Schriftuur-text (waar in de zin van de Geest is gestelt ende ver-borgen onder Figuren en Allegorien) makende di klaar en stichtelijck / door de zin uit te brengen na d meining van de Geest in die plaats / hoewelze in ' eerst niet scheen zulken zin te hebben ; zo verklaar Christus die gelijkenis of Allegorie : (want al ma-ken de welsprekens-kunstenaars een onderschep tusschen Gelijkenissen / of Parabolen, en Allegorien nochtans in de Godgeleertheid is'er geen onderscheid, dan dat Allegorien zijn breeder en langer) noemend het Zaadt, het Woordt, en den Zaajer, den Zoon des menschen, &c. Deze wijze van verklaren zulk donkere Schriftuur-texten / is nuttig en noodig / e wierd menigmaal als stichtelijk gebruikt van onz Heer ontrent zijn discipelen. Nu dit is de wijze/ waa

van

an wy ſpreken / dewelke leert / hoe klare leeringen
e trekken uit Allegorien / en niet Allegorien uit klare
Hiſtorien of Leeringen.

Ten anderen, men mocht dan vragen / wanneer
moeten wy een Schriftuur-plaats Allegoriſch reke-
nen? En moeten wy wel eenige andere zin zoeken /
an die in het eerſt blÿkt?

Ick Antwoorde, Eerſt, Als de eigene letterlÿke
in ongerÿmt ſchÿnt / of ledig is / en niets doet tot ſtig-
ing; gelÿk wanneer'er gezeit word / wy moeten Chri-
ti vleeſch eeten / waar door 't geloove wort uitgedrukt;
n zo die Texten / welke gebieden het regter oog uit te
teken, de rechterhant af te houwen, ons kruys op te ne-
nen, &c. Al 't welke / indien 't letterlÿk verſtaan
wierd / ongerÿmt en belacchelÿck ware; en daarom /
het misvatten van ſulke Texten / heeft veel dwalin-
en veroorſaakt / gelÿk die van de Anthropomorphi-
en, ſchrÿvende God ledematen toe / te weten / hoofd /
anden / voeten / &c. en paſſien / ja zwakheden / als
oorn / berouw / &c. om dat de Schrift ſprekende van
Godt / na de wÿze der menſchen / op een Allegoriſche
wÿze hem toeſchrÿft oogen / handen / toorn / &c.

Ten Tweeden: Die Schriftuur-plaatzen zÿn te
ouden voor Allegoriſch / dewelke het oog-wit van
tichting / dat door de zelve beoogt was / niet berey-
ken / indien zy letterlÿk verſtaan wierden; gelÿk
wanneer Chriſtus had geſproken van zaajen, de di-
cipelen dachten / dat iets meer was beoogt / dan in
t eerſt bleek; want zÿn oogmerk konde niet zÿn / haar
e ſpreeken van de Land-bouw. Zoo vergadert den
Apoſtel een Allegorie uit die woorden / een dorſchen-
den oſſe ſult gy niet muylbanden; zoo mede dat gebod /
n diergelÿke / verbiedende den Joden / haar velden
e bezaajen met verſcheyden zaadt, &c. welke al zÿn-
e niet heel Allegoriſch / maar in de letter haar eygen
waarheid hebben / nochtans was'er van de Geeſt

iets beoogt/ boven 't geen blijkt; want zegt den Apostel/ draagt God zorg voor de ossen? dat is/ dat gebod heeft een verder oogmerk. 1 Cor. 9. vers 9. 10.

Ten Darden: Als een letterlijke zin eenige valsheit aan de Schrift zoude opdringen/ dan moet zulken Text Allegorisch verstaan worden; gelijk wanneer Christus seide: Breekt dezen Tempel af, en ik sal hem in dry dagen weder opbouwen, dat is niet te verstaan van het materieele huis/ of Joodsche Tempel/ om dat Christi woord dan geen vervulling zoude gehadt hebben/ maar Allegorisch van zijn lichaam; zo mede/ als Christus zeide/ ten zy iemant zijn vleesch ete, zo zal hy niet leven, 1 Ioh. 6. v. 53 dat kan niet letterlijk verstaan worden/ nademaal alle/ die 't leven verkregen/ noit zijn vleesch aten op een vleeschlijke lichaamlijke wijze.

Ten Vierden: Een Schriftuur-text is Allegorisch te achten/ als de letterlijke zin niet over een komt met andere Texten/ en strijdende is tegen de gelijkformigheid des geloofs/ of tegen de regelen van de goede zeden; gelijk wanneer ons geboden word/ koolen vyers te hoopen op het hooft van onze vyand. Nu het ware tegen 't gebodt/ van zich zelven niet te wreken/ indien het letterlijk en eigentlik verstaan wierd; zo moet het dan iets anders betekenen.

Ten Vijfden: Wanneer een letterlijke zin niet en beantwoord het tegenwoordig oogmerk van den Spreker/ en den Spreker zoude gerekent worden buiten propoost te spreeken/ indien zijn woorden eigentlijk genomen wierden/ dan zoude het noodig schijnen/ het uit te leggen/ als een Allegorie; zo Math. 3. v. 10. als Johannes op bekeering dringt/ zegt hy/ de byl is aan de wortel der boom gelegt, &c. en die gelijkenis van Christus/ Luc. 3. v. 7. spreekende van den Landt-man/ die zijn boom dry jaren spaarde/ indien dese plaatzen alleen eigentlijk verstaan wier-

vierden / zy zouden de bekeering niet aandringen/het welk beoogt word ; zoo moeten zy dan uitgelegt worden / als hebbende iets meer in zich / van een dieper bereik / 't welk tot dat oogmerk mach dienen.

En aangezien / volgens deze regelen / alle deze voornoemde ongerijmtheden zouden volgen / indien dit lied letterlijk en eigentlijk wierd uitgeleit / zo moet het dan Allegorisch genomen worden ; en de leeringen moeten genomen worden van des selfs binnenste zijde/ 't oogmerk / als 't deksel van de Allegorie is ter zijde gelegt.

Maar ten darden : Om dat het gevaarlijk is / de menschen te laten verklaringen van zulke Schriftuur-plaatzen maken / zoo als 't haar gelieft ; daarom gelijk het aan d'een zijde ongerijmt is / alle leeringen daar uit / als ongezond / weg te werpen / zo dienen wy van d'andere zijde te zien / wat ons kan vestigen op een vaste verklaring / en derhalven wat geacht mach worden te zijn een wel-gegronde leering / getrokken uit zulken Allegorie.

Ik zal / om ons in dezen te helpen / vijf regelen noemen / waar van de laatste is de vepligste.

Voor eerst, zommige Allegorien schijnen in 't eerste opzien klaar / en haar zin in te drukken in de gene / die de minste verstandt maar hebben / zo dat bekent kan zijn / immers wat zy in 't gemeen beoogen / en daarom worden dezelve menigmaal onverklaart gelaaten in de Schrift / en worden gebruykt / om zeer blijkelijke waarheden aan te dringen / gelijk dat van Johannes / Matth. 3. 10. De bijl is gelegt aan den wortel der boom, en hy heeft zijn wan in zijn handt , &c. De zin waar van terstondt blijkelijk is / te zijn een absolute verzekering / om tegenwoordige bekeering aan te dringen ; zo is de gelijkenis van het houwelijk / Matth 22. 1. de welke in 't eerste opslach blijkt verstaan te worden van de geloovige met Christus als haar man te vereenigen ;

En zo Christi bevel van het kruys op te nemen &c.
Deze zijn licht te verstaan in opzicht van haar zin; wy oordeelen/ dat dit liedt zodanig is in sijn generael samenhang; zelfs het leezen daar van schijnt in drukken / dat Christus en zijn volk genoomen moeten worden voor de partyen; en de liefde / waar van hier gesprooken wordt / moet zodanig zijn / gelijk tusschen haar is; en hoewel de particuliere uitdrukkingen duyster zijn / zo is het doch dus verre licht te verstaan.

Ten tweden, de zin van een Allegorie kan besloten worden uyt het gemeene gebruyk van zulke spreekwijzen en uitdrukkingen/ zo betekenen in ons gemeen gebruyk / kussen en ombelzen, etc. liefde / en 't zijn uytdrukkingen van onderlinge genegentheyt/ zo moeten dan deze en diergelijke woorden in een Allegorie uitdrukken na gelijkformigheydt eenige geestelijke zaak/ dewelke beantwoordt in ons geestelijk leven zulke dingen in ons lichaamlijk leven; aldus drukken zy uyt geestelijke liefde / en de zin van dien. Aldus betekenen oogen / handen / voeten / etc. op Godt gepast zijnde/ eenige geestelijke eygenschap in hem; doch op een Allegorische wijze gepast op de geloovige / betekenen zy eenige hoedanigheydt van den nieuwen mensch / dewelke eenige analogie en gelijkenis heeft met dezelve/ als kennis / werkzaamheidt/ lijdtzaamheydt &c. om dat wy door ons oog zien / door onze handt werken / en door onze voet wandelen/en reyzen &c. Aldus worden zy overgebracht / om iets anders voor te houden / daar in't eerst blijkt uyt de woorden en het werk van den uitlegger / is het oogmerk en zaak uyt te brengen in klaare uitdrukkingen / dat de zaak daar mach uyt blijken / en 't geen beoogt is als 't oogmerk.

Ten darden, het helpt in de Allegorien te verklaren / datmen weet / hoe zulke spreekwijzen in andere
plaa-

plaatsen worden uitgelegt; gelijk wanneer zommige dingen van David worden gesprooken/ die letterlijk niet kunnen passen op David, ziet dan wie in andere plaatsen door hem verstaan wordt. Indien men niet kan weeten/ wat hier verstaan wordt door een houwelijksche bandt/ aangezien het niets menschelijks kan zijn/ zo ziet/ van wat ander geestelijk houwlijk gesprooken wordt in eenige andere plaats van de schrift/ en welke de partyen zijn; en dit is dan uit te leggen door dat.

Ten vierden, Als wy eenige Allegorische schriftuurplaats zullen verklaaren/ dienden wy te zien/ niet alleen op't oogmerk van de heele schrift/ en van de overeenkomst des geloofs in't generaal/ maar ook op het oogmerk van de Geest in die plaats/ als by exempel/ indien wy wouden verstaan wat beoogt is door de gelijkenis van den verlooren zoon, dienden wy eerst te letten op't oogmerk/ 't welk is/ te toonen/ Godts volvaardige verwelkoming van een zondaar/ en dan te schikken de verklaaring/ als dienende/ om dat oogmerk te vertoonen/ zo dienden wy te letten/ wat het oogmerk van de Bruydt is/ Hoogl. 5. 10. en dat is/ Christus te beschrijven; En Kap. 7. 1. dienden wy te letten/ wat den Bruydegoms oogmerk is/ en dat is/ haar te beschrijven. Zo komt het dan overeen met het oogmerk/ die plaatsen te openen/ en die te passen op't geen prijsselijk is in hem en in haar: En aldus komen de verklaaring en de leeringen uit dezelve niet alleen over een met de Analogie des geloofs/ ende zijn niet strijdig tegen de gezonde leer/ maar zy passen ook op het oogmerk van den Geest aldaar/ en zijn daarmede overeenkomende: want de Heylige Geest kan onder generaale lof/ alle byzonderheden bevatten; en zo/ wanneer het oogwit/ is Christus voor te houden als geheel begeerlijk/ dan kan met dat oogmerk wel bestaan alles/ wat hem doet begeerlijk schijnen/ en wat

bestaat met de overeenkomst van de uitdrukking: T
is zeker/ inzonderheidt/ wanneer het loochender wi
is besloten / dat is / wanneer zulken oogmerk nood
zaaklijk zulken leere mede brengt / en als dat oo
merk niet konde bereykt worden/indien zulken leer
niet wierdt voor uit-gestelt; gelijk wanneer in't geme
Christus en zijn Kerck voorgehouden worden /
staan in een nauwe betrekking op elkander / en zo zi
te dragen d'een ontrent d'ander / als zynde on
zulken betrekking; dit zal noodzaaklijk inbrengen e
verbondt / en een vereeniging door geloof op g
gronden van't zelve / en eenig bewijs van de preuk
van Christi liefde etc. om dat die betrekking zonder i
zelve van ons kan verstaan worden.

Ten vijfden, de laatste Regel is deze / die wy de
kerste noemen; dan mogen wy veyliglijk besluyte
dat wy de rechte zin van een Allegorische Schriftuu
text bereykt hebben/ als wy uyt de Schriftuur / in
zelve of andere plaatsen / overeenkoomende met de
genwoordige Allegorie / in uytdrukkingen besluyten
wat daar door verstaan wierdt/ of wat door den Ge
beoogt wierdt in zulken oneigentlijken uitdrukkin
gelijk wanneer Christus verklaart de parabel van d
zaajer, zo noemt hy het zaadt het Woordt, &c. 't wa
de zin klaar maakt en buyten questie; of wanne
een klaare uitdrukking gemengt wordt by de Allego
sche; zo wordt die uitdrukking Kap. 1. 1. Hy kusse m
&c. in de volgende woorden verklaart door een klaa
der uitdrukking / te weeten / uwe liefde is beter, &
Hier uyt besluyten wy op een vaste wijze/dat door ku
sen liefde verstaan wordt; en deze leere is zeker/Ch
sti liefde wordt van de Bruydt geweldig begeert. D
wegen / om uit te vinden / welke de zin is van zul
Schriftuurtexten/zijn veylig; en daarom/dat woo
Symbolische ofte figuurlijke uytdrukkingen bewijz
niet, is met een bepaaling te verstaan/ te weeten /

wa

ware voor zo verre, als het oogmerk en de zin van de Geest bekent is / en voor zo verre als de Allegorie of de verscheydene deelen desselfs overeenkomen met / ende dienen tot het opklaren / en uitmaken van het bekent oogmerk.

Alle die wegen samen-gaande / en neemende die met ons / mogen wy door Godts zegen onderneemen de opening van dit liedt / en uit het zelve / zo uitgelegt / leeringen trekken ; niet alleen overeenkomende met andere texten / en met de analogie des geloofs maar ook als overeenkomende met het oogmerk van dit liedt / ja zelfs met het oogmerk van zulken deel desselfs / hoewel mogelijk elke uitdrukking in desselfs zin niet zo ten vollen bereykt is ; 't welk niet en is de zaak / die wy derven beloven ; maar wy zullen ootmoedelijk tragten / het liedt eeniger maate aldaar / verquikkende lieffelijk en troostelijk voor Godts volk te maaken. En zo eyndigen wy dit twede Besluyt.

Het Darde en laatste Besluyt is dit / dat de leeringen / welke dit liedt uitlevert voor alle staaten / en die ten gebruyke der geloovigen daar uit te trekken zijn / zijn de zelve klaare / vaste / geestelijke waarheden / die uit andere schriftuurtexten getrokken worden / waarin Christi liefde tot zijn Kerk en volk / en haar beproevingen voorgestelt worden ; en indien het liedt in zijn verklaaring ontknoopt in dezelve zin met andere schriftuurtexten / zo moeten ook de leerlingen dezelve zijn ; en daarom zulke leeringen / aangaande 't geloof en zeden / tot bestiering der geloovige in alle gevallen / als ontstaan uyt het Evangelium / en uyt andere klaare texten / psalmen / en historien / kunnen op een vaste wijze uyt dit liedt getrokken worden ; en de zulke daar uyt getrokken zijnde / zijn vast (zijnde getrokken na de voornoemde generaale regelen) en daar moet in een Christelijken wandel gewicht op gelegt worden. Wy zullen dit dan trachten te bewijzen / dat wanneer

van de leere des geloofs / der bekeering / der bevlijti-
ging etc. en zulke andere leeringen / als in't Evange-
lium zijn / aangaande 't verbondt / of Christus / gespro-
ken woordt / gy het niet vremt noch ongevoeglijk op dit
liedt meugt achten. En daarom zeggen wy:

Eerst, indien de leeringen op het oogmerk en op de
stoffe in dit liedt bevattet / passen / zo zijn wy zeker
en vast / en zy moeten by ons weegen; maar de leerin-
gen nopende Christi liefde tot / en zorge voor zijn Kerk
en nopende haar oeffenen van geloof / bekeering / etc.
zijn passende op het oogmerk / en overeenkomende
met de stoffe desselfs / of aldus / indien het oogmerk en
de stoffe van dit liedt overeenkomt met het Euan-
gelium (ik noem het Euangelium / 't geen in't Nieuw
Testament volkomener / en klaarder voorgesteld
wordt) in het oogmerk en in de stoffe desselfs / zo moe-
ten de leeringen die daar uit ontstaan / dezelve zijn met
deze / die van het Euangelium ontstaan; maar het
eerste is waarachtig / gelijk te vooren is getoont; der-
halven moet dit laatste ook zo zijn. En wat is het oog-
merk van 't Euangelium / dan Christi liefde aan zijn
Kerk voor te stellen? en haar pligt aan te toonen / etc.
En is dat zelve hier ook het oogmerk niet? Alleenlijk
't geen / gebiedener of leerender wijze daar voorgesteld
wordt / dat wordt hier / als het ware / gedaan in een
soort van een Toneel-vertooning / en samengevoegt in
een liedt; maar steedts tot het zelve eynd.

Ten anderen, indien dezelve Allegorien in ander
plaatsen van de Schriftuur vaste leeringen verdragen
nopende Christus / zijn verbondt / 't geloof / etc. even
zulke gelijk'er zijn in klaare texten; zo moet dit liedt
't zelve doen / aangezien het is 't woort Godts / strek-
kende tot het zelve oogmerk met die texten. Nu het is
klaar / Jesa. 5. v. 2. Jerem. 3. Math. 22. Openb. 19. 7. dat
dezelve Allegorien van Wijngaarden / vruchten / en
houwlijk &c. gebruykt worden / en tot het zelve oog-
merk

merk met dit Lied; en gebruikt worden / om vaste leeringen te geven nopende geloof/ vruchtbaarheid/en andere leeringen / belangende eenes geloovigen geloof in practijk; Derhalven moet het hier zo zijn: want hoewel dit Lied breeder is / en opgemaakt is van meer Allegorien te samen / dat en zal de natuur daar van / noch van de leeringen/ die'er uit getrokken moeten worden / niet veranderen.

Ten darden: Indien wy dit Liedt vergelijken by Psalm 45. zo kan men niet loochenen / of die Psalm en dit Lied zijn tot een oogmerk / en van eene stijl of trant; in dat oogmerk op te volgen; het is een Liedt van liefde voor de Koning, en een geestlijk houwlijk is het onderwerp daar van / gelijk blijkt zelfs uit het lezen van dien; het kan ook ten 2. niet geloochent worden / of daar kunnen en mogen vaste bewijzen en leeringen / aangaande vele poincten van geloof en practijk / die in andere klare Schriftuur-texten zijn/ met fondament uit dien Psalm getrokken worden/even als of het was klaar Euangelium; Derhalven moeten ook de leeringen / die uit dit Liedt ontstaan / diergelijk zijn: want dien Psalm word zelfs van den Apostel Heb. 1. v. 8, 9. gebruikt/ om de groote waarheden des Euangeliums te bevestigen.

Ten vierden: Indien dit heele Liedt zy van een stuk / en van een natuur / strekkende doorgaans tot het zelve generale oogmerk/zo moeten zulke leeringen/ dewelke de plaatzen daar in/ die klaar zijn/uitleveren/ bevat zijn (indien wy die konden merken) in die plaatzen desselfs / welke allerdonkerst zijn; maar nu/ 't geen allerklaarst in dit Lied is/ geeft zulke klare leeringen / ervarentheden/ &c. te kennen; derhalven 't geen donkerder is / kan ook in zulke leeringen ontvonden worden: want wy kunnen best weten / wat soort van leeringen vloejen uit 't geen donker is / door de plaatzen die klaarder zijn / overmits Godt in de

donkerste Schriftuur-deelen ordinaris eenige klare passagien heeft ingevoegt/ of eenige bekentmakingen van zijn zin gegeven / om als een sleutel te zijn / om al de rest te openen. Nu indien wy by exempel op eenige zodanige plaatzen willen letten / als dese; mijn liefste is mijne. &c. Ik riep, maar hy antwoordde my niet, zy geven klare leeringen / gelijk andere klare deelen der Schrift / en derhalven aangezien het een aan-een-hangend Lied is / en elk een van die die duister en klare plaatzen malkander beantwoorden / om te continueeren den *series* of zamenhang van het discours over het zelve subject/ zo kunnen wy weten/ door het gene klaar is/ hoe te verstaan/ 't geen opgewonden is in 't geene duister is.

Ten vijfden: Gelijk een deel van de Allegorie moet geopent worden; zoo moet na proportie al de rest worden geopent / dewijl 't maar eenen draad en oogmerk is; Nu dat zommige deelen van de Allegorie kunnen uitgelegt worden in klare leeringen/aangaande Christus en zijn Kerk / dat kan afgenomen worden uit eenige deelen daar van als gelijk-luidende te toonen met andere Schriftuur-texten; gelijk indien wy die voortreflijke beschrijving van Christus Hoogl. 5. v. 10. &c. vergelijken met 't geen gestelt is Openb. 1. v. 13. zoo zullen wy een gelijkheit zien tusschen die twee (indien dit laatste geen opzicht heeft op het eerste) inzonderheid in 't geen gesproken word aangaande zijn voeten/ en beenen / en zijn aangezigt. Maar 't is zeker / die beschrijving Openb. 1. v. 13. word hem gegeven / met een voornemen om hem te beschrijven; en om de verscheidene eigenschappen en voortreffelijke hoedanigheden / waar mede hy voorzien is / voor te stellen/ als Alwetenheid door zijn oogen / Gerechtigheid door zijn beenen / wandelende zeker / Almachtigheid door zijn armen / etc. dewelke byzonderlijk zo toegepast worden in de Brieven na de zeven Gemeinten / Kap. 2.

en

n 3. en daarna. Indien wy dan aldaar op grond van de Geest / uit dien dat hy gezeit word te hebben oogen / mogen trekken / dat hy Alwetende is (en zo in andere eigenschappen) mogen wy dan ook niet denken / nademaal het de zelve Geest is / die hier spreekt / in de particuliere beschryving / die van Christus en de Bruit gegeven word in haar verscheidene deelen / dat die zelve byzondere eigenschappen mogen beoogt zijn? en mogen wy zulke uitleggingen / die elders gegeven worden / niet gebruiken tot ons behulp in diergelijke byzonderheden / en zoo ook in andere dingen?

Ten zesden: Wy reden-kavelen aldus / of dit Lied moet zoo geopent worden / gelijk gezeit is / en zulke leeringen zijn'er uit te trekken / gelijk'er ontstaan uit het Euangelium / tot uitdrukking van den weg der geloovigen met Christus / en van Christus met haar / of anders 1. daar zijn geen leeringen van te trekken / maar dit Lied is een enkel complement / en 't moet maar onwetende en met een heilige blinde genegentheid gezongen worden / 't welk ongerijmt is; Of 2. na de leeringen moet maar gegist worden / en zo is de waarheid der zelver maar by gissing / 't welk na by komt by de voorige ongerijmtheid / en den geloovigen berooft van eenige vaste troost / die hy daar konde van hebben. Of 3. het moet zulk een soort van liefde bevatten / zulke gevallen en leeringen / aangaande Christus en de geloovigen / die verschillende zijn van het Euangelium / en van de gevallen der heiligen / die elders klaarlijk verhaalt worden; nu dit zoude noodzaken een onzekerheid van dessels zin / en lustelijk doen smeeden twee wegen van Christi handelen met zijn volk / als mede van haar handelen met hem / twee vereenigingen / twee houwlijken / &c. of 4. het most bevatten de zelve leeringen / aangaande geloof / Christus / 't Verbond / de Gemeinte / &c. dewelke in andere deelen der Schrift / en in het Euangelium bevat zijn /

welk

welk was de zaak / die te bewyzen was.

Wy hebben hier langer op gestaan / om twee uitter- sten voor te komen / tot welke te volgen de menschen genegen zyn / in opzicht van dit Lied. 1. Zommige walgende van klare waarheden / die klaarlyk in de Schrift / welke eigentlik te nemen is / gegeven wor- den / en dewyl dit Lied verschilt in uitdrukking en styl / besluiten / daar moet hier iets vreemts / onge- meens / en anders zyn ; 't is waar / indien wy zien op den trap van warme genegentheden / die hier uit- waassemen / zo mogen wy denken / dat'er iets an- ders en singuliers is in dit Lied ; maar in opzicht van de soort der leere hier voorgestelt / is'er niet nieuws ; en het tegendeel in te beelden / ware / als of iemant dacht / dat'er most eenig vremt nat of spyse zyn in cu- rieuze glazen of schotelen / om dat de Meester van een huys verscheidenheid van vaten mocht gebruiken tot vermaak van de gasten / hoewel hy steeds geeft de zelve vaste spys en drank / hoewel op een verscheide wyze bereid ; Ofte / als of iemant woude denken / dat Paulus en Barnabas, onze Heere Christus / en Johan- nes verscheide Evangelien predikten / om dat zy wa- ren van verscheidene gaven / en hadden een ver- scheidene wyze van uitdrukking. Aan d'andere zyde / zommige zijn gereed dit boek als zonder gebruik weg te werpen / om datze daar in 't eerst geen klare waar- heden zien / en misschien denken / dat alle poogingen / om het uit te leggen / of leeringen daar van te trekken / maar een gissing zyn / en zyn gereed om zich te stooten / als zy niets en vinden / dan eenige zulke waarheden / die in eenige andere Schriftuur-plaatzen klaar voor- komen ; Dit verongelykt ook de waardye en godlyke authoriteit van dit deel der Schriftuur ; en hoewel vele (en wy onder andere) iets in dit Lied mochten qualyk toepassen / nochtans te zeggen / dat het niet kan recht toegepast worden / of dat zulke leeringen / als wy te

vo-

oꝛen verhaalt hebben/ niet natuurlijk daar in leggen/ is te schielijk geoordeelt/ om niet meer te zeggen.

Tot verder opklaring en bevestiging van deze voorstellingen en besluiten / zullen wy eenige Tegenwerpingen of Vragen beantwoorden / die aangaande / geen gezegt is/ kunnen voorgestelt worden.

Voor eerst, men mocht tegenwerpen ; indien Allegorische Schriftuur-plaatzen zo te verklaren zijn/en zulke leeringen daar uit te trekken/waarom zijn dan zulke Schriftuur-plaatzen voorgestelt onder zulke figuurlijke uitdrukkingen ? mochten zy niet beter zijn in klare woorden ? of mochten niet sulke Schriftuur-plaatzen lieververklaart worden / die zulke leeringen met minder zwarigheid uitgeven ?

Ik antwoorde ; indien men dit zo wilde aandringen / het zoude niet alleen gezegt kunnen worden tegen dit Lied / maar tegen vele plaatzen der Schrift/ en ook tegen 't verklaren van sulke Schriftuur-plaatzen ; ja het zoude aanloopen tegen Gods wijsheid / en tegen zijn soubereinheid / welke verkiesen mach 't geen hem gelieft / om zijn zin van zijn volk uit te drukken ; in wat weg hy ook ingaat/ om dit te doen/ die is steeds de beste / en het kan ons grond geven / om te berusten in de weg/die hy heeft ingeslagen/om zijn zin te spreeckmen / dat hy het is die spreekt ; Doch daar kunnen goede einden of wichtige redenen gegeven worden van dezen zijnen weg (zelf t'onzen goede) waarom hy in zulke termen en taal tot zijn volk spreekt. Als voor eerst, hier stelt hy alle de staaten van een geloovige te samen als in een Tafereel / die meer verspreit / en als het ware/ hier en daar te vinden zijn elders in de Schrift / wy hebben de zelve hier in een kort begrip te samen in een soort van een geestelijke afhanging van/ en aan-een-hang met malkander ; en zy worden in een Liedt gezet / om die te zoeter en lieffelijker te maken / en onder sulke Poëtische en figuurlijke uitdrukkingen/

kingen / die best over een komen met de natuur van Liederen / en Poëtische Schriften; op dat de geloovigen die zo by een mogten hebben / en dezelve samen zingen / tot behulp van haar memorie / en opwekking van haar genegentheden.

Ten tweeden, dese figuren en gelijkenissen hebben haar eigen gebruik / om ons de geestelijke dingen / die daar door vertoont zijn / te beter doen bevatten en verstaan; wanneer hy eeniger wijze buigt / om die te verplichten door gelijkenissen / en alzo / als het ware / te leeren aan onze zinnen / de dingen / die andersins zo niet voor-vallen; Om welke oorzaak Christus menigmaal de grootste verborgentheden des Euangeliums door gelijkenissen leerde.

Ten darden, Aldus word niet alleen het oordeel onderricht / maar het dient te meer / om op onze genegentheden te werken / om ons te gelijk te overtuigen en af te schrikken van 't geen quaad is / wanneer het onverschillig voorgestelt word in een Allegorie / of figuurlijke spreekwijze / gelijk Nathan in zijn parabel aan David dede. En ook dient het te meer / om onze genegentheden in te winnen / om zulke dingen / die hier voorgestelt worden / te beminnen / waarom den Hemel zelf zoo beschreven word door gelijkenissen van zulke dingen / die in achting by de menschen zijn / Openb. 21. en 22. En Christi liefde word aldus troostelijker / en onze betrekking op hem te meer lieffelijk / als zy verklaart word door een houwelijk / en door de lieffelijke uitdrukkingen van een man en wijf; daarom word God ook vergeleken by een Vader / en zijn ontfarming by een Vaders ontfarming over kinderen / om die te gevoeliger en troostelijker te maken.

Ten vierden. Aldus word ook eenige kennis die verkregen word / of eenige indruk / die gemaakt word / te beter gevestigt en bewaart; gelijkenissen worden menigmaal onthouden / wanneer klare waarheden wor-

worden vergeten / gelijk wy zien by ervarentheit ; ja
't onthouden van de gelijkenis in de memorie / be-
houd niet alleen de woorden in 't hert / maar helpt ook
tot eenige kennis van de zaak / die'er door beteeckent
word en 't vordert ons in het verstand van de wijze / op
welke zulke en zulke dingen die de Heere aan zijn volk
belooft / te wege gebragt worden.

Ten vijfden. Aldus blijkt te gelijk de wijsheid en
neyge Gods en zijns Geests / die verscheiden wegen
ingaat / om zijn waarheid den menschen aan te prij-
zen / en haar tot de liefde desselfs in te winnen / op dat
die gene / die niet zouden aangedaan zijn met klare
waarheid / door aanlokkender uitdrukkingen dezelve
zaak mocht aangrijpen ; 't welk de reden is / waar-
om hy aan de Leeraars verscheidene gaven en wegen
in voorstellen van zijn waarheid heeft gegeven ; zom-
mige hebben d'eene wijze / als zoonen des Donders /
sommige hebben d'andere wijze / als zoonen van ver-
troosting / en doch alle om het zelve eind te bevorde-
ren / op dat d'eene d'andere behulpig mogt zijn. Ge-
wis / indien God zijn waarheid alleen in donkere ter-
men hadde voorgestelt / de tegenwerping mogt schij-
nen eenig gewicht te hebben ; maar wanneer hy het
met beyde in klare en donkere wegen / zo is dit zijn
neiging en wijsheid / om door alle middelen te zoe-
ken / eenige te winnen.

Ten zesden. Aldus weert de Heere de gelegentheid
om te walgen van zijn woord / door het te stellen in
eenige lieffelijke kunst / in de wijze van het voor te
stellen / en ook verwekt hy daar door zijn volk tot
meer naarstigheid / in de zin daar van na te speuren ;
dewijl het menigmaal onze wijze is / minst te achten
'tgeen allerklaarst voorkomt / en meest 't geen door
eenige moeite verkregen word.

Ten sevenden. Aldus maakt de Heere ook de studie
van zijn woord vermaaklijk / als beide 't oordeel en de
gene-

genegentheden te samen bewrocht worden; en hy toont / dat alle de staaten der geloovigen kunnen de stoffe van een zoet gezang van hem zyn / daar sommige dingen/ indien zy klaarlyk wierden neergestelt/niet zo blymoedig zouden overdacht worden. Aldus maakt hy de droevigste stoffe zoet / door zyn wyze van die voor te stellen.

Ten achtsten. Ook pleegt de Heere de Liederen/ en geestelyke verquikkingen van de zyne wat bedekt te houden voor de rest van de wereld; want zy hebben spyze om te eten, daar de wereld niet van weet; op dat de geloovige mochten zien / en zoetelyk weiden/ waar die andere niets merken; en op dat zy/hebbende dit haar uitgelegt door bevinding tusschen hem en haar / dat Lied mogen zingen / 't welk niemant anders in de wereld leeren kan / dan de 144000. Openb. 14. v. 1. want zoo staat er Math. 13. v. 9, 10. &c. dat Christus in gelykenissen sprak / op dat hy niet alleen zich mocht voegen na de zwakheid van de zynen zo als zy het mochten dragen/Marc. 4. v. 33, 34. maar ook op dat andere ziende mogten zien, en niet verstaan: menigmaal is die zelve weg / waar van de zyne goed ontfangen / een struykel-blok voor andere / door haar eigen verdorventheid.

Ten negenden. Daar kan ook hier iets zyn van Gods oogmerk / om de nedrigheid en oprechtigheid van zyn volk te beproeven/ of zy zich zullen buigen tot ieder weg / die hy gebruikt / om dat het de zyne is/ en of zy het woord zullen liefhebben / niet als zo of zo voorgestelt / maar zo als het van hem komt / en zyne is / en of zy het als zoodanig ootmoedelyk zullen ontfangen / als zynde dat gene / 't welk (hoewel het voor andere dwaasheid schynt / nochtans) haar wijs maakt tot zaligheid; De spotters smaadeden de boodschap van Ezechiel onder die Naam / dat hy gelijkenissen sprak / Ezech. 20. v. 49. maar Zach. 11. v. 10, 11. als

ls de Propheet de twee ſtaven brak ('t welk een duiſ-
ere en verborgene daad was), zo wachteden op hem
e arme onder de ſchapen, wanneer na waarſchijn-
ijkheid ook andere zich ſtieten. Door al het welke
op zien kunnen / waarom de Heere klare nuttige lee-
ingen zo ſamen gebonden heeft / onder zulke uitdruk-
ingen in dit Lied; en ook waarom ons ondernemen /
m het te verklaren / wel moet geduid worden; zelfs al
mochten die zelve waarheden alzo klaar elders opko-
nen; doch deze waarheden zijn hier op zulken wijze
amen-geknoopt / en zo niet alleen voorgeſtelt / maar
ok ons aangepreſen / gelijk zy nergens elders te vin-
en zijn.

De tweede Tegenwerping; zo jemant zegt / zulke
Euangeliſche leeringen te trekken / maakt dit Lied
e ſchijnen meer gelijk het Euangelium van 't Nieu-
we Teſtament / dan een Lied van 't Oude. Ik Ant-
woord, 1. Is het te ſlimmer / om dat het'er uit ziet
als 't Euangelium? Of zijn niet zulke leeringen (in-
dien zy'er uit volgen) te zoeter en trooſtelijker? Ge-
wis / daar is geen leering ſtichtelijker en trooſtelijker
voor geloovige / en meer gelijk / en meer betaamlijk
Chriſti weg met de geloovige / of haar weg met hem
('t welk is het oogmerk en ſtoffe van dit Lied) dan
Euangeliſche leeringen zijn. Hoog-zwevende woor-
den van ydelheid en verborgentheden niets hebbende
van een geluit / zijn dit Lied veel ongelijker / dan de-
ze. 2. Indien dit Lied voorſtelt Chriſti weg met de
geloovigen / zelfs onder 't Oude Teſtament / en der
geloovigen weg van gemeinſchap met Godt te hou-
den / zelfs toen; is dat niet de zelve Euangeliſche
weg / die wy nu hebben? Haar geloof en gemeinſchap
met Godt beſtondt niet in de uitterlijke Ceremonien /
die voorbeeldende waren; maar in de oeffening van
inwendige genaden / geloof / liefde / &c. dewelke nu
dezelve zijn / als toen. Was niet Chriſtus de zelve

voor haar / als voor ons ? Hadden zy niet dezelve Geest / Verbond / &c. en dezelve gevallen en ervarentheden / die toen den geloovigen gebeurden / zijn die nu ook niet toepasselijk op ons ? Dat Christus toen te komen stond / en nu geleden heeft / en dat de wijze van hem te openbaren toen / eenigsins verschillende van die / welke wy nu hebben / zal geen ander Euangelium / Verbond / Geloof / ja noch Kerk maken ; dewijl wy in dezelve stam inge-entet zijn / waar op zy eens groeiden / en wy door den geloove erfgenamen zijn van dezelve beloften / die zy eertijds bezaten.

De darde Tegenwerping, indien jemand noch zoude twijffelen / of Salomon zulke leeringen kende of beoogde als dese zijn ; en datse derhalven niet wel kunnen omhelst worden / indien uit dit Lied getrokken / buiten zijn zin en meening.

Ik antwoorde Eerst, Ons groote voornemen is / te kennen / wat de Geest beoogde / en niet wat Salomon verstond ; en indien dit des Geests oogmerk zy / Christi weg met zijn Kerk voor te houden / zo moeten zulke leeringen / die daar mede accorderen / met zijn zin over een komen.

Ten tweeden, ja neemt / dat Salomon en andere Propheten in een groote mate onwetende waren van de zin van zulke dingen / die de Geest door haar voorzeide (gelijk het niet onmogelijk is in zommige extraordinare dingen ; inzonderheid wanneer haar kennis in dezen niet wezentlijk behoorde tot de waarheid van haar prophetie : want zy mochten een soort van onkennis hebben in de byzonderheden / hoewel zy zeker waren / dat de zaken / die zy spraken / Gods woort waren in de volle prophetie) nochtans wie zal derven zeggen / dat wy de woorden door haar gesproken / souden bepalen aan haar verstaan van de zelve ? want indien zoo / door wat regel zouden wy weten / of en hoe zy die verstonden ?

Ten darden, daarom zeggen wy; 't was hier met Salomon, gelijk met d'andere Propheten / Jesaia, en andere / die vele van de Evangelische waarheden spraken / die zy in 't byzonder niet zo ten vollen kenden / als wy nu doen / wanneer die Prophetien vervult zijn; nochtans wierd'er noit getwijffelt / of de diepste verborgentheden van 't Evangelium waren in haar Prophetien bevat.

Doch ten vierden, wy zeggen / daar is geen grondt van te denken / dat Salomon niet veel van den zin van de geest in dit Lied kende / ja meer dan veel geleerde heden ten dage: want

1. Hy was niet alleen een geloovige / maar een uitmuntende in gaben en kennis; en niemant zal zeggen/ of hy was zoodanig zo wel in godlijke als menschelijke kennis / gelijk zijn boeken / byzonder Spreuk 4. en 8. en 9. in zijn beschrijving van Christus/de substantieele wijsheid des Vaders/&c. te kennen geven; en kan men dan denken dat hy dit boek schreef/ zonder eenig gevoelen van 't geen hy schreef?

2. Kan men wel anders denken / of hy beoogde een oogmerk in 't geen hy hier schreef? en dat hy daar na gebruik daar van maakte tot zijn eigen stichting en troost? 't welk niet konde geschieden / indien hy niet verstaan had het meeste van deze Evangelische verborgentheden / waar op deze heele samen-spraak tussen Christus en de geloovigen gegrondt is.

3. Zijn schrijven met zulke termen / toont / dat op de woorden niet onwetende gevallen is; maar hy/ kennis hebbende van alle kruyden/ specerpen/&c. en hoe dezelve op geestelijke dingen te passen / stondt op deze/ als de gevoeglijkste gelijkenissen / de welke daarom door de bysondere wijsheit des geests / in dit Liedt gebruikt worden / gelijk in zijn andere Schriften; ja gewisselijk zijn kennis/ hoe de geestelijke dingen in deze gelijkenissen opgewonden/ en door de zelve vertoont

worden/ was boven 't geen wy nu kunnen bereyken; en daarom durven wy 'er niet op staan/ noch absoluti spreeken in de byzondere toepassingen van deze gely-kenissen.

4. Dewijl het subject van dit Liedt niet Prophe-tisch/ maer verhaalend en leerend is/ bevattende zul-ke beproevingen/ die ook toen mochten gevonden zijn en zekerlijk wierden gevonden in geloovigen/ en zulk bedeylingen/ als zy plachten te ontfangen; zal jeman zeggen/ dat hy een vreemdeling was ontrent dezelve dewijl'er toegang was/ om deze veel beter te kennen dan Prophetien van dingen die toekomende waren?

Ja 5. is hier iets anders/ dan 't geen in andere dee-len der Schrift van 't Oude Testament/ (en byzon-der in Liederen en Psalmen) te vinden is/ alwaar d gevallen en oeffeningen van Gods volk voorgeste zijn? En het behoeft niet vreemt gedacht te worden dat wy hem even-gelijk stellen in kennis met ander van zijn tijdt of voor hem/ en dat hy op een kunstig wijze/ na zijn mate van gaven/ dat gene ter nede stelt/ 't welk andere in klaarder termen/ doch bey door de zelve geest/ voorgestelt hebben. Wy moge dan vrymoedelijk ondernemen/ dezelve leeringen o trent Christus/ het Evangelium/ de Kerk &c. da uit te trekken/ die in andere klaarder en duydelijk deelen der Schrift te vinden zijn. Een van de V ders (Athanas. in Synops.) dit Liedt vergelijkende m andere deelen van de Schrift in 't O. Test. zegt/ h is gelijk Johannes den Dooper onder de Prophete andere Schriftuur-plaatsen, zegt hy/ spreken van Ch stus als komende, en van verre; maar dit spreekt v hem en tot hem, als alreeds gekomen, en naby; waarlijk het is zo; want zo was hy ook toen somtij zeer gemeinzaam en tegenwoordig na 't geloof en g voelen van zijn volk/ zo wel als nu; Aldus schij ook zelf Origenes (hoewel te weeldrig in kle

Schr

Schriftuur-plaatsen / nochtans in dit boek) 't zelve ogmerk te erkennen; zo maakt het Zanchius over ph. 5. een kort begrip / en afschrift van het geestelijk ouwlijk met Christus. En Bodius in Eph. pag. 114. egt / dat Liedt is ipsius fidei, & Religionis Christia- e medulla, 't merg van 't Christelijk geloof en Re- gie.

Indien men zegge; zo men dit Liedt op deze wijze itlegt / zo zullen alle de aanmerkingen alleen loopen o der geloobigen gevallen; 't welk zoude schijnen te ggen / dat geen leeringen daar van kunnen getrok- en worden tot stichting der gener / die noch onver- ieuwt zijn; en van wat gebruik kan het dan voor aar zijn / die nochtans 't grootste deel in de Kerk jn?

Ik Antwoorde. 1. Het Evangelium heeft leerin- en / die gevoeglijk zijn voor alle binnen de Kerk; en ewijl dit Liedt in substantie is Christi wijze met zijn erk / zo moet het ook leeringen bevatten / die nut- g zijn voor alle binnen de Kerk.

2. In dit Liedt wordt de Kerk niet alleen aange- erkt / als onzichtbaar / en door het ware geloof met hristus vereenigt; maar ook als zichtbaar / en als nder uitterlijke instellingen / gelijk gezegt is; en in en opzichte levert het bequaame leeringen voor alle t.

3. Dit Liedt zal nuttige leeringen voor haar uit- even / gelijk andere parabelen of Allegorien en ge- kenissen van die slach doen / dewelke Christus me- gmaal zelfs tot stichting van de zulke gebruykte.

4. Leeringen kunnen getrokken worden uit alle Schriftuur-plaatsen door Analogie: gelijk van zulke aatsen / waar Godt den weg voorstelt / die hy met zijne gebruykt / als zy hem verongelijkt hebben oor zonde / dewelke is / haar te verootmoedigen / en t bekeering te brengen; eer zy zijn aangezicht we-

derom zien / zo wordt haar ook zelfs de zonde bitter
uit zulke plaatsen / zeg ik / mogen wy door proporti
besluyten / dat het is Godts weg met onvernieuwde
zondaars / die hy meint tot vrede en vriendschap me
hem zelven te brengen / haar te vernederen / en de zon
de haar bitter te maken ; aangezien de vrede weder t
krijgen / en de vrede eerst te grondt-vesten in dezen op
zichte / te wege gebracht wordt op dezelve wijze.

5. Uit zulke plaatsen / die directelijk spreeken va
Christi liefde tot geloovigen / kunnen goede nuttighe
den en toepassingen op andere getrokken worden
eensdeels om haar aan hem te verbinden / die de zijn
zo lief heeft ; anderdeels / om die gene / die de zijn
niet en zijn / te verschrikken / door dien zy afgeslote
zijn van eenig recht aan zulke voortreflijke privi
legien.

6. Waar de Bruydts-gedraaging prijsselijk is / i
zy een patroon aan alle / gelijk als voorbeelden en ge
boden ordinaris in 't gemeen aan alle gegeven worden
en dienen om een ieder te bestieren in 't geen hy zou
beoogen / en ook te overtuigen van 't geen waar in h
te kort komt ; dewijl de pligten / waar mede zy opge
nomen is / redelijk zijn / zo moet haar exempel in de
zen een algemeene verbintenis leggen op alle ; en i
zulke dingen / waar in zy door zwakheid valt / dien
haar gedraaging / recht om alle van die quaden af
schrikken.

In de laatste plaats, tot beter verstandt van de sto
fe van dit Liedt / dienen wy eerst eenige Aanmerkin
gen, en ten anderen eenige Regelen, met ons te ne
men.

1. De Aanmerkingen zijn deze : Eerst, de stoffe daa
van is / voor te stellen de onderlinge / en over- en weer
gaande oeffening / en uitlaatingen van liefde / zoo w
tussen Christus en byzondere geloovigen / als tusse
hem en de Kerk. Als mede zijn verscheydene bedey

linge

ngen aan de Bruydt ; haar verſcheydene ſtaaten en
etempertheden / en beyde zijne en hare gedraaging
nder de zelve / en haar uitkomſten.

Ten tweden, de wijze waar op deze zoete ſtoffe is oorgeſtelt / is by wege van een Dialogus, of ſamen-praak / in verſcheyde ſpreekingen / by wege van ver-ndering van perſoon op een tonneel / om dat de on-erlinge liefde van die partyen aldus beſt wordt uitge-eukt ; Waar in zijn 1. De principaale partyen in de menſpraak. 2. Andere als vrienden of metgezellen / e opwachten. In het Euangelium Joh. 3. 28. 29. orden verhaalt de Bruydegom, en zijn vrienden; en de ruydt, en van de Bruylofts-kinderen wordt geſproo-en Matth. 9. 15. waar door verſtaan worden de Maag-en, en met gezellen, die haar op-paſſen / en die ook itgaan / om op hem te wachten / dewelke tweederley jn / eenige wijze, zijnde waarlijk zo; eenige dwaaze jnde alleen wijs in belijdenis / Matth. 25. 1. 2. Ook ordt'er gewach gemaakt van een Moeder, Gal. 4. 26. welke tweederley kinderen heeft / eenige na den vlee-che gebooren / en die als het ware maar kinderen van dienſtmaagt zijn ; andere na den Geeſt gebooren / en are leden van de onzichtbaare Kerk ; de eerſte ver-lgen de laatſte ; en van beyde die ſoorten van kinde-n zijn'er eenige van alle ſlach / onder prieſters / poſtelen / Leeraars / etc.

Wy zullen alle die partyen vinden in dit liedt / ende elk onderſcheydentlijk 't haare.

1. De Bruydegom is Chriſtus / Joh. 3. 29. genaamt Man, 2 Cor. 11. 2. want daar is geen ander geeſte-k man / aan wien de geloovigen kunnen getrouwt in : Hy is des Konings zoon, voor wien de Bruyloft ereydt is / Matth. 22. 1. 2. &c. Hy is het Lam tot iens Bruyloft de hoorders des Euangeliums genoo-igt worden Openb. 19. 9. en Pſal. 45. Hy is de Koning / t wien de Koningin gebracht moet worden / na datſe

verciert is; met deze naam wordt hy ook benoemt i
dit liedt; de Koning Hoogl. 1.4. 12. &c. en de liefste
deze en diergelijke titelen worden hem gegeven/'t wel
niet kan verstaan worden / aan iemant toegeeygent t
zijn/ dan alleen aan Christus / door geloovige.

2. De Bruydt is de Kerk / en yeder geloovige i
verscheyde aanmerkingen (gelijk te vooren gezeydt is)
dewelke aan Christus getrouwt zijn / en die gereed
gemaakt en verciert moeten worden/ om het houwlij
plechtelijk te vyeren. Van de natuur van dit houwlij
ziet meer / Hoogl. 8. v. 8.

3. De vrienden van de Bruydegom zijn goede Pre
dikanten/die zich verblijden/als zy hem groot zien; zo
danig was Johannes, Joh. 3. 29. en zodanige waren d
Apostelen/ Joh. 15. 15. zodanige zijn hier de Wachter
die het opzicht en de stichting van andere is toebe
trouwt/ tot welke gesprooken wordt / Hoogl. 2. 15. e
van welke gesprooken wordt. Hoogl. 3. 3.

4. De Maagden, of de Bruylofts-kinderen worde
hier genaamt de Dochteren Zions Hoogl. 3. 11. en Je
ruzalems (veele van welke zijn zwak / gereedt om
struykelen/ Hoogl. 1. 6. en van kleyne kennis/ Hoog
5. 9. en gereedt / om de Bruydegom op te wekker
Hoogl. 3. 5.) en de Maagden die Christus lief hebber
Hoogl. 1. 3. en de oprechte, Hoogl. 1. 4.

5. De moeder is de algemeene zichtbaare Kerk
waarin veele ware geloovigen zijn / die door 't woord
en instellingen / in de Kerk bedient/bekeert zijn; e
waar toe oock veele geloovige als leden behooren.

6. De Kinderen van de belofte zijn ware Maagden
die Christus lief hebben; de kinderen van de dienst
maagt, en des vleeschs/ zijn onvernieuwde belijders i
de Kerk / als mede valsche leeraars / die van gelijke
hier haar werk doen / Hoogl. 1. 6. Hoogl. 2. 15. e
Hoogl. 5. 7.

Ten darden, deze samenspraak / voor zo veel zy tu
se

en Christus en de geloovigen is/ wordt opgevolgt als tussen getrouwde persoonen 1. in haar benaamingen/ die zy elk andere toeschrijven. 2. In haar betrekking op elkander te betuigen / als dat hy haar / en zy zijne is. 3 In haar uitdrukkingen / die zodanig zijn/ gelijk plegen te zijn tusschen zeer liefhebbende partyen / dewelke seer vriendelijk en innig te samen leven / oeffenende houwlijks liefde ; de reden waar van is. 1. Om te toonen de nauwe vereeniging / die'er is tussen Christus en zijn Kerk ; daar is een betrekking/ en een zeer nauwe betrekking tussen haar / die niet en is tussen hem / en iemant anders. 2. Om te toonen de lieflijke effecten van die betrekking in beyde de partyen/ inzonderheidt de getrouwigheidt en teerheid van de man/ wandelende volgens dezelve in yeder zaak. 3. Het is om te verzoeten ieder deel van beproeving/ welke den geloovigen bejegent / ja om alle bedeylingen te beter op te neemen / aangezien zy door zulk een liefhebbende man worden toegebracht en beschikt. 4. 't is om het hert der geloovigen te meer tot Christus te verwarmen / en om dit liedt genoeglijker en vermaaklijker te maaken / op dat alzo de geloovigen altijdt mochten een houwlijks-gezang hebben / en ieder nacht haar mach zijn als een houwlijks-nacht.

Ten vierden, het subject of stoffe van dit liedt / is Christus / en godlijke zaaken van alle slach: maar voornaamlijk de ervarentheden van gegroeyde Christenen / voorgestelt in zeer treflijke en levendige uytdrukkingen/ gelijk te vooren een weinig getoont is.

Ten vijfden, het oogmerk van alles is / de begeerlijkheydt van gemeinschap met de Bruydegom uit te drukken / en hoe de Bruydt daarna dorst en verlangt/ hoe bezorgt zy is/ om die te onderhouden / en hem aan andere aan te prijzen / door zijn onvergelijke voortreflijkheden voor te stellen / 't welk ook schijnt het oogmerk en het desseyn te zijn/ waer toe dit deel der schrift

aan de Kerk gegeven is; en zo is het/dat haar zuchten na gemeinschap met hem/hier de samenspraak begint, 2. Hy kusse my, &c.

Ten zesden, de wijze van haar uitdrukking is 1 zoet en lieffelijk; en daarom deze samenspraak wordt aangevoert onder de naam van houwelijk / en de titelen van liefste, mijn liefde, Bruydt, &c. (als zijnde de levendigste uitdrukking / welke de betrekking kan uytdrukken / en allerbequaamst/ om onderlinge liefde te onderhouden) wordt hier gebruykt. 2. De wijze van uitdrukking is somtijdts duyster/ hoewel zoet / op dat des Heeren volk mocht opgewekt worden tot arbeydtzaamheidt en vlijtigheidt/ in zijn zin na te speuren; en ook om dat de verborgentheden hier bevat / groot zijn, en niet kunnen bevat worden / zo als zy in haar zelven zijn: daarom worden parabelen gebruykt/ op dat zy mogen opgeklaart worden/ gelijk Math. 13 34. vergeleken met Marc. 4. 33. alwaar 't blijkt / dat het oogmerk en vrucht van des Heeren spreeken door gelijkenissen/ is/ om zommige te helpen / om die verborgentheden te vatten / en om zommige onwetende te laten. 3. De Geest Godts gebruykt hier geleende uitdrukkingen / om te levendiger de geestelijke dingen / daar in bevat / voor te stellen / en om door zeer lieffelijke en aan onze zinnen best bekende dingen/ voor te houden godlijke verborgentheden / op welke deze uitdrukkingen moeten gepast worden 4. Meenigmaal worden dezelve uitdrukkingen gebruykt in d' eene plaats / in van de Bruydegom te spreken / en in d'andere / spreekende tot de Bruydt / hy haar noemende de schoonste onder de Dochteren, en zy hem de schoonste onder de Zoonen, maar in een verschillende zin: want hy noemt haar zo wegens zijn aanneeming van haar / en van zijn toerekening en mededeeling van zijn genaden aan haar; Maar zy noemt hem zo wegens zijn voortreflijkheidt en waerdigheidt / hebbende alles in hem zel-

elven/en niets geleent van iemant anders/maar haar nededeelende 't geen zijne is.

2. De Regelen die wy met ons zouden neemen in ns voortgaan in de verklaaring zijn deze.

Eerst, wy dienden uit te vinden/ wie spreekt in ieder eel van dit liedt: want dit dient wel/ om op te klaaren t geen gesprooken is.

Ten tweden, wy dienden zorgvuldiglijk te overwe-en/ wat het voornemen en oogmerk van de Geest is/ n elk deel desselfs.

Ten darden. Wy moeten de uitdrukkingen passen n schikken op het oogmerk/ en verklaaren die daar oor/ en niet zo veel blijven staan/ in ieder zaak op te olgen/ welk deze oneigentlijke spreekwijzen schijnen nede te brengen: maar wy moeten de leeringen daar it trekken/ vergeleken zijnde met het oogmerk/ en net andere Schriftuur-plaatsen/ niet blijvende te erre staan op de gelijkenissen.

Ten vierden. Wy moeten byzondere kennis nee-nen van de gestalte van de Bruydt/ in haar wijze van preeken: want wy kunnen aanmerken/dat zy menig-naal in de hevigheidt van haar driftige liefde uit-preekt zonder eenige geziene samenknooping of order/ elijk Hoogl. 1. v. 2. en in haar gesnedene/ afgebroo-ene en driftige uitdrukkingen/ in haar verscheyde estaltenis/ en tedere vlaagen/ na dat haar geval is op f meer (afgebrookener wijze/ als het ware) pleegt zy aar zelven uit te drukken.

Ten vijfden. Wy moeten alles zo niet passen op de kerk/ dat wy de geloovigen uitsluyten/ of in tegen-eel: maar wy moetenze beyde in neemen/ waar zy eyde kunnen inkomen/ en meer byzonderlijk het assen op d'eene/ waar het oogmerk meest is daar toe ienende/ gelijk gezegt is.

1 *Kapittel vers* 1.

HET HOOGE-LIEDT,

't welk Salomons is.

EEr wy komen tot het oogwit van dit Kapittel / ende tot de verdeyling / zo zullen wy eerst spreeken van 't opschrift / bevat in het eerste vers.

Wy achten dat dit opschrift Schriftuur is / dewijl 't is in de Grond-text / zo wel als andere opschriften / die voor verscheyde Psalmen staan / als voor Psalm 51. 102. en z. Dry dingen worden daar in voorgestelt / Eerst, de natuur van dit boek der Schriftuur / Ten tweeden, de voortreflijkheidt desselfs / Ten darden, de instrumenteele oorzaak daar van / die van den Geest gebruykt is / in 't zelve te schrijven.

Voor eerst, wat de natuur van dit Boek der Schrift belangt / 't is een Liedt, Liederen zijn in de Schrift zulke Deelen ofte Boeken desselfs / die inzonderheidt waren geschikt / om gebruikt te worden tot lof des Heeren / tot stichting en vertroosting van zijn volk / in de zelve te zingen. Dryerley gezangen waren'er by de Hebreers in gebruik / (gelijk de Opschriften van onze Psalmen te kennen geven / ende gelijk zy van den Apostel genoemt worden Ephes. 5. v. 19.) 1. Psalmen / die gebruykt wierden en met de stem ende met instrumenten. 2. Daar waren Lofzangen ofte Liederen (gelijk de 145 Psalm zo benoemt wordt) die in haar stof heel waren van lof / ende van al

hat daar toe onmiddelijk diende. 3. Daar waren geestelijke Liederen/ die meer uitgebreidt waren in de lof/ ende bevatteden allerley historien/ gevallen en oeffeningen/ en die konden met de stem gezongen worden/ zonder instrumenten/ 't zy in 't openbaar/ 't zy in 't heymelijk. Van deze laatste soort is dit Liedt/ zijnde gemaakt/ om in den lof Godts gebruykt te worden/ en zo geschikt/ in stoffe ende vorm/ dat het best dat eynd mocht bereyken/ en te gelijk stichtelijk en troostelijk mocht zijn voor geloovigen/ als zy dit zongen.

Ten tweeden. De voortreflijkheidt van dit gezang wordt daar in uitgedrukt/ dat het is een Liedt der Liederen, 't Hooge-Liedt/ een voortreflijk Liedt/ dewijl de Hebreers aldus haar hoogste trappen van zaken uitdrukken; terwijl het genoemt wort het Lied der Liederen, zo wort het vergeleken met alle d'andere Liederen/ ende daar boven gestelt. En wy oordeelen/ dat de vergelijking niet alleen is tusschen dit ende de menschelijke Liederen; maar 1. dat het vergeleken wordt met/ en gestelt boven alle die welke Salomon geschreven heeft/ boven die duyzent en vijf/ daar van staat 1 Kon. 4. vers 32. 2. Dat het vergeleken wordt met alle de andere Schriftuurlijke Liederen/ gelijk waar van wy leezen Exod. 15. en Richt. 5. 12. boven alle welke dit het voortreflijkste is. 1. Dewijl het expres is gemaakt/ om van het uitgelezenste ende voortreflijkste onderwerp te handelen/ naamlijk Christus en zijn Gemeinte; 't welk hier niet geschiet als op byzondere gelegentheden/ gelijk in andere Liederen/ maar het is 't groote oogwit/ 't welk alleen beoogt/ ende daar op gemikt is. 2. Het handelt van Christus en zijn Gemeinte in haar heerlijkste/ levendigste ende lieffelijkste daaden/ naamlijk van zijn zorge en liefde ontrent zijn Gemeinte/ ende dat op de uitnemenste trap; ende dan van haar liefde tot hem/

in-

in deſſelfs verſcheyde maate en werkingen. 3. Het i
op een zeer uitſtekende wijze ſamen-geſtelt / by weg
van ſamen-ſpraak / en zoete onderhandeling / tuſſe
deze twee partyen / hebbende in zich vele treflijke ui
drukkingen/en verſcheidenheid der zelver/ met invoe
ging van zonderlinge gevallen van verſcheyde ſoo
ten / om het geheele te lieflijker ende treflijker te ma
ken 4. Het wordt in een zeer aangename / treflijk
majeſtueuſe ſtijl en trant voorgeſtelt / die uitnemend
de genegentheden wech-rukt en gevangen leyt / ma
kende / dat de liefde daar in bevat / zoeten geur e
renk geeft door de cierlijke kleederen / van geleend
uitdrukkingen / die zy aan heeft. 5. Het is een ze
voortreflijk Liedt / in opzicht van zijn groote omva
ting ; hier in dit eene Liedt is een magazijn en prov
ſie-kamer van Liederen ; want hier is iets opgeley
voor ieder geval / 't welk tot ſtichting en trooſt ka
zijn / en in ieder ander gezang niet kan gevonden wo
den ; dewijl hier iets is / 't welk alle ſoorten van gelo
vige paſt / onder alle de verſcheydene gevallen en b
deylingen / waar mede zy geoeffent worden, ook zi
hier alle de betrekkingen / waar onder de Gemein
ſtaat / al 't welke dit Liedt aan ons behoorde aan
prijzen.

Van de Hebreers wordt verhaalt / dat wat Schri
in een Poetiſche geſtalte ofte gedicht was gemaak
zy zich byzonderlijk oordeelden verbonden daar ke
nis van te nemen / en het van buyten te leeren ;
waarlijk het is om niet / dat zommige van de Heyli
Schriften / en niet andere / in zo een vorm zijn g
bragt ; en dat diergelijks is 't oogmerk van den He
ligen Geeſt / kan afgenomen worden / uit dien dat M
zes zijn laatſte woorden in een Liedt geſtelt hee
Deut. 32. op dat die te beter zouden gedacht worden
Het darde in 't opſchrift / is den Schrijver / die va
de Geeſt gebruikt is / in dit Liedt neer te ſtellen en

rijven/die van de Geest gebrupkt is/in dit liedt neer
stellen en te schrijven. Het is Salomon, een groot
k en wijs man / ja een uitverkoozen heylige. Noch-
ns eenen/ die in veele fouten gevallen was / dien de
eere heeft laaten sterven/ zonder expres iets van zyn
stelling te verhaalen; hoewel wy daarom niet en
wijffelen; doch om dat Bellarminus lib. 3. de Iustif.
p. 14. pag. 368. Tarnovius en andere moeyte doen
n dit tegen te spreeken / ja om dat Augustinus daar
n twijffelt/ overmits niets recht uit verhaalt wordt
n zijn oprichting / zo zullen wy dit trachten klaar te
wijzen uit deze aanmerkingen.

Voor eerst, zulks blijkt uit des Heeren beloften aan
m gedaan/ 2 Sam. 7. v. 14. 15. alwaar deze drie dingen
merkelijk zijn / dewelke de Heere ontrent hem be-
ft te doen. 1. Dat hy hem tot een Vader zal zijn.
2 Dat hy hem zal kastijden met menschen-roeden /
rien hy zal zondigen / 't welk te kennen geeft dat hy
n niet eeuwig zal straffen. 3. Dat hy met hem
t zal doen/ gelijk hy met Saul dede/ dien hy verwierp/
soude zijn goedertierentheidt van Salomon niet
g-neemen / gelijk hy van hem gedaan hadt: En
ien in deze beloften niet meer was/ dan 't geen tij-
ijk is/ zo zou'er geen grooten troost in zijn voor Da-
, wiens troost en byzonder deel is van 't ooghmerk
n die plaats. Daarenboven die beloften / Psal. 89.
32. 33. (die dezelve zijn met deze 2 Sam. 7. worden
ngezien als byzondere blijken van Godts liefde /
e als byzondere beloften van Zalighmakende ver-
ndt.

Ten anderen, wanneer Salomon gebooren wierdt /
hem de Heere zijn naam; ja hy zondt Nathan, 2
n. 12 met deze last / datmen hem noemen zou Je-
ja, dewijl de Heere hem lief hadt; 't welk geen lief-
kan zijn / vloejende uit iets in hem / als of hy in
wandel een welbehagen had/ (want Salomon hadt

noch

noch geen goed ofte quaadt gedaan.) maar 't moet een liefde zijn, die voorgaat voor zijn werken / en zo nie spruitende uit zijn goede daaden / ende daarom niet af gesneden door zijn zonden; zijnde dan gelijk de liefde waar mede Godt Jacob lief hadt / eer hy goedt oft quaadt gedaan hadt / Rom. 9: 11. Zo moet dit t kennen geven een verkiezende liefde / gelijk het doet in die plaats.

Ten darden. Hy is van den Geest gebruykt / om een schrijver van een heyligh schrift te zijn / ende een Pro pheet des Heeren; alle welke Propheeten van onz Heere Jesus worden gezeght aan te zitten met Abra ham, Isaak en Iakob in't Koninkrijk der Hemelen, Luc. 13.28. en daar is geen reden / om hem uit te sluyten nademaal dat algemeene woordt / Alle de Propheten enz.) geen waarheydt zou hebben / zo hy daar niet e was. En hoewel zommige godlooze hebben geprophe teert / gelijk Bileam, nochtans zijnze noit Propheete des Heeren geacht / gelijk Salomon geacht is / maa valsche Propheeten / en guychelaars; en zy zijn gee schrijvers van 't heylige woordt geweest / dewelke we ren / gelijk Petrus haar noemt / heylige mannen Godt spreekende na datse van den Geest Godts gedreven wa ren. 2 Pet. 1.21.

Ten vierden. Ook moeten niet vergeten worden d byzondere privilegien / tot welke hy is toegelaaten door hem heeft de Heere den Tempel gebouwt / do hem is 't verbondt met Godt uitdrukkijk vernieuwt 1 Kon. 8. 9. en zijn gebeden zijn dikmaal bezonderlij verhaalt / als verhoort; ja na zijn doodt worden eenig getuigenissen van hem verhaalt / die met zijn verwe ping niet kunnen bestaan. Ziet 2 Chron. 11. 17. a waar Salomons wegen worden met Davids wegen i gevoert als prijsselijk / hoewel'er gebreeken in bey waren; en dewijl dit is onmiddelijk na Salomon doodt / zo zou het wel schijnen / dat hy den dienst God

zuyv

uyver liet/ en zo van zijn afgoderye afgekeert is / hoe-
wel alle de gedenktekenen daar van niet waren te nie-
gedaan. En byzonderlijk hadt hy daar in een byzon-
der privilegie / dat hy op een zeer levendige wijze het
voorbeeldt was van onse gezegende Heere Jesus / in
zijn voorbidding / regeering / en breedzame heer-
schappy. Behalven dat door een byzonder verbondt/
het Koninkrijk Christi / ende zijn afkomst van hem/
was bevestight aan hem.

Ten vijfden, ook heeft het zijn gewicht/dat het meer
dan bewijslijk schijnt / dat Salomon 't boek den Prediker na zijn herstelling geschreven heeft/dewijl het noch
onder de spreuken is/ noch onder de liederen waar van
staat 1 Kon.4:32. En daarin spreekt hy uit bevinding/
die hy had / van de dwaasheid ende uitzinnigheid en
ydelheidt / die hy in alle geschapene dingen gevonden
hadt/ zelfs als hy de preuve genoomen had/ van alle de
mogelijke wegen / van te verkrijgen of de kennis van
haar volmaaktheden / ofte voldoening der zelver genieting.

Zo heeft dan de Schrift zijn herstelling niet teenemaal duyster gelaaten ; nochtans wat eenig Historisch
verhaal daar van belangt / de Heere heeft het zo geschikt / dat hy onder een wolke heenen gaat / om deze
…ede eynden.

1. Daar door wordt Salomon met menschen roeden
gekastijdet/ zelfs na zijn doodt / over zijn naam ; want
zijn misdraagingen worden uytdruklijk ter neder gestelt / maar zijn herstelling wordt verby gegaan/in opzicht van eenigh direct getuigenis.

2. Hier door maakt de Heere bekent zijn mishagen
in Salomons wegen/hoewel hy zijn persoon gunstigh
was/ en hem zijn ziele tot een buyt gaf.

3. Zo wilde de Heere andere afschrikken van af te
wijken/ ende hier door leert hy de zijne / te rusten op
beloften/ ja oock op genaden/ nademaal hy deze zaak zo

verre in't duyster heeft gelaaten/ dat het gelegenthey[d] kan geven/ als het ware/ om de eeuwige staat van Sa-lomon in twijffel te trekken.

4. Het kan ook zijn/ dat Salomon na zijn herstellin[g] noit zijn voorige luyster heeft weder gekregen/ en noit tot zo een profijtelijke weg geraakt is/ om [in] Godts openbaare zaaken te verschijnen/ waarom [het] te vooren aanmerkelijk is geweest: want zo wordt opgemerkt van David, na zijn val/ dat zijn volgen[de] leven besmet was/ als verschillende van 't geen voor[af] gegaan was/ daarom is het den lof van Iozaphat 2 Chron. 17. 3. Dat hy wandelde in de eerste weg[en] van zijn Vader David, 't welk gewis niet is/ om Da-vids staat na die tijdt te veroordeelen/ maar om [in] brandtmerk/ als een kastijding/ op zijn feylen [na te] laaten; en nademaal Salomons fouten grooter war[en], zo kan dit verzwijgen van zijn herstelling algemeen[er] in opzicht van hem zijn.

Eer wy hier iets by wege van nuttigheidt trekk[en], zo zal ik een twijffeling beantwoorden/ welke deze [is]: Hoe kunnen alle die duyzent en vijf liederen/ waar [van] staat 1 Kon. 4: 32. verloozen zijn/ zonder dat de [vol]maaktheidt van de Canonijke schrift daar door [ge]quest wordt? Of hoe is het met die gegaan? [en] wat is'er te houden van 't verlies van de zelv[e]?

Tot Antwoordt zeggen wy. 1. De Schrift [is] vol zijn in de artikelen des geloofs/ al misten'er z[elfs] nu eenige deelen daar van/ die'er wel eer waren/ [en] ware men konde bewijzen/ dat eenige geloofs poin[ten] in die boeken waren/ welke in andere schriften ni[et te] vinden zijn. 2. Nochtans nademaal het niet vey[lig] is/ ende veel ongemakken met zich sleept/ te zeg[gen] dat eenig boek verloozen zou zijn/ 't welk wel eer [van] Godt was verordineert voor zijn Gemeinte/ om [te] zijn een regel ende richtsnoer des geloofs ende de[s le]ven; en nademaal het niet bestaat met die zijne v[oor]

voorzienigheidt / waar door hy altijdt zo zorgvulde-
lijk den schat van zijn Godspraaken in zijn Gemeinte
waart heeft / zoo neigen wy eer om te zeggen / dat
tewel die Liederen mogelijk nuttig waren / ende
or de bestiering des Geests mochten geschreven
n / nochtans zy niet beoogt zijn / tot de algemeene
ichting der Kerke / noch in zijn woordt ingevoegt/
dat eynde geordineert: want op dat iets Schrif-
ur zy / is niet alleen nodig dat het ingegeven zy
or den geest / maar dat het ook zy van Godt veror-
neert tot het publijk gebruyk. Het is niet onwaar-
ijnlijk / dat Jesaias, Moses, David, Paulus, en an-
e / veel meer Schriften mogen geschreven hebben/
byzondere gelegentheden / ofte tot byzondere perso-
n / die in zich zelfs tot stichting nuttig waren / ende
nochtans noyt van Godt zijn verordineert / om
ngezien ofte ontfangen te worden / als Schriften
openbaar gebruyk in zijn Gemeinte. Aldus achten
die Liederen / waar van in de tegenwerping ge-
oken is / ende andere Schriften van Salomon,
er nu niet en zijn. En het kan zijn / dat den Heyli-
Geest dit Liedt heeft verkoozen / om te blijven/als
summier en het bysonderste boven alle d'andere;
ijk hy eenige bysondere geboden van David en Sa-
on; enz. heeft ons nagelaaten / verby gaande
andere.

En ten laatsten., wy moeten eer dankbaar zijn voor
roote voordeel / dat wy hier door hebben / dan dat
angstig zouden onderzoeken / hoe het gegaan is
de andere.

aar zijn vier dingen / die wy voornemen ten ge-
ik te brengen / uit den titel van dit Liedt.

et eerste, dat wy moeten opmerken tot nuttig-
t / is / dat het geoorloft is / te zingen / zelfs de ver-
hydene gevallen der geloovige / ofte dat de verschey-
en ja droevigste gevallen der vroome te zingen / wel

bestaan kan ende overeenkomt met het werk des lo
Ghy ziet/ dit is in zijn natuur een Liedt/ 't welk g
zongen moet worden/ doch de stoffe daar van be
breedt allerley ende verscheydene gevallen.

Vijf gevallen zijn'er onder andere/ in welke het z
gen somtijdts de swakke en tedere stoot/ of immers
vinden'er veel scrupel in: Alle welke wy hier op
klaart vinden in de practijke van de Bruydt/ van
Liedt te zingen.

Eerst, Daar wordt getwijffelt/ of men droeve
vallen ook zal zingen/ nademaal 'er staat Jac. 5. v.
Is iemant blijde, dat hy Psalm zinge: Ik antwoor
't is zo/ die blijde zijn/ moeten zingen/ maar zy niet
leen; alzo weinig/ als zy alleen moeten bidden/ di
lijden zijn; Het is niet ons geval/ ofte onze blijde
stalte/ maar de plicht/ daar wy in dit werk var
op zien moeten; ja wy moeten zingen/ om onze
stalte te verbrolijken/ ende ons kruys te verzac
ende te verzoeten/ zo zingt de Bruydt hier haar
den/ Kap. 5. v. 7. als zy geslagen was/ ja zy
haar verlatingen ook in een Liedt.

Ten tweeden, Zomtijdts wordt'er aan gestoo
datmen zingt klachten van zijn eygen zondelijkh
en datmen zijn feylen in Liederen verkeert; wat
se van vrolijkheidt is daar in/ mach iemant denk
maar wy zeggen/ hier doet zy zo/ mijn wijngaa
heb ik niet gehoedt; zegtse/ Kap. 5. v. 6. En ik sl
enz. Kap. 5. v. 2. Het is een grondt van vrolijkh
dat wy hier over Gode mogen zingen/ met verw
ting/ van vergeving ende verlossing daar van te
gen/ gelijk Psal. 65. v. 3.

Ten darden. Zommige dunken/ dat het hard
zulke Psalmen te zingen/ als de stoffe van onze
gentheidt verschillende is. Ik antwoorde/ 1. g
in dit Liedt zijn verschillende ja recht-strijdige g
len; nochtans niemant kan denken/ of een geloo

...n het al op een tijdt zingen. 2. Ja zo zou'er noit een ...salm in 't openbaar gezongen zijn; want in geen ...ergadering kunnen alle de Leden oit in een geval ...1. 3. Het zelve mochtmen ook tegenwerpen tegen ...e nbare gebeden / nademaal'er vele beden kunnen ...n / die niet en passen op alle die mede bidden / noch- ...s heeft de Heere het openbaar bidden ende prijzen ...oden.

Een vierden, de zwarigheidt is / wanneer de zaak / ... gezongen wordt / boven ons is / zijnde een zaak / die ... noch niet bereykt hebben / en zo kunnen wy het ...onze byzondere gelegentheidt niet zeggen als een ...arheidt; gelijk die woorden / Psal. 18. v. 21. 22. ... heb des Heeren wegen gehouden, enz. Ik ant- ...orde / door dit Liedt moeten alle / immers de mee- ...tdeel der geloovige veel dingen zingen / boven 't geen ...ar toe zy reyken kunnen / ja die spreuke / Kap. 8. ...2. Mijn wijngaart dien ik hebbe, is voor mijn aan- ...icht, is van de zelve uitbreyding met die Psal. 18. ...1. Nochtans niemant zal denken / dat de Geest / ...n Liedt ende die Psalm voorstellende als een onder- ...ep van openbare lof / oit beoogt heeft / dat niemant ... zingen zou / dan zulke / die zo heylig als David wa- .... Ja het zoude schijnen / dat indien David ofte Sa- ...mon hadden blijven hangen aan de volstrekte vol- ...raaktheit / die deze woorden schijnen voor te houden / ...nien zy verklaart worden na den nauwen regel der ...t / ende niet genoomen worden in een Euangeli- ...n zin) geen van beide die zoude ofte konde gezon- ...e hebben; ja het is opmerkelijk / dat in dit Lied ook ...ken worden verhaalt; En het niet hoeden van den ...ingaart / Kap. 1. v. 6. is zo wel een deel van 't Lied / ...het bewaren van dien is. Kap. 8. v. 12.

...oe mogen wy ons dan in dezen mede voegen / zal ...ant zeggen? Ik antwoorde 1. Wy zingen niet ...en ons eygen gevoelen ende bevinding / maar het

 gens

gene het eynd van den lof kan bereyken / en dát wo
bereykt in onze erkentenis / van 't geen waar and
toe gekomen zijn / hoewel wy zelfs te kort kom
2. Wy moeten niet alleen ons eygen geval als byz
dere Lieden zingen / maar wy nemen ook in 't op
baar tot ons den lof van het heele lichaam. 3. T
uitdrukking Kap. 1. v. 6. Mijn Wijngaart heb ik n
gehoedt, stelt voor 't gevoelen dat zy had van h
verzuym / niet als of zy geensins haar pligt gede
hadt / maar zy belijdt haar fouten daar in / 't welk
zingt / tot lof van die vrye genade / die haar vergeb
hadt. Wederom die andere uitdrukking / Kap
v. 12. Mijn wijngaart dien ik heb, is voor mijn aan
zicht, drukt uit haar gevoelen van haar oprech
heidt / dankende Godt daar voor / en verquikke
zich selfs in de erkentenis daar van; ende die be
kunnen in eenige maate overeenkomen in de beb
ding des geloovigen op een en de zelve tijdt / hoewel
als de geloovige grover zondigt / op hem zo wel
en passen / ten zy in opzicht van verscheydene tij
ende gevallen.

Derhalven in te looven moeten wy niet simpe
zien noch op onze gestalte / noch op de zaake self /
gezongen moet worden / noch op de gevallen waa
wy zijn / als of die waren den grondt van ons zing
ofte den regel om ons daar in te bestieren / maar op
ze dry dingen. 1. Het eynde waar toe het zinge
ingestelt. 2. Het gebodt. 3. De aanmerking / in
zicht van welke de geloovige zich mede voegt in
pligt van zingen.

De Eynden van het zingen zijn byzonderlijk
Eerst, het verheerlijken van Godt / ende het maa
van zijn lof heerlijk; aldus is 't / dat de Historien
des Heeren handeling met zijn volk van ouds / en d
vallen van andere als wy die zingen / dienen to
eynd / dat hy zulke werken gedaan heeft / dat zu

[ge]val wel eer hem gezongen is / en zulken heyligen zo
[be]handelt is; anders mochten wy swarigheidt maa-
[ke]n in te zingen / Psal. 44. v. 12. Wy hebben 't met
[on]ze ooren gehoort, onze Vaders hebben 't ons verteit.
[E]n andere Texten / zo wel als gevallen van andere:
[E]n zo zou het meestendeel van de stoffe des lofs / ende
[he]t boek der Psalmen / als onnut ter zijden gelegt
[w]orden / ende zelfs niet eens geleezen worden; want
[w]y mogen alzoo weinig een onwaarheidt leezen ofte
[ze]ggen / als zingen.

Ten tweeden, het eynde van zingen is zo wel de
[st]ichting van andere / met welke wy zingen / als het
[be]trachten / om ons zelven te stichten / zo staat'er / Col.
[3.] v. 16. dat het eynd / 't welk men moet voor hebben in
['t] zingen / is / te leeren ende te vermaanen malkanderen
[met] Psalmen en Lof-zangen, ende geestelijke Liederen.
[E]n neemt / eenige vonden haar zelven ongeschikt in
[h]aar eygen geval / tot het gene te zingen is / en sou-
[de] het evenwel haar niet leeren / wat zy mosten zijn?
[en]de haar vermaanen / om dat zy zodanige niet en zijn?

Een darde eynd, 't welk wy in 't zingen moeten be-
[oo]gen / is onze eygen verbrolijking ende verquikking /
[P]salmende den Heere in ons herte, Eph. 5. v. 19. Het
[w]elk niet altijdt ontstaat uit de stoffe enkelijk aange-
[m]erkt / voor zo veel het waar is in onze eygene be-
[v]inding / maar 1. Uit ons conscientieus betrachten
[v]an dien pligt / als een deel van Godsdienst / ende
[al]s doende / zijn wy daar in aangenaam. 2. Die vro-
[li]kheidt spruyt uit de hertelijkheidt van die ziel-ver-
[q]uikkende oeffening des lofs; en zo zoude dat woordt
[de]r Schrift / 't welk ons in de overdenking meer zou
[be]droeven / nochtans in 't zingen ons verblijden / de-
[w]ijl het dan gebruykt wordt in die instelling. 3. Uit
[d]e mogelijkheidt / die men hier in bemerkt / van zul-
[k]en zegen / gestalte / ofte bevinding te verkrijgen / de-
[w]ijl een heylige die eens verkregen heeft; en nademaal

zy waren menschen van gelijke bewegingen en zwakheden als wy/ waarom mogen wy niet beoogen / ende hoopen heylige gemaakt te worden van diergelijke genaden met haar/nademaal zy waren 't geen zy waren/ door de genade Godts ? 4. De vrolijkheidt spruyt daar uit/ dat sulks oit in een ander is waar gemaakt/ welke goedertierentheidt ons in een grondt moet zijn/ om het tot lof des Heeren te verhaalen. 5. 't Vloeyt daaruit/ dewijl 't een deel van de Schrift is/ verordineert tot zijn lof/ 't sy het met ons geval overeenkomt / of niet. Dewijl dan dit het eynd is / waar toe het verordineert is gezongen te worden/ zoo is dit een genoegzame grondt / waar op wy ons in het zingen daar van met andere mogen voegen.

Ten anderen. Wy moeten letten op het gebodt dat wy hebben/ niet alleen van te looven/ maar van te looven in de woorden Davids, ende andere schrijvers der heilige Psalmen ; om welke oorzaak Godt zijn Gemeinte met liederen verzien heeft (maar niet met Formulieren van gebeden / waar aan hy ons wilde verbonden hebben) en dat tot voorkoming van twijffelingen ontrent de stoffe ; want 1. Indien Godt deze liederen heeft voorgestelt om te zingen / zo zijn zy bequaam om hem te looven. 2. Indien hy niemant toeliet dezelve te zingen/ dan zulke/ die geen scrupel noch zwarigheidt hadden / om die te zeggen met toepassing op haar zelven / zo zouden zy of noit gezongen worden/ ofte noit in't openbaar. Maar 3. Heeft hy die niet verordineert / om gebruykt te worden in Davids tijdt ? En die toen samen zongen/ waren niet van eene grootte. Gewis de Psalmen zouden noit tot publijk gebruyk zijn geschikt/indien niemant die mocht mede gezongen hebben / dan die zelve konden zingen uit eygener bevinding : Of zal een geloovige bestraft worden / om dat hy Godt looft / in den regel ende woor-

woorden / die hy zelfs heeft voorgestelt? gewisse-
ljk neen; hoewel hy kan beschuldight worden / zo
y niet behoorlijk is aangedaan / in 't zingen van de
elve.

Ten darden, wy moeten letten op de aanmerking en
atbaarheidt/onder welke geloovige in deze plicht me-
e doen; want zy zingen mede ofte als deelen van de
eele gemeinte, en zo betrachten zy haar deel van den
ligt des lofs/ (gelijk de zaak waarheidt heeft in ieder
dt onbepaaldelijk / even gelijk zy samen bidden) mits
at 't geen'er gezongen wordt / zy geoorlofde stoffe tot
at eynde. Of zy zingen mede als ware geloovige / en
an't geen zwakheit uitdrukt/dat zienze aan/als over-
en-komende met haar vleesch; 't geen oprechtigheidt
itdrukt/daarin zingen zy mede als geestelijke/hoewel
iet volmaakte/ in de dankbaare erkentenis daar van;
geen een zonde belijdt/ zijnze schuldigh / zy erkennen
et/ zo niet/ zy danken Godt/ datse door de genade be-
paart zijn / evenwel komen zy daar door te zien haar
erdorventheidt / dewelke het zaadt van die zonde in
ich heeft/ ende zy worden gewaarschouwt/ gelijk in't
ingen van den 51. Psalm vereyst wordt / dewijle
lle niet zijn onder de schuld / die David daar be-
ijdt.

Een vijfde geval in het zingen / 't welk is geweest
oor sommige stoffe van twijffeling / is / wanneer zy
noeten zingen met andere / die misschien vreemdelin-
en by Godt zijn. Ik antwoorde/ zulks kan hier uit
pgeklaart worden / dat de Bruydt zich voeght met
e Dochters van Jeruzalem; dikwils hebben zy een
eel in dit liedt te zingen; zo gaat zy tot de Wachters,
willig zijnde/ om met haar die haar sloegen/ samen te
ingen. En gewis dit en andere liederen/ moetende ge-
ongen worde in't openbaar in de Vergadering/en in
ulken Vergadering/daar van niemant zal zeggen/dat
nen'er zich van moet afscheyden / zo is't klaar / dat

zy samen songen/ en dat op de vrozige gronden.

Het twede, dat wy moeten aanmerken tot onzen nutte/ is uit de aanprijzing van dit liedt/ zijnde wegens zijn voortreflijkheidt een Liedt der Liederen, naamlijk dit/ dat de geloovige heeft het uitgeleezenste liedt/ en de voortreflijkste vreughde in de wereldt/ met zulke liederen ofte vreugde/ gelijk de wereldt heeft/ ofte geeft/ Joh. 14. 27. ja haar liederen zijn zulke/ dat niemant die leeren kan dan sy zelfs/ Openb. 14. 3. O hoe gelukkigen en vrolijken leven mocht een geloovige hebben/ so hy niet somtijds zijn eygen troost quam te verderven. Alles is allervoortreflijkst/ wat hy heeft/ zijn liederen zijn zo/ want zy hebben het voortreflijkste onderwerp/ naamlijk Christus/ Psal. 45. ende de voortreflijkste gronden van verheuging/ die allervast zijn; de vreedtste/ zoetste/ ende troostelijkste onthaaling in de wereldt. Alsmen dit liedt in 't geheel aanmerkt/ hoewel het verscheyde droeve ende bekommerde gevallen heeft/ nochtans is het seer voortreflijk; want rechte gedachten van Christus zullen ieder staat soet maaken/ ende tot een liedt; niets sal verkeerdelijk tot een geloovige komen/ Christus/ Christus maakt het al goedt/ ende maakt het al voortreflijk; ieder staat met hem is voortreflijk/ al wie hem verzuymt/ die verzuymt 't geen alleen waerdig is gesocht te worden/ en 't geen alleen aan den eygenaar een liedt kan uitleveren. En datmen klaarlijk Christi waerdye ziet/ ende datmen deel aan hem heeft/ dat is 't geen alle staaten tot een liedt kan veranderen.

Ten Darden, van den Autheur (ik verstaa den schrijver) merkt dit aan/ dat godtzaligheidt en tederheidt niet qualijk past/ maar liever een cieraat is voor de edelste/ en rijkste/ en wijste in de wereldt; het is voor Salomon een grooter heerlijkheidt/ ende een grooter blijk van zijn eeuwigh goede staat/ dat hy goede kennis had van heilige oeffeningen/ ende daar mede opge-

opgenoomen was / dan dat hy een Koning was; ja hooge plaatsen / gaven / rijkdommen enz. zijn schoon/ als sy ten dienste gebragt worden van de godzaligheit/ maakt dat deze op schijnen in Salomon. En de geest gebruykt ook de natuurlijke en zedelijke wijsheidt/ die de Heere hem verleent hadt/ om diepe verborgentheden in deze Schriften uit te drukken/ 't welk toont/ dat de Heere ieder maate van die gaven / die hy ons verleent heeft/ wil verciert hebben met de oeffening der genade / en datmen die moet doen dienen tot sijn heerlijkheydt. Ook kunnen wy hier sien / dat veel besigheidt in der menschen gemeene affairen / ende een tedere wandel/ wel bestaan kunnen/ indien de menschen haar tijdt voorzichtigh aanleydden / sy mochten aan haar besigheden gaan / ende te gelijk een geestelijke gestalte houden/ gelijk Salomon, David en andere gedaan hebben/ het is onze verdorventheidt / die ons aftrekt/ en niet de menigte van wettige bezigheden: David ging na huys/ om zijn huisgezin te zegenen/ in het midden van publijke affairen/ 2 Sam. 6:20.

Ten vierden, Uit aanmerking van dat den schrijver met zulke fouten is besmet geweest / dien Godt gebruykt heeft in de samenstelling van dit liedt / mogen wy leeren. 1. Dat noch hooge plaats noch gaven / ja noch genaden/ een mensch van vallen zullen bewaren. O geloovige / hoe nodigh is het / dat wy waaken en nedrigh zijn! Zouden niet deze exempelen van David, Salomon, Petrus enz. uwen hoogmoedt ter neder werpen/ en drijven tot uw wapen-rusting / en noodtzaaken u / om op uw wacht te staan? Wie van u zal zich aanmatigen Salomons kennis/ ervarentheidt ofte privilegien? Nochtans hy / de schrijver van dit zoete schrift/heeft een verkoeling gekregen in zijn genegentheden tot Godt; en is geworden een aanstoot zelfs tot op dezen dagh; dewijl 't geen van zijn vreeslijke afkeering ende val gesprooken is / geduurigh een rotse

der

der ergernis is/ waar op veele noch haaren hals breeken. 2. Daar kan veel verdorventheidt woonen/ daar veel licht ende genade is / ende nochtans het een zal het ander niet volkomelijk weghdoen / ofte uitbluſſchen. 3. De genade heeft menigen quaſtigen boom bequaam gemaakt/ en gebruykt tot des Heeren werk/ want 't geen Salomon van nature is geweeſt / kan blijken in zijn wandel ; overmits 's menſchen zondigen handel en wandel maar een vrucht is van de natuurlijke verdorventheidt/ die in zijn hert is ; nochtans is hy aldus van den Heere gebruykt. 4. Verdorventheidt kan lang onder de voet van de genade leggen/ en de genade kan tot een groote hooghte komen / en nochtans kan de verdorventheidt wederom op een vremde wijze uitbreeken / en de genade kan zeer laag gebracht worden. Wat een kennis had Salomon ? Wat een tegenwoordigheidt en klaarheidt had hy verkregen / door des Heeren verſchijnen aan hem ? Wat een verhooring van 't gebedt? Hoe nuttig was hy in Gods werk/ in den Tempel te bouwen ; alle de Leviten te ſchikken enz. En hy bleef zo uitſtekende veele jaaren / zelfs tot dat hy wel bedaaght van jaaren was / en toen viel hy zoo leelijk ! Hoe kan dit ons vreeze aanjagen ? Het is veel / datmen zuyver en zonder een ſmet van het tonneel kan afkomen. Zijt nedrigh / en die ſtaat, zie toe, dat hy niet en valle. 5. De genade kan vuyle ſmetten uit des geloovigen kleederen waſſen ; nademaal Salomon buyten twijffel gewaſſen is / en gelijk hy herſtelt is / zo kan de genade de heylige te rechte brengen van haar gevaarlijkſte ende vreeſlijke afwijkingen. 6. Zomtijds wil de Geeſt ſchrijvers van 't Heylige woordt eeren/ door haar naamen te noemen/ en te gedenken/ op andere tijden niet / gelijk blijkt uit zommige boeken / die men niet en weet / door wien zy geſchreven zijn ; de Heere doet in dezen na zijn welgevallen / ende na dat hy ziet / dat ſtrekken kan tot ſtichting.

Vers

Vers 2. Hy kuſſe my met de kuſſen zijnes monds, want uwe uitnemende liefde is beter dan Wijn.

HEbbende geſprooken over het opſchrift/ zo komen wy nu tot het liedt zelf; 't welk zijnde gemaakt by wege van ſamenſpraak/ zo zullen wy yeder Kapittel verdeelen na het getal der Spreekers/ en na haar verſcheydene beurten in het ſpreeken. Zo hebben wy in dit Kapittel vijf deelen. In het eerſte ſpreekt de Bruydt tot het 8 vers, in het tweede de Bruydegom/ tot het 12 vers, in het darde wederom de Bruydt/ tot het 15 vers. In het vierde ſpreekt de Bruydegom vers 15. en ten laatſten/ de Bruydt/ in de twee laatſte verſen, vers 16. 17.

De Bruydt begint deze zoete ſamen-ſpraak/ vers 2. en volhardt tot vers 8. Eerſt, ſpreekt zy tot Chriſtus/ vers 2. 3. 4. dan ten tweeden, ſpreekt zy tot de dochteren van Jeruzalem vers 5. 6. Ten laatſten keert zy haar wederom tot den Bruydegom/ vers 7.

In het eerſte van deze zijn de navolgende dingen/ 1. haar oogmerk en begeerte by wege van een ernſtige wenſch/ voorgeſtelt vers 1. 2. De beweegredenen die deze begeerte in haar opwekken/ ende waar door zy die by hem aandringt/ vers 3. 3. Daar is een formeel gebedt voorgeſtelt/ vers 4. 't welk uitgebreydt wordt in deze dry dingen/ 1. in de voorgeſtelde beweegreden/ 2. in 't verkregene en gevoelde antwoort/ 3. in de vruchten die daar op volgden.

Haar groote wenſch is/ hy kuſſe my met de kuſſen zijns mondts. Het is klaar/ dat het de Bruydt is/ die ſpreekt/ zy begint/ niet om dat de liefde eerſt aan hare kant ontſtaat (want zy begint hier/ als hebbende hem

alreeds aangenoomen / en daarom spreekt zy tot hem/ als een / die zijn waardye kent / en na de uitlatingen van zijn liefde verlangt :) maar om dat zulke uitdrukkingen van Christi liefde / gelijk in dit Liedt te vinden zijn / waar door zijn welgevallen ontrent ons volk verklaart en geopenbaart / eerst voor uit stellen de werking van de liefde in ons / ende ons oeffenen van die liefde ontrent hem / en dan volgt zijn vermaak nemen (dat is / zijn uitdrukken van zijn vermaak) in ons : Want hoewel de man eerst de vrouw verzoekt (en zo verzoekt Christus eerst zijn Bruydt) nochtans als de personen getrouwt zijn / zo past het best / dat de vrouw zeer aandringende verlangt na de man/ ende haar begeerte na hem uitdrukt / even gelijk hier de Bruydt haar verlangen uitdrukt na Christi kussen/ ende na de uitlaatingen van zijn liefde ; Ziet van deze order van Christi liefde/ Kap.8.v.10.

In deze woorden merkt aan 1. wat zy begeert / en dat is / de kusse van zijn mondt. 2. Hoe zy Christus aanwijst ofte uitdrukt / door dit aanwijzend woordeken / zijnde vol betekenis / Hy. 3. Haar afgebroken wijze van uitbarsten met deze haar begeerte / als een die lang heeft bezig geweest met gedachten van Christus / ende zich met zijn voortreflijkheidt gevoedt heeft ; en daarom breekt zy nu uit/ Hy kusse my, enz. als of haar hert was aan haar mondt/ ofte wilde haar ten monde uitspringen/om de zijne te ontmoeten.

Eerst, door kussen, verstaan wy de lieflijkste / vriendelijkste / gemeenzaamste ende gevoeligste openbaringen van zijn liefde/ zo zijn de kussen van de mondt onder de Vrienden / zo was het tussen Jonathan en David , en zoo is het byzonderlijk tusschen Man en Vrouw.

Ten anderen. Daar zijn verscheydene vermaaklijke omstandigheden / die daar verhoogen de achting/ welke de Bruydt hadt / van deze zo zeer begeerde uitdruk-

drukking van zijn liefde/ naamlijk. 1. De persoon die kussen zoude; Hy is 't/ Hy kusse my, Hy die de voortreflijkste ende byzonderste Persoon in de wereldt is. 2. De Persoon/ die hy zoude kussen/ naamlijk/ My, Hy kusse my, een verachtelijk slecht schepzel; want zo was zy in haar zelven/ gelijk blijkt uit vers 5. 6. nochtans dit is de Persoon waar ontrent deze liefde moet uitgelaten worden. 3. Waar mede hy zoude kussen/ naamlijk/ met de kussen zijns mondts; 't welk wy oordeelen/ dat'er niet alleen is bygevoegt/ als een Hebreeusche spreek-wijze/ gelijk die uitdrukking/ de woorden zijnes mondts, en diergelijke/ maar ook om haar zelven te bewegen/ door ten vollen uit te drukken/ 't geen waar na zy heygde/ naamlijk/ kussen ofte liefde-bewijzen/ die haar daarom te lieffelijker zijn/ om datse van zijn mondt komen/ als hebbende zoetigheidt in zich boven al wat in de wereldt is/ Kap. 5. v. 16. Dat Christi liefde zulken zoetigheidt in zich heeft/ zal blijken uit de bygevoegde reden/ want uw liefde is beter enz. 't geen hier kussen zijn/ wort even daar aan liefden genoemt; het is zijn liefde/ die zy schattede/ ende waar van de kussen zijn blijken.

Het zijn kussen in 't getal van vele/ ten deele om te toonen hoe veelsins Christus zijn liefde openbaart/ ten deele om te toonen de geduurzaamheidt ende dikwijligheidt van die openbaringen/ die zy wilde genieten: De zaak/ die zy hier begeert is niet enkelijk liefde/ maar 't gevoelen der liefde; want zy trok zijn liefde niet in twijffel/ maar zy begeerde de gevoelige uitdrukkingen daar van te hebben; ende daarom vergelijkt zy het niet alleen by aanschouwingen/ dat zy hem mocht zien/ maar by kussen; 't welk ook blijkt uit de reden die'er bystaat/ terwijl zy sijn liefde vergelijkt by wijn.

Wederom/ de maniere op de welke zy Jesum aanwijst/ is opmerkelijk/ Hy; het is een betrekkelijk

woordt/

woordt/waar voor niet een woordt voorgaat/nochtans gewis het ziet op Christus alleen / gelijk de reden toont. Hier worden geen kunst-regelen gehouden/want liefde staat daar niet op: Deze maniere van spreeken wordt voorgestelt / die byzonderlijk boven andere bekent is / als hebbende zijns gelijk niet / in de achting der Spreekers; Zo plachten de discipelen van Pythagoras te zeggen van haar Meester / αὐτὸς ἔφα, Hy heeft het gezept. En in de Schrift/als de Heylige van den Heere spreken / zo beschrijven zy hem zo / dewijl zy niet en vreezen mis-verstaan te worden / Psal. 87. v. Zijn grondtslag is enz. en Jesa. 53. v. 2. Hy is als een rijsken voor zijn aangezicht opgeschooten. Dit en is niet uit gebrek van titelen die hem toekomen/ nochte van welspreekens-kunst in haar/ maar om dat de Heylige in deze wijze van uitdrukken voorstellen. 1. Christi byzondere voortreflijkheidt/ die zodanig is/ dat hy zijns gelijk niet en heeft/ noch even gelijk / daar is maar eene Hy. 2. Haar byzondere achting van hem / wat andere ook mogen denken / 1 Cor. 8. vers 6. Wy hebben maar eenen Heere, Jesus Christus, Christus alleen is by haar geacht. En 3. Een gestadige ende heblijke denking / en beschouwing van hem: want hoewel'er geen samen-knooping in de woorden wordt uitgedrukt / zo kan doch 't geen uitgedrukt wordt samenknooping hebben / gelijk het heeft / met de gedachten van haar hert / en indien alles wat binnen is wierdt gezien / het zoude lichtelijk te kennen zijn / welken Hy zy meint: En zo moeten wy de samenhanging van 't woordt halen van de genegentheidt ende overdenking / waar uit het vloept / meer dan van eenige voorgaande woorden / want hier zijn'er geen. 4. Het is om te toonen / dat haar gedachten aan Christus / niet waren bepaalt ende beperkt aan haar woorden / ofte aan haar spreeken van hem; want hoewel'er geen woorden voorgaan / om bekent te maken/

en/ wie die Hy is/ waar van gesprooken wordt / zo
nogen wy doch wel oordeelen / dat haar hert met be-
eerte nae hem / ende overdenking van hem is opge-
nomen ; ende zo is'er een goede samenhanging / hy
usse my, hy daar aan ik gedacht heb/ hy dien mijn
iel begeert / van afgebrookene reden heeft geen onge-
chiktheydt in geestelijke welspreekens-kunst.

Waar uit wy mogen aanmerken. 1. Dat Christus
eeft een wijze van zijn liefde ende't gevoelen van dien
n geloovige mede te deylen / die andere niet gemein
. 2. Dat is het groote oogwit en de begeerte van een
eloovige/ machhy zijn keuze hebben/ dat hy gevoelige
emeinschap met Christus hebbe ; dit is zijn eene
ng, Psal.27.4. Het is het eerste en laatste verzoek van
it liedt / en de stemme van de Geest en de Bruydt/
't laatste gebedt dat in de Schrift is/ Openb.22.
. 3. Dat geloovige die gemeinschap/ welke met Je-
s Christus te hebben is/ kunnen onderscheyden/ (zo
et en gevoeligh is zy. 4. Datse een hooge achting
aar van hebben / als zijnde een zonderlinge beteke-
ing van zijn liefde. 5. Dat veel inwendige hert-ge-
einschap met Christus/ heeft welvoegende uitterlij-
 uitdrukkingen daar uit vloeyende. 6. Dat geloovi-
 in een heblijken wandel met Christus / gemeinlijk
gebrooken zijn in haar verzoeken aan hem te doen /
mtijds aan hem denkende / somtijdts tot hem bid-
nde. 7. Dat waar Christus bekent en recht be-
cht is / daar niemant zijns gelijk in 't hert zal
n.

Ten anderen, in de twede plaats stelt zy voor de be-
eeghredenen/ die haar dit zo deden begeeren ; welke
 dienen/ om Christi voortreflikheidt voor te stellen/
n haar eygen geloof te sterken / en haar eygen liefde
 ontsteeken / in zo een gewichtig verzoek op te vol-
n ; dan datze uit vreeze zouden komen / van mis-
t te worden by hem/ in zo stout als [?] vrage/ ende

zo gemeinzaam met hem te zijn / in haar begeerten. Hier is dan / de reden in 't algemeen voorgestelt vers 2. 2. De zelve uitgebreydt en bevestight / vers 3. Het summier daar van is / uwe liefde is uitneemende voortreflijk / en ik heb die meer van noode / en achtse meer dan iets anders in de wereldt / daarom zoek ik'er na / en hoop de zelve te verkrijgen.

Vier woorden zijn hier wat nader te openen. 1. Uwe uitnemende liefde ofte uwe liefden, (zo staat'er in de grondttaal / in 't getal van veele) Christi liefde wordt somtijdts / (gelijck de liefde Godts) wezentlijk genoomen / als een eygenschap in hem / welke hy zelf is / want Godt is liefde. 1 Joh. 4. 8. zo is de Heere in zijn liefde altijdt de zelve. 2. Het wordt genoomen / voor een effect ofte werking van die liefde / als hy die aan de zijne openbaart / door haar goedt toe te brengen / ende door haar die gevoeligh bekent te maaken / ende zo wordt dat woordt liefde genoomen Joh. 14. 21. 23. wy neemen het hier in de laatste zin; want zy was al in Christi liefde; doch zy begeerde de openbaaringen van de zelve; want door die openbaaringen wordt zijn liefde gevoelig ende verquikkende voor de geloovige. Hier staat Liefden in 't getal van veele / hoewel 't maar eene oneindige fonteyn in Godt is / en dat om te toonen / hoe veelsins zy uitgelaaten wordt / ofte hoe veele vruchten die eene liefde voortbrengt / ofte wat achting zy daar van hadt / ende van de geduurzaamheidt ende dikwijligheidt van desselfs openbaaringen aan haar; deze zijne eene liefde was als veele liefden.

2. Het twede woordt dat te openen is / is Wijn, Wijn verblijdt de menschen Psal. 104. 15. en 't maakt haar hert verheugt; daar onder wordt verstaan al't geene meest verbrolijkende ende vertroostende is in zijn gebruyk voor de menschen.

3. Christi liefde is beter. 1. simpelijk in zich zelven

ven is zy aller-uitneemenst. 2. In zijn werkingen/ meer verbrolijkende/ verheugende ende verquikkende. En 3. In haar achting/ voor my/ wil zy zeggen/ is zy beter; ik bemin die en achte ende schatte die meer/ gelijk Psal. 4.7.8. Ghy hebt meer vreugde daar door in mijn hert gegeven, enz. Deze zijne liefde is alesins te stellen/ boven al wat in de wereldt meest kan verheugen ende verquikken.

4. Is aan te merken het woordeken; Want: Het toont dat deze woorden zijn een reden van haar verzoek/ en zo gaat de zin aldus; dewijl uwe liefde is van groote waerdye/ en meer troostelijke werkingen op my heeft/ dan de vermaaklijkste schepselen/ zo laat my van de zelve genieten. Uit welke redenkaveling wy kunnen zien/ wat beweegredenen by Christus wichtigh zijn/ ende by oprechte zielen krachtig zijn/ in met hem te handelen/ nopende de bekentmaking van zijn liefde: want de liefde Christi/ en de zoetigheidt en 't contentement/ dat'er in te vinden is/ is de groote overmogende beweegreden/ die gewicht by haar heeft: En het gevoelen van datmen Christi liefde van doen heeft/ ende de achting van die liefde/ ende 't vermaak in de zelve alleen/ wanneer geen schepseltroost verquikking kan uitleveren/ mach en zal arme/ hongerige/ en dorstige zielen grondt geven/ om aan te dringen om de liefde Christi/ dewijle zy zonder dezelve niet weezen kunnen/ het welke toont:

1. Dat een hert/ 't welk Jesus Christus kent/ gern zich lang zal bezig houden met de gedachten van zijn waardigheidt/ en hem aan zich dikwils vertegenwoordigen/ als het aller-verrukkenste voorwerp; en dringredenen ende bewijzen zal gebruyken/ om zich op te wekken tot het zoeken van de bekentmaakingen van zijn liefde. 2. Dat hoe een ziel meer indringt in Christi liefde/ hoe zy te meer daar mede ingenomen is/ en meer daar na wenscht/ ja heyght:

tevooren was het / Hy, Hy kusse my, als zijnde wat bevreest om tot hem te spreeken/ maar nu is't / Ghy, uwe liefde, enz. als zijnde meer met liefde ontsteeken/ sint zy begon te spreeken / ende daarom familiaarder vrypostigh / in haar verzoek by hem aan te dringen. 3. De oeffening van de liefde versterkt het geloof; en in tegendeel / als de liefde uit haar oeffening raakt / zo versterft het geloof; deze genaden staan en vallen / en zy zijn levendig en slap te gelijk. 4. Alwaar Christi liefde ernstigh bedacht en gevoelt wordt/ daar zullen geschapene vertroostingen flecht worden / ende haar geur verliezen ; Wijn en de beste schepsels - vertroostingen zullen haar smaak en zoetigheidt by zo een ziel verliezen ; wanneer-men eens gezien heeft / hoe goedt hy is. 5. Een hooge achting van Christus is geen onbequame reden/in het aanhouden ende zoeken na zijn tegenwoordigheydt: want aan deze die hem dus liefhebben, en achten / zal hy zich openbaaren, Ioh. 14. 21. 23. 6. Alwaar eenige smaak van Christi liefde is geweest/daar kan't de ziel niet verdragen / datse die misse; zy kan zich zelven niet genieten / zo zy hem niet en geniet; Dit is de hert-sterking/ die haar verbrolijkt in ieder staat / ende alle bitter zoet maakt.

Vers 3. Uwe olyen zijn goedt tot reuke (*ofte van wegen den reuk van uwe goede olyen*) uwen Naam is een olye, die uitgestort wordt; daarom hebben u de maagden lief.

De tweede reden (die ook is een bevestiging ende uitbreyding van de voorige) is vers 3. En zy gaat op deze ondergestelde ende ingewikkelde gronden. 1. Dat'er veel dierbaare voortreflijkheden in Christus zijn; Zo dat / 2. Het spreeken van zijn naam

naam zy / als of iemant een zoet-riekende flesse met balsem quam te openen / gelijk die vrouwe dede Ioh. 12. 3. Daar is niet een benaaminge ofte ampt / ofte hoedanigheidt in Christus / of alles is van zoete geur: zelfs zijn klederen rieken na Myrrhe, aloë ende Cassie, Psal. 45. 9. 3. Het stelt vast / dat deze waardye ende beminlijkheidt van Christus verrukken alle / die hem rit gekent hebben (hier genoemt maagden) met liefde tot hem: En daarom ('t welk is de kracht van de reden) is't geen wonder / wil zy zeggen / dat ik hem zo yverigh lief heb / ende zo ernstig begeer na de openbaringen van zijn liefde / die ik zoo zoet heb gevonden.

Zo kan dit vers in deze vier dingen opgenomen worden / hoe Christus wel verzien is / hy heeft veele wel-riekende ende goede olyen, 2. De verder verklaaring ende uitbreyding van deze zijne lof / toonende / wat zy verstondt door olyen / ende ook den overvloedt ende versheidt van deze olyen / die in Christus waren; in deze woorden / uwen naam is als olye die uitgestort is. De werking die daar op volgde / ofte de aantrekkende kracht der zelver / dewelke zodanige is / dat de allerkuyste / die haar genegentheden hielden af van andere voorwerpsels / nochtans zonder nadeel aan haar kuysche natuur / opgenoomen ende verrukt zijn met de liefde van Christus: Daarom (zeydtse) hebben u de maagden lief. 4. Daar is't oogmerk / 't welk is ten deele om de daadlijkheidt van Christi waerdye te toonen; op welcke niet alleen zy / maar alle geloovige verlieft waren ; ten deele om te toonen / dat het geen vremde zaak was / haar te zien met hem zo opgenoomen ; want dat het eer vremt zou geweezen / zo het anders was ; nademaal het niet mogelijk is / dat yemant zou zien ofte smaaken / wat Christus is / die niet zou met zijn liefde verrukt worden.

Olyen zijn te gelijk van een versierende en verquikkende natuur / byzonder voor de zin van den reuk / Psal.

104. 15. Olye doet het aangezicht der menschen blinken, en't huys/ waar in die is/ rieken/ als zy kostelijk ende goedt is/ Ioh. 12. 3. De menschen gebruyken in ydelheid eenige lieffelijke poeders/ en diergelijke dingen; die een mensch maar weynig kunnen aangenaam maaken; maar Christi olyen zijn zijne genaden, Psal. 45. 3. waarmede hy gezalft is/ om de blinde oogen te openen, om een blijde boodtschap te brengen den armen, om de gebrookene van herten te verbinden, om vreugden-oly te geven voor treurigheidt enz. gelijk'er staat/ Iesa. 61. 1. 2. 3. Welke hoedanigheden vermaaklijker en welriekender zijn in zich zelven/ ende voor de ziele die voelt hoe nodigh zy hem heeft dan eenige olyen/ van den Hoogenpriester wel eer gebruykt/ die maar voorbeelden waren van de genaden en hoedanigheden/ waarmede Christus is verzien; hierom wordt het Euangelium (waar door deze genaden geopenbaart worden) genoemt een goeden reuk. 2 Cor. 2. 14. 15.

Wederom/ deze olyen worden gezeydt goedt te zijn/ zo zijnze in haar natuur/ ende werkingen op de zondaars/ gelijk blijkt uit Jesa. 61. 1. 2. &c. En 2. Zy worden gezeydt te rieken; haar geur en reuk is zoet en verquikkende voor de geestelijke zinnen. En 3. Zy worden zijne genoemt (uwe goede olyen) zy zijn zijne/ niet alleen voor zo veel hy Godt is/ hebbende in zich weezentlijk algenoegzaamheidt/ maar als middelaar/ hebbende een eeuwige verlossing verkregen/ ende hebbende den Geest hem medegedeelt zonder maate, Joh. 3. 34. En in dien opzichte is hy gezalft met vreugden-oly boven zijne medegenooten. Psal. 45. 7. op dat wy uyt zijn volheidt mochten alle ontfangen genade voor genade, Joh. 1. 14. Onse genade zijnde van die zelve natuur/ daar de zijne van zijn. Het is troostelijk/ dat Christus veele goede olyen heeft/ dat zy zijn eygene zijn/ en dat hy het recht heeft/ om daar over te dis-

meeren/ende datse hem als een Middelaar zijn gege-
n tot dat zelve eynde.

Aanmerk: 1. Genade is een hertsterkende ende wel-
kende zaak/ geen olye is diergelijk. 2. Christus
eyt over in genade/ hy is vol genade en waarheidt.
h. 1. 14. Daarom staat'er/ dat onzen noodtdruft
vult wordt, na zijn rijkdom in heerlijkheidt door Je-
n Christum Philipp. 4. 19. 3. Het zijn goede en voor-
fijke genaden/ en hoedanigheden/ waar mede de
ligmaker verzien is/ zulke/ die ten nauwsten be-
t woorden alle nooden ende gebreklijkheden van ledi-
ende nooddruftige zondaars.

Ten anderen, Deze lof wordt door een gelijkenis
rklaart ende verlicht; De zaak die zy uitlegt/ ende
zy verstondt door olyen/ is zijn Naam, de gelijkenis
aar mede die verklaart wordt is oly die uytgestort is.
Christi naam is hy zelf/ ofte de kennisse van hem/
e van alles/ waar door hy bekent gemaakt wordt/
n eygenschappen/ woordt en werken/ inzonderheidt
t van verlossing/ zijn ingestelde Godsdiensten/ ver-
ndt en beloften/ enz. welke alle zijn naam zijn (want
wordt de prediking des Euangeliums genoemt
dragen van zijn Naam, Hand. 9. 15. en het bekent
aken/ ofte verkondigen van zijn Naam Psal. 22. 22.
b. 2. 12. enz.) Dit is de zaak die verklaart wordt.
n dezen Naam wordt vergeleken niet simpelijk by
ye/ als verzegelt in een Flessche/ maar by olye als
gestort en vergooten. Waar door te kennen gege-
wort; 1. D'overvloedt van deze genaden/ zy en zijn
hem niet schaars. 2. Zijn miltdaadigheidt in die
de te deylen; hy stort die uit/ als die een flessche
zalf-oly opent/ en uitstort ende uitdeelt. 3. Hier
wordt voorgestelt de levendige wel-riekentheydt
zijn genaden/ zy rieken niet alleen als opgesloten
/ maar als oly die uitgestort is. In een woordt/
r is niets in Christus (want al wat in hem is/

wordt onder zijn naam bevat) of de opening desselfs zal meer verquikkende zijn / ende overvloediger in geestelijk vermaak / dan indien de menschen veele flessen van kostelijke oly braaken ende openden / ende die alle uitgooten op aarde.

Aanmerk: 1. Geloovige zijn zo ras niet voldaan in Christi waerdye op te neemen ofte uit te drukken. 2. Christus en al wat in hem is / is zo vol van geestelijk leven ende verquikking / gelijk een flesse vol van de kostelijkste olye / Christus is wel verzien van genade / zy is uytgestort in zijn lippen, Psal. 45. 3. Dezen reuk van Christi genaden wordt van ieder een niet beseft; de flesse van zijn olyen is niet open voor alle / maar alleen voor sommige / naamlijk die gelooven; want aan haar is hy dierbaar, en al wat in hem is / is zeer hertsterkende en smaakelijk voor een geloovige. 4. Hoe men meer na Christus ende zijn waerdye onderzoekt / hoe het beter riekt / en meer verquikt: want het is zijn Naam / die dezen Oly is: Christus is in zijn waerdigheidt in de wereldt onbekent / door dien de menschen zo vremt ontrent hem zijn; zy onderzoeken niet na zijn lieffelijke Naam; maar indien hy eens bekent was / zy zouden dat in hem vinden / 't geen haar zou doen opgeven het onnut najagen van andere dingen / ende zy zouden na hem heygen.

De werking van deze zijne olyen ('t welk een bewijs is van de daadlijkheidt van deze waarheidt / ende het darde dat in dit vers is op te merken) is in deze woorden / daarom hebben u de maagden lief. Door Maagden worden hier niet verstaan enkele belijders / maar oprechte geloovige / die niet en zijn geveinst in haar genegentheidt / noch zo gemein in haar liefde / datse die op een hoerachtige wijze zouden op eenig schepsel stellen / maar die haar liefde voor Christus alleen bewaren; zo wordt de gemeinte genoemt een kuysche maaght, 2 Cor. 11. 2. ende zo worden zy maagden genoemt /

noemt/ die onbesmet waren behouden / ende verzegelt door den Heere/ Openb. 14. 4. 5. Zy worden hier maagden genoemt in't getal van veele / om dat deze benaaming alle geloovige hooft voor hooft / ende in't byzonder toekomt. Zy worden gezeydt Christus lief te hebben, dat is, wat andere ook mochten doen / die geen geestelijke zinnen hebben / ende welker exempel niet te achten is ; nochtans deze zegtse/ begeeren u al-leen/ende vermaaken zich in u alleen ; ende dit onder-scheydt de waare maagden van de andere.

Indien'er gevraaght wordt / of dat wel oprechte liefde is / die Christus lief heeft om zijn olyen ? Wy antwoorden ; Christi olyen kunnen tweezins aange-merkt worden/ Eerst voor zo veel zy hem lieflijk en be-geerlijk maaken / zo meugen wy ende behoorden hem lief te hebben / dewijl hy een zeer beminlijk voorwerp is/ als zijnde zo wel gesteit ende verzien. Ten anderen. Voor zo veel hier door weldaaden ons worden mede-gedeelt ; zo moeten wy hem liefhebben wegens zijn goedtheyd aen ons/ hoewel niet voornaamlijk : want geen vrucht van die liefde is ten vollen gelijk ende te vergelijken met die liefde in hem / die de fonteyn is / uit welke deze weldaaden vloeyen; nochtans deze lief-de is te gelijk dankbaarheidt ende een pligt / geleert door de natuur / ende niet een huurlings-werk/ wan-neer zy gevoegt wordt tot de voorige. Hier uit merkt man.

1. Alle hebben geen waare achting van Christus/ al is hy op de uitnemenste wijze beminlijk ; want 't zijn alleen de maagden / die hem liefhebben. 2. Daar zijn sommige die een hooge estime van hem hebben / ende zeer opgenoomen zijn met de welriekende olyen / ende voortreflijke hoedanigheden / waar mede hy verzien is. 3. Niemant kan hem en andere dingen te gelijk uitstekende liefhebben ; die hem waarlijk liefhebben ; haar liefde wordt voor hem bewaart/ daarom worden

zy maagden genoemt. Het is maar gemeene liefde/ ende nauwlijks de naam van liefde waerdig/ die haar voorwerp niet af-en-zondert ende uitkoopt uit alle andere dingen. 4. Die hem waarlijk liefhebben/ zijn de heerlijkste lieden van alle de wereldt nevens haar; haar exempel moet gevolgt worden/ ende haar doen moet wichtig zijn ende gelden (in de wezentlijkheden van de geestelijke gemeinschap) meer dan alle de exempelen der Koningen/ geleerde ofte wijze lieden. Zo redenkavelt zy hier uit de Maaghden/ ende gaet voorby al wat andere doen. 5. Waare zuyvere liefde tot Christus is een markteken van een maagd-geloovige ende 't past op die alle/ ende op niemant anders. 6. De liefde die ieder geloovige tot Christus heeft/ is een bewijs van zijne waerdye/ ende zal ons weezen of een beweegreden/ om hem te doen lief hebben/ ofte een verzwaaring van ons verzuymen.

Vers 4. Trekt my, wy zullen u naloopen: de Koning heeft my gebracht in zijn binnenkameren; wy zullen ons verheugen, ende in u verblijden, wy zullen uwe uitnemende liefde vermelden, meer dan den Wijn: de oprechte hebben u lief.

De Bruydt nu zijnde meer bevestigt in haar begeerte/ uit de redenen die zy voorgestelt hadt/ zo komtse in 't vierde vers rechter uit haar verzoek voorstellen ende aandringen/ want alsmen in een gebedt met redenen op de gronden van de genade staat/ zo wordt daar door de begeerte verwakkert/ ende de ziel gesterkt met meerder kracht ende vrymoedigheid/ om haar begeerten op te volgen door gebeden. In de woorden kunnen wy aanmerken. 1. Het verzoek 2.

De beweegreden die daar toe aangedrongen wordt.
.. Het antwoordt ofte de giften van 't geen verzocht
was. 4. De vruchten van 't antwoordt volgende aan
haare kant / passende eenigzins op haar verbin-
tenis.

Het verzoek is / Trekt my, een woordt in't Evan-
gelium gebruykt/ om voor te stellen het krachtdaadi-
ge werk van Godts Geest op 't hert/ haalende de ziel
op een zeer zoete ende krachtdaadige wijze tot Jesus
Christus: Niemant kan tot my komen (zegt Christus)
en zy dat de Vader hem trekke, Joh. 6.44. Het wordt
hier gebruikt / om uit te drukken de begeerte van de
Bruydt / om in gemeinschap met Christus gebracht
te worden / door de kracht van dezen zelvigen Geest /
zo dat gelijk zy van Christus een bezoek begeerde / zy
alzo zijn Geest begeert/ op dat hy haar door zijn krach-
tige werkingen na by hem trekke. En hoewel een ge-
loobige niet geheel en al verre van Christus is / en zo
een vernieuwing van doen heeft / gelijk een die noch
in zijn natuur-staat is; nochtans gemerkt een geloo-
vige kan vallen in een doodigheidt van gestalte / in op-
zicht van eenige gevoelige zoete gemeinschap met
hem; en dewijl het door de kracht van die zelve Geest
moet geschieden (zonder welke zelfs die in Christus
zijn niets doen en kunnen) dat zy herstelt moeten wor-
den / ende wedergebracht tot een smaak van de vreug-
de zijnes heyls (gelijk blijkt uit Davids gebedt Psal. 51.
12,14. verzoekende / dat Godt in hem een reyn herte
scheppe, eñ weder geve de vreugde zijns heyls.) En na-
demaal'er trappen zijn van gemeinschap met hem en
van naby-heydt ontrent hem / van welke geene zonder
de trekking van de Geest te krijgen zijn / alzo weinigh
als de ziel in't eerst in opzicht van de staat konde naby-
komen. Ik zegge / alle deze dingen wel opgemerkt
zijnde / zo blijkt / dat dit verzoek zelfs de Bruydt zeer
wel voegt, ende deze byzonderheden te kennen geeft. 1.
Een

Een distantie ofte ver-heydt/ ofte onderlaating van samenhandeling door een tijdt ende ten deele/ tussen Christus en haar. 2. Haar gevoelen ende gewaar worden van dien/zo dat zy daar niet gerust in kan zijn/ zijnde zeer onvoldaan met haar tegenwoordige staat. 3. Een achting van Christus ende van de vereeniging met hem/ ende een begeerte om naby/ ja zeer naby hem te zijn;'t welk het oogwit van dit verzoek is/ om tot hem getrokken te worde/ op datse als het ware haar hooft in zijn schoot mochte hebben. 4. Een gevoelen van zelfs ongenochzaamheidt ende onbequaamheid/ ende datse niets van haar zelven hadt/ om haar tot deze nabyheidt te helpen/ende alzo een verloochening van alle bequaamheidt daar toe in haar zelven. 5. Een algemeen geloof/ dat Christus doen kan/ wat zy niet doen en kan/ ende dat'er hulp van hem te verkrijgen is/ (op welken de hulp van zijn volk gelegt is) om 't geestelijke leven te oeffenen/ ende haar te herstellen tot een staat van nabyheidt by hem. 6. Een daadlijk aanstooten van hem (om zo te spreeken) ende een gebruykmaaking van hem door geloof/ om van en door hem te verkrijgen levendigmaakende krachtdaadige ende ziel-herstellende invloeden/ die zy op geen andere wijze bekomen konde. 7. Naerstigheidt in't gebedt/ zy bidt veel/ ende roept om hulp/ als zy niet meer doen kan.

De Beweegbreden, waar door zy dit verzoek aandringt/ is/ Wy zullen u naloopen/ waar in wy deze dry dingen hebben op te merken.

Eerst, wat het is/ te loopen/ kortelijk/ 't is na Christus toe voort te gaan/ ende te vorderen in den wegh der heyligheidt/ met blymoedigheidt ende vaerdigheidt/ 't hert opgeheven zijnde in de wegen des Heeren: want het leven der geloovige is een loop/ den Hemel is de prijs/ 1 Cor. 9. 24. ende Philipp. 3. 13. 14. enz. En de genaden en invloeden van den Geest geven voeten/ kracht ende sterkte aan den inwendigen mensch om te loopen/

loopen / gelijk de windt doet ontrent een schip / om
haar te doen wegh spoeden; gelijk'er staat Psal.119.32.
Ik zal den wegh uwer geboden loopen, als gy mijn
hert verwijdt zult hebben, 't welk in de zaak 't zelve is
met het trekken hier. En dit loopen wordt gestelt te-
gen doodigheidt ofte slappigheidt in haaren voortgang
te vooren. Nu/ zegtze/ leg ik geen weg af; maar trek
my / ende wy zullen snel / spoedig / willig ende bly-
moedig gaan. Hier uit kunnen wy dit besluyten.

1. Dat menigmaal / als'er verlaating is in op-
zicht van Christi tegenwoordigheidt / daar ook is een
verslapping in de pligten / ende in d'oeffening der ge-
nade. 2. Dat boesen te hebben in de pligten alzo op-
merkelijk en zwaar is voor de geloovige als het mis-
sen van troost. 3 Dat in de vroome is een hoog-ach-
ting ende een ernstige begeerte van verwijding in de
pligten / ofte van vryheidt / om te loopen in den wegh
van Godts beveelen. 4. Deze begeerte is Jesus
Christus zeer aangenaam / ende daarom wordtse ge-
bruykt als een beweegreden / in haar verzoek by hem
aan te dringen; hy neemt het wel / als een geloovige nu
schijnt te zullen stil leggen / zonder te werken / dat hy
na hem opziet / ende bidt en verlangt na hulp / om hem
wederom op zijn voeten te stellen.

Ten anderen, merkt waarom de persoon verandert
wordt / Trekt my, zeghtse / ende wy zullen loopen / in-
dien wy het neemen / dat door my verstaat wordt de
Kerk als samen vergadert / zo zal 't woordt wy
voorstellen de byzondere ledemaaten; en dan is 't zo
veel als / doet my goedt / ofte stort uw Geest over de
Kerk / ende wy zullen elk in onze plaats loopen / die
leden zijn: Het is met alle de leden beter / als 't wel is
met de Kerk in't gemeen; Maar 't schijnt eer te zien
op byzondere geloovige / dewijl haar de werking van
trekking aller-eygenst ende byzonderst is; Ende zo
ist aldus te verstaan; indien gy my trekken wilt / ende
door

door de sterkte van uw genade krachtelijk op my werken/ dan zullen'er veel meer vordeel by hebben; En dit heeft zijn waarheidt/ ten deele uit kracht van de medegevoeligheidt die'er is onder de leden van dat eene lichaam / ten deele, dewijl 't werk der genade den eenen te meer bequaam maakt en verbindt/ om uit te komen ten goede van andere; ten deele van wegen den invloedt/ welke de levendigheidt in den eenen kan hebben tot verwakkering ende levendigmaking van andere/ even gelijk dikwils de doodigheyd/ als zy in den eenen begint/ meer andere verzuurt ende besmet; zo kan de levendigheidt door Godts zegen ook doen. Deze zelve beweegreden wordt van David gebruykt Psal. 51. wanneer hy handelt op de bevestiging/ ondersteuning ende vryheidt van Godts Geest/ dan zeght hy / zal ik de overtreders uwe wegen leeren, ende de zondaars zullen zich tot u bekeeren, vers 14.15. Hy was niet alleen van voornemen hem zelven op te wekken / ende tederlijk te wandelen in de sterkte/ die hy zoude ontfangen; maar hy wilde ook zijn zelven ten goede van andere aanleggen/ ende hy beloofde zich daar in voorspoedt door de genade Godts/ ende zo zegt Josua, Jos. 24. 15. Ik en mijn Huys zullen den Heere dienen, 't welk te kennen geeft / dat zijn dienen van den Heere zoude invloedt hebben op zijn huys. Dikwils leert de bevinding / dat een levendige ziel in een vergadering ofte Huysgezin andere haast zal aanleyding geven en verwekken / om mede te arbeyden ende te zoeken.

Ten darden. De kracht van de reden/ in de samenknooping/ die zy met het verzoek heeft / geeft te verstaan. 1. Dat zy zeer op de heyligheidt verliest was / ende een yverige begeerte na meer heyligheidt hadt. 2. Dat zy voornam 't geen zy ontfing te gebruyken ende aan te leggen tot stichting van andere. 3. Dat deze voorneemens Christus zeer aangenaam waren. 4.

Dat

Dat ten waare zy getrokken wierdt zy in beyde zoude te kort komen. 5. Datmen nochtans wel blijdelijk zich mach verbinden / om tot zijn eer ende ten goede van andere te verschijnen / ende op zich neemen te doen / 't geen daar hy toe roepen en bequaam maaken zal ; deze dingen gaan wel te samen / dat als wy zien ende gevoelig zijn / dat wy van ons zelven als uit ons zelven niets kunnen doen / (2 Cor. 3. 5. wy dan nochtans ons oodmoedig mogen verbinden / om alles te doen door Christus die ons kracht geeft : Met een woordt ; ik heb van nooden (wilde zy zeggen) getrokken te worden / indien heyligheidt nodig is / ende ik hoop / dat ghy / die de heyligheidt in my ende andere uwe kinderen hoog acht/zult geven/wat ik zoek. Haar verbintenis om te loopen/ indien hy wilde trekken/ is geen ydel onder-neemen / maar een nedrige dring-reden/te kennen gevende eenige oprechtigheidt van hem gegeven/ maar geen vermogen in haar zelfs / doch zo/ dat hy die haar 't willen gegeven had / ook in haar het volbrengen moet wercken.

Het darde, in dit vers/ is het antwoordt/ ofte de gaze van dit verzoek ; de Koning, (zeydtse) heeft my gebracht in zijn binnen-kameren ; hy heeft my waarlijk gebracht/ waar ik wenste te zijn. De woorden / hy heeft my gebracht, zijnde vergeleken met het verzoek/ trekt my / ende de volgende vruchten waar door zy haar bidden keert tot prijzen / en dat met uitdrukkingen / die een soort van verrassing te kennen geven / die doen blijken / dat dit is een daadlijk antwoordt op haar gebedt/ ende een troostelijke omkeering ende verandering in haar staat.

In dit antwoordt let / 1. Wat zy ontfangt/ een edel privilegie / zy is ingelaaten in de binnen-kameren des Konings, tot naby hem / waar na zy verlangde / en nu heeft zy het. Binnen-kameren zijn de innigste plaatsen van gemeinzaame omgang / inzonderheidt

van

van Koningen; daar komt niemant van Hovelingen. Het was de plaats/ daar de Bruydegom en Bruydt zich samen verheugden/ ende het heeft een stilzwijgende tegenstelling tegen een groetenis by de weg/ ofte een inlaating tot de voor-plaatsen/ daar zy nu is ingelaaten/ is meer/ nochtans is het iets/ dat hier in dit leven te verkrijgen is/ 't welk wy oordeelen te zijn/ de genietinge van die liefde/ welke zy te vooren zocht/ ende om welke te gedenken zy zich daar na verbindt/ als hebbende die nu verkregen. Met een woordt/ zy is waar zy wilde zijn/ gelijk de werkingen toonen.

2, Let wie haar in deze binnen-kameren gebracht heeft; het is de Koning, hy/naamlijk/ dien zy gebeden hadt/ dat haar trekken wilde/ hadt haar verhoort. Deze Koning (als zijnde de voornaamste van alle/ die dit dien naam gedragen hebben) wordt genoemt de Koning/ by wege van uitnementheidt/ zo mede Psal. 45. 1:2. en Zach. 14. 9. Hy is niet alleen Koning ende opperste als Godt/ hebbende dezelve wezentlijke heerschappye met de Vader/ over alle de schepselen; maar ook ('t welk hier byzonder gemeint wordt) als Middelaar; hy is een Koning door gifte/ Psal. 2. 6. 7. en ook door overwinninge/ hebbende zijn Koninkrijk met zijn bloedt verkregen/ende door de kracht van zijn geestelijke wapenen/ die krachtdaadig zijn op de herten der zondaaren/ brengt hy haar tot onderdaanigheidt/ Psal. 45. 5. Zo belijdt hy voor Pontius Pilatus dat hy een Koning is/ Joh. 18. 36. 37. hoewel zijn Koninkrijk niet van deze wereldt is. Hy is het/ die door zijn bloedt voor de geloovige den toegang gemaakt heeft/ om na by Godt te zijn/ gelijk'er staat Eph. 2. 18. door dien nieuwen ende levendigen wegh/ Heb. 10. 19. 20. zo dat zy wel mach zeggen/ dat hy haar in-gebracht heeft. Zy schrijft hem dit uitdrukkelijk toe. 1. Tot zijn lof/ ende om hem de erkentenis te geven/ die hem in dit

erk toekomt / 't welk zonder hem noit zou gewrocht
jn. Alle toegaan/ende nabyheyt by Godt/alle voort-
ang in heyligheit ende troost in plighten / behoort niet
lleen door ende van Christus gezocht te worden/maar
y moet over de zelve ook erkent worden / ende den lof
aar van moet tot hem weder keeren. 2. Zy merkt op
ant woordt op haar gebedt / ende zijn bereydheyt om
erbeden te worden ; Ik bad hem om te trekken
eydtse) ende hy heeft het krachtelijk gedaan ; Hy
ok my , ende bracht my in de binnen-kameren : hier
unnen wy zien / Eerst , Christus wordt lichtelijk
erbeden / gelijk Jesa. 65. v. 24. Eer zy roepen , zo
l ik antwoorden. Ten anderen, geloovige moeten het
eder-keeren des gebeds opmerken/en Christus daar
voor danken. 3. Zy erkent hy heeft haar in de bin-
en-kameren gebragt / om de weldaadt te meer groot
maken ende te roemen ; want het is grooter eer/
it zy daar niet alleen is / maar dat de Koningh selfs
elijk de Vader van de verlozen Zoon) haar ontmoet/
de ingenoomen heeft ; Christi convoy ofte bygeleydt
van groote waarde / ende de Zondaars mogen het
ar mede wel avontuuren / ende niet wanhoopen van
egang 4. Zy schrijft het hem toe/ op dat zy zijn ge-
de moge in haar memory houden / waar door zy
at / en deze privilegien geniet / ende op datze onder
zelve nedrigh moge zijn / als niet hebbende eenige
n die van haar zelven / het is veel / dat men onder 't
voelen ende eene schoone voor-windt van vloeyende
fde zich effen schikt / ende nedrigh is ; En het is
tsaam vol te zijn van dezen nieuwen wijn / ende het
el te dragen.

3. Let op de kracht van 't woordt in de grond-taal/
velk hier overgezet wordt / hy heeft my ingebracht,
lijk'er staat Hoogl. 2. v. 4. Doch het woordt in die
njugatie , waar in het in de eerste taal gebruykt
ordt / betekent / hy dede ofte maakte my te komen

ofte ingaan; En zo wikkelt het in zich. 1. Een soort van afkeerigheidt / ende onbequaamheidt in haar zelven. 2. Vele zwarigheden in de wegh. 3. Een krachtdadigh werk van dit alles te overwinnen / ende haar krachtelijk over dat alles heen te brengen / gelijk het woordt gebruykt wordt / Psal. 78. v. 71. alwaar gesproken wordt van Gods overbrengen van David van de Kudde / om Koningh te zijn / over zo veel zwarigheden heenen; Hy deed hem van achter de Schapen komen, om te weyden Jakob zijn volk.

Het laatste in dit vers is / 't effect ofte de vrucht volgende op deze hare inlating; naamlijk uitstekend' groote geestelijke blymoedigheit in haar selven / ende vrolijkheit des herten in andere / waar door haar eygen ende der anderen hert zeer uitgebreyt waren in plichten / gelijk zy hadt toegezeydt; En daarom wordt wederom de persoon van my verandert in wy; want eerst zeyde zy / hy heeft my gebracht, enz. maar nu zeghtse / wy sullen ons verheugen. De vruchten by wege van dankbaarheidt worden in twee uitdrukkingen voorgestelt. 1. Wy zullen ons verheugen, en in u verblijden. En 2. Wy zullen uwe uitnemende liefde vermelden, meer dan den wijn: En gelijk zy haar beweeghreden nam / terwijl zy Christi liefde begeerde / van die achting / welke alle de geloovige (onder de naam van Maaghden) daar van hadden; zo gaat zy nu / hebbende verkregen wat zy zocht / haar achting van die genieting bevestigen / uit de bevinding van de zelve geloovige / onder de naam van oprechte; op dat zy / door zo een algemeen getuigenis over beyde die stellingen / haar geloof te meer zou bevestigen / nopende de daadlijkheidt van Christi waerdigheidt; nademaal haar estime van hem niet uit een bedrogen gevoelen in haar zelven voortquam / maar op zulke vaste redenen gebouwt was / datse zich dorst beroepen op de bevinding van alle de geloovige / die Christus wel

waar-

waardig oordeelden bemindt te worden: En zo wordt
it hier niet alleen ingebracht / om de natuur der ge-
oobige te toonen / welker gestalte haar natuurlijk
eight / om Christus te beminnen / maar ook om de
oortreflijke beminlijkheidt van Christus aan te wij-
en / als een voorwerp / dat waardigh is bemint te
worden / in de overtuiging van alle / die hem oit ge-
ent hebben.

d'Eerste uitdrukking houdt voor een warme veran-
ering op haar genegentheden ; zy is niet zo ras inge-
uten in de binnen-kameren / of zy roept uit / O wy
ullen ons verheugen, en in u verblyden ; Allwaar wy
ebben Eerst haar oeffening en gestalte / welke is / ver-
eugt en blijde te zijn ; vrolijkheid en blijdschap / schik-
ende 't hert om te prijzen / worden somtijds zo wel
erepst / als bidden. Indien wy op deze blijdtschap
en / gelijk zy hier staat / zo geeft het te kennen.
Dat'er trappen en stappen zijn in de gemeinschap
et Christus ; en dat de heylige somtijds tot hooger
appen daar van worden ingelaten / dan op andere
den ; gewis / het is een vrolijk leven na by Christus
zijn / en in zijn binnen-kameren. 2. Deze blijdschap
nabyheidt by Christus / die de grondt van die blijd-
hap is / zijn dikwils beyde de vrucht en 't gevolg van
gebedt / wanneer 't geloof op een levendige wijze in
e plicht geoeffent wort. 3. Dat 't geloof ontrent Chri-
us geoeffent / kan een schtelijke verandering ten goe-
maken in een geloobigens staat / Psal. 30. vers 6. 7.
z. 4. Dat een geloobige behoort op te merken de
eranderingen van Christi bedeylingen / de beant-
wording van zijn gebeden / ende daar mede navol-
gns aangedaan zijn / 't zy hy 't antwoordt uitstelt /
zy dat hy een tegenwoordigh antwoordt geve. Het
eede in deze uitdrukking is 't voorwerp van deze
ijdschap / naamlijk in u, niet in koorn ofte most /
h in haar tegenwoordigh gevoelen / maar in hem /

als

als den Autheur van haar tegenwoordige troostelijke staat / en als zijnde zelfs haar gelukzaligheidt / zelfs in haar grootste genietingen / volgens dat woort 1 Cor. 1.v.31. Die blyde is, zy blyde, ofte roeme in den Heere; En dit geeft de blijdschap de rechte hoedanigheid / ende bewaart die / van 't ontaarden in vleeschlijk vermaak / wanneer hy die blijde is / in den Heere blijde is; en 't is een goedt mark-teken / om zulken blijdschap / die met recht onder de naam van de blijdschap des Heeren mach gaan / te beproeven; ende die zal de kragt in sig hebben / om ons in sijn weg te sterken. Neh. 8.v.10. Ten darden, wy mogen hier tweederley verandering van 't getal aanmerken in het spreeken van de Bruydt. Het is wy, 't welk was my, de Koning heeft my gebracht, zeyde zy / maar nu / wy zullen ons verheugen. De redenen zijn gegeven / als wy spraken over 't versoek; en verder / wy mogen hier by voegen / dat het is om te toonen / datze in haar practijk overeenkomt met 't geen zy opnam; en om te toonen / dat die toelating van haar in de binnen-kameren ten goede van meer andere quam / ende dat die daar mede moesten opgenomen zijn / in met haar te loven: d'Andere verandering van de persoon is van de darde tot de tweede / van Hy, de Koning / tot U, in de tweede persoon / wy zullen ons in u verheugen / 't welk toont een heylige welgevalligheid ende vermaak / somtijds haar doende spreken van hem / somtijds tot hem; nochtans zo / datse geern Christus heeft tot het voorwerp ende tot het onderwerp van haar spreken / ende hoe hy haar meer is / hoe zy te meer voldaen is: Dit zijnde een ander mark-teken van geestelijke vreugde / ende van opgenomentheid met Christus; want die maakt / dat Christus voor haar t'elkens te meer is / ende dat zy onder die vreugde altijdt trachten / hem te nader te zijn.

Het tweede effect is / wy zullen uwe uitnemende

liefde vermelden meer dan den wijn. Wat verstaan wordt door die liefde ende wijn, ook waarom 't getal van enkel tot meer is verandert/is te voren verklaart. Het woordt vermelden ofte gedenken, geeft deze dry dingen te kennen; Eerst, een dankbare erkentenis van de ontfangene gunst/ ende een maken dat het tot zijn lof gedacht wordt; Dit gedenken is gestelt tegen het vergeten/ Psal. 103. v. 2. waar uit wy twee dingen kunnen aanmerken. 1. De erkentenis van de weldaden/ die wy hebben ontfangen is een noodzaaklijk deel van den plicht des lofs/ zy zullen noit prijzen voor een weldaadt/ die niet willen erkennen/ dat zy die ontfangen hebben: vergeting en ongeloof bederven veel den lof. 2. Die meest om een weldaadt bidden/ zullen allerdaadlijkst prijzen/ als zy is ontfangen; en dit laatste is zo veel een plicht als het eerste/maar daar wordt zo geen conscientie van gemaakt/ en 't wordt zo navolgens niet betracht/ dan van herten/ die Godts goedheit aan haar zelven erkennen. Ten tweeden, het geeft te kennen een gedenking van deze bevinding van Gods goedheid tot haar eigen profijt/ voor den toekomenden tijdt. Aldus moet ieder openbaring van zijn genade bewaart worden als een bevinding voor het toekomende/ wanneer die gestalte mach weg zijn/ende hy zijn aangezicht mach verbergen/ waar op een veranderinq in de gestalte der geloovige volgen zal. Het is goedt/ dat men den indruk van zijn vriendelijke openbaringen steeds op zijn hert houdt/ zo trachtede den Psalmist te doen/ Psal. 119. v. 93. Ik en zal uwe beveelen in der eeuwigheit niet vergeten; want door de zelve hebt ghy my levendigh gemaakt. Ten darden het geeft te kennen/ dat zy dit alle beyde doet met vermaak; wy zullen uwe uitnemende liefde gedenken, zegt zy/) meer dan den wijn, dat is de gedachte van Christi liefde smaakt/ ende zal smaaken zoeter dan wijn/ ofte eenige verquikkingen onder de schepselen;

zelfs de gedachten daar aan zijn/en zullen zijn zo hertsterkende ende verquikkende.

De laatste uitdrukking/ d'oprechte hebben u lief, wordt'er by gevoeght tot bevestiging/ gelijk gezeit is over vers 3. ende kan aangemerkt worden/ als ingebracht om een tegenwerping wech te nemen; want tot de Bruydt mocht gezeyt worden/ wie wil zich so met u in Christus verblijden? Zy antwoord/wat ook het meeste deel van de wereldt mach doen/ nochtans die geestelijke zinnen hebben/ hebben Christus lief/ gelijk ik doe. Het onderscheit tusschen deze ende de vorige uitdrukking in 't eynd van 't darde vers bestaat in twee dingen. Eerst, hoewel de personen de zelve zijn/ zo geeft zyze evenwel verscheyde namen: Daar noemt zyze Maaghden, als zijnde kuys in haar liefde/ zich niet voegende tot de afgoden/ noch gaande hoereren na de schepselen; hier noemt zy haar oprechte, als zijnde eenvoudigh/ geen veinzaarts/ noch scheynheylige/ maar die in der daadt waren/'t geen zy scheenen te zijn/ schikkende haren wandel na haar belijdenis; zodanig was Job, Job I. v. I. een oprecht man, zoo een was Nathanael, Joh. I. v. 47. waarlijk een Israëlijt: deze hebben geen dubbelde ooghmerken/ noch dubbelde herten/ maar zijn recht uit/ en kunnen de toetsteen uitstaan/ dewijl haar practijk des levens is haar hert zelfs na buyten gekeert. Het andere onderscheydt is in 't oogh-wit; eerst wierden zy ingebragt/ als zijnde begeerigh na Christus/ gelijk zy zelf was; nu werden ingevoert als vermaakt met Christus/ als hy genooten wordt; die twee dingen gaan samen; En al wie na Christus begeerigh zijn/ zullen met hem vermaakt zijn/ terwijl hy tegenwoordigh/ ende over zijn afwezen verdrukt ende aangedaan zijn. In beyde toont zy/ datse in haar gestalte geschikt is/ overeenkomende met het geslacht van Godts kinderen/ en zy vraaght niet van wie zy ook verschilt/

schilt / indien zy maar haar gelijkformigh is.

Aanmerk. 1. Al waer liefde tot Christus is / daar wordt oprechtigheidt betracht / en daar is geen ware liefde in een huychelaar te vinden; want oprechtigheid en liefde tot Christus gaan samen. 2. Oprechtigheid een mark-teken van een Maaghd / ende ware geloovige; indien wy willen weten / wie de Maagden zijn / waar van vers 3. gesprooken wordt / zy zegt het ons hier / het zijn de oprechte. 3. Alle die oprecht ende eenvoudigh zijn / komen onder een hooft ende rekening; alle zijnze van de zelve geestelijke gestalte ende natuur / ende 't geen van een van haar gezeyt kan worden in opzicht van dat / kan van haar alle gezeyt worden. 4. God rekent de geloovige niet na de trappen van haar voortgang / maar na de soort en natuur van haar wandel / indien zy oprecht is / of niet; dat is / indien zy recht zijn in opzicht van haar eynden / beweeghredenen / en wijze van doen in haar goede pligten / of niet. 5. Die mark-tekenen welke de geloovige als zoodanigh in 't gemeen passen / ende die gevallen / welke met de ordinaire wegh van alle de heylige in de Schrift overeenkomen / zijn vast / ende men mach 'er op staan / in onze oprechtigheyt ofte goedheyt van onse staat te besluyten; maar op byzonderlijke blijken ofte sonderlinge bevinding mach men zo niet op leunen in dien opzichte / als of onze oprechtigheid / ofte de goedheyt van onze staat niet konde zonder deze bewezen worden / waar in lichtelijk een geveinsde een kind Gods nader kan gelijken / dan in 't gene de Heyligste als zodanigh meer gemein ende ordinaar is.

Vers 5. Ik ben zwart, doch lieffelijck (ghy Dochteren Jeruzalems) gelijk de Tenten Kedars, gelijk de Gordijnen Salomons.

Vers 6. Ziet my niet aan, dat ik zwart-achtigh ben, om dat my de Zonne heeft beſcheenen: de kinderen mijner Moeder waren tegen my ontſteken. Zy hebben my gezet tot een Hoederinne der Wijngaarden; mijnen Wijngaart dien ik hebbe, en heb ik niet gehoedt.

IN het vijfde en ſeſde vers, hebben wy het tweede deel van de Bruyds eerſte reden; en die is een aanſpraak/ die zy doet/ aan de Dochteren van Jeruzalem; waar in zy vers 5. een beſchryving geeft van haar zelven/ en dan vers 6. paſt zy die toe ende verklaartze/ tot een ſtichtelijk gebruyk voor deze beginners.

Tot verklaring van deze plaats zo laat ons zien/ 1. wie deze dochters van Jeruſalem zijn/ 2. welk het oogmerk van deze woorden is/ 3. welke der zelver afhanging en ſamenknooping met de voorige is. 4. welke in 't byzonder de zin daar van is.

Voor eerſt: Door Dochters van Jeruzalem in 't gemeen/ worden zekerlijk verſtaan Belijders/ Ledematen van de Kerk/ en zo geboren in/ en behoorende tot Jeruzalem: maar om dat'er zijn veelerley ſoorten van leden/ zommige ſterk/ zommige zwak/ zommige gezondt/ zommige ongezondt/ zommige teder/ zommige profaan/ zo moeten wy een weynigh nader onderzoeken/ wie door deze Dochters van Jeruzalem verſtaan worden/ dewijl'er dikwils in dit Liedt van haar geſproken wordt.

Eerſt, wy zien de zelve aan als onderſcheyden van de Moeders kinderen, waar van in 't volgende vers ſtaat/ als zijnde een party/ die verſchilt van de dochters/ waar van hier ſtaat/ en zoo moeten zy niet ge-

rekent

rekent worden onder de profane/ verbitterde/ hert-vyanden van de godzaligheidt/ die nochtans in de Kerk leven. Zy en zijn de slimste dan niet van de gene/ die in de Kerk leven.

Ten anderen, wy nemen haar ook als onderschepden van de Maaghden/ en oprechte/ die Christus beminden/ en zich in hem vermaakten/ in 't vorige vers: want wy zullen haar/ Kap. 5. vers 8. 9. Kap. 5. v. 1. zeer onwetende van Christus vinden/ hoewel zy hebben eenige genegentheidt. Met een woordt/ wy oordeelen/ dat zy tweederley Belijders insluyten/ 1. zulke die zwak ende noch niet ter degen geformeert zijn/ nochtans leerzaam zijn/ ende acht gevende op de uitterlijke ingestelde Gods-diensten/ ende de Godzaligheit in de practijk desselfs; Dit blijkt uit haarieder respect ontrent de Bruydt/ ende de vrage die van haar wordt voorgestelt/ Kap. 5. v. 9. 2. Zy bevatten zulke/ die geformeerde geloovige zijn recht eerlijk/ en die eenige gezonde beginselen hebben/ nochtans met veel zwakheit en onwetenheit vermengt/ die derhalven tot de lengte van een volwassen Christen niet en komen/ zulke die melk van noode hebben/ en geen sterke spijze kunnen verdragen; zo veel blijkt uit haar vragen ende onderneming/ Kap. 6. v. 1. zy waren Dochters/ terwijl zy noch in der daadt zeer onwetende van Christus waren/ en zeer gereedt om hem op te wekken eer het hem luste (gelijk die menighmaal herhaalde bezweering te kennen geeft/ welke de Bruydt doorgaans in dit Liedt haar doet) en zy waren noch Dochters/ zelfs na dat zy wat beter geleert en aangetrokken waren. Wy vinden 1 Joh. 2. v. 13. dat den Apostel van dryderley geloovige spreekt/ 1 Vaders, dat zijn gewassene geloovige/ rijk in bevindingen/ zulke achten wy/ dat door de Bruydt in dit Liedt verstaan worden 2 Jongelingen, die sterke ende wel-gevorderde geloovige zijn/ zulke waren de Maaghden en oprech-

te/ waar van alhier gesproken is. 3. Een darde soort worden genoemt Kinderkens, dat is/eenige die/als het ware/nog aan de borsten zijn/en die in kennis/ practijk of bevinding niet en zijn gekomen tot een vasticheid/of die hare zinnnen niet geoeffent hebben/om het goedt en quaad te kennen/gelijk'er staat Heb. 5. v. 14. Zulke achten wy deze Dochters van Jeruzalem / en zo kunnen onder haar bevat worden belijders/ die niet en staan in de weg van haar eygen stichting/ hoewel zy zwak zijn.

Ten anderen, het ooghmerk van haar reden tot haar/is voor te komen/dat zy zig niet en mochten stooten aan het kruys / noch afgeschrikt worden van de godzaligheidt / om dat'er eenige zwarigheit ofte smetten in haar te zien waren; want het is een groot struykel-blok voor zwakke Belijders / als zy zien dat tedere godzaligheit vergezelschapt gaat met lijden (inzonderheidt als de godzaligheidt wordt vervolght en tegen-gegaan van Belijders van de zelve waarheidt:) Daarenboven als zy zwakheden en zondige smetten zien in personen / die uitnemende godzaligh zijn. Nu haar ooghmerk is / zich te voegen tot haar stichting/ om haar in die beyde te voldoen.

Ten darden. De reden waarom zy met dit discours even achter de voorige inkomt('t welk de samen-knooping der woorden toont) kan tweederley zijn. Eerst: Om een tegenwerping die gemaakt mocht worden/ wech te nemen / zo iemant mocht zeggen / waar toe al dit verheugen? zijt ghy niet besmet met zonde / en zwart geworden door lijden? Zy antwoordt door een onderscheidt / toestaande dat zy ten deele zwart was/ en dat zulks de waarheidt was / nochtans die zwartigheidt konde wel bestaan met lieflijkheit / 't welk zy vertoont / en datse derhalven zich ook ten deele mocht verheugen. Ten anderen, dit kan op deze wijze aan het voorige hangen / op dat zy haar voornemen mocht bevorderen / van andere mede aan te zetten / om zich

met

iet haar te verblijden/ zo tracht zy deze twee gele=
entheden van aanſtoot (genomen van de feylen en 't
jden der godzalige) uit de wegh te nemen van de
zwakke belijders/ op dat zy haar mede mocht krijgen
iet haar; en zo komt het wel met 't oogmerk overeen.

Ten vierden. Let nu noch byzonderder op de woor=
en/ waar in zy tracht deze twijffelingen te voldoen/ en
y zult deze dingen daar in vinden. 1. zy ſtaat toe 'tgeen
e waarheid is 2. Zy ſtelt de hoedanigheit van dien
oor een onderſcheiding/ 3. zy opent het door gelijkeniſ=
n/ en deze 3. dingen zijn in het 5 vers, 4. Zy paſt het toe
n het 6 vers, en 5. Zy verklaart het nog byzonderder.

Eerſt dan (zegſe) ik antwoorde/ door toe te ſtaan 'tgeen
e waarheidt is; Ik ben zwart, beyde door kruyſen
n verdorventheden/ dat kan niet geloochent worden.

Ten anderen, Zy ſtelt de hoedanigheidt van 't geen
y toeſtaat/ al ben ik zwart/ nochtans ben ik lieffelijk,
at is/ ik ben niet in alles ofte geheel en al onlieffelijk/
ijn ſtaat is gemengt/ zijnde opgemaakt van kruy=
en en vertrooſtingen/ verdorventheden en genaden/
choonheidt en zwartigheidt.

Ten darden. Zy verlicht deze beſchrijving van haar
elven/ ofte haar vermengde ſtaat door twee gelijke=
iſſen/ beyde ſtrekkende tot een ding/ ofte d'een der
elver dienende/ om haar zwartigheit af te zetten/ d'an=
ere haar ſchoonheit. 1. Ik ben (zeytſe) gelijk de ten-
en Kedars, dewelke zwart-achtig waren/ ende van
een groote waarde/ dewijl zy van de gene/ die daar
n woonden/ zo menigmaal in die heete landen wier=
en overgedragen; Dit ſtelt haar zwartigheid voor.
. De andere gelijkenis/ datſe was gelijk de gordijnen
alomons; Hy bouwde heerlijke wooningen/ en zijn=
e een rijk Koning/ zo hadt hy buyten twijffel koſte=
ijke behangſels; Dit ſtelt haar ſchoonheit voor/ als
f zy wilde zeggen/ gy moet van mijn waardye niet
ordeelen uit eene zijde/ byzonderlijk mijn buytenſte

zijde/

zijde / ofte uit een aanmerking; want ik heb in my / en om my te vernederen / en om my te troosten. Het kan ook wel wezen / dat al waren deze tenten Kedars van buyten niet schoon / zy nochtans van binnen wel voorzien waren / en dat de gordijnen Salomons, die rijk waren / uitterlijke deksels hadde van minzeer rijk waren / uitterlijke deksels hadde van minder waarde / gelijk den Tabernakel had deksels van dassen-vellen; en zo verlichten de gelijkenissen haren staat / en stellen de zaak meer na het leven voor; gelijk de tenten Kedars (zegtse) zien'er arm en slecht uit / nochtans zo gy na binnen ziet / zy zijn heerlijk; zo acht het ook niet vremt / zo ik aan 't oog zonder schoonheidt schijne / daar kan zijn / ja daar is lieflijkheit van binnen / indien ghy het konde onderkennen / want des Konings Dochter is geheel verheerlijkt inwendig, Psal. 45. v. 14. welke wijze van onderschepding te maken / een merkelijk deel is van geestelijke wijsheidt en geleertheidt / en een groot middel om vrede in ons zelven te hebben; wanneer 't geen waar is van onze zwakheden / erkent wordt / ende nochtans 't besluyt 't welk de verzoeking daar uit wilde trekken / wordt geloochent. Hier zulje Aanmerken. 1. De staten der geloovige / zelfs de beste die zijn vermengt van goedt en quaadt / zonde en genade / troostelijke voor-rechten / en droevig lijden. 2. Daar is een vermenging van zwartigheidt in der geloovige haar schoonheidt / zelfs in haar beste gestalte ende staat; want zy is nu in des Koning binnen-kamer / en nochtans vinden wy haar hier zeggen; Ik ben zwart. 3. Geloovige indien zy recht opmerkten wat zy zijn / zy zouden haar zelven aanzien / als hebbende rechtstrijdige dingen in haar. 4. Alwaar de beschuldigingen zijn recht en welgegrondt / daar behooren zy erkent en aangenoomen te worden. Het is wijsheidt / zo onze zonde te erkennen dat wy de zelve ook onderscheiden van eenige genade Godts in ons. 6. Dat de geloovige hare zondelijkheidt aan-

aanmerken/ behoorde haar niet te doen loochenen haar
genade; en haar opmerken van haar genade/ behoor=
de haar niet te doen vergeten haar zondelijkheit. 7. Het
kruys /'t welk de godzaligheidt volgt/ ofte de smet en
vlek die er op een godzalig mensch is/ word rasser op=
gemerkt van de aanschouwers/ dan of de voordeelen
die'er op de heyligheidt volgen/ ofte de genaden en gee=
stelijke schoonheidt van heylige Lieden; Dit maakt
het noodzaaklijk dat men deze aanstoot wech neme.
8. Als het kan stichtelijk zijn/ zo mogen de geloovige
wel bevestigen de waardye en schoonheidt van de hey=
ligheidt/ ende haar eygen lieflijkheidt door de zelve/
zo wel als haar eygen swakheden belijden; in de Chri=
stelijke gemeinschap vereyst het beyde.

Hebbende haar antwoordt verlicht / zo past zy het
in de vierde plaats toe/ vers 6. Ziet my niet aan, zegt=
ze/ dat ik swart-achtig ben; dewijl ik lieffelijk ben zo
wel als swart/ zo ziet my niet alleen aan als zodanig/
en acht het niet vremt/ dat ik zo ben. Aanzien wikkelt
hier in verontwaardiging ende versmading; En zo
moet dit/ Ziet my niet aan, hier genoomen worden/
eerst, als een waarschouwing tegen verachting ende
smading/ Ziet my niet aan, enz. dat is/ veracht my
niet/ als of'er niets begeerlijks in my was/ want de
zonde die dikwils past ende wacht op de verdrukking
van Gods volk/ verduystert de schoonheit der gena=
de/ ende maakt/ datse in de wereldt gesmaadt/ ende
kleyn geacht worden. Ten anderen/ dit ziet my niet
aan is een waarschouwing/ om af te manen van het
gaar-oogen/ ofte curieus verwonderen over eenig
kruys/ dat op haar was/ ofte over zonde die in haar
was. Het behoorde niet te zijn het voor-werp van haar
curieusheidt/ veel min van haar vermaak ofte con=
tentement/ het alzo te zien; Het wordt in Edom ver=
voordeelt/ Obadja v. 12. Doe en zoudt gy niet gezien
hebben op den dag uwes broeders. Daar-beneffens/

ter=

terwijl zy zegt / ziet my niet aan, dat ik zwart-achtig ben, zo wil zy haar niet afmanen / van haar swartigheidt enkelijk aan te zien / maar van die alleen aan te zien; het moest niet wezen de eenige grondt van haar onderzoek na haar staat / maar zy moesten ook kennis nemen van het goedt dat in haar was / zo wel als 't geen quaadt was. Zo moste dan haar zwartigheidt niet zijn de eenige oorzaak van haar aanschouwen; het most haar werk niet zijn / te vragen na haar krupcen en swakheden / en niet meer; Zy stelt voor vast / dat dit haar zou kunnen afschrikken en verbaart maken. En zo wordt het hier ingevouwen / dat de aanschouwers menigmaal meer letten ende naspeuren de swakheden der geloovige / dan haar genaden; en dit is de vrucht / dewelke volgt / zy verkrijgen haar zelven een aanstoot ende val.

Ten vijfden, in't overige van't zesde vers verklaart zy haar antwoordt noch voller / voor zo veel als haar zwartigheidt belangde (want zo vloejen de woorden in dit zesde vers.) En dat tweesins. 1. In haar lijden in't algemeen voor te stellen. 2. in een byzonderder verdeeling van de soort en gelegentheden van haar schijnonlieffelijkheidt.

Eerst in't algemeen / haar droeve staat wordt uitgedrukt in deze woorden / De Zon heeft my bescheenen, ofte heeft op my gezien. De Zon had in die contreyen groote hitte / gelijk wy zien kunnen in Jonas 4. v. 8. alwaar hem 't steeken van de Zon zeer quelde / Jacob zegt ook / datse hem brandde des daags / Gen. 31. v. 40. Daarom dankt de Heere Matth. 13. v. 6. 21. de verdrukkinge uit onder de gelijkenis van de brandende hitte van de zon. Hier is de zin (als of zy zeyde) het is geen wonder / dat ik zwartachtigh ben / ik heb allerley vervolging onderworpen geweest / en daarom kan ik geen uitterlijke schoonheidt hebben / maar moet in de oogen van de wereldt verachtelijk zijn / gelijk eenen de

heete

heete sonne straalen niet kan verdraagen / of hy wordt zwart gemaakt. Zo worden in deze uitdrukking deze dingen te kennen gegeven. 1. Vervolging. 2. Hevige vervolging. 3. Zichtbaare vruchten daar op volgende / zy is daar door zwart gemaakt. 4. Een duuring onder die vervolging / zulks geeft te kennen / het zien ofte schynen van de Zon op haar / tot datse zwart is geworden. 5. Daar is haar geduldig verdragen van die vervolging. 6. Daar is haar gevoelen van die vervolging. En nochtans 7. Zy is daar niet van beschaamt / dewyl zy toont / dat dit haar lyden geen oorzaak is / waarom andere zich aan haar stooten zouden.

Daarna gaatse byzonderder voort / om eerst haar lyden te beschryven / ende dan haar zwakheden. Eerst zy beschryft haar lyden. 1. in de instrumenten daar van. 2. in de oorzaaken. 3. en in de natuur van't zelve. De werkers van 't lyden zyn geen Heydenen / maar moeders kinderen; de zichtbaare Kerk is de gemeene moeder / die zo wel kinderen heeft / die na den vleesche geboozen zyn / als die na den Geest geboozen zyn. Deze kinderen zyn belyders van dezelve waarheidt / maar in der daadt niet alleen vreemdelingen / tegen de godzaligheidt ende ware teederheidt. Zodanigh was Ismael, en zulke zyn alle onvernieuwde menschen / die kinderen des vleeschs zyn / en zulke zullen 'er weesen / zo lang 'er een zichtbaare Kerk is / Gal. 4. vers 29. Van zulke instrumenten klaagt den Apostel / 2 Cor. 11. vers 26. Dat hy in perikelen onder de valsche broeders van binnen / zo wel als onder vreemde van buyten. Dit wordt niet enkelyk verhaalt / om te toonen dat'er zulke vyanden zyn / maar om te voller de benauwtheidt der Gemeinte voor te houden; zy wordt dikwils bitterder en loozer vervolght van de gene / die Christenen ofte belyders van 't Euangelium genoemt worden / dan van de Heydenen zelf.

Dan

Dan 2. d' Oorzaak van haar lijden / zo als 't van menschen quam / is / zy waren tegen my ontsteeken, (zegtse) zy had haar geen ongelijk gedaan in haar persoon (gelijk David dikwils van hem zelven zegt in diergelijken geval) hoewel zy niet vry was van zonden tegen Godt; maar 't quam van een boos-aardige / bittere gestalte van de natuurlijke menschen van de wereldt / die gelijk zy Christus haaten / zo ook alle die haaten / die zijne zijn. Joh. 15. 18. 19. achtende haar een afschraapsel van alle menschen / ende geduurige beroerders van de wereldt op geen andere grondt / dan om dat zy zodanige niet en zijn / als zy zelve zijn / en dewijle Godt haar uit de Wereldt heeft uitverkooren. Dit toont en dat haar verbolging zonder oorzaak was / en datse uit een byzonder trap van bitterheidt quam; Waar uit Merkt aan. 1. Daar zijn geen zo bittere vyanden van een godzaligh mensch / als een genadeloos boosaardig belijder; ziet Iesa. 66. 5. v. 2. Geenerley verbolging maakt de schoonheidt van een eerlijk geloobige zo zwarte ofte duyster / als wel de vuyle bittere smadingen van boosaardige belijders. Nochtans 3. geloobige zijn dikwils zelfs onder dat kruys. 4. En de meest beminde geloobige / zelfs Christi bruydt / zal zulks in de wereldt niet ontvlieden / onnozelheyd is geen bewaaring als voor de Conscientie van binnen; En indien de Bruydegom zelfs terwijl hy in de wereldt was / de verbolging niet ontging / zo kan de Bruydt niet denken vry te gaan.

3. De natuur van haar lijden wordt aldus uitgedrukt; zy hebben my gezet tot een hoederinne der Wijngaarden. Dat dit lijden inwikkelt / en niet een last die haar op gelegt was / blijkt uit het oogmerk en haar klachten daarenboven / dewijl het wordt gebracht als het blijk van den haat en boosheidt van deze vervolgers. Deze algemeene uitdrukking dan / vergeleken zijnde met andere texten / geeft deze byzonderheden

en in haar lijden te kennen / die haar zwartigheidt
veroorzaakten. 1. Dat haar lijden zwaar en moeje-
lijk was; want het was een groote slaverny / gestelt
te zijn / om de wijngaarden te hoeden / een hoederge-
maakt te zijn / was nacht en dag te waken / en zo
een wonder datse gezengt was; Matt. 20. v. 11. wort
van het dragen van de lasten in den wijngaart, in de hit-
te des daags, gesproken als van het grootste gewicht
en 't zwaarste stuk van haar werk. 2. Dat haar lij-
den smadelijk was; want het hoeden van de wijngaar-
den was een lage en verachtelijke dienst / daarom
staat'er Jer. 52. v. 16. dat de armste des Lands daar
men acht op sloeg / gelaten wierden tot wijngaarde-
niers; en het is een belofte Jesa. 61. v. 5. dat zijn volk
zou vryheidt hebben van die slaverny / en vreemde
luiden daar in voor haar gebruykt worden. 3. Dat
haar lijden in haar veroorzaakte droevige aftrekkin-
gen in den dienst Gods; want somtijds wordt in de
Schrift het arbeyden in den wijngaart gestelt tegen
Godt te dienen / als een aftrekkende ende afleydende
oeffening / 't welk voor Gods volk zeer drukkende
is. Daarom als zy een belofte hebben van een onmid-
delijker toegang tot den Gods-dienst / zo staat'er / zy
zullen vry zijn van zulke afleydende bezigheden / Jesa.
61. v. 5. en 6. En in plaats van dien zullen zy een an-
der werk in handen krijgen / naamlijk / Priesters des
Heeren, en Dienaars onzes Godts te zijn; als of deze
oefeningen eenigsins niet samen bestaan konden; En
zo stelt zy ook haar eygen plicht hier tegen / in de naa-
ste woorden. Met een woordt / deze quaadt-aardige
broederen veroorzaakten haar moeyte / schande / en
aftrekking van den dienst Gods / zo veel als zy kon-
den / en zy overmochten ten grooten deele.

Merkt aan. 1. De boosheidt in verrotte Belijders
zal somtijds tot een groote hoogte komen. 2. Deze
boosheidt in godlooze acht de ware tederheidt niets /

ofte de gene / die waarlijk zo zijn ; maar zy acht haar ende gebruykt haar / als of zy zeer gering en slecht waren. 3. Dikwils hebben de profaanste leden van de Kerk de uitnementheidt in uitterlijke dingen / en de godzaligste zijn in opzicht van die / in de geringste en laagste staat / zo datse somtijds de vroome als haar slaven stellen aan haar werk. 4. Dikmaal / terwijl de godlooze belijders in vermogen zijn / zijn de ware godzalige onder verdrukking.

Ten anderen, hoewel dit lijden scherp was / nochtans voelde zy haar zondige swakheden noch veel smertelijker / gelijk zy toont in de volgende woorden ; maar (zegtse met beswaartheidt) mijnen wijngaart dien ik heb, en heb ik niet gehoedt ; En deze hare sloffigheidt en sorgeloosheidt maakte haar swart / en veroorzaakte ook de swartigheidt / die op haar was door haar lijden. Dit deel van het vers wikkelt in. 1. Het privilegie van de Bruydt / 2. haar plicht / 3. haar zonde / 4. haar gevoelen daar van.

1. Haar privilegie is / zy hadt eenen wijngaart / die haar eygen was / behalven de gene waar over zy gestelt was om te hoeden. De gelijkenis van een wijngaart hier / moet in een andere zin genomen worden / dan in de voorige uitdrukking ; En dit moet ons niet vremt dunken / nademaal de gelijkenissen verklaart moeten worden na het verscheyden ooghmerk van de uitdrukkingen / en plaatsen / in welke zy gebruykt worden. Door een wijngaart dan moeten hier verstaan worden de byzondere privilegien / genaden en talenten van allerley soort / die van Godt aan een geloovige gegeven zijn ; dit zijn de dingen / daar over zy hadde moeten waken / welker verzuym swartigheidt op haar brengt / en sware beschuldigingen hier veroorsaakt. Die worden hier een wijngaart genoemt / ende ook Kap. 8. v. 13. ten deele / om dat'er vele en verscheydene genaden te vinden zijn in geloovige / als plan-

planten die in haar geplant zijn; Ten deele/ dewijle
deze haar stoffe van geduurige oeffening en arbeyt zul-
len uitleveren; en ten deele om dat zy 't geen zy heb-
ben/ moeten aanleggen/ op dat'er vrucht van kome/
ende renten werden ingebracht voor den Meester/ die
dezelve haar toebetrouwt heeft/ Kap. 8. v. 12. 13. De-
zen wijngaardt wordt hier de hare genoemt/ om dat het
byzondere opzigt en zorge daar over haar toebetrouwt
was.

2. Haren pligt is dezen wijngaart te hoeden en te
bewaken/ dat is/ de talenten die zy gekregen hadt te
gebruyken/ om te zien/ dat geen planten mochten on-
vruchtbaar zijn/ en dat haar geen inwendige ofte uit-
wendige oorzaak schade toebrenge: Christelijkheidt
ofte godzaligheidt is geen ledige praat/ elk privilegie
heeft een pligt die'er op wachtet.

3. Haar zonde is/ datze zo door andere aftrekkin-
gen/ als door haar eygen gebrek van wacht-houding/
verzuymt hadt het hoeden van dezen wijngaart/ zo
datse deze eene commissie/ die haar in handen gegeven
was/ niet hadde uitgevoert/ maar traagheidt was
haar overgekomen/ en de wijngaart was niet ge-
schikt/ doornen en netelen groeyden daar in/ en ten-
nen braken in/ en dit bedorf haar vruchtbaarheyt.
Met een woordt/ zy had geenzins beantwoordt de last
di haar van Christus opgeleyt was.

4. Zy toont datse daar gevoelig van is/ alwaar de-
zingen kunnen aangemerkt worden. 1. Zy ziet het
niet'er op. 2. Zy erkent het. 3. Zy is'er gevoeligh
van/ en was'er mede belast/ als met het grootste deel
van haar verdrukking. Het is quaadt/ geen wacht te
houden; want dat kan onvruchtbaarheit en bezwaart-
heit op een geloovige brengen/ maar 't is goedt/ dit te
bemerken/ en daar mede aangedaan te zijn/ en te wan-
delen onder 't gevoelen daar van/ zelfs in onze vrolijk-
ste gestalte/ zodanig als de hare hier was.

Merkt dan hier aan. 1. Geloovige hebben een moejelijke arbeydzame last van plichten haar opgelegt. 2. Zy kunnen dit werk ende dezen last haar opgelegt zeer verzuymen. 3. Verzuyming en verslossing maakt / dat het onkruydt groeyt in haren wijngaart / en dat het gebouw / datse moesten ondersteunen / neer valt. 4. Het en is de geloovige niet qualijk passende noch onnut / datze in haar meest verquikkende staten en gestaltens / droeviglijk gedenken aan haar voorige onzorgvuldigheidt / en datse behoorlijk daar mede aangedaan zijn. 5. Geloovige behoorden wel goede kennisse t'huys te hebben / hoe het met haar staat in opzicht van haar eygen gelegentheidt en staat. 6. Die best ervaren zijn in haar eygen staat / zullen zeer klaarlijk vinden / dat de oorzaak van haar quelling is in haar zelven; wat quaadt daar ook is in hare gelegentheidt / zy zelve hebben alleen de schuldige handt daar in.

Indien iemant mochte vragen / hoe doet dit laatste deel van het vers tot haar oogmerk / in het weeren van de ergernis van deze swakke beginners? Ik antwoorde; Het komt'er wel toe / want zegtse / daar is geen reden / dat gy zoudt aanstooten ofte onstelt zijn wegens mijne verdrukkingen / zy waren zonder oorzaak in opzicht van de menschen / hoewel ik onder veel zonde en schuldt ben voor Godt; Ende hebt geen afkeer van godzaligheidt ofte blijdschap in Christus / van wegen mijne zwakheden / want deze vlekken zijn my gekomen van mijn onzorgvuldigheidt / ende niet van de godzaligheidt zelfs (dewelke is de byzondere schoonheidt der ziele) daarom zijt gewaarschouwt door mijn gebreeken / en tracht voor te komen / datje zulken smet en vlek op uw belijdenis niet en brengt / door zorgeloosheidt en verzuym; maar acht Christi volk en wegen en de schoonheidt der heyligheit / die in haar te zien is / niet te min / maar te meer / om

at ik door mijn gebrek van wacht-houding en van
erheidt / deze ſchoonheidt in mijn zelven verdorven
eb / en dat is de reden / waarom ik zo leelijk ſchijne
zijn.

ers 7. Zegget my aan (gy dien mijn Ziele lief heeft)
waar gy weydet, en waar gy de Kudde legert,
in den middage; want waarom zoude ik zijn,
als eene, die haar bedekt, ofte ter zijden afwijkt
by de Kudden uwer Med-gezellen.

N het 7 vers hebben wy het darde deel van de
Bruydts eerſte reden / waar in zy zich keert van
de Dochters tot den Bruydegom; en 't ooghmerk
n 't geen zy hier ſpreekt / is / datſe door zig in 't gebed
't geloof tot Chriſtus Jeſus te voegen (die daar is
de dien zy tot haar trooſt erkent te zijn de groote en
ede Herder van zijn ſchapen / Joh. 10. v. 11.) mochte
waart worden tegen de ſchadelijke vruchten van die
ee quaden / die zy in het voorige vers erkende / te we-
n / verdrukkingen en zondige zwakheden; in opzicht
n d'eene / de laatſte / wenſcht zy Chriſti geleyd; en in
zicht van d'andere zoekt zy zijn trooſt; op datſe zo
der zijn zorge zijnde / door hem mochte onderſteunt
bewaart worden voor misdraginge: Dat dit is 't
gmerk / ende dat het alzo hangt aan 't voorige vers /
zonderheidt aan 't laatſte deel deſſelfs / zal klaar
ijken / door vergelijking van 't laatſte deel van dit
rs / met het laatſte deel van het voorſte vers.

In dit vers zijn deze dry dingen. 1. Den titel aan
hriſtus gegeven. 2. Het verzoek ofte de verzochte
ak. 3. De reden waar door 't verzoek wordt aange-
ongen.

Eerſt. Den titel ofte benaming / die is zoet ende be-
eeglijk / O gy dien mijn ziele lief heeft, in deſe be-

naming zijn deze dingen ingewikkelt; 1. Een beminlijkheidt in Christus / en zulken ziel-bewegende en verrukkende beminlijkheidt/als geen schepsel-schoonheidt heeft ofte hebben kan. 2. Een yverige en geweldige liefde in haar tot hem/ zo dat zy mach zeggen/dat haar ziel hem beminde / eer de begeerde ende schattede. 3. Een onsmaakelijkheyt van alles nevens Christus / als niemendal zijnde; Hy is het eenige voorwerp / 't welk hare ziele lief heeft / hy alleen heeft haar hert/ ende is in den throon als de voornaamste in haar genegentheden / ende heeft niemant die daar als mede-genoot wordt toegelaten / wien deze benaming kan toegepast worden. 4. Hier wordt ingewikkelt wat benaming Christus liefst zal aannemen/ naamlijk / de welke de meeste genegentheidt tot hem mede draagt; Een geloovige kan geen grooter eer noch aangenamer deel van eerbewijzing op hem leggen / dan deze / dat hy hem eygent en hem erkent / als 't eenige voorwerp van de liefde van zijn ziel / gelijk de Bruydt hier doet; O ghy dien mijn ziele liefheeft.

Ten tweeden, De zaak die van de Bruydt hier gezocht wordt/ wordt in twee verzoeken voorgestelt/ende dat tegen de tweederley druk waar in zy was / naamlijk/van kruycen ende swakheden; ende dewijl de vreeze der zonde haar wichtigst was / zo begint zy met het verzoek / 't welk haar daar tegen mocht bewaren / en in de reden dringt zy daar meest op. Het eerste verzoek dan is / zegget my aan, waar gy weydet, te weten uwe Kudde; want het weyden hier moet verstaan worden doender-wijze / dat is / waar hy andere weydet / ende niet lijdender wijze (gelijk in andere plaatsen) waar hy zich zelven weydet ende vermaakt. Het tweede verzoek is / zegt my aan, waar gy de Kudde legert in den middage; Dat is / maakt my bekent waar en hoe ghy uw volk troost en verquikt / onder yverige vervolgingen en beproevingen: zo gaan
deze

deze verzoeken op de betrekking en 't opzicht/ dat'er
is tussen Christus en zijn volk/ van Herder en Kudde/
die dikmaal in de Schriftuur voorkomt. In somma/
t geen zy zoekt/ is dit; gy die alle d'uwe bestiert/ als
een Herder een Kudde/ laat my weten hoe gy uw volk
chikt/ ende door-helpt in tijden van strikken/ en waar
gy haar verquikt in tijden van zwarigheit. Deze twee/
zijnde de groote plichten van een Herder/ worden van
Christus wel verricht. 1. Het is zijn werk/ haar te
weyden/ en te leyden in gezonde en veylige weyden/
Psal. 23. En 2. zijn werk is 't haar stille en koele rust-
plaatsen te geven in tijden van hitte/ wanneer de zon
begint te branden; en daarom bidtse hem/ nademaal
y beyde deze dingen aan d'uwe doet/ zo laat my de
echte weg weten/ om aan de weldaad van uwe zorge
eel te hebben. Welke twee verzoeken te kennen ge-
en deze navolgende dingen. 1. Dat'er is een nauwe
etrekking tusschen Christus en alle geloovige; Hy is
e Herder/ en zy zijn de Kudde Iesa. 40: vers 11.
zech. 34. vers 11. 12. Psal. 23: vers 1. 2. 2. Dat Chri-
i kudde kan zijn/ ja ordinaris is in gevaar van zon-
e ofte afdwaling; en oock van verdrukking. 3. Dat
hristus Jesus teder gevoelig is over zijn volk/ in
pzicht van eenig gevaar/ waar in zy zijn/ van zon-
e ofte van lijden; hy is de goede Herder. Ioh. 10.
rs 11. Hy draagt de lammertjens in zijn schoot,
sa. 40. vers 11. hy staat ende weydt zijn kudde,
ich. 5. vers 3. 4. Dat hy rustplaatsen en schaduwen
eeft tot verquikking en verberging van zijn volk/ in
e de stormen en hitten/ die zy mochten ontmoeten.
Dat de geloovige somtijds in benauwtheden niet
el weeten/ hoe zich of te bevrijden van verzoekingen/
zich gerust te stellen onder kruyssen/ tot dat hy
ar met licht en sterkte te hulp kome; zy kunnen de
at niet kennen/ waar uit haar verquikking en
oost komt/ voor dat het ontdekt werde/ gelijk 't was

aan *Hagar*. 6. Dat zelfs dan / wanneer zy niet weeten / hoe tegen de zonde bewaart / ende onder 't lyden overschaduwt te worden / Christus het beyde weet / en hulp voor haar in beyde deze gevallen opgeeypt heeft. 7. Dat gelijk hy 't is / die haar in strikken moet geleyden / en in het lijden ondersteunnen / alzo de gelovige / als zy in opzicht van beyde zijn ten eynde van haar verstandt / ook dan op hem moeten zien / om hulp en bestiering van hem in dezen.

Ten darden, de Reden / dewelke zeer gewichtig aandringt / om zijne leyding / want waarom zoude ik zijn als eene, die ter zijde afkeert, achter de kudden uwer med-gezellen? waar in deze dingen zijn ingewikkelt. 1. Dat Christus kan med-gezellen hebben (niet die in der daadt zo zijn / maar) zulke / die zich als even gelijk opzetten nevens hem / en het daar op aanleggen / datse andere mogen hebben die haar volgen / maar volgen Christus zelfs niet; Aldus worden de Ketters / valsche Christi / Math. 24. vers 23. 24. begeerlijkheden / afgoden / of wat ook Christus gelijk gestelt word / ofte boven hem / en niet onder hem / als tot zijn med-gezellen gemaakt; gewis 't oogmerk toont / dat zy geen vriendelijke med-gezellen waren; maar 't geeft te kennen de natuur van verdorvene menschen / die verleyders zijn / en de zonde van 't verleyde volk / dat d'eerste te veel voor haar zoeken / en de laatste haar te veel toeschrijven. 2. Dat deze med-gezellen kudden en deelvolgers kunnen hebben / even gelijk onze Heere Jesus heeft / zo staat 'er Math. 24. vers 23. 2 Pet. 2. vers 1. etc. 3. Dat geloovige kunnen / zo 't door Christi zorgh niet en wordt voorgekomen / afdwalen achter sommige van dese med-gesellen / en datse kunnen medegesleept worden op een weg van dwaling en afwijking met haar. 4. Dat geloovige voor dit quaadt bevreest zullen zijn / ende ook gevoelig van haar eygen genegentheyd daar toe. 5. Het geeft te kennen een af-

ijzen / ende verontwaerdiging van dat quaadt/van
ech te hoereeren van achter Christus/ waarom, zegt=
/ zoude ik zijn, enz. 6. Zy acht het een groote wel=
aadt in Christi weg bewaart te werden ; en maakt
t een byzonder deel van haar gebedt / dat dit haar
s haar weldaadt gegeven werde. 7. Zy oeffent het
loof in Christus/en brengt haar verzoeken biddende
t hem nopende al wat haar ontbreekt ; daar ontbree=
e wat'er ontbreekt / zy begeeft zich tot hem / om het
an hem te verkrijgen. 8. Al wie zeer ongeern zou af=
walen of in strikken vallen/ zal zich opwekken / om
rnstig met Christus te worstelen / om het voor te ko=
nen. 9. Der geloovigen gevaar van te zondigen/ (die
ok gevoelig zijn van haar genegentheidt om af te
walen) en haar zwakheidt/ om op Godts weg te blij=
en staan/ is een groote beweegreden / die in 't gebedt
ebruykt zijnde veel wicht heeft / om bestiering en
erhooring van Christus te verkrijgen / gelijk het is
n merkelijke spoor/ om te verwekken tot ernstig bid=
en ; want, zegtze/ waarom zoude ik zijn enz. 't welk
aar tegenheit tegen ieder verkeerde wegen te kennen
eeft/ ende haar verwachting / dat indien iets by hem
ermocht/ dat zoude vermogen ; en zo zullen wy be=
inden/dat haar succes in dit verzoek volgt in de naa=
e woorden.

II. DEEL. *Christi Woorden.*

Vers 8. Indien gy het niet en weet, ô gy schoonste onder de wijven; zoo gaat uit op de voetstappen der Schapen, ende weydet uwe Geyten by de wooningen der Herderen.

Van het achtste vers tot het 12. volgt Christi uitdrukkelijke antwoordt op haar voorige verzoek; en dewijl hy het is, die spreekt, zo neemen wy het op, als het twede deel van 't Kapittel. In de gelegentheidt van de Bruydt waren 1. Kruycen en verdrukkingen. 2. Zonden en zwakheden. 3. Strikken en gevaar van nieuwe feylen. Nu Christus schikt zijn antwoordt zo, dat hy op de troostelijkste ende lieflijkste wijze alle haar nooden mochte te gemoet komen; en dewijl zy allermeest aangedaan was met de vreeze van zonde, zo antwoordt hy dat eerst, zo zien wy dan, dat hy 1. in opzicht van de gewenste leyding in 't midden der strikken, een bestiering geeft tot haar plicht vers 8. 2. In zijn opzicht van haar troost onder haar lijden, en onder 't gevoelen van haar feylen, zo prijst hy haar vers 9-10. 3. Hy geeft haar een belofte, in opzichte van haare verdere vertroosting, vers 11. Het oogwit van alles is, haar te troosten, en dewijl ieder deel van het antwoordt is uit Christi mondt, zo kan het krachtdaadig tot dat eynde zijn.

In de bestiering vers 8. zijn dry dingen. 1. Den titel ofte benaaming die hy haar geeft. 2. De bestieringen zelfs, die twee zijn. 3. Een onderstelling, ofte grondt, op de welke hy die bestieringen geeft.

Eerst. Den titel die hy haar geeft, is, o ghy schoonste onder de wijven, 't welk veel is van Christus tot de Bruydt, die even te vooren haar zelven zwart noemde;

e; geloovige die nedrig zijn onder 't gevoelen van haar eigen zwakheden / zijn niet te min hoog geacht van Christus; en zijn gedachten van de geloovige zijn niet altijdt / gelijk haare gedachten zijn over haar zelven; ja in tegendeel / schaamroot te worden over haar eygen leelijkheidt is een byzonder deel van haar schoonheidt. Dat hy haar dezen titel geeft / bevat deze dry dingen. 1. Een daadlijke waerdye in een geloovige / boven de edelste persoon in de wereldt. 2. Een daadlijke estime ofte achting / die Christus heeft van haar / en die hy van niemant anders heeft. 3. Wonderlijke teerheidt / sich schikkende tot haar vertroosting / mits aan haar zelfs dese sijne gedachten nopende haar bekent te maaken / nu wanneer zy anders was droevigijk verdrukt / ende onder een dubbelde elende.
Indien gevraagt werde / hoe deze voortreflijke benaamingen en loftitelen op een zondig geloovige kunnen toe-gepast worden? Ik antwoorde vier-zins. 1. Door participatie en mededeeling van de godlijke natuur / zy hebben een indruksel van den Geest der heyligheidt haar medegedeylt / waar door zy Godt gelijken 2 Per. 1. vers 4. en niemant anders in de wereldt kan met haar in dezen vergeleken worden. 2. In opzicht van de toerekening van Christi gerechtigheidt / waar mede zy verciert zijn / en die zy aangedaan hebben / die haar zeer heerlijk en lieffelijk maakt / zo dat zy boven alle andere schoon zijn / door zijne lieffelijkheidt / die op haar gelegt is. 3. In opzicht van Christi genadige aanneeming / waar door hy haar al vry anders acht / dan de uitneemenste / koninklijkste en schoonste in de wereldt; zulken gunst vinden zy in zijn oogen. 4. In opzicht van Christi opzet / dessen / en verkrijging; zy is zo / en zal eyndelijk zodanig gemaakt worden; hy zal zorg dragen / dat zijn volk zal volmaaktelijk schoon en onbevlekt gemaakt worden / eer hy met haar gedaan heeft; Eph. 5. vers 26. zonder
vlek

vlek en zonder rimpel; al't welke eygen is aan een geloovige/van wien heerlijke dingen worden gesprooken ende geschreven/ die op niemant anders zijn toe te passen.

Ten anderen, de bestieringen zijn twe; wilt gy weeten/zegt hy/hoe uit strikken bewaart te worden? 1. Zo ziet/hoe de oude voortreflijke gewandelt hebben/ en volgt haar padt. 2. Houdt in achting de publijke ingestelde Godsdiensten/ en houdt u na by de zelve/ op dat gy bestiering uit het woordt moogt hebben/ door die gene/ welke ik de last opgelegt heb van 't zelve woordt te bedienen; ik heb (zegt hy) u geen nieuw licht te geven/ noch eenigen nieuwen weg ten Hemel u te toonen/ noch eenige nieuwe middelen/ instellingen/ ofte bedienaars onder u te zenden/ ook en moet gy geen onmiddelijke openbaaringen verwachten; maar wandelt in 't licht dat door u schijnt/ door de Prediking des woordts van mijn Dienaars/ die de onder-Herders zijn/ die ik over u gestelt heb; want alzo bestier ikze alle door mijn raadt/ die ik namaals opneeme in de heerlijkheidt.

D'eerste bestiering (gaat uit op de voetstappen der schaapen) geeft te kennen. 1. Dat alle geloovige van outs en onlangs/ van eene kudde zijn/ van een gemeen belang/ en onder de zorg van eenen oppersten Herder/ dit is de kudde waar van gesprooken is vers 7. waar van Christus is een Herder. 2. Dat'er maar eenen weg ten hemel is/ in opzicht van't weezentlijke van geloof en godzaligheidt/ waar op de gene die voorgingen/ wandelden/ en die achter volgen/ moeten wandelen/ indien zy daar oit meinen te komen. 3. Dat'er veele in alle eeuwen zijn/ die Godt geholpen heeft in tijden van beproeving/ om in zijn weg te blijven/ en door alle zwarigheden bequaamlijk ten Hemel gevoert zijn. 4. Dat geloovige de zulke boven andere moeten opmerken/ als zijnde inzonderheidt navol-

olginge waerdig. 5. Dat zy behoorden en mogen
olgen de prijsselijke praktijke der geloovige in voori-
e tijden/ en niet staen na singulierheidt. 6. Dat het
prijsselijk is / en dikwils veplig in tijden / waar in
ieuwe gevoelens en leeringen in zwang gaan / dat-
men de weg volgt / van de gene die wy zeker weeten /
at voor ons ten Hemel zijn gegaan / Heb. 13. vers 7.
Thess. 2. vers 14. Heb. 6. vers 12. Deze navolging
an andere moet bepaalt worden met die nodige
waarschouwing / voor zo verre als de praktijk van
ndere met het eerste patroon Christus overeenkomt/
Cor. 11. vers 1. Met een woordt/ deze bestiering/
ont / dat'er geen weg is / dan de goede oude wegh,
aarmen na vragen moet/ en die men in de afvalligste
iden volgen moet/ Ierem. 6. vers 16. en dat wy moe-
n haar voetstappen volgen / trachtende navolgers
an haar geloof te zijn / die voor ons met eere zijn
oorgeholpen.

De twede bestiering, stelt haar aan 't rechte gebruyk
aanlegging van de bediening des woordts / welke
y wil datze zullen in achting houden / weydet uwe
eyten by de woonigen der Herderen. Herderen hier
't getal van veele zijn de dienaars van dien eenen
erder / wien de schaapen eygen zijn. Zo worden de
ienaars Schaapherders ofte Herders genoemt/
eyde in't Oude en Nie uwe Testament. 1. Van we-
en haar betrekking op Christus / van wien zy gelast
ijn de schaapen te weyden. Hy is de eygenaar / zy
ijn maar Herders. Ezech. 34. 2. Van wegen haar
etrekking op de kudde / die haare zorge is toebe-
rouwt / en voor welke zy rekenschap moeten geven.
Heb. 13. vers 17. 3. Van wegen de natuur van haar
ediening/ als moetende geduurig / met moeyte / en
nderlijk waargenomen worden ; want zodanig is't
erk en de zorge van een Herder / gelijk wy kunnen
ien/ in 't geen Iakob van hem zelven zegt / als hy de

last

last had/van Labans kudde te weyden/Gen. 31. vers 40. 4. Om te toonen de noodzaaklijkheidt van die instelling/ en 5. de Achting welke 't volk van haar moet hebben/ die over haar zijn in den Heere. Geen kudde heeft meer een Herder van node/ dan een vergadering een Predikant van doen heeft; dewijl volk zonder arbeyders/ zijn als schaapen zonder herder/ Matth. 9. vers 36. onder eene droeve noodtzaaklijkheidt van te dwaalen ende verlooren te gaan. Ten anderen/ van de tenten der Herders wordt hier gewach gemaakt met opzicht op die quartieren/ alwaar de Herders in de woestijne tenten met zich omdroegen/ en zo naby de tenten te zijn was naby de Herders te zijn. Het schijnt wel/ dat zy lammeren en geyten naast aan haar tenten hieuwen/ om dat zy het opzicht meer van doen hadden/ dan d'andere van de kudde; want dat een Lam in zijn vryheidt was in een ruyme plaats/ was gevaarlijk. Hos. 4. vers 16. Door geyten verstaan wy jonge onbeproefde geloovige/ ofte belijders. Waar uit het klaar is; 1. Dat'er zijn geyten en jonge in Christi kudde/ 2. Ja/ dat de sterkste geloovige/ zelfs de Bruydt/ haar zwakheden hebben/en dat'er eenige byzonderheden zijn; want deze bestiering wordt de Bruydt gegeven als een byzonder en beproeft geloovige/ en nademaal gemeinlijk zwakke geloovige lammeren genoemt worden/ende onvernieuwde menschen bokken, zo worden misschien hier de geyten genoemt/ om uit te drukken de overblijfsels van de zondige natuur zelfs in geloovige/ 't welk de reden is/ waarom zy het opzicht van doen heeft. 3. Het is klaar/ dat het Predik-ampt is een geduurig blijvend ende nodig ampt in de Kerk/anders zou deze bestiering niet altijdt voldoen/ de vraage die hier van de geloovige voorgestelt wordt. 4. De sterkste geloovigen is het Predikampt nodig en nuttig. 5. Het is een groot deel van een Predikants last/ de geloovige

op de rechte weg te houden / in verstrikkende en verleydend tyden. Eph. 4. 12.13. enz. 6. De geloovige dienen de publyke instellingen ende Christi dienaars te gebruyken / inzonderheidt in opzicht van strikken ende dwalingen; en zy dienden haar bestieringen van haar te neemen / en in haar zwarigheden met haar te beraaden / en haar raadt moeste by haar veel gelden. 7. Wettige afhanging van een Predik-dienst is een groot middel om zielen van dwaling te houden / daar in tegendeel / als men een Predikdienst weinig acht / onvaste zielen af-geslingert worden. 8. Christus heeft niet gewilt / dat'er een onmiddelyke of te extraordinaire weg zoude gezocht en gebruykt worden zelfs van zyn Bruydt / in haar zwarigheden / maar't groote middel / dat hy wil datse gebruyken zal / is een gezonden Predikdienst / en daarom geen andere is'er te verwachten. Het is dan geen wonder / dat de Duyvel / als zyn voorneemen is de waarheidt om verre te stooten en dwaling te verspreyden / des Heeren volk zoekt af te trekken van de tenten des Herders; en geen wonder / dat zielen / die eens haar achting van haar Opzienders afwerpen / met de verzoekingen der tyden worden weg gevoert / gelyk by ervarentheidt zulks dikwils is waar bevonden. 9. Leeraars moeten een byzonder oog hebben op de zwakste van de kudde / haar zorge moet weezen / dat de geyten naast by haar mochten zyn. Onze gezegende Heere doet zo / wanneer hy de lammeren voert in zijn eygen schoot Jesa. 40:11. En daarom nademaal zwakke geloovige Christi opzicht meest van doen hebben / indien zy de Predikdienst ende instellingen beginnen te verachten / zo kunnen zy niet anders dan een gereede roof zyn; en de Duyvel heeft veel van zyn oogmerk verkregen / als hy dat gewonnen heeft. O dat de menschen willen beproeven / wiens stem het is / die zegt / Komt af van de tenten der Herderen / daar Christus zegt / blyft

na by haar/het is/als of de Wolf zoude begeren/dat de
lammeré zoudé komé van onder het oog des Herders.

En ten laatſten, wanneer Chriſtus deze beſtiering
geeft aan zijn eygen Bruydt / zo kunnen wy zien dat
hy niemant toeſtaat te zijn boven de ingeſtelde Gods-
dienſten in de ſtrijdende Kerk / het zal vroeg genoch
zijn dan / wanneer zy ten Hemel zullen gebracht zijn/
en boven den reyk der verleyders geſtelt.

De onderſtelling is in deze woorden / indien gy het
niet en weet enz. 't Welk niet en is een verwijtend ant-
woordt / maar dient om de beſtiering te meer te doen
ingaan ; ik heb u middelen gegeven / zegt hy / en zo
zendt hy haar te rugge tot het ernſtige gebruyk van de
zelve/ gelijk hy Paulus zondt tot Ananias, Hand. 9. om
zijn zin door hem bekent gemaakt te krijgen ; 't welk
te kennen geeft. 1 Dat een geloovige kan in veele din-
gen onwetende zijn. 2. Dat Chriſtus zich ontfarmt
over de onwetende/ende medelijden heeft over die gene
die uit de weg zijn/ofte in gevaar zijn van uit de weg te
geraken/Heb. 5. vers 2. 3. Dat de geloovigeln tot Chri-
ſtus te bidden niet en dienen te verzuymen de ordinai-
re middelen/in kennis te zoeken/noch in die te gebruy-
ken/hem te verzuymen; zy bidt hem/en hy beſtiert haar
in die middelen. 4. Beſtieringen van den wandel van
een geloovige/van Chriſti dienaars uit zijn woordt ge-
geven/ zijn zijn eygene / en worden van hem gerekent/
als of hy die onmiddelijk zelf ſprak. 5. Chriſtus wil/
dat zijn Predikdienſt en inſtellingen in achting en eere
gehouden worden onder zijn volk / daarom wil hy
niet eenig byzonder antwoordt geven aan zijn Bruyt/
maar zent haar tot de zelve / op dat zy de nuttigheidt
der zelver mocht kennen / en leeren zijn zin van haar
te verſtaan. 6. Zy kunnen niet verwachten / groote
voortgang in de religie te doen/ die de Predik-dienſt
verzuymen / nademaal Chriſtus aan haar zijn Bruyt
recommandeert. Indien de menſchen Chriſtus
vraag-

vraagden / wat zy nu doen zouden in een tijdt / wanneer de tentatien tot dwaling ende afval overvloedig zijn ? geen ander antwoordt zou'er te verwachten zijn/ dan 't geen hy hier van zijn Bruydt geeft ; ja indien Abraham wierdt gebeden / eenige van den dooden te zenden / om de menschen raadt te geven / om van de profaniteyt en dwaling een afkeer te hebben ; zijn antwoordt zou zijn ; zy hebben Moses en de Propheten/ zy zullen geen andere hebben / en geen andere zouden vrucht doen / indien deze instellingen het niet en doen. De menschen dienen de middelen en 't licht 't welk zy hebben conscientieus en vruchtbaar te gebruyken ; want door zulke is het/ dat de Heere zijn eygen Bruyt queekt ; en hoewel hy haar wil toelaaten als een Hoveling tot zijn binnenkamer / nochtans is deze gemeinzaamheidt waar in hy haar laat/in 't gebruyk der instellingen / en hy wil geen geloovige hebben boven de instellingen ende boven de noodzaaklijkheid van Leeraars te hebben / terwijl hy haar houdt binnen de reyk van strikken.

Vers 9. Mijne vriendinne , ik gelijke u ofte hebbe u vergeleken , by de paerden in de wagens van Pharao.

Vers 10. Uwe wangen zijn lieflijk in de spangen, uwen hals in de Peerel-snoeren.

NU volgt den lof / vers 9. 10. waar in de Bruydegom op twe dingen ziet / die haar in haar gelegentheidt meest queldden. 1. Dat zy in gevaar was / van een prooy voor ieder zonde en voor ieder vyandt te zijn. 2. Dat zy lag onder veele vlekken/ en zwart was geworden door haar eygen misdraagingen. Daarom wordt de Heere/ om haar hier tegen t

troosten/ in gebracht aldus sprekende; gy en zyt noch zo zwak/ noch zo zwart/ en leelyk/ als de wereldt wel van u denkt/ en als gy u acht; myn getuigenis van u is beter te gelooven/ dan dat van de wereldt/ ofte van u/ en ik verklaar u kloek en sterk/ schoon en lieffelyk.

Eerst vers 9. stelt hy voor/ haar kloekheid/ sterkte en courage/ door een gelykenis genoomen van Paerden; zyn (zegt hy) paerden kloek en sterk? Want zo wordt het paerdt in Job beschreven/ Kap. 39. vers 19. 20. enz. en is niet een menigte van de zelve veel meer aanzienlyk/ inzonderheidt een menigte van Egyptische paerden/ die de beste in de wereld waren? 2 Chron. 1. vers 17. Jesa. 31. vers 1. En indien'er eenige boven andere uitstaaken in Egypten, gewis de Koning Pharao hadt de zulke in zyn eygene wagenen. Wel (zegt hy) indien deze aanzienlyk/ sterk en kloek zyn/ zo zyt gy zo; want ik hebbe u by de zulke vergeleken. Deze uitdrukking/ ik heb u vergeleken, draagt met zich de bevestiging van de verklaaring; want 't zyn geen menschen/ die u zodanig denken te zyn/ maar ik die weete/ welke de waare waardye is/ en die verzekering kan doen van myn eygen bevestiging; ik heb gezeydt/ ghy zyt zo sterk als die/ ik heb u by de zelve geleken/ en heb u haar gelyk gemaakt. Dit stelt deze dingen voor/ dat'er een uitneemende kloekmoedigheidt en vrymoedigheidt is/ waarmede de geloovige boven andere verzien zyn/ gelyk hy kloekmoedig is als een leeuw. Spreuk. 28. vers 1. beyde in pligten ende in lyden. 2. Dat'er in de geloovige is een onverschriktheidt des geests/ ende een onverwinlykheidt/ dat zy niet kunnen overwonnen worden; beter moeht men met alle Pharaos wagenen vechten/ dan met haar Zach. 12. Openb. 12. 3. De woorden geven te kennen/ dat'er is een onfeylbaare zekerheidt in deze waarheidt/ wy hebben hier Christi bevestiging hier
over;

over; hy rekent en acht de geloovige zo / en hy kan niet missen. 4. Daar is de oorzaak / waarom de Bruydt zo sterk en kloek is / hy maaktse zodanigh; En zo kuunen deze woorden / ik heb u vergeleken, verkender wyze genoomen worden / ik heb u vergelijkelijk gemaakt / ofte ik heb u haar doen gelijk zijn; en in de grondtext is een ledeken / 't welk dit kan bevestigen / en de woorden kunnen zo overgezet worden / gelijk mijn menigte paerden, ofte mijne paerden; 't welk toont / dat gelijk de geloovige zelf Christi eygen zijn / zo mede / wat geestelijke sterkte en kloekhertigheidt zy hebben / zulks zijne is / ende van hem. En dat zy Christi zijn / en van hem gebruykt worden / bewijst 't gebruyk van haar sterkste / Mich. 4. vers 13. en Zach. 10. vers 3. worden zy genoemt 't paert zijner majesteyt. 5. Het geeft dit te kennen / dat het de geloovige niet en past / te quijnen / te bezwijken / ofte kleynmoedig te zijn onder zwarigheden / nademaal hy zulken vonnis gevelt / en zulken verklaaring over haar gedaan heeft; dat zoude op hem slaan en keeren / als of het met haar zo niet en was / gelijk hy bevestigt / ofte als of hy valsche getuigenis van haar gaf. Nu deze kloekmoedigheidt / sterkte en stoutigheidt / die hier de geloovige wordt toegeschreven / moet verstaan worden / van 't geen haar toekomt byzonderlijk als geloovige; en haar voorspoedt in alle haar geestelijke strijden moet aangezien worden in opzicht van de uitkomst / 't welk altijdt is meer dan overwinners / in den uitgang ten minsten / wat ook voor tegenwoordig mochte schijnen.

Het twede deel van den lof is vers 10. waar in haar deffelijkheidt en schoon cieraat wordt voorgestelt / hoewel gy u zelven zwart oordeelt (zegt hy) nochtans uwe wangen zijn lieflijk in de spangen, en uwen hals in de Peerl-snoeren. Wat verstaan wordt door hals / ofte wangen / ofte snoeren / ofte spangen / achten wy

niet nodig dat byzonder zoude onderzocht worden. Het is een allusie op vrouwen / die met zulken cieraat in die plaatsen plachten verciert te zijn / en misschien is hier ook een allusie op de paerden van de groote / die gezeydt worden goudene ketenen ontrent haare halsen te hebben / Richt. 8. vers 26.

Het oogmerk en kort begrip van dit vers kan opgenoomen worden in deze dingen. 1. Dat hoewel de Bruyt eenige zwakheden heeft / nochtans uitneemend groote lieffelijkheidt en beminlijkheidt in haer te zien is / zy wordt lieffelijk verklaart te zijn / en dat uit Christi eygen mond / gewis de genade stelt veel daadelijke schoonheidt op de persoon / die dezelve heeft. 2. Datse meer versiersels dan een heeft / hier zijn spangen in 't getal van veele / en ook Peerl-snoeren ; een genade gaat noit alleen / en de toegerekende gerechtigheidt en heyligmaaking worden noit gescheyden / die oit eene genade heeft / heeftze alle. 3. Dat deze schoonheidt die op de geloovige te zien is / algemeen is / in opzicht van 't onderwerp ; want hier wordt een deel van 't lichaem verciert zo wel als het andere / beyde hals en wangen / den geheelen mensch is vernieuwt; en de persoon is gerechtvaerdight. 4. Deze schoonheidt groeyt niet uit 't geene binnen den geloovigen is / en is hem niet natuurlijk / maar 't is een medegedeelde ende geschonkene schoonheidt / zy is haar aangedaan / een schoonheidt en lieffelijkheidt die voortkomt van de goedtdaadigheidt van een ander / en is 't werk van een konstig werkmeester / ziet Ezech. 16. vers 10. 11. alwaar gelijkenissen, gelijk deze in dezen text / gebruykt worden.

Vers 11. Wy zullen u goudene ſpangen maaken, met zilvere ſtipkens.

IN het 11. vers geeft hy haar een belofte tot bevorderring van de vorige vertroosting; waar van't oogwit is/een tegenwerping tegẽ te gaan/de welke't jaloerſe gevoelen mocht maaken tegen 't gezeyde; hoe ſal de ſchoonheidt verkregen worden/ ofte blijven? mocht zy zeggen/ van waar zal het komen/ nademaal ik zo zwart/ en walgelijk ben? hier op antwoordt hy/ als het ware/ door een zoete belofte/ wy zullen u enz. waarin wy kunnen aanmerken. 1. De beloofde zaak/ namlijk goudene ſpangen, en zilvere ſtipkens. 2. De beloovende perſoon/ die de voltrekking der belofte op zich neemt; wy zullenze u maaken, zegt hy.

Goudene ſpangen, en zilvere ſtipkens, zijn geweeſt/ 't ſchijnt/eenige byzondere verčierſelen in die dagen; in 't geen hier door dezelve wordt uitgedrukt/ ſchijnt 't algemeen te zijn een toevoeging/ tot het geen de Bruydt te vooren bezat; hy wilde tot haar ſchoonheidt toedoen/ en die heerlijk voltrekken. En gewis 't moet een heerlijk werk zijn/ 't welk zulke werkers vereyſt/ gelijk als daar hier van geſprooken wordt. Wy verſtaan dan/ dat de beloofde zaak bevat den wasdom/de duurzaamheidt/en volmaaking van haar lieffelijkheidt en ſchoonheidt/ in welk werk de gezegende Drieënigheidt zich verbindt; en zo is het twede/ wie het onderneemt. Wy zullen u maaken, zegt de Bruydegom, dit woordt maaken wordt in de grondttext gebruykt/ voor den menſch in't eerſt te maaken/ Gen. 1. vers 26. Als ook voor den menſch te vernieuwen/ en heiligheidt in hem voor te brengen/ Pſal. 100. dewijl 't geen minder werk is/ een menſch te vernieuwen als te ſcheppen. Het getal is hier verandert van het

enkele / ik gelijke u enz. vers 9. tot het veelvuldige/ wy zullen u enz. Gelijk het ook is in de eerste maaking van den mensch/ van het eenvoudigste/ hy maakte den Hemel en de aarde, tot het veelvoudige / laat ons de mensch maaken na onzen beelde, als of de Heylige Geest met opzet/ in dit vernieuwende werk der genade te noemen/ op't eerste werk van 's menschen schepping alludeerde / en zach; En dat 1. Om te toonen de voortreflijkheidt desselven werks / niet dat Godt in eenig beraadt wierdt gebracht/ maar dat het werk zeer voortreflijk was en is/ ende derhalven als met beraat ter handt genoomen. 2. Om aan te wijzen / dat den mensch niet meer een handt heeft in zijn vernieuwing dan in zijn eerste schepping / dat is / hy is niet meer van hem zelven magtig het een uit te werken/ dan het ander. Door dit wy, verstaan wy niet dat Godt van hem zelven spreekt in 't getal van veele/ gelijk in zommige taal en de Koningen van haar zelven spreeken / eers-halven; want 1. Indien dat eerwaerdiger was/ zo zou het altijt gebruykt zijn tot Godts eer/ inzonderheidt op solemneele tijden / gelijk wanneer de Wet gegeven / maar wy vinden uit de Schrift het contrary waarachtigh. 2. Hoewel die wijze van spreeken in zommige andere taalen gebruykt wordt / nochtans wordt zy noit in de Hebreeusche taal gebruykt (gelijk die verklaaren / welke die verstaan / ende gelijk van zommige van de geleerdtste Jooden wordt erkent.) en daarom oordeelen wy / dat hier de Dryheidt der persoonen in eene Godtheidt wordt verstaan ; want deze eene is ook dry / de Vader Zoon en Heylige Geest / gezaamentlijk het daar op aanleggende / om de zaligheidt der uitverkoornen te bevorderen. Jesa. 61. vers 1. 2. En dewijl de genade is een werk en gifte / waarom zy alle gebeden worden. Openb. 1. vers 4. 5 Zo moet het verstaan worden van deze dry gezegende persoonen van de Heylige Dryeenigheidt / dewijl dit werk aan

an de dry persoonen van de godtheidt gemein is/ en
iet mededeylbaar aan eenige andere. Dit maakt
an den troost sterk / want zegt Christus / hoewel de
olmaaking van uw genade is een groot werk / en
erre boven uw bereyk/ nochtans vreest niet / wy, de
Vader/ Zoon en Geest/ hebben het ondernoomen / en
ullen het u uit-werken.

Hier uit mogen wy leeren. 1. Dat gegroeyde ge-
oovige / zelfs de Bruydt) meer genade ende geestelij-
e fraajigheidt van doen hebben; zy moeten na een
erder wasdom uitzien / zelfs om van gedaante ver-
andert te worden van heerlijkheidt tot heerlijkheidt,
Cor. 3. vers 18. 2. Dat te wassen in genade en daar
te volharden is een groote troost ende verquikking
oor een waar geloovige; en daarom wordt hier te
en eynde aan de Bruydt de belofte daar van gege-
en. 3. Dat noch wasdom in genade / noch volhar-
ing daarin/ is een werk van des geloovigen eygen
aaksel/ maar de almachtigheidt der genade wordt
er geoeffent. 4. Daar is een veelheidt der persoonen
de eene Godtheidt/ De godtheidt dat is Ik, is
k Wy. 5. Alle de persoonen van de gezegende Dry-
nigheit werken saamen en zijn verbonden in't be-
orderen der heyligheit/en in't volmaaken der schoon-
eidt van een geloovige 6. Alle de genaden van
en geloovige zijn stukken werks van de Hey-
e Dry-eenigheidt. Genade moet dan een voor-
ffelijke zaak zijn. 7. De volmaaking en volharding
n een gelovige is onfeylbaarlijk zeker en gewis/ na-
maal alle de persoonen van de Godheidt in dit werk
zijn verbonden / en die te dezen dage geloovige zijn/
mogen dit haar zelven belooven. 8. Veel van der ge-
loovigen schoonheidt is noch in de belofte en in het
volmaaken / zo dat het zijn gebreeken en onvolmaakt-
heden heeft / terwijl zy hier zijn. 9. 't Geen belooft
is zo zeker / dat het niet min troostelijk behoort te

zijn/ dan als of het genooten wierdt/ want de belofte behoorde geen minder gewicht te dien eynde te hebben/ dan de voorige lof. 10. Christus staat zijn volck toe de vryheidt van angstigheit/ nopende het toekomende/ en verquikking in hem te genieten tegen de vreeze daar ontrent/ zo wel als hy haar laat troost haalen uit hem/ tegen eenig quaadt dat tegenwoordig is; daarom wordt haar dit bekent gemaakt. 11. Geloovige moeten geduurig alle haar genietingen en privilegien erkennen en houden als van hem/ en de verwachting van het toekomende zo wel als de voltrekking van 't verledene. 12. 't Geloof op de belofte heeft een breedt uitgebreydt voorwerp/ om op te rusten/ en troost van te trekken/ naamlijck de macht van de Godtheidt/ en 't geen van de Vader Zoon en Geest geschaapen en uitgewerkt kan worden ten goede der geloovige/ zelfs al heeft het voor tegenwoordigh geen weezen; Wy zullen u maaken 't geen ontbreekt en nodigh is/ zegt de belofte. Scheppende kracht is verbonden in het werken voor haar/ ik schep de vrucht der lippen, Jesa. 57. vers 19. en ik zal Jeruzalem een blyschap scheppen, enz. meer kan niet begeert worden/ en minder en geeft de Heere niet.

III. DEEL.

III. DEEL. *De Bruydts woorden.*

Vers 12. Terwijle dat de Koning aan zijn ronde tafel is, geeft mijn Nardus zijnen reuk.

Vers 13. Mijn liefste is my een bundelken myrrhe, dat tussen mijne borsten vernacht.

Vers 14. Mijn liefste is my een tros van Cyprus, in de wijngaarden van Engedi.

HEt darde deel van 't Kapittel volgt in deze dry versen 12. 13. 14. Daar in drukt de Bruydt uit, hoe verquikkende haar Christus was, en hoe sich in hem soulageerde. Dit stelt zy voor, niet alleen in die zoete en warme titel die zy hem geeft, maar ook noch in deze dry dingen. 1. Zy verklaart de troostelijkheidt van de gemeinschap, die zy met hem hadde vers 12. 2. Zy verlicht dit door twe gelijkenissen in 't begin van het 13. en 14. vers 3. Zy stelt voor de warmte van haar eygen genegentheden tot hem in het eynd van vers 13.

De titelen die zy hem geeft, zijn twe 1. de Koning, waar door zijn souverainheidt en Majesteyt wordt voorgestelt. 2. De twede is, liefste, ofte welbeminde, een benaaming, die veel liefde en genegentheidt mede-brengt. Dit verschilt van dien titel, mijn Vriendinne, die hy haar gaf vers 9. want dat is een benaaming, die haar van hem gegeven wordt, als van een hoger aan een minder, ofte gelijk van een Man aan een Vrouw. Dezen titel, die zy hem hier geeft, is van een minder, als van een wijf aan haar man. De eerste helt voor een neerbuygende tederheidt, de twede, een eerbiedende liefde; maar beyde komen zy daar in over een, dat zy zeer lieffelijke benaamingen zijn, ende vol genegentheidt.

Voor eerst/ zy stelt voor de troostelijkheidt van Christi gemeinschap/ vers 12. Alwaar wy deze dry dingen hebben op te merken. 1. Het privilegie van het zoete gezelschap dat zy genoot/ in deze woorden; de Koning zit aan zijn tafel 2. De vrucht daar van/ voorgestelt in deze gelijkenis/ mijnen Nardus. enz. 3. De samen-knooping van die twee/ in deze uitdrukking/ terwijlen de Koning zit enz.

1. De Koning waar van hier gesprooken wordt/ is Christus/ gelijk getoont is over 't 4. vers. zijn tafel ofte huys des Feests is 't Euangelium Spreuk. 9. vers 1. &c. alwaar de vette maaltijdt bereydt is/ Jesa. 25. vers 6. zijn zitten aan zijn tafel; ofte haar zitten met hem aan de tafel/ geeft te kennen een familiaare gemeinschap met hem door het Euangelium/ zo wordt de tafel des Heeren genoomen 1 Cor. 10. vers 21. en Matth. 22. vers 4. De troostelijke gemeinschap die'er met hem te hebben is/ wordt voorgestelt onder de gelijkenis van een groot feest/ gelijk de gemeinschap in heerlijkheidt ende het genieten van hem daar/ voorgestelt wordt/ door eeten en drinken met hem aan zijn tafel. Luc. 22. vers 29. 30. Nu dit is zeer vriendelijk/ wanneer Christus niet alleen een tafel toericht/ Psal. 23. vers 5. maar hy komt/ en zit ook neder/ en houdt Avondtmaal met haar/ en laat haer toe/ om Avondtmaal met hem te houden/ Openb. 3. vers 20. Het wordt genoemt zijn tafel/ dewijl hy die toericht/ ende is Meester en maaker van het feest/ ja ook de stoffe van dien.

2. De vrucht van deze gemeinschap is/ mijnen Nardus geeft zijnen reuk. Nardus betekent hier de genaden van den Geest/ waarmede een geloovige verzien is uit den schat van de zoete specerijen/ die in Christus zijn; dewelke by Nardus vergeleken worden/ dewijl de genade is in zich zelven kostelijk/ ende welriekende/ ende aangenaam Gods/ Psal. 141. vers 1.

2. en

en ook aan andere/die geestelyke zinnen hebben. Den
uk te geven is / in levendige oeffening te zyn / en
rsch ende wakker; want genade zonder reuk of
levendige oeffening/ is gelyk bloemen/ die wat ver-
elkert zyn/ en geen geur geven / ofte gelyk ongestoo-
n speceryе/ die zyn reuk niet uitzendt.
3. Daar is de samenknooping van deze vrucht (die
aar zo troostelyk is) met Christi tegenwoordigheidt/
s de oorzaak; het is/ terwijlen hy aanzit, dat haaren
ardus zijnen reuk geeft, dan is 't/ en niet op een
f / om den reuk daar van te doen uitvloejen/gelyk'er
aat/ Kap. 4.vers 16.
Hier merkt aan. 1. Christus de Bruydegom is een
oning. 2. Dat hy zo voortreffelyk is/ maakt alle zyne
derbuyging tot de zondaars te beminlyker / won-
erlyker / ende troostelyker; dat hy zulken Koning
nde / aan de tafel zit met arme geloovige / is veel;
fde in Christus brengt zyn Majesteyt/als het ware/
meden haar zelven om zyn arm volk te feesteren. 3.
aar is een zekere zeer zoete en troostelyke gemein-
hap te hebben/ zelfs met de Koning/in zyn eygen in-
llingen. 4. Daar is groot onderscheydt tussen een
stelling/ ofte pligt / ende Christi tegenwoordigheydt
aar in / deze dingen kunnen van een gescheyden wor-
n. 5. Het is Christus tegenwoordig zynde / die een
est maakt voor een geloovige / en maakt alle Evan-
lische instellingen en oeffeningen zo verquikkende.
e Geloovige kunnen en zullen opmerken / wanneer
hristus aan de tafel is / en wanneer niet / en zy zal
dig voor haar zyn/ als hy afweezig is 7 Al de pro-
sie/ waarmede een geloovigens tafel gedekt is / en
aarmede zy getracteert worden / is Christus. 8.
hristus behoorde een geduurige wooning in de ge-
ovige te hebben / en zy een geduurigen omgang met
m / als die / dewelke ordinaris aan eene Tafel
en.

De

De vrucht (naamlijk het uitbloejen van haar genaden) en desselfs samenknooping met zijn tegenwoordigheidt / als de oorzaak / toont deze dingen. 1. Daar is een schat van genade / en Nardus in die gene / met welke Christus gewoon is Avontmaal te houden / en niemant anders als zulke worden tot zijn tafel toegelaaten. 2. De genaden van den Geest in de geloovige kunnen ten grooten deele zonder geur zijn / zonder levendige oeffening / bijna doodt in opzicht van haar werkingen. 3. Het is uitnemende verquikkende voor de geloovige / datse haare genaden hebben uitbloejende ende werkende.

4. Christi tegenwoordigheidt heeft veel invloedt / om alles levendig en lieffelijk te maaken / alles wat nevens hem is / bloeit / als het waar / ende geeft reuk; de genaden van zijn volk zijn dan zeer versch en levendigh. En 5. Al is de genade wel-riekende in zich zelven / nochtans in Christi afweezen / zal die reuk ingebonden worden / ende niet uitgaan; want het wordt ingewikkelt / dat wanneer de Koning niet aan zijn tafel zat / haaren Nardus zijn reuk niet en gaf 6. Christi gezelschap / ofte gemeinschap met hem / zal niet alleen van de geloovige geacht worden / voor zo veel die haar gevoelige troost toebrengt / maar ook voor zo veel zy haare genaden levendig maakt / ende verwakkert.

Ten anderen, haar contentement in Christi gezelschap wort vers 13. 14. in twee gelijkenissen verklaart / maar door haar heylige verlieftheit (om zo te spreken) op hem blijkt. d'Eerste gelijkenis is een bondelken Myrrhe. Myrrhe was een kostelijke en wel-riekende specerye / gebruykt in de Zalf-oly / Exod. 30. v. 23. en in Christi lichaam te balsemen; Een bundel daar van betekent een overvloedt daar van / niet een graantjen of staaltjen / maar een bondel / die moet waardiger en krachtiger zijn / dan een kleynder hoe grootheidt. De

tweede

eede gelijkenis/ tot het zelve oogmerk dienende/ is/
en tros van Cyprus; een zoet/ wel-riekende en koste-
lijk hout in die quartieren; ende een tros daar van be-
t een menigte daar van/ hebbende veel van desselfs
oortreflijkheden samen gebonden; en onder die twee
lijkenissen (dewijle eene niet genoeg is/ om de zaak
oor te stellen) wordt verstaan een zeer kostelijke ver-
nikkende voortreflijkheidt/ die in Christus te vinden
; en waar by de begeerlijkste voortreflijkheidt onder
schepselen vergeleken zijnde/ hy veel voortreflijker
/ dan zy alle; Hy is zoeter en kostelijker dan een
os/ zelfs van die Cyprus, die groeyt in de wijn-
garden van Engedi; alwaar de kostelijkste/ zoo het
hijnt/ van die zoort wies.

Nu deze uitdrukkingen geven te kennen 1. Christi
stelijkheidt. 2. Zijn krachtdadigheidt ende werk-
amheidt. 3. Zijn overvloeyentheidt in beyde; de
aardy en kragt die in hem is/ kan niet begrepen noch
tgesproken worden. 4. De Bruydts wijsheidt/ in
lke dingen te gebruiken/ om Christus te beschrijven;
t haar genegentheidt in hem te stellen boven alle an-
ere dingen/ en zich met hem te vergenoegen; 't welk
het laatste in deze versen.

Ten darden. Deze hare achting ofte de warmte van
aar genegentheidt tot hem/ wordt tweesins voorge-
lt/ 1. in die uitdrukking/ Hy is my ('t welk is
yde in 't begin van het 13 ende 14 vers) waar door
kennen gegeven wordt niet alleen Christi waardig-
eid in 't gemeen/ maar ook. 1. Zijn welriekentheid
beminlijkheidt aan haar in 't byzonder/ zy spreeke
n hem/ gelijk zy zelfs hem gebonden hadt. 2. Om
t te drukken/ wat plaats zy hem gaf in haar gene-
ntheidt/ hy was in hem zelven beminlijk/ en zo
as hy aan haar/ en in haar achting. Hy is, zegtze/
n bondelken Myrrhe voor my, een tros van Cyprus
oor my. Dit blijkt verder uit die andere uitdrukking/
na-

namelijk / hy zal, zegtze / tusschen mijne borsten vernachten, even gelijk men ombat en omhelst / dien men bemint / of 't geen men bemint / en men houdt het in zijn armen / en steekt het in zijn boezem / zo / zegtze / zal mijn liefste mijn hert hebben / om in te rusten / en indien'er een plaats inniger is / dan een ander / daar zal hy ingelaten worden. 't Welk te kennen geeft / 1. groote liefde tot hem. 2. Een vergenoeging van haar geestelijke zinnen met hem. 3. Vasthoudentheidt in hem te bewaren en te behouden / wanneer hy verkregen is / ende groote onwilligheidt om hem te laten gaan. 4. Het toont zijn rechte zit-plaats / alwaar hy zijn residentie houdt; Den boezem en 't hert is Christi plaats en bed. 5. Het toont een geduurigheidt in hem te houden en te ontfangen; zy zou het niet by een vlaagh doen / maar alle nacht. 6. Een wachthouding in die rust niet te breeken / noch hem te ontrusten / hy zal niet ontroert worden / zegtze / maar hy zal alle nacht leggen / ongetergt om weg te gaan. Dit zijn goede blijken van genegentheidt tot Christus / en zy geven fondement tot goede bestieringen / hoe te wandelen onder gevoelige openbaringen / als hy zich mede-deylt.

IV. DEEL. *Christi woorden.*

Vers 15. Ziet ghy zijt schoone, mijne vriendinne; ziet ghy zijt schoone, uwe oogen zijn duyven-oogen.

D'Eze woorden bevatten een deel van die voortreffelijke ende troostelijke samen-spraak tusschen Christus en de Bruydt; Alhier is een onderlinge aanprijzing van elkander / als of zy waren in een heylige-liefde-strijdt / wie het laatste woordt zoude heb-

…ben in des anderen lof uit te drukken; In het
…orige vers hadt de Bruydt haar liefde tot Christus
…gedrukt/ en even daar op zo komt hy in / en drukt
… achtingh van haar uit/ en dat met een/ Ziet,
…t gy zijt, enz.
Indien gy dit vers in zich zelven en met zijn af-
…iging van de voorige woorden aangemerkt/ zo zal
…deze dingen ons voorhouden. Eerst, dat de liefde-
…meenschap met Christus/ een zeer plaiziertig leven
…et zijn; O die zoete en onderlinge vergenoeging/
…aldaar is! Ten anderen, dat Christus een zeer
…ijken en uitendelijken man moet zijn/ zo hebben
… bevonden alle/ die met hem getrouwt zijn ge-
…st; En daarom wordt hy / Eph. 5. vers 27. voor-
…elt / als een patroon aan alle mans/ en zo kan hy
… te rechte zijn. Ten darden. Dat het onzen Heere
…us somtijdts goedt-dunkt/ zijn liefde aan de geloo-
… bekent te maken/ en haar te laten weten/ wat
…van haar denkt; en dit doet hy/ op dat de geloovige
…ichte bevestigt worden in 't geloof van zijn liefde;
…t dit is te gelijk nuttigh/ en ook troostelijk en ver-
…kende. Eyndelijk merkt aan uit de samen-knoo-
…/ dat'er geen tijdt is/ waar in Christus zijn lief-
…an de geloovige vaardiger openbaart en bekent
…kt/ dan wanneer haar liefde ontrent hem meest
…dt. In het voorige vers hadt zy plaats voor hem
…ocht tussehen hare borsten/ en in deze woorden
…t onze Heere in/ met een zeer verquikkende aan-
…ak aan haar; want hoewel zijn liefde voor de onze
…/ in de oorsprong desselfs; nochtans heeft hy het
…eordonneert/ dat de bekentmaking van zijn liefde
…waarts komt te volgen/ op de uitgang van onze
…e t'hemwaarts/ Joh. 14. v. 21. In de lof/ die hy
… hier geeft/ merkt aan deze vijf byzonderheden.
… en titel die hy haar geeft/ mijne vriendinne. 2. Den
… zelfs/ gy zijt schoone. 3. Het merkteken van

aan

aandacht daar voor gestelt / ziet. 4. De herhaling van beyde. 5. Een byzonder voorbeeldt van een deel van die schoonheit/ die hy in haar prijst.

Eerst, Den titel ofte benaming is zeer lieflijk en zoet / en dit maakt zo aangenaam / dat hy daar in niet alleen bekent maakt / maar ook toe-eygent zijn liefde tot haar / haar toestaande / datze die als haar eygene aangrijpe ; mijn vriendinne zegt hy / en dit geeft te kennen / dat'er niets hertelijker noch verquikkender is voor de geloovige / dan Christi bekentmaking van zijn liefde tot haar / en daarom verkiest hy deze benaming zelfs tot dat eynd ; De menschen van de werelt doen haar zelven uitnemende schade / dat zy niet meer hier aan denken/ en niet en trachten/ daar kennis van te hebben en ondervinding.

Ten tweeden. De lof die hy haar geeft/ is/ gy zijt schoone. Indien men vrage / wat dit zeggen wil / zoo mogen wy dat drysins aanzien / 1. Voor zo veel het te kennen geeft een inklevende schoonheit in de Bruit; 2. Voor zo veel het ziet op de reynigheit en schoonheit van haar staat/ als zijnde gerechtvaardigt voor God; en dit heeft zy ; als zijnde met de gerechtigheidt Christi bekleedt. 3. Voor zoo veel het voorstelt Christi liefhebbende achting van haar / dat hoewel'er vele vlekken in haar waren / hy nochtans haar schoon verklaart en lieffelijk / van wegen zijn vermaak in haar/ en zijn voornemen om haar schoon te maken / en zonder vlek ofte rimpel / ofte iets diergelijks. Uit al het welke deze dry waarheden kunnen vergadert worden.

Eerst, dat de gene / die Christi zijn / ofte deel aan hem hebben / zeer lieffelijke schepselen zijn / en noodzaaklijk in zich mooten hebben een uitnemend' schoone beminlijkheidt / dewijl by haar te vinden is een werk van zijne genade / een nieuw schepsel / ende een wandel / die eenigsins geschikt is tot versieringh van 't Euangelium.

Ten

Ten anderen, Christus Jesus heeft een zeer groote achting van zijn Bruydt / en hoewel wy de liefde in hem niet kunnen begrijpen / gelijk zy is in ons; nochtans de uitdrukkingen hier gebruikt / geven ons fondament om te gelooven / dat Christus een groote achting van de geloovige heeft / hoe onwaardig zy ook mochten zijn in haar zelven.

Ten laatsten, Vergelijkende dit met vers 5. zo kunnen wy zien / dat de geloovige noit schoonder zijn in Christi oogen / dan wanneer haar eygen smetten alermeest van haar gezien worden; en dikmaal als zy scherpst zijn in haar zelven te bestraffen/is hy gereedst/ om haar vry te spreecken en te prijzen.

Het darde, is het opwekkende teken van aandacht/ welk hier voorgezet wordt / en dit wordt hier bygevoegt tot de lof van de Bruydt / om deze redenen / de welke kunnen zijn als aanmerkingen. 1. Op dat hy mochte toonen de daadlijkheidt van die schoonheidt/ die in de geloovige is / dat het een zeer dadelijke zaak is. 2. Op dat hy mochte aanwijzen de daadlijkheidt van de achting / die hy van zijn Bruydt heeft. 3. Het geeft te kennen een begeerte die hy hadt om haar te doen gelooven / ende een zwaarheidt / die'er was in haar te brengen tot het gelooven / of van de schoonheidt / die in haar was / ofte van zijn estime ontrent haar / en daarom is dit teken van aandacht verdobbelt. Zy hadde haar oogen zo gevestigt op haar eygen swartigheidt / dat zy van nooden had / opgewekt te werden / om kennis te nemen van de genade Gods in haar / ende ook van de estime / die Christus van haar had.

Ten vierden. De byzondere zaak / die hy in haar prijst / in 't laatste deel van de woorden / is / ghy hebt duyven-oogen. Hy staat'er niet alleen in 't algemeen op / maar gaat tot byzonderheden in deze lof / die hy haar geeft. En dit toont / 1. Dat Christus niet alleen

een byzondere opmerking neemt van der geloovigen staat/ gestalte en handel in 't algemeen / maar ook van haar genaden in 't byzonder. 2. Dat'er kan een byzondere genade zyn / waar in geloovige zonderling kunnen uitsteekende zyn ; evengelyk 't is in verdorvene natuurlyke menschen/ die noch onder de besmetting en heerschappy van 't lichaam des doodts zyn ; daar is d'een ofte d'andere overheerschende begeerlikheit / die de sterkste is ; 't is eenigsins zo in de geloovige ; daar is d'een ofte d'andere zaak / waar in de genade zonderling zich uitlaat / en in oeffening brengt. Abraham was uitstekende wegens geloof / Moses wegens zachtmoedigheit, Job wegens geduldigheit. En hierom wordt somtyds de geloovige aangemerkt onder de benaaming en 't begrip van d'eene genade / en somtyds van de andere/gelyk wy kunnen zien/ Math. 5. 3. Dat onze gezegende Heere Jesus een byzonder vermaak heeft in de heylige eenvoudigheidt en oprechtigheidt van een geloovige ; Ofte/ heylige eenvoudigheidt en oprechtigheit stelt een byzondere beminlykheidt op de geloovige ; want hier door (ghy hebt duyven oogen) oordeelen wy / dat verstaan wordt een heylige eenvoudigheidt / haar afscheydende in haren wegh / van den wegh van de menschen der wereldt : want terwylen hare oogen ofte genegentheden uitloopen na andere voorwerpzels / zo zyn de hare opgenomen met Christus; want door oogen worden der menschen genegentheden in de Schrift uitgedrukt / zoo Matth. 6. v.22. ende dikmaals in dit Liedt betekenen de oogen de genegentheden / gelyk in die uitdrukking/ Gy hebt my het hert genomen, met een van uwe oogen enz. De oogen zynde eenigsins de zit-plaats / en ook de deuren van de genegentheden. Nu duyven oogen drukken niet alleen uit de Bruydts genegentheidt en liefde tot Christus / maar ook de natuur van haar liefde/ 't welk is de zaak die hier byzonder wort aangepre-

geprezen / gelijk eenvoudigheidt / kuisheidt ende enkelheidt / waar over dat schepzel geprezen wordt / Math. 10. v. 16. *Zijt eenvoudigh als de Duyven*; En het is den lof van de liefde/die ware geloovige tot Christus hebben / dat het is kuysche/ eenvoudige/ oprechte liefde; eenvoudigheit is de byzondere zaak/ die Christus in zijn volk prijst / het is dat gene/waarom geloovige zo zeer geprezen worden. Hand. 2. v. 46.

V. DEEL. *De Bruydts Woorden.*

Vers 16. Ziet gy zijt ſchoon, mijn liefſte, ja lieffelijk; ook groent onze bedt-ſtede.

Vers 17. De balken onzer huyzen zijn Cederen, onze Galeryen zijn Cypreſſen.

WY komen tot het laatste deel van 't Kapittel/ in de twee laatste versen/waar in de Bruit Christi schoonheidt / ende de zoetigheidt van de gemeinschap met hem aanprijst: Hy had haar geprezen; en nu haast zy zich / om den lof op hem wederkeert te krijgen / *ziet gy zijt ſchoon, enz.* En daar zijn twee dingen die zy hier prijst. 1. Prijst zy de Bruydegom zelf / *ziet, ghy enz.* 2. Zy prijst de gemeinschap met hem onder de gelijkenis / van bedde, huis, ende galeryen. vers 16. 17. Uit de samen-knooping van dit met het geen voorgaat / kunje zien / hoe rusteloos de geloovigen zijn / als zy eenigen lof van Christus ontmoeten / tot dat zy dat tot zijn lof en prijs [illegible] doen wederkeeren; En dat het is de eygenschap van een geloovige / datse ieder goedt woordt/ dat elk zy van Christus krijgen / gebruyken tot de lof des genen die dit spreekt; Dit is het eynd en oogmerk / waarom de genade aan de geloovige besteed wordt / dat het mach keeren in den uitslagh ende in 't

eynde tot de lof van zijne genade. 2. Dat'er niets is/
dat gereeder de herten der geloovige met liefde ver=
warmt / ende haare tongen los maakt in uitdrukkin=
gen van Christi lof / dan de bekentmaking van zijn
liefde aan haar; dit maakt hare tong als de pen van
een vaerdige Schrijver, Psal. 45. vers 2.

Maer byzonderlijk zulje in deze lof/ welke de Bruyt
hem geeft / deze vier dingen vinden. 1 Daar is de
benaming / die zy hem geeft. 2 Daar is de gegevene
lof / en 't is de zelve lof / die hy haar in 't voorige vers
gaf. 3. Het teken van aandacht voorgesteit / Ziet. ten
laatsten, een bybvoeging tot den lof / die Christus haar
gaf / terwijl zy het overkeert tot hem / en 't welk is
een hoedanigheidt van Christi schoonheidt / dewijle
eene uitdrukking het niet doen en kan / zoo gebruikt
zy'er twee / gy zijt schoon, zegtze / ja lieffelijk. Hy
had gezegt / dat zy schoon was / ja zegt zy / gy zijt
schoon / enz. zy keert het over tot hem / dewijle de
zelve zaken / die in haar prijsselijk waren / oneindig=
lijk en veel meer in hem prijsselijk zijn; dewijle 't geen
in de geloovige is / copy is van het principaal / 't welk
in hem is; dewijl Christus is het principaal / ende de
genaden die in de geloovige zijn / zijn maar het af-
schrift ofte coppe. Alle deze dingen zijn in Christus/
gelijk 't licht in de Zon / ende in de geloovige maar
gelijk 't licht in de Maan / aan de zelve door de Zon
mede-gedeelt, ende zy zijn in Christus als in haar
eygen Element ende Oceaan / ende in de geloovige
maar gelijk een kleyne stroom mede-gedeylt van die
oneindige fontein: En het is op deze grondt / dat de
zelve lof / van Christus aan haar gegeven / van haar tot
hem overgekeert wordt; En 't is evenveel / als of zy
tegen hem gezeid had; Mijn liefste / wat is mijn
schoonheidt? Gy zijt het / die schoon zijt / ik ben niet
waardig schoon gerekent te worden; De lof komt u
toe / gy zijt die prijs waardig: En dit is de natuur
va

van de liefde in de geloovige/ schaamroodt te worden/ enigsins/ wanneer Christus haar prijst/ ende alle zulke prijs wederom te rugge te zenden tot hem/ op dat y op hem ruste/ als die de zelve best verdient.

Uit de benaming kun je hier zien/ 1. Veel nedrigheidt in de Bruydt/ ende ook veel eerbiedt en ontzach ontrent Christus/ 't welk de reden is/ dat zy den lof niet en wil op haar laten leggen/ maar steltze te rugge op hem: liefde tot Christus ende achting van hem/ bewogt dit altijdt/ dat al wat in de geloovige prijsselijk is/ zich eyndelijk uitlate op hem. 2. Hier is veel gemeenzaamheidt niet tegenstaande haar nedrigheidt/ dewijl zy hem noemt mijn liefste, gelijk hy haar noemde/ mijn vriendinne. Nedrigheidt en eerbiedigheidt/ een hooge achting van Christus ende vertrouwen op hem/ ende gemeenzaamheidt met hem gaan alle wel te samen in een geloovige; ende de geloovige diende te trachten/ dat hy alle deze te gelijk in oeffening mocht hebben/ ende moest nooit een van die van den anderen laten scheyden. Met een woordt/ het is een nedrige gemeenzame weg in het gelooven/ 't welk wy dienen te beoogen. 3. Een byzondere zaak/ die Christus in de geloovige lieffelijk maakt/ ende haar natuurlijk verwekt/ om hem te prijzen/ is/ als zy klare overreding hebben ontrent zijn liefde tot haar.

Indien'er gevraagt worde/ waarom zy dezen lof tot hem keert in de twede persoon? ghy zijt enz. Ik antwoorde zy doet het 1. Om haar oprechtigheidt te betuigen/ dat zy niet was vleyende ofte complementerende/ maar zy dorst hem getuige maaken van 't gene zy zeyde. 2. Om te toonen/ dat'er veel geestelijke t'samenspraaken/ ende zoete alleenspraaken zijn tusschen de zielen der geloovige en Christus/ waar in zy zeer gemeenzaam met hem zijn/ die niemant en weet noch weten kan/ dan Christus en zy: want zy spreekt tot hem/ als'er niemant van en weet/ ende hy tot haar.

3. Om dat'er vele godlijke bevindingen van de geloovige zijn/ die naulijks aan iemant anders mede te deelen zijn/dan aan Christus/ende daarom wil zy die aan hem overzeggen.

De prijs/die zy op hem legt/is even de zelve/ die hy haar te vooren gaf/ Gy zijt schoon, zegtze/ en 't geen zy hier in beoogt/is. 1. Voor te stellen de uitnemende groote schoonheidt/die in onze Heere Jesus is/ welke schoonheidt geestelijk is te verstaan / namelijk van de hoedanigheden/ waar mede hy verzien is/ dewijle genade in zijne lippen is uitgestort/ Psal. 45. vers 3. Joh. 1. vers 14. 2. De groote achting die de geloovige van Christus heeft/ ende dat beyde/ wegens 't geen hy in hem zelven is/ en wegens 't geen hy voor hem is. Gy zijt schoon, in u zelven/ zegtse/ en schoon voor my; en 't geeft te kennen/ dat een kleine blik van Christi schoonheidt heeft een aantrekkende kracht op het hert van een geloovige: wanneer Jesus Christus gezien wordt/ zo brengt dat een wonderlijk indrukfel van liefde op de herten van de zijne; hy heeft een zeer vriendelijk aanzicht/ 't welk niet anders en kan dan liefde baaren in de beschouwers; gelijk zy zeiden/ die hem hoorden/ noit heeft mensche zo gesprooken/ gelijk hy spreekt/ zo zullen zeggen/ die hem gezien hebben/ noit heeft iemants aangezicht geschenen/ gelijk het zijne/ over alle de zoonen der menschen draagt hy de baniere/ ende heeft een lieffelijkheidt/ waar in hy boven haar alle is; en geen wonder/ dewijl hy is't afschijnzel van zijns Vaders heerlijkheidt, en het uitgedrukte beeldt van zijn zelfstandigheidt. 3. Het is om te toonen/ waar van daan alle haare schoonheidt af-quam (gelijk te vooren is aangeweezen) naamlijk/die was van de zijne; indien ik schoon ben/ zegtze/ het is om dat gy schoon zijt/ het is uwe schoonheidt/ die schoonheidt op my legt.

Het darde is/ het voorgestelde woordeken ziet, en

n dat houdt ons deze drie dingen voor. 1. De voor-
reflijkheidt en wonderlijkheidt van de zaak. Christi
choonheidt is een onderwerp van een zeer overklim-
nende en wonderlijke voortreflijkheidt. 2. Haar ern-
igheidt in de uitdrukkingen van zijn lof / als hebben-
e haar hert aan haar mond/terwijl zy'er van spreekt/
ijnde daar zo mede aangedaan en opgenoomen. 3.
oewel hy geen opwekking van doen hadt / zy zelf
adtze van doen ; en 't was noodigh/ datze andere op-
ekte / en daarom is dit woordt voor aangezet / om
aar en anderer wil.

Het laatste deel van deze recommandate is / gelijk
rzeydt is / een toevoeging tot het gene hy sprak tot
aaren lof; ja lieffelijk / zegtze; deze vermaaklijk-
eidt ofte lieffelijkheidt ziet op de mededeilzaamheidt
an Christi waerdigheidt/ op zijn mede-deylen / van
geen lieffelijk in hem is / aan andere ; het had niet
noeg voor ons geweest / dat hy had lieffelijk in hem
lven geweest als Godt / indien hy ook niet lieffelijk
as/ door die betrekking / die'er is tussen hem ende
n geloovige in 't verbondt der genade / waar door
er niet alleen is een mededeylbaarheidt / maar ook
n daadlijke mededeyling van die dingen aan een ge-
ovige / dewelke hem kan lieffelijk en schoon voor
odt maaken. En dit maakt Christus vermaaklijk/
t wy uit zijn volheidt ontfangen , en genade voor ge-
de Joh. 1. vers 16. Wanneer de geloovige deel krijgt
n Christi volheidt/zo kan hy niet anders dan schoon
n / ende Christus kan niet anders zijn dan lieffelijk.
n waarlijk / konden wy ietwes uitdrukken van de
acht van het woordt / het is een gewichtige ende
achtige uitdrukking van die onuitdrukkelijke waar-
igheidt die in hem is / ende te gelijk van een geloo-
ens achting daar ontrent. En voor eerst, in't alge-
een geeft het dit te kennen / en zwaarheidt in Chri-
s recht te prijzen / daar en kunnen geen woorden

voor gekregen worden; de zaak die in hem prijsselijk is / is zo wijdt / dat de woorden ja die allerhoogst gaan / verre te kort komen in hem voor te stellen. 2. Het stelt voor / hoe onvoldaan de geloovige zijn met haar eygene uitdrukkingen / zijn van die waerdye / die zy zien dat in hem is; zy denken dat het eerste woordt niet wel en past / en daarom gaan zy over tot een ander / en in het eynde zijn zy gedwongen als het waare / het over te geven / en te zeggen / ghy zijt allesins lieffelijk. 3. Het geeft te kennen / dat'er geenderley zaak is / die Christus kan tot prijs zijn / waarin hy gebrekkig is / hy heeft niet alleen de materialen van schoonheidt (om zo te spreeken) maar hy heeft de vorm; Alles wat in Christus is / is wonderlijk vermaaklijk en plaizierig om aan te zien. Ten laatsten, deze uitdrukking windt in een uitnemend groote verquikkenheidt en vergenoegtheidt / die Christus Jesus aan een geloovige geeft / en die uitnemend groote voldoening / dat vermaak / 't welk een geloovige kan hebben in op Christus te zien. Dit woordt / plaizierig, ofte lieffelijk, geeft te verstaan / haar daadlijk vergenoegen neemen ofte weyden op het schoone gezicht / dat zy van hem hebben / zo dat zy niet kunnen van hem afgetrokken worden. Moet niet Christus lieffelijk zijn / als de zijne oogen krijgen / om hem te zien? En moet het niet een hert verquikkend leven zijn / in den hemel te zijn / alwaar zy hem beschouwen / die schoon en lieffelijk is / gelijk hy is / ende hebben haar oogen op hem voor eeuwig gevestigt / daar hy zelfs hier zo schoon is / waar wy hem maar duysterlijk door een spiegel zien / en veel van zijn schoonheidt is bedekt voor onze oogen?

Het gene volgt / is de uitbreiding van de lof / die de Bruydt aan Jesus geeft / voor zo veel hy een liefste ofte Man genoemt wordt / want zy vervolgt die allegorische ofte oneigentlijke wijze van spreeken / in 't prij-

zen

m van zijn bed/ huys/ en galeryen. En dit is't oog-
merk/ om te toonen/ hoe voortreffelijken en deftigen
man hy was. En 2. Hoe gelukkigen en troostelijken
leven zijn Bruydt hadt/ in gemeinschap en gezelschap
met hem. In de woorden zijn deze dry dingen te ver-
klaren 1. Wat hier geprezen word/ naamlijk/bedden,
huys, enz. 2. De verscheyde lof aan deze gegeven. 3.
De toeeygening en betrekking/ waar onder zy gepree-
zen worden. Ons bed, enz.

T'geen geprezen wordt/ wordt uitgedrukt door
dry woorden. 1. Het bed ofte bedtstede. 2. De balken
van het huys. 3. De galeryen. In 't kort / het is dit/
dat gelijk de mans/ die in een goede gelegentheidt zijn/
bedden hebben/om zich met haare Bruydts in te ver-
kwikken/ huyzen om in te woonen/ ende galeryen om
in te wandelen/ tot haar vermaak/ en die uitnemen-
d verciert hebben na haar staat/zo ook onzen gezegen-
den man in deze overtreft. Door het bedde wordt ver-
staan het byzondere middel tot de naaste gemeinschap
met Christus/ ende genieting van hem; dewijl het
bedde is de plaats van rust/ en van de naaste gemein-
schap tusschen de Bruydegom en de Bruydt.

De lof van't bedde is/ dat het groen is. 1. verquik-
kende gelijk de lente. 2. Vruchtbaar; en zo wordt de
gelijkenis van groente gestelt tegen een troosteloozé/
dorre ende onvruchtbaare staat/ Psal 92.vers 12.13. en
Jerem.17.vers 8. 'T geen hier dan wordt aangewee-
zen/ is/ dat naby Christus te zijn uitnemende verbro-
kende ende verquikkende is/ ende ook veel invloed
op de geloovige heeft/ om haar fris te houden/ ende
vruchtbaar te maaken.

Het twede dat geprezen wordt/ zijn de balken van
het huys. Het huys is van breeder uitbreiding dan het
bed, het betekent de gemeinte/ waarin Christus met
zijn Bruydt woont; de balken daar van zijn de instel-
lingen/ 't woordt de Sacramenten/ de beloften van't

verbondt enz. waar door het huys is samen-gestelt/ ende ondersteunt / dewijl er zonder deze geen leven is met Christus / noch gemeinschap met hem. De lof is / datze zijn van cederen. 1. De cederen was een duurzaam hout. 2. Voortreflijk en kostelijk / Kap. 3. vers 10. 3. Het was voorbeeldende van Christus/ ende daarom gebruykt in de Ceremoniele diensten: zo stelt dezen lof voor / de voortreflijke natuur van de ingestelde Godsdiensten ende beloften / zijnde van groote waerde / kostelijk/ ende van geduurigen gebruyk voor de Gemeinte / terwijle zy op aarden is. Maar inzonderheidt wordt hier voorgehouden de eeuwige voortreflijkheidt ende waerdye/ende duurzame kracht en sterkte van Christus / de voornaame hoeksteen van dit gebouw. Eph. 2. 20. 22.

Het darde woordt is galeryen, Kap. 7. v. 5. 't woordt betekent te loopen langs iets; en 't oogmerk hier is / te toonen/ wat vermaaklijke wandelplaatsen daar met Christus zijn / ofte / hoe vermaaklijken zaak het is/ met hem te wandelen; gelijk met hem te woonen/ ende te bed te leggen genoeglijk is / zo moet het ook weezen / met hem te wandelen. En deze oneigentlijcke wijze van spreeken wordt hier (nevens d'andere) gebruykt; dewijl het gemeen is in dit liedt/ onder zulke uitdrukkingen voor te stellen de liefde ende gemeinschap / die'er tussen Christi ende de gemeinte is. Nu deze galeryen worden gezeydt van Cypressen, een duurzaam hout; dit woordt is nergens meer in de Schrift/ maar 't oogmerk toont wel / dat het is iets schoons/ende dat het aanwijst het onuytspreeklijk contentement ende vermaak / 't welk'er te hebben is in een leven / van met hem te wandelen.

3. Zy verklaart haar deel aan dit alles/ aan 't bedt/ huys / galeryen; zy zeydt niet uw bedt noch mijn bedt (waar door zy Kap. 3. betekent haar eygen vleeschlijke rust en gemak) maar ons bed / ons huys enz. waar

door zy uitdrukt iets / waar aan zy beyde te gelijk deel
hadden / en samen in verkeerden ; hoewel haar deel
van hem is mede-gedeelt / nochtans houdt zy de wijs
van spreeken / die past op man en vrouw.
Deze woorden toonen. 1. Dat'er verscheyde trap-
pen van gemeinschap met Christus / ende verscheyde-
ne wegen ende middelen / om die te onderhouden ;
eenige zijn nader / gelijk wanneer hy lag tussen haare
borsten ; eenige meer middelijk / wanneer hy en zy / als
het ware / alleen samen leven in het huys / 't welk kan
aanwijzen haar handelen met Christus in de ingestel-
de Godsdiensten / maar zonder gevoelige openbaarin-
gen ; als ook het wandelen der geloovige met hem in
haar ordinaire beroepingen / zelfs wanneer zy niet en
zijn in de oeffeningen van onmiddelijke godsdienst / 't
welk betekent wordt door galeryen. 2. Jeder van deze
trappen en middelen van gemeinschap is voortreflijk
in zich zelven / ende de geloovige moet'er na staan ende
zoeké. 3. Het naaste middel van gemeinschap met Chri-
stus is meest verquikkende voor de geestelijke zin / het
bed meer dan het huys. 4. Nochtans al is't zo / zo moe-
ten de geloovige die niet scheyden / maar veel achten
alle de middelen / en instellingen / zo lang zy hier blij-
ven. 5. Daar is een onderlinge betrekking tussen Chri-
stus ende zijn bruydt / 't welk een wederzijds recht ende
deel geeft aan alles wat zijne is ; Al wat zijne is /
is't onze, zijn bed is onze, zijn huys is onze. 6. Ge-
loovige die Christus zich kunnen aanmatigen / moe-
gen en moeten haar deel eygenen in alles wat zijne is.
7. Dit maakt ieder bedeiling lieffelijk / ende ieder stap
van onzen wandel vrolijk ; als wy onder ieder bedey-
ling ende in ieder stap van onzen wandel / leven een
leven van gemeinschap met Christus / datmen al zijn
tijdt doorbrengt in met Christus te woonen / te wande-
len ; O! hoe zoeten leven zou dat zijn ? 8. De middelen
van gemeinschap met Christus / in alle plaatsen / en-
de

de tijden / zijn zo wel verordineert / ende zo wijdt ende
verquikkende / datse uitnemende toebrengen om een
geloovige vrolijk te maaken in alle Godsdienstige
pligten / en in al zijn wandel; want wy zien hier /
daar zijn bedt huys ende galeryen verzorght /
om haar te doen gezelschap houden met Christus.

Tweede Kapittel.

I. DEEL. *Christi Woorden.*

Vers 1. Ik ben de Rooze van Saron, de Lelie der
daalen.

Vers 2. Gelijk een Lelie onder de Doornen, alzo is
mijne Vriendinne onder de Dochteren.

DIt twede Kapittel bevat het zelve oog-
merk/ende gaat in de zelve trant/met het
vorige. Het heeft twe voornaame deelen;
in't eerste spreekt Christus in de twe eer-
ste versen; in het twede spreekt de Bruyd
geduurig tot het eynde.

Wederom in deze twe versen prijst Christus eerst
hem zelven vers 1. Ten anderen, hy beschrijft zijn
Bruydt/ vers 2.

Dat hy het is die spreekt/ blijkt aldus; 1. in't eerst
opzien op de woorden ziet men klaar / dat hy spreekt
in het twede vers. En wie kan anders gedacht worden
te spreken in het eerste; hy is de Ik in't eerste vers.
Die de Bruydt zich aanmatigt door dit bezittend
woordeken my in het twede. 2. De woorden / Ik
ben de Rooze van Saron enz. zijn hoogdravende / de-
welke te spreeken hem alleen past; gelijk die/ ik ben de
ware

are wijnstok, ik ben het broodt des levens. enz. En
lof is zo Majestueus / datse op niemant passen
an dan op hem. 3. Het is de Bruydts werk / hem te
ijzen / ende niet haar zelven / byzonder niet met
n lof boven die hy haar geeft vers 2. En daarom
et eerste vers moeten Christi woorden zijn/ niet de
aare.

Het oogmerk is / tot haar onderrichting ende troost
n in verdrukking / hem zelven aan haar bekent te
aken: Zelfs het kennen van Christus is troostelijk/
n het is een van de voornaamste / zeldzaamste / ende
errukkenste dingen / die hy zijn Bruydt kan toonen/
at hy haar hem zelven toont / ofte bekent maakt.
ook en kan hy geen stoffe verkiezen / die nuttiger in
ich zelven ofte welkomer aan haar zoude zijn/ om te
erhandelen / dan dat hy zijn eygen schoonheidt ver=
laart / waar door zy haar gelukzaligheidt kan zien
zulken houwelijk.

In het eerste vers dan / komt Christus hem zelven
anprijzen / Ik ben de Rooze van Saron, en de Lelie
er Dalen. De Roos is een zoet-riekende bloem / en
o is ook de Lelye. Saron en de Dalen worden'er by
edaan/ om dat die Roozen ende Lelyen daar groeien=
e/de beste waren/ die'er te vinden waren. Hy wordt
ezeyt die Roos, ofte de Roos en de Lelie, als of'er
een andere was/ om hem te onderscheyden/ als voor=
reflijk en zonderling boven alle andere. Zo drukt hy
ich uit / om te toonen 1. Dat Christus een zeer lief=
elijken geur heeft / ende een zeer vermaaklijken en
erquikkenden reuk / voor de gene die geestelijke zin=
en hebben / om te onderscheyden / wat in hem is.
. Dat'er niets verquikkende is in schepselen / of het
s uitnemender ende oneindelijk in hem ; Daarom
oordt hy genoemt de Roos en de Lelye. 3. Dat al
wat voortreflijkheidt in Christus is / zonderling ende
nvergelijkelijk in hem is ; Daar is geen andere
Roos/

Roos, noch Lelie dan hy, en al wat voortreflijkheidt in andere te vinden is, die verdient de naam niet, zijnde met hem vergeleken. 4. Dat hy nooit recht wel als 't behoort geprezen wordt, voor dat hy boven alles verheven wordt. 5. Dat niemant recht pryzen kan, als hy zelf; Daarom neemt hy het op zich, Ik ben enz. gewis hy kan zich krachtdadelijk aanprijzen, en niemant kan het doen, dan hy. 6. Dat hy meer van zijn beminlijkheidt openbaart aan die gene, welke hebben begonnen een gezicht en estime daar van te krijgen; want zy hadt die te vooren geprezen; en nu ontdekt hy aan haar meer daar van. 7. Dat het is een van Christi groote gunst-bewijzen aan zijn Bruyt, ende een van de byzondere vruchten van zijn liefde, zich zelven als beminlijk aan haar voor te stellen, ende zijn beminlijkheidt op haar herte te brengen; En dit is hier het oogmerk.

In het tweede vers beschrijft hy zijn Bruyt. Hier hebben wy deze dingen op te merken, 1. wat zy is, een Lelye. 2. Wat andere van de wereldt daar nevens zijn, hier genoemt de Dochters (zo zijn aan de Kerk de menschen buyten de Kerk, ende voor de geloovige de verdorvene menschen in de Kerk) dat is, Dochteren van haar Moeder de wereldt, geen vriendelijke Dochters aan haar, zy zijn doornen. 3. De gestalte van Christi Bruydt, zy is als een Lelye onder doornen, een vremde gesteltenis ende grondt, voor onzes Heeren Vriendinne, ende Lelye om in te groejen.

De Lelye is vermaaklijk, wel-riekende en onschadelijk: Doornen zijn onwaardt, onvermaaklijk en schadelijk. Dat de Lelyen daar by vergeleken, ende onder gestelt worden, geeft te verstaan haar voortreflijkheidt boven dezelve, ende haar lijden van de zelve. Merkt aan in 't algemeen. 1. Christus maalt zijn eygen schoonheidt en die van zijn Bruydt te gelijk af, om daar te toonen haar nabestaanheidt en maag-

schap;

ap ; Zy wordt niet recht gekent / dan wanneer zy wordt aangezien / als staande nevens hem / en hy wordt niet ten vollen voorgehouden/noch gekent/ zonder haar. 2. Hy nam twee titelen voor hem zelven/ ende hy geeft een van die aan de Bruydt / de Lelye/ maar met dit onderscheydt/dat hy is de Lelye, zy als de gelijk de Lelye, te kennen gevende/ 1. waar in haar schoonheit bestont / 't is in gelijkenis aan hem Van wien die komt/ zy is van hem/dewijl zy is zijn Vriendinne/zo wordtze gemaakt als de Lelye. 3. De eeuwigheidt van de verborgene vereeniging / die'er tusschen Christus en zijn Bruydt is ; die is zodanig/ dat sy daar door eenigsins van de namen deelen. Jer. 23.v.6. en Kap.33.v.16. Ten darden, hy mengt haar schoonheid en kruyden te samen/ tekenende die op eene tijd/om haar een gezichte van beyde te geven / en dat tot haar vernedering / en ook tot haar troost. Het is niet goedt voor de geloovige / datse alleen op de eene zijn / zonder de andere.

Merkt noch byzonder aan. 1. Christi Bruyt is seer beminlijk en schoon. 2. De kinderen van de wereldt zijn van nature beschadigende aan haar. 3. In Christi oogen is de geloovige uitnemende verheffelijk boven alle andere / van wat plaats ofte hoedanigheden in de wereldt zy ook zijn. 4. Christi betrekking ende gemeentheidt / keert niet altijdt de uitterlijke verdrukking af van zijn eygen Bruydt. 5. Het is natuurlijk voor de geloovige / datse in de wereldt een leven vol kruys hebben / dit geeft te kennen haar planting hier onder doornen. 6. Dat de kruycen/ waar mede geloovige omringt zijn / zijn van meer soorten dan een ; de doornen groejen aan alle kanten nevens Christi Lelye. 7. Heyligheidt en onnozelheidt zullen niet altijdt voorkomen de verongelijkingen van andere ; de doornen zullen zelfs de Lelye steeken. 8. Christus merkt het / hoe zy'er uitziet in haar lijden / en zoo neemt hy

hy

byzondere kennis / hoe zijn volk zich quijt in een lijdende lot. 9. Het is prijsselijk/dat men zich reyn hout/ onder 't lijden / en de Lelye gelijk is / zelfs onder doornen.

II. DEEL. *De Bruydts woorden.*

Vers 3. Als een Appel-boom onder de Boomen des woudts, zoo is mijn liefste onder de Zoonen: Ik hebbe grooten lust in zijne schaduwe, en zit'er onder; ende zijne vrucht is mijn gehemelte zoet.

Het tweede deel van 't Kapittel kan onderdeelt worden in tween; Eerst, van het darde vers, komt de Bruydt in / sprekende als in een levendige gestalte / tot vers 8. Ten anderen, van daar tot het eynde spreekt zy als wat verre af van de Bruydegom.

In het eerste deel 1. Prijst zy Christus / en stelt dezen lof ter neder / als de grondt van haar troost / vers 3. 2. Zy bewijst het door haar bevinding / in 't zelve vers. 3. Zy verklaart de wijze hoe zy tot die bevinding gekomen is / vers 4. 4. Zy roept uit onder 't gevoelen van dien. vers 5. Zy toont zijn teere zorge / die hy voor haar heeft in die staat / vers 6. En ten laatsten, zy drukt haar vreeze uit / dat'er eenige verandering mocht komen in haar staat tot slimmer / en haar zorge/om dat voor te komen / vers 7.

De samen-knooping van het darde vers met het tweede is klaar. Zy neemt de lof uit Christi mondt / die hy haar gaf / ende wendt het by na op de zelvige wijze tot hem over / gelijk zy gedaan had / Kap. 1. vers 16. en dan troost zy zich in hem; Heeft zy kruycen? Zo heeft hy een schaduw / om haar te verbergen / en hier mede zetze zich neder / ende klaagt niet van haar lijden.

ijden. Hier uit merkt aan. 1. Men kan het hert niet
estigen tegen verdrukkingen/ dan in Christus. 2. Het
s beter dat de geloovige bezig zijn in hem te prijzen/
an in haar kruycen te beschrijven.

Hier is 1. De Bruydts achting van de kinderen
es werelts/ hier genoemt Zoonen; zy zijn gelijk wil-
e onvruchtbare boomen/ die geen vrucht ofte ver-
uikking geven. De wereldt is uitnemend weinig
aardigh/ inzonderheidt voor de gene/ die Christus
ennen. 2. Haar achting van Christus/ hy is gelijk
en Appel-boom. Daar is groot verschil tussen Chri-
us en al de wereldt/ altijdt is'er vrucht op hem te
inden/ ende een schaduwe in hem te krijgen. Dit
oordt door haar bevinding beweezen (want die ge-
oelt ende gesmaakt hebben/ hoe zoet hy is/ kunnen'er
ts van spreeken) ik had te strijden met vele zwarig-
eden (zegtze) gelijk steekingen van de Zon (ziet op
.ap. 1. v. 5.) ende konde geen schuylplaats noch ver-
uikking onder de schepselen vinden; maar ik nam
oor/ Christus door 't geloof tegen de zwarigheden te
ebruyken (gelijk menschen gewoon zijn/ een boom
stellen tussen haar en de hitte/ om schaduwe te heb-
en) en ik vond verquikking en rust/ door de welda-
en ende voorrechten/ die van Christus vloeyen/ ende
oor hem verkregen zijn/ ende genooten worden uit
acht van een deel aan hem/ die zeer troostelijk wa-
n/ even gelijk zoete appelen van een Appel-boom/
er verquikkende zijn voor jemant/ die in een groote
tte onder desselfs schaduwe zit.

Merkt aan. 1. Geloovige kunnen gesteken worden
n uitwendige ende inwendige hitte/ zy kunnen niet
een met uiterlijke scherpe verdrukkingen geoeffent
orden/ maar ook met het gevoelen van Gods toorn/
de met de overige pijlen van de Satans verzoekin-
n. 2. Christus is een volkomene schaduw ende ge-
zing voor alles. 3. Die Christus willen bevinden

een schaduwe voor de hitte / moeten hem te dien eynde gebruyken ende aanleggen ; zy moeten'er onder neder zitten. 4. Geloovige vlieden noit tot zijn schaduw / voor dat haar eenige hitte steeke ; want hier wort voor uit gestelt / datze door hitte gesteken was / als zijnde dat gene / 't welk de schaduw verquikkende maakte. 5. 't Geloof in Christus zal de geloovige in 't midden van de grootste zwarigheden gezet maken ; het zal haar doen neder-zitten , ja ook haar vermaken. 6. Veel van de natuur ende oeffening des geloofs / in Christus te gebruyken / blijkt in het stellen van Christus tussen ons en den toorn / ofte wat ons ook moejelijk mochte zijn / ende in ons gerust te stellen op die grondt ; want dit is 't / dat gemeent wordt / door 't neder-zitten onder zijn schaduw. 7. Daar zijn vele uitgeleezene en treflijke vruchten in Christus / die van hem tot de geloovige vloejen. 8. Alle de geestelijke weldaden en voordeelen / die de geloovige genieten / zijn Christi vruchten ; het zijn zijne vruchten door verkrijging en recht / en door hem den geloovigen medegedeelt. 9. De geloovige eeten en weyden op 't geen Christi is / ende dat mogen zy met zijn gezegende toestemming doen. 10. Christi vruchten zijn uitnemende zoet / als zy gegeten worden / zy zijn voldoender / ende als het ware / gevoeliger wijze zoet. 11. Deze zoete vruchten worden van de geloovige niet gegeten / noch de zoetigheidt daar van gevoelt / voor datze tot Christi schaduwe gaan / ende met vermaak zitten neder onder zijn gerechtigheidt / dan worden zy verquikkende.

Vers

Vers 4. Hy voerde my in het wijn-huys, ende de liefde was zijne baniere over my.

ZY gaat voort/ in haar blijde staat uit te drukken/ door te toonen de weg hoe zy daar toe gekomen is/ v.4. Hy voerde my enz. Waar in zy 1. de zoetigheid van de genieting van Christi gevoelige liefde voorstelt/ door het te vergelijken by een feest/ ofte wijn-huys. 2. Zy zegt/ wie het was die haar daar bracht/ Hy voerde my. 3. De wijze hoe zy daar toe gebracht was/ het was/ door de uitlating van zijn liefde; Zijn baniere (zegtse) over my was liefde.

D'eerste uitdrukking stelt voor dry dingen. 1. Den grooten overvloedt van de vergenoegende ende verquikkende zegeningen/ die in Christus te vinden zijn/ sulken overvloedt van voorraedt/ gelijk men in een feest ofte huys der maaltijdt pleegt op te leggen. 2. Zijn mildadige gifte daar van aan de zijne/ deweike dezen voor-raadt te dezen eynde voor haar opgeleydt heeft. 3. De natuur van het onthaal; het is een feest van de beste ende hertsterkenste dingen/een wijn-huis.

Het twede is/ Hy, dat is/ Christus bracht my in; welk toont. 1. Der geloovigen onmacht/ om van selfs daar in te gaan/ ende haar missen van recht/ welk haar den toegang mocht geven tot de zegeningen/ die in Christus zijn opgelegt. 2. Dat het Christus is/ die haaren toegang maakt; hy heeft een ingang door zijn doodt verkregen; hy past zijn verdiensten door zijn Geest toe/ ende deilt die uit door zijn ampt/ ende zo brengt hy haar in. 3. Het stelt voor uit m vryheidt van genade/ in haar in te brengen. Zy worden ingebracht door zijn vrye gunste. 4. Het besluit een dankbaare gedachtenis ofte erkentenis van deze daadt van Christus/ en dat zy deze gunst van hem bezit.

De darde uitdrukking stelt voor/ de wijze hoe zy ingebracht is/ het is onder een banier van liefde; op een staatelijke wijze; het was liefde die haar inbracht; de uitdrukking wikkelt in/ dat het niet alleen liefde was/ die hem bewoog/ haar in te brengen/ maar dat hy het dede op een liefhebbende wijze/ 't welk zijn liefde uitbreydt ende verhoogt; Zy komt in marcheren/ als het ware in triumphe/ hebbende liefde gelijk een baniere ofte vaendel/ verzierende deze optocht/ ende makende de weg tot haren ingang; zo dat zelfs in de wijze/ op welke zy ingebracht wierdt/ het algemeene/ overheerschende zichtbare/ als het ware/ 't welk'er verscheen/ was liefde.

Merkt aan 1. Christus wil somtijds zijn volk inbrengen tot het gevoelen van zijn liefde/ en dat zeer lieffelijk en vrindelijk/ zelfs in de wijze van haar te voeren. 2. Geloovige moeten opmerken Christi wijze van doen met haar. 3. Dese liefelijke wijze/ in de weg van zijn handeling met zijn volk/ prijst zijn liefde uitnemende aan; en is als een verhoogende aanmerking daar van. 4. Christi liefde is in zich zelven een zeer statelijke en triumphante zaak. 5. Het is alleen de liefde Christi/ die de geloovige veylig maakt in haar strijd ende optocht tegen haar geestelijke vyanden; Ende waarlijk zy mogen wel vechten/ die de liefde hebben voor haar vaendel en baniere.

Vers 5. Ondersteunt gy lieden my met de flesschen, versterkt my met de appelen; want ik ben krank van liefde.

Zy is hy na overwonnen met deze maaltijdt/ en daarom roeptze uit om hulp/ vers 5. Let hier 1. in wat geval zy is. 2. Wat genezing zy eyst/ 3. Van wien zy die zoekt.

Eerst/ Haar geval is/ dat zy is krank van liefde.

dit moet niet genoomen worden voor het bezwijken van een ziel onder 't afweezen / en 't missen van gevoelen; den geheelen text voor ende na ende 't oogwit/ zullen toonen / dat het anders met haar is; Maar is een krankheidt/door het gewicht en drukking van de gevoelde onbegrijplijke liefde / benauwende en verswakkende haar / als het ware; zy kan dat gezicht en de volheidt/ welke zy geniet/ niet verdragen.

2. De genezing die zy begeert / bevestigt dit; Ondersteunt my/ zegtse/ ofte houdt my staande/ want my dunkt / ik zal'er onder neervallen ; ende verquikt my / 't woordt is / versterkt my / ofte beddet my/ bestropt my met ofte in de appelen; laat my onder de die nederleggen. d'Eerste uitdrukking ziet op 't wijnhuys / daar zy was / 't welk voor uit stelt / dat'er geen gebrek was / en kan overgezet worden / ondersteunt my in de flessen/ als zoekende ophouding in de heylige volheidt des geests / waar door zy als suppeerde. De tweede ziet op den Appel-boom vers 3. En zy wilde zich geduurig rollen onder de appelen/die van dezen boom komen/ en gelijk de discipelen / Math. 17. vers 4. zegtze als het ware; Het is goet hier te zijn. Zy woude in gevestigt zijn/ ende blijven nederliggen in die gestalte / om noit weder van deze zalige staat op te staan.

3. De gene tot welke zy spreekt/ ende van welke zy hulp zoekt/ worden uitgedrukt in 't getal van vele (gelijk blijkt in de grondtaal) 't welk toont / dat in deze uitroeping is een vervoering / ende een soort van verrukking; niet merkende tot wien zy spreekt / maar haar vermaak uitdrukkende in't geen zy genoot/nochtans byzonderlijk Christus beoogende (gelijk de discipelen deden / Math. 17. niet wetende wat zy zeyden) want hy is 't / die de geneezing toepast in 't volgende vers.

Merkt aan. 1. De liefde heeft somtijds een groote

uitlating/boven andere tijden/ als of'er een dam wiert vergadert / en dan uitgelaten. 2. 't Gevoelen van liefde in een hooge trap zal een geloovige benauwen ende bezwaren / als hem overlastende ende overmogende / zo dat hy gebragt wordt tot te zeggen / houdt/ en wee my/ gelijk er staat Jesa. 6. v. 5. De natuur van Gods tegenwoordigheidt is zodanig ende onze zwakheidt zoo weinig daar mede overeenkomende. 3. De liefde is lieffelijk / als de geloovige daar mede by na verzot is / ende suysebollende onder dessels gewicht en kraeht. 4. De liefde kan genezen de zelve ziekte/ die zy maakt. Deze flesschen ende appelen zijn 't eenige remedie / hoewel onze ledersakken nu swak zijn/ ende maar weinig van dezen nieuwen wijn kunnen vatten.

Vers 6. Zijne slinkerhandt is (*zy*) onder mijn hooft, ende zijne rechterhandt omhelst (*ofte omhelze*) my.

ZY drukt Christi zorge voor haar/ uit in dezen staat / vers 6. gelijk een zeer liefhebbend man ondersteunt hy haar in zijn armen / terwijl zy is in deze bezwijming/ waar in zy door liefde valt.

Merkt aan. 1. Christi liefde is een gevoelige ondersteunende zaak / ende is machtig 't hert te ondersteunen onder dessels grootste zwakheidt. 2. Gelijk Christus teder is over alle de zijne / ende t'aller tijdt/ zo is hy 't byzonderlijk / als zy zijn in haar vlagen van liefde-krankheidt. 3. Gelijk de geloovige t'aller tijd moeten op Christi liefde leuen / zo byzonderlijk als zy swakst zijn ; want dan zullen zy bevinden / dat het tijdig ende nuttig is/ zo te doen.

ers 7. Ik bezweere u, ghy dochteren Jerusalems, die by de rheën, ofte by de hinden des veldts zijt, dat gy de liefde niet op en wekt, nochte wakker en maakt, tot dat het de zelve luste.

Dit vers bevat haar zorge / om dezen staat te behouden / ende den weg / dien zy te dien eynde ingaat. Dat het zijn de Bruydts woorden / is naar. 1. Uit het oogmerk ende de zaak. 2. Uit de uitdrukkingen / die zy gebruykt / spreekende van hem / zijn liefde, ende tot dat het hem luste; want het betaamt ons / Christus zijn eygen vryheidt te geven in blijven of te gaan; en het waare niet tot onzen goe/ dat onze lust den regel was / van onze gemeinschap met hem. Nu om haar zelven dezen troostelijken staat te verzekeren / Voor eerst zo bezweertze ende vast zy / 't welk is. 1. Om te toonen het gewichte van de zaak. 2. Haar ernstigheidt daar in; want zy zijn zeer grooten ernst. 3. Een vreeze van dezen staat qualijk te bestieren. 4. Een zwaarheidt / gelijk om het gevaar voor te komen / zo om alles gerust te houden.

Ten anderen. De gene tegen welke zy spreekt / terwijlen zy dus bezweert / zijn de Dochteren van Jeruzalem, gevende haar de les / die zy voor haar zelven waar de nemen / dewijl zy van noode hadden / zo gewaarschouwt te worden. Merkt 1. Dat belijders in gevaar zijn / van haar eygen genietingen te verderven / ende een innige gemeinschap met Christus af te breeken. 2. Die eerst beginnen / zijn gereedst / om in deze zonde te vallen. 3. Ernstigheidt zal de geloovige opwekken / om wakende te zijn over haar zelven / en zal haar om andere dringen / om ook zoo te zijn.

Deze uitdrukking / die by de Rheën ofte by de

Hinden des velts zijn, is'er maar bygevoegt / om den trandt van dit Liedt te houden ('t welk op een Allegorische wijze gemaakt is / ende ieder gelijkenis moet niet naukeurig nagespeurt worden) en om te toonen/ hoe tederlijk zy mosten waken / om dit gevaar voor te komen / als menschen die te doen hebben met Rheen / die ras opgewekt zijn; te kennen gevende/ dat een kleyne zaak Christus kan opwekken / ende bederven de troostelijke gemeinschap / die'er is tusschen hem en zijn volk.

Ten darden. De belasting zelfs is / dat zy de beminde niet wekken noch wakker maken, gelijk een vrouw zou zeggen (als haar man t'huis gekomen is/ ende rust in haar armen) zijt alle stil / en laat'er geen geraas in 't huys zijn / om hem op te wekken. En deze belasting raakt haar zelf zo wel als andere; wanneer zy als de Moeder alle de kleyne, ofte kinderen/ als 't ware gebiedt gericht te zijn/ dat Christus niet mach opgewekt worden / noch bewogen worde te vertrekken; zoo behoort zy zelf veel meer in dezen zorgvuldig te zijn. Hier uit merkt aan. 1. Indien een gevoelige tegenwoordigheidt niet tederlijk worde onderhouden/ zy zal niet duuren. 2. De geloovige moeten dan allerzorgvuldigst zijn/ als zy toegelaten zijn tot een dichte en gevoelige gemeinschap met Christus / op dat'er niets mochte gebeuren / 't welk hem mochte bewegen/ om weg te gaan. 3. De minste zondige bewegingen en opwekkingen der verdorventheidt moeten onderdrukt worden / als grootelijks strekkende tot terging en opwekking van de geliefde / om heen te gaan.

Ten laatsten. De hoedanigheit van deze last wordt uitgedrukt in deze woorden / tot dat het de zelve luste. 't Welk niet inwikkelt / dat zy haar verlof geeft / van t'eenigen tijde hem op te wekken; maar de zin is / ziet dat hy door uw schult niet wakker worde / voor dat zijn eygen tijdt kome. Merkt dan. 1. Christus stiert

zijn

...n liefde-openbaringen en bezoekingen / door zijn ...uverainheidt en welgevallen. 2. Hy kan zich van ...yn volk onttrekken / zonder opzicht op eenige byzon... ...re terging / die een zondige invloedt daar op heb... ... 3. Christi lust is der geloovigen regel / in de din... ...en die haar aller-dierbaarst zijn ; Hier berusten zy / ...lfs tot zijn onttrekking / wanneer 't hem zal lusten. ... Geloovige kunnen vrede hebben / en gerust zijn on... ...er het afwezen / indien zy Christus niet zondiglijk ...erwekt hebben / om weg te gaan / want dit is de ...aak / die de Bruydt beoogt in opzicht van haar zel... ...en / in deze hare zorge. 5. Dikmaal zijn de geloovi... ...e schuldig / in Christi gemeinschap met haar te ver... ...erven / voor dat het hem luste ; en zy mochten Christi ...ezelschap dikwils veel langer genieten / indien zy hem ...iet uit het huys en deur en zondigden.

Vers 8. Dat is de stemme mijnes liefsten, ziet hem, hy komt, springende op de bergen, huppelende op de heuvelen.

Vers 9. Mijn liefste is gelijk een Rhee, ofte een welp der herten; ziet hy staat achter onzen muur, kijkende uit de vensteren, blinkende uit de tralien.

DEze woorden bevatten een geval van de Bruyt / 't welk verschilt van haar geval in de voorige woorden ; aldaar was zy in Christi armen ; al...hier ziet zy hem van verre ; aldaar trachtede zy hem ...y haar te houden ; alhier is zy gevoelig / dat hy weg ...s / ende in 't laatste vers bidt zy / dat hy wederkome. Merkt dan aan uit de samen-knooping. 1. De aller...vergenoegenste ende troostelijkste staten van een geloo...vige / terwijl hy op aarden is / zijn niet duurzaam / ...elfs de Bruydt moet ondervinden een afwezen / zoo ...wel als een by-wezen. 2. Somtijds sal gevoelige te...

genwoordigheidt niet duuren / zelfs als de geloovige allerzorgvuldigst zijn/om die te bewaren/gelijk wy bevinden dat zy was in de voorige woorden.

Haar afgelegentheidt ofte distantie heeft twee stappen. 1. Daar zijn eenige gesichten van Christus/ende eenige onderhandeling met hem/ hoewel van verre/ in dit Kapittel 2. Dan wordt zy ook daar van berooft/in het eerste deel van het volgende Kapittel; En zeer ras gaat d'eens begonne distantie ofte afgescheydenheidt/ voort van een minder tot een meerder trap/ eer zy weg genomen worde.

Noch byzonderder moeten wy hier aanmerken/ Eerst, Hoe zich Christus draagt / wanneer de Bruyt geen gevoelige tegenwoordigheyt op zo een levendige wijze geniet / ende dat in twee dingen / 1. wat hy is doende; hy komt, springt, staat achter de muur, ziet door de tralien, enz. 2. Wat hy is zeggende/hy spreekt tot haar / en als het ware/ schrijft vriendelijke liefdebrieven aan haar op die zelve tijdt. Christus is vriendelijk doende en spreekende tot een geloovige/zelfs terwijl hy weg is van 't gevoelen / indien men het wel onderscheydt. Ten tweeden. Wy kunnen zien / hoe de Bruydt zich draagt in overeenkomste met hem / in vier trappen (waardig om van geloovige nagevolgt te worden / tot haar eygen vrede / in haar troosteloozе staat.) 1. Zy merkt op wat hy doet/hoewel het maar een schemer-lichts ontdekking is / die zy van hem heeft. 2. Zy verhaalt / wat hy zeidt / en zy leest zijn Brief dikmaal over. 3. Zy troost zich zelven/in klaar te houden het geloof van haar deel/ende de hoop van de toekomende genieting van hem. En 4. Zy bidt tussen wijlen om eenige openbaringen van zijn liefde/ tot dat hy kome. Het eerste is vers 8. ende 9. Het tweede vers 10. tot 16. Het darde vers 16. 17. Het vierde in het besluit van het 17 vers.

In haar opmerkingh van Christi weg met haar

Vers 8. merkt 1. zijn doen/ 't welk zy opmerkt/ 2. haar opmerking daar van. 3. Hoe zy daar mede aangedaan is/ en eyndelijk 4. haar uitdrukking daar van.

Het eerste hier van is bevat in deze woorden/ hy komt, springende op de bergen, huppelende op de heuvelen. Hier zijn vier dingen/ die opgemerkt moeten worden. Voor eerst, een voorgestelde distantie ofte afweezen/ want wanneer hy gezeydt wordt te komen/ zo is hy niet tegenwoordigh. Deze distantie is niet in naadlijkheidt in opzicht van de vereeniging/ die'er is tussen Christus/ en een geloovige/ die is altijdt de selve/ maar zy is te verstaan in opzicht van't gevoelen van zijn tegenwoordigheidt/ 't welk kan afgebroken worden. Ten tweeden, daar staat/ hy komt; komen geeft te kennen zijn naderen/ om de tussenstant weg te neemen/ als zijnde alreedts op zijn weg. Hier merkt man. 1. Het is zijn komste/ die de tussenstant tussen hem en de zijne weg neemt; d'eerste beweeging van liefde is altijdt aan zijn zijde. En 2. Zelfs als Christus afweezig is/ indien hy wel wierde gezien/ maakt hy de weg tot onze nader vereeniging met hem/ en hy is op zijn weg om weder te komen. Joh. 14. vers 3. zelfs als hy weg is/ is hy noch komende/ hoewel het weezen kan/ dat daarna de tussenstandt schijnt grooter te worden/ ende de nacht van afweezigheidt duysterder. Het darde is/ dat'er zijn bergen, die hy overkomt/ dat is/ iets staande tussen hem en ons/ verhinderende onze toegang tot hem/ en zijn gemeinzaamheidt met ons; tot dat hy het wech neeme/ gelijk bergen 's menschen weg in de reys verhinderen; en zo worden de zwarigheden in den weg van Godts werk vergeleken by bergen/ Zach. 4. vers 7. Wie zijt ghy, o grooten bergh? enz. Zo ook hier/ gelijk'er zwarigheden te weeren zijn/ voor dat'er vereeniging zy gemaakt tussen Christus en ons/ als naamlijk/ een verbrooken verbondt/ ende dien vloek daar door verkregen/ zo

zijn'er

zijn'er ook byzondere zonden / wolken van schulden / die geweert moeten worden / eer zijn tegenwoordigheidt kan herstelt worden / na dat hy is weg gegaan. Wederom het komen over bergen / maakt eenen aanzienlijk ende heerlijk van verre; Alzo is Christi tocht en wederkeering tot een geloovige altijdt in triumphe / over eenige groote grondt van tussenstant / 't welk hem opmerkelijk heerlijk maakt. Ten vierden, Christus wordt gezeydt te springen en te huppelen / 't welk te kennen geeft 1. Een vaardigheidt in hem / ende een lichtigheidt / om te overwinnen al wat in den weg is. 2. Een blymoedigheidt en hertelijkheid in dat te doen; Hy komt met vermaak over den hoogsten heuvel / die in zijn weg is / als hy wederkeert tot zijn volk. 3. Het geeft te verstaan haastigheidt; Christus komt schielijk / en hy is noit achter zijn tijdt / hy kan een geloovige niet t'onpas komen / zijn gezette tijdt is haar noodzaaklijkheidt / en zijt verzekert / hy zal haar dan ontmoeten. 4. Het geeft te kennen een schoonheidt / majesteyt en staatelijkheidt in zijn komen / gelijk eenen in triumphe; en zo komt hy zege-pralende / en in groote staat. En wat is'er staatelijker / dan Christi triumpheeren over de Overheden en machten / ende die opentlijk ten toon te stellen / door de zwarigheden in zijn weg tot zijn Bruydt te overwinnen.

Het twede in dit vers is haar opmerking hier van. Christus is op zijn weg zeer wel te onderkennen / door iemant die wacht houdt; en geloovige behoorden zijn weg op te merken / wanneer hy afweezig is / zo wel als wanneer hy tegenwoordig is; indien men vraagt / hoe zy het onderkende? 't is buyten twijffel / 't geloof neemt Christus hier op / volgens zijn belofte / Joh. 14. vers 3. Indien ik heenen gaa, ik kome wederom. En 't geloof houdt dit vast / 't geloof is een goedt vriendt in verlaatinge; want gelijk wy hier kunnen zien / het spreekt goedt van Christus zelfs achter zijn rugge / wan-

wanneer 't gevoelen zoude zeggen/ hy en zal niet meer
wederkomen; 't geloof zegt hy komt/ ende het voor-
zeydt goedt van Christus/ gelyk'er goede reden is.
Het darde is. Hoe zy'er mede is aangedaan; deze
opmerking wordt haar zeer troostelyk / gelyk haar af-
gebrookene ende bekorte uitdrukking aanwyst/ de
stemme mijns liefsten, als mede het zier, 't welk zy'er
gevoegt. 't welk toont 1. Dat haar hert zeer daar
mede aangedaan was. 2. Dat zy'er veel aan dacht.
3. Dat het eenigsins wonderlyk was/ dat Christus
quam tot haar / zelfs over alle deze zwarigheden
heen; Daar en is geen zulken verrukkenden wonder
voor een gevoelige geloovige zondaar/ als dit / dat
Christus verby alle zijn zonden heen passeert / ja die
alle op hem zelven neemt / ende komt over alle zwa-
righeden tot hem / daarom is dit / zier, hier by ge-
voeght.
Het vierde is / haar uitdrukking hier van/ dewelke
bevestigt het voorige; en zy is zodanig / datse het hert
voorstelt als schielyk overvallen ende overwonnen met
het gezicht van een komende vriendt. Hier uit merkt
men. 1. Een zondaars gedachten van een komende
Christus zullen diepelyk 't hert aandoen; en die ge-
dachten aan hem zijn wanschaapen en van geener
waerden / die in de genegentheden niet eeniger maate
hyper werpen / en die ontsteeken. En 2. Een hert dat
met de kracht van Christi wonderlyke genade be-
kaamlyk is aangedaan / zal ietwes daar van aan an-
dere uitdrukken / gelyk de Bruydt hier doet.
In't negende vers wordt verder opgemerkt / hoe
zich Christus draagt; aldaar wordt hy 1. aangepree-
zen. 2. Zijn draaging beschreven / met haar opmer-
king van dien.
1. De lof die zy hem geeft / is/ Hy is gelijk een
Rhee, ofte een welp der herten. 1. Deze schepselen
zijn vermaart / wegens haar lieffelyke ende vriende-
lyke

lijcke draaging tot haare egaade / als mede wegens haar lieffelijkheidt / ende vermaaklijkheidt in haar zelven. Spreuk. 5. vers 19. Zo is hy vriendelijk ende lieffelijk. O wat is Christus vriendelijk tegen zijn gemeinte en uitverkoorne! Jonathans liefde tot David ging de liefde der Wijven te boven; maar deze liefde gaat die te boven / verre buyten alle trappen van vergelijking. 2. Hy is tijdig ende oppassende in zijn voorneemens van liefde aan zijn Bruydt te vervullen; geen rhee ofte hart is in snelheidt hem in dezen gelijk; en dit kan de grondt zijn / waar uit zy besluit dat hy was / komende en springende / in de voorige woorden / dewijle Christi genegentheden / en de weg van die te openbaaren / zoodanig zijn in snelheidt gelijk der herten.

2. Zijn draaging wordt voorgehouden in dry trappen / welke op een allegorische wijze worden uitgedrukt; d'eerste is / hy staat achter onzen muur, dat is / gelijk een vriendelijk man zich van 't gezichte van zijn Bruydt kan onttrekken voor een tijdt / en nochtans niet verre af zijn / maar achter een muur / en daar staan / om te zien / hoe zy haar dragen zal / en om vaerdig te zijn om weder te keeren; ofte gelijk als Voedtsters met haar kleyne kinderen doen / om haar te doen na hun zoeken; zo zegtze / hoewel Christus nu uit het gezicht is / zo is hy doch niet verre wegh / maar is / als het ware / achter de muur; en het wordt genoemt onzen muur / in opzicht van iemant anders / met welken zy van hem spreekt; en een muur, dewijl wy dikwils zelfs deze afscheydingen bouwen tussen hem en ons (Jesa. 59. vers 1. 2.) maar door Christus van ons verborgen wordt / gelijk een muur den eenen mensch van den anderen verbergt; nochtans ook dan gaat Christus niet weg / maar wacht op dat hy genadig zy / als moede van zich in te houden. Daar is veel liefde aan Christi kant / in de droevigste verlaatin-

igen/ en onze handt dikwils diep in zijn onttrekkin-
en; 't is droevigh/ als wy de muur gebouwt hebben/
ie hem verbergt. Dikmaal is'er niets tussen hem en
s/ dan onze eygene zonde.

De tweede trap is/ hy kijkt uit de vensteren, 'twelk
tot het zelve oogmerk. De zin is/ hoewel ik geen
l gezicht van hem krijg/ nochtans hy opent/ als het
are/ een venster/ ende kijkt uit; ende ik krijg een
eyne blik van zijn aanzicht. Somtijts wil Christus/
s 't ware/ den geloovigen niet inlaten tot hem/ noch
k en wil hy tot haar niet uitkomen; nochtans wil
y vensteren maken/ als in de muur/ ende geven haar
n blik van hem.

De darde stap is/ hy toont zich ofte kijkt door de
alien; dat is/ gelijk'er zommige vensters zijn/ die
alien ofte luyken op zich hebben/ door welke men
aarlijk kan zien/ ende nochtans maar weinig kan
zien worden; zo/ zegtse/ Christus ziet ons/ hoewel
y hem niet ten vollen kunnen zien; nochtans de
eynste spleet/ waar door Christus zich openbaart/
veel/ en recht te erkennen. Dit alles merkt zy op/
et een ziet, als merkende iets wonderlijks in alle
ze trappen; Christus heeft verscheydene wegen
an zijn liefde aan de zijne mede te deelen (en dat zelfs
nder verlatingen en onttrekkingen) en daar zijn van
zelve verscheyde trappen; nochtans is de minste
aar van wonderlijk/ en behoorde van de geloovige
erwelkomt te worden/ al was 't maar hem te zien
oor de tralie.

Vers 10. Mijn liefste antwoorde, en zeyde tot my; staat op mijne vriendinne, mijne schoone, ende komt.

Vers 11. Want ziet, de winter is voorby, de plasregen is over, hy is overgegaan.

Vers 12. De bloemen vvorden gezien in den lande, de zang tijdt genaakt, ende de stemme der tortelduyve wordt gehoort in onzen lande.

Vers 13. De vijgeboom brengt zijn jonge vijgskens voort, ende de wijnstokken geven reuk met hare jonge druyfkens, staat op mijne vriendinne, mijne schoone, en komt.

HEbbende nu voorgestelt haar opmerking van de wijze / hoe hy zich droeg / zo komt zy te spreeken tot het tweede deel / naamlijk hoe zy haar droeg / naamlijk / dat zy overlas ofte overdacht by haar zelven / ofte overzeyde aan andere wat Christus tot haar zeyde. Dit is een byzonder stuk van geestelijke wijsheidt / Christi plaats in zijn afwezen te vervullen met zijn woordt / en roeping / en zijn zin alleen daar uit te lezen / als zijnde de beste uitleggers daar van. Deze woorden / die als een voorreden staan voor Christi Brief ofte Predikatie / Mijn liefste antwoordde en zeyde tot my, worden niet onnuttelijk voorgestelt / eer zy zegt / welke de woorden waren / die hy sprak. Maar 1. Het toont dat zy vermaak heeft / in zijn Naam te herhalen / want zy hadt daar van te vooren gewach gemaakt. vers 8. 2. Het toont / wat Christi Brief ofte woorden aan haar zo aangenaam maakte; het was niet alleen de stoffe daar in bevat (hoewel die lieffelijk en zoet was) maar 't is gekomen (zegt zy) van mijn liefste / hy was het die dit zeyde / hy was het die my dit woordt zondt. 3. Het toont / dat zy zijne stem onderkende / en verzekert was / dat het woordt / de roeping en belofte (waar mede zy haar verquikte) was zijn woordt / en geen versierde fabel. Het is een merkelijke troost-grondt in Christi afwezen voor de geloovige / als zy klaar zien / dat zulke

ulke en zulke genaden-woorden komen uit Christi
ygen mondt tot haar. 4. Het geeft te kennen dat ge-
meinschap met Christus geen stomme oeffening is;
e gene die tot gemeinschap met hem zijn toegelaaten/
aar zal hy mede spreeken / heel anders dan met de
verelt. En 5. Dat een geloovige heeft een oor om te
hooren/ niet alleen wat de Predikant zeydt/maar ook
at Christus zegt. 6. Het is 't woordt als van Chri-
i eygen mondt/ 't welk eenige krachtdaadige indruk
eeft; en een geloovige zal het als zodanig ontfangen/
o dat het zulken indruk op zijn hert macht laaten. 7.
ls Christus een woordt levendig maakt / zo zal het
et zijn / en zulken woordt zal onthouden worden / zo
at die'er door levendig zijn geworden / bequaam zul-
n zijn/ om het lang daar na te verhaalen; dat wy zo
einig goedt van het woordt des Heeren krijgen / dat
t/ dat maakt/ dat wy het zo qualijk bewaren. 8. Het
erschaft veel voldoening aan een geloovige/ als hy
an zeggen/ Christus zeyde my dit ofte dat/ en dat
et geen bedrog is. 9. t Geen Christus tot de zielen
an de zijne zegt/ in gemeinschap met haar / kan het
cht wel verdragen / en is in de stoffe 't zelve / 't welk
y in het woordt en 't Evangelium zegt / gelijk wy
ullen zien in het volgende verhaal/ 't welk zy te dezen
nde en tot stichting van andere / en eer van de liefste
er-zegt.

Wy kunnen deze woorden ofte brieven van Chri-
us neemen / als geschiet aan dryerley persoonen
gelijk de hier aangedrongen pligt / staat op en komt;
erdragen kan.) 1. Tot die doodt in zonden zijn / de-
welke Christus door zijne stem levendig maakt / en
et opstaan / Joh. 5. vers 28. Hoewel dit niet het on-
middelijke oogmerk daar van is / voor zo veel het te-
en een geloovige gezeydt is/ nochtans zo men let op't
it/ waar toe dit verhaalt wordt / ende de stoffe die
aarin bevattet is/ zo mach het wel nuttig geachte

M woor-

worden / om de gene die noch vremdelingen zijn by Christus te verbinden ende te lokken / dewijl'er steets de zelve weg is / van de nabyheidt met hem eerst te maaken / ende daarna te herstellen / naamlijck / door 't geloof in hem ; en zo zal het aandringen het aannee- men ende aangrijpen van Christus. 2. Wy kunnen het aanmerken als gesprooken tot geloovige / maar zulke die slapen ofte traag zijn / zo dringt het aan ver- wakkering. En 3. als gesprooken tot geloovige in een troosteloozе / kleynmoedige staat / zo is't oogmerk / Christi Bruydt op te wekken / gaande en levendig te maaken / ende te troosten in een van deze twe laatste staaten / op dat hy haar tot meer naderheidt van ge- meinschap met hem zoude brengen / ende tot meer vrymoedigheidt in hem te gebruyken ; 't welk is't groote oogwit / dat hy beoogt. Dry deelen zijn'er van deze predikatie ofte brief. 1. Daar is een vriendelijke nodiging / die byzonder ziet op het aandringen des ge- loofs van vers 10. tot 14. 2. Daar is een lieffelijke be- stiering ofte twe / vers 14. ziende byzonder op de oef- fening der pligten. 3. Op dat'er niets zou ontbreeken / zo geeft hy een bestiering / nopende die hare vrede ont- rusten / vers 15.

In alle deze deelen zijn vier gemeene dingen in ie- der van die te vinden. 1. Eenige droefheidt in haar staat voor uit gezet. 2. Eenige bestieringen gegeven / om die te geneezen. 3. Eenige beweegredenen ge- bruykt / om de praktijk van deze bestieringen aan te dringen. 4. Eenige herhaalingen / om zijn ernst in alles en't belang van de zaak te toonen / daar van hy sprak.

Eerst, *Het geval* waarin de gene / tegen welke hier gesprooken wordt / voor uitgestelt worden te zijn / in dit eerste deel van Christi predikatie vers 10-13. is. 1. Doodigheidt / geheel of ten deele : geloovige kunnen onder een verval zijn / en ten deele doodt. 2. Daar

wordt

wordt voor uit gestelt/ dat zy zorgeloos zijn/ en niet
akker; maar ongevoelig ten grooten deele van dat
uaadt. 3. Dat zy zijn mistroostigh/ en herteloos on-
er de afgescheydenheidt en doodigheidt/ welke qua-
en dikmaal samenkomen.

Ten tweden. De bestiering die hy geeft/ om dit
e helpen/ is in twe woorden 1. Staat op, 2. Komt,
welk te kennen geeft/ dat gelijk zy nu was in een ge-
al van vervremding van Christus/ zo was'er een
oodzaaklijkheidt/ van haar zelven op te maaken/
nde daar uit te komen/ zulken noodzaaklijkheidt
elijk'er is voor een afdwalend Wijf/ om tot haar
nan weder te keeren. Nu deze woorden zijn een zoete
oeping van een vriendelijk man/ nodigende tot dit
veder keeren/ en toonende het remedy tegen 't afdwa-
en en vervremden van hem. Het op staan geeft te ken-
en 1. Datmen ergens vast/ in een staat die gestelt
s tegen het wandelen en loopen. 2. Een opwekking
an haar zelven/ als onvergenoegt daarmede/ ende
egeerig/ om'er uit te zijn/ met eenige pooging/ om
veder op te zijn. Het afwijken van Christus stelt de
ielen om laag/ ende houdtze t'onder. Komt geeft te
erstaan. 1. Een paalteken/ van waar zy komen zal/
an dien staat waarin zy was/ hoedanig die ook was/
o was niet goedt. De menschen zijn in geen begeer-
jke staat als Christus haar roept. 2. Een paal waar
a zy zou komen/ en dat is Christus; 't is te volgen de
Bruydegom; haar gebracht te krijgen tot een nader
ereeniging en gemeinschap met hem/ is de groote
aak/ die hy beoogt. 3. Een daadt waar door zy over
aat van't geen zy was/ en keerende haaren ring daar
e/ wendt zy zich tot hem/ op dat zy daar door een
ader vereeniging ende gemeinschap met hem krijge.
Door beyde deze woorden/ oordeelen wy/ dat byzon-
erlijk voorgehouden wordt de oeffening des geloofs
hen. 1. Dewijl 't geloof ordinaris in de Schrift

wordt voorgestelt door komen Jesa. 55. vers 1. Joh. 5. vers 40. Joh. 6. vers 35. en deze uitdrukking past wel op de daadt des geloofs. 2. Dewijl het is 't eenige middel/ om de tussenstant tussen hem en ons wegh te neemen; Verval in de oeffening des geloofs/ en afgescheidenheidt van Christus gaan samen; en de oeffening des geloofs en nabyheidt by hem/ zijn ook onverscheydelijke med-gezellen. Dit is dan de zin; waarom legt gy in deze kleynmoedige/ vervallene en troosteloose staat/ daar wordt u een andere ende vry betere/ een levendige en troostelijke staat vergunt/ Christus roept u tot oeffening des geloofs in hem/ tot herstelling van uw staat. En dit wordt nu voorgestelt gebiedender wijze/ by wege van bevel/ op dat wy souden weeten/ dat in Christus te gelooven/ of gemeinschap met hem door't geloove te houden/ niet aan onze verkiezing is gelaaten/ maar opgelegt is door een peremptoir gebodt/ om ons te noodtzaken tot de oeffeninge desselfs/ 1 Joh. 3. vers 23. als een zaak die hem zeer aangenaam is/daar over hy niet toornig kan zijn/ en waar aan te gehoorzaamen hy geen vermetelheidt zal noemen.

Ten darden, als hy de nodiging heeft gegeven/ zo dringt hyze zeer ernstig en heftig aan; want hoewel het ons belangende is/ zo zijn wy niet licht bewogen/ zelfs om te gelooven: O maar de wereldt is zeer in dezen bedrogen/ die denkt het een lichte zaak te gelooven. 1. Dan ook/ hy wil ons doen weten/ dat hy ons toestaat de troostelijke oeffening des geloofs in hem/ met al zijn hert/ (mogen wy zo spreken) als hy dus daar toedringt en overredet; Van gelijken mogen wy besluyten/ dat het geen gemeene zaak is waar toe hy onwekt/ als hy het zo ernstig aandringt/ maar dat het is van zeer wichtigen belange voor ons.

Daar zijn dry wegen, die hy gebruykt/ om het aan te dringen/ Voor eerst, door heerlijke ende lieffelijke bena=

benamingen / mijne Vriendinne, mijne schoone; de
wie hy haar gegeven zijn/ byzonderlijk / om haar te la=
ten weten dat hy haar lief had / en om haar daar door
aan te moedigen / om de roeping op te volgen: het ge=
loof van zijn liefde heeft geen kleynen vloedt / op ons
uitlaten van't geloof in eenige byzonderheden op hem.
2. Om te tooren / dat hy geen hardt noch streng be=
risper is van een kleynmoedig geloovige / neen / mijn
schoone, zeydt hy / zelfs terwijl zy veel vlekken heeft /
Christus zal geen quaadt rapport over de zijne bren=
gen / wat ook haar feylen mogen zijn.

Ten anderen, Hy dringt het aan uit de byzondere
betrekking / die hy op haar heeft / mijn vriendinne,
en mijne schoone; dewelke alle zijn woorden zeer
vriendelijk maakt / en toont een verbintenis op haar /
door de Verbonds-betrekking / die'er tussen haar was /
om de zijne te zijn / en om haar te onderwerpen aan
zijn bestieringen / volgens dat woordt Psal. 45. v. 11.
Hoort o dochter enz. Vergeet uw Vaders huys enz.
En daarom behoorde zy alles te verlaten / en hem aan
te kleven. Christus vereyst niets van ons als volgens
het Verbondt / 't welk ons bindt tot gemeinschap / of
samen-wooning (om zo te spreeken) met Christus;
En het is een zeer bindende verbintenis; Indien dit
niet en vermach / in ons tot de plicht te dringen / dat
wy Christi zijn / niets zal vermogen: Het is geen kley=
ne praktijk in een geloovige / te zijn gelijk de betrekking
op Christus vereyst waar in men staat; wat / mijn
vriendinne / zegt hy. Past het u zo vremt te zijn? Staat
op en komt, enz. Iets anders is aan u vergunt bo=
ven andere / en iets anders is van u geeyst / dat niet te
vinden is in den weg van andere.

De darde weg die hy gebruykt / om dit aan te drin=
gen (want de roeping en vriendelijkheidt komt altijdt
aan zijn zijde / zelfs als wy de schult hebben) is door
zeer dringende redenen van dryerley slach. De eerste

is vers 11. staat op, zeght hy / en komt, want daar is geen gevaar nu/om deze weg te reyzen/ dewijle 't geen u mogt afschrikken / is weg gedaan / de wintersche koude ende storm is verby/ en den regen / dewelke samen de rivieren onbruykbaar / en de reyze gevaarlijk en moejelijk maaken (daarom staat'er / Math. 24. vers 20. Bidt dat uwe vlucht niet en zy in de winter) die zijn over. Dit stelt voor uit. 1. Dat'er was een scherpe winter / ende een bitteren regen / (als het waar) waar door den weg van gemeinschap met Godt niet te betreden was / tot dat die geweert waren / het zwaardt (als het waar) stondt / om de zondaars van het Paradijs te houden / dat is / het vonnis en den vloek van de verbrokene Wet/en den toorn Gods daar over verbolgende / 't welk waarlijk een vreesselijke winter was/ ende een storm / die de zon verduysterde/ ende den dag wolkachtig maakte; daarom wort Gods toorn in de Schrift vergeleken by schrikkelijke stormen en tempeesten / en wie kan bestaan voor zijne koude? Psal. 147. vers 17. Het geeft te verstaan / dat deze nu van Christus wegh-gedaan zijn / ende hy verzekert zijn volk door zijn roeping in't Euangelium/ dat zy die ten vollen geweert zullen vinden; zo dat'er geen toorn noch vloek en is / die iemant / die daar toe neigt/ behoeft te vreezen 3. Het wikkelt in / dat het Euangelium goedt nieuws brengt; en daar is geen beter nieuws dan dit / dat Godts gerechtigheidt is voldaan / en zijn toorn geweert. 4. Het brengt mede / dat Christus zeker getuigenis hier toe kan geven / dat den toorn over is / om dat hy den prijs betaalt heeft / om die te weeren; en daarom mogen de zondaars zijn woordt neemen; en zijn roeping volgen; en 5. Dat de geloovige somtijdts gereedt zijn / om meer achterdocht te hebben / dan zy grondt hebben / dat'er noch eenigen storm voor haar is; maar Christus heeft het al schoon-weer gemaakt/ eer

hy

y roept. O groote beweeghreden! Hy roept niet om
 vechten / maar om den roof te verzamelen; Hy
rengt de geloovige niet ter zee / voor dat hy zelf alles
til gemaakt heeft: geloovige ontmoeten somtijdts on=
weder en stormen; maar dat is lichtelijk/ als zy haa=
ren rug na Christus hebben / en niet als haar aange=
ichte t'hemwaarts is. De wint van den toorn is niet
n't aanzicht van den zondaar/ die Jesus soekt / maar
 woordt zeydt tegen de zulke / vreest niet, Marc. 16.
ers 6. gy zoekt hem.

Ten anderen, hy dringt haar / om op te staan en te
omen / door eenige genoeglijke moedtgevingen / die
y voorstelt vers 12. Daar is een groote verandering
u/ zegt hy/ wanneer de toornige winter over is/alles
s vermaakelijk en lieffelijk 1. De bloemen worden
ezien, 't welk toont / dat'er hitte ende warmte op de
arde is/ en het is een vrucht van de lente / en een
ewijs / dat de winter voorby is. Hier door kunnen
erstaan worden de vruchten der genade/ die gezien
worden in de verandering / die op de zondaars ge=
wrocht wordt / gelijk menighmaal in dit liedt wordt
angeweezen / alwaar de gemeinte genoemt wordt
en hof, en de geloovige zijn de bloemen; komt/ zegt
y/ de genade heeft andere doen door de aarde komen/
ie wel eer als bloemen waren in de winter/ onder de
ard/ maar nu verschijnen zy / ende bloejen. 2. De
ang-tijdt der vogelen genaakt, ofte is gekomen. Ge=
ijk in de lente de vogelen zingen / dewelke in de win=
r als treurden; zo / zegt hy / hebben nu veel arme
ondaars haar droeven toorn verandert en beginnen
 zingen / die eens waren zinkende onder haar vree=
en: En het goede nieuws van het Evangelium/ ge=
ijk de stemme der torteldupve / wordt gehoort in on=
en lande; deze goede tijdingen zijn ook tot ons ge=
onden / het welk geen flechte blijk van liefde is / en
een kleyne bevestiging aan het geloof. Dat het

nieuws van 't Euangelium / en daar door/ den troost der zondaars hier verstaan wordt/ komt zeer over een met het oogmerk. En die bewijzen de afweering van den toorn / en geven moedt om de zondaars op te wekken tot de oeffening des geloofs. En ô hoe genoeglijk en verquikkende is de geestelijke lente / wanneer den opgang uit der hoogte ons bezoekt, (gelijk deze dingen/ verhaalt in den text / in de natuurlijke lente zeer vermaaklijk zijn/ ende dienen om de menschen te verwekken / om zich te gaan vermaaken in het veldt) en dit is't byzondere oogmerk van deze plaats. Noit heeft er een zondaar goedt van Christus gekregen / of het geeft bewijs/ van dat hy zeer vriendelijk is ; en de zalige verandering die Christus over haar gewrocht heeft/ moeste andere moedt geven/ om te gelooven/ inzonderheydt wanneer het is den dag van haar bezoekinge/ ende de zon der gerechtigheidt warm is geworden door 't Euangelium over haar / ofte over de plaats/ en 't gezelschap/ waar in zy leven.

Ten darden, hy dringt deze bestiering en nodiging aan door de tegenwoordigheidt / en het Nu van 't zaizoen van genade / vers 13. De vygeboom brengt zijne jonge vijgskens voort, enz. 't welk niet alleen toont/ dat de somer naby is, maar datze naby is voor de deur, Matth. 24. vers 32. 33. En, zegt hy/ de Wijnstokken komen uit, en geven reuk, waar door voorgehouden wordt / dat de plantingen van Godts wijngaart wel groeyen en dyen onder de bediening der genade / gelijk wy zien kunnen / vers 15. Dit alles bewijst / dat het Nu is de aangenaame tijdt / en Nu is de dag der zaligheidt/ ende dat'er breede troost vergunt wordt / aan de gene die nu willen Christi aanbiedingen aanneemen / en zich onderwerpen aan zijn roeping. Daarom/ zegt hy/ ook tot ons/ laat den tijdt niet henen gaan / wanneer alles gereedt is / maar staat op / en komt. En dat de stemme der tortelduyve in ons landt (dat is in

onze

onze Kerk waar in wy leven) gehoort word/ bewyst
ook / dat het is de tydt der genade; want het is al
over lang/dat den tydt van het zingen der tortelduyve
tot ons gekomen is/ en haar stem wordt noch gehoort.
En dit zegt / dat de rechte gelegentheidt en't zaizoen
der genade is in onze handen/ nu wanneer Christi no-
diging tot onze deur komt / en daarom moste niet ver-
zuymt worden.

En zo verhaalt hy in de vierde plaats de toeroeping,
in't eynd van 't 13. vers staat op mijn vriendinne, enz.
En dit verhaal is / om te toonen 1. Zijn gewillig-
heidt / om het bekrachtigt te hebben; waren de zon-
daars zo willig/ de koop zou ras klaar zijn. 2. Onze
traagheidt/ in niet met eenen te antwoorden; daarom
moet'er zijn woordt op woordt / roeping op roeping/
regel op regel/gebod op gebod. 3. Om den rijkdom van
zijn genade en liefde in deze nodiging uit te meeten /
waar in niets ontbreekt/ dat by gebracht kan worden/
om een zondaar te overreden/om Christus te aanvaar-
den/en om een die hem aanvaart heeft/aan te dringen/
om blyde in hem te zijn. Wat een vrolijken leven moch-
ten de zondaars met Christus hebben / indien zy hem
wilden omhelzen/en met hem woonen/ in de oeffening
des geloofs! zy zouden altijt een lente-tijd hebben/ende
bezitten (om zo te zeggen) de zon-zijde van den heuvel
van de wereldt daar nevens / wandelende in hoven en
boomgaarden / alwaar de boomen der beloften altijdt
zouden vruchtbaar / vermaakelijk / en welriekende
zijn voor 't gezicht / reuk en smaak; en ieder woordt
Christi gelijk het vogel-gezang / genoeglijk ende ver-
maaklijk voor het oor / en die alle gezondt voor den
geloovigen. Wie wil dan een hert hebben / om Christi
nodiging verby te laaten gaan? of die zo doet/ wie zal
het kunnen verantwoorden/als hy komt om met hem
te rekenen? Het zal alle de hoorders van 't Evange-
lium zonder verschooning laaten. 4. En ten laatsten

dit verhaal toont de aanhoudentheidt en volstrektheid van deze roeping; hy wil geen weygering hebben/ ook wil hy het niet aan onze vryheidt laten/ of wy zullen komen/ wanneer wy zullen komen/ ofte door wat wegh; maar hy gebiedt het scherpelijk/ en dat/ juyst nu. Altijd is 't tijdt om te glooven/ zo wanneer Christus roept/ en 't is noit tijdt/ om achterwaarts te gaan/ als hy aanraadt. Dit alles geeft te kennen/ Christus moet een vriendelijk en liefhebbend Man zijn; hoe grooten dwaasheidt begaan zy/ die hem verwerpen? En hoe gelukkig zijn zy/ die krachtdadig geroepen zijn tot de Bruyloft des Lams.

Vers 14. Mijne Duyve, zijnde in de klooven der steenrotsen, in't verborgene eener steyler plaatse, toont my uwe gedaante, doet my uwe stemme hooren; want uwe stemme is zoete, ende uw gedaante is lieffelijk.

DIt 14. vers bevat het twede deel van Christi zoete en troostelijke predikatie: waar in/ behalven de benaamingen/ die hy zijn Bruydt geeft/ dry dingen zijn. 1. Haar staat 2. De bestieringen/ die hy haar voorstelt/ als het geneesmiddel van haar staat. 3. De beweegredenen/ die dit aandringen.

De benaaming is/ mijn duyve. Dit heeft een zoete inboezeming en beweegreden in zich. Geloovige worden zo genoemt/ wegens haar onnozele natuur Math. 10. vers 16. 2. Wegens haar teerheidt en beving voor het woordt des Heeren. Hos. 11. vers 11. Jesa. 38. vers 14. Hiskia treurde als een duyve. 3. Wegens haar schoonheidt ende zuyverheidt Psal. 68. vers 14. 4. Wegens haar kuysch aankleven aan haar eygen med-gezel/ in welken opzichte men oordeelt/ dat'er Jesa. 38. vers 14. gezien wordt op het treuren van de eene/ na de doodt van de andere.

Dit

dit toont/ wat een geloovige behoorde te zijn/ en wie een naam verdient.

Den staat van deze Duyve is/ dat zy is in de kloven van de steenrotsen, en in de verborgene eener steyl plaatse; het is gemein voor Duyven/ datse zich in de steenen ofte hoolen in de muuren der huyzen verbergen; en deze gelijkenis wordt somtijdts in een goeden zin gebruykt/ gelijk Jesa. 60. vers 8. somtijdts in een quade zin/ als aanwijzende onze zwakheidt/ en te veel vreeze/ en bottigheidt/ Hos. 7. vers 11. Ephraim is als een botte duyve zonder herte, zy roepen Egypten aan. enz. Hier wordt de Bruydt in de laatste zin vergeleken by een duyve die zich verbergt/ uit ongeloof/ en angst/ zich begevende tot arme rustplaatsen/ en verbygaande Christus/ gelijk verschrikte Duyven/ die haar eygen vensteren missen/ en vliegen tot andere schuyl-plaatsen; Dit wordt bevestigt/ dewijl 't oogmerk is haar troost en moedt te geven/ en dewijl de bestieringen haar roepen tot heylige vrymoedigheidt/ en tot het gebedt tot hem/ 't welk te kennen geeft/ dat deze te vooren verzuymt waren. Dan zeydt de Heere/ mijn arme herteloozе duive, waarom zijt gy kleynmoedig/ begevende u tot holen/ (als het ware) om u te verbergen/ koesterende ongeloof en kleynhertigheidt? Dit is de rechte weg niet.

Wat zoude zy dan doen (mocht'er gezeydt worden) nademaal zy zo onbequaam is/ om met hem te verkeeren/ ofte uit te komen in't gerichte van jemant/ die op haar ziet? Hy geeft twee bestieringen, dewelke aanwijzen/ wat eygener en bequaamer was voor haar gelegentheidt. De eerste is. Toont my uw gedaante (zegt hy) gelijk een die beschaamt is/ zo verbergt gy u zelven/ als of gy niet en dorst voor my verschijnen/ maar komt/ zeydt hy/ laat my uw gedaante zien. Deze uitdrukking brengt mede vriendelijkheidt/ gemeinzaamheidt/ en vrymoedigheidt/ in haar komen

voor

voor hem zo wordt de spreekwijze / van het zien van jemants aangezicht, genoomen/ Gen. 43. vers 3. 5. en 2 Sam. 14. vers 32. gelijk het niet toonen van het aangezicht voor uit stelt ongenoegen ofte vreeze. Zo roept dan de Heere hier voor tot heylige gemeinzaamheidt met hem / ende tot vertrouwen daar in / in tegenstelling van haar voorige kleynhertigheidt en ongeloof. De twede bestiering is / doet my uwe stemme hooren; hem de stem te doen hooren / is bidden Psal. 5. vers 3. En daar onder worden in't algemeen alle de pligten van Godsdienst dikwils begrepen; het schijnt dat de kleynmoedigheidt de herteloozе Bruydt van't gebedt afschrikte / en zy niet en dorste voor hem komen; doet zo niet/ zeydt hy/ maar roept my met vertrouwen aan/ in den dag der benauwtheidt / en in de tijdt des noodts. Merkt aan. 1. 't Gebedt vertoornt Christus noit (laat 't getal der geloovige zijn zo als het wil) maar 't gebedt te onderlaaten zal hem wel vertoornen. 2. Moetbeneeming / als zy op een kindt Godts zinkt / is niet ras afgeschuddet; en daarom geeft hy niet alleen d'een bestiering op d'ander / maar voegt'er ook moedtgevingen en beweegredenen by/ die op deze bestieringen passen.

En zo komen wy tot het darde in dit vers / de beweeghredenen die hy gebruykt om zijn bestieringen aan te dringen/ die twe zijn. 1. Uwe stem, is zoet 2. uw gedaante is lieffelijk. Wat is mijn stem en gedaante / mocht zy zeggen (want het trotse ongeloof is uitneemend nedrig en subtiel / als het zich kant / en dwarst tegen Christi roeping) ja/ zegt hy / uw stem is zoet; geen Muzijk in de wereldt is my zo vermaaklijk/ als het gebedt van een arm geloovige Nu dit en recommandeert zo zeer niet onze gebeden / als het wel toont zijn aanneeming van de zelve / en de voortreflijkheidt van zijn gouden wierook-vat, 't welk de zelve door zijn reuk-werk zo wel-riekende voor Godt maakt /

maakt / Openb.8 vers 3. En 2. zegt hy/ uw gedaante,
hoewel'er vlekken in zijn/ is nochtans voor my lieffe-
lijk/ laat my dan hooren uwe stem, laat my zien uw
gedaante. Christus heeft liever te verkeeren met een
arm geloovige / dan met de manhaftige / staatelijkste
persoon in de gansche wereldt. Hier nevens Merkt
ik. 1. Kleynhertigheidt kan een geloovige overmee-
steren / en ongeloof kan hem vuyl maaken. 2. Dik-
wils worden'er dwaaze en nietige uitvluchten ge-
zocht van de geloovige / tot bescherming van't onge-
loof / en van moedtbeneeming / als zy onder de verzoe-
king zijn. 3. Ongeloovige vreezen en moedtbenee-
ming kunnen tot die hoogte komen / datze een geloo-
vige van Christi gezelschap komen afschrikken / en
haar verhinderen in haar gebeden tot hem te
gaan. 4. Wantrouwen en brengt dit steedts een
verzochte ziel voort / dat Christus na haar niet en
vraagt / ja dat hy een afkeer van zulk een persoon
en zijn gezelschap heeft. 5. Christus is teder over
de wijkende geloovige / en over haar troost / zelfs
wanneer zy hem meest verdacht houden / en wanneer
haar achterdenkens aller-onredelijkst en liefdeloost
tegen hem zijn. Jesa.49. vers 14.15. 6. Christus gunt
de arme geloovige een gemeinzaame en vertrouwende
handel met hem ; zy mogten alle wel hovelingen zijn/
wegens den toegang/die haar toegestaan is/indien zy
de vergunning niet en weigerden aan te neemen / en
moedigliijk haar eygen toegang daar toe niet op en stop-
ten. 7. Christus wordt geern veel van de zijne ge-
zocht / en daar is hem niets meer behagende / dan
haar stem dikwils te hooren. 8. Hy is een / die haar
in haaren dienst zoet en vriendelijk opneemt en uit-
legt ; en hy is niet scherp / zelfs als zy hem meenig-
maal qualijk opvatten. 9. Hoe de moedtbeneeming
meer zinkt op de ziel / hoe'er meer bidden ende aan-
dringen op Christus moet zijn ; want daar is geen
uitkomst

uitkomst te verwachten/ dan door die wegh. 10. Niemant behoeft te vreezen / dat hy Christus zijn secreeten zou zeggen; of zy behoeven zo niet te vreezen/ (indien zy oprecht zijn) dat zy haar gebeden zullen te vergeefs brengen/ zo datze daar door van't gebedt zouden wederhouden/ en herteloos daar in gemaakt worden; want het is Christus die haar hoort / wiens wierookvat / Openb. 8. vers 4.) haar aangenaam maakt voor Godt. Laat my uwe stemme hooren is geen kleyne moedtgeving in dezen pligt. En de rechte opmerking daar van zoude tot veel vrymoedigheidt in't gebedt helpen; en inzonderheidt gemerkt / dat de Godt die de hoorer van't gebedt is / is onze Liefste.

Vers 15. Vangt ghylieden ons de vossen, de kleyne vossen, die de Wyngaerden verderven; want onze wyngaerden hebben jonge druyfkens.

DIt 15. vers bevat het laatste deel van Christi Predikatie / waar in hy / gelijk hy te vooren bestieringen hadt gegeven in opzicht van haar byzondere wandel / alzo hier zijn zorge bewijst / over haar uitwendige vrede. Dat Christus deze woorden spreekt / blijkt uit der zelver vervolg en samenhanging met de voorige / en uit het oogmerk/ 't welk is/ vol bewijs te geven van zijn zorg / en uit de wijze van oplegging van den hiergenoemden pligt / te weeten/ by wege van Authoriteyt. Dry dingen zijn'er in de zelve. 1. Een uitterlijk quaadt / 't welk de Kerk toevalt / en dat is verdorven te worden van de vossen. 2. Een geneesmiddel gegeven in een bestiering / vangt ons. enz. 3. Hy geeft redenen / om alle af te schikken van wreede barmhertigheidt / in eenige van die te spaaren. want 1.

Voor eerst. Om op te klaaren het geval/ 't welk hier onder-

oorstelt wort/ als toevallig aan de gemeinte/ zo heb-
n wy te letten/ 1. Wat deze Wijngaarden zijn. 2. Wat
ze vossen zijn. 3. Hoe zy de wijngaarden verderven.
Tot Verklaring van 't eerste, zo merkt/ dat de zigt-
re Kerk dikwils in de Schrift vergeleken word by
n Wijngaart/ Matth. 21. vers 33. En de byzonders
elijders/ inzonderheidt geloovige / zijn als de wijn-
kken/ die daar in groejen; zo staat'er/ Iesa. 5. vers 7.
es Heeren Wijngaart is het huys Israels, samen geno-
en / ende de Mannen van Juda zijn een plante zijner
rlustingen. Zy worden zo genoemt. 1. Van wegen
aar geringheidt in haar zelven/ Ezech. 15. vers 2. 3.
n nochtans zijnde voortreffelijk van vrucht boven
ndere. 2. Van wegen dat Godt haar van andere af-
ndert/ en moeyte aan haar doet boven andere / Iesa.
. vers 2. 3. om deze en andere redenen worden zy
ijngaarden genoemt.

Ten anderen, door Vossen worden verstaan valsche
eeraars / Ezech. 13. v. 4. Uwe Propheten, ô Israel,
at is uw vleyende Leeraars / gelijk blijkt uit 't geen
ntrent den Text is) zijn als Vossen in de woeste
aatsen; En Math. 7. v. 15. worden zy genoemt wol-
n in schaaps-kleederen. Hier door worden gemeent/
iet alle en een ieder/ die ergens in van de aangenome-
e regel verschillen in haar eygen oordeel / indien zy
et niet uitlaten/ tot verderving van andere / ofte ont-
usting van de vrede der Kerke; maar de gene/ die in
pzicht van andere zijn verleyders / leerende de men-
hen doen gelijk zy doen / in 't gene strekt tot schade
er Kerke; en ook zulke komen hier ook na proportie
ee te hebben aan de naam / die door vleyinge en on-
rouwigheidt de zielen verderven/ gelijk zy ook deel
ebben aan de betekende zaak/ gelijk die boven ver-
aalde plaats van Ezechiel, en Kap. 34. vers 2. 3. dat
evestigen. Nu zy krijgen deze naam/ van wegen dat
de Vossen gelijken in dry dingen. 1. In haar grou-
lijke

lijke natuur/waarom zy genoemt worden vossen, wolven, honden, en diergelijke/ daar alle menschen een grouwel ende haat van hebben/ en zo zijn deze Gode zeer hatelijk/en moeten zo aan alle andere zijn. 2. Wegens haar verderbende ende beschadigende natuur in haar verderven van de Gemeinte/ daarom genoemt/ grijpende wolven, Math. 7. vers 15. en zware wolven, Hand. 20. vers 29. die geheele huyzen verkeeren, Tit. 1. vers 11. en welker woordt voort eet gelijk de kanker. 2. Tim. 2. v. 17. 3. Zy worden daar by vergeleken wegens haar loosheidt/dewijl een vos daar van befaamt is/waarom ook Herodes een vos genoemt wordt/ Luc. 13. v. 32. zo spreeken valsche Leeraars leugenen in geveinstheidt, 1 Tim. 4. vers 2. sluypen in de huyzen, 2 Tim. 3. vers 6. haar leeringen eeten voort als een kanker ongevoelig/ en zy worden genoemt bedrieglijke arbeyders, 2 Cor. 11. vers 13 14. En gelijk haar Meester de Satan zich kan veranderen in een Engel des ligts/zo veranderen zy zig in de Dienaers Christi: Alle zulke beesten/ van wat gedaante zy ook zijn/ zijn Christus ende zijn Gemeinte hatelijk.

Ten darden, Deze valsche Leeraars/ ofte vossen/ worden gezeydt / de wijngaarden te verderven; want de Vossen en beschadigen niet meer een wijngaart/ ofte een kudde Lammeren/ dan valsche Leeraars de Gemeinte. 1. Door de zuyverheidt der Leere te verderven. 2. Door de eenvoudigheidt des Godsdienst te verduysteren. 3. Door de schoonheidt van orderom verre te werpen/en in verwarring te brengen. 4. Door den bandt der eenigheidt te verderven/en de genegentheden te scheuren/ en de wegen van hare leden te verdeylen/waar door de kudde verspreyt wordt. 5. Door den yver en 't leven van de Christelijke practijk uit te blusschen; afleydende van 't geen noodiger is/ tot schadelijk ende ydel twisten/ 't welk altijdt tot meer godloosheidt groeyt/ ende waar door geen nuttigheit be-

bekomen hebben/ die daar in gewandelt hebben. Heb. 13. vers 9. 6. Door de zielen te verderven / brengende die schielijk tot de Put/ 2 Pet. 2. vers 1. en 2 Pet. 3. vers 16. Daar is geen zwaarder noch gevaarlijker quaad en schade/ welk Gods Kerk ontmoet/ofte oit ontmoetet heeft/dan 't welk zy van de zulke ontfangt/ hoewel dat een oeffening en beproeving is/die ordinaarlijk de Gemeynte overkomt.

Ten anderen, Het geneesmiddel/ 't welk de Heere verzorgt / is / dat hy zijn Gemeinte met de tucht versiet / en regelen geeft om die wel aan te leggen in deze woorden/ vangt ons enz. waar in ghy zult aanmerken deze vier dingen. 1. Tegen wien dit gezegt is. 2. Wat hier bereyst wordt. 3. Een beweeghreden/die in d'uitdrukking is ingewikkelt / Vangt ons. 4. De uitbreyding van de bestiering / om een vrage te gemoedt te gaan.

Wat het eerste belangt / 't zou kunnen gestelt worden/ tot een van deze vier gesproken te zijn/ 1. of tot de Bruydt/of 2. tot de Engelen / of 3. tot de Overheden/ of 4. tot de Opzienders van de Kerk; nu op geen van de dry eerste past het/ zo moet het dan op de laatste ofte vierde gepast worden. Eerst, het is niet tegen de Bruydt gezeyt / want 1. 't woordt vanght in oorspronkelijke taal is in het getal van vele/en betekent / vangt ghylieden; Nu de Heere is niet gewoon tot de Gemeinte anders te spreken / als tot eene / 2. hy zegt / vangt ons, En dewijl hy aldus de Bruydt mede in neemt met zich zelven/als een party/voor welke dezen dienst moet verricht worden / zo moet de aanspraak hier aan een darde gericht zijn. Ten anderen, 't is niet gezegt tot de Engelen / want daar tegen wordt in dit gansche Liedt niet gesproken; en ook dezen pligt staat te verrichten/terwijl de Kerk strijdende is/ doch zy komen niet in / om 't onkruyt van de tarwe te vergaderen/ voor het eynd van de wereldt / zy zullen de

quade vissen van de goede niet scheyden / voor dat het net bequaamlijk aan strandt is. Ten darden. Deze bestiering kan aan de Overheidt niet gegeven zijn; want behalven dat van de zelve in dit Liedt niet gewaagt wordt / en dat die ook als zodanigh geen deel en heeft in de bediening des Euangeliums / noch vatbaar is / om zo aangesproken te worden (hoewel uit de kracht van de reden den pligt ook de Overheidt raakt in zijn post / dewijl hy behoort zo veel hy vermach de verderving van Christi wijngaart in zijn plaats voor te komen.) Behalven dit / zeg ik / zo moet deze bestiering plaats hebben in alle tijden / als wanneer de Gemeinte met zo een beproeving te worstelen heeft / anders zou het niet passen op Christi oogmerk / noch genoegzaam beantwoorden haren noodt. Nu de Kerk heeft vele hondert jaren geen Overheden gehadt / om deze bestiering in 't werk te stellen; nochtans ontbraken'er geen Vossen / en zy was niet zonder een gevoeglijke bequaamheidt / van haar zelven daar tegen te bewaren / door die macht / waar mede Christus haar verzien heeft; zo blijfter dan overig Ten vierden, dat het moet gesproken zijn tot Christi Dienaars en Officiers in de Gemeinte / genaamt in de Schrift Regeerders / en in dit Liedt / Wachters / en Hoeders van dezen Wijngaart / als door Ampt van de belijders onderscheyden / Kap. 3. vers 3. en 5. vers 7. ende 8. vers 11. 12. Aan zulke heeft het de Kerk noit ontbroken / zulke worden belast te waaken / Hand. 20. vers 28. tegen de wolven / en zulke worden in de Kerk van Ephesen geprezen / van wegen dat se deze bestiering uitgevoert hadden. Openb. 2. vers 2. 3.

Ten anderen, De pligt die hier afgevordert wort / is / die te vangen, gelijk men gewoon is na de Vossen te jagen / tot dat zy gevangen zijn: En dit wikkelt in alles / wat nodig is tot voorkoming / van haar quetsen van Christi wijnstokken. Christi Dienaars moeten

n haar best doen/ in haar te ontdekken / te wederleg-
en ende te overtuigen / te tuchtigen en te verwer-
en. Tit. 3. vers 11. dat is / de booze niet te verdra-
en, maar die rechterlijker wijze te beproeven / ge-
k'er staat/ Openb.2. vers 2.
Merkt hier aan 1. Christi Kerk is met genoegzame
uthoriteit in haar zelven verzien/tot haar eygen stig-
ng / en tot tuchtiging der gener / die de stichting
uden willen hinderen. 2. Deze Kerkelijke authori-
eyt is niet aan de belijders in 't gemeen gegeven/noch
n de Bruydt / als het eerste onderwerp / maar aan
aar Leydts-lieden/ Christi Leeraars en Dienaars.
Het is niet min een plicht/en niet min nootzakelijk/
eze kracht tegen valsche Leeraars uit te laten ; dan
gen andere grove zondaars. Zoo dede Paulus/
Tim. 1. vers 20. en zo gebiedt hy andere te doen/ Tit.
vers 10. dewijle kettery en verdorvene Leering zo
el een vrucht des vleesches is / als andere ergerlijke
nden. Gal. 5. vers 20.
Ten darden. Daar is om dit aan te dringen een be-
eegreden/ingewikkelt/ terwijl hy zegt/ Vangt ghy l.
s. Welke woorden te kennen geven / dat het dienst
aan hem en aan haar / en dat de Predikanten zijn /
ne dienaars / en der gemeinte om Christi wil. Het
rtoont ook zijn mededeyligheidt/in zich als het wa-
met haar in gevaar te stellen (te minsten mystike-
k of Godtgeheymelijk aangemerkt) en zijn liefde in
ar te troosten / dat hy zich geintereffeert rekent in
weering van deze vossen / alzo wel als zy is.
Ten vierden. De bestiering wordt uitgebreydt/ om
n tegenwerping wech te neemen ; sommige moch-
n zeggen / alle ketteryen / ofte alle ketters zijn niet
rengelijk / sommige zijn in vergelijking weinig te
hten / en 't is wreedtheidt/ die aan te tasten / welke
ch zo schoonen belijdenis schijnen te doen. Neen /
gt hy/ vangtse alle / ook de kleyne vossen ; want al

zijnze kleyn/zo zijnze doch vossen; al zijnze niet van de grofste slach (gelijk alle ergernissen in daden niet even gelijk zijn/ nochtans geene moeten overgezien worden) zo zijnze doch/ zeydt hy/ vossen/ende verderven andere; want een weinig zuurdeessem zal het geheele deeg zuur-maken. (menigmaal hebben kleyn-schijnende scheuringen ofte ketteryen/gelijk die van de Novatianen ende Donatisten enz. de schoonheidt van de Kerk uitnemende verdorven) Daarom zeydt hy/ jaagt ende vangtze alle. Hoe weinig is onze Heere een vriendt van de verdraging der dwalingen! En hoe mishagen hem veel dwalingen/ daar de wereldt weinigh van denkt? Overheden/ Leeraars ende Volck/ kunnen hier leeren; hoe men zich verre dient te houden van die de minste dwalingen zaajen; ende hoe elk op zijn post diende hulp te brengen/ tot voorkomingh van de schade/ welke daar van komt.

Het laatste in dit vers/ zijn de redenen, waar mede deze regel achtervolgt en aangedrongen wordt; De eerste is/ dat die alle de wijngaarden verderven. Noit gaan de dwalingen los uit/ en de ketters krijgen noit vryheydt/ of op d'een ofte d'ander wijze volgt het verderven der wijngaarden; En hoe kunnen de beesten in een Hof ofte Boomgaart gelaten worden/ dat de Planten niet gequetst zouden worden.

Ten anderen, zo jemant zegt/ 't zijn maar kleyne vossen/ en zy kunnen niet quetsen. Hy beantwoordt dit/ ende voeght'er een tweede reden by/ zeggende/ de druyven zijn teder, ofte de wijngaarden hebben jonge druyfkens, dat is/ gelijk zy/ als zy nauwlijks uitbotten ende uitspruiten/lichtelijk door een kleyne wind worden beschadigt/ zo is 't werk der genade in een geloovige/ ofte Christi instellingen in zijn Kerk/ zeer kostelijke ende tedere ware/ ende kan geen rauw aantasten doorstaan; zelfs de minste verleyders/ ofte verdorvene Leeraars kunnen haar lichtelijk verongelijken;

m; zy zijn van zulken natuur/ dat zy ras kunnen
rdorven worden/ indien zy niet tederlijk ende zorg-
ldelijk worden nagezien. Merkt aan. 1. Die gena-
hebben moeten daar teder ontrent zijn/ zy kan lich-
ijk beschadigt worden. 2. Begenadigde lieden die-
n niet te denken/ dat zy zijn buyten den reyk van ge-
ar van verdorvene Leeraars; want dit wordt van
Bruydt gezeydt/ de vossen verderven de wijngaar-
n. 3. Onze Heere Jesus is uitnemende teder on-
ent 't werk der genade/ in en onder zijn volk/ ende
waar het tederst is/ daar is hy eenighsins aller-
erst. 4. Deze reden/ die hier gebruikt wordt zegt
k dit/ dat die/ dewelke allertederst zijn over zijn Ge-
inte/ ende over de genade van zijn volk/ allerybe-
ist zullen zijn tegen valsche Leeraars/ ook tegen de
nste van die; want deze twee dingen zijn in
m samen-gevoegt/ en zijn in zich zelven nodig/ om
ene te bewaaren/ en om d'ander in te binden; en
tmen de dwalingen laat woelen en loopen zonder
n tegenstandt/ kan de weg niet zijn/ van Christi
rk te bouwen/ maar van die te verderven.
De darde beweegreden/ om de wachters aan te
ngen/ om zorge te dragen voor de Wijngaarden/
rdt aangeweezen in het bezittend woordeken/ onze;
nt dat onze Wijngaarden/ enz. is betrokken op de
achters/ die hy by zich inneemt/ als hebbende een
meen deel in de Kerk; de Kerk is zijne/ en haare/
ijk de kudde is der eygenaars en der Herders/ die
t byzonder gezet zijn/ om'er opzicht op te hebben;
nt de Herder mach zeggen/ dit is mijne kudde/
elk geen ander knegt kan zeggen. En dit is een
oot stuk van waardigheidt/ die op de Leeraars ge-
t is/ datse medewerkers zijn met Christus 2 Cor. 6.
s 1. enz. en het verbindt haar sterk aan haar pligt;
nt zegt Christus hier tegen haar/ gy zult ook ver-
doen/ zo gy niet toe en ziet; want gy moet reken-

schap geven voor de Wijngaart/ waarmede gy belast zijt/ het is de uwe/ en nochtans zijt gyl. geen volstrekte heeren daar van/ want zy is ook de mijne; ik ben'er de eygenaar van; en zo zijn de Wijngaarden en de haare ende Christi; haar deel-genootschap spreekt/ hoe natuurlijk zy behoorden daar voor te zorgen; zijn deel toont/ wat afhanging en Leeraars ende 't volk van hem behoorden te hebben.

Vers 16. Mijn liefste is mijn, en ik ben zijn, die weydet onder de Lelyen.

Vers 17. Tot dat dien dag aankomt, ende de schaduwen vlieden: Keer om, mijn liefste, wordt hy gelijk een Rhee, of een welp der herten, op de Bergen van Bether.

NU volgen de twe laatste deelen van de handeling van de Bruydt in haar liefstens afweezen. Eerst na datze/ als het ware/ zijn brief over geleezen had/ troost zy zich in zijn liefde/ ende in haar deel aan hem/ hoewel hy afweezig is. (Het is een goet gebruyk van zijn woordt/ als het gebruykt wordt tot versterking van ons geloof in hem/ wanneer 't gevoelen weg is.) Twe deelen zijn'er van deze vertroosting. 1. Haar geloof is klaar voor tegenwoordig vers 16. 2. Haar hoop is vast in de verwachting van een toekomstige heerlijke dagh vers 17. Ten anderen zy zendt een gebedt op/ vers 17. om een genadige bezoeking/ en dit is het laatste/ 't welk hier verhaalt wordt/ nopende de draaging van de Bruydt in't afweezen van de Bruydegom.

In het 16. vers wordt het geloof van haar deel aan hem 1. vast gestelt/ mijn liefste is mijne, en ik ben zijne. 2. Beschermt ofte bevestight tegen een tegen-

[...]enwerping / in de volgende woorden / hy weyet enz.

Eerst. De instelling/ die geeft te kennen een vereeniging tussen hem en haar/ ik ben de zijne, enz. ofte gelijk het is in de grondttaal / ik ben voor hem / ende hy is voor my; zodanig als de vereeniging tussen getrouwde persoonen / Hos. 3. vers 3. welke de bandt des Houwelijks brengt/ eben zodanige is deze / welke volgt op't verbondt maaken met God/ want deze vereeniging stelt dit verbondt voor uit / en is'er op gegrondt. Ezech. 16. vers 8. Ik quam met u in een verbondt, ende gy wierdt mijne, ofte voor my; Hoewel [...]gt zy/ hy niet hier en is / nochtans is hy mijn man/ [...] die bandt tussen my en hem blijft; 't welk geen [...]eyn privilegie is; en daar in troost zy zich zelven [...]nder het afweezen.

Merkt aan; Eerst, daar is een voortreflijke vereeniging en byzondere bandt tussen Christus en de gelovige; die niemant anders als zy kunnen haar [...]nmatigen; zy is voortreflijk / gelijk licht blijken [...]l/ zo wy deze eygenschappen daar van opmerken; [...] Het is een nauwe vereeniging / zy zijn een vleesch, [...]ph. 5. vers 27. gelijk man en vrouw / zijn zijn [...]eesch van sijnen vleesche, ende been van sijnen beene. [...] Het is een daadlijke en geen ingebeelde vereeniging/ [...]oewel zy geestelijk is ende door 't geloof) zy maakt [...] brengt over / een onderling recht van d'een aan de [...]nder/ en zy heeft daadelijke vruchten. 3. Zy is [...]ederzijds / Christus is geheel haare / en zy is geheel hem toegewijt. 4. Het is een lieffelijke vereeniging/ zodanig als'er is tussen man en vrouw / ende [...] wordt gevolgt van vruchten van een zeer zoete be[...]ekking. 5. Het is een vereeniging/ die eenigsins vol [...]; den geheelen Christus is haare / ende zy is door [...]estemming en benaaming geheel zijne? Het is een [...]verbreeklijke vereeniging / daar is geen los maa-

ken aan door ietwes / dat gebeuren kan / andersins was de vertroosting niet vast. Ten anderen merkt aan; Dat deze betrekking welke de geloovige op Christus heeft; is de groote grondt van zijn zaligheyd en troost / en niet eenige gevoelige tegenwoordigheidt / ofte eenige bedeyling ofte gave / aan hem door Christus medegedeelt. Ten darden. Dat de geloovige kunnen verzekertheidt en klaarheidt verkrijgen ontrent haar deel aan hem / en dat zy kunnen daadelijk te weeten komen / dat Christus haare is; en dat de geloovige daarna ter dege dienden te staan / dat haar roeping en verkiezing aan haar zelven vast mocht zijn. 2 Pet. 1. vers 10. Ten vierden, geloovige als zy klaarheidt hebben gekregen / behoorden die te erkennen / en zich daarin te troosten / ende geen nieuwe Disputen daar over te verwekken. Ten vijfden / deze klaarheidt kan met afweezen en missen van gevoelige tegenwoordigheidt bestaan; en daar is geen geval / waarin een geloovige zoude vaster dienen te blijven by zijn vertrouwen / dan in zulken geval / wanneer hy is onder verlaating en afweezen / gelijk de Bruydt hier doet.

Ten anderen, zy beschermt haar geloof in deze woorden / hy weydet onder de Lelyen. De woorden kunnen aangezien worden / als de voorkoming van een tegenwerping; want daar mocht gezeydt worden / indien Christus uwe is / waar is hy? schijnt dat wel / dat hy uwe is / wanneer hy zo verre weg is? want ook het geloof van baarblijkheidt zal besprongen en aangevallen worden en het wort niet zo licht staande gehoudē / en het ongeloof neemt zijn voordeel / van Christi afwezen van het gevoelen / om dat geloof te doen schudden / zo dat ongeloof en verzoeking dan inzonderheidt aanvallen; Daarom antwoordt zy dus / Hy weydet onder de Lelien / dat is / hy is vriendelijk aan de zijne / en tegenwoordigh by haar / hoewel ik

hem nu niet en zie; 't geloof mach en zal redenka-
ken van Christi liefde tot de zijne in 't gemeen, en
in de beloften die hy tegen alle spreekt, wanneer er
iets byzonders schijnt in der geloovigen eygen staat,
maar uit zy troost kunnen nemen. Door Lelien wor-
en verstaan alle geloovige; de Kerk werdt een Lelie
noemt, vers 2. Hier worden alle geloovige zoo ge-
oemt, als deel-genooten van die zelve schoonheidt en
luk, en dewijl zy geplant zijn in den zelven waren
Hof; Christus werde een Lelie genoemt, vers 1. en
ier worden alle geloovige Lelien genoemt, toonende,
. Dat alle geloovige hebben een gelijkformigheidt
met Christus, ende datse mede-deylen van de God-
lijke natuur en Geest, die in hem is. 2. Dat alle ge-
loovige malkander gelijkformigh zijn in dingen, die
wezentlijk zijn aan de genade en heyligheidt; zy heb-
ben 't zelve Geloof, Geest, Verbondt, Man, enz. hoe
veel'er onderscheyden zijn in de omstandigheden, ende
trappen; Ten anderen, zijn weyden onder haar,
toont, 1. Een byzondere genadige tegenwoordigheit
in zijn Kerk, ende onder de geloovige, aldaar wan-
delt hy onder de zeven goudene Kandelaren, Openb.
. vers 1. 2. Een byzonder vermaak dat hy in haar
heeft, en de vergenoeging, van onder haar te zijn; ge-
lijk een mensch vermaak heeft, van te wandelen in
zijn Hof; Het is zijn spijze en drank (Joh. 4. vers 32.
34.) haar goedt te doen; zo dan, zegtze, hy is vriende-
lijk aan alle de zijne, en zoo ook tegen my, hoewel ik
hem voor een tijdt niet en zie; En aldus beantwoordt
zy ook de vrage, Kap. 6. vers 1. 2. zelfs terwijl Chri-
stus te zoeken was, en zy na hem zocht: Merkt aan
1. Christi zorgh over zijn Kerk, en liefde tot zijn
Bruydt is niet minder onder 't afwezen, dan wanneer
zijn tegenwoordigheidt gevoelighlijk genooten wordt.
2. De opmerking hier van, strekt zeer, om den troost
der geloovige te bevorderen, en het past haar wel, dit te

gelooven/ wanneer zy onder verlating ende afweezigheidt zijn/om alzo de verzoekingen af te keeren.

Aan de vaste oeffening des geloofs / ontbreekt nooit hope, die daar op wacht/daarom volght'er in de tweede plaats vers 17. tot volmakingh van de Bruyds troost/ in deze woorden / tot dien dagh aankomt, en de schaduwen enz. hoe wel'er schaduwen zijn/zegtze/ en voorhangsels tussen hem en my / in deze nacht van verlatinge; nochtans is'er een dag toekomende/ wanneer die door zijn tegenwoordigheidt zullen verdreven worden/ en ik zal hem zien/ gelijk hy is. Daar wordt van tweederley dagh gesproken in de Schrift. 1. Een dach van Christi tegenwoordigheidt hier op aarden/ Luc. 1. vers 7. 8. Den opgang uit der hooghte heeft ons bezocht. 2. Den dagh van zijne heerlijke verschijning / gemeenlijk genoemt / den grooten dagh/ en op een byzondere wijze hier genoemt dien dagh, dewijl'er geen nacht tot afbreeking van den zelven op volgt / en dewijl zy zo verre gaat boven 't geen de geloovige nu bezitten / als den dagh de nacht te boven gaat. Daarom wordtze genoemt dien morgenstondt, Psal. 49. v. 15. waar in de rechtvaardige zullen heerschen, en het aanlichten van den dagh, en het opgaan van de morgenstarre in onze herten, 2. Pet. 1. vers 19. 't welk daar gestelt word tegen de klaarste Prophetien en instellingen / dewelke maar zijn als een kaars in een duystere plaats / in opzicht van dien dagh; Nu wy oordeelen / dat den laatsten en grooten dagh hier wordt betekent 1. Dewijle dit haar ooghmerk is/ haar zelven te troosten / in de hoop van 't geen toekomende is. 2. Dewijl zy het stelt tegen de tegenwoordige middelen / als tegen schaduwen / zelfs tegen het geloof/ want dat genoot zy noch voor die tijdt; en ook tegen gevoelige tegenwoordigheidt / waarom zy in de volgende woorden bidt/ tot dat dien dach aanlichte. Door schaduwen wordt verstaan / al wat de onmiddelijke

volle

[vo]llie en verzadigende genieting van Christus verhin-
[d]ert / 't welk als schaduwen / hem van ons verbergt/
[of]te hem verduystert / zo dat wy hem niet en zien ge-
[li]k hy is / ofte maar kleyne ende donkere vertoonin-
[g]en van hem geeft (gelijk schaduwen van het lichaam)
[di]e zeer weinig proportie hebben met zijn voortreflij-
[k]e waardigheidt. Zy worden gezeydt te vlieden, de-
[w]ijl een glimp van Christus dan / als hy die de Zon
[d]er Gerechtigheidt is / zal schijnen in 't krieken van
[d]ien dagh/dezelve volkomener ende sneller zal verdrij-
[v]en ende wegh doen / dan deze natuurlijke Zon
[o]pgaande / de duysternis ende schaduwen / die haar
[v]oorgaan/ verdrijft. En door tot dat verstaan wy het
[st]ellen van een vaste bepaling/dewelke d'eene tijdt van
[d]'andere scheydt / gelijk Gen. 32. Ik zal u niet laten
[g]aan / tot dat ghy my zegent / zo zegt zy / tot dat dien
[d]agh van onmiddelijke tegenwoordigheidt komt / zo
[d]at my hebben liefde bezoekingen gelijk in de volgen-
[d]e woorden uitgedrukt wordt. Merkt aan, 1. Daar
[i]s een voortreflijke dagh toekomstigh voor de geloovi-
[g]e / waar in Christus onmiddelijk zal genoten en ge-
[z]ien worden / en waar in de ziel getroost zal worden
[m]et geen middelijk voorwerp ofte geschapene voor-
[t]reffelijkheidt / maar zal zijn aangezicht zien / en ver-
[v]ult worden met de volheidt Godts. 2. Terwijl men
[h]ier is / zijn'er vele schaduwen tusschen Christus en
[d]e starkste geloovige / wy zien maar duysterlijk als in
[e]en spiegel, 1 Cor. 13. vers 12. Daar is 1. een scha-
[d]uw van verlating / en van zijn verberging van hem
[z]elven. 2. Een schaduw van instellingen/ waar in hy
[g]ezien wordt/doch maar donkerlijk/gelijk een aanzigt
[i]n een spiegel. 3. Een schaduw van zondige onvol-
[m]aaktheden, dewelke voorhangsels halen tussen Chri-
[s]tus en ons / en zijn aangezicht voor ons verbergen/
[J]es. 59. vers 2. 4. Een schaduw van natuurlijke swak-
[h]eidt ; want niet alleen zijn wy gereedt/door ongeloof
gua-

qualijk van hem te spreeken / maar door reden van zwakheidt (gelijk nauwe ofte oude flesschen) zijn wy niet vatbaar van hem / ende kunnen hem niet vatten. 3. Te dien dage van zijn verschijning zullen alle die schaduwen terstont weg gedaan worden; daar zal niet eene traan overgelaten worden op de kaken van eenig geloovige; daar en zal geen verdrukking ofte verlating zijn/om zich van haar te verbergen; maar zy zullen eeuwigh met hem zijn; Daar en zullen dan geen instellingen zijn, geenen Tempel, Openb. 21. vers 22. maar de Heere en het Lam zelfs zullen den Tempel zijn, en het licht van zijn volk; ook en zullen 'er dan geen zondige zwakheden zijn / om tussen hem en haar te komen; doodt en vloek en verdorventheidt zullen in den poel geworpen zijn; geen onreynigheidt vergezelschapt den geloovigen in het nieuwe Jeruzalem; ja daar is niets onvolmaakts / want al wat onvolmaakt is / ende al wat ten deele was / zal dan wegh gedaan worden/ 1 Cor. 13. v. 10. ende 't geen volmaakt is/ zal dan komen; de ziel zal dan in haar vermogens worden volmaakt uitgebreydt ende verwijdt / om te verstaan / te vatten / ende te vermaken in Godt/ ende het lichaaam zal volmaakt/heerlijk ende geestelijk gemaakt zijn / den heerlijken lichame onzes Heeren Jesu gelijk / Philipp. 3. 't laatste vers. 4. De hoop van dien dagh ende van het vlieden van alle schaduwen alsoan/ is (ende geen wonder dat het is) zeer verquikkende voor des Heeren volk/ende de geloovige in alle haar duysternissen behoorden zich andere te troosten door de hoop hier van. 1 Thess. 4. vers 18. 5. Alle die Christi zijn/ ofte al wie geloof in Christus hebben/ ofte gemeinschap met hem uit kracht van zijn verbondt / mogen verwachten / datze te dien dage Christus onmiddelijk en ten vollen zullen genieten / ende hem zien gelijk hy is. O dat de menschen dit geloofden! en dat vele nu indrongen tot zijn verbondt; ge-

k zy niet zouden wenschen / van zijn tegenwoordig-
eidt te dien dage verworpen te worden! Nochtans
Alle schaduwen zullen noit geweert zijn / voor als-
an; de geloovige moeten / en willen ook eenigsins
ich buygen onder Christi wijze / van het zo te ordine-
en / ende niet zoeken / dat het anders zoude zijn / tot op
ie tijdt.

In de laatste plaats / valt de Bruydt aan de oeffe-
ing des gebedts in het overige van dit vers / geloof
n hoop in oeffening zijnde verwekken altijdt tot het
ebedt; want deze genaden voeden geen vadzigheidt
n zorgeloosheidt / maar verwekken ende ontsteeken
ot de pligt (het is een goedt teken als geloof en hoop
o vergeselschapt zijn) daarom keert zy zich tot het
ebedt / waarin zy tot hem spreekt / als tot haar liefste;
aarblijklijkheidt van't deel aan Jesus / gelijk merke-
ijk tot veele dingen helpt / zo helpt die ook merkelijk
ot vertrouwen in't gebedt. Het verzoek ('t welk te
ennen geeft dat'er noch afweezigheidt is) heeft deze
we dingen in zich. 1. 't Verzoek zelfs / keer om. 2.
De aandringing ende uitbreyding daar van / zijt ge-
ijk een Rhee, enz. Het omkeeren hier geeft te kennen /
gevoelen van zijn afweezen. 2. Haar ernstige begeer-
e om Christus wederom te hebben. 3. Dat zy dit
van hem mach eysschen / ende verwachten door 't ge-
bedt / in geloof van het te verkrijgen; dewijl 't geloovi-
ge gebedt is 't beste middel om dit uit te werken. Ten
anderen, zy dringt haar verzoek aan / ende breydt het
uit; zijt ghy gelijk een Rhee enz. dat is / nademaal /
zegtze / alle schaduwen niet sullen geweert worden voor
die tijdt / wat is mijn verzoek voor deze tijdt? dit na-
mentlijk / dat ghy my bezoekingen van uw tegenwoor-
digheidt wil geven / ende zijn gelijk een Rhee, ofte
welp der Herten, op de bergen van Bether; 't woordt
Bether betekent scheyding / en zo kan het hier gebruykt
worden; zo lang / zegtze / als deze bergen tussen u ende
my

my scheyding maken / zo zijt my / Heere / geen vremdeling / maar komt gy tot my snellijk / lichtelijk ende vriendelijk / (gelijk de Rheen op de bergen komen tot hare mede gezellen / Spreuk. 5. vers 19) ende troost my met dikwijlige liefde-bezoekingen / tot dat dien tijdt kome / dat ghy my tot u neemt / om u ten vollen en onmiddelijk te genieten. Merkt aan. 1. Het is geoorloft aan de geloovige / gevoelige tegenwoordigheidt zelfs hier te wenschen; Ja 't past wel / datz'er menigmaal om wenschen ende bidden. 2. Alwaar de hoope des hemels vast is / zullen de gevoelige openbaringen van Christi liefde zeer vieriglijk gezocht worden; het zal noit nadeeligh zijn aan haar vergenoeging ende volle betaling / dan dat zy een vreedt onderpandt hier gekregen hebben; zy weten / dat sulks haar noit zal gerekent worden. 3. Veel biddens / vloejende van / ende volgende op de oeffening van geloof en hoop / is een merkelijk middel / om de ziel tot het genieten van 't gevoelen te brengen. 4. De geloovige heeft een vrolijk leven / ende een rijke erffenis / Christus hier ende Christus hier na / de snoeren sijn hem gevallen in lieflijke plaatsen. 5. Zy grondet haar verzoek op de Houwlijks-vetrekking ende bandt tusschen hem en haar; Mijn liefste, zegtze / een verbondts-recht aan Christus is de allervaste grondt / waar op geloovige kunnen wandelen / in haar naderingen voor hem / ende in haar pleytingen met hem. 6. Hy laat de geloovige toe / om te pleyten / om zijn gezelschap uit die grondt / dat hy is de hare voor 't Verbondt / gelijk hy om haar gezelschap pleyt / op die zelve grondt / vers 10. enz.

Darde

Darde Kapittel.

De BRUYDT.

…ers 1. Ik zocht des nachts op mijn leger hem,
… dien mijne ziele lief heeft, ik zocht hem, maar
… ik en vondt hem niet.
…ers 2. Ik zal nu opſtaan en in de ſtadt omme-
… gaan, in de wijken en in de ſtraaten, ik zal
… hem zoeken dien mijn ziele lief heeft, ik zocht
… hem; maar ik en vondt hem niet.

DIt Kapittel heeft dry deelen. 1. De bruydts
droevige beproeving onder het miſſen van Chri-
ſtus / en in hem te zoeken / tot dat zy hem vindt /
…vers 6. 2. De Dochters van Jeruzalem komen
… / en prijzen de Bruydt. vers 6. 3 De bruydt keert
…eder van vers 7. tot het eynde / en ſpreekt tot lof van
…vooortreflijkheidt en lieffelijkheidt van Chriſtus.
In haar beproeving merkt aan. 1. Haar geval.
… Haar draaging in verſchende ſtappen / 3. Haar
…hedt in ieder ſtap. 4. Haar betrachting als zy haar
…geerte gekregen heeft; ofte wy mogen het alles op-
…emen in deze twe dingen. 1. Haar droeve ſtaat / en
…e zy zich daar onder draagt. 2. Haar verloſſing
…ar uit / en hoe zy zich navolgens ſchikt.
Eerſt, haar geval wordt in twe woorden ingewon-
…n in't begin van 't eerſte vers. 1. Het was nacht
…t haar. 2. Zy was op haar leger, 1. Door de nacht
…ordt ordinaar verſtaan duyſternis en verrukking /
…telt tegen 't licht van den dag en tegen blijſchap / en
…wijl hier haar beproeving geeſtelijk is / zo moet het

te-

te kennen geven eenige geestelijke verdrukking / ofte ziel-bedroevende geestelijke oeffening; zo wordt de vrucht genoomen/ Psal. 42. vers 9. Hy zal zijn goedertierentheidt gebieden des daags, ende des nachts, (tot dat den dag komt / dat zijn goedertierentheidt bekent gemaakt worde) zal zijn liedt by my zijn enz. Het oogmerk toont / dat het is een nacht van verlaating/ waar onder zy is / door 't missen van Christi tegenwoordigheidt/ dien zy lief heeft. Zijn tegenwoordigheidt (die de zon der gerechtigheidt is / met geneezing onder zijn vleugelen) maakt der geloovigen dag/ ende zijn afweezen is haar nacht/ ende doet haar quijnen / als zijnde onder een droeve nacht van ziel-verdrukking; daarom is het / dat zy zoo zorgvuldelijk na zijn tegenwoordigheidt zoekt. 2. Haar zijn op haar leger wordt hier niet genomen / als inwikkelende nalatigheidt by hem; want het oogmerk toont / dat hy afwezig is; maar 't betekent een trage gestalte van haren geest / gestelt tegen werkzaamheidt en vlijtigheit/ gelijk het genomen wordt Kap. 5. vers 3. en zo staat het tegen haar volgende opstaan ende neerstigheidt; en daarom wordt het ook genoemt/ mijn leger, te kennen gevende / datse hier alleen was in een zorgelooze troostelooze gestalte / ende daarom wordt het in dezen onderscheyden van onze bedstede, Kap. 1. v. 16. ende zijn bedde hier na vers 7. alwaar haar ruste vergunt wort/ ende geestelijk gemak en soulaas in zijn gezelschap/ maar hier op haar bedde heeft zy zulke vergunningh niet / wat vleeschlijke rust ofte gemak zy ook voor haar neemt: Geloovige hebben haar vlagen van vleeschlijke zorgeloosheidt; als zy haar verdorvenheden rust geven/ dat is haar eygen bedde; en 't is een herteloozе dodsigheid/ om zoo te spreken / alleen te leggen/ende de liefste te missen. Dit is haar geval/ Christus te missen/ende nochtans stil te leggen / als eenigzins in die staat te vrede; hoewel het met geloovige zo

ſet blijken kan / het zal haar eyndelijk bezwaart ende
enauwt vallen/gelijk het hier de Bruydt doet/ en ge-
wis / de gemakkelijkste tijdt onder zorgeloosheidt is zoo
kostelijk en nuttig niet aan de geloovige/ als een oef-
fening is / die haar meer in 't werk houdt ; daarom
telt zy hier na het opstaan en zoeken boven deze jam-
merlijke ruſt ; Het toont 1. Dat de verbreemtheid en
duysternis der geloovige kan groeyen ; want in het
voorige Kapittel was Christus afweezig/ maar doch
als door een venster ofte tralie was'er glimp van
hem ; maar hier is 't nacht/ ende daar is niet zoo
veel als een schemerlichts ontdekking van hem.
. Dikmaal gaan vergelegentheidt van Christus en-
e zorgeloosheidt en doodigheidt / in opzicht van 't
geestelijke leven t'samen ; Als Christus afweezig is/
dan vallen de geloovige gemeenelijk van de werk-
zaamheidt in haar pligt. Jesai. 64. vers 7. Daar is nie-
mant, die zich opwekt, om my aan te grijpen, en de re-
den is / gy hebt uw aangezicht verborgen , enz. Math.
5. vers 5. terwijl de Bruydegom vertoefde , wierden
ook de wijze maagden ſluymerig , ende vielen in ſlaap.
I Ten anderen , Hoe zy zich draagt/ofte den weg/dien
zy inſlaat in dit geval/wort voorgeſtelt in vier ſtappen.
De eerste is in deze woorden ; Ik zocht hem , dien mijn
ziele lief heeft; merkt hier Eerſt, de benaming die Chri-
stus krijgt / hem dien enz. Christus verkreeg te vooren
een naam / en nu verhaalt hy zy dien verſcheyde
maal ; ende het geeft te kennen. 1. De oprechtigheit
van haar liefde/ 't was haar ziel en hert / 't welk hem
lief hadt. 2. Den trap en byzonderheidt van dien ;
geen andere zaak was toegelaten in haar hert / om
met hem te vergelijken / hy heeft daar alleen de over-
handt / in opzicht van de genegentheidt / die zy tot
hem hadt ; Hy is 't / ende niemant anders / waar
in haars ziels liefde gezet is ; anders en konde deze
benaming hem niet gevoeglijk beschrijven ; Christus

heeft geern / dat hem zulke titelen gegeven worden/ die te kennen gegeven / dat de herten een byzondere estime van hem hebben. 3. Het toont / dat'er zelfs in de laagste staten der geloovige/eenige hepmelijke ziel-achting van Christus blijft / en dat hy in haar oordeel steedts is haar keus en wensch boven al de wereldt; Nochtans 4. Dat haar praktijk / terwijl de zorgeloosheydt d'overhandt heeft / zeer weinig voegende ende accordeerende is met haar overtuygingen en oordeel. Ten tweeden, merkt haar doen en handel/terwijl Christus afweezig is haar wijze van doen is niet / t'eenegaar stil te staan / zonder de vorm van godsdienst: want / zegtse/ op mijn leger socht ik hem, dat is/ ik badt/ ende gebruykte eenige middelen/ maar op een vadrige wijze/mijn zelven niet krachtelijk daar in opwekkende; Merkt aan 1. Geloovige in een zorgelooze gestalte kunnen eenige form van plichten houden / nochtans zijn haar plichten gelijk de gestalte van haar hert / levenloos en huychelachtig. 2. Veel van het doen der geloovige is zoodanig / datze het zelve zullen verwerpen/als zy'er recht op komen te zien; ja zelfs veel van haren weg / terwijl zy de gedaante van de pligt noch aanhouden, is maar gelijk den Luyaart / Spreuk. 26. v. 14. die zich op sijn bedde omkeert, gelijk een deure op hare herre; zy leggen niet stil/ende durven de vorm niet geheel overgeven/ nochtans in der daadt is 't weinig beter / om dat zy geen krachtdadige voortgang doen / noch zeggen kunnen/ dat haar ziel is in en met haren dienst/ die zy betrachten. Ten darden, haar spoedt in opzicht van deze stap/ is/ maar ik en vondt hem niet, dat is/ ik was'er niets van te beter; deze luye pogingen deden mijn werk niet / jeder vorm van zoeken zal niet verkrijgen; en men kan Christus lang zoeken / in zijn ordinaire uiterlijke wegh / eer men hem vindt; nochtans is 't goedt / niet over te geven / maar te letten op de vorm

ꝛ gedaante / 't leven en de liefde is niet geheel weg/
s men het onderkent het afwezen / ende zijn eygen
aagheidt met misnoegen.
Als dit haar wensch niet en bereykte / ging zy tot
n levendiger stap voort / vers 2. en dat is / op te
aan / en hem te zoeken op een werkzaamer en wak-
rder wijze ; 't welk te kennen geeft. 1. Datze op-
erkte de geduurigheidt van haar verbreemding / en
at van haar gebeden en zoeken quam / 't welk een
edt begin is van jemants herstel / om weder aan't
erk te komen / na een vlaage van zorgeloosheidt en
rval. 2. Het geeft te kennen / dat het dikwils goedt
voor een geloovige / om zijn geestelijk leven te ver-
akkeren en te herstellen, dat het gevoelen niet altijdt
htelijk gekregen wordt ; deze werkzaamheidt hadt
et gereedt gevolgt / zo Christus haar daar toe niet
dwongen hadt / door strijdige bedeelingen / en door
ar te leur te zetten. 1. In deze stap hebben wy / 1.
aar voorneemen van een werkzaamer weg aan te
an in hem te zoeken. 2. Haar verrichting / 3. Haar
slach. Eerst, haar voorneemen is / ik zal nu opstaan,
htse / en gaan in de straten, enz waarin deze dry din-
n zijn. 1. Wat zy voorneemt te doen / naamlijk / het
et over te geven (want dat behoordemen noit in te
lligen) maar zich werkzaamer op te wekken in de
gt / Ik zal opstaan, en gaan van het bed tot de straa-
n van de Stadt, en zoeken hem daar ; door de Stadt
ordt de Gemeinte verstaan / waar van alle de leden
n mede-burgers, Ephes. 2. vers 19. zy wordt zo ge-
emt. 1. Wegens haar order en regeering / zo is de
emeinte als een stadt / die wachters en wetten heeft.
Wegens haar eenheidt ; het is een gemeene-best en
haam / Eph. 2. vers 12. Dit Jeruzalem is een stadt die
el samengevoegt is Psal. 122. vers 3. 3. Wegens haar
ivilegien / waar van alle geloovige deelgenooten
n / dewelke de porters ende medeburgers zijn / Eph.

2. vers 19. En van welke alle andere die buyten zijn/ vremdt zijn. Haar gaan in de Stadt, stelt voor uit/ datse haar geval aan andere om hulp voorstelt/ ende datse publijker middelen gebruykt/ gestelt tegen haar private handeling binnen hare ze ven op haar leger vers 1. evengelijk haar opstaan te kennen geeft een opwekking van haar zelven tot meerder werkzaamheidt in de wijze van haar pligten te verrichten/ gestelt tegen haar voorig zoeken van hem/terwijl zy steedts op haar bed lagh. De zaak dan die zy voorneemt/ komt hier op uit/ wat doe ik? zijn'er niet meer middelen/ in welker gebruyk ik Christus kan zoeken? is'er geen nadere wijze van hem te zoeken/ dan deze traage uitterlijke wijze? ik zal opstaan en beproeven het. Veel middelen zijn'er tot hulp der geloovige gegeven/ en als't eene feylt/ zo kan't ander gezegent worden; en daarom moeten de geloovige t'elkens van het eene tot het andere overgaan; en alwaar de waare liefde tot Christus is/ zalze maaken/ dat wy zo doen/ ende geen moeyte spaaren/ tot dat wy hem ontmoeten. Wederom. 2. Eer zy opkomt ende na de straat gaat enz. neemtze het met beraadt voor/ ik zal opstaan. 'T welk toont 1. Dat haar voorige missen van haar wensch haar zettede aan 't beraadt/ wat te doen/ ende haar ernstiger maakte. En dit is't gebruyk/ dat gemaakt moste worden van het feylen ontrent zijn begeerten in de pligten van Godsdienst. 2. Dat'er zullen hert-beraadingen zijn in den Christelijken wandel/ als die ernstigh is; en het zijn de beste verrichtingen ende pligten; die daar uit voortvloejen. 3. Ernstige voorneemens zijn dikwils zeer nuttig en behulpsaam in de pligten; want zy zijn verbintenissen/ en spooren tot opwekking tot pligten/ wanneer wy'er toe ongeschikt zijn. 4. Het is goedt/ hertelijk een plight voor te neemen/ als de betrachting daar van wat zwaar/en opgestopt is; want dit geeft oprechtigheidt te kennen/

..n/ en helpt ook tot vermindering van de zwaarheit/ ..inde weg van de pligt is. 5. Voorneemens om de ..gt te gaan doen zijn somtijdts het verste/ daar ge..wige komen kunnen / terwijl zy onder een onge..te zijn; en zo veel is beter dan niet/ om dat het tot ..er trekt: Dan 3. Dit voornemen wordt beschre..n met zijn hoedanigheidt / Ik zal Nu opstaan/ ..tse/ dat is / nademaal deze luye betrachtingen .. niet en helpen / zoo zal ik niet langer uitstellen; ..ar 'k zal terstont daar aanvallen in meerder ernst. ..t is een teken van een oprecht voornemen / als het ..plicht niet uitstelt noch weg-schuyft/ maar de ziele ..bindt/om het nu tegenwoordig uit te werken/ Psal. ... v. 59.60.

..en anderen, haar verrichting ofte in 't werk stel.. van dit voornemen/ volgd dan hier terstond op; ..zocht hem, zeidtze / dat is / in de straaten, enz. ..rkt aan 1. Het is geen voornemen/ dat waardig ..genoemt te worden / daar op geen practijk volgt; ..nt jeder oprecht voornemen wordt achtervolgt van ..practijk / hoe veel men ook daar in gebrekkig valt. 2. Opperste voornemens zijn dikwils voor de pligt/ ..ijk de naald is/ die de draat achter zich trekt; en de ..obige mosten niet afkeerig zijn van de pligt voor ..emen / uit brees datse in de verrichting te kort zul.. ..komen / indien haar voornemens in Christi kragt .. genomen / gelijk dit voornemen was/ gelijk blijkt ..opmerking van haar voorige gestalte / die zodanig ..s/datse geen groote moetgeving kon uitleveren/ om ..lichten in haar zelven te ondernemen.

..en laatsten, haar uitslag/ofte liever haar misslag/ ..gt in deze woorden/ maar ik en vondt hem niet, ..s toen ik aller-ernstigst was in hem te zoeken/mi.. ..k hem noch/'t welk niet alleen gesproken is/om de ..komst te toonen/ maar ook by wege van ontstelte..; zy is 'er diepelijk mede aangedaan. Merkt aan

1. Als des Heeren volk te voren traagh is geweest/ zo mach Christus zich inhouden zelfs als zy werkzamer worden/ daar door eer kastijdende haar vorige onagtzaamheidt/ dan verstoort zijnde over haar tegenwoordige vlijtigheidt in de plicht. 2. Het is droevig/ als men Christus zelfs in de oeffeningen niet vindt/ ende dat eens en andermaal. 3. Zy blijft onderscheydentlijk opmerken de vruchten/ beyde van de publijke en private oeffeningen/ 't welk is een prijsselijke wijze van doen/ende daar van conscientie moeten maken/alle/ die zijn aangezicht zoeken.

Vers 3. De Wachters die in de Stadt ommegingen, vonden my ; Ik zeyde, Hebt ghy dien gezien, dien mijn ziele lief heeft?

DIt vers bevat de darde stap van de Bruyt-handeling/ zijnde nu buyten gegaan ; De wachters vonden haar/en zy vraagt haar/ na haar liefste; en haar voorspoedt in dezen kan vergadert worden uit 't geen volgt ; Zy vindt hem niet zo terstont/ als zy even tot haar gegaan is / maar zy wordt aangezet/ om een weinig verder te gaan.

In de woorden is/ 1. Een bequame gelegentheidt ofte middel om Christus te vinden/ 't welk ontmoedt wordt. 2. Haar gebruyken van dat zelve. 3. De voorspoedt/ die ingewikkelt is/ gelijk gezegt is.

Eerst, het Middel/ dat stelt voor deze dry dingen. 1. wat de Kerk is/ 't is een stadt/ waarin order is / ende een gemeen-gezelschap gelijk gezegt is vers 2. 2. Het ampt der Leeraaren wordt hier ingewikkelt ; deze Stad heeft wachters, zo worden de Leeraars genoemt/ Ezech. 3. vers 17. Iesa. 62. vers 6. Heb. 13. vers 17. welk woordt te kennen geeft. 1. Dat de Kerk is een Stadt die in gevaar is / hebbende uitwendige en inwendige tyran-

anden/ en daarom hebbende wachters van doen 2.
at er een ampt van bediening is ingestelt in de
erk/ om tegen haar gevaar te waaken/ en dat voor
komen; en dat'er eenige zijn byzonderlijk gestelt en
gezondert van andere te dien eynde; eenige die
'achters kunnen genoemt worden/ 't welk andere
et kunnen gezeydt worden te zijn/ en zo worden zy
er onderscheyden van de geloovige ofte privaate
rsoonen. 3. Dit ampt is zeer nodig/ lastig/ en van
root aanbelang tot veyligheidt van de Kerk/ ge-
lk wachters zijn voor een Stadt/ want zo waaken zy
ver de zielen des volks/ dat haar zorge toebetrouwt
. Wederom deze wachters zijn in de oeffening van
aar pligt/ zy gingen in de Stadt om 't welk vertoont
aar naarstigheidt volgens haaren last; ten minsten
elt het voor het eynde/ waar toe zy gestelt zijn.
Kerk aan daar is maar een Stadt ofte Kerk/ en al-
Leeraars zijn Wachters van die eene Kerk/ gege-
en tot opbouwing van dat lichaam/ en zy moesten
aaken niet alleen over deze ofte die post (om zo te
reeken) maar voor de veyligheidt van't geheel; ge-
ijk wachters die op haar post staan ten goede van de
eele stadt. 2. Deze Wachters vonden haar, dat is/ ge-
ijk wy het vatten door haar leer-spraaken zy tot haar
aat/ en door haar doorzoeken ende byzondere toepas-
en maakten zy/ dat het twesnijdig zweert haar raak-
e/ als of zy met onderscheyding haar aangeweezen
adden/ boven alle de andere van vergadering/ 't welk
oont 1. de kracht van't woordt als het recht bestiert
wordt/ Heb. 4. vers 12. Het is een oordeeler der ge-
achten en overleggingen des herten. 2. Dat Godt
an maaken/ dat het woordt eenen uitvindt in't mid-
en van veel andere/ als de Predikant hem niet en
ent/ en dat hy 't zelve kan doen spreeken tot het geval
an een geloovige ofte tot de stant van eenige andere
yzondere persoonen/ als of hy haar byzonderlijk

kende en beoogde. 3. Dat de Leeraars in haar leeren mosten ziel-doorzoekende en onderscheydende te zijn / na dat de verscheyde staten en velerley oeffeningen van de toehoorders vereyschen; dat is / zy moeten onderscheydt te stellen tussen 't kostelijke en 't snoode/ en 't woordt der waarheidt recht te snijden / ofte elk een zijn portie voor leggen / zo dat het niet in 't gros gegeven worde / ofte in een hoop samen aan alle / maar aan jeder een zijn bescheyden deel; In summa dan/ dit is 't geen zy zegt/ als ik was na buyten gegaan / zegtze / in bezwaartheidt / om te hooren (of ik Christus alzo in 't openbaar mocht ontmoeten) zo dede Godt eenige Wachters byzonderlijk spreken tot mijn staat / als of een haar die bekent gemaakt hadt.

Ten anderen. Haar gebruyken van deze bequame gelegentheidt (komende als het ware boven haar verwachting) volgt in de naaste woorden; zy roept uit op een afgebrookene wijze / hebje hem gezien? zy denkt / dat zy haar helpen kunnen / zijnde wel bewust van zulke gevallen / en daarom wil zy met haar raadt plegen; Dat is / zy gaat voort / op de kleyne bevinding die zy van haar kunst gevoelt hadt / om van haar hulp te zoeken / en om te dien eynde haar geval aan haar mede te deylen / als het ware / na dat de Predikatie gedaan is / ofte als eenige bequame tijd zich aanbiedt; Merkt aan 1. Dat geloovige / die ernstig zijn / geen bequame gelegentheidt om Christus te ontmoeten / zullen laten verby gaan; zy nemen daar nauw op acht / en gebruyken die alle vlijtelijk. 2. Zy merkt op / en is blijde / als haar een woordt na haar staat aanspreekt / en haar vindt; En dit is waarlijk de gestalte van een gezondt en ernstig geloovige. 3. Leeraars moesten zelfs wel goede kennis hebben van ziel-ziekten / ende ervaren zijn in de verscheyde beproevingen en gevallen / die Gods volk overkomen / om dan haar ziekte en de oorzaak van dien uit te vinden (die nau-

lijks

ks zelfs van haar eygen staat menigmaal regt spre-
n kunnen) en ook om bequame toepassingen te ma-
n / tot desselfs genezing; want dit is een tonge der
leerden te hebben / om een woordt ter rechter tijdt
spreecken. 4. Geloovige kunnen dikmaal weinigh
ders spreken van haar staat / dan op een gebroken
de verwarde wijze ; 't welk aanwijst / dat Predi-
anten moeten te beter kennis hebben van de geeste-
ke gevallen ende oeffeningen der zielen / op dat zy
oor een half woordt mochten verstaan/wat zy zeggen
illen. 5. Geloovige moeten wel toezien/aan wien zy
aar geval bekent maken; dit moet niet aan alle ge-
hieden. 6. Leeraars zijn bequame Medicijn-mee-
ers (hoewel niet d'eenige Medicijn-meester alleen)
aar aan de geloovige haar ziel-oeffeningen ende ge-
allen zouden bekent maken; ende daarom behoort'er
eel geestelijke mede-lijdigheidt te zijn tusschen haar
olk en haar. 7. Het is een groote moedgeving voor
n bedroefde ziel / om haar geval aan een Predikant
ekent te maken / als hy in zijn openbare leere ge-
oon is net daar van te spreken 8. Het is niet onge-
oeglijk voor geoeffende zielen / datse / behalven datze
aar Leeraar in 't openbaar hooren / ook haar parti-
uliere vragen in 't byzonder aan hem voorstellen.
. Hoe men Christus zal verkrijgen / dat is / een be-
uame stoffe voor Leeraars en volk / als zy zamen
erkeren/om daar byzonder mede opgenomen te zijn;
n een heyligen angst daar ontrent/is een bequame ge-
talte / om daar over by Leeraars te gaan; Zy mo-
en recht met zulke vragen tot de Leeraars komen/
ie zeer na hem verlangen. 10. Daar kan veel teer-
eidt in genegentheidt en liefde zijn / waar veel zwak-
eid is in kennis. Hy is die hem, dien hare ziele lief
eeft / zelfs nu zy niet en weet waar hy is / en de al-
ermeest gegroeyde geloovige kunnen somtijds tot de-
e lage ebbe gebracht worden in haar staat / om goede

O 5 eyn-

eynden / ende om de nuttigheid en noodzaaklijkheit van publijke instellingen / zelfs voor haar / te bewijzen. 11. Een geoeffende ziel acht een Predik-dienst meest / en zulke geestelijke oeffeningen (als hier verhaalt worden) verwakkeren hare achting van die instelling, daar andere debatten onder een volk dikwils aftrekken van deselfs behoorlijke achting 12 Predikanten moeten niet verstooten de genegentheid t / noch verwerpen den yver in zwakke Christenen / zelfs hoe wel dezelve eenige zwakheden / daar by hebben / ende eenige moeyte aan haar mochten veroorzaken; maar waar oprechtigheid is / daar moet een overwinnende buyging zijn ontrent die beyde / en de vragen van een teere ziel moeten van haar ontfangen worden/ als hebbende geleert van haar Meester een gekrookt riet niet te verbreken. 13. Teere geoeffende zielen bepalen ordinaar haar vragen tot haar eygen ziels geval; Hier wordt geen afgetrokkene curieuze vrage voorgestelt/ noch om welstaans wil; ook is'er geen onnodig dispuyt over uitwendige dingen / ofte over de fouten en het doen van andere: maar hebt ghy hem gezien, dien mijn ziele liefheeft? Dit is het zeer/ waar op zy haar vinger houdt / en dit is de wonde / die zy bloedende houdt/ tot dat hy die verbinde.

Ten darden, het succes van haar ontmoeten van de wachters/ en van deze vraage/ die zy haar voorstelt / al wordt het niet uitgedrukt/ is nochtans ingewikkelt in de eerste woorden van het volgende vers / 't welk hier mede vergeleken zijnde/ deze twe dingen te kennen geeft. 1. Dat zy niet terstondt een uitgang vondt van haar droevig geval; want zy moste verder gaan. 2. Het was maar een weinig verder / dat zy wordt aangezet te gaan / tot dat zy hem vindt; 't welk zegt / dat haar betrachtingen niet teenegaar vruchteloos waren. Merkt aan. 1. Christus wil somtijdts de geloovige laaten weeten / dat alle middelen zonder hem

ledig

dig zijn/ en dat hy aan gene van die gebonden is/ ja
iet aan eenig gezelschap ook niet van de krachtighste
eraar. 2. Openbaare middelen brengen niet altijdt
e geloovige ruste toe voor tegenwoordig/ onder ont-
ustende gevallen; nochtans/ om zo te zeggen) zy
chikken ende maaken de weg daar voor in't byzonder
n jemant kan het goede van een instelling krijgen/ en
an gemeenschap met Leeraars ofte Christenen/ hoe-
wel niet middelertijdt/ nochtans daarna/ zelfs als
y na huys gegaan zijn/ en het is alzo goeden tijdt
aarna/ ja ook beter t'haaren beste.

Indien hier gevraagt worde/ wat wy van deze
Wachters zullen oordeelen/ of zy teder waren of niet?
e grondt van de twijffeling is/ dewijl Kap. 5. vers 7.
van wachters gesprooken wordt/ die niet teder zijn/
dewelke nochtans daar gezegt worden de Bruydt te
vinden; zo antwoorde ik; daar is tweerley vinden;
1. Alsmen een geoeffende staat te dien eynde uitzoekt/
op datmen iets mochte toebrengen tot rust en hulp
van de geoeffende persoonen. 2. Als jemant de teer-
heidt van andere opzoekt ende uitspeurt/ op dat hy ee-
nig voordeel tegen haar vinde/ om daar door 't hert
der rechtvaerdige te bedroeven: d'eene vindt gelijk
een vriendt vindt een ander; d'ander vindt gelijk een
vyandt ofte spotter een mensch vindt: d'eerste soort
van vinden moet hier in dit Kapittel verstaan wor-
den/ want de Wachters hier dragen zich als vrienden/
de twede zoort van vinden is Kap. 5. vers 7. want
daar dragen zy zich als spotters/ 't welk zal blijken
door deze onderschepden. 1. Hier stelt zy haar geval
aan haar voor/ om haar hulp/ na't schijnt daar toe
gemoedigt zijnde/ door dien zy haar geval te vooren
in't prediken des woordts hadden uitgevonden; maar
Kap. 5. vers 7. doet zy niets diergelijks. 2. Als zy haar
vinden Kap. 5. vers 7. zo slaan zy haar/ ende maakenze
beschaamt/ 't welk haar doet zwijgen/ maar dat zy
haar

haar hier vinden/ dat geeft haar moedt. 3. Hoewel zy Christus hier niet terstondt en vindt / nochtans zegtze niet / gelijk in de voorige stappen / ik vondt hem niet, zy konde niet geheel zo zeggen / ende even daar aan vindt zy hem/ maar Kap. 5. gaat zy hem lang zoeken/ na dat zy de wachters ontmoet had / ja zy gaat bezwaarder van haar/ en meer gewondt/ dan zy quam: En dewijl dit liedt is / om de verscheydene staaten der geloovige voor te stellen / ende het haar wel somtijdts gebeurt / datse valt in tedere handen / en somtijdts ja meenigmaal in de handen van zulke die rauw en hard zijn / zo oordeelen wy het veylighst / deze plaats van de eerste te verstaan / en Kap. 5. van de laatste / en byzonder dewijl dit meest doet tot der geloobigen onderrichting en vertroosting / welke hier beoogt wordt ; en dit past meer op't ooghmerk van't liedt / dan dat beyde op eene wijze zouden verstaan worden.

Vers 4. Doe ik een weinighsken van hen weg-gegaan was, vondt ik hem, dien mijn ziele lief heeft; ik hielt hem vast, ende en liet hem niet gaan, tot dat ik hem in mijns Moeders huys gebracht hadde, ende in de binnenste kamer van de gene, die my gebaart heeft.

HEt begin van dit vers bevat de laatste stap van de draaging van de Bruydt/ en ook haar gewenste uitslach/ zy ging een weinig verder, en maar een weinig, en zy vondt hem, dien haar ziel lief heeft. Publijke instellingen en gemeinschap met vroome/ zijn zeer nuttig en nodig / maar daar moet niet op gerust worden; en zy die door deze geen gewenste uitgang vinden / mosten het werk niet terstont overgeven / als desperaat en hoopeloos ; want daar is iets zelfs verby dezelve te beoogen; een weinigskens ver-
der-

er moet'er gegaan worden / 't welk is het eerste in het
ers; en wy oordeelen / dat het deze twe dingen te
innen geeft. 1. Een meer onmiddelyk gaan tot Chri-
tus zelfs / als of de Leeraars hadden gezeydt / gy
moet over en verby de middelen gaan / tot Christus
elf / en deze verloochenende / leunen en rusten geheel
p hem; zy gaan boven de middelen / die daar niet op
usten / en die aan de zelve verloochent zyn in 't ge-
ruyk der zelver / gelyk die man Math. 17. vers 14. die
en zoon tot de discipelen bragt / om den Duivel uit-
eworpen te krygen / en als dat het niet en dede / zo
ing hy niet wech / maar wachtede op Christus zelfs /
n zeyde hem zyn geval: Christus kan werken / als
e middelen feylen; en wy moesten op hem vertrou-
wen / als die ons schynen te leur te zetten; Hoe slegt
n gering zyn de beste Leeraars / als Hy zelf niet te-
enwoordig is? 2. Dit gaan een weinig verder geeft
iet te kennen het doen van eenige plichten / die zy niet
edaan had / maar een werkzamer en levendiger wyze
an betrachten van de zelve: Haar had eenige herte-
oosheidt / ongeloof en ongestalte aangekleeft / in alle
are voorige stappen en worstelingen; nu stapt zy
erder in / ende gaat voorwaart in 't gebruyk van de-
e zelve middelen; en niet sprekende tot den Leeraar /
ls zy bevindt / dat de beweeging van zyn lippen haar
roefheidt niet kan verzachten / zo ziet zy verder tot op
en Meester / en addresseert zich wakkerlyk tot de
effening des geloofs in hem / tot het bidden tot hem /
nz. op een ernstiger wyze / dan zy te voren gedaan
adt. Merkt aan. Somtydts kunnen de geloovige te
eel gewicht leggen op uitwendige en openbare mid-
elen; zy kunnen'er te veel op rusten / en niet verder
aan dan tot die. 2. Het is Gods goedheidt / door 't
missen van de verwachting in de middelen / zyn volk
p te trekken tot een meerder kracht en leven in haar
raktyk. 3. Het kan zyn als een geloovige zich vol-
daan

daan heeft / in alle uitterlijke middelen te gebruyken/ en dat op een rechte order/ en geene van die verzuymt heeft / dat'er noch steeds wat meer te doen is / in opzicht van de verbetering van zijn inwendige gestalte. 4. Het is geen desperaat werk / en de geloovige moeten niet terstondt besluyten / dat haar hoop vergaan is / om dat zy haar begeerte niet verkregen in 't gebruyk der middelen voor een tijdt. 5. Het is niet minder te betrachten in ziel-oeffeningen/ over en verby de middelen ende instellingen te gaan/in Christus te zoeken/ als de zelve waar te nemen ; en het laatste is niet min nodig dan het eerste. 6. Geloovige mosten in 't gebruyk der middelen deze dry dingen by een voegen/ 1. conscientie maken van de middelen / en nochtans/ 2. om 't succes hooger opzien dan de middelen. En 3. zich niet te stooten/ als zy door de zelve niet terstont rust ofte voldoening vinden.

Het tweede, hier is haar succes/ 't welk is na haar begeerte ; Ik vondt hem, zegtze / als ik maar een weinig verder hadt aangedrongen / hy maakte zich aan my gevoeliglijk / en als overvallende bekent ; Merkt aan. 1. Christus is niet verre van de zijne / als zy hem zoeken / wat zy ook mochten denken / als hy zich verbergt. 2. Die Christus liefhebben / en conscientieuselijk alle middelen opvolgen / om hem te verkrijgen / zijn niet verre/ van hem te vinden/ en hy is niet verre/ van zig aan haar te openbaren. 3. Zy die ernstelijk voortdringen tot het leven van de instellingen verby de gedaante/ en door geloove zich tot Christus zelfs begeven om den zegen / niet rustende op haar verrichtingen zullen Christus niet lang missen ; ja 't kan zijn / hy zal haar rasser een gevoelige openbaaring van hem zelven geven / dan zy 't dachten ; want de Geest wordt ontfangen niet uit de werken der wet, maar uit de prediking des geloofs. Gal. 3. vers 2. 4. Een ziel die oprecht Jesus lief heeft/ moste niet/

..., en in een rechte gestalte zijnde zal niet overgege-
... Christus te zoeken, tot dat zy hem vindt, hoe veel
zy ook in haar verwachtingen feylt, en gewis zulke
zullen hem ten laatsten vinden. 5. Christus gevonden
zijnde na veel zoekens zal zeer welkom zijn, en zijn
tegenwoordigheidt zal dan meest te onderkennen zijn.
6. Geloovige mosten niet min opmerken en erkennen
haar goedt succes in de middelen, als haar missen in
haar verwachting; veele zijn'er, die dikwils van
haar banden veel klagen, die gebrekkig vallen in
Godts goedtheidt te erkennen, als zy vryheidt
krijgen.

Verder, in dit vers hebben wy, hoe zy zich draagt,
als zy hem gevonden heeft; zy legt dan haar neerstig-
heidt niet af, als of alles gedaan was, maar zy is op
een nieuw met al zo grooten zorge opgenoomen, om
die weldaadt te gebruyken en aan te leggen, als zy te
vooren zorgvuldig was, om dezelve te verkrijgen; of
een geloovige mist of heeft, of hy zoekt of geniet, daar
is steedts in zijn staat stoffe van oeffening voor hem.
Deze haare zorge, om Christus te bewaaren ('t welk
is de vierde zaak in't eerste deel van dit Kapittel)
wordt voorgestelt in dry stappen. 1. Zy tracht hem te
houden, op datze niet weder verlieze de grondt, die
zy gewonnen hadt. 2. Zy zoekt, dat ook andere leden
in de zelve Kerk goedt van Christus mochten krij-
gen; en die twe dingen zijn in dit vers. 3. Als zijn
tegenwoordigheidt is wedergebracht tot de Kerk en
de ingestelde Godsdiensten; zo is haar zorg te ver-
manen, ja te belasten, dat hy wel by haar onthaalt
worde, op dat zy hem niet en verwekken, om hee-
nen te gaan. vers 5.

De eerste trap dan van haar zorge is, ik hielt hem
vast, ende liet hem niet, gelijk een vrouw haar man
gevonden hebbende, daar zy zeer na verlangt heeft,
hangt aan hem, op dat hy niet weder weg-gaa, zo
doet

doet zy / 't welk is een uitdrukking te gelijk van haar vreeze liefde / zorg en geloof. Dit vast houden, en hem niet laaten gaan geeft te kennen. 1. Een heylige soort van gewelt / meer dan gemeen / waar door de Bruydt strijdt en worstelt / om hem te houden. 2. Dat Christus als het ware / wacht op 't consent des geloovigen in deze worsteling; gelijk hy tegen Jakob zeyde / Gen. 32. vers 26. ik bidde, laat my gaan, 't welk in der daadt schijnt te zeggen Ik zal niet gaan / zo gy my houden wilt / en wilt / dat ik blijve. 3. Het geeft te kennen een aanhoudend aankleven aan hem / en niet toestemmen op eenige conditien om hem te laaten gaan. En 4. eyndelijk / het geeft te kennen het zonderling en onuytspreeklijk contentement dat zy in hem hadt; haar leven zelfs lag in hem steedts by haar te bewaaren / en daarom houdt zy hem vast / ende kan niet denken / van te scheyden van hem. Nu deze tegenwoordigheidt Christi (zijnde geestelijk) kan niet op een vleeschlijke wijze verstaan worden / en 't kunnen geen vleeschlijke aangrijpingen zijn / die hem vast houden / en dewijl zijn kracht almachtig is / zo kan het niet zijn de kracht van een zwak schepsel / dewelke overmach / maar 't is hier gelijk Hos. 12. vers 4. 5. in Jakobs overmogen / hy weende en smeekte, dat is / een nedrig brandend aanzoeken van hem door 't gebedt / met een levendige oeffening des geloofs op zijn beloften / (waar door hy zijn volk laat aandringen) verbindt hem om te blijven; hy is gebonden / door zijn eygen liefde die in zijn hert is / en door zijn getrouwigheidt in zijn beloften / zo dat hy haar dat niet wil onttrekken en ontzijn houden / waarom zy hem smeken / meer dan of hy door kracht was overmocht en overwonnen; gelijk een kleyn weenend kindt zijn moeder ofte voedster vast houdt / niet om dat het sterker is dan zy / maar om dat de moeders ingewanden haar zoo dringen / zo dat zy by na niet en kan / al wilde zy / dat kindt verlaten;

zijn ook Christi ingewanden/ rommelende over een loovige/ dat gene 't welk hem vast houdt/ zo dat hy niet gaan kan; hy kan niet gaan/ want hy wil niet gaan. Hier hebben wy grondt/ om op te merken. De aanhoudentheidt van de opperste liefde/ welke vaardig is/ datse met een heylige moedwilligheidt Christus vast houdt/ en niet wil laten gaan/ gelijk Jakob zeyde/ Ik sal u niet laten gaan. 2. Wy mogen hier opmerken de kracht van 't levendig geloof (aan welk niets onmogelijk is) liefde en geloof zullen aan Jesus vast-kleven tegen zijn schijn-verzoeken/ tot dat zy haar zin krijgen/ ende zy zullen overmogen. Gen. 32. vers 28. 3. Ziet hier de nederbuyging/ de wonderlijke nederbuyging vanden Almachtigen/ om van zijn eygen schepsel vast gehouden te worden; om te zijn als 't ware/ tot desselfs dispositie/ Ik bid u, laat my gaan, Gen. 32. vers 26. ende Exod. 32. vers 10. laat my toe, Mozes. Zo lang als een geloovige niet wil toestaan/ Christus te laten gaan/ zo lang houdt haar geloof hem vast/ en hy zal in deze aanhouding niet zondigen; Ja hy heeft 'er een uitnemend welgevallen in; het kan niet gezegt worden/ hoe krachtdadig het gebedt en 't geloof zou zijn/ indien 't was yverig ende werkzaam.

De tweede stap van haar draging/ welke 't oogmerk is van de voorige/ naamlijk/ van hem vast te houden/ is in deze woorden/ tot dat ik hem gebracht had in mijns moeders huys, ende in de binnenste kamer des genen, die my gebaart heeft. Door de Moeder wordt in de Schrift verstaan de zichtbare Kerk/ de welke ook is der geloovigen Moeder/ Hos. 2. vers 1. zegt tegen Ammi, (mijn volk) twistet tegen u lieder Moeder. Zo Kap. 1. vers 6. Deze Moeder heeft kinderen/ beyde na den vleesche en na den geest/ de eerste ende de laatste/ en Kap 8. vers 5. Het is de Moeder die instellingen heeft/ tot de onderwijzing van de

Bruydt. De zichtbare Kerk wordt genoemt de Moeder / om dat 1. Godt de geloovige door 't onsterflyke zaadt des Woords teelt in zyn Kerk / aan de welke hy is de Man / en Vader van deze kinderen / zy het Wyf / en de Moeder die de zelve ontfangt / en opbrengt. 2. Om dat'er is een bandt des Verbondts / staande tusschen Godt en de zichtbare Kerk / waar door zy recht aan hem kan pretenderen / als haar Man (dewyl 't verbondt is een houwelyks contract tussen Godt en de Kerk) 't welk dan is de grondt van de vorige betrekking van Moeder. Wederom / Christus wordt gezeyt gebragt te worden in de Kerk / niet alleen als zyn instellingen in haar zuyver zyn ('t welk voor-uytgestelt wordt hier alreets te zyn; want vers 3. waren'er wachters / die haar pligt deden / en zuyvere instellingen bedeylden) maar ook als'er leven is in de ingestelde Gods-diensten / de tegenwoordigheidt en begunstiging van zyn geest daar mede gaande / op dat zy krachtig mogen zyn tot het geordineerde eynde; gelyk het wat anders was / den tempel te hebben / het Voorbeeld van deze Kerk / en wat anders / Godts byzondere tegenwoordigheidt daar in te hebben / zo is't wat anders / zuyvere instellingen opgezet te hebben in de Kerk / en wat anders / te hebben Christi tegenwoordigheidt / vervullende dezelve met kracht: Nu (zegtse) als ik Christus kreegh / zo wist ik / daar waren veele mede-leden van die zelve kerk / die hem van doen hadden / en ik was aanhoudende / dat hy zich daar in zyn instellingen mochte openbaaren / tot haaren en mynen goede. De ingestelde godsdiensten in de Kerk zyn het verleende en ordinaare middel / van gemeinschap met Christus te houden / en zy zyn alle ledig / als hy daar niet en is. Merkt aan. 1. Dat zelfs de ware geloovige de zichtbaare Kerk hebben tot haar moeder / en van haar is't geschreven / als haar privilegie / dat zy daar zijn gebooren, Psal. 87. vers 4. 5. 2. Ge-

eloovige mochten niet versmaden de Kerk / waar
zy geestelijk geteelt en gebooren zijn / noch haar me-
l-leden daarin ; maar zy moeten haar eerbiedigen
s de Moeder ; die haar leven gaf / en dragen haar
spect toe als zodanig ; dewijle / eert uw Vader en uw
oeder , is een gebodt der zeden / en het eerste met een
lofte / ziet Psal. 122. vers 3. 6. 3. Als geloovige
oor haar zelven naast by Christus komen / zo is't de
quaame tijdt / om voor andere met hem te handelen /
zonderheidt voor de Gemeinte / waar van zy leden
n ; het is Mosis eenig uitdruklijk verzoek Exod.
. vers 9. als Godt hem toelaat tot zijn gezelschap
't welk voort te brengen gezeydt wordt vers 8. dat
haastede zich) ik bid u Heere, gaat in't midden van
s. 4. Het is waare teerheidt / als men nader tot
odt dan andere is ingelaaten / zich van de Kerk niet
scheyden / waar van wy leden zijn / en als het waa-
Christus tot onze eygen binnen-kamer te brengen ;
aar te trachten / dat Christus ook gebracht worde
de Gemeinte / op dat 't geen van 't leven ontbreekt
der haar leden / ofte de andere kinderen / door zijn
enwoordigheidt opgemaakt worde. 5. Die teer
n ontrent haar eygen troost ende het bewaaren van
risti tegenwoordigheidt by haar / zullen zorgvul-
zijn / dat ook andere / die noch niet en voelen hoe zy
van doen hebben / en geen kennis daar van heb-
/ dezelve mogen deelachtig worden. 6. Geloovi-
ernstig aandringende op Christus voor de Kerk /
aar van zy leden zijn / kunnen veel vermogen / en
bben veel invloedt / om zijn tegenwoordigheidt daar
verkrijgen ; en om alles in een beter staat te stellen
goede van andere. 7. Een lieflijk lidtmaat van de
rk / wordt ordinaris in die Kerk opgebracht / en
n die moeder / alwaar hy gebooren is ; daarom
at zy te rugge na haar moeders huys ; want zy
bben ook borsten om te voeden / die een buyk heb-

ven / om voor te dringen in dezen opzichte; en nochtans waren hier ook kinderen / die haar haateden Kap. 1. vers 6. en wachters die haar sloegen Kap. 5. vers 7. Evenwel tot dezes moeders huys gaat zy. Met een woordt; het is gelijk een lieffelijke Bruydt levende in haar moeders huys / die hebbende na lang zoeken haar man gevonden/begeerig zal zijn/om hem met haar t' huys te hebben / niet alleen tot onderlinge verquikking/ maar ook tot troost van 't gansche huysgezin; zo wenschen geloovige/levende nog in de Kerk/ haar crediet en hof by Christus aan te leggen/ ten goede van de geheele Kerk/op dat waar zy gebaart is/andere ook mogen gebaart worden; Alwaar Christi ordinantien zijn / daar worden ordinaar Gode kinderen geteelt; en alwaar een Kerk zaadt ontfangt / en Gode kinderen voortbrengt / 't is een teken / dat hy haar geen scheydbrief gegeven heeft/en niet wil loochenen haar zijn wijf te zijn: zo veel te min mosten de kinderen loochenen haar hare Moeder te zijn: Het is een schande/ dat vele die belijden kinderen te zijn/of noch niet geboren zijn/ofte dat de Moeder/die haar gebaart heeft/van haar veracht is; Het is vremt/ zo de Vader zulke kinderen wil erkennen/ die niet alleen tegen haar moeder uitroepen/ maar ook die vervloeken/ ende stellen een stuk van Gods-dienst daar in.

Vers 5. Ik bezweere u, ghy Dochteren Jeruzalems, die by de Rheën ofte by de Hinden des velts zijt, dat ghy de liefde niet op en wekt,nochte wakker en maakt, tot dat het haar luste.

HEt darde deel van haar zorge is in dit vers / als zy by hem overmocht had / om zijn tegenwoordigheidt en gunste te geven aan haar moeders huys / zo keert zy haar tot de Dochteren van Jeruzalem/

ien/de zichtbare belijders/ en leden van de Kerk/ be=
laende die/ dat zy nu/ dewijl Christus is wederge=
keert/ wilden zorgvuldig zijn/ om hem wel te ontha=
len en hem niet te tergen/ om te vertrekken. Tot de=
zewoorden is gesproken in 't voorige Kapittel/ vers 7.
waar zy 't zelve generale oogmerk hebben/ 't welk
is te toonen haar zorg/ dat men Christus mochte be=
minden; maar hier in verschillen zy/ dat zy daar zien
ende byzondere genieting van Christus; hier zien
zy (gelijk 't oogmerk ende samen-knooping met de
voorige woorden te kennen geven) op zijn tegenwoor=
digheidt in de Gemeinte/ ofte haar moeders huys/ op
dat dezelve door de fout der dochteren niet worde af=
gebroken. Het eerste toont de zorg van een geloovige/
beweerende alles (als het ware) dat niets in haar
hem mochte tergen. Dit toont/ wat de zorge van de
Kerk behoorde te zijn/ in opzicht van zijne zichtbare
tegenwoordigheidt/ en zegen/om zo te spreken/ in zijn
Kerk; Nu (zegtze) is Christus onder u/ o gy die
in mijn moeders huys zijt/ wacht u/ van hem weg
te doen; en hier in handelt zy met haar/ als aange=
merkt in haar zichtbare Kerk-staat en betrekking/ en
niet als ware geloovige/ dewijl de belasting is aan al=
le. En daarom geven de Dochters in 't volgende vers
in Kap. 8. vers 5. een antwoordt wederom/ 't welk zy
niet en doen/ Kap. 2. vers 7. om dat zy haar woorden
hier richt tot de zigtbare belijders/ daar Kap. 2. vers 7.
haar oogmerk alleen was/om zich zelven wel te schik=
ken/ overmits de tegenwoordigheidt/ die zy genoot/
alleen was voor haar byzonder gevoelen. Hier merkt
aan: 1. Gelijk'er meer van Christi gevoelige tegen=
woordigheidt/ en ook van zijn afweezen van hem/ in
zijn weg met byzondere geloovige/ d'een tijdt dan d'an=
der tijdt; zo is 't ook in opzicht van zijn weg tot zijn
Kerk; somtijds is hy niet in des moeders huys/ som=
tijds is hy'er. 2. Gelijk ieder geloovige moet trach=

ren Christus tegenwoordig te houden by zijn eygen ziel, zo moeten alle de Leden van een zichtbare Kerk zorgvuldig zijn/ om voor te komen zijn weg-gaan van zijn instellingen. 3. Menigmaal is het met Christi tegenwoordigheidt in zijn Kerk / gelijk het is met de staat van byzondere geloovigen in de zelve Kerk; Indien zy zorgeloos zijn / ende hy is weg van haar / zo is hy dikmaals ook weg van haar moeders huys; Indien zy levendig zijn/en hy is met haar/ zo wordt hy weder te rugge gebragt tot de Kerk met haar. 4. Gelijk Christus zich mach onttrekken van een byzonder geloovige / indien hy getergt en niet onderhouden wort/ zo zal hy zich ook van een Kerk onttrekken / indien zy niet vast houden wat zy ontfangen hebben / en niet over-een-komende daar mede leven. 5. Leden der Kerke hebben door haar zonden veel invloedt op Christi wegh-gaan van uit het midden van haar ; ja somtijdts kan het gebeuren (als het lichaam van een Kerk wordt tot versmaders van 't Evangelium) dat geen voorbidding der godzalige zal vermogen / om dit weg gaan voor te komen / zelfs al was Noach Daniel en Job onder haar / Jerem. 15. vers 1. en Ezech. 14. vers 14. 6. Geloovige die het gevaar kennen van Christus te tergen/ en wat een verlies het is / zijn tegenwoordigheidt te verliezen / moeten ernstelijk tussen komen by nieuwe onervarene beginners/ ende haar getrouwelijk waarschouwen nopende dit haar gevaar. 7. Gelijk een geloovige in opzichte van de zichtbaare Kerk / staat onder de betrekking van een kindt aan een Moeder / zo staan zy in opzicht van de zichtbaare belijders / onder de betrekking van broeders en zusters/ en moeten Godsdienstige gemeinschap met haar als zodanige houden/ dewijl dat een uitterlijke pligt is / die op haar leyt. 8. Waare liefde tot Christus zal aangedaan zijn zelfs met het ongelijk / dat andere hem doen / ende zul-

allen trachten zijn verongelijking en terging voor te
nemen / gelijk zy hier doet. 9. Ware liefde tot andere
al niet alleen aanzetten / om voor haar te bidden en-
tussen te treden / en al de gunst-bewijzen die de ge-
lovige heeft by Christus / 't haaren goede te gebruy-
ken (gelijk de Bruydt dede in't voorige vers) maar
al zig ook openbaaren / in getrouwe vermaaningen
en waarschouwingen te geven enz. en in te doen wat
anders de zonde in haar kan voorkomen.

De Dochteren van Jeruzalem.

Vers 6. Wie is zy, die daar opkomt uit de Woe-
stijne, als rook-pylaaren, berookt met Myrrhe,
ende Wierook, ende met allerley poeder des
Kruydeniers.

DE zichtbaare belijders hebbende nu gekregen
een ernstige last (want zy zijn niet lichtelijk over-
gehaalt) en het bederft het goede van onze ge-
meinschap met malkander in vermaaningen en
waarschouwingen / als wy niet ernstig zijn / zelfs
in de wijze van ons handelen met andere / die zijn ee-
nighsins in een weinig warmte / en meer dan gemee-
ne verwondering gebracht (gelijk ordinaar Christi
wederkeeren tot een Gemeinte en tot zijn instellingen
in de zelve / na een tastelijk verval / eenige roering
heeft en beweegingen als genegentheden die'er mede
vergezelschapt gaan / zodanig als te vinden waren in
de toehoorders van Johannes, Joh. 5. vers 35.) En in
deze bewoogene en geroerde staat antwoorden zy op
den last van de Bruydt; O wie is deze? zeggen zy/
te kennen gevende / dat zy de godzalige meer respect
toedroegen / en meer blijken daar van vertoonden in
haar uitdrukkingen / dan zy oit te vooren gewoon
waren te doen.

Dat deze zijn de woorden van de Dochters van Jeruzalem, kan hier uit blijken. 1. Dat zy even volgen op de belasting aan haar / en als zy belast / zijn zy gewoon te antwoorden (gelijk Kap. 5. vers 9. en Kap. 8. vers 5.) en dan gaat zy voort / om tot haar te spreeken, even zo is het hier; want de woorden houden voor / een onderlinge samenspreeking / tussen haar en dezelve; en daarom zullen de woorden van dit vers allerbequaamst verstaan worden / als van haar gesprooken. 2 Het zijn in de zaak dezelve woorden / en gesprooken op de zelve gelegentheidt / met die; Kap. 8. vers 5. welke wy zullen bevinden door haar gesprooken te zijn. 3. Zy kunnen op niemant anders passen. Te zeggen / dat het zijn de woorden van Engelen / heeft geen grondt / dewijl zy geen spreekende party zijn in dit liedt; te zeggen / dat het de Bruydts eygen woorden zijn / zal niet overeenkomen met de lof / die haar en van haar / als door een onderscheydene party gegeven wordt; Ook en kunnen het niet zijn Christi woorden / onmiddelijk van hem gesprooken; want Kap. 8. vers 5. alwaar deze woorden in de zaak zelfs verhaalt worden / wordt zy gezeydt op te komen / leunende op haaren liefsten; en van hem wordt gesprooken en op hem gezien als een darde / onderscheyden van de Bruydt / en van de spreeker. Zo blijft dan / dat het moeten zijn de woorden van de Dochteren van Jeruzalem, verwondert over de verandering die te zien was in de Kerk / haar geval zijnde nu vergeleken met 't gene te vooren was; en verwondert over de geloovige in haar / ook op de zelve grondt / als bynа die miskennende / en zo spreeken zy / als hebbende andere genegentheden tot haar / dan zy te vooren hadden. Het is gelijk die verwonderende uitdrukking / Jesa. 49. vers 21. Ghy zult zeggen (te weeten als de schielijke verandering komt) wie heeft my deze gegenereert, of gelijk'er staat Openb. 3. vers 9. alwaar belooft wort aan

gemeinte van Philadelphia, dat andere zouden nevallen, en aanbidden voor haare voeten, als zijnde [...]tuigt nu/ dat Christus zijn gemeinte lief heeft; [...]dat dit vers gesprooken wordt van de Bruydt/stelde woorden in de grondt-taal/ zijnde in't vrouwe[...]geslacht/ buyten twijffel; want zy zijn in de oorspronkelijke taal/ als of er stondt/ wie is zy die op[...]t, enz.

De woorden bevatten een lof van de Gemeinte/ [...]gedrukt en in de stoffe en in de wijze van de uitdruk[...]g (zijnde by wege van vraage) en die lof wordt ge[...]en door de zichtbaare belijders/ waar van zom[...]ge zijn tederder dan de andere/ nochtans beyde [...] zy van de Bruydt onderscheyden. Den lof heeft [...] deelen ofte trappen. 1. Zy komt op, of gelijk'er [...]at Kap. 8. vers 5. Zy klimt op uit de Woestijne. [...]t schijnt/ dat de Gemeente/ door deze openbaring [...]n Christus/ dor en als verwelkt was/ in een woeste [...]tat/ zonder eenige schoonheidt of luyster/ maar nu is [...] staat verandert/ als Christus tegenwoordig is/nu [...]imt zy op/ en komt'er uit: En dese woestijne (ge[...]erkt haar opkomen daar van) betekent de wereldt/ [...]aar in de geloovige omreyzen in den weg ten hemel [...]elijk Israel reysde in de woestijne na Kanaan) en [...]aar in geen waar contentement/ noch verzadigende [...]ste van haar gezocht word/ noch van iemant te [...]nden is; daarom is haren rug daar na toe/ hoewel [...] te vooren scheen daar in gevestigt te zijn met de rest [...]n de wereldt. Aldus wordt de hemelsheidt der ge[...]ovige in haren wandel voorgestelt. 2. Zy komt ge[...]k rook-pylaren. Dit ziet niet allesins op gemeene [...]ook/ maar (gelijk de volgende woorden te kennen [...]even) op den rook van het reukwerk enz. Nu zy [...]limt op gelijk rook op een calme dagh/ en gelijk pila[...]en daar van te gelijk opgaande ten hemel vaart/ ge[...]ijk den rook van het reukwerk/ 't welk in den dienst

Godts geboden zijnde/aan hem aangenaam was: En gelijk rook vliedende van ontsteken vyer niet anders kan als opklimmen / en vyer (byzonder nieuw ontsteken) niet anders kan als rook hebben/ en dat in overvloedt; zoo kan nu de Kerke / verwarmt ende versch ontvlamt ende levendig zijnde gemaakt door Christi tegenwoordigheidt / niet anders als uitzenden een zoeten reuk / die oogenschijnlijk opwaarts klimt van de wereldt (die maar een woestijne is) gelijk rook opgaat van de aarde. 3. Zy is berookt met Myrrhe ende wierook, en allerley poeder van de Kruydeniers; dat is / gelijk kostelijke poeders gebruykt worden / om jemand welriekende te maken; zo is 't met een geloovige / vervult zijnde met de genaden van Christi geest (die dikwils in dit Liedt vergeleken worden met zoete speceryen / Kap. 1. vers 12. en Kap. 4. vers 6. 13. 14. 16. enz.) en met deze genaden/ zijnde nu levendig gemaakt door zijn tegenwoordigheidt / zy geven een vermaaklijke geur aan die gene met welke zulke geloovige verkeeren; zo wierdt'er gezeyt Hand. 2. vers 46. 47. ende de instellingen zijnde krachtig en levendig / zullen zulken krachtigen invloedt hebben/ datse zullen een lieflijken reuk zijn in ieder plaats. 2.Cor. 2. vers 14. 15. en datse eenige overtuiging van haar lieflijkheidt en voortreflijkheidt zullen laten/ zelfs op de conscientien der gener / die daar noit goedt van zullen ontfangen; zo dat'er geen kostelijken oly ofte poeder is / die een persoon ofte plaats zo zal perfumeeren ofte berooken / gelijk het Euangelium een Gemeente zal doen; inzonderheidt zo wanneer onmiddelijk op Christi wederkeeren / hy op een ongemeene wijze begunstigt de bedeiling van zijn eygen instellingen; zo dat zelfs de tijdt-geloovige eeniger wijze gebracht wordt / om't Euangelium met blijdschap aan te nemen.

Ten anderen, de wijze van de uitdrukking is by wege

ge van vrage en verwondering / wie is deze! zeg=
n zy; wy hebben noit haars gelijk gezien / zy heeft
n weerga; en zo drukt de vraage een wonderlijke
choonheidt uit / ende lieffelijkheidt in haar / ende een
oote overtuiging ende verbaaſtheidt in deze. In op=
cht van welke twe dingen / hier deze dingen te lee=
n zijn. 1. Dat'er niets lieffelijker en welriekender
zich zelven is / dan genade geoeffent in een geloovi=
ns wandel en Chriſti inſtellingen ſchoon gemaakt
et zijn eygen tegenwoordigheidt in zijn Kerk. 2.
at alwaar Chriſti inſtellingen in zijn Kerk / en de
naden van zijn Geeſt in de herten van zijn volk / le=
ndig gemaakt worden door zijn tegenwoordigheidt/
in haar ſchoonheidt zeer onderkennelijk zijn zullen
n andere / ende door haar met veel verwondering
ngezien / gewaagt ende gepreezen zullen worden.
Dat deze ſchoonheidt gemeinlijk allerverſcht is/
s Chriſtus tot zijn volk en Kerk wederkeert na dat
een wijle tijdts weg is geweeſt; want dan is de
erheidt recht levendig onder haar. 4. De wereldt
zich zelven / en vergeleken zijnde met Chriſti
erk (byzonder in de achting der gener / welker
gen Godt geopent heeft) is maar een elendige woe=
jne / ende kan geen vrolijk weezen ofte verblijf-
aats aan een geloovige geven. 5. Geloovige heb=
n een edelder oogmerk uit te werken / dan neder te
tten / en haar ruſt in deze wereldt op te neemen;
aar aangezichten zijn opwaarts geneigt / ende haa=
n rug na de wereldt. 6. De tegenwoordigheidt
hriſti geeft leden aan de beweeging van de geloovi=
e / en verrukt haar opwaarts / gelijk vyer gelegt by
erbrandelijke ſtoffe / den rook nootzaakt op te klim=
men. 7. Een hemels-gezint geloovige is een fray ge=
icht; ende een belijder / die aan de wereldt verloo=
hent is / zal een lof afperſen / van ordinaare beſchou=
ers. 8. Gelijk'er meer van de oeffening is van de
ware

ware genade onder geloovige / door Christi meer dan gemeene tegenwoordigheidt by haar en in zijn Kerk; alzo is'er dikwils een meer dan gemeene warmte en beweging in de meesten hoop van de leden der Kerke/ op zulken tijdt/waar van nochtans vele kunnen ongezondt zijn / gelijk buyten twijffel alle de dochteren van Jeruzalem niet gezondt en waren. 9. De Kerke Christi en de geloovige daar in/ zullen aan de belijders d'een tijdt veel schoonder schijnen dan d'ander tijdt/ en zy zullen veel meer met deze schoonheidt somtijds opgenomen zijn/ dan op andere tijden; want Kap. 1. vers 5, 6. waren de Dochters Jeruzalems in gevaar/ van zich aan haar vlekken te stooten; hier zijn zy vetrukt met haar schoonheidt / als meinende haar iets anders te zijn / dan zy te vooren was. 10, Christi tegenwoordigheidt zal in der daadt een ander gelaat op een Kerk en persoon stellen/ en maaken haar allesins verschillende (maar altijdt tot beter) van 't geen zy waren. 11. Hoe de geloovige werkzaamer zijn in haar genaden te oeffenen/ hoe zy verser geur en reuk zullen hebben; want haar opklimmen hier/ maakt dat alle haar perfumen uitvloejen.

De Bruydt.

Vers 7. Ziet, het bedde dat Salomo heeft, daar zijn t' zestigh helden rontom, van de helden *Israels*.

Vers 8. Die altemaal zweerden houden, geleert ter oorloge, elk hebbende zijn zweert aan zijn heup, van wegen den schrik des nachts.

De Bruydt zijnde in't voorige vers geprezen van de Dochters van Jeruzalem/ als jaloers dat zy

zy op haar star-ooghden / tot nadeel van de Bruyde-
... / en zijnde altijdts rusteloos / tot dat ieder prijs-
...se zaak / die in haar is / tot zijn lof wederkeere /
...n zy al haar schoonheidt heeft dank te weeten / en
... wien zyse afhaalt ; zo staptse haastelijk in met een
..., als hebbende haar een wonderlijker en voortref-
...er voorwerp voor te stellen / te weeten Christus
...us / de waare Salomon zelfs / wiens beminlijk-
...t en heerlijkheidt haar alle most inneemen / liever
... eenige armelijke volmaaktheden / die zy in haar
...en.

Dat dit het oogmerk is / zal blijken uit de woorden
... / inzonderheidt vers 11. alwaar in klaare termen
...rdt voorgestelt / waar zy wilde zijn / en haar schie-
... inkomen met een ziet , gelijk Kap. 1. vers 16. be-
...tigt het ; dat het ook zijn de Bruydts woorden/kan
...l blijken uit het oogmerk en de samenknooping ;
...ewijle dit is haar gestalte / dat zy niet kan lijden /
... eenigen lof van Christus of van jemant anders op
...ar blijft of rust ; maar zy is rusteloos / tot dat het
...zijn lof worde omgekeert / gelijk Kap. 1. vers 16.
...p. 2. vers 3. enz. Niemant is zo teer over Christus/
...e jaloers over zijn eer / als Christi Bruydt is / we-
...rom ; dewijl hier gesprooken wordt tot de Doch-
...rs / en van Christus als van een darde persoon / zo
...n het niemant anders zijn/ die hier spreekt / dan de
...ruydt : wat/ zeghtze/ zijt ghy opgenoomen met ee-
...ige beminlijkheidt / die gy in my ziet ? ik zal u een
...el voortreflijker voorwerp voorstellen. En dit kort
...ch zeer zoet discours houdt ons Christus voor als
... flijk en heerlijk / in dry zeer voortreflijke stappen ;
...aarin Salomon door een merklijke opklimming met
...appen geduurig genoemt wordt / zijn naam (die
...n byzonder voorbeeldt van Christus was / geleent
...ynde / om hem te betekenen / terwijl zijn heerlijk-
...eidt voorgestelt wordt. Hy wordt beschreven. 1. Van

zijn

zijn bedde / vers 7. 8. Waar door voorgestelt wordt de uitnemende gelukzaligheidt en gerustheidt / die de geloovige hebben in hem te genieten. 2. Van zijn wagen / een zeer deftig stuk werks / waar door betekent wordt dat voortreflijke middel (te weeten 't verbondt der verlossing / geopenbaart en gepredikt) waar door onze Heere Jesus zijn volk tot zijn ruste brengt / vers 9. 10. 3. Zy stelt hem zelf dien voortreflijken voor / en dien gekroont met de staatelijke Majesteit en heerlijkheidt van zijn liefde / boven welke geen stap verder te gaan is; maar hier staat zy stil / en zy wil / dat alle andere opgenomen zullen zijn / in hem te aanschouwen, als het eenige begeerlijke en hert-verrukkende voorwerp. vers 11.

Tot opening van 't eerste in het 7. en 8. vers hebben wy deze vijf dingen op te merken; 1. Wie dezen Salomon is. 2. Wat dit bed is. 3. Wat die wacht / die daar ontrent is / betekent. 4. Tot wat eynde die wacht geordineert is. 5. Het gebruyk van het teken van opmerking / ziet, 't welk voor aan gestelt is.

Voor eerst, Door Salomon wordt eygentlijk hier niet verstaan de zoon van David; dit oogmerk kan op hem niet passen (hy was wel een groot Koning / maar een grooter dan Salomon is hier) Derhalven / dewijl Salomon in de Schriftuur een voorbeeldt van Christus was / gelijk kan afgenoomen worden uit Psal. 72. en andere plaatsen / zo wordt hier in alle deze persoon door Salomon verstaan Christus / de liefste / en Bruydegom / dewelke inzonderheidt wierdt voorgebeeldt door Salomon in deze dingen. 1. Salomon had een groot Koninkrijk van de rivier tot de zee / en zo zal onze Heer veel onderdaanen hebben. 2. Gelijk Salomon was / zo is Christus / een machtig / rijk Koning: aan onze Heere Jesus is alle macht in hemel en op aarde toebetrouwt. 3. Salomon een Koninklijk en voortreflijk Koning was / aangezocht van alle de quar=

...dieren van de aarde; zo is de naam en heerlijk-
heid/ waarmede de Middelaar voorzien is/ boven
alle Naam in Hemel en op aarde. 4. Salomon was
een wijs/ verstandig Koning/ en zonderling heerlijk
in dezen hoofde/ en zo woonen in onze Heere Jesus
alle schatten van wijsheidt en kennis; men behoeft
niet te vreezen/ dat iets dat zijn volk belangt/ in zijn
hand qualijk uitvallen zal. 5. Salomon had een vreed-
same regeering (om welke oorzaak hy die naam
had) en zijn regeering was gezegent en gelukkig
de zijn volk en dienstknegten/ en zo is onze Heere
Jesus de vrede-vorst, Jesa. 9. vers 5. en van zijn
heerschappy is geen verandering; en gelukkig zijn
zijne onderdaanen/ en gezegent zijn zijne knegten:
...nt niet de helft van zijn heerlijkheidt, magnificen-
tie, wijsheidt, &c. en van haar gelukzaligheidt kan
...h gezegt/ noch geloofst worden; Dit is een voor-
treffelijk persoon/ en een zeer majestueuse Koning/ de-
welke evenwel is de Bruydegom van de geloovige.
Christi Bruydt is op een edele en eerwaerde wijze
...getrouwt.

Ten Anderen, Door het Bedde wordt hier 't zelve
verstaan; 't geen daar door betekent wierdt Kap. 1.
vers 16. naamlijk/ die toegang/ nabyheidt/ en fa-
miliaarheidt/ die de geloovige met Christus heeft/ en
daar toe hy de gene/ die zijne zijn/ toelaat/ en d'rust/
troost/ en verquikking/ die zy in gemeinschap met
hem genieten; dewijl bedden inzonderheidt tot deze
de eynden zijn geschikt. 1. Tot verquikking en rust/
Jesa. 57. vers 2. en Psal. 132. vers 2. 2. Tot onderlinge
gemeinschap van man en vrouw; zo wordt dan hier
door voorgehouden de voortreflijke verquikking en
ziel-rust/ welke een geloovige kan hebben in de ge-
nieting Christi; geen bed is'er 't welke rust en vrede
en verquikking kan geven als dit.

Wederom/ 't wordt zijn bed genoemt. 1. Om het
te

te onderscheyden van haar bed / Kap. 3. vers 1. daar is groot onderscheydt tussen die twe / gelijk op dat vers is aangetekent. 2. Om te toonen / dat hoewel zy tot dit bed wordt toegelaaten (en daarom wordt het ons bed genoemt) Kap. 1. vers 16. het nochtans geheel door hem alleen is toegestelt en verworven. 3. Het wordt zijn bed genoemt / om te toonen de gemeinschap/die een geloovige met Christus heeft in zijn verquikkingen. O 't is zoet! het is Christi eygen bed; indien hy wel legt / zy leggen wel / die aan hem getrouwt zijn; het is zijn vrede / die zy hier genieten / mijnen vrede geve ik u, mijnen vrede laat ik u, &c. Joh. 14. vers 27. En het is zijn heerlijkheidt en throon / welke zy hier na deelachtig worden / als zy op de zelve throon met hem gestelt worden.

Wederom / 't wordt zijn bed genoemt / 't welk Salomons is; welke uitdrukking daar by gedaan wordt / om te toonen / waar 't gewicht legt van deze wonderlijke verquikking / naamlijk hier in/ dat de rust (om welke te beschouwen hy haar nodigt) niet is van een gemeen mensch; zy is Salomons, ja van een grooter dan Salomon, wiens gordijnen en behangsels verre boven de zijne zijn / Kap. 1. vers 6. Indien Salomons knegten gelukkig waren / die tot zijn tegenwoordigheidt waren toegelaten / hoe wonderlijk gelukkig zijn dan de geloovige / Christi Bruydt / die tot zijn eygen bedde worden toegelaten; de waerdigheidt van het glooven/ en van vereeniging met hem / is te leezen uit de waerdigheidt en heerlijke Majesteyt van de persoon/ met welke wy vereenigt zijn.

Ten darden, Daar wordt van een wacht gesproken / de welke in betrekking op Christus / zijn hoogheidt te kennen geeft / en in betrekking op ons / onze veyligheidt en verzekertheidt vertoont; dat gelijk Koningen (en zo Salomon na waarschijnlijkheidt) plegen met een wacht vergezelschapt te zijn/ wegens statelijk-

heidt/ en verzekertheidt/ op dat zy geruftelijk mo-
ne nederleggen/ (haar guarde ontrent haar waken-
de zo deze ruft/ die een geloovige in Christus heeft/
ô e is zeker! daar is een voortreflijke wacht haar
omringende. Dezelve wordt byzonder beschreven.
In haar getal/ zy zijn feftig mannen/ dat is/ een
competent en genogzaam getal. 2. Zy zijn helden,
sterke/ brave mannen/ die niet zullen feylen/ van de or-
ders uit te voeren; 't zijn de uitgelesene helden van
Israël, die Salomon had/ om te waken over zijn bed;
zijn uitgelezene/ die onze Heere Jesus gebruykt tot
verzekering der geloovigen. 3. Zy zijn ordentlijk ge-
stelt tot haar verzekering; zy zijn rontom en ontrent
het bed; daar en kan tot de geloovige niet genadert
worden/ tot nadeel van de ruft/ die zy in Christus
hebben. 4. Zy zijn wel-gewapent/ ja altijdt in haar
wapenen/ in postuur van bescherming/ zy houden
altemaal zwaarden; geen van haar ontbreeken wape-
nen; en zy hebben die steeds vaerdig. 5. Zy zijn niet
alleen kloek/ maar ook kunftig/ geleert ter oorloge,
en wel beproeft en ervaren zijn; Niemant van de
zne behoeft Christi wagt over haar verdacht te hou-
den; hy is afgericht/ in arme zielen te behouden.
Elk heeft zijn zwaerdt aan zijn heup, en staat op
zijn post. Alle de uitdrukkingen strekken/ om te too-
nen/ dat hier/ en hier alleen/ in Christi bed/ een ziel wel
verzekert kan ruften; daer is geen toegang tot toorn/
om op de gene/ die in Christo zijn/ neder te komen/
noch voor de Duyvelen/ om haar van Christus te
rukken; want hy en zijn Vader zijn sterker dan alle/
en niemant is machtig/ om haar uit zijn handt te ruk-
ken; Geloovigen hebben een merkelijke verzekering
en bescherming; Christi bed/ en zijn wacht/ indien
hy zeker is/ zy zijn zeker; een en dezelve wacht be-
waakt hem en haar: dezelve kracht Gods Jesa. 27.
vers 2. de twintig duizend Engelen, die zijn wagenen

zijn/

zijn/ Psal. 68. 18. zijn tot bescherming der geloovigen in Christi gezelschap / haar tenten slaande rontom haar. Psal. 34. vers 8. Met een woordt; zy worden niet alleen met Engelen bewaakt / maar ook door godlijke eygenschappen/de wijsheit en kracht Gods; en dit doet haar veylig woonen.

Ten vierden, Het eynd van dit alles / is /, voor of van wegen den schrik des nachts; voor Christus zelf zijn geen nachten / en zo geen vrees; ja dewijl Salomon het voorbeeldt / zo een vreedzaam Koninkrijk had / zo is 't niet waarschijnlijk / dat hy veel vrees had; maar de vrees is in opzicht van de geloovige/ die tot Christi gezelschap en gemeinschap toegelaten zijn; Om haar vreezen voor te komen / heeft hy alles zo vast gestelt / als of'er wachten gezet waren tot haar verzekering; Hier uit besluyten wy / dat hier wordt voor uit gestelt / dat de geloovige met hem in het bed is; andersins is'er geen gebruyk van deze guarde; en zijn bed alhier is een stuk werks/ dat niet alleen voor hem zelfs / maar ook voor de Dochters van Jeruzalem is aangestelt / gelijk ook de volgende wagen is; door de nacht wordt hier verstaan de duysternis en nare staten / zonder licht (om zo te spreken) waar in vreezen / twijffelingen / beschuldigingen zeer gereet zijn/om te bespringen; gelijk verschrikkingen de menschen in de nacht plegen te overvallen. Die woorden/ van wegen de schrik des nachts/ geven te kennen het gebruyk/ 't welk onze Salomon heeft van die guarde / namelijk / om zijn arm volk gerust te stellen tegen de twijffelingen/ zwarigheden/ moedtbenemingen/ en diergelijke / welke de geloovige onderworpen zijn in haar quijnende nacht-staten / hoe wel zy / wanneer 't licht schijnt/ weinig ontroert zijn.

Deze woorden toonen. 1. Dat Christi Bruyt / tot gemeinschap met hem toegelaten/ haar zwarte en duystere nachten kan hebben. 2. Dat geloovigen die

zich

zich dachten te zijn boven vrezen en twijffelingen / als 't wel met haar ging; nochtans in nachten van verzoeking / duysternis / en beproeving / met veel droeve vreeze kunnen overvallen worden; 't is niet altijd dag met haar; en als 't met haar nacht is / zo zijnze genegen te vreezen. 3. Dat de geloovigen in haar nachten / en onder haar vreezen / goede verzekertheidt ende een voortreflijke wacht hebben; Ja haar veyligheidt en bescherming is alsdan alzo goedt / als wanneer 'er geen nacht noch vrees is; hoe duyster haar nacht ook zy; Christi wacht zal haar genogzaam bewaren. 4. Christus is teder zelfs over de vreezen der geloovigen / ende heeft zo wel voor haar vrede gezorgt / dat hy niet alleen middelen heeft geordineert / om haar beschadiging voor te komen / maar ook om haar vreeze voor te komen; want van wegen de vreeze heeft hy deze wacht gestelt. 5. Geen Koning of Monarch is'er zo wel vergezelt en bewaart met een guarde / of die zo gerust en verzekert slapen mach / als een geloovige; Zijn guarde is steedts op haar post; en zy zijn helden / die niet feylen kunnen: want 1. Hy is met Godt bevredigt; en hy die met Godt in vrede is / heeft daar van de grondt / en 't recht / en 't voordeel / om 't hert en zinnen te bewaren, Philipp. 4. vers 7. 2. De geloovige heeft alle de beloften / en bevestigingen van Eed en Zegelen / in welke het onmogelijk is / dat Godt liege / om hem gerust en zeker te stellen. 3. Hy heeft de wagt der Engelen, Psal. 34. v. 8. zich legerende ontrent hem, en wagenen der Engelen wachtende op hem. 4. Hy heeft Godt zelf / en zijn Almachtige kracht tot zijn bescherming / die hem alleen kan doen zeker woonen; zo dat hy met vertrouwen mach nederleggen, en ook slapen met gerustheidt / Psal. 4 vers 9. Het is goedt te slapen in Christi bed; daar is nergens in de wereldt zo goeden rust niet te vinden. Zo wordt dan door de guarde verstaan al wat helpt / om 't geloof der

geloovigen te bevestigen / en om haar te versterken tegen haar vreeze / van in haar rust gestoort te worden / welke rust haar (zijnde in Christus) vergunt is.

Ten vyfden ; Voor dit alles is gestelt 't woordeken ziet / en dat met recht / naamlijk. 1. Om te toonen de wonderlijkheidt van 't geen zy zoude zeggen ; O hoe wonderlijk is het / indien 't geloofd ware! Om op te wekken en aan te zetten / om het aan te merken / en kennis daar van te nemen : weinige hebben kennis van de privilegien der geloovigen ; en indien zy niet waren aangetekent in het woordt / wy hadden dezelve noit ons derven aanmatigen. 3. Het is / om een heylige ongeduldigheidt te toonen in haar genegentheidt / zo inbreekende met deze reden / als vieriger begeerte hebbende / om haar monden en herten te vervullen met het aanprijzen van Christus / dan dat zy zouden voortgaan in 't geen zy deden / namelijk / in haar te prijzen ; een merkelijke diversie / en teken van liefde in een vriendt van de Bruydegom / die met Johannes den Dooper te vrede is af te nemen / indien hy maar mag toenemen : ware geloovigen zouden en zullen meer trachten Christus te prijzen in haar gemeenschap met malkander / dan datse zouden prijzen eenige genade / gave / of iets anders dat zy van hem gekregen hebben ; zy en zullen haar genaden en gaven niet aanmerken / noch roemen / voor zo veel zy de hare zijn : want dat ware snoode ondankbaarheidt ; maar zy verhalen 't geen zy ontfangen hebben / eensdeels om hem aan haar zelven te liever te maken / en anderdeels / om hem aan andere te prijzen ; en aldus zoeken zy hem 't zijne met winst weder te geven / waar in zy evenwel zelfs winst doen / zelfs terwijl zy schijnen te geven 't geen zy ontfangen hadden.

Vers 9. De Koning Salomon heeft zich een koetſe gemaakt van den houte Libanons.

Vers 10. De Pilaren der zelver maakte hy van zilver, haar vloer van goudt; haar gehemelte van purper; het binnenſte was beſpreyt met de liefde van de Dochteren Jeruzalems.

HEt tweede ſtuk werks / dat verhaalt wordt tot prijs van den werk-meeſter / is een wagen / of koetſe/ breed beſchreven / vers 9. 10. om de woorden te verklaren / moeten wy ontrent deze dry dingen onderzoek doen 1. Ontrent deſſelfs werk-meeſter of formeerder, 2. Ontrent het eynd waar toe het geformeert is. 3. Ontrent deze wagen zelf.

Voor eerſt, Den autheur of maker deſſelfs is Salomon, en die Koning Salomon, welke is Chriſtus / gelijk wy te voren getoont hebben; drymaal wordt hy met deze Naam benoemt; maar daar is een opklimming met trappen / die alhier op te merken is. 1. Hy wordt Salomon genoemt vers 7. 2. Koning Salomon. vers 9. 3. Koning Salomon gekroont, of gekroonde Koning Salomon, vers 11. Hoe zy langer van Chriſtus ſpreekt / en blijft ſtaan op 't verhalen van zijn voortreflijkheidt / hoe haar gedachten dieper gaan/ en hoe zy hem hooger zet / en hoe zy warmer wordt in haar beſeffens / affectien / en uitdrukkingen ontrent hem; gemeinzame kennis van hem zoude jemant op een welſprekender wijze van hem ſpreeken; hy die de werkmeeſter en formeerder is van deze koets / is een zeer voortreflijk Koning/ zo moet het dan een ſtatelijk koninklijk ſtuk werks zijn.

Ten anderen, Twe eynden worden'er verhaalt/ waarom hy die maakt. 1. Zy is voor hem zelven, dat is tot zijn eygen eer / en op dat hy zich daar door

op een byzondere wijze voorhoude als heerlijk / en dat byzonderlijk in zijn genade: want hoewel hy alles voor hem zelven maakte / zo wordt hy evenwel byzonderlijk gezegt zijn heerlijkheidt te openbaaren in goedt te doen aan zijn volk; en't geen tot openbaaring van zijn genade dient / is op een byzondere wijze gemaakt voor hem zelf; zo staat er Jesa. 43. vers 7. en 21. Dit volk heb ik my geformeert; zy zullen mijnen lof vertellen, hy heeft haar op een heel andere wijze geformeert / dan hy andere volkeren formeerde; zy zouden op een byzondere wijze vertellen den lof van zijn goedtheidt / waarin hy op een byzondere wijze ontrent haar gewerkt had; en het bespreyden van deze koets met liefde / en het ordineeren van de zelve voor de Dochteren Jeruzalems / bevestigt dit ook / dat het is den prijs der genade / die zonderling in dit stuk werks schijnt. En zo 2. is het twede eynd / ondergestelt onder het eerste / in't laatste van vers 10. in deze woorden / voor de Dochteren Jeruzalems, *(zo heeft de Engelsche Overzetting)* dat is tot haaren goede / die zwak zyn / en verre af zijn van volmaaktheidt / die koets is niet alleen bequaam gemaakt tot zijn eer / maar zy is ook bequaam en bevestigt voor haar / zo datse mocht haar goedt verzorgen en te wege brengen. Merkt aan. 1. In de grootste stukken werks van Christus handt / gedacht hy aan de arme zondaars / noch niet verheerlijkt zijnde / zijn vermaaking was met haar, eer de wereldt was, *Spreuk.* 8. *vers* 31. 2. Het verheerlijken van de genade is de groote zaak die Christus beoogt / in al wat hy uitvindt en doet ontrent zijn Kerk en volk. 3. Hy heeft zijn eygen eer en't goede van zijn volk samen verknocht; dat zelve werk / 't welk voor hem is / is ook voor haar / zo dat indien hy zijn eynd bekomt / zy niet anders dan wel kunnen zijn; zijn eer en haar goedt rijden (om zo te zeggen) op eene wagen. 4. Hoe majestueyzen persoon onzen

Jesus

Jesus ook is / zo en verontwaerdigt hy doch niet / bezig te zijn in werken te maaken / en als het ware / wagenen te formeeren / ten goede van zijn volk; liever dan haar ontbreeken zoude / 't geen haar kan vorderen in haar weg / zo wil hy die zelf maaken en verzorgen.

Ten darden, de darde zaak is het werk zelf / 't welk in der waarheidt zeer wonderlijk is / gelijk de werkmeesters en de eynden zijn: Het is een koets (of wagen) die op verscheyde wijzen beschreven wordt / in haar stoffe / vorm / en toestel. Het woordt overgezet koets, wordt nergens anders in de Schrift gevonden; 't wort aan de kant van de Engelsche Bybel overgezet een bedde; van de seventig overzetters wordt het uitgedrukt door zulken woordt / 't welk betekent gedraagen te worden / en te draagen / gelijk koetsen en draag-karossen (waar in menschen gevoert worden / plachten van paerden gedraagen te worden: Wy oordeelen dat het bequaamlijk uitgedrukt wordt door een koetse / niet alleen om dat het woordt verschilt / van 't geen overgezet wordt bedde, vers 7. Maar ook om dat het onmiddelijke eynd en gebruyk schijnt te verschillen: want gelijk majestueuze Koningen haar bedden in haar kamers plegen te gebruyken tot rust en verquikking / en haar koetsen om in te rijden / als zy uitgaan / en op dat haar Koninginnen daar in mogen rijden met haar; alzo is het hier. Gelijk Christus een bed heeft tot rust van de geloovige / zo heeft hy ook een wagen / om haar behouden te convoyeeren / en over te brengen op haar reyze / tot dat zy tot haar volle ruste komen / dit zijnde niet min nodig voor de geloovige (gelijk de Dochters van Ieruzalem zijn) dan het voorige.

Kortelijk: Wy verstaan door deze koetse den weg der verlossing in 't gemeen / voor zo veel die bedacht is in den eeuwigen raadt Godts / en zo genoemt

wordt het verbondt der verlossing / en ook door zo veel dezelve aan ons gepredikt en geopenbaart wordt in het Evangelium. De Redenen / waarom wy het dus toepassen / zyn / niet alleen om dat'er niets anders is / waar op het passen kan: want 1. het is een werk van Christus / en zo Christus zelf niet. 2. Het is een werk van byzondere genade voor de zyne / en dat terwyl zy op de weg zyn (want de uitverkoorne in den Hemel zyn geen Dochters van Jeruzalem) derhalven is 't geen gemeen werk der schepping / of voorzienigheidt / of van heerlykheidt in den hemel. 3. Het is ten goede van de Kerk / en daarom kan het van haar niet verstaan worden: want behalven dat de verscheyde deelen van desselfs beschryving op haar niet passen / zo moet niet alleen Christus maar ook de Dochters van Jeruzalem in deze koetse gedraagen worden / en wy kennen geen vierde zaak die te verbeelden is / die daar door kan verstaan worden / dan 't verbondt der verlossing in 't Evangelium geopenbaart.

Maar / Ten anderen, 't Verbondt der Verlossing is dat werk van Christus / waar in de heerlykheidt van zyn genade en liefde tot de zondaars op de alleruitmuntenste wyze blykt / dewelke hem wonderlyk en beminlyk en wonderbaar maakt ('t welk aan te wyzen het tegenwoordige oogwit is) zoo moet het dan hier verstaan worden. Ten darden, dat werk wordt door deze koets betekent / waar door Christus zyn liefde aan arme zondaars mede-deelt / en haar door alles heen voert; daarom staat'er / datse is bespreyt met liefde, te dien eynde; Nu daar is geen deel te krygen aan de byzondere liefde van Christus dan door dit verbondt; noch daar en wierdt noit eenig ander middel gemaakt of geordineert / om liefde tot haar neder te brengen / of om haar op te brengen / om dezelve deelach-

achtig te worden / dan dit zelve verbondt; derhalven moet dit'er door verstaan worden. Ten vierden, Al wat van deze wagen gesprooken wordt / gelijk het op niet anders toepasselijk is / zo zal het wel accordeeren op't verbondt der verlossing / in het Euangelium geopenbaart en gepredikt: Want 1. Het mach by een wagen wel vergeleken worden / om dat de arme geloovige daar door als in een wagen gevoert / gedragen en ondersteunt worden / naamlijk op de weg; ja in en door 't zelve verbondt triumpheeren zy / en rijden als in triumphe / (gelijk hy in dit Evangelium voorspoedelijk rijdt) en indien het is dat gene / waar in hy rijdt / zo moet het ook dat gene zijn / waar in zy rijden / en daarom wordt het wel by een wagen vergeleken / dewijl hy en zy daar door triumpheeren. 2. Het is op een uitmuntende en byzondere wijze Christi maaksel; hy maakte dit Verbondt t'haaren goede / ende wierdt zelfs borg / ondernam voor haar; als'er niemant aan haar zijde van't verbondt was / om te onderneemen / dan hy de Middelaar; en daarom wordt hy Jesus en de Verlosser genoemt; en het is door zijn verwerving (hebbende dit voor haar verkregen) dat zy'er ingelaaten worden / en daar in heenen gevoert worden na de heerlijkheidt. 3. Het is op een byzondere wijze bedacht en geformeert tot de heerlijkheidt zijner genade en ten goede van zijn volk / gelijk gezegt is; daar door wordt in de Gemeinte de veelvuldige wijsheidt Gods / en den rijkdom van de genade Christi geopenbaart. Indien oit een stuk werk gemaakt wierdt ten goede van zondaars / en tot eere der genade / dit is het / zonder het welke alle schepselen haar ontroostelijk ja schadelijk hadden geweest. 4. Het kan gesegt worden te zijn van den houte Libanons, dat is voortreflijk en duurzaam; want zodanig was het hout Libanons / waarom het ook gebruykt wierdt in 't bouwen van den Tempel; en zo

zijn alle de materialen van dit Verbondt / en deſſelfs
eygenſchappen / voortreflijk en duurzaam ; het is
een eeuwig verbondt / dat niet en beſwijkt / noch
verdwijnt / maar het duurt voor eeuwig. 5. De vorm
is ook wel hier op paſſende; De pilaren daar van maak-
te hy van ſilver, zegtze ; Pilaren in een ſtuk werks
betekenen. 1. Opciering. 2. Order-linien. 3. Ma-
jeſtueusheidt / om welke oorzaak / als de wijsheidt
haar huys bouwt, *Spreuk.* 9. *v.* 1. 2. Zy zeven pilaren
uithouwt ; en Salomon maakte pilaren voor den
Tempel / welker opſchriften betekenden haar eynd
en gebruyk / *Jachin* en *Boaz*, vaſtigheidt en ſterkte,
2 *Chron.* 3. *vers* 17. En zy zijn als zilvere pilaren, om
haar voortreflijkheidt te toonen / en zo heeft dit Ver-
bondt koſtelijke beloften als deſſelfs pilaren; bequaam
om de geloovigen te onderſchragen / en 't heeft die alle
zo wel geordineert en bedacht / dat elke zaak op een
voortreflijke wijze in haar eygen plaats is / daarom
wordt dit Verbondt gezegt wel geordineert te zijn in
alles en wel bewaart ; De pilaren zullen niet in-wij-
ken / ſchudden / noch buygen / 2 Sam. 23. vers 5. 6. Het
heeft een grondt of vloer, en die van goudt, een grondt
is om te toonen deſſelfs vaſtigheidt en beſtendigheidt /
om de gene die'er in rijden te onderſteunen en op te
houden ; en het goudt toont deſſelfs maſſiefheidt en
koſtelijkheidt ; het is een rijke grondt ; daarom wordt
Jeruzalem gezegt haar ſtraten te hebben van zuyver
goudt, Openb. 21. vers 22. Zo heeft dit Verbondt een
vaſte grondt / uitverkoozen / en koſtelijk ; dit Verbond
kan zijn grondt niet verliezen ; en de zondaars kun-
nen'er niet door heen vallen / als zy'er eens in zijn.
7. Het heeft een overdekſel / een gehemelte, en dat van
purper ; een overdekſel is om te bewaren / en te be-
hoeden van iets / 't welk van boven mocht vallen : en
purper en ſcharlaken (want in de Schrift zijn zy bey-
de een / gelijk men zien kan / Math. 27. vers 28. ver-
geleken

geleken met Marc. 15. vers 17.) geven te verstaan de
voortreflijkheidt en krachtdadigheidt van dat deksel;
't is niet van iets gemeens; 't is van purper; en dit
wierdt in de Schrift gebruykt / om in 't bloedt der of-
feranden gedoopt te worden/ Hebr. 9. vers 19. 't welk
genoemt wierdt 't bloedt des Verbonds, vers 20. voor-
beeldende de toepassing van Christi bloedt: Dit is het
geheimelte van het verbond/ de waardigheit en kracht
van Christi voldoening / waar door alle die in 't Ver-
bondt zijn (rijdende als het ware in deze koetse) van
den toorn Gods bewaart worden / en haar zonden
verborgen en zo bedekt door dat bloedt / dat zy daar
over noit tot rekenschap geroepen worden / Psal. 32.
vers 1. 2. Ierem. 50. vers 20. 8. Het midden of het bin-
nenste daar van is bespreyt met liefde. Wat kan dit
zijn? Goudt is veel/maar liefde is meer: wat werk-
meester dan Christus kan deze vloer maken? En wat
stuk werks van Christus/ anders dan 't Verbond der
Verlossing / is zo wel voorzien en gestoffeert met lief-
de? Het middelste daar van is het binnenste deel daar
van; gelijk groote personagien in haar karossen en
koetsen haar peulens en kussens van fluweel etc. heb-
ben / om op te rusten: maar hier is heel iets anders/
om op te rusten en neder te leggen; liefde bespreyt dese
heele wagen; zo dat'er niemant in 't Verbondt is / of
liefde is steedts naast haar / 't woordt spreekt goed tot
haar / en alle de beloften loopen gelijk pijpen met
stroomen van liefde tot haar; Gods bedeylingen on-
trent haar geven een adem van liefde uit; zy wande-
len op liefde/ zitten op liefde/ rusten op liefde; 't moet
goet zijn hier te zijn: En liefde wort bewaart voor
het midden of binnenste daar van / om te toonen / dat
hoewel dessels voortreflijkheidt en schoonheid eenig-
sins mach schijnen en glinsteren voor de gene/ die buy-
ten zijn; nochtans niemant kent / of kan kennen 't
hert en de ingewanden van 't Verbondt (om zo te spre-
ken)

ken) en de liefde die daar is / dan die gene die binnen 't zelve zijn. En de liefde is gesprept over de goudene grondt / en is gemaakt tot de vloer. 1. Om dat de liefde in dit Verbondt laagst tot ons nederklimt / en daar kan geen lager buyging ingebeeldt worden / dan waar toe de liefde Christi hem heeft doen buygen. 2. 't Is liefde / die de rijkdom Christi toepasselijk op ons maakt / wy en konden niet wandelen op dat goud / indien de liefde dat niet besprept had; de vryheit van zijn genade en liefde maakt alles verquikkende; de geloovige / hoewel een zondaar mach hier rijden en rusten. 3. Het is om een zondaar aan te moedigen / om in te komen / en om dit Verbondt te omhelzen; en het betoont / wat het zelve bequaam maakt / om een wagen voor haar te zijn / om in te rijden; 't is het besprepsel of de vloer van liefde; een zondaar mach hier opspringen / daar is geen gevaar van te vallen; of indien hy valt / hy valt zacht: want het is op liefde; daar sal geen verwerping zijn van een zondaar / die wilde inkomen / en daar in neder zitten: waarom? wel sy moeten sitten / staan / en leggen op liefde / dewelke haar swakheden sal bedekken / en niet twisten; andersins was'er geen toegang toe / noch blijven in het zelve; het Verbondt zoude haar uitwerpen; Aldus schijnt de genaden in 't Verbondt / gelijk 't binnenste van alle de beloften / als zy gezien worden; daarom wordt het byzonderlijk genoemt 't Verbondt der genade. 9. Het is voor de Dochteren Ieruzalems (zoo heeft de Engelsche Overzetting) al het werk is voor / maar insonderheit de vloer van liefde; 't is voor haar / dewelke terwijl zy op de weg sijn / swakheden onderworpen zijn; zo is 't voor haar bequaam gemaakt / om daar op te leunen / en daar in te rusten / zelfs als 't gevoelen der zonde haar andersins zoude steken en ontrusten; dit accordeert wel met dat woordt. 2 Sam. 23. vers 5. Hoewel mijn huys alzo niet en is by Godt,

maar daar zijn veel zondige dingen in te vinden) nogtans heeft hy my een eeuwig Verbondt gestelt, dat in alles wel geordineert en bewaart is. Dit zegt hy / als hy zoude gaan sterven / is al mijn heyl, en al mijn lust. Daar is niets meer van noode / om geloovige zondaars door alles heen te voeren / en om haar rust te geven onder haar beschuldigingen en bedwelmtheden / van dit / dat het zo wel past op de staten der geloovigen. Uit dit alles gaat zy voort vers 11. om Christus aan te wijzen als kostelijk / dewijl dit verbondt als 't ware de kroon der genade / en der beminlijkheidt op hem stelt.

Merkt aan. 1. Het werk der verlossing / brengende zondaars uit een staat des toorns / en voerende haar op tot de heerlijkheidt / is een edel desseyn / een wonderlijk treflijk werk / en diep bedacht. 2. O de uitnemende wijsheidt / en wonderlijke genade / die in dit verbond schijnt! 3. Zy die op Christi bed wilden rusten / moeten in sijn koetse rijden; zy die deel wilden hebben in zijn vrede / en toegelaten worden tot zoete gemeenschap met hem / moeten zijn aanbiedingen aannemen / en met hem in 't Verbondt komen. 4. Het gewicht van al dat in 't Verbondt bevat is / legt op Christus / daarom is het alleen zijn maaksel / als sijnde hy self de Borg daar van by den Vader / de bode van 't Verbondt by ons / en in der daadt het sumier en de substantie daar van; daarom wordt hy genoemt het Verbondt, Iesa. 42. vers 6. 5. Christus heeft geen uitvindinge noch kosten gespaart / om dit Verbondt wijdt en vol te maken / voor de troost en zaligheidt der geloovigen. 6. Liefde is een voornaam ingredient in dit werk der Verlossing / en de overheerschende hoedanigheit van dit Verbondt; dewijl liefde de byzondere zaak was / die hy voor had / daar in zichtbaar en heerlijk te maken. 7. Ieder byzonderheit van d'uitvinding der genade zal kostelijker dan d'andere bevonden worden; elke stap daar van gaat tot een grooter voortreflijkheidt /

heidt / en daarom wordt hier gewach gemaakt 1. van hout. 2. van zilver. 3. van goudt, &c. hoe wy verder in 't Verbondt komen / hoe wy het rijker sullen bevinden. 8. De liefde wordt hier in de laatste plaats verhaalt / om te toonen de groote voortreflijkheidt van Christi liefde tot verloste zondaars; daar is iets boven goudt / maar niets boven liefde / inzonderheit niet boven die van de Middelaar; De liefde wordt ook laatst gelaten in de beschrijving / om de Dochteren van Jeruzalem die te meer te laten aanmerken / als sijnde de groote bekoorende lofwaerdigheit van dit werk / dewelke het haar lieffelijk en begeerlijk zoude laten; liefde heeft het laatste woordt / en daar is niets boven die / dan hy zelf / van wiens heerlijkheidt en beminlijkheidt gesproken wordt in het volgende vers. Eyndelijk / haar oogmerk is 1. Christus aan te prijzen / want zy zullen hem noit estimeren / die zijn Verbondt niet kennen. 2. Om haar zelven en de Dochteren te verbinden / om meer en dieper op hem te verlieven; de rechte bevatting van 't Verbondt / is een zeer krachtig beweegmiddel / om de zielen tot Christus te trekken: want 1. Het heeft alle volheidt in zich / in opzicht van de stoffe. 2. Alle wijsheidt / in opzicht van de wijze. 3. Alle genadige voeging / in opzicht van de conditien. 4. Het is meest verbindende in opzicht van zijn eynd / zijnde even tot dit oogmerk en te dezen eynde gemaakt en gestelt / op dat het te wege mocht brengen de vrede en zaligheidt der zondaars; welke consideratien het uitsteekende aanprijzen / en dewelke een zondaar zeer kunnen sterken / in zich daar na toe te begeven. 5. Het is zeer nodig / in opsicht van de zaligheidt der zondaren; daar is geen rijden noch rijzen na den hemel / dan in deze wagen; daar is geen andere Naam, waar door wy kunnen zalig worden, dan de Naam Christi, die door dit Verbondt geopenbaart word.

Vers

Vers 11. Gaat uit, en aanschout, gy Dochteren Zions, den Koning Salomo met de Kroon, daarmede hem zijn Moeder kroonde op den dag zijner Bruyloft, en op den dag der vreugde zijns herten.

ZY gaat in dit vers voort, in den werkmeester van dit groote werk voor te stellen; en hoewel alle de stukken van het werk wonderlijk zijn, zo heeft hy nochtans veel meer heerlijkheidt, zo verre als den bouw-meester heerlijker is, en meer eer heeft, van het huys; en dewijl haar oogmerk is hem aan te prijzen, zo stelt zy hem in zijn schoonheidt en heerlijkheidt voor, met een opwekking verdult met verwondering; indienje (zegtze) u wilt verwonderen, O Dochters, enz. hier is een wonderlijk voorwerp, Christus zelf, op welken alle de oogen dienden gevestigt te zijn, op dan, en komt, en ziet hem.

Vier dingen zijn in dit vers. 1. de Persoonen tot welke gesproken wordt. 2. een heerlijk voorwerp haar voorgestelt. 3. Dit heerlijke voorwerp zijnde Christus, wordt gequalificeert, ende voorgezet in zijn lieflijkste ende wonderlijke gestalte, door dry hoedanigheden. 4. Een plight wordt'er vereyst, ende aangedrongen op de Dochters, en dat ontrent hem, zo beschreven.

Voor eerst, de persoonen die hier op gewekt en aangesprooken worden zijn de Dochteren Zions, Door Zion wordt in de Schrift meenigmaal verstaan de Kerk, waar in Christus als Koning is gestelt, Psal. 2. vers 6. en elders, en zo moeten wy door de Dochteren Zions verstaan de leden van de Kerk; 't zijn de zelve met de Dochteren Jeruzalems, daar van gesprooken is, vers 5. En dewijl haar oogwit is, te

sprec-

spreeken tot de gene die spraaken. vers 6. ende dat dezelve zijn de gene, tot welke zy sprak. vers 5. Zo wordt dit hier bevestigt; want de woorden hangen aan een. Zy worden hier genoemt de Dochteren Zions. 1. Om dat het was van Zions wegen dat de Heere Jeruzalem zo veel achtede, Psal. 87. vers 2. alzo zijn tempel en ingestelde Godsdiensten daar byzonderlijk waren. 2. Op dat zy de Dochteren Jeruzalems zoude te binnen brengen, welke de byzondere grondt was van de betrekking, die Godt in haar erkende, naamlijk, dat zy in zijn Kerk waren ingelijft, waar door zy toegang hadden tot zijn ingestelde Godsdiensten; En op dat zy zouden weeten, dat wie ook in gebreeke bleef, deze vereyste pligt haar uitstekende betaamde, dewijl Christus is Koning van Zion; waarom elders de opwekking op deze wijze gaat, zeght de Dochter Zions, ziet uw Koning komt, enz. Zach. 9. vers 9. Het is geen kleyne zaak, datmen de belijders doet recht dragen de betrekking, waar onder zy tot Christus staan, ende haar verbindt, om navolgens dezelve te wandelen.

Ten anderen, Het voorgestelde voorwerp aan de Dochters, en Koning Salomon, naamlijk de Koning van Sion, de Koning des Vredes, en Koning der Heyligen, met een woordt, haaren Koning. Deze betrekking maakt hem aan haar lieffelijk; nochtans is 't niet eenvoudelijk Christus, die hier aan haar voorgestelt wordt, maar 't is Christus met een kroon, in een zeer deftige magnificentie; zodanig als Koningen plegen verciert te zijn, als zy in groote stant zijn, ofte op haar Kroon-dagh. Terwijl'er staat, hy heeft een Kroon. zo wordt hier door geen stoffelijke Kroon verstaan, maar majesteyt en heerlijkheidt, gelijk Psal. 21. vers 4. Ghy zet op zijn hooft een kroon van fijnen goude. En zo wordt Christus overwinnende op een wit paerdt gezeydt een kroon te hebben, Openb.

Openb.6.v.2. en Op.19.v.12. staat/op zijn hooft waren veel kroonen. Om zijn grote en menigerley heerlijkheit te vertoonen/zodanig als den Prins der Koningen der aarde betaamt. Ieder aanschouwen van Christus is niet genog; vele agten hem niet veel; dit wijst aan/ hoe Christi heerlijkheit gesien moet worden / ende hoe hy moet van de aanschouwers aangemerkt worden; Hy moet aangezien worden/zo als hy zig ontdekt en voorstelt / anders zal zijn heerlijkheit noit regt opgenomen worden. En daarom om ons hier in te helpen/ende een tegenwerping voor te komen/die de vleeschelijke reden tegen haar oogwit mochte maken/ zo beschrijftze in de de plaats dese zijne kroon en heerlikheit dry sins, of van hoedanicheden. De eerste is/tot de Kroon, waar mede zijn moeder hem kroonde: alwaar wy te onderzoeken hebben/wat onderschepdene kroonen Christus gezept kan worde te hebben en welke deze is. 2. wie dese moeder is. 3. Hoe zy gezeit wort hem te kroonen. 1. Christus kan geseit worden vierderley heerlijkheit ofte kroon te hebben 1. Als Godt eenweezig met de Vader; deze kroon wort hem niet opgezet/dewijl zy hem natuerlik is/dewelke is is het afschijnsel van des Vaders heerlijkheit, en 't uitgedrukte beelt zijner zelfstandigheit, Heb. 1.v.2.3. 2. Hy heeft een kroon en heerlikheit als Middelaar/in opzigt van de magt/ authoritept en heerlijkheit/ waar mede hy bekleed is/ als Gods groote gedeputeerde/en gezalfde over den H. Berg van Zion/hebbende macht en een yzere roede / zelfs in opzigt van de vyanden; en nademael deze hem van zijn moeder niet is opgezet/zo is die het niet/welke hier verstaan wort. 3. Hy heeft een kroon en heerlijkheit in opzigt van de openbaring van zijn heerlijkheit in de uitvoering van zijn ampten/als hy zijn Middelaars magt en heerlijkheit in byzonderheden laat blijken; zo wort hy somtijts gezeit zijn kragt aangenomen te hebben, Op.11.v.17. en gekroont te zijn/als 't witte paert van 't Euangel. in tri-

umphe rijdt / Openb. 6. vers 2. De laatste trap van deze heerlijkheidt zal zijn in den dag des oordeels; kortelijk / dit bestaat in zijn oeffenen van zijn voorige macht / die hem als Middelaar is betrouwt 4. Daar is een kroon en heerlijkheidt / die hem op zekere wijze opgezet wordt van byzondere geloovige / als hy van haar verheerlijkt wordt / niet door iets toe te doen tot zijn oneindige heerlijkheidt / maar door haar erkentenis / van dat hy zo is / inzonderheidt haar erkentenis van zijn rijke en vrye genade / en door het gelooven / verzegelende dezelve / Joh. 3. vers 33. ende gevende hem eere, gelijk Abraham dede Rom. 4. vers 20. in welken opz'chte hy gekroont wordt; gelijk in tegendeel / als hy dit niet verkrijgt / zo wordt hy veracht / en het is in effect gezeydt / dezen zal over ons niet heerschen. Nu dit laatste moet hier verstaan worden.

2. Door moeder wordt hier niet verstaan / zijn natuurlijke moeder / maar 't moet op d'een ofte d'andere geestelijke zin genoomen worden / of 1. door de Algemeene Kerk / dewelke alzo zy is Moeder van Christus / mijstiker wijze aangemerkt / kan gezeydt worden zijn Moeder te zijn / gelijk Openb. 12. vers 5. de Kerk gezeydt wordt eenen mannelijken zoon te baaren, die ten hemel genoomen wordt / en den welken de eygenschappen worden toegeschreven / die Christus toekomen / en nochtans wordt daar den mystiken Christus verstaan / of. 2. Door een particulier geloovige / die gezeydt kan worden Christi moeder te zijn in deze opzichten. 1. Van wegen de nauwe betrekking / die'er is tussen Christus en byzondere geloovige / en van wegen de achting die hy van haar heeft / om welke reden zy genoemt worden zijn Zuster, zijn Bruydt, Kap. 4. vers 10. en Math. 12. vers 50. noemt hy haar zijn broeder, zijn zuster, ja /

a/ moeder. 2. Dewijl Christus in haar wordt ge-
formeert ende voortgebracht/ zijnde als het ware in
eder een van haar ontfangen/ Gal. 4. vers 19. Chri-
stus krijgt/ als het ware/ een nieuw weezen in haar/
't welk hy te vooren niet en had. Wy oordeelen/ dat
beyde hier kunnen verstaan worden/ en byzonder de
laatste/ als meest dienende/ tot het oogwit/ van Chri-
stus haar aan te prijzen; en indien de eerste ook in
gesloten zy/ naamlijk de algemeene Kerk/ zo en kun-
nen de byzondere geloovige (als zijnde eensoortige dee-
len van 't geheel) niet uitgesloten zijn: want de Kerk
kroont Christus/ als zy hem kinderen baart/ 't welk
is/ als Christus door de ingestelde godsdiensten in
haar voortgebracht wordt.

Nu. 3. Zy worden gezeydt Christus te kroonen en
te verheerlijken/ niet door eenige nieuwe trappen van
heerlijkheidt hem toe te voegen/ zo als hy in hem zel-
ven wordt aangemerkt/ maar dat hy aldus van haar
gekroont wordt/ blijkt byzonderlijk in deze dry din-
gen. 1. Haar hooge estime van hem/ boven wat an-
dere hebben/ en wat zy zelfs gewoon waren te heb-
ben; Nu is hy hoogh geacht/ die te vooren van haar
veracht was/ en daar hy te vooren in opzicht van
haar geen kroon en heerschappy hadt/ nu heeft hy'er
een. 2. Haar aanneeming van hem als haar Koning/
als zy door haar toestemming als het ware/ ratificee-
ren/ dat Godt hem de Kroon gegeven heeft/ en in dat
te erkennen/ zo onderwerpen zy zich aan zijnen scep-
ter en heerschappy: aldus wordt hy van haar ge-
kroont/ als hy uitdruklijk met volle toestemming
van de ziel erkent wordt als Koning en Heer; Even
gelijk David, zijnde te vooren gekroont/ gezalft/ ende
Koning gemaakt over Israel door den Heere/ gezeydt
wordt Koning gemaakt te zijn door Juda, als zy hem
te Hebron aannaamen/ om te heerschen; ende daarna
ook door de tien geslachten/ als zy zich aan hem on-

verwierpen / ende de voorige instelling toestemden. Even zo is onderwerping van de geloovige aan Christus een krooning van hem / in opzicht van haar; en zo zijn'er byzondere krooningen (om zo te zeggen) van Christus / even gelijk'er zijn byzondere ondertrouwen tussen hem en de geloovige. 3. Dit is in opzicht van de heerlijkheid die tot Christus komt / door haar onderwerping en erkentenis; even gelijk dat zondaars hem versmaden / dat stelt / als het ware / een vlek op hem / 't maakt hem opentlijk te schande / en 't zegt / wy willen niet / dat hy Koning over ons zy / zo stellen de geloovige eeniger wijze eer- en heerlijkheid op hem / als zy zich aan Christus overgeven / Jesa. 62. vers 3. 3. Daar wordt de getrouwe Kerk ofte 't volk / gezeydt een cierlijke Kroon te zijn in de hant des Heeren, wanneer de genade Christi haar natuurlijke vrucht onder haar heeft; gelijk de bekeering der zielen voor getrouwe Leeraars is haar kroon en blijschap. 1 Thess. 2. vers 19. zo is het ook voor den grooten Opziender en Herder der zielen: En gelijk Spreuk. 12. vers 4. een deugdelijke huysvrouw is een Kroon ofte cieraat voor haar man / 't welk indien zy niet zy / zo maakt zy hem beschaamt: zo zijn de geloovige eenigsins een Kroon voor Christus / dewijl al de heerlijkheidt en schoonheidt die op haar te vinden is / de zijne is / en van hem. Dit is dan de zin / merkt Christus aan in de schoonheidt / waarin hy verschijnt aan de geloovige / en met de achting die zy van hem hebben / als vol genade en waarheidt / als zy hem erkennen / ende zich aan hem onderwerpen / en hy zal dan gezien worden uitnemende deftig ende beminlijk.

De twede hoedanigheidt bevestigt dat deze Kroon wordt op hem gestelt / in den dag van zijn ondertrouw. Nu Christi generaale ondertrouw is noch niet gekomen / en zo is in dien opzichte de kroon hem noch niet opgezet; het moet dan zijn den dag van zijn ondertrouw

...ouw van byzondere geloovige (dewelke hier ver-
...aan wordt / dewijl'er geen andere is voor zijn twede
...omste) dewelke aan hem verlooft zijn/ 2 Cor. 11. vers
... door haar toestemmen / van hem aan te neemen
...oor haar man / gelijk hy Koning aan haar is / door
...aar onderwerping aan zijn heerschappy ; dat hy hier
...kroont wordt / wordt hier verhaalt met opzicht op
...zen dag van zijn ondertrouw / om dat gelijk Bruy-
...egoms plegen allerheerlijkst te zijn in haar Trouw-
...agh / zo heeft Christus op de tijdt van de onder-
...ouw een byzondere lieffelijkheidt in de oogen van de
...ieuw-getrouwde geloovige / ten deele door de vrien-
...elijker en tederder openbaringen van zijn liefde / en
...n deele door de versche smaak ; die dezelve liefde dan
...o haar heeft / als haaren Geest verbrooken is door
... gevoelen van haar zonde / en warm is door een deel
...eylige vreugde en genoegte / dewelke alsdan in haar
...ert pleegt overvloedig te zijn / in opzicht van zo goe-
...en koop / die zy gedaan hebben ; zo is alsdan Chri-
...us voor de geloovige wonderlijk lieffelijk. En hoe-
...el de vruchten van zijn vriendelijkheid daar na kun-
...en uitgebreydet zijn / ende haar estime van hem ook
...roejen kan / nochtans gelijk het dan gevoeligst is /
...o is haar verwondering meest in oeffening / ende
...aar gedachten aan Christi uitnemende waardye zijn
...llerbeweeglijkst ende overwinnende verrukkende ;
...n als zy in haar na-gedachten met hem opgenoomen
...ijn / zo brengt noch de gedachtenis van dien dag van
...e ondertrouw / als hy haar by de handt nam /
...en lieffelijkheyd op hem in haar oogen / dat hy in
...ijn liefde zo wonderlijk hem zelven tot haar veran-
...ert heeft.

De darde hoedanigheidt bevestigt het zelve (want
...t is in de zaak een hoedanigheidt in dry uitdrukkin-
...gen) en die is in deze woorden / en op den dagh der
vreugde zijnes herten. Wat is het (zegtze) dat Chri-

stus verblijkt/ ende hem hertelijk blijde maakt: 't is even dit / als arme zondaars hem aannemen; dat is Christi trouw-dagh; en gelijk de Bruydegom te dien dage verblijdt is over de Bruydt / zo is hy blijde; en gelijk de goede Herder zich verblijdt/als hy zijn verloren schaap weder-krijgt / ofte de Vader zijn verloren Zoon, Luc. 15. vers 32. zoo verblijdt zich Christus/ als de zondaars tot hem ingebracht worden door het Evangelium: En deze blijdschap wordt genoemt de vreughde zijns herten, om te toonen de daadlijkheidt van dien; Christus kan eeniger wijze geen zulken verzadigende zaak genieten / als een houwelijk/ met een arm zondaar/ dan ziet hy den arbeydt zijner ziele, en hy is verzadight, Jesa. 53. vers 11. dat verblijdt hem/ ende doet hem als lacchen (indien ik zo mach spreeken) en dit ziet op die heerlijkheidt / die in Christus schijnt/ ende door hem uitgedrukt wordt / als hy wel vergenoegt is met de arme zondaars / en dat is hy byzonderlijk / als hy van haar verwelkomt wordt. Dit en betekent geen vreugde in Christus/ gelijk zy is in ons. Maar 1. Het toont / hoe aangenaam hem is een zondaars gelooven in hem. 2. Wat verwelkoming zy met vertrouwen mogen verwachten/ als zy tot hem komen. 3. Hoe vriendelijk hy haar handelt / door zich te openbaren / als zijnde wel vernoegt / gelijk een die blijde is/ zich zo vrolijk vertoont op zijn trouw-dag aan zijn Bruydt.

Ten vierden, De aangedrongene pligt op de Dogters/ is in twee woorden / die voorhouden twee plichten / waar van d'eene is 't middel tot d'andere / ende d'andere is 't eynde van deze. Het eerste is/ aanschout, 't welk aanwijst het groote oogmerk / en 't geen vereyst wordt; en 't geeft te kennen / 1. een wonderlijk voorwerp; ende waarlijk Christus is zo / aangemerkt zijnde in zijn Koninklijkste postuur/als een gekroont Koning / op zijn Kroonings-dag / en in zijn lief-

[li]fflijkste gestalte/ als een schoonen Bruydegom op
[zy]n trouw-dag. 2. Het geeft te kennen een traagheidt
[in] de Dochteren/ als opwekking van doen hebbende/
[o]m Christus in zijn lieffelijke ende heerlijke gestalte
[t]e beschouwen. 3. Ook een zwaarheidt/ om hem regt
[o]nder deze opmerking te zien/ nochtans ook een nood-
[z]aaklijkheidt van dien/ ende dat het met aandagt ge-
[sc]hiede. 4. Het geeft te kennen een ingespannene ney-
[g]ing des geests/ in de daadt van beschouwen; zo zelt-
[za]men voorwerp vereyst de grootste inspanning des
[h]erten/ ende de deftigste opmerking des verstands in
[d]en beschouwer; 't is niet ieder aanzien der oogen/
['t] welk het zal onderkennen/ maar 1. Daar moet
[a]andacht ende gevestigtheidt zijn/ een gezet aanzien/
[e]nde als het ware een woonen op het voorwerp met
[z]ijn oog. 2. De oeffening des geloofs moet met dit
[z]ien gaan/ leezende zijn waardye/ door geloof/ 't welk
[o]p hem uitgelaten wordt/ Jes. 55. vers 22. Wendet u
[n]a my toe, ende wordet behouden; 't is hem aanzien/
[g]elijk de gestookene Israëliten op de kopere slang za-
[g]en. 3. Ook de oeffening der liefde; een beweeglijk
[a]anzien is hier noodig/ vermaken zich in hem/ ende
[o]pgenomen zijn met hem/ gelijk een is opgenomen
[met] iets/ waar in hy vermaak schept; het oog van den
[a]ziender hier/ kan niet anders als 't hert aandoen en
[o]ntsteken. 4. Dit aanschouwen is verzelt met ver-
[w]onderen over dit heerlijk voorwerp/ gelijk eenen een
[w]onder aanschouwt/ ende verrukt met desselfs won-
[derlijkheit; Dit alles is begrepen onder deze uitdruk-
[king] aanschouwt hem. Het tweede woordt ('t welk
een ander deel van haar plicht in sich heeft) is/ gaat
uit; en dit is een behulpmiddel tot het andere; En
(behalven 't geen in de voorige uitdrukking is aange-
wezen) het toont/ dat zy in ieder gestalte Christus
niet recht kunnen aanschouwen/ maar 't is nodig/ dat
zy komen van onder de natuurlijke staat/ waar in zy

waren; wy achten het te zijn het zelve gebodt / 't welk is Psal. 45. vers 11. 12. vergeet uw volk, ende uwes Vaders huys, zo (en anders niet) zal de Koning lust hebben aan uwe schoonheidt; Christus openbaart zich niet als verzoent ende wel-behaagt / voor dat de voorige boeken worden opgegeven; en dit beschouwen van dit toelacchende ende heerlijke aanzicht kan niet verkregen worden voor die tijdt; even-gelijk een die in 't huys zit / niet kan beschouwen een deftig voorbygaande gezicht / ten zy hy uitgaat: Aldus is de gelijkenis geleent / om te toonen / dat de genegentheden van binnen moeten opgewekt worden / maar niet om een plaatselijke verandering te kennen te geven. Dit is dan de zin en 't oogmerk. O belijders (zegt de Bruydt) wilje een voor-deftig gezicht zien? zo staat op / en zet u / om Christus te beschouwen / heerlijker dan Salomon, ofte op zijn Kroonings / ofte op zijn trouw-dag (waar op hier gezien wordt.) En dewijle weinige groote lieflijkheidt en schoonheidt in Christus zien / waarom hy zoude begeert worden; zo voegt zy'er by / wat een gezicht zy verstaat. Tracht / zegtze / hem te zien / zo als hy van de geloovige kan gekent worden / als zy hem aangrijpen / en aannemen; indien gy geloof in hem wilt oeffenen / zo dat gy met hem moogt ondertrouwen / en hem vergenoegen / door op hem te rusten / gy zult dan een heerlijk en ziel-verquikkend voorwerp te beschouwen hebben; anders is Christus niet altijdt en aan een jeder vermaaklijk en vrolijk gezelschap.

Merkt aan. 1. Christus wanneer hy recht beseft en beschouwt wordt / is een zeer verrukkend vergenoegend gezicht / ende een zeer heerlijk deftig persoon om aan te schouwen. 2. Hoewel Christus zo voordeftigen persoon is / nochtans vernedert hy zich / om zich aan den geloovigen te ondertrouwen en te trouwen; zo wordt Christus door 't geloof de hare. 3. Dit trouwen

heeft

heeft zijn dag / en de menschen worden niet geboren/ ondertrouwt aan Christus / maar haar ondertrouw wordt opgemaakt / door dien zy hem aannemen. 4. Christus wordt noit recht beseft/ als van een geloovige/en zijn heerlijkheidt schijnt noit zo als zy is / als aan de geloovige / andere die niet geestelijk zijn / kunnen het niet onderkennen. 5. Dat Christus zich vernedert / om de zondaars te trouwen en aan te nemen/ dat is als de kroon en perel van zijn heerlijkheidt ; en 't geen hem zo zonderling wonderlijk maakt / is / dat hy is vol genade en waarheidt, Joh. 1. vers 18. 6. Christus rekent het gelooven in hem door een arm zondaar / een byzonder eer-bewijs hem aangedaan ; het is als het opzetten van een kroon op zijn hooft / als zy zijn genade gebruyken ; gelijk hy het de grootste oneer rekent / die hem kan aangedaan worden / dat men hem weigert aan te nemen / en hem kleyn acht ; en daarom is ongeloof (als Christus roept) een zeer snoode zonde / 't is als het ontnemen van Christi kracht. 7. Geen zulken vermaak kan een zondaar Christus aandoen / als in hem gelooven / en Christus is dan altijdt blijde / als de zondaars komen op hem aandringen door geloove / en noit is hy daar over t'onvreden ; want dat is de dag van de vreugde zijnes herten/ gelijk andere dagen in de Kerk droeve dagen zijn/ als dit zijn desseyn (als het ware) is gestopt en verhindert. 8. Gemeinlijk zijn 't gezicht ende 't gevoelen van Christi genade allerfrist en gevoeligst aan de ziel / ontrent de tijdt van haar aangrijpen van Christus / ofte als zy klaar merken / dat zy hem aangegrepen hebben. Jeder traag aanschouwen van Christus/ ofte wenschen na hem/ zal hem niet aangenaam zijn/noch een zondaar vasten troost geven / maar daar moet geen uitgaan zijn/ ende een beschouwen van hem. 10. Dit zijnde gesproken tot de Dochteren Zions, geeft te kennen / dat vele kunnen al veel belijdenis en

een naam hebben; ja zy kunnen een soort van hooge achting hebben van begenodigde lieden (gelijk de Dogteren hadden vers 6. en nochtans zulke zijn/ die Christus niet recht beseft hebben/ maar uitnemende onwetende van hem zijn/ gelijk deze zijn/ Kap. 5. vers 9. 11. Merkende deze woorden aan/ als van de Bruydt gesproken/ die zo zeer geprezen was / vers 6. zo mogen wy opmerken/ dat geen byzondere achting ofte lof een oprecht geloovige zal voldoen/ zo lang Christus 't zijne niet en krijgt; zijn eere zal haar altijdt nader zijn/ dan haar eygene.

Vierde Kapittel.

CHRISTUS.

Vers 1. Ziet ghy zijt schoone, mijne vriendinne; ziet ghy zijt schoone, uwe oogen zijn Duyven oogen tussen uwe vlechten: uw hayr is als een kudde geyten, die het gras van den bergh Gileads afscheeren.

DAt dit Christi woorden zijn/ gesprooken tot de Bruydt/ is in 't eerst klaar. Hy vervolgt te spreeken van 't begin tot het 16. vers. En dan vers 16. spreekt de Bruydt door 't gebedt tot hem/ om invloeden en beademingen van den Geest te hebben.

In Christi spreeken zijn twee deelen/ 't eerste tot vers 8. waarin hy een generaale en particuliere lof geeft van de Bruydt; 't tweede van daar af tot het laatste vers; waarin hy begint met een zoete nodiging/

ging / en dan toont hy / hoe hy ontrent haar aangedaan was / en zo breekt hy uit in een andere lof van haar. De zaak is in beyde zoet en troostelijk / wonderlijk / als gesprooken van zo een / als Christus is / ende tot zo een / als een geloovige is; maar daar is niets in zijn liefde / dan 't geen wonderlijk is en hem gelijkt. Het ooghmerk van 't eerste deel van Christi woorden is tweederley. 1. Generaalder / om zijn liefde tot zijn Bruydt bekent te maaken / even achter zo veel duysternis / Kap. 3. vers 1. 2. (in 't midden van welke duysternis evenwel haar liefde bleek / in haar prijzen van hem) en het wordt aangevoegt aan de lof / die zy van hem aan andere geeft / in 't voorgaande Kapittel / om te toonen. 1. Dat wanneer geloovige haar eygen achting kleyn zetten / om Christi lof te doen groeien / zo is het noit verlies / maar winst voor haar; want hier komt Christus in / om haar zelf te prijzen / daar het maar de Dochteren Jeruzalems waren / die haar preezen Kap. 3. vers 6. 2. Het geeft te kennen / dat den tijdt die men neemt / en de moeyten die men besteedt tot stichting van andere / en tot haar onderrichting / nopende de voortreffelijkheidt Christi / hem aangenaam is / en dikwils een nuttigh middel is / om gevoelige gemeinschap met hem te verkrijgen / ja het wordt dikwils eenighsins zo nuttigh te dien eynde / als haar eygen byzonder bidden voor haar zelven / zo doet de Heere haar moeyten / in dezen genoomen / wederkeeren in haaren schoot. Dat het ooghmerk in 't algemeen is / de Bruydt te prijzen / is klaar uit vers 7. 2. Particulierder oordeelen wy het oogmerk te zijn / op dat hy haar een antwoordt gebe op haar gebedt / waar van staat Kap. 2. vers 17. alwaar zy om zijn gemeinschap bidt / tot dat den dag aankomt, enz. hier antwoordt hy daar op niet alleen in de zaak / maar ook in de vorm verhaalt hy haar woorden / op dat zy mocht weeten / dat 't geen hy spreekt / is een antwoordt recht

uit /

uit op haar gebedt / tot dat dien dagh aan komt, zegt hy / 't zal zo weezen / gelijk ghy begeert (gelijk uit de woorden zal blijken) toonende 1. Dat een geloovigens gebeden voor een tijdt bezijden Christus kunnen neerleggen / als het ware / en dat hy evenwel niet een woordt daar van vergeet / maar wel denkt / die te beantwoorden en te verrichten. 2. Dat hy somtijdts niet alleen geven wil / wat zijn kinderen zochten / maar dat hy haar ook wil bekent maken / dat hy op haar gebedt ziet / in het zelve te geven; en zo hoort hy niet alleen haar gebeden / maar hy laat haar ook weeten / dat hy haar verhoort heeft.

Dezen lof / waar door hy zijn respect ontrent haar te kennen geeft / heeft vier trappen / 1. Zy wordt geprezen in 't generaal / vers 1. Dan 2. Hy staat op eenige byzonderheden van vers 1. tot vers 6. 3. Hy toont / hoe zijn achting ontrent haer hem aandede v. 6. 4. Hy vergadert alle de byzonderheden op in een algemeene lof / vers 7. op dat'er niets misse / ofte uitgelaaten zijnde haar mochte quellen; waar door hy toont / wat zijn oogwit was in 't geene voorging.

De Algemeene lof in 't begin van vers 1. is de zelve die haar gegeven was / Kap. 1. vers 15. nochtans wordt die hier verhaalt met die twee ziet's. De redenen / waarom hy dat verhaalt / zijn 1. Op dat Christus haar mochte doen zien de daadlijkheid van zijn liefde / en dat hy niet verschilt / noch daar in verandert; hoe wel vlagen van zorgeloosheden aan haar zyde waren tussen beyde gekomen / Kap. 3. vers 1. Christi liefde en gedachten tot zijn volk zijn altijd de zelve / wat verandering daar ook mocht komen in haar gestalte / en wegh / 't welk wel droeve veranderingen in zijn handelingen ontrent haar kan veroorzaaken. 2. Op dat zy te meer mocht overredet zijn van zijn liefde tot haar / en estime van haer / Christus wil geern de zijne ten vollen verzekert hebben van dat hy haar

lief

lief heeft/ 1 Ioh. 4. v. 16. en hy wil/ dat andere zullen weeten/ dat hy de zijne meer respecteert/ dan de machtigste in de wereldt. 3. Het is/ om dat menigmaal de geloovige van alle ander kanten/ 't zy van de menschen van de wereldt 't zy van haar zelven/ maar weinig troost hebben/ daarom vernieuwt Christus zijn bekentmaakinghen van liefde/ om haer te ondersteunen en te troosten; Den troost der geloovige hangt meest aan zijn vriendelijkheidt aan haar/ en zy die meest daar aan hangen/ zijn geen verliezers. En weder, wy mogen hier aanmerken, dat zelfs een geloovige/ inzonderheid na droeve beschuldigingen/ vernieuwde bekentmakingen van Christi liefde zal van doen hebben.

De meer byzondere verklaaring, en lof van haar deelen volgt daar op; alwaar wy willen opmerken. 1. Dat hier niet moeten aangezien worden lichaamlijke leden ofte deelen/ maar de geloovige hebben een inwendigen mensch/ zo wel als een uitwendigen/ een nieuwen mensch/ zoo wel als een ander; en zo heeft die inwendigen mensch/ als het waare/ onderschepdene deelen en leden/ gelijk het natuerlijke lichaam heeft/ welke deelen werken in opzicht van dien inwendigen mensch/ met eenige gelijkheidt tot die ledemaaten in het natuurlijke lichaam. 2. Gelijk den nieuwen ofte innigen mensch uitdrukt de nieuwe natuur/ en heblijke genade in de geloovige/ zo betekenen de byzondere deelen/ de oogen/ lippen/ enz. byzondere genaden van geloof/ liefde/ enz. welke zijn deelen van die nieuwe natuur. 3. Deze deelen kunnen aangezien worden als nuttig in den nieuwē mensch/ gelijk de uiterlijke ledē zijn in 't lichaam/ ofte gelijk zy blijken zijn van iets in de vernieuwde gestalte. 4. Zy stellen voor/ de gestalte/ zo als zy met hoedanigheden beschreven worden in de lof/ en niet eenvoudelijk. 5. Hoewel wy onze eygene ofte een anders curieusheidt niet kunnen

vol-

voldoen / inde byzondere toepassing van deze deelen /
nochtans is'er een byzondere zin van ieder / van die
verscheyde deelen / die haar hier toegeschreven wor=
den / zo wel als van ieder deel / dat aan hem toege=
schreven word / Kap. 5. vers 11. 12. enz. en hy geeft geen
ydele woorden / noch hy gebruykt geen ydel verhaal ;
wy moeten ons dan wachten / van te denken dat dit
alles is onnodig / nademaal hy best weet wat best is.
6. Zijnde klaar verlicht van 't oogmerk / dat het is /
om de genaden te prijzen / en om de schoonheid van
haar byzondere genaden te doen zien / zo moeten wy
al de toepassing na dat oogmerk schikken / en 't geen
daar toe dienstig is kan niet qualijk te passe komen.
Nachtans 7. Veel nuchterheid of matigheid is hier
van noode ; daarom zullen wy kort zijn, en niet pe=
remptoir ofte volstrekt in byzondere toepassinghen.
8. Dewijl 'er onder alle de genaden des geests een sa=
menknooping is / zo moet het niet ongerijmt schijnen /
dat zommige van die genaden tweemaal worden bete=
kent in verscheyde opzichten / en dat een deel op meer
genaden ziet (die na by malkander geschakelt zijn) in=
zonderheidt als den lof fondament geeft ; om dat te be=
sluyten. 9. Wy oordeelen dat deze lof byzonder voor
houdt d'onzichtbaare Kerk / of ware geloovige / die de
leden daar van zijn / gelijk het oogmerk ende toepas=
sing dat doen blijken.

Indien 'er gevraagt worde / waarom hy in dezen
lof staat op byzonderheden / ik antwoorde om deze re=
denen. 1. Op dat hy toone / dat zo wie de nieuwe na=
tuur heeft / en een levendig werk der genade / ook heeft
de byzondere genade in oeffening. 2. Op dat het be=
kent worde / dat de nieuwe natuur geen dood lichaam
is / maar een levendig / en dat zy zich oeffent door deze
byzondere genaden in oeffening uit te laaten. 3. Op
dat hy moge toonen / dat al waar een genade is / zy al=
le daar zijn / en gelijk 't ordinaar is met een genade / zo
is

is 't met alle; waar de geloovige in een goede prijselijke staat zijn, daar zal niet een of twe genaden in oeffening, ende die genaden zullen daar niet in een ofte twe plichten geoeffent worden / maar 't zal algemeen zijn / alle genaden, en in alle bekende plichten. 4. Om te toonen, wie Christi lof mogen verwachten, die dewelkeacht neemen op alle zijn beveelen, en conscientie maaken, van alle genaden te oeffenen. 5. Om aan te wijzen, wat byzondere kennis hy neemt van der geloovigen genaden; hy kan zeggen / hoe het met yeder een van dezelve is, ende hy neemt nauwkeurig acht op de zelve, om dat het hem zeer aangenaam is / als hy dezelve in goeden staat vindt.

Daar worden zeven deelen in 't byzonder verhaalt, elk een heeft zijn byzonder lof; d'eerste twe zijn in het overige van 't eerste vers. Het eerste dat in haar geprezen wordt zijn haar oogen, dewelke hier een twe'erley lof hebben, 1. Dat zy zijn als Duyven oogen. 2. Dat zy zijn binnen haare vlechten. Oogen zijn de instrumenten van zien in 't natuurlijke lichaam / waar door wy de voorwerpselen die zichtbaar zijn, onderscheyden; en zo worden in de Schrift daar door onze verstanden voorgestelt / dat de oogen uwes verstandts mogen verlicht worden, zegt den Apostel, Eph. 1. vers 18. Door oogen worden ook voorgestelt de genegentheden / om dat de genegentheden zetten het oog te werk / om hier ofte daar te zien (daar van is de wyze van spreeken, van een eenvoudig en boos oogh, Matth. 6. vers 21.23.) en dewijl 't oog eenigsins de zitplaats van de genegentheden is, en men zal en kan uit het oog iets van liefde of haat besluyten. Hier verstaan wy. 1. Een geestelijk, geheyligt en verlicht verstandt in de dingen Gods, besseffende Christus ende geestelijke dingen geestelijker wijze 1 Cor. 2. vers 15. dat is / door geloof / dewijl 't is een blijk der dingen die men niet en ziet, Heb. 11. vers 1. En daarom wordt dikwils het zien in de

Schrift

Schrift gestelt voor gelooven / 't welk vooruit stelt verstaan. 2. Vriendelijkheidt / ofte een geestelijke / vriendelijke en toegenegene draaging ontrent Christus. Met een woordt / het is de oeffening der liefde op dit geestelijk en wonderlijk voortreflijk voorwerp/ Christus; 't is een zien op hem/ gelijk'er staat Jesa. 17. vers 7. Zijn ooghen zullen zien na dien, die hem gemaakt heeft; 't is zulken beseffen van Christus en geestelijke dingen 't welk liefde en vermaak daar in werkt.

De lof zal dit bevestigen / dewelke twe'erley is. Eerst het zijn Duyyen oogen. Dit is verklaart/Kap. 1. vers 15. en het betekent 1. welk het groote voorwerp zy 't welk zy beschouwen / ende daar zy mede opgenoomen zijn / het is Christus; en zy zijn kuysch ontrent hem / en zoeken niet anders te kennen dan hem. 1 Cor. 2. vers 2. 2. Het geeft te kennen / dat de daadt des geloofs/ waar door zy hem aan zien / is eenvoudig/ enkel/en zoet; haar verstandt is niet loos/wereltwijs/ en zy en zijn'er niet mede opgeblaasen; maar is opgenoomen/ met Christus en hem gekruyst in te zien / in tegenstelling van de ydele wijsheidt des wereldts/ 1 Cor. 2. vers 1. 2. Ten anderen, deze oogen zijn tussen haare vlechten, ofte binnen haare lokken; lokken ofte vlechten zijn dat deel van 't hayr 't welk ontrent het aanzicht hangt / bequaamlijk gevlochten/ ende 't was doen in plaats van een deksel voor de vrouwen/ 1 Cor. 11. vers 6. ende dat kan 't woord in 't Hebreeusch wel verdragen; en 't is onderscheyden van dat woordt 't welk hayr overgezet wordt in de volgende woorden / 't welk is dat deel van 't hayr 't welk 't hooft bedekt. Het geeft hier te kennen/dat der geloovigen kennis niet gebruykt wordt tot ydele vertoning (gelijk de kennis die opgeblaazen maakt) maar zy wordt binnen haar rechte paalen gehouden / en dat zy wijs zijn tot matigheidt / en dat ook haar kennis niet zo terstondt en eerst gezien wordt/ maar datze zich

[o]p zijn tijdt uit laat/ en uitkijkt/ gelijk oogen/ die bin-
[n]en de vlechten zijn.

Deze dingen zijn zeker / en kunnen uit de woorden [a]angemerkt worden. 1. Dat een geloovige behoorde [m]et geestelijke kennis en verstandt vervult te zijn. [2]. Kennis is niet min nodig aan een geloovighe/ om [r]echt te gaan in den weg Godts / en niet te dwalen / [d]an ogen zijn/om een mensch op een reys te bestieren; [e]n deze noodtzaaklijkheidt strekt zich uit tot geloof en [p]raktijk. 3. Een geloovige zonder kennis/ ofte swak [i]n kennis / is zeer gebrekkig in geestelijke schoon-[h]eidt / hy is een man zonder oogen; het is niet be-[t]aamlijk dat een geloovige zo zou zijn ; hier van is 't dat veele worden genoemt swak in geloof. 4. Dat kennis van geestelijke dingen altijdt zoude in de oeffe-ning met zich hebben / geloof/ liefde en eenvoudig-heidt: Want alle kennis is niet prijsselijk by Christus/ niet meer dan ieder oog nuttig zal zijn in een lichaam/ geloovigen haar oogen moeten als Duyven oogen zijn. 5. Een geloovigens oogen of kennis is verschillende van de kennis van alle andere. 1. In opzicht van 't voorwerp/ 't welk is Christus en geestelijke zaaken. 2. Dewijl zy vereenigt is met liefde/ zy ziet op hem. 3. Dewijl zy kuysch is / houdende de ziel voor hem alleen. 4. Zy werkt vermaak in hem. 5. Zy wordt geweigert ofte ontrokken aan andere dingen. Merkt 6. Dikwils kent de gauwste in de wereltsche wijs-heidt minst van Christus te recht/ daar de eenvoudig-ste/die duyven ogen hebben/meest van hem begrijpen. 7. Christus ziet zo zeer niet/ hoeveel een mensch weet/ als hoe hy 'er mede aangedaen is; het zijn geen arents oogen/ maar Duyven-oogen die hy prijst. 8. Het is goedt kennis te hebben/ en weinig te denken aan onze kennis/ en niet daar mede opgeblaazen te zijn. 9 Chri-stus heeft het geern / als zijn volk haar kennis en ga-ven op zijn tijdt gebruyken en aanleggen ; dan wordt

de nieuwen mensch lieffelijk / als de oogen zijn binnen de vlechten. 10. Daar zijn uitterften in de kennis te gebruyken / die te vermyden zijn / wy moetenze noch te zeer verduysteren / datse niet gezien en worden / noch door pronkery vertooning daar van maaken / het is goed / als 't int midden gaat / dan krijgt die kennis haar lof / en zy is gelijk ooghen binnen de vlechten.

Het twede dat geprezen wordt / is haar hayr, hebbende ook twe'erley lof: Het hayr is geen opmakend ofte weezentlijk deel van 't lichaam (om zo te spreeken) nochtans is daar in van alle eeuwen een groot deel van der menschen cieraat gestelt geweest; het is 't zichtbaarste van 't lichaam / zijnde hoogst en allerkenelijkst / inzonderheidt in de wyze op welke het placht opgeschikt te worden / en deze zichtbaarheidt desselfs / schijnt byzonderlijk door de lof beoogt te worden. Door 't hayr verstaan wy 't versiersel van een Christelijke godzalige en matige wandel / hebbende de rechte beginselen van zaligmakende genade van binnen / en de vruchten daar van in een welgeschikte omgang ende welvoegende belijdenis / blijkende van buyten in de praktijk. Wy neemen 't zo / niet alleen om dat het is een byzonder deel van een Christens ofte geloovigens schoonheidt / maar ook om deze redenen. 1. Dewijle / gelijk 't hayr 't natuurlijke lichaam opschikt en verciert / al is 't geen substantieel deel daar van / alzo een wel gerichtede wandel / de genade / die binnen is / aanprijst / en dezelve beminlijk maakt. 2. Dewijl gelijk 't hayr opperst is / ende allerzichtbaarst / ende daarom gezien wordt wanneer 't natuurlijk lichaam verborgen is (waarom het den vrouwen tot een deksel was / 1 Cor. 11. vers 5.) alzo een welpassende practicaale belijdenis / is / als het ware / 't deksel der heyligheidt / waar zy door henen schijnt / en waar door zy zichtbaar is / daar zy anders zo niet kennelijk zou zijn.

3. En

3. En inzonderheidt dewijl in de Schrift dit vercieren met goede werken / ende met een zachtmoedigen en stillen geest / gestelt wordt in de plaats van vlechtinge des hayrs / ende andere uitterlijke vercieringen. 1 Tim. 2. vers 9. 10. als zijnde dat gene / waar in de schoonheidt van een Christen behoorde voor de menschen te schijnen, Math. 5. vers 16. ende 't welk aan een geloovige moste weezen / gelijk het vlechten van 't hayr is aan de gene / die moeyte neemen / om haar lichaam te vercieren; want gewis deze dingen maaken haar schoonder voor Godt ende de menschen / dan het hayr met desselfs verciersel jemand in de wereldt kan schoon doen schijnen voor de menschen vande wereldt; welker verciersel (zegt den Apostel 1 Tim. 2. vers 9. 10. spreekende van geloovige vrouwen) niet en zy in kostelijke kledinge, in vlechtingen des hayrs, enz. maar (wat zoude dan in desselfs plaatse zijn) in schaamte, matigheidt en goede werken, zoo ook 1 Pet. 3. vers 3. 4. 5. welker verciersel zy niet in 't vlechten des hayrs; maar in de plaats van dat laat het zijn een stillen en zachtmoedigen geest, die kostelijk is voor Godt; En dit wordt ook van den Apostel verhaalt als 't geen uitnemende des mans hert inneemt / waar over Sara daar gepreezen wordt.

Verder de lof van haar hayr in beyde desselfs deelen zal dit bevestigen. 1. Het is gelijk een kudde geyten; geyten zijn frap en staatelijk in 't gaan / ende een kudde daar van moet zeer staatelijk zijn / gelijk zy byzonder waren in die quatieren; Spreuk. 30. vers 29. 31. En zo is dit verciersel van een goede wandel welgevallig en iets dat in wint en aanlokt / daar door / zegt Petrus / kan de genegentheidt van de man ingewonnen worden (en dat beyde tot Christus en tot zijn vrouw in den Heere) meer dan door eenig uitterlijk cieraat / en het zet haar aan om Godt te verheerlijken, als het voor haar oogen schijnt, Math. 5. vers 16.

2. Het wordt hier van gepreezen / dat het is gelijk een kudde/die van den Berg Gileads zich vertoont (zo heeft de Engelsche overzettinge.) (Dit was een vruchtbare plaats, en 't schijnt dat de geyten / die daar op weyden den voortreflijker waren / dan de andere in haar schoonheidt; En zijnde van verre gezien en onderkennelijk / eer men 'er naby quam / waren bevallig ende staatelijk voor de aanschouwers; en zo schijnen ook de goede werken / zich vertonende in een welgeschikte wandel / als van een berg af aan andere / en zetten de geloovige op als lichten, schijnende in een duystere plaats. Philipp. 2. vers 15. en maaken haar lieffelijk en begeerlijk in de conscientien van de aanschouwers / die op haar zien. Merkt dan aan. 1. Dat de praktijk dient te volgen op de kennis / want die is het eynd van deze / en zonder die is alle de kennis der menschen ydel en ledig. 2. Genade en heyligheidt zich vertoonende in een Christens praktijk / zullen schijnen en eeniger maate zeer kennelijk zijn. 3. Dit is iets 't welk den wandel der geloovige zeer schoon en beminlijk maakt. 4. Het is niet genoeg / dat de geloovige zijn teder en conscientieus in 't heymelijk voor Godt / maar daar moet ook een schijnen zijn / zelfs in haar uitterlijke wandel voor de menschen. 5. Dit verciert uitnemende den wandel van een geloovige / ende maaktze deftig voor de aanschouwers / als de vruchten der heyligheidt zichtbaarlijk verschijnen in zijn wandel.

Vers 2. Uwe tanden zijn als een kudde schaapen, die geschooren zijn, die uit de wasch-stede op komen, die al t'samen tweelingen voortbrengen, ende geene onder haar en is jongeloos.

De darde byzonderheidt die gepreezen wordt / staat vers 2. en die is haar tanden / welke vierderley lof geven wordt. De tanden eygentlijk ge-

genomen/ zijn nuttig tot vordering van 't voedsel des lichaams/ dewijl zy zijn de instrumenten/ die de spijze tot de verkooking bequaam maaken/ en wat schoonheidt in de zelve is/ is niet allesins blijkelijk/ zy worden niet gezien noch gekent in haar proportie ofte gebrek van proportie/ dan door de beweging der lippen; anders zijnze door de zelve verborgen. 2. Wederom/ in de Schrift worden zy gebruykt/ om deze dry dingen te kennen te geven. 1. Zy worden gebruykt/ om de natuur en gestalte van een persoon 't zy goedt ofte quaadt/ te betekenen/ daarom worden de booze gezeydt te hebben leeuwen tanden, en dat haar tanden zijn als spiessen, Psal.57. vers 5. En dat beest/ Dan. 7. vers 5. 7. wordt gezeydt dry ribben te hebben in zijn tanden, aanwijsende desselfs wreede gestalte. 2. Zy geven te kennen goedt ofte quaadt voedsel / dat een persoon gebruykt. 3. Een gezond ofte ongezonde getempertheidt/ dewelke veel van het voorgaande afhangt. Daarom wordt Judas goede deel en gezondtheidt hier mede voortgezet/ Gen.49. vers 12. Zijn tanden zullen wit zijn door de melk. Volgens 't eerste kunnen door de tanden in den nieuwen mensch verstaan worden twe dingen / Eerst 't geloof / overmits 't gelooven dikwils vergeleken wordt by eeten / dewijl 't des ziels voedsel vordert / en het middel is / waar door de ziel op haar geestelijk voedsel leeft. Dit geeft te kennen. 1. Dat den inwendigen mensch voedsel moet hebben / gelijk 't natuurlijke lichaam heeft / tot zijn onderstenning. 2. Dat de geloovige daadelijk eet/ en dat voedsel gebruykt ; hy heeft tanden te dien eynde/en behoort niet alleen op Christus te zien/maar ook zich met hem te voeden. Ten anderen, overdenking kan ook hier verstaan worden/dewijl de zelve ook zeer dient tot de voeding ende vervulling van de ziel/ gelijk Psal. 63. vers 6. 7. Mijn ziel zal als met smeer en vettigheidt verzadigt werden. Hoe? terwijl ik aan u denke

u denke op mijn legerstede/ en aan u peinse in de nachtwaaken / de overdenking is als het ware de herkauwing van de ziels voedsel / zich voedende en erkauwende 't geen verstaan en gegeten is/ gelijk de zuyvere beesten deden; 't welk eene reden kan zijn / waarom haar tanden in het eerste deel van haar lof vergeleken worden by een kudde schapen; die wegens deze eygenschap onder 't getal der reyne dieren waren. Overdenking is uitnemende nuttig voor een geloovigens leven/ en die daar ontrent vreemdelingen zijn/ zijn niet gelijk Christi schaapen.

Wederom/ gelijk de tanden vooreerst de natuur en inwendige gestalte te kennen geven/ zo oordeelen wy / datse ook hier gebruykt worden (gelijk de prijs ook te kennen geeft) om te toonen. 1. De yverige natuur / dewelke in de geloovige is en behoort te zijn; zy hebben tanden, ende behooren niet altijdt zacht te zijn/ als des Heeren eer geraakt wordt; yver / hoewel zy niet en byt/ noch verteert/ is nochtans niet zonder gevoelen / maar lichtelijk geraakt met het gevoelen van 't geen Godts eer nadeelig is. 2. De gelijkenis alhier/ is / om te toonen wat een zachtmoedigen en stillen geest de geloovigen hebben/ zy hebben geen tanden gelijk leeuwen/ of Tygers/ maar zulke als de schaapen hebben/ niet uitstekende tanden/ gelijk honden en verscheurende beesten/ maar effen / als geschooren / toonende de gematigtheidt en effenbaarheidt in haar weg/ zijnde eerst zuyver, dan vreedzaam, vriendelijk, &c. Jac. 3. vers 17. Dit zal wel passen op tanden / zo als zy blijken door het openen van de lippen: want de nieuwe natuur van binnen wordt uitgedrukt / en blijkt in woorden / waar van daarna gesprooken wordt onder de gelijkenis van de lippen. Nu deze Christelijke gematigtheidt/ die het rechte midden houdt/ is een notabel stuk van geestelijke schoonheidt (gelijk blijkt uit het tweede stuk van de aanprijzing) want zy is als een

kudde schaapen, die effen geschooren zijn; en niet onbekwaamelijk/noch onfatsoenlijk afgeschoozen; zo zal den wagen yver niet hoog of laag op of neer zijn op by-respecten/ of intrest; maar zy houde een rechte evengelijkheidt in haar weg / en dit geeft te kennen een wel-gestelde gestaltenis/ dewelke is / noch te zacht / noch te scharp in malkander te byten en te verteeren (gelijk er staat Gal. 5. v. 15.) om 't welk te doen/ de vleeschlijke yver de tanden te werk stelt.

Ten anderen, deze gelijkenis geeft bewijs/en te kennen/ dat zy zich voeden met goede stoffe/ naamlijk met Christus en zijn beloften; en datse op goede stoffe denken/ te weten/ op dezelve Christus / en 't geen allerkostelijkst in hem is; Daarom worden de tanden in het darde deel van de prijs-geving / vergeleken by schaapen/ die uit de wasch-stede opkomen, wit en reyn: noch vermenging van menschelijke vonden / noch van vleeschelijke passien of wereltsche vermaakingen/ krijgt plaats en onthaal by haar/haar yver is zuyver/ haar eynden zijn eenvoudig / haar genegentheden zijn kuysch en zuyver / zijnde gereinigt van alle besmetting des vleeschs en des geests/ en zy blijken zodanig te zijn.

Ten darden, niet alleen wordt haar gezondtheidt daar door te kennen gegeven / maar verder ook haar vruchtbaarheidt; waar op haar inwendige zachtmoedigheidt en yver / gematigt door zuyvere en vreedzaame wijsheidt / grooten invloedt heeft/gelijk blijkt uit het vierde deel van haar aanprijzing / die al t'zaamen twelingen voortbrengen, en geene van haar is jongeloos; het oogmerk waar van is / te toonen haar overvloedige vruchtbaerheit; aldus is haer zoete natuur en vermaaklijke bezitting / gelijk een kudde schaapen / die haar eygenaar verrijkt / dewijl zy zo vruchtbaar en profijtelijk zijn. Merkt aan. 1. Te leven op Christus/ is altijdt vruchtbaar voor de ziel/ dewelke hem

haar voedsel maakt/daar andere spijzen geen nut doen den genen/die daar in gewandelt hebben/ Heb. 13. v. 9. 2. yver met zachtmoedigheidt gematigt/heeft ook een deel vruchten by zich Jac. 3. vers 17. maar bitteren yver (gelijk het daar is in d'oorspronkelijke taal) of twist/ heeft verwarring, en alle quaade werk daar op volgende/ Jac. 3. vers 14. 15. 16. Het is veel altijdt yverig te zijn in een goede zaak / en 't is geen kleyn deel van een geestelijke lofwaardigheidt / de rechte middelmaat te houden met onzen yver.

Vers 3. Uwe lippen zijn als een ſcharlaaken-ſnoer, ende uwe ſpraake is lieflijk; den ſlaap uwes hoofts is als een ſtuk van eenen granaat-appel tuſſen uwe vlechten.

IN dit derde vers hebben wy de vierde en vijfde byzonderheidt / die in de Bruydt geprezen worden. Het vierde dat geprezen wordt is haar lippen; de lof aen de zelve gegeven/is/dat zy zijn gelijk een ſcharlaaken ſnoer, dat is met een lieflijk / en van een uitnemende verw/ gelijk ſcharlaaken/ 't welk/ zijnde van de rijkste verw/ gebruykt wierdt onder de Wet / om het bloedt Christi te vertoonen / gelijk ſtaat Heb. 9. vers 19. Ten anderen/ dit wordt uitgebreydt / zo wy oordeelen/ in de volgende uitdrukking (en uwe ſpraak is lieflijk) 't welk tot verklaaring van het voorige daar by-gedaan wordt / en daarom wordt het 'er aangevoegt met het koppel-woordeken / ende, 't welk by geen van d'andere deelen/ die hier geprezen worden / wordt gevoegt. Ja 't kan hier toe gevoegt worden/om te toonen. 1. Een weg van verklaaring van d'andere uitdrukking; want ſpraak wordt uitgedrukt door lippen/om dat zy de werktuygen zijn (om zo te ſpreeken) waar door de ſpraak gemaakt en geuittet wordt/

En

En 2. om te toonen / dat onder de lippen te gelijk ver-staan zijn onze woorden tot God in't bidden en prijzen/ en ook onze woorden tot andere / wat'er ook gesproo-ken wordt / ofte uit de lippen komt/ gelijk dikmaal de spreekwijze door beyde gebruykt wordt. Ook toont het / dat hy op een byzondere wijze kennis neemt van de spraak der geloovige (als zy lieffelijk is) als een by-zonder deel van haar geestelijke schoonheid/ 't welk haar beminlijk maakt.

De lof van haare lippen en spraak is twe'erley/ 1. Generaalder / zy is gelijk een scharlaaken draadt. 2. Dat wordt door een andere uitdrukking klaarder en byzonderder verklaart / naamlijk deze / dat haar spraak lieflijk is. De zin van welke beyde begrepen kan worden onder deze vier stellingen 1. dat haar spraak nuttig is in opzicht van haar stoffe / gelijk een scharlaaken draadt kostelijk en nuttig is. De stoffe van een geloovigens samen-spraak is niet gemeen / maar goedt tot nuttige stigting. Eph.4. v. 29. 2. Zy is vermaaklijk en genoeglijk in de wijze / gelijk een zoete lieflijke en vermaaklijke stem gestelt tegen ze-kere soorten van stemmen / die bars en onaange-naam zijn. Zy is door voorzichtigheidt en liefde ver-zoet en smaakelijk gemaakt/ en daarom wordtse in de Schrift gezeydt met zout vermengt. Col.4. vers 6. en genade te geven aan de gene dieze hooren. Eph. 4. vers 29. en zy wordt genoemt dankzegging, Eph. 5. vers 4. 3. Zy is met ledekens / en onderscheyden; daarom spraak genoemt/ en niet een geluydt / hebben-de in zich eerlijke openhertigheydt / spreekende gelijk zy denken in haar hert, Psal. 15. vers 2. en gestelt tegen liegen/ veynsen/enz. waar door eenen spreekt/ om zijn zin voor een ander te verbergen en te dekken. 4. Hier door word ook betekent/ dat zy zelfs de beste van haar gebeden niet en avontuuren op haar eygen grondt en waardigheidt/ maar haar werk is / die alle gedoopt te

krijghen in het bloedt des lams / en die op te offeren in zijnen Naam. Heb. 13. vers 15. Zy worden alle door hem opgeoffert. Nu deze zijn byzondere hoedanigheden / lof en marktekenen van een geloovige / toonende. 1. Dat een geloovige als een geloovige niet stom en is / maar vernieuwde lippen heeft / waar door hy tot Godt kan spreeken in lof van zijn eer / in gebeden tot zijn eygen beste / en ook tot andere tot haar stichting. Een geloovige die niets kan spreeken ten goede propooste / of zo hy kan / het niet en doet / gelijkt Christi Bruydt niet; veel min die gene / welker samenspreekingen tot heel wat anders strekken. 2. Dat op woorden op een zonderlinge wijze gelet wordt van Christus / en dat zy zonderlinge blijken zijn van de gestalte des herten / volgens welke wy lof ofte bestraffing van Christus mogen verwachten; want uit onze woorden zullen wy gerechtvaardigt ofte veroordeelt worden Math. 12. vers 37. 3. Dat'er niets prijsselijker in zich zelven is / schoonder in een geloovige / aangenaamer aan Christus / dan de goede schikking van de woorden. Hy die de tong regeeren kan is een volmaakt man. Iac. 3. vers 2. 4. Dat alle de gebeden der geloovige zijn gedoopt in Christi bloedt / en in zijn Naam opgebracht. En wy meinen / dat het gebedt ofte der geloovigen spraak tot Godt zonderling hier verstaan wordt / ten deele / om dat het gebedt dezen zelven lof krijgt / van zoet en lieffelijk te zijn / Kap. 2. vers 14. En ten deele / om dat de onderlinge samenhandeling in woorden in de geloovige daarna klaarder wordt uitgedrukt vers 11. hoewel de zelve hier ook niet moet uitgesloten worden. Het vijfde deel van haar lof (of het vijfde markteken of eygenschap van de Bruydt) is in deze woorden; Den slaap uwes hoofts is als een stuk van eenen granaat-appel tussen uwe vlechten. Den slaap van 't hooft is dat deel van 't aanzicht / 't welk tussen de oogen en ooren is / en somtijdts

[...]ijdts is de betekenis zo wydt/ dat het ook de wangen [b]evat; het is een byzonder deel waar in de schoonheid [d]es aangezichts bestaat/ en de eygen plaats van de [s]chaamte en zedigheidt/ waar in het bloozen ver[s]chijnt. De lof is twe'erley. 1. De slaap des hoofts is [a]ls een stuk van een granaat-appel; die daar van schrij[v]en/ zeggen/ 't is een vrucht/ die gebroken zijnde (gelijk hier te kennen gegeven wordt door 't spreeken van een stuk daar van) vermaakelijk is door roode en [w]itte stippen/ niet ongelijk het bloozen in een frap aangezicht. De twede lof is/ dat deze slaap des hoofts is [t]ussen haar vlechten van de granaat-appel/ maar niet ten vollen zichtbaar (gelijk ook de oogen waren v. 1.) nochtans eenigsins merkelijk/ gelijk somtijdts zedigheidt zal bleuzinge maaken/ en wederom het zal zoeken te verbergen/ wanneer het nauwlijks te doen is. Hier meinen wy/ dat teerheidt/ schaamagtigheidt/ zedigheidt in geestelijke dingen/ en root worden voor Godt verstaan wordt. Christi Bruydt heeft een teerheidt/ die ras aangedaan is met het ongelijk dat hem geschiedt/ zy voelt het lichtelijk: en dit wordt gestelt tegen onbeschaamtheidt en een hoeren-voorhooft/ 't welk niet beschaamt kan worden; boven 't welk aan Christus niets meer mishaagt/ en zijn Bruydt min past. Hier is de slaap des hoofts niet hard/ gelijk een voorhooft dat van koper is/ maar gelijk een stuk van een granaat-appel/ in tegenstelling daar van; hier is zy niet onbeschaamelijk uitgestrekt/ maar binnen de vlechten bedekt/ en niet schaamteloos/ als niet kunnende root worden/ maar geverwt (om zo te spreeken) met schaamten en schaamroodtheidt/ 't welk hoewel zy zoeken te verbergen/ nochtans in haar blijkt. En dewijl deze toepassing in zich zelven veylig is/ en wel voeght op het oogmerk ('t welk toont/ waar in Christus vermaakt is in haar.) En dewijl dit een voornaam deel van haar schoonheid is/ en ook passende op

den lof/ zo meugen wy zonder gevaar hier op staan; want zonder dit zoude zy zo lieffelijk niet zijn. Nu wy kunnen ligt begrijpen/ dat deze tederheidt/ zedigheidt ofte schaamrootheidt geen natuurlijke gave is/ die in den wandel van den eenen mensch tegen den anderen blijkt; maar 't is een zaligmakende genade/ die sonderling te vinden is in den handel der geloovige voor Christus/ als zijnde haar Heer en man/ en zy vertoont zich in de geloovige in deze ofte diergelijke stappen. 1. Datze ras beschuldigt zijn/ wegens iets dat als zonde daar uit ziet. 2. Datze lichtelijk met beschuldigingen en swakheden/ die in haar zijn/ aangedaan zijn. 3. Dat zy die schande rekenen/ als dingen die qualijk staan. 4. Datze niet vast daar aan houden/ noch aan haaren wil/ noch met Christus in eenige zaak disputeeren/ maar ligtelijk zich onttrekken van te verschijnen tot haar bescherming/ als het ware/ en het schande rekenen/ in eenige zonde gevat/ of in misslaghen ontrent hem gevonden te worden. 5. Datse spaarzaam zijn in te spreeken van iets/ dat strekt tot lof van haar zelven, of in haar eygen eer te zoeken. Dit zijn prijsselijke dingen in een geloovige/ ende zy doen hem 'er uit zien als een stuk van een granaat-appel/ met roode ende witte kernen. En het toont wat'er spruyt uit dien/ dat de geloovige op haar eygen handelingen zien/ als zy die opneemen/ en zien/ wat verkeert/ wat regt was/ ende geen recht is/ hoe verkeert in zo veel dingen ende wegen; waar op gelijk altijdt eenige oprechtigheidt volgt/ zo is 'er ook altijdt eenige schaamte en heylig roodt worden; ende dit is steedts en als 't ware/ natuurlijk by haar/ altijdt roodt te worden/ als zy op haar zelven zien.

Ten anderen, deze lof/ dat haar slaap is binnen haar vlechten, geeft te kennen/ dat Christi Bruydt roodt werdt/ als 't niemant ziet/ en om 't geen niemant en ziet. En ook dat zy niet en zoekt/ haar bewerkingen

te

openbaaren/ maar zy dekt die zediglijk toe; nochtans de bewijzen van die alle blijken/ ende zijn lieffelijk. Merkt aan. 1. Schaamte of matigheidt past een geloovige of Christi Bruydt uitstekende wel. 1 Tim. 2. vers 9. 2. Inwendige hert-schaamte/ als wy op ons zelven zien voor Godt/ is de beste beproeving van waare teerheidt. 3. Een geloovige zal veel beschaamende vertooningen van hem zelven hebben/ en zal geen hy ziet veel schaamte achten/ waar van de weereldt noit kennis zal hebben. 4. Deze genade van zelfs-walging/ en heylige schaamroot-wording/ word van Christus veel op-gemerkt/ en zeer byzonder van hem aangetekent; hoewel zy zeer verborghen is van andere.

Vers 4. Uwen hals is als Davids tooren, die gebouwt is tot ophanging van wapentuyg, daar duyzent rondassen aan hangen, altemaal zijnde schilden der helden.

HEt zesde dat in de Bruydt geprezen wordt/ is haaren hals. Den hals als zy frap en recht op is/ doet veel toe tot de schoonheidt van een persoon/ en zy is van de natuur geplaatst/ als een uitmuntender en wezentlijker deel van 't lichaam/ dan de oogen/ voeten/ lippen/ enz. of eenig ander deel/ dat hier genoemt wordt; want het is dat gene waar door 't hooft en 't lichaam samen vereenigt zijn. De lof daar van is/ datse is gelijk den tooren Davids. Op wat byzondere plaats dit ziet/ is zwaar te zeggen; misschien is 't dat gene daar van staat Neh. 3. vers 16. 19. 25. genoemt den toorn der helden/ ofte het wapen-huys. 't Schijnt dat daar door te kennen gegeven word eenige sterkte van David gebouwt/ die uitnemende schoon en sterk was/ dewelke mach gebruykt zijn/ om

wa-

wapenen in te bewaaren/ door tijden van gevaar / gelijk de volgende woorden schijnen mede te brenghen.

Ten anderen, dezen toren wordt byzonderder verklaart. 1. Van 't eynd en gebruyk / waar toe zy gestelt was/ zy was gebouwt tot een wapen-huys, op dat de lieden met wapenen voorzien mochten worden in tijdt van noodt. 2. 't verschot van wapenen daar op geleght/ wordt hier voorgestelt / daar duyzendt rondassen aan hangen/ alle zijnde schilden der helden/ dat is/ zy is byzonder met beschermende wapenen gelijk schilden zijn/ verzien (want den oorlog der geloovige is meest beschermende) maar ook met een menigte van die / in getale een duyzendt/ en van hoedanigheit voortreflijk/ en zulke/ die de helden plegen te gebruyken.

Zo wy den hals hier aanzien in opzicht van haar gebruyk / zo geeftze te kennen de krachtige oeffening van de genade des geloofs/ want 't geloof is 't geen / waar door een geloovige met Christus het hooft vereenigt wordt; 't geloof is 't geen haar sterkt / en 't is haar wapen-huys/ verziende haar met schilden / dewijle het haar verzorgt uit Christi volheidt / die in de beloften bevat is/ welke beloften (of liever Christus in de zelve) gebruykt zijnde door 't geloof / zijn tot bescherming van een geloovige/ tegen beschuldigingen / tentatien moet-beneemingen enz. als zo veel voortreflijke schilden; Daarom wordt 't genoemt/ Eph. 6. v. 16. de schild des geloofs , en tot haar bewaaring wordt het aangeprezen boven alle d'andere geestelijke wapentuygen. En dewijle dit is der geloovigen groote scherm/ en zonderling strekken tot haar lof / als het in levendige oeffening is / zo kan deze gelijkenis niet wel ergens anders op toegepast worden.

Merkt aan. 1. 't Geloof in oeffening is een merkelijke scherm voor een geloovige/ tegen alle aanvallen

de verzoekingen / daar is geen zulken schildt als
geloof is / yeder belofte ende yeder eygenschap in
Godt is als een schildt / voor de gene die de genade des
geloofs daar op oeffenen. 2. Het geloof daar op ge-
oeffent is uitnemende welbehaaglijk aan Jesus Chri-
stus. 3. Dat alle geloovige haar wapenen hebben uit
een wapen-huys / daar is maar een magazijn voor
haar alle / te weeten 't geloof / zich oeffenende op Chri-
sti volheidt. 4. 't Geloof zal noit een rondas ont-
breeken / daar zijn 'er duyzendt opgeleyt in een maga-
zijn / ten gebruyke der geloovige. 5. Hy is de man-
haftigste heldt / die meest is in de oeffening en in 't ge-
bruyken van 't geloof. 6. 't Geloof is die genade die
een mensch heldachtig ende overwinner maakt / ge-
lijk dat de gansche wolke der getuygen Heb. 11. be-
wijst.

Wederom / indien wy den hals aanmerken / zo als
die hier gepreezen wordt / als zijnde gelijk een toorn in
rechtigheidt en steylte / zo betekent zy een gerust / stil
gemoedt / ende een vrymoedige kloekheidt in 't doen
en lijden / in welken zin het staat tegen 't hangen van
't hooft / 't welk moedeloosheidt te kennen geeft; En
gelijk een uitgestrekten hals in een vleeschlijke zin bete-
kent trotsheidt ende hoogmoedt / Iesa. 3. vers 16. zo
hier in een heylige en geestelijke zin / geeft het te ken-
nen blijmoedicheit en vertrouwēde heylige stoutticheit /
die van den geest der aanneming komt; en die vloeyt
en volgt achter de oeffening des geloofs / zijnde gevе-
stigt en vast gestelt op den Heere en zijn woordt / tegen
alle uitkomsten / Psal. 112. vers 7. Stout in plichten
te oeffenen / en manhaftig in lijden en in eenige swarig-
heden te ondergaan. Zo dan / dit is geen kleyne lof /
die Christus aan zijn Bruydt geeft / en het bestaat wel
met die heylige roodt-wording / schaamte en matig-
heidt / waar over zy in 't voorige vers gepreezen was.

Vers 5. Uwe twe borsten zijn gelijk twe welpen, twelingen van een Rhee, die onder de lelien weyden.

HEt zevende ofte laatste deel/ dat in de Bruydt geprezen wordt/ is haare twe borsten. Tot opklaaring van deze gelijkenis moeten wy aanmerken. 1. Dat de borsten in de natuur zijn een deel van de frayigheidt des lichaams/ Ezech. 16. vers 7. 2. Zy zijn nuttig/ om andere te zuygen en voedsel te geven. 3. Zy betekenen de warmte der genegentheden en lieffelijkheidt/ gelijk Spreuk. 5. vers 19. laat u haare borsten t' allen tijde verzadigen, en als de Bruyt Kap. 1. vers 13. haar genegentheidt tot Christus uitdrukt/ zegtze/ hy zal tussen mijne borsten vernachten, en zo is de kuysche en geliefde Bruyd het wijf van den boezem/ en zo wordt Christus de zoone van Godts liefde ofte van zijn boezem genoemt. Hierom oordeelen wy dat deze dingen hier verstaan worden. 1. De bequaamheidt van een geloovige/ om andere te stichten/ en dat geloovige zijn in een stant/ dewelke past op een getroude vrouw/ ofte moeder/ die kinderen voortbrengt ende borsten heeft/ om die te voeden/ en zo wort hier tegen gestelt/ geen borsten te hebben. Kap. 8. v. 8. Een geloovige is als het ware een voedtster met borsten/ bequaam gemaakt om andere te stichten. 2. Dat het een byzonder cieraat voor de belijdenis der geloovige is/ datse in staat zijn/ om andere nuttig te zijn tot haar stichting. En het darde dat hier verstaan wordt/ is der geloovigen warme genegentheidt ende vriendelijkheidt tegen Christus ende de gene die zijne zijn/ nemende hem ende haar/ als het ware/ in haaren boezem. De geloovige heeft warme genegentheidt/ om haar daar in te ontfangen. En twe borsten wor-
den 'er

en 'er genoemt/ om te toonen dat'er geen gebrek is in de uitbreyding / maar beyde haar borsten zijn in een goede staat / en altijdt vaerdig in liefde om mede te deylen 't geen zy hebben/ tot anderer stichting.

De lof is in twee trappen/ waar van elk is geschikt/ tot verder uitbreyding van den lof. De eerste is/ zy zijn gelijk twe Rheen, die lieffelijk en aangenaam zijn. Spreuk. 5. vers 19. (die te vooren meermaal zijn genoemt/ en gelijk jonge Rheen, ofte welpen, om dat die lieffelijkst zijn / en passen best tot een gelijkenis/ om de schoonheidt van dat deel des lichaams voor te stellen; zy zijn gelijk jonge Rheen / niet te dik / want als de borsten te dik zijn/ zo is 't een leelijkheidt / en zo mede/ als de privaate stichting haar waare paalen te buyten gaat/ zo is zy niet prijsselijk ofte lieffelijk; En deze Rheen by de welke haar borsten vergeleken worden/ zijn tweelingen, 't welk toont een evengelijkheidt en proportie in haar liefde tot Godt/ en tot andere/ gevende elk haar eygen plaats/ en houdende haar liefde tot de schepselen in de rechte onderstellinge; en ook haar mede deelen van haar liefde aan andere in vermaaningen/en bestraffingen enz. evengelijkelijk/houdende een proportie in alles.

Het twede deel van de lof is/zy weyden onder de lelien; gelijk Rheen haar vermaaklijkheidt niet lang zouden houden/ indien zy niet en weydeden; ja indien de weyde niet goet was; zo moeten deze wel vermaaklijk zijn en nuttig/ dewijl zy weyden/ en dat niet in een woestijne/ maar onder de lelien; 't welk toont/ dat gelovige/ in zich te bequaamen en te verzien / om tot stichting van ander te kunnen toebrengen / haar voordeel en stichting niet en verzuymen/ maar weyden op een goede weyde/ waar door zy bequaamer worden / om andere nuttig te zijn.

Door te weyden wordt in dit Liedt verstaan 1. in zulken plaats tegenwoordig te zijn/ gelijk Kap. 2. v. 16.

2. Dat te gebruyken / 't welk voedsel is tot onderhoudt des levens. 3. Zich te vermaaken in een zaak tot voldoening der genegentheden. Voorts door de Bruydts borsten zijnde gelijk Rhëen die onder de lelien weyden, kunnen dry dingen verstaan worden. 1. Voor zo veel deze uitdrukking ziet op Christi weyden (om zo te spreeken) want hy wordt gezeydt te weyden onder die lelien, Kap. 2. vers 16. en zo zegt het / dat de geloovige gaern weydet in Christi gezelschap / en waar hy is. En 2. Dat dit maakt / dat der geloovige borsten uitloopen tot andere / datse veel met hem in zijn gezelschap zijn. 3. Voor zo veel het ziet op de geloovige / die lelien genaamt worden Kap. 2. vers 16. ende Kap. 6. vers 2. En zo zegt het / 1. Dat alle geloovige maar een weyde hebben / zy weyden samen gelijk eene kudde 2. Dat de eene geloovige geern en metvermaak is in 't geselschap van den anderen; zy zijn de voortreflijke en de lelien van de aarde / haar lust is by haar. En 3. Dat dit een geloovigens wasdom helpt / en hem bequaam maakt / om nuttig te zijn / tot stichting van andere / dat hy wel gebruykt de geestelijke gemeenschap met andere geloovige. 4. Voor zo veel 't op Christus zelf ziet / die een lelie genaamt wordt / Kap. 2. vers 1. en zijn lippen worden gezeydt te zijn gelijk lelien, druppende enz. Kap. 5. vers 13. waar door voorgestelt wordt / zijn woord / belofte / ingestelde Godsdiensten / enz. En zo geeft het te verstaan 1. Dat Christus en zijn woord is 't groote en voornaame voedsel / waar op de geloovighe leven / dat is haar eygen weyde; de onvervalste melk des woords in te drinken / dat is haar spijs en drank. 2. Dat veel gemeinschap met Christus in het woort / jemant bequaam maakt om zeer nuttig aan andere te zijn. In somma / het zeght 1. Dat een geloovighe geen enkelen nieuwling is / maar dat hy borsten heeft / die melk en voedsel aan andere geven. 2. Dat een ge-

loo-

wobighe een goede weyde heeft / om op te weyden. ... Dat der geloobigen borsten uitloopen aan andere / na dat zy zelfs zich weyden / indien zy zelfs honger lijden / andere zullen door haar niet gesticht worden; indien zy zelfs op windt en ydele begrippen weyden / 't zal geen gezondt voedtsel zijn / dat andere van haar zullen ontfangen. 4. Dat het aan Christus vermaaklijk en aangenaam is / als een geloobige zo mededeelt aan andere / 't geen hy ontfangen heeft / dat hy zich steedts op Christus zelfs weydt; en niet en leeft op 't geen hy alreeds ontfangen heeft.

Vers 6. Tot dat dien dagh aankomt en de schaduwen vlieden, zal ik gaan tot den myrrhe berg, ende tot den wierook-heuvel.

DE woorden in dit zelfde vers drukken uit de tweede wijze / hoe Christus zijn achting ontrent zijn Bruydt te kennen geeft; hy is zo met haar schoonheidt aangedaan / dat hy haar zegt / dat hy niet kan na laaten / haar geselschap te hanteeren / en haar gebeden te beantwoorden. Want dit vers vergelijkende met vers 17. Kap. 2. zo vinden wy het een klaar antwoordt van haar bede / die zy daar dede. De woorden bevatten. 1. Een belofte 2. Een gezette tijdt tot de verrichting van de zelve / toonende de duuring van zijn uitvoering.

Eerst, de belofte is / ik zal gaan tot den myrrhe berg, en tot den wierook heuvel. Hier door wordt in 't algemeen niet verstaan een ontrekking van Christus / ofte een opsluyten van hem zelven in den Hemel van haar af; want dat komt niet over een met 't oogmerk / 't welk is te tonen / hoe hy haar lieft en troost / ook zal dat geen antwoort op haer gebed zijn / maer in tegendeel / 't moet dan te kennen geven een trosteliјke daat van Christus / bewijs gevende van zijn genegentheit t'haarwaarts /

tot haar vertroosting / dewelke wy oordeelen te zijn een belofte van zyn tegenwoordigheidt by haar/ tot den eynde vande wereldt. Door een berg wordt dikmaal de gemeinte verstaan (gelijk Jesa. 2. v. 1. en Mich. 4. v. 1.) zo genoemt wegens haar duuring en vastigheidt / om welk af te beelden den tempel gebouwt was op den berg Moria; en zy wordt genoemt/ een myrrhen berg!, en wierook-heuvel, om deze eenen berg (die in 't enkel getal is) te onderscheyden van de bergen / ofte uitstekentheden in de wereldt / hier na genoemt vers 8. die veele zijn. Het is een zoeten berg/ niet van luypaarden maar van myrrhe en wierook, dit waren specereyen / die in den ceremonieelen gods-dienst veel gebruykt zijn/ Exod. 30. vers 23. 24. en betekende de kostelijkheidt en welriekentheydt van de genaden van Gods volk/ en van haar gebeden/ Psal. 141. vers 2. mijn gebedt wordt gestelt als reukwerk voor uw aangezigt. enz. Hier wordt dan die plaats van de wereldt verstaan (naamlijk de gemeinte) alwaar de genaden van Gods volk uitvloeyen; en haar gebeden (als aangenaame offerhanden) tot hem op gebracht worden; En zo beantwoordt die het oogmerk / en 't is gestelt tegen de bergen van de wereldt / verhaalt in 't achtste vers. De Kerk wordt genoemt een Myrrhen berg, en wierook-heuvel, om dat het de plaats is / alwaar de genaden hier door betekent/ te vinden zijn; alleen in de geloovige zijn die genaden overvloedig. 2. Om dat zy aldaar overvloeyen in gebeden/ in lof-zeggingen / die voor hem opgaan; als reukwerk van een plaats. 3. Om dat hy zo vriendelijk haar plichten aanneemt/ datse hem behaaglijk zijn / en hy heeft vermaak / om onder haar te rusten / boven alle andere plaatsen; als zijnde een Myrrhe-berg, in welken opzichte 't huys Godts een huys des gebedts genoemt wordt / dewijl de oeffening van die plicht menigmaal daar geschiet.

Het twede is de gezette tijd tot de uitwerking van

ze belofte / in deze woorden/ tot dat dien dag aankomt, en de schaduwen vlieden, ik zal gaan (zegt hy) t den myrrhe-berg, tot dien dagh. De zin is/ onder le plaatsen van de werelt/ is de gemeinte de plaats/ aar in ik verkieze te verblijven / naamlijk / met geloovige/ die overvloeyen in de oeffening van genade en an 't gebedt; zy zullen mijn tegenwoordigheidt niet missen; want daar zal ik blijven/ tot dat den eeuwigen ag van onmidlijke gemeinschap met haar aanbreekt. En zo dient dit tot de troost van de Bruydt; ghy mijn Bruydt (zegt hy) meugt mijn gezelschap verwachten/ n de aanneming van uw gebeden (die als reukwerk door my zijn) tot dat dien dag komt / gelijk ghy begeert. Alwaar wy kunnen zien (behalven dat over deze uitdrukking gesprooken is/ Kap. 2. v. 17.) 1. Dat Christus zijn antwoorden gelijkformig maakt met onze gebeden; en maakt d'eene zo uitgebreydt / als de andere; den tijdt die zy zettede/ is de gene/ die hy aanneemt. 2. Zijn verhoozen van een gebedt geeft aan zijn volk grondt/ dat hy alle haar gebeden zal hoozen; en zo wordt hy genoemt onbepaaldelijk de hoorder van 't gebedt Psal. 65. vers 3. En dat is de reden/ waarom hy niet en zeydt dat hy tot haar zal keeren / 't welk zoude zien op dat eene gebedt/ Kap. 2. vers 17.) maar hy zegt / hy zal gaan tot den wierook-heuvel, 't welk ziet op alle haar gebeden; en zo is zijn antwoordt meer uitgebreyd/ dan de byzondere zaak die verzogt was/ 't welk toont. 3. Dat gelijk Christus zijn antwoorden aan de geloovige niet en zal verkleynen/ en die minder maaken/ dan haar gebeden / zo zal hy die menigmaal verwyden / en maaken die uitgebreyder dan haar gebeden.

Verder/ daar uit dat hy de geloovige zulken naam geeft van de wierook-heuvel, 't welk op een byzondere wijze is/ met opzicht op haar gebeden/ Merkt aan. 1. Dat geloovige zeer dikwils mosten weezen in 't gebedt/

bedt/ gelijk een heudel die oberbloeyende is van wierook. 2. Dat Christi tegenwoordigheidt altijdt te vinden is waar deze geestelijke offeranden van gebeden ende lofzeggingen oberbloedig zijn; want alwaar hy hem zelven een altaar heeft gebouwt/ ende zijnen Name gedachtig is, daar zal hy komen, en zijn volk zegenen. Exod. 20. vers 24. Wederom. Dat hy dit by wege van belofte voorstelt/ dat geeft ons grondt om op te merken. 1. Dat zelfs ons gevoelen van Christi tegenwoordigheidt is in en door een belofte; en het is de belofte daar van/ die de geloovige zou troosten en voldoē/ zelfs als 't gevoelen weg is/ een voor en tijt niet genooten wordt/ gelijk Ioh. 14. v. 21. 23. 2. Christus bepaalt zich niet aan eenige anderen bepaalden dagh/ om het vervullen en volbrengen van zijn beloften te laaten duuren/ dan aan dien tijdt/ wanneer de geloovige in de bezitting van 't geen belooft is/ zullen in gebracht zijn/ want ik zal uwe begeerte geven (zegt hy) tot dat den dagh aankome enz. dat is/ tot dat de groote dagh komt/ zal ik dezer kours met de geloovige houden. 3. Christi belofte van dat hy komen zal/ en dat hy zulks verzekert/ is een van de grotste bewijzen van liefde/ die hy zijn volk kan verleenen; 4. Daar is geen gezelschap of plaats (om zo te spreken) dan de gemeinte/ ende geen persoon in de gemeente/ dan zulke/ die oberbloeyen in geestelijke offerhanden/ die een belofte hebben van Christi tegenwoordigheidt. 5. Christus wil/ dat de gedachten van het eeuwige leven/ en van de gemeenzame genieting van hem zelf/ in zijn Bruydt zullen onderhouden worden/ en hy wil datze zal bevestight zijn in 't geloof van dien/ en daarom is hier een byzonder verhaal van de bepaalde tijdt/ daar van gewach gemaakt is/ Kap. 2. vers 17. 6. Hy wilde door dit verhaal ook uitdrukken/ dat hy eenigsins verlangt na dien dag van de voltrekking van het Houwelijk/ zo wel als zy doet/ en dat hy geern wilde/ dat alle

schadu-

haduwen tussen hem en haar wech waren/ 't welk
er dient (om haar te versterken in 't geloof van
en / ende om haar te troosten tot dat het komt.

ers 7. Geheel zijt ghy schoone, mijne vriendinne, ende daar is geen gebrek aan u.

DIt vers bevat het laatste deel van den lof/ die
Christus aan zijn Bruydt geeft/ en 't is het oog-
merk van alles; waar door hy / hebbende van
enige byzondere deelen gesprooken/ nu alleen in 't ge-
meen opgadert. 1. Stelliger wijze uitgedrukt/ geheel
zijt ghy schoone, mijn vriendinne, en dan 2. ontken-
nender wijze / daar is geen gebrek aan u. De reden
waarom hy dus in 't algemeen / haar lof opsluyt / is
om te toonen / dat zijn nalaaten van de rest van haar
eden op te tellen/ niet en was / van wegen eenig ge-
brek/ dat in haar was/ ofte als of zijn aanraaken van
eenige byzonderheden was / om alleen die deelen te
prijzen/ maar om dit in 't algemeen te toonen/ dat alle
haar deelen zo wel die niet genaamt waren/ als de ge-
naamde/ lieffelijk waren

Deze algemeene lof is niet te verstaan in een paap-
sche zin/ als of zy geen zonde hadt gehadt; want dat
komt niet over een met andere uitdrukkelijke texten /
noch met dit lied/ alwaar zy haar fauten verhaalt ge-
lijk Kap. 1. v. 6. en Kap. 3. v. 1. Kap. 5. v. 2. 3. En ook deze
lof past op alle geloovige/ die nochtans van haar zelfs
niet erkent worden volmaakt te zijn. Ook moet het
niet genoomen worden in den zin van de Antinomi,
dat is/ wet-bestrijders/ als of haar zonden en feylen
geen zonde voor haar waren / en haar niet en besmet-
teden. Want 1. Dat kan niet bestaan met de natuur
van de zonde; noch 2. met de belijdenissen en het be-
klag van de Bruydt in dit liedt; noch 3. met het tegen-

 woor-

woordigh oogmerk/'t welk is de Bruydts schoonheid te toonen: En hy prijst haar schoonheidt zo hooglijk/ niet om dat haar zonden geen zonden in haar waren/ gelijk zy in andere waren; maar om dat haar genaden lieffelyker waren/ die in andere niet te vinden waren. Hierom wordt hier gestaan op de byzondere deelen van dit nieuwe schepsel/ofte van de inklevende heyligheidt/ tot bewijs hier van. Verder/ deze lof paste op de geloovige/ voor dat Christus in den vleesche quam. En deze liefde-bevestiging/ geheel zijt ghy schoone, is waar van de Bruydt in deze vier opzichten; Voor eerst, in opzicht van de rechtvaerdigmaking en vryspreeking/ zo is zy reyn/ hoewel zy in andere opzigten noch van node heeft gewassen te worden/ Ioh. 15. v. 3. ghy lieden zijt rein door het woordt dat ik tot u gesproken heb. nochtans hadden zy van node/ haar voeten te wassen. Aldus is een geloovige in een gerechtvaerdigde staat/ ende wettisch reyn en schoon/ zo dat'er geen zonde hem toegerekent wordt/ ofte in hem te vinden is/ tot zijn veroordeeling/ dewijl de Heere dezelve vergeven heeft/ Jerem. 50. vers 20. Ten tweden, het is waar in opzicht van heyligmaking en in heyligheidt; zy zijn geheel schoon/ dat is/ zy zijn geheel vernieuwt/ geen deel is'er of het is schoon/ in opzicht van Godts genade (hoewel het in de trappen niet volmaakt is.) Aldus waar de genade waarachtig is/ daar wordtze uitgestrekt door den geheelen mensch/ ende maakt een algemeene verandering. Ten darden. Het is waar/ in opzicht van Christi aenneming/ en zo/ alwaar oprechtigheidt in de wijze is/ aldaar overziet hy en gaat voorby veele vlekken/ aldus zijt ghy geheel schoon. dat is/ in mijn achting zijt ghy zo/ ik rekene uwe vlekken niet/ maar achte u als of ghy geen smet hadt; Christus is geen harde uit legger van zijn volks daaden; en alwaar oprechtigheid is/ en geen vlekken/ die niet bestaan kunnen met den staat der kin-

de-

ren/ Deut. 32. vers 2. zal hy haar rekenen/ als of'er
nsch geene waren. Ten vierden, het is waar van
hristi Bruydt/ datse is geheel schoon/ in opzicht van
hristi dessein/ hy zal haar ten laatsten maaken zon-
er vlek, ofte rimpel, ofte iets diergelijks Eph. 5. v. 25.
13. En van wegen de zekerheidt daar van/ wordt
et haar nu al toegepast/ als zijnde alreedts in de be-
itting van dien in haar hooft/ in welken zy gezet is
n de hemelsche plaatsen. Hier uit kunnen wy zien
. De oprechte geloovige/ eer alles gedaan is/ zal ten
ollen schoon en zonder vlek gemaakt worden. 2. Chri-
tus legt dikmaals een opregt geloovigens daden uit
a zijn eygen herts voorneemen en dessein/ in welken
pzichte zy veele benaamingen krijgen die anders op
haar tegenwoordige staat niet en passen/ en de geloo-
vige zelf meugen ook alzo eeniger wijze rekenen. In-
dien alles wierdt samen gestelt/ het zou een groote
zaak voor een geloovige zijn/ deze woorden te vatten
en aan te grijpen/ als tot hem in 't byzonder gesproo-
ken/ uit Christi mondt/ ghy/ ja ghy zijt schoon; En
zonder dit zullen zy haar luister missen; want zeker-
lijk Christus spreekt in de zaake zelfs zo tot sommige/
ende hy laat toe/ dat zy zouden gelooven/ dat hy zo
tot haar spreekt.

Vers 8. By my van den Libanon af, ô Bruyd, komt
by my van den Libanon af; ziet van den top van
Amana, van den top Semirs en Hermons, van de
wooningen der Leeuwinnen, van de bergen der
Luypaarden.

VAn dit vers af tot het 16. vers volgt een twede
wijze/ op welke de Bruydegom zijn liefde open-
baart aan zijn Bruydt/ in andere dry stappen.
1. Hy geeft haar een vriendelijke nodiging en roeping

vers 8. 2. Hy toont haar hoe hy met haar liefde opgenoomen was/ en eeniger wijze niet konde missen de genietinge van dien/ vers 9. 10. 3. Op deze gelegentheidt gaat hy voort tot een nieuwe lof van haar. En alle deze zijn wonderlijk/ aangemerkt zijnde als van hem gesprooken.

De nodiging in dit 8. vers. behalven den titel die hy haar geeft (welke wy inneemen als een beweeghreden) heeft dry deelen. 1. Den staat waar in de Bruydt was/ wordt voorgestelt; en die is bevat in de paal/ waar van zy geroepen wordt; 2. De pligt haar opgeleyt/ beslooten in de paal/ waar toe zy geroepen wordt. 3. De beweegredenen/ die haar dringen en overreden/ om daar gehoorzaamheydt aan te geven.

Eerst, Het paal-teken waar zy geroepen wordt/ krijgt verscheyde naamen 1. Libanon. 2. Amana. 3. Senir en Hermon. 4. de wooningen der Leeuwinnen, en de berg der Luypaarden, dewelke bygevoegt worden tot verklaaring van de voorige. Libanon is een bergh/ dikwils verhaalt in de Schrift/ lieflijk van schoonheidt/ en daarom wordt 'er Christi aangezicht by vergeleken/ Kap. 5. v. 15. Mozes wenste dat goede gebergte den Libanon te zien/ Deut. 3. vers 25. Het was nuttig door het Cederen houdt/ en zoet in reuk door de bloemen/ die 'er op groeyden/ vers 11. en Hos. 14. vers 7. Het was aan de Noort-zyde van Kanaan, een heerlijke plaats Iesa. 35. v. 2. Daarom bouwde Salomon zijn huys van vermaak aldaar in 't woudt van de Libanon, gelijk zommige meinen/ hoewel andere meinen/ dat het gebouwt was te Jeruzalem, en de naam krijgt van het woudt Libanons, wegens desselfs vermaaklijkheidt. Wat belangt Amana, wy leezen daar niet van/ ten zy het zy 't geen 2 Kon. 5. v. 12. genoemt wordt Abaria, maar aan de kant/ Amana. Het schijnt/ dat die rivier/ waar van daar gesprooken

wordt

wordt/ daar uit vloeyde/ dewelke zijnde vermaaklijk/
an Naaman verheven wordt boven de Jordaane waar
de Propheet hem ordineerde zich te wassen. Verder/
Senir en Hermon waren twe bergen (ofte twe toppen
van eenen berg) waar van staat Deut. 3. vers 9. aan
d'over-zyde van de Jordaan, vermaaklijk en vrucht-
baar/ en van de welke zy het landt Kanaan konden
zien/ eer zy over de Jordaan gingen/ en die gewon-
nen waren van Og den Koning van Bazan. De top-
pen worden ook hier verhaalt/ om te toonen haar
hooghten/ en zy wordt hier gestelt te zijn op de top der
selve; Eyndelijk/ daar staat by/ van de wooningen
der Leeuwen, van de bergen der Luypaarden, niet aan-
wijzende eenige nieuwe plaats/ maar dat leeuwen en
luypaarden dikwils plachten te zijn op de bergen/ en
't schijnt ook op deze/ niet tegenstaande al haar schoon-
heidt/ daarom worden de bergen genoemt roof bergen
Psal. 76. vers 5. om dat wilde beesten/ die gewoon zijn
roof te maaken/ menigmaal zich daar op onthieuwen.
Daar is iets Hab. 2. vers 17. 't welk dit bevestigt/
alwaar 't gevelt van Libanon, en de verwoesting der
beesten verhaalt wordt/ voor uit stellende/ dat aldaar
beesten gewoon zijn geweldelijk te rooven.

Door deze bergen hier/ oordeelen wy dat verstaan
worden/ de uitstekenste/ uitnemenste ende doortreflijk-
ste voldoeninge/ die onder de schepselen te vinden zijn/
waar in de menschen van de wereldt zich vermaa-
ken/ die dikmaalen by verscheurende beesten vergele-
ken worden; en de reden is/ want het is iets 't welk
begrepen wordt voortreflijk te zijn; dat hier door de
beschrijving wordt in gewikkelt/ nochtans zodanig/
dat het geen ware voortreflijkheidt in zich heeft; daar-
om wordt'er de Bruydt afgeroepen/ en belast/ daar
over te zien/ zelfs als 't op zijn hoogste is/ en het te
laaten aan de menschen van de wereldt/ welker deel
eygentlijk deze hoogten en treflijkheden zijn; want zy

hebben geen ander te genieten / of te wachten. Door Leeuwen en Luypaarden verstaan wy gierige/ wereltsche menschen/ die de wereldt najagen tot verderf van haar zelven en andere/ zo worden zy dikmaal genoemt in de Schrift / Psal. 57. vers 5. 1. wegens haar verslindende onverzaadelijke natuur/die noit kan genoeg hebben/ maar altijdt pleegt te rooven op andere, 2. wegens haar onredelijke beestige natuur / zijnde in haaren weg meer gelijk onredelike beesten, dan menschen Psal. 49. vers 21, 3. Dan wegen haar boosaardige natuur/ dewijl zy altijdts de vroome beschadigen die onder haar zijn. Wederom / deze hoogten en voortreflijkheden van de wereldt worden genoemt de woningen en bergen van deze beesten. 1. Om dat de godlooze dikmaal het grootste deel van die dingen hebben/ en nergens meer recht aan hebben / haar deel is in deze wereldt/ Psal. 17. vers 14. 2. Dewijl zy daar in rusten/ en niet meer zoeken / gelijk de leeuwen in haare hoolen. Deze bergen dan zijn de voortreflijkheden van de schepselen ; om welker genieting de menschen dikwils groot gewelt gebruyken / daarom worden zy genoemt Roofbergen, Psal. 76. vers 5. als hebbende zulke beesten als wreede menschen in zich verborghen leggende / boven welke Godt (die het deel van zijn volk is) aldaar gezeydt wordt te zijn verre doorluchtiger en heerlijker ; en zo worden deze bergen hier gestelt tegen den myrrhe-berg, vers 6. alwaar Christus zijn verblijf-plaats heeft.

Ten anderen, de Kerk (wiens staat en geval voor uit gestelt wordt / natuurlijk de zelve te zijn met de menschen van de wereldt) wordt geroepen van dezen haaren natuurlijken staat/en van de overblijfselen van zulken gestalte in twee woorden. 1. Komt, verlaat die/ zegt hy/en komt met my/'t welk is 't zelve staat Kap. 2. vers 10. staat op en komt, te kennen gevende de oeffening des geloofs in hem/ en het vermaaken van haar zel-

...aven in de gemeinschap met hem (gelijk de Bruydt
...u doen met haar man) ende een ontrekking van 't
...rt uit deze geschapene dingen/ waar in de menschen
...an de werelt haar zaligheidt zochten. 2. Het ande-
... woordt is/ ziet van den top van deze; welk woordt
...lk het geloof voorstelt/ gelijk Iesa. 45. vers 22. ziet na
...y toe enz. En van die af te zien betekent haar ophef-
...ng van haar genegentheden hooger / dan de hoogste
...oortreflijkheden der aarde/ ja na den Hemel/en na de
...enieting van Christus/ Col. 3. v. 1. 2. En zo geeft het
...e verstaan/ dat zy niet moet zien op 't geen tegenwoor-
...ig is/ maar op 't geen niet gezien wordt / en komen-
...e is/ 't welk door 't geloof gekent en beseft wordt; En
...it moet geschieden/ door over den top van de hoogste
...eschapene heerlijkheden heen te zien. Nu dit woordt
...p het voorige gevoegt zijnde / toont / dat als zy niet
...unnen komen / zy zien moeten / en dat haar gezicht
...iet moet gevestigt zijn op geschaapene dingen / als
...haar voorwerp/ maar hooger opgaan moet / gelijk de
...Israeliten van die bergen / Hermon en Senir, Ka-
...naan zagen/ met begeerte om daar te zijn.

Merkt aan. 1. De werelt heeft haar eygen lokken-
...de voortreflijkheden / haar hoogten en bergen, waar
...door zy veele zeer vermaaklijk schijnt. 2. De schoon-
...ste geschapene voortreflijkheidt heeft een tastelijk ge-
...brek in zich/ de vermaaklijkste heuvel heeft een wil-
...de leeuw/ die 'er in logeert/ die al 't contentement ver-
...derft / 't welker voor een geloovige is in te vinden / en
God heeft 't zo wyselijk geordineert/ dat ieder wonder-
boom voor haar een worm aan de wortel heeft. 3. dik-
maal zijn de menschen van de wereldt zeer opgenoo-
men met deze geschapene voortreflijkheden/ zy leven
en woonen daar geern in gelijk de beesten in haar hoo-
len/ ende weeten geen hooger desseyn te behertigen /
dan haar zelven te voldoen in geschapene voortreflijk-
heden. Ja 4. geloovige zijn in gevaar / van in deze
zonde

zonde te vallen/ als de dingen in de wereldt wel met haar gaan/ zo zijnze gereedt om daar neer te zitten. Daarom worden zy hier op geroepen/ op dat dit gevaar mocht voor gekomen worden. 5. Toegenegentheidt tot de wereldt/ als de menschen zeer jaagen na winst/ eer/ toejuyching/ of vermaak/ verkeert de menschen in beesten/ en maakt haar onredelijk/ brutaal ende geweldig/ vergetende wat haar voornaame werk/ en einde zoude zijn. 6. Menigmaal is 't geweldt ontrent andere en onderdrukking met veel wreedtheidt/ de vrucht van toegenegentheidt tot de dingen des wereldts/ indien zo een mensch hem zelven kan nuttig zijn hy vraagt 'er niet na/ wien hy verderft. 7. Daar is niets meer onredelijk bitter en wreedt/ dan een wereltsen Atheist/ wiens oogmerken alleen zijn op tijdlijke dingen/ 't zijn leeuwen en luypaarden. 8. Vleeschlijke menschen zijn dikwils door haar nabuurschap by de Heilige/ zeer tot quelling/ even gelijk Leeuwen op een berg. 9. Toegenegentheidt tot de wereldt/ en overdaadt met desselfs verquikkingen/ kan beswaarlijk bestaan met gemeinschap met Christus/ en is zeer onbetaamlijk voor Christi Bruydt/ daarom roept hy haar daar van. 10. Geloovige hebben en moeten hebben een hooger/ edelder en voortreflijker desseyn/ dan de grootste overwinner/ die 'er oit in de wereldt was/ de geloovige is in dezen boven Alexander de Groote, die meer geschapene werelden begeerde/ maar hy ziet over den hoogsten top van die alle henen/ als die kleynachtende/ ende verlangende na iets anders/ 11. Geloovigen behoorden haar gezicht na den Hemel te stieren/ en haar gedachten ende genegentheden behooren voorshands daar gevestigt te zijn/ Col. 3. vers 1. Philipp. 3. vers 20. 21. Haar aangezicht moeste dat heen staan. 12. Het is geloof/ welk na Jesus ziet/ als komende/ wanneer hy voor een tijdt afwezig is/ en als de geloovige daar toe niet kunnen genaken/ datse

atse na hem toe kunnen wandelen en zich bewegen / n mogen zy op hem zien / en gewis Christus die dit ereist / zal het aanneemen tot datmen het andere be- eyke. 13. Menigmaal zijn de menschen in de uitne- nenste deelen van deze wereldt / gelijk als Libanon, Hermon , enz. de wreedtste, ende vleeschlijkste / en Christi Bruydt heeft daar de meeste vyanden / en de minste vrienden. 14. De uitnemenste geschapene verquikkingen / als profijt / eer en vermaak / moeten verloochent en verlaten worden / als Christus roept. 15. Daar is niets daar een geloovige meer moet te- gen waaken (als dat gene / 't welk de gemeinschap met Christus verderft) dan datmen uitneemend ver- genoegen in schepselen neemt. 16. Dikmaal vindmen Christi geselschap zeer zelden in een staat / die over- vloeit in werelts contentement en vermaak; daarom als hy haar zijn tegenwoordigheidt toestaat / zo roept hy haar / om die ten minsten in haar genegentheidt te verlaaten.

Ten darden, om dat hy weet / de werelt is zeer be- tooverende / en de genegentheden van zijn Bruydt zijn niet ras daar van afgespeent (hoewel dit nodig is) daarom dringt hy haar dryzins / om zich in dezen te verloochenen / hem te volgen / 't welk het sommier is van de roeping. Eerst, zeidt hy / ghy zijt mijn Bruydt; 't is het zelve woordt 't welk staat / Ierem. 2. vers 32, kan een Bruydt haar cieraat vergeeten, deze benaaming wordt haar in dit Kapittel dikmaal gegeven / en Kap. 5. vers 1. te kennen gevende. 1. Een houwlijks-bandt en maagschap tussen hem en haar. 2. liefde in hem ter- wyl hy die betrekking erkent / en daar op deel aan haar eyst. 3. Een pligt in haar / om hem als haar Man te erkennen / ende alle haar liefhebbers te verlaaten / dat- ze niet gaa achter iemant hoereeren / gelijk een wijf haar man zoude aankleven / 't is het zelve / dat aange- drongen wordt Psal. 45. vers 11. enz. Mijn Bruydt / zegt

zegt hy/ ghy hebt uw deel niet in de wereldt / daarom komt'er van daan. Ten tweden, Hy dringt aan / met een reden van 't voordeel / van zijn gezelschap/ 't welk zy zoude genieten/ als zy zijn roeping gehoorzaamde. Komt by my (zeidt hy mijn Bruydt/ en dit woordt herhaalt/ komt by my, dat is/ ghy zijt mijne/ en ik ben uw man/ wilje dan niet by my komen. By my, Dit is een wichtige reden / ende geene zal kracht hebben/ in dien deze 't niet en heeft/ Christi gezelschap behoorde krachtiger te zijn/ ende meer te gelden/ om een geloovige aan Christus te verbinden/ dan alle de vermaaklijkheidt van de wereldt kan hebben/ om hem af te leyden / hy is verre voortreflijker dan de roofbergen Psal. 76. v. 5: Daarom is zijn gezelschap te stellen boven die alle. Ten darden, hy brengt een ieder van de ongenoeglijke staat / die zy maar konde hebben in de voortreflijkste dingen van de werelt zonder Christus / het waren maar leeuwen-holen, waar in zy niet konde berusten/ en geensins met haar staat en gelegentheidt over een komende. Hier uit merkt aan. 1. Als Christus en de voortreflijkste dingen in de wereldt tegen malkander staan / zo zal 'er groote ongelijkheidt ende een breedt onderscheidt te zien zijn tussen beide. 2. Hier de gebreklijkheden / die in geschapene voortreflijkheden overvloeyen/ behoorden een geloovige te noodzaaken / om zich na Christus te begeven / daar en is geen voldoening voor hem voor dat hy daar kome. 3. De menschen hebben geen groot verlies/ die haar genegentheden van de wereldt los maaken en die op Christus zetten; het is maar te verlaaten de holen der leeuwen enz. en tot hem te komen/ die voortreflijker is dan alle de Roofbergen.

Wy kunnen ook deze woorden leezen / als een belofte / ghy zult tot my komen. En het oogmerk is hier niet tegen; het zijnde niet min een blijk van Christi liefde/ ende niet min troostelijk voor de gemeinte /

zijn

...n belofte te hebben/dan zijn roeping te hebben: en al-
...zijn roepingen hebben belofte in zich ingewikkelt;
...tide zal 't wel over een komen / en zo is dat gene/ 't
...elk by wege van gebedt is voorgestelt/ Rom.6 v. 12.
...dat de zonde niet en heersche in uw sterflijk lichaam
...Rom. 6. vers 12. neergezet by wege van belofte/ v. 14.
...an dat Kap. De zonde en zal over u niet heer-
...schen.

Vers 9. Ghy hebt my het herte genoomen mijn zu-
ster, ô Bruydt, ghy hebt my het herte genoomen
met een van uwe oogen, met een keten van uwen
hals.

Vers 10. Hoe schoone is uw uitnemende liefde, mij-
ne zuster, ô Bruydt, Hoe veel beter is uw uitne-
mende liefde dan wijn! ende den reuk uwer olyen,
dan alle speceryen.

Alhoewel 't geen Christus gesprooken heeft in 't
voorige vers wonderlijk is/ nochtans deze uit-
drukkingen vers 9. 10. zijnde van Jesus Christus
gesproken tot een arm zondig schepsel/ gaat de ver-
wondering te boven. Men kan die woorden aanzien
als de reden van zijn voorige roeping en nodiging / hy
nodight haar zo ernstig om tot hem te komen / om dat
hy haar gezelschap niet kan missen; 't oogmerk in bei-
de de versen is het zelve / maar 't is klaarder uitge-
drukt vers 10. Niet zo zeer / om voor te stellen de be-
minlijkheidt van de Bruydt (hoewel dat niet moet uit-
gesloten worden) als wel Christi goedertierentheidt/
die wonderlijk ontrent haar is aengedaan/gelijk yder
woordt in de stoffe en wijze van beide toont. In de zel-
ve merkt aan. 1. De benamingen haar gegeven / die
de zelve zijn in beide de versen. 2. Wat'er bevestight

wordt/ en dat is/ dat zijn hert verrukt is. 3. De wyze hoe dit uitgedrukt is/ in een soort van heylige drift/ verdubbelende de uitdrukking. 4. Waar mede zijn hert zo verrukt is/ 't is/ zegt hy/ met een van uwe oogen, enz. 't eynd van vers 9. en noch voller uitgebreyt vers 10.

Eerst/ de titelen zijn twe/ van d'een der zelve/ naamlijk/ dat zy is zijn Bruydt, is gesprooken / maar dat hy 't verhaalt/ toont een soort van roemen daar in/ als zijnde zeer veel daar mede vermaakt. D'andere titel/ mijn zuster, wordt 'er by gedaan/ en het geeft deze vijf dingen te kennen. 1. Een verandering aan Christi zyde/ aldus met de geloovige vereenigt te zijn in geslacht/en zo bevat het zijn menschwording/ waar door hy zijn Broederen in alles is gelijk geworden/ Heb. 2. vers 17. Onze gezegende Heere Jesus is mensch/ geloovige zijn zijne broeders en zusters/ zy zijn been van zijnen beene/ en vleesch van zijnen vleesche; en dit wordt tot troost van zijn Bruydt gezeght. 2. Een privilegie waar toe zy aan haar kant is verhooght/ en dat is/ dat de geloovige door kinder-aanneeming zijn zoonen en dochteren geworden/ van de Heere Godt Almachtig/ niet alleen vrienden/ maar kinderen /ende zo erfgenaamen en mede-erfgenaamen Jesu Christi/ Rom. 8. zo dat zy nu zijn zijne broederen en zusteren/ 't welk een onuitspreeklijke verhooging is. 3. Het geeft te kennen een verandering van natuur zo wel als van staat in de geloovige/ zo datze met Jesus Christus der godlijke natuur en des geests deelachtig zijn/ gelijk er staat Heb. 2. vers 11. Hy die heiligt, en zy die geheiligt worden, zijn alle uit een; 't welk een byzondere grondt is van zijne na-bestaanheidt en maagschap met de geloovige/ niet gemeen aan andere maar byzonder aan haar/ en gegrondt over haar heiligmaking. 4. Het wikkelt in zich een sympathie/ vriendelijkheidt/ en lieffelijke achting in hem/

…n / die haar benoemt / en van haar en tot haar
…reekt in alle de zoetste betrekkingen van Moeder,
…ster, Bruydt, Matth. 12. vers ult. 5. Het toont zijn
…kentenis van alle deze betrekkingen / hy en schaamt
…ch niet de geloovige Zusters ende Broeders te noemen
…eb. 2. vers 11. Merkt aan. Daar zijn veele wonder-
…ke nauwe en zoete betrekkingen tussen Christus en
…geloovige. 2. Christus is de getrouwste in die te
…kennen / en werkt navolgens die alle op een zeer
…endelijke wijze.

Ten anderen; De zaak die hier bevestigt word / is /
…hy hebt my het herte genoomen; 't woordt in de
…ondt-taal is maar een / en 't betekent / ghy hebt my
…hert, of om te spreecken / ghy hebt my onthert. Ner-
…ns in de Schrift word het gebruykt dan hier / Chri-
…t onuitspreeklijke liefde die munt / als het waar / nieu-
…e woorden / om zich daar door te ontdekken / zo on-
…itdrukklijk is zy; Het woordt is geleent van de gepas-
…oneertheidt der liefde / als die diep op een mensch
…nkt / zy laat hem geen meester van zijn eygen hert /
…aar 't beminde voorwerp heeft zijn hert / en bezit het /
…s het ware / en gebiedt het meer / dan de mensch zelf /
…zegt het Euangelium / alwaar jemants scha is (dat
…'t geen een mensch meest acht) daar is (als het ware)
…jn hert, en niet in de persoon die bemint. Matth. 6.
…ers 21. Zo is de gemeene spreek-wijze / zulk een heeft
…ijn hert / als hy zeer bemint is / en aldus wordt Ab-
…lom op een listige wijze gezeidt / de herten des volks
…an zijn Vader gestoolen te hebben, in somma / 't is /
…ijn Bruydt ghy hebt mijn hert / ghy hebt het verkre-
…en / en als het ware met gewelt weg-genoomen / ik
…en 'er geen meester van / ik kan niet anders als u lief
…ebben. Het is swaar / aanmerkingen te trekken / die
…evoeglijk de zaak / hier van gesprooken / uitdrukken /
…lleen mogen wy deze dingen met de vinger aanwij-
…en. 1. Liefde in Christus tot de geloovigen / heeft

sterke en wonderlijke effecten op hem / in opzicht van haar. 2. De geloovige heeft Christi hert / hy heeft een zitplaats in zijn genegentheidt / hy bezit zijn liefde (want geen andere zaak heeft zijn hert) en hy mach zich van Christus belooven / al wat hy kan begeeren te zijnen goede / even als of hy zijn hert onder zijn bevel hadde; want hy en kan (om zo te spreeken) de geloovige niets weigeren / 't welk zy zoeken / en 't welk hy weet / dat tot haaren goede is 3. liefde in Christus tot een geloovige is in een hoogte / of het is een liefde vande hoogste trap. Daar kan geen groter ingespannenheidt der liefde in gebeeldt worden. Want 't herte verrukt en wegh-genoomen te hebben is de uitdrukking van de grootste liefde.

Ten darden, De maniere hoe hy dit uitdrukt / is door de uitdrukking te verdubbelen / ghy hebt my het herte genoomen, ghy hebt my het herte genoomen; En dit is om te toonen / dat dit woordt niet lichtvaardiglijk hem ontviel / maar dat het uit hem getrokken was door de geweldigheidt van de genegentheidt in hem. 2. Dat hy de geloovige toelaat datze gelooven deze groote liefde en genegentheidt die hy tot haar heeft / en wilde hebben / datze blijven veel staan op de geloovende gedachten hier van; en daarom verdubbelt hy de uitdrukking terwijl hy zijn liefde aan haar te kennen geeft. Alleen gedenkt / daar zijn geen ongeregelde passien in Christus / gelijk in ons / hoewel het niet kan geloochent worden / dat'er in hem is een sympathie en liefde / en gepassioneerde effecten van liefde van hem.

Het vierde en 't geen / waar mede zijn hert is verrukt / men zou denken / dat het wat groots was dat zo over Christus vermach; Nu 't geen het is / wordt in twe uitdrukkingen voorgestelt / die tot de voorige genoeg zijn / om deze zijne liefde te wonderlijker te maaken / 't geen overwonnen ofte verrukt was / was zijn

hert,

..., 't geen het doet/ is haar oog, het oog/ of het aan-
..n van een arm zondig schepsel/ even van zulke per-
..n/ die veracht kan zijn in de wereldt/ en gelijk La-
..zus vol sweeren/en niet toegelaten tot het gezelschap
.. menschen. 2. 't is niet met beide haar oogen/maar
..t hy/ met een van uw oogen, dat is/ als het ware/
..t een zyds-lonk/een zien van ter zyde van de Bruyt
..ermocht aldus by hem. Hier wordt niet van een
..gesprooken/ als stellende de schoonheidt van een van
..aar oogen boven de andere/ maar om te toonen wat
..oortreflijke schoonheidt in haar is/ en veel meer wat
..eyndige liefde in hem is/ dat hy niet en konde (om
..t hy niet en wilde) wederstaan het aanzien van een
..n haar ooghen op hem geworpen. Wy hebben ge-
..ont/ wat verstaan wordt door oogen vers 1. en het
..ordt in 't volgende vers uitgelegt/ om hier uit te
..ukken liefde/ byzonderlijk (dewijl liefhebbers haar
..enegentheidt door haar oogen plegen te kennen te
..even) doch het begrijpt ook kennisse/ als zijnde onder
..estelt/ en geloof als mede gaande. De twede uit-
..rukking is/ met een keten van uwen hals. Van deze
..etenen is gesprooken Kap. I. vers 10. waar door wy
..onden/ dat betekent was haar inklevende heylig-
..eidt met de toegezekende gerechtigheidt/ die zy door't
..eloof bezit/ en zo betekent 't hier ook haar genade by-
..onder haar oeffenen van 't geloof op hem; want zo
..was den hals uitgelegt vers 4. datze most verstaan
..worden van 't geloof/ 't welk de gelovige met Christus
..als zijn hooft vereenigt; en dat wordt gezegt ketenen
..e hebben/ dewijl het noit treflijke vruchten ontbeert/
..waar mede het verciert is wanneer 't geoeffent word:
..van eene keten wordt hier gesprooken/ niet als of zy
..er geen meer had/ ofte als of hy op die alle geen acht
..loeg/ maar om dit voor te houden/ dat een van haare
..ketens hem/ als het ware/ overwon; en zo kan men
..besluyten/ wat beide de oogen/ en meer ketenen zullen

doen / wanneer eene zo overmach. Het oogmerk dan hier toont. 1. Dat Christus licht overmocht is door de zijne / O hoe lichtelijk word hy van haar overwonnen / die liefde tot hem / en geloove in hem hebben! 2. Dat Christus niet en staat op de trap van de genade van zijn volk/noch dat hy zijn liefde en aanneeming van een persoon niet in en houdt / op zulk ofte zulken trap/ maar alwaar daadlijkheidt en oprechtigheit is/ al was het in de minste trap/ende maar een aanschouwen/ ofte eene keten / hy zal zich daar toe buygen / en aanneemen. 3. Het is / om de geloovige op te trekken en aan te moedigen / om een oog op Christus te slaan / als zy haar geloof zo zwak bevinden / datze niet meer kunnen doen / en om haar te bevestigen in de verwachting van 't goede van hem om niet/ zonder eenige harde rekening. Het is niet alleen de sterke geloovige/ en de sterke daaden des geloofs en der liefde/ die by Christus vermogen; maar hy vernedert zig om overwonnen te worden/ zelfs door de zwakste/ by de welke de oprechtigheit van deze genaden te vinden is.

Dit wordt vervolgt en uitgeleyt vers 10. en dat tweesins / door een onbepaalde vraag. 1. Hoe schoon is uwe liefde! 2. Door twe vergelijkende vragen / waar door haar liefde in twe gelijkenissen gestelt wort boven de uitstekentste dingen/ Hoe veel beter enz.

De zaak die geprezen wordt is haar liefde/dat is de liefde/ waar mede zy hem lief heeft/ waar mede zy na hem verlangt/in hem zig vermaakt/hem agt/en yvert om hem te behagen enz. De lof die hy haar liefde geeft is/datse schoon is. En wy mogen in't verby gaan aanmerken/dat dit klaarlijk toont/dat door alle de voorige delen van haar schoonheit geestelijke genaden worden verstaan; Nu (zegt hy) uw liefde is schoon, dat is/zy is my lieflijk en aangenaam/gelijk schoonheit en frayigheit onder menschen veel geagt zijn; zo is deze genade der liefde een schoon ding in Christi Bruydt; De wijze van

n de uitdrukking is by wege van vrage en verwon-
dring. Hoe schoon! Ik kan/ wil hy zeggen / niets kry-
gen/ om het daar mede te vergelijken/ een wonder/ dat
Christus zo met de liefde der zondaars is opgenomen/
t hy daar over verwondert staat/ of denkt/ dat haar
iefde alle uitdrukking te boven gaat / want zo zijn de
menschen gewon uit te drukken/ 't geen zy niet kunnen
uitdrukken. Maar dit geeft in der waarheidt te ken-
nen/ dat de hoogte en diepte en lengte en breedte van
de liefde/ die Christus heeft tot alle geloovige zon-
daars/ alle kennisse te boven gaat/ en boven alle woor-
den is. Merkt aan. 1. Dat een geloovige is een die
Christus lief heeft/ en dat het waare geloof altijds de-
ze genade der liefde met zich vereenigt heeft. 2. Dat
liefde waar zy oprecht en waarachtig is / een eygen-
schap van Christi Bruydt is; geen andere zijn'er in de
wereldt die hem lief hebben / als die aan hem onder-
trouwt zijn. 3. Waar liefde tot Christus is / daar
heeft Christus lief / hy kan niet anders als haar lief
hebben/ die hem lief hebben/ en daar is niets hem aen-
genaamer/ dan 't geloove / 't welk werkende is door
liefde. 4. Onze Heere Jesus neemt zonderlinge ken-
nis van de gestalte des herten / en wat zitplaats hy
heeft in de genegentheden van zijn volk/ hy legt meer
gewicht op haar liefde dan op haar werk / hoewel
waare liefde niet kan zijn zonder werken.

De twede wijze op welke hy dit verklaart en uit-
legt/ is byzonderder/ door twee gelijkenissen/ nochtans
houdende steeds/ de voorige wijze van uitdrukking/ by
wege van vraag en verwondering. De eerste is / Hoe
veel beter is uw liefde dan wijn! Wijn kan twesins
worden aangezien 1. Door zo veel die nuttig en ver-
quikkende is in 's menschen leven/ Psal. 104. v 15. Zy
verblijdt 't herte des menschen, en Pred. 10. vers 19.
zy maakt het herte vrolijk, wijn is een van de trooste-
lijkste schepselen/ daarom noemt zy zijn liefde beter

dan wijn Kap. 1. vers 2. Merkt dan aan. 1. Christus zal niet te kort vallen aan zijn volk/ noch in zijn vriendelijkheidt noch in de uitdrukking desselfs/ want dit gaat haar uitdrukking te boven Kap. 1. vers 2. Niet dat een beter voorwerp heeft te beminnen/ maar om dat de liefde waar mede hy haar lief heeft/ is gelijk hy zelf is en voortreflijker dan de haare. 3. Daar is voor Christus geen zo verquikkenden zaak in alle de werken der schepping/ geen zulken feest/ als de verwarming van 't hert eens zondaars in liefde voor hem is. Deze liefde wordt/ Luc. 7. vers 47. meer van Christus geacht in een arme vrouw/ dan de geheele grroote maaltijdt waar toe hy genodigt was van den rijken Pharizeer. Ten anderen/wy kunnen de wijn aenzien als gebruykt in den Ceremonielen dienst/en drank-offeren/ Levit. 23. vers 13. enz. Aldus is de zin/uwe liefde is boven alle uitterlijke betrachtingen en offerande te stellen/ gelijk Hos. 6. vers 6. liefde zijnde het inwendig beginsel/ waar uit alle verrichtingen zoude vloepen/ zo moet die niet eenvoudelijk tegen offerande gestelt worden/ of tegen gehoorzaamheidt/ maar 1. Als men die stelt als van een gescheiden/ zo stelt hy de liefde boven/ al zou'er maar een myte van een pligt in te werpen zijn uit liefde/ zo zal die aangenaamer zijn dan den grootsten hoop van plichten/ zonder liefde/ gelijk klaar blijkt in 't geval van de weduwe/ Luc. 21. Ja indien de menschen haare lichaamen wilden geven om verbrandt te worden zonder deze liefde 1 Cor. 13. vers 3. het zou niet helpen noch baaten. 2. Het zegt/ dat alwaar beide 't inwendige beginsel en d'uitterlijke vrucht ofte werk zijn/ daar ziet de Heere meer op 't eerste dan op het laatste/ en op 't laatste ziet hy eenigsins/ maar om het eerste.

De twede vergelijking is ten zelven einde in deze woorden; en den reuk uwer olyen dan alle specerien. Olyen afbeeldeden de genaden des geests/ de uitstorting

vande

ende welke genoemt wordt de zalving 1 Ioh. 2. v. 20.
den oly der vreugde Psal. 45. vers 8. Den reuk daar
in betekent de aangenaamheidt van deze genaden/
s zy in oeffening zijn ; onze Heere Jesus vindt een
eten geur in de zelve/ gelijk olyen een reuk geven die
menschen verquikt / (gelijk gezegt is over Kap. 3.
rs 6.) de genade der liefde / die te vooren is aange-
alt / wordt hier in-gesloten ; maar onder olyen
ordt meer begrepen/ om te toonen. 1. Dat waar eene
enade is / daar zijn alle d'andere genaden des geests
vinden. 2. Dat liefde tot Christus en iver voor
em/ de geloovige werkzaam houdt / en haar doet een
oeten en lieflijken reuk geven. Dezen reuk wordt ge-
telt boven alle speceryen, niet een ofte twe/ maar alle
pecerpen wierden gebruykt of als giften, om dat zy
ier en kostelijk waren/ zo beschonk de Koninginne
an Scheba Salomon daar mede 1 Kon. 10. vers 2. En
e wijze offerde zulks aan Christus Math. 2. vers 11.
En zo geeft het te verstaan / dat'er geen zulken ge-
schenk Christus kan toegebracht worden / als de lief-
de/ en de genade van zijn geest/ als zy in oeffening zijn.
Ten anderen, specerpen wierden gebruykt in de Levi-
tische diensten / en in de heylige oly / Exod. 30. v. 23.
24. en zo moeten zy aangemerkt worden / gelijk de
wijn in de laatste zin / waar van te vooren gesprooken
is/ en het toont/ hoe de inwendige oeffening der gena-
de is te verheffen boven alle uitterlijke plichten ! Ten
laatsten/ zy worden niet allen daar boven gestelt / ter-
wijl hy zegt/ uw liefde is beter enz. maar als de ge-
lijkenis te boven gaande, zo worden zy verheven bo-
ven alle deze dingen/ waar by zy vergeleken worden ;
Hoe schoon, of hoe veel beter is uwe liefde dan wijn !
enz. O mijn Bruydt/ wil hy zeggen/'t is niet te ver-
wonderen/ dat uwe liefde mijn herte verrukt ; want
daar is geen geschapene zaak my zo kostelijk / noch
eenige uitterlijke dienst my zo aangenaam als de lief-
de

de is. Hier uit merkt aan. 1. Dat inwendige liefde/ of de inwendige oeffening der genade/en de uitterlijke betragtingen van een kunnen gescheiden worden. 2. Dat wanneer uitterlijke betrachtingen zijn afgescheiden van de inwendige oeffening der liefde en van andere genaden/ de Heere dan op de zelve niet en ziet. 3. Dat de liefde een goedt en noodzaaklijk beginsel is van alle plichten/ en byzonder van gods-dienstige plichten. 4. Die iets van de levendige oeffening van liefde tot Christus hebben / missen noit een geschenk dat hem aangenaam zal zijn; al was het maar een myte/ ofte een beker koudt waters/ ofte een uitzien na Christus/ indien de liefde is de grondt/ waar uit zy bloejen / zy zullen hem zeer aangenaam zijn.

Vers 11. Uwe lippen, o Bruydt, druipen van honigzeem, honig en melk is onder uwe tonge, en de reuk uwer klederen is als de reuk van Libanon.

HEbbende aldus zijn genegentheidt tot zijn Bruid uitgedrukt/ breekt hy uit in een stellige lof van haar (dewelke kan aangezien worden / als de grondt van de vergelijkende lof in het voorige vers) en hy beschrijft en prijst haar te gelijk / op deze twe wijzen. 1. Hy raakt als het ware/ eenige byzonderheden aan (die in der daadt zijn eenige hooft-zaaken) waar in haar lieflijkheidt blijkt in daadelijke vruchten. 2. Hy stelt haar vruchtbaarheidt voor; in zeven vergelijkingen van vers 12. tot vers 16. waar in hy haar niet alleen prijst wegens de vruchten die zy voortbrengt/ maar ook wegens haar bequaamheidt / om deze vruchten te dragen / zo dat zy niet anders als vruchtbaar kan zijn; als of iemant een boomgaart prijzende wegens de vruchten/ appelen / granaat-appelen / en allerley andere vruchten/ die in boomgaarden zijn/ dan

ging

..ng prijzen den boomgaart zelf in zijn situatie ofte
..legentheidt/ omtuiningen/ wateren of soorten van
..anten enz. Zo is het hier. En deze laatste lof moet
..angezien worden als de oorzaak van de voorige.
In dit 11. v. worden dry byzonderheden geprezen/
..haar onder wy oordeelen/dat veel van de heelen wan-
..el van een geloovige verstaan wordt. Het eerste is/
..haar lippen, die hier van geprezen worden / datze
..ruipen als honig-zeem, door lippen werdt verstaan/
..elijk vers 3. en dikmaal in dit liedt/ (en zo in de Spreu-
..en, een man van lippen wordt genomen voor een wel-
..prekend man) haar taal/woorden/ ofte spraak/inzon-
..erheidt tegen andere. Deze haare woorden (of haar
..spraak) worden vergeleken in opzicht van de stoffe/ by
..honig of honig-zeem, 't welk zoet/voedende/gezondt-
..maakende en lieffelijk is / gelijk Spreuk. 16. vers 24.
..lieflijke redenen zijn een honig-raat, zoet voor de ziele,
..en medicijn voor het gebeente. En door honig wordt
in de Schrift dikwils verstaan/ 't geen voortreflijk en
nuttig is voor het leven des menschen ; En daarom
was het een eygenschap van Kanaan, dat het vloepde
van melk en honig/ de welke samengestelt worden / in
het volgende deel van haar lof. 2. haar spraak ofte
woorden worden geprezen van de wijze ofte hoeda-
nigheidt der zelver/ zy druipen als honig-zeem. Drui-
pende woorden betekenen. 1. tijdige woorden / die
druipen als den dauw/ druipende tot de stichting van
andere/ gelijk den dauw door zijn druipen de velden
vruchtbaar maakt. 2. Zy betekenen. Voorzichtig-
heidt en gematigtheidt in het spreeken ; en zo is het
druipen gestelt tegen de vloeden/die met geweld over-
vloejen. 3. Deze spreek-wijze betekent een gedurig-
heidt in tijdige/ voorzichtige / en stichtelijke redenen /
gelijk Iob 29. vers 22. mijn reden druppede op hen,
en Deut. 32. vers 2. mijn leere druipe als een regen,
aldus is 't dat de lippen des rechtvaardigen der veele
voe-

voeden/ Spreuk. 10. vers 21. Merkt aan. 1. De woorden van een geloovige strekken tot stichting / en zijn waarlijk ten goede en ten profijte van andere. 2. Ieder subject is de stoffe niet van der geloovigen spreeken / maar gelijk den honig/ 't is het voortreflijkste ende uitgeleezenste/ en 't geen genade geeft aan de gene, die het hooren. 3. De woorden der menschen geven een groote preuve van 't geen in haar is/ en als zy wel geschikt zijn/ zo geven zy een recht bewijs van haar liefde en respect ontrent Christus. 4. Een wel-gereguleerde tong is een zeer prijsselijke zaak voor Christus/ en ieder woordt/ dat uit den mondt voortkomt wordt van hem opgemerkt. 5. Christi Bruydt moet merkelijk onderscheiden zijn / in opzicht van haar woorden en redenen / van alle andere / Uwe lippen, o mijn Bruydt, zegt hy / druipen als honig-zeem, inwikkelende / dat wat ook de wijze van spreeken van andere mogt zijn/ het betaamt de Bruydt Christi/ haar woorden te maaken tijdig/ smaakelijk/ en stichtelijk.

Het tweede dat hier gepreezen wordt / belangt 't geen meer inwendig is/ en het is in deze woorden/ honig en melk zijn onder uw tong. Daar zullen somtijdts weezen zachte woorden als boter / wanneer daar veel fenijn van binnen is / zo en is 't niet met Christi Bruydt. Door onder de tong, welk is het deel dat gepreezen wordt/ verstaan wy 't hert/ of den inwendigen mensch/ als onderscheiden van de bloote uitdrukking van de tong/ of woorden / die alleen gesprooken worden (gelijk men mocht zeggen) van de tanden voorwaart; Zo Psal. 66. vers 17. Hy wierdt verhoogt onder mijn tong (gelijk het is in de grondt-taal) 't welk verklaart wordt in 't volgende vers 5. door zien met zijn herte. Daar was een overeenkomst tussen zijn woorden en zijn hert, zonder 't welk Godt zijn woorden niet zou aangenoomen hebben/ en nademaal/ wanneer 'er van den godloozen staat dat moeite en onge-
rech-

[opre]chtigheidt is onder zijn tong. Psal. 10. vers 7. Rom. 3.
[ve]rs 13. daar door haar bedrieglijk verrotten hert / en
[ve]rgift dat van binnen is/ betekent woordt / zo moet
[i]k hier de inwendige oprechtigheidt verstaan wor-
[de]n/ en een goede gestalte van 't herte van binnen / zo
[v]eele als goede woorden van buyten. De lof is / dat-
[e]r melk en honig is onder haar tong. Het is by na het
[ze]lve met het voorige/ gelijk haar woorden stichtelijk
[w]aren/ zo was'er veel stichtelijke stoffe in haar herte /
[ra]ste onder haar tong; daar was gelijk als / de honig-
[r]aat / en door woorden druipt het op andere / melk
[w]ordt'er by-gedaan/ om dat dat ook zoet en voedende
[i]s; met een woordt/ 'tgeen hy hier aan toont (is dat
[h]aar inwendige gestaltenis is gelijk een Kanaan,
[v]loeyende van honig en melk/ zo vruchtbaar en voort-
[b]rengende is Christi Bruydt. Merkt hier. 1. Dat
Christus niet alleen kennis neemt van de woorden
[m]aar van 't geen onder de woorden is/ de gestalte ende
[ge]schikking des herten/ en de gedachten desselfs wor-
[den] van hem opgemerkt. 2. Daar is menigmaal
een bequaame overeenkomst tussen 't hert binnen / en
de woorden buiten/ als 'er honig is onder de tong/ dan
kan de tong niet anders als druipen ; want uit den
overvloedt des herten spreekt de mondt. 3. Het is een
zeer prijsselijke zaak in een geloovige / als den inwen-
digen mensch recht is in een levendige en stichtende
gestalte/ en als 't hert bewaakt wordt / zo dat'er geen
gedachte in gaat / noch woordt uit gaat / als 't geen
stichtelijk is. 4. Het hert moet met stichtelijke en
nuttige dingen en gedachten verzien zijn / zo wel als
de mondt met welpassende en nuttige woorden/ en dat
is als de fontein/ waar uit deze moeten loopen en vloe-
yen. 5. Die zullen andere best voeden en stichten door
haar woorden/ die zich zelven best weyden met de ge-
zondtste zaaken/ ende smaakelijkste gedachten.

Het darde dat geprezen wordt / is den reuk van
haar

haar klederen, klederen zijn / 't geene onze naaktheidt dekt/ en zy zijn tot verciering uitterlijk op het lichaam gelegt; somtijdts wordt daar door verstaan Christi gerechtigheidt / den welken wy gezeidt worden aangedaan te hebben, Gal. 3. vers 27. Zomtijdts wordt'er door betekent onze eygene inklevende heiligheidt / die onzen weg lieffelijk maakt voor andere/ en onze naaktheidt voor haar bedekt / zo zegt Job 29. vers 14. ik bekleedde my met gerechtigheidt, en zy bekleedde my; nu hier moet het byzonderlijk in de laatste zin genoomen worden/ hoewel niet alleenlijk; als voorstellende de uitterlijke verciering van haar wandel met heiligheidt/ en dit is het darde deel van haar lof/ onderscheiden van de andre twe / die zagen op haar woorden en gedachten. En zo is het de praktijk der heiligheidt / die hier gepreezen wordt / de welke vergeleken wordt by klederen, om dat de goede werken genoemt worden de kleding van zulke / die de godzaligheidt belijden / 1 Tim. 2. vers 9. en 1 Pet. 3. vers 3. 4. den reuk daar van is den geur en smaak van deze goede werken aan andere/ en ook aan Hem! even gelijker staat / dat Jacobs klederen aan zijn Vader een reuk gaven (waar op dit wel kan zien) zo is onze heiligheidt/ gewassen zijnde in het bloedt des Lams/ zeer wel-riekende voor hem / en ook zeer zoet-riekende voor andere; ja den reuk daar van is gelijk den reuk van Libanon, 't welk een berg was/ die overvloedt had van boomen en bloemen / die zeer wel-riekende en vermaakelijk waren; daar een verdorven wandel is zeer stinkende / gelijk verrotting en doode beenderen van menschen: in summa: Dit volmaakt den lof der geloovige; als haar woorden zijn stichtelijk/ haar herte overeenkomt met haar woorden in waare oprechtigheidt / en haar uitterlijke wandel het Euangelium verciert/ zo dat haar natuurlijke naaktheidt en besmetting daar in niet gezien wordt. Merkt aan. 1. Allwaar ware oprechtigheidt

t van binnen is/daar zalze uitschijnen in de vrucht-
e van heiligheidt buyten. 2. Daar is geen kleedt
e habyt/ 't welk de menschen zo kan vercieren ofte
oon maaken/ gelijk wel de heiligheidt een geloovi-
ge verciert. 3. Hoewel uitterlijke belijdenis alleen
t niet alles is/nochtans is zy nodig tot volmaaking
n den lof van een geloovige. 4. Hoewel goede wer-
n de grond niet en zijn van onze betrekking op Chri-
us / maar daar op volgen / en hoewel 't niet is uit
acht van onze werken/ dat de Heere een wel-geval-
n in ons heeft/ om ons te rechtvaardigen/ nochtans
n de goede werken van een geloovige en gerecht-
aardigde/ als zy in geloof gedaan zijn/ Gode aange-
aam / en een reuk en zoeten geur voor hem. Phil. 4.
rs 18.

ers 12. Mijn Zuster, ô Bruydt, ghy zijt een be-
slooten hof, eene beslootene welle, een verzegelde
fontein.

NA dat hy aldus haar wandel in de voorige dry-
erley lof hadt opgesommeert / zo gaat hy nu
voort/ om haar te beschrijven en te gelijk te prij-
en door een zevenvoudige vergelijking; waar in (om
o te spreeken) de wel-sprekens kunst van de liefde on-
es Heeren overvloedig is. Jeder van dezelve kan
eze dry dingen aantoonen. 1. Zy beschrijven iets
an de natuur van een geloovige ofte van Christi
Bruydt. 2. Zy geven blijk van Christi liefde en zor-
ge/ die hy tot haar heeft. 3. Zy stellen voor/ haar pligt
n opzicht van haar zelven/ wy zullen die kortelijk ver-
klaaren/ voor zo veel zy op dit oogmerk zien.

In dit 12 vs. hebben wy dry van deze gelijkenissen/
waar door zy beschreven en gepreezen wordt. Eerst
zy wordt vergeleken by een beslooten hof; Een hof is
een

een deel aarde/ afgescheiden van andere plaatsen/ tot vermaak en verquikking van den eygenaar/ hebbende veele bloemen in zich/ en waar aan veel moeytens gedaan is/ zo zijn de geloovige. 1. Afgezondert van Godt van alle andere in de wereldt/ en veel moeyte is aan haar gedaan; de boomen in Christi hof zijn omgraven, en met mest om-gelegt Luc. 13. vers 8. 2. Zy zijn zijn vermaak/ zijnde van andere afgescheiden tot zijn eigen gebruyk/ by welke hy woont/ in welke hy vermaak neemt/ en onder welke hy weidt, Kap. 6. v. 2. 3. Zy zijn verzien met veel treflijke genaden/ vruchten des geests/ die in haar geplant zijn/ gelijk bloemen in een hof/ Gal. 5. vers 21. Ten anderen, dezen hof is besloten/ het is een byzondere eygenschap van hoven/ zodanig te zijn; Beslooten te zijn is/ door een muur ofte heyning beschermt te zijn tegen het vertreden en vereeten der beesten/ en ook tegen 't gevaar der winden; Zo staat 'er/ Iesa. 5. vers 2. dat de wijngaart van de Heere der heyrschaaren (dewelke zijn gemeinte is) was omtuint, den muur was'er rontom gebouwt, om die te beschermen voor 't gevaar der beesten en stormen; En dit toont. 1. Zijn zorge voor haar/ in haar te bewaaken/ Iesa. 27. vers 2. 3. 2. Haar wachthouding over haar zelven/ waar door zy niet gemeen noch toegankelijk is voor een ieder; maer gelijk zy door zijn zorge beschermt wordt/ zo heeft zy ook zelfs een wacht voor de deur van haar lippen/ van haar ooren/ enz. zy is niet gelijk een stad zonder muuren/ openleggende voor ieder aanval en verzoeking/ maar zy heeft een omtuining van de godlijke voorzienigheidt/ dewelke een yverige muur rontom haar is/ om haar te beschermen/ en daar toe een bewaaring van wachthouding/ en heilige vreeze/ in welkes oeffening de geloovige over zijn eygen geest heerscht/ dewelke Spreuk. 25. vers 28. wordt te kennen gegeven te zijn/ als sterke wallen om een stadt.

De twede gelijkenis / waar mede zy vergeleken
wordt/is een beſlootene welle, wellen/of ſpring-aders
aren van groote prijs in die heete landen/ en dienden
al om de hoven vruchtbaar te maaken / gelijk inge-
wikkelt wordt Ieſa. 58. vers 11. alwaar aan de ge-
meinte belooft wordt/ghy zult als een bewaterden hof
zijn; Daarom wordt de rechtvaardige genoemt / ge-
lijk een boom geplant aan waterbeeken, Pſal. 1. vers 3.
en in tegendeel d'onvruchtbaare ſtaat van Gods volk
wordt beſchreven Ieſa. 1. vers 30. door de gelijkenis
van een Hof/ die geen water en heeft, met een woordt/
zy is niet alleen een Hof/ maar een welle, die met
licht en water verzien is/om haar vruchtbaar te ma-
ken. Meer byzonderlijk/ hier door kunnen de gena-
den des geeſts uitgedrukt zijn / die vergeleken worden
bij wateren, Ioh. 7. vers 38. 39. en gezegt worden een
ſpring-ader van water, in de gene die in Chriſtus ge-
looven/ Ioh. 4. vers 14. want deze genaden des geeſts/
en zijnen invloedt in de zelve/ behouden alles in de ge-
ſtalte der zielen der geloovige fris en levendig / gelijk
een ſpring-ader een Hof groen en vruchtbaar maakt.
Ten anderen/ deze welle is beſlooten, want zo deed-
men ontrent de wellen in die landen / alwaar zy zelt-
zaam waren / gelijk wy zien door Iakobs afwentelen
van den ſteen/ Gen. 29. vers 8. en dit behieuw de wa-
teren / van verdorven te worden door de zon / en van
bemoddert te worden door beeſten. Dit betekent de
koſtelijkheidt der genaden en invloeden des geeſts /
waar mede de geloovige verzien zijn. 2. De zuiver-
heidt en klaarheidt in de zelve/ gelijk in wateren / die
niet bevuilt zijn. 3. Een zorge die zy had/ om de zelve
zuiver te bewaaren van vleeſchlijke driften / of van
vruchten van haar eigen geeſt / die alles zouden vuil-
maaken.

De darde gelijkenis is in der daadt de zelve/ maar
met een verder trap tot de voorige; zy is/ zegt hy/ een

 ver-

verzegelde fontein. Een fontein kan betekenen wateren/ springende in grooter overvloedt/ en verzegeling betekent niet alleen opsluiting/ maar verzekering door een zegel/ na dat het opgesloten is; zo wierdt de kuyl der leeuwen verzegelt/ na dat Daniel daar in geworpen was/ Dan. 6. vers 17. en de steen was verzegelt/ die op Christi graf was / op datze door niemant zou open gelicht worden/ als door de gene/ die ze verzegelt hadden; En hoewel'er anders gebruiken zijn van het verzegelen/ zo meinen wy/ dat 't geen hier beoogt wordt/ is. 1. Dat de gemeinte niet en is gemein/ maar wel bewaart en verzegelt/ zo dat niemant de vrede der geloovige kan stooren zonder Christi verlof/ die haar verzegelt heeft door zijn geest, tot den dag der verlossinge, Eph. 4. vers 30. enz. 2. Om te toonen / Christi byzondere recht aan de gemeinte en aan haar genaden; en hoe hy haar en die genaden eygent; zy draagt zijn zegel (gelijk de 144000. verzegelt zijn Openb. 7. daar is niemant als hy / die toegang tot deze wateren heeft/ haar genaden en vruchten zijn alle voor hem bewaart Kap. 7. vers 13. 3. Het toont (om zo te spreeken) haar nauw-gezetheidt / en resolute wachthouding/ zo dat'er geen winnen op haar is / om haar staat onklaar te maaken/ zonder datmen't zien of merken zou / alzo weinig als wateren kunnen geput worden uit een verzegelde fontein / het zegel niet gebrooken zijnde gelijk die spreekwijze is Spreuk. 5. vers 15. 17. Drinkt water uit uwen bak, laatze uwe alleen zijn, enz. Zy heeft haar eygen onderscheiden fontein / uit de welke zy de invloeden put / en die zy bewaart en verzekert voor haar zelven. 4. Het toont een soorte van geheiligtheidt in deze fontein / zo dat niets daar mede handelen magh/ niet meer / dan 't geen gemarkt en door een zegel afgezondert is. In summa/ d'eerste vergelijking toont dat Christi Bruydt of de geloovige vruchtbaar moet zijn. De twede, wat haar vrucht-

vaar

[..]ermaakt/ de spring-ader van de geest ; De darde [..]mt haar zorg/ om dezelve klaar te houden en loo[..]ende en bloejende te houden/ op datze mocht vrucht[..]aar zijn.

Vers 13. Uwe scheuten zijn een Paradijs van granaat-appelen, met edele vruchten, Cyprus met Nardus.

Vers 14. Nardus en Saffraan, Calmus, ende Caneel, met allerley boomen van wierook, myrrhe, en Aloë, mitsgaders alle voornaamste speceryen.

DE vierde vergelijkening volgt vers 13. 14. waar in zy by een boomgaart/ gelijk te vooren by een hof/ vergeleken word/ die met verscheide en uit[..]tende planten is beplant. Nu dit sluit deze dry [..]gen in/ die hy voegt tot de voorige lof. 1. Dat de [g]loovige veele genaden heeft/ hy is een boomgaart/ [..] met veele boomen en planten is beplant. 2. Dat [ge]lijk de genaden des geloovigen veele zijn/ zy ook ver[sc]heide zijn/ en daarom worden hier boomen en spe[ce]ryen van verscheide soorten opgerekent. 3. Dat de [ge]naden der geloovige zo wel voortreflijk zijn in haar [aa]rt/ als veel in getal en verscheidenheidt/ zy zijn ge[..]/Nardus en Saffraan enz. mitsgaders alle voornaam[ste] speceryen. En gelijk het een Boomgaart tot lof [is] veele planten te hebben/ en groote verscheidenheid/ [..] geene te missen/ zo doet het veel toe tot de lof/ de[ze]lve in de beste soorten te hebben/ en vruchtbaar daar[va]n te zijn. Aldus is de geloovige met veele en ver[sc]heide genaden des Geests verzien / als plantingen/ [di]e in zijn ziele geplant zijn / en die vande beste slach/ [sp]ruitende uit het voortreflijkste zaad dat 'er weezen [ka]n/ de Geest Christi ; En zo zijn de genaden der ge-

loovige zeltzaam en kostelyk / in opzicht van iets dat natuurlyke menschen hebben / 't welk maar is als een doornbos in een dorre woestyn.

Hier beneffens mogen wy verder aanmerken. 1. Dat het niet en zal bewyzen dat iemant een geloovige is/zo hy vrucht en overvloedt van vrucht heeft/ ten zy het ook zyn de uitgeleezenste vruchten / die hy voortbrengt. 2. De vruchten en genaden der geloovige / die in haar zyn / verschillen van de uitstekenste gaven en bequaamheden / die in de natuurlyke menschen/of in de allerfynste geveinsde kunnen zyn. 3. Het is treflyk/ en pryslyk/ als alle de genaden des Geests t'samen vloejen en groejen in de geloovige.

Het is waarschynlyk / dat de H. Geest hier wel de werkingen en eygenschappen van verscheidene genaden verstaat/door deze verscheide specerpen en vruchten/ en het kan zyn / dat Salomon de byzondere betekenis van ieder een van die verstaan heeft. Want door dien hy zo grooten inzicht in natuurlyke en geestelyke dingen hadt/ zo schynt hy niet by gissing maar op kennis zulke en geen andere specerpen te noemen; maar wy moeten het in 't algemeen vatten. Het zyn kostelyke/ medicinaale/ welriekende en vermaaklyke vruchten/en zo zyn de genaden des Geests voor eenen/ die de zelve heeft/ voor andere die 'er mede verkeeren/ en voor Christus/ in opzicht van zyn aanneming; zy zyn gelyk een boomgaart / ofte Hof / die daar van overvloeit. Dit is het oogmerk / waar in wy rusten.

Vers 15. O fonteine der hoven, put der levendige wateren, die uit Libanon vloejen.

DE vyfde / zesde en zevende gelykenis is in dit vers bevat/ waar in de Heere het zelve oogmerk volgende/ verder gaat/ en uitlegt/ wat voor een fontein

fontein dit is/ die de geloovige zo vruchtbaar maakt.
1. Zy is een fonteine der hoven. Van een fontein is
te vooren vers 12. gesprooken / waar door te kennen
gegeven wordt een inwendig beginsel / om zo te spree-
ken/ ofte spring-ader / die het water van binnen op-
zendt/ en verzorgt. Hier wordt zy genoemt een fontein
der hoven; vers 12. wierdt zy een Hof genoemt / hier
een fontein der Hoven in 't getal van veele. Hier
door wordt voorgehouden. 1. Het eynd der genade in
een geloovige / zy is hem niet alleen voor hem zelven
gegeven/ maar ook ten nutte van andere/ gelijk de ga-
ven des Geests aan een ieder gegeven zijn tot het gene
dat oorbaar is, 1 Cor. 12, vess 7. 2. Het toont / dat ge-
loovige haar oeffenen en in 't werk stellen tot stichting
van andere/ gelijk een fontein die eenigsins gemeen is
ten minste van meer hoven/ en zo toont het/ wat alge-
meene geesten zy dienden te hebben / beoogen de stich-
ting van alle / aan welke zy bequaamlijk haar gaven
en genaden kunnen mede deelen. 3. Het toont den
overvloet van Geest en leven (om zo te zeggen) waar
mede Christi Bruydt verzien is / zo dat zy mede dei-
len kan tot de vermaaning versterking en stigting van
andere/ nevens haar/ gelijk'er staat/ Rom. 15. vers 14.
alwaar de geloovige gezeidt worden te zijn vol van
goedtheidt, vervult met alle kennisse, machtig om ook
malkanderen te vermaanen.

De zesde gelijkenis is/ een welle ofte put der leven-
dige wateren; Dit is niet alleen / om haar te onder-
scheiden van een water-bak/ die water heeft / maar
geen spring-ader in zich/ maar ook om te toonen de na-
tuur van de Geest der genade in de geloovige; hy is le-
vendigmakende en geneezende voor de gene / die hem
hebben; beide deze dingen zijn Ioh. 4. vers 14. Die van
dit water drinckt, zal noit dorsten, want het zal in hem
worden een welle van levendig water, springende tot in
het eeuwige leven; zo staat'er ook Joh. 7. vers 38. 39.

alwaar de Geest der genade is / daar zal hy springende zyn/ en de genade zal noit opdrogen/ daar hy waarlyk is.

De laatste gelykenis is/ en stroomen van Libanon; 't welk te kennen geeft dat Christi Bruydt niet alleen een fontein is / maar ook een stroom / en het leert. 1. Dat genade in haar zyn oorsprong uit een ander heeft/ hoewel zy een spring-ader in haar voortbrengt/ als of de Libanon een stroom zondt na een Hof/ dewelke een spring-ader wierdt / door zyn gestadig vloejen aldaar. 2. Door een stroom wordt ook voorgestelt den overvloedt der genade in geloovige/ het is in haar niet als een poel/ maar als een stroom. Daar benefsens/ Libanon was een zeer geprezen berg/ 't schynt dat'er zoete stroomen uit vloeiden ; Daar wordt geschreven/ dat de Iordaane die 't landt veel bewaterde/ aldaar zyn oorsprong en opkomst heeft. Int vijfde Kap. vers 15. wordt Christi gestalte vergeleken by den Libanon, en zo hier / terwyl het vloejen van de genade in haar/ genoemt wordt een stroom van Libanon , zo wordt voorgehouden/ dat de genade en de Geest van Jesus Christus afkomt/ dewelke hoewel een zitplaats heeft/ en een fontein wordt in de geloovige / nochtans het is gelyk een fontein die afkomt door een stroom van Libanon; anders zoude ieder spring-ader van genade / die in een geloovige is/ ras droog loopen. Alle deze dingen samen-gestelt zynde / en met 't geen voor is/ vergeleken zynde / toonen. 1. Dat de geloovige door Christus niet alleen bequaam gemaakt is met geestelyk leven / en een schat van heblyke genaden / maar ook met al wat hem levendig / en vruchtbaar maaken kan in de oeffening van dezelve. 2. Deze toeschikking van geestelyke invloedt / die de geloovige vruchtbaar maakt / is een zeer lieffelyke en treflyke zaak. 3. De groote lof der geloovige is gegrondt op de genaden des Geests die in haar zyn / en op de in-

vloeden.

vloeden van de zelve geest / die van Christus tot haar komen. 4. Waar de genade is / daar zal zy vruchten hebben / en een goede geur hebben in de oeffening desselfs. 5. Het is het beste blijk van genade en van Christi invloedt en Geest als die blijkt in de vruchten. Deze bewijzen een geloovige een boomgaart, en een Fontein te zijn. 6. Die genaden die een geloovige vruchtbaar maaken / hebben haar oorsprong niet in / en van een geloovige / maar van Christus; en de fontein die in haar is / is maar een ſtroom, die van hem komt.

Vers 16. Ontwaakt Noordewint, ende komt ghy Zuyde-windt, doorwaeyt mijnen Hof, dat zijne ſpeceryen uitvloejen, ô dat mijn liefſte tot zijnen Hof quame, ende ate zijne edele vruchten.

NA dat Christus nu breedt geweest heeft / in de Bruydt te prijzen / zo ſtapt zy in dit vers (als het ware / gelegentheidt neemende van zijn nabyheidt) en doet haar verzoek aan hem kostelijk in twe begeertens / die gegrond zijn op een lof die hy haar geeft / en zy toont wat het groote werk is / dat zy nu beoogt / als zy Christi oor heeft; en zy volgt deze verzoeken zo op / datze erkent / dat al haar vruchtbaarheidt (waar over zy gepreezen wordt) van hem vloet / en afhangt / die daarom zo veel te meer zelf te prijzen en te verheffen is. In ſumma / de zin is deze. Hoewel ik een Hof ben (wilze zeggen) en goede ſcheuten heblijker wijze / in my hebbe / zo zullen zy dog niet uitbotten / noch voortkomen / en zy en kunnen niet vruchtbaar zijn / ten zy de Geest (die als de ſtroom is van Libanon) blaaze / om haar zodanig te maaken. Daarom o Geest / komt / en laat my uw invloeden en

 aan-

aanblaazingen deelagtig zijn / op dat mijn beminde daar door een nodiging mach hebben / om te komen / en als hy gekomen is / mach onthaalt worden op zijn eygen vruchten.

Het eerste verzoek is om levendigheidt en vruchtbaarheidt/ het twede is om de tegenwoordigheidt van den beminden/ 't welk het eind is van het voorige. En deze twe/ leven en gevoelen / zijn / als het ware / de lucht die rechte geloovige geern scheppen. Dat deze beide zijn de woorden van de Bruydt kan aldus besloten worden 1. Dewijl zy schijnen gelijk een gebedt/en 't past meer voor haar te zeggen komt, dan voor hem; ja dewijl de Geest genoodigt word / om tot den Hof te komen, zo is 't klaar dat de gene die spreekt / zijn tegenwoordigheidt van doen heeft ; en dat 'er niet en staat / gaar, maar komt , met opzicht op de noodt des genen die spreekt/ dat geeft klaar te verstaan / dat het niet gesprooken kan zijn door den Bruydegom / maar door de Bruydt/ want dat geeft de spreekwijze over al/ en in naast-volgende woorden/ Dat mijn liefste kome, te kennen. 2. Dat het laatste deel van 't vers is haar verzoek/ kan niemant loochenen; en daar is geen reden/ datmen denke dat hier twe verscheidene persoonen spreeken/nademaal en de stoffe van de verzoeken/ en de wijze van spreken/op een en dezelve persoon wel voegen.

In 't eerste verzoek kunnen wy deze twe dingen aanmerken. 1. De zaak die verzocht wordt. 2. Het eynd/ waar toe; Eerst het geen zy zoekt en bidt/ wordt als in dry stappen en trappen voorgestelt in dry uitdrukkingen/ Ontwaakt, o Noordewint, ende komt, ghy Zuide-windt , en doorwaeyt mijnen Hof. Tot verstandt waar van/ wy zien moeten / wat deze winden beteekenen. 2. wat dezen Hof is, en 3. wat deze daaden van ontwaaken, komen en waajen zijn.

1. Door winden wordt menigmaal in de Schrift

Godts Geest verstaan / in zijn machtige werkingen / als Ezech. 37. vers 3. en 14. En het byzondere werk ofte uitwerking van den Geest wordt by de windt vergeleken. 1. wegens zijn zuyverende natuur 2. wegens zijn verkoelende / vertroostende / verquikkende kracht en werkzaamheidt. 3. wegens zijn vruchtbaarmaakende kracht / winden zijnde byzonder in die heete landen uitstekend verquikkende / en ook nuttig / om boomen en hoven vruchtbaar te maaken. Ten laatsten, wegens zijn onkenlijke wijze van werken / gelijk Ioh. 3. vers 8. de windt blaaft, waar henen hy wil, enz. en nochtans heeft zijn werking daadlijke vruchten by zich. En het blijkt / dat hier de Geest beoogt wordt / om dat het is het blaazen van de geest / 't welk alleen de specerypen of genaden van een geloovige kan doen uitvloejen / gelijk de windt de zaaden en bloemen doet op komen. Daar beneffens / door Noord-en-Zuyde-windt wordt dezelve Geest verstaan / zijnde begrepen en aangemerkt in opzicht van zijn verscheide werkingen (gelijk daar van staat 1 Cor. 12. vers 6. 7. 8. enz. en daarom genoemt de zeven Geesten Godts, Openb. 1. vers 4.) somtijdts koelder en op een scharper wijze nijpende / gelijk de Noorde-windt / somtijdts in zijn volk zachter en warmer / en op een stille en kalme wijze werkende gelijk de Zuide-windt; nochtans gelijk beide de winden nuttig zijn / tot zuivering en vruchtbaar-making van een Hof / zo zijn de verscheidene werkingen van de Geest voor de zielen der geloovige. Met een woordt / hier door worden verstaan de verscheidene werkingen des Geests / 't zy overtuigende en doodigende / 't zy levendig-maakende en vertroostende / enz. welke beide helpen om haar levendig en vruchtbaar te maaken / 't welk het oogmerk van haar verzoek is.

2. Door den Hof wordt de geloovige verstaan / een hof genoemt vers 12. en een Paradijs vers 13. om dat

hy overbloeyt in verscheide genaden / gelijk een Hof in veele bloemen; En zy noemt het / mijn Hof, gelijk hy de scheuten noemt haare scheuten, die aldaar geplant waren vers 13. en gelijk zy den wijngaart den haaren noemde/ Kap. 1. vers 6. en Kap. 8. vers 12. dewelke ook de zijne is vers 11. gelijk ook dezen hof den zijnen genoemt wordt in de volgende woorden/ Kap. 5. vers 1. Zy is de zijne door eigendom/ als den erf heer en die ze zich verkregen heeft/ gelijk ook alle die genaden in haar de haare zijn/ als zijnde de dienaresse / die het opzicht daar van heeft / en die zelve als talenten verkregen heeft / om ten nutte van de Meester daar mede te handelen; Al wat wy hebben/ naamelijk/een ziel/ gaven/ genaden / enz. is ons gegeven als talenten/ die wy moeten aanleggen / om vruchten voort te brengen voor den eygenaar/gelijk de volgende woorden klaar vertoonen.

3. De bewegingen en werkingen van de Geest worden met dry woorden voorgestelt / die als zo veel ontakken zijn van haar versoek. Het eerste is/ Ontwaakt. Dit woort wort menigmaal van de vroome gebruikt in met God te handelen/Ontwaakt, trekt sterkte aan, o arm des Heeren, Iesa. 51. vers 9. 't Is niet als of de Geest oit slapende was / maar zy begeert/ dat hy door eenige / aan haar gevoelige werkingen bekent wilde maaken/ dat hy werkzaam is. Het twede woordt komt, is tot het zelve einde; de Geest in zig zelven aangemerkt/ kan niet gezeidt worden te komen of te gaan/ zijnde over al tegenwoordig; Maar dit is te verstaan ten opzicht van de effecten van zijn tegenwoordigheidt/ en zo wordt hy geseidt te komen en te gaan: Aldus terwijl zy zeidt/ komt, is de zin / laat my eenig teken van uw tegenwoordigheidt vinden / verwakkerende en levendigmakende mijne genaden. Het laatste woordt is / doorwaeyt mijnen Hof; waarjen geeft te kennen de werking / waar door de Geest

zijn effecten in de geloovige voortbrengt. Het is de Geest zelfs niet/ noch de vruchtten des Geests/ die in de geloovige zijn/ die hier verstaan worden / maar de werking van de Geest waar door hy indloept (ofte indien wy zo mogen spreeken/ in de zelve blaast gelijk Godt den Adem des levens in Adam blies) en waar door hy haar spreekt/ gaande maakt / en verwakkert om te werken. Het gebedt dan is gerichtet tot den Geest/ (gelijk Openb. 1. vers 4.) merkende de Geest weezentlijk aan / als de zelve Godt met de Vader en Zoon (in welken opzichte te bidden met naame tot een Persoon van de Godtheidt / is te bidden tot alle de dry die in onzen godsdienst niet gescheiden moeten worden.) Dat hy door zijn werkingen (die veelerley ende verscheiden zijn ten goede der geloovige) zijn eigen genaden in haar zo wilde opwekken en verwakkeren/ dat/ nademaal zy een hof is / waar in de beminde vermaak neemt/ haar genaden tot zijn vergenoeging mogen geoeffent en lieflijk riekende worden/ ten eynde / dat hy zich te meer openbaare in zoete gemeinschap met haar.

Ten anderen/ het eynde waar toe zy dit versoek zo zeer aandringt/ is / op dat haar speceryen mogen uitvloejen; Met een woordt/'t is op dat zy mocht vruchtbaar zijn ; Want hoewel 'er veel genaden in haar waren/ nochtans zouden zy / zonder de ademingen en invloeden des Geests weesen / als ongestootene specerypen/ die haar reuk niet uitgeven.

Merkt aan. 1. Hoewel een geloovige genade heeft/ zo is zy doch altijdt niet in oeffening/ ja zy kan zijn en is dikmaal afgebrooken in haar oeffening. 2. Dat der geloovigen groote begeerte is / vruchtbaar te zijn/en genade te hebben in de oeffening/ op dat Christus lust in haar hebbe; 't is niet alleen haar begeerte de genade te hebben in de heblijkheidt/ maar ook die daadelijk te hebben in de oeffening. 3. Daar is niets/ dat een ge-

loo-

loovige kan levendig en vruchtbaar maaken / dan de invloeden des geestes; en die zelve Geest / die genade werkt / moetse verwakkeren / en in oeffening houden. 4. Daar kan een afbreeking van de invloedt des geests zijn / zo dat zijn aanblaasen in een groote maate ophoude. 5. De zelve Geest heeft verscheide werkingen / en veelerley wegen van werken / in zich zelven te openbaaren; somtijdts als de Zuide-windt / zachter / somtijdts als de Noorde-windt scherper. 6. Alle zijne werkingen hoe rouw ook sommige van die mogen schijnen / zijn altijdt den geloovigen nuttig / ende so wel de allerscharpste invloeden / als die troostelijker zijn. 7. Geloovige dienen te wandelen onder de overtuiging van haar eygen onmacht om haar genaden te oeffenen / en van de noodsaaklijkheidt van des geests invloeden / om die genade tot werksaamheidt en oeffening te brengen. 8. Die aldus gevoelig zijn mogen den geest te dien eynde zoeken / en het is een goede gestalte / in opsicht van 't verkrijgen van leven en verwakkering door den Geest Christi / als 't gevoelen van haar eygen onmacht haar liefde tot vruchtbaarheidt / en 't geloof van die te verkrijgen door zijn geest / haar aanzetten / om daar na te zoeken. 9. 't Gebedt is een nodig en treflijk middel / om eenen in een zorgelooze gestalte op te wekken / en om de geest te verkrijgen / om 't werk zijner genade levendig en wakker te maaken. 10. Geloovige mogen alzo wel de geest eyschen / om haar te verwakkeren / als zy zich levenloos vinden / als zy om vergeving bidden / als zy zich onder de schult vinden. 11. Geloovige sullen en mochten also begeerige zijn na levendigheidt en vrugtbaarheidt / als na gevoelen / ja dit is de order waar door zy moeten en zouden soeken te komen tot het gevoel van gevoelige tegenwoordigheidt. 12. Geen lof van 't geen geloovige verkregen hebben / noch eenige klaarheidt van haar deel aan hem / zouden haar doen stil

stil neder zitten op 't geen zy verkregen hebben / ofte achteloos worden / maar in tegendeel / het diende haar op te wekken / om na meer levendigheidt en geestelykheidt te staan / op datse mogen beantwoorden dat deel dat zy aan hem hebben / en die lof / die hy haar verleent / om welke oorzaak dit verzoek onmiddelyk volgt op de voorige prys-geving.

Het twede verzoek, 't welk met het eerste saamen gaat / is om de tegenwoordigheidt van de beminde; *Dat mijn beminde* (zegtze) *tot zijnen hof kome, en eete zijn edele vruchten*, Haar begeerte is twe'erley. 1. Dat Christus wilde *komen*; Dit ziet op een grooter trap van nabyheidt / niet tegenstaande iets dat zy genoot. 2. Dat hy wilde *eeten zijn vermaaklijke vruchten* (dat is / zich gemeinzaam en vriendelyk vermaaken in zyn eygen genaden; en daarom was 't / dat ze badt om de invloeden van de geest / op dat'er mocht overvloedt zyn van vruchten tot zyn genoegen. De wyse / op welke zy deze bede aandringt / is zeer lieffelyk en krachtig / hoewel de woorden weinig zyn. 1. Zy dringtze aan van wegen de betrekking / die zy op hem hadt; *laat mijn liefste* (zegtze) *komen*. Dit maekt haar nodiging warm en zonderling vriendelyk. 2. Van wegen de soort van vruchten / 't zyn *edele vruchten*, dat is / vermaaklyke in zich / en aangenaam aan hem. Maar 3. Op dat dit niets van hem zoude onttrekken / en aan hem toeschryven / zo voegt zy'er by / *zijne* edele vruchten; 't zyn de *zijne*, en dat maakte vermaaklyk / zo dat hy niet kan nalaaten die aan te neemen; Zy zyn zyne / verkregen door hem / in 't leven behouden van hem; hoewel hy my den hof heeft gemaakt (zegtse) waar in zy groejen / en een hof; voor zo veel zy onkrupt heeft / is haare / nochtans zyn alle de goede vruchten / voor zo veel als eenige van die in my te vinden zyn / de zyne. In summa / al myn begeerte is deze; Eerst vruchtbaar te zyn. *Ten tweden*,

Christi

Christi geselschap te hebben/ toonende zich wel-behaagt en tegenwoordig met my; Merkt aan. 1. Wat ook de geloovige hebben/zy zullen noch kunnen'er niet op rusten/ ja niet op de uitmuntenste maate van heiligheidt/ die hier te verkrygen is/ zonder Christi tegenwoordigheidt en geselschap. 2. Vruchtbaarheidt en levendigheidt helpt/ en brengt veel toe tot de genieting van Christi openbaaringen/ Ioh.14. vers 21.23. 3. Geloovigen/ die ernstig beoogen de oeffening der genade in haar zelven / mogen met vertrouwen Christus nodigen te komen / en zy mogen zyn tegenwoordigheidt verwachten. 4. Alle de vruchten der geloovigen/ zelfs als zy door den geest levendig gemaakt zyn/ zyn Christi vruchten. 5. Dit diende erkent te worden; als wy zeer vruchtbaar zyn / dienden wy op onze vruchten te zien / niet als onze eygene maar steeds als de zyne. 6. Christus zal niet eeten/ noch zich ergens in vermaaken/ dan 't geen zyn eygen is/ en van zyn volk sodanig te zyn erkent wordt; en door hem kan niets/ welk hy zal aanneemen / gestelt worden/ dan 't geen zodanig is. 7. Het eynd en desseyn van de geloovige/ is te staan na levendigheidt en vruchtbaarheidt / is niet/ ende behoort niet zo zeer te zyn haar eygen genoegen / en haar zelven te worden/ als wel het genoegen van Christus en hem te behaagen: want dat is zijn eeten van zijn edele vruchten, 't welk is des Bruydts groote begeerte en desseyn / als zy roept om de Noorde en Zuyde-windt, op dat die door haaren hof waaje.

Vijfde Kapittel.

De BRUYDEGOM.

Vers 1. Ik ben in mijnen Hof gekomen, ô mijne Zuster, ô Bruydt, ik hebbe mijne myrrhe geplukt, met mijne specerye; ik hebbe mijne honig-raaten met mijnen honig gegeten, ik hebbe mijnen wijn, mitsgaders mijne melk gedronken: Eetet, vrienden, drinket, ende wordet dronken, ô liefste.

DIt Kapittel heeft vier deelen / na de persoonen / die achter malkanderen spreken; Int eerste deel vers 1. spreekt Christus / en dat hy het is / die spreekt / blijkt op het eerste leezen; 't zijn vriendelijke woorden / hem wel betaamende / en zy zijn een antwoordt op haar verzoek in de voorige woorden; en zo hangen zy van dezelve af (want de verdeiling van dit liedt / als mede van d'andere Schriften en kapitelen / dewijl zy niet door de schrijvers van den heiligen Geest maar door de overzetters / is gedaan / moet ons niet aanstooten / als 'er in de zaak geen dispuit is) zy verzocht hem / in 't laatste vers van het voorige kapittel / te komen, en nu zegt hy in dit vers, Ziet ik ben gekomen enz. Daar in hebben wy deze dingen. 1. Zijn toestaan van te komen 2. Hoe hy zich draagt / als hy gekomen is / in opzicht van hem zelven; En ook zijn bekentmaaking van beide. 3. Zijn nodiging aan andere / 't welk ook een deel kan zijn van zijn draaging / als hy gekomen is. Bestaande in dry dingen. 1. Hy maakt zich zelven welkom / En 2. andere. 3. hy maakt het bekent.

De-

Dewijl van de benaaming te vooren gesprooken is/ zo is 't eerste, Ik ben in mijn Hof gekomen (gelijk gy begeerde) o mijn Zuster, enz. Hier uit merkt aan. 1. Christus heeft byzondere wegen/ om tot de zijne te komen/ en naby haar te zijn/ gelijk hy ook wegen heeft van zich van haar te onttrekken. 2. Daar zijn byzondere tijden waar in hy nader is/ dan op andere tijden. 3. Somtijdts zal hy niet alleen naby komen tot zijn volk/ maar hy zal haar dat laaten weeten/ dat hy naby is/ en zal haar buiten twijffeling stellen/ dat hy gekomen is.

Wederom/ zo wy dit aanzien/ als het antwoordt van 't voorige gebedt/ zo zullen wy zien. 1. Christus is licht genodigt en vermocht/ om tot de zijne te komen/ en somtijdts zal 'er niet lang tijdts tussen beide zijn tussen haar gebedt en haar antwoordt; 't is het allernaaste woordt. 2. weinig woorden kunnen een krachtdaadig gebedt tot Christus zijn (gelijk het voorige verzoek was) een ademing ofte zuchting zal van hem niet verworpen worden/ waar oprechtigheidt is. 3. Christus zal somtijdts niet alleen 't gebedt beantwoorden in 't geen verzocht wordt/ maar hy zal ook bekent maaken en doen weeten aan de zijne/ dat hy het beantwoordt heeft.

Meer byzonderlijk mogen wy het antwoordt aanmerken. 1. Voor zo veel het over een komt met haar gebedt 2. Voor zo veel het schijnt gebrekkig te zijn. 3. Voor zo veel het verder gaat als 't verzoek.

Eerst, Het komt ten vollen over een met haar laatste verzoek/ zy badt/ dat hy wilde komen, en eeten; hy komt en eetet. Merkt aan. Christus wil somtijdts zijn antwoordt formeeren en schikken/ zelfs na de begeerten van de zijne/ als of zy macht hadden/ om haar eygen antwoordt voor te schrijven: want als onze gebeden t'onzen goede strekken/ zal Christus daar in niets veranderen/ maar zal die verleenen in de eygen termen waar in zy zijn opgeoffert. Ten

Ten anderen, ik zeg/ daar schijnt iets gebrekkigs te wezen; daar wordt geen antwoordt verhaalt op het eerste verzoek om levendigheidt / en haar loome traage staat/ vers 2. 3. geeft grondt om te denken / dat die bede noch niet beantwoort was. Merkt aan. 1. Christus zal wel in't byzonder een versoek beantwoorden van 't zelve gebedt / wanneer hy nochtans voor een tijdt inhoudt een antwoordt op het andere / dat hem in zich zelven alzo aangenaam was. Ja 2. hy zal wel 't leste gebedt beantwoorden / en schijnen ietwas over heen te gaan/ 't geen te vooren verzocht was.

Eyndelijk, Vergelijkt dit antwoordt met haar laatste verzoek/ hy doet meer dan zy vereyste; want zy begeerde van hem alleen/ dat hy quame en ate, maar hy komt, eet, plukt enz. merkt Christus zal dikmaal meer in 't antwoordt invoegen / dan in de begeerte van zijn volk was / en hy zal doen boven 't geen zy eysten, ofte dachten. Eph. 3. vers 20.

Het twede is/ hoe hy zich draagt in opzicht van zijn eygen voldoening / en dat in dry stappen; 1. Ik heb mijne Myrrhe geplukt met mijn speceryen. Myrrhe en specerye betekenen (gelijk al dikwils gezeid is) de genaden / die daar groeyen in geloovige / dewelke desen Hof zijn. Zijn plukken van de zelve is de toeschikking der zelve / gelijk hoveniers doen ontrent haar kruiden en vruchten / om die ten gebruyke te brengen; Hier plukt hy/ eer hy eet/ te kennen gevende / dat gelijk de speceryen zijne zijn / hy alſo de zelve voor hem zelven bereiden moet: zy en kan den voorraadt / die Christus haar geeft/ niet bereiden/ voor dat hy het doet/ zy en kan zich niet uitlaaten / om de genade te oeffenen / die zy ontfangen heeft/ tot dat hy 'er op ademe. 2. Ik heb mijne honig-raaten met mijnen honig gegeten; als hy het bereydt heeft / zo eet hy; door honigraat en honig wordt het zelve verstaan / gelijk Kap. 4. vers 11. Om dat gelijk dat smaakelijke en gezonde spijse was

in die dagen en plaatsen/ zo zijn de genaden der geloo-
vigen een maaltijdt voor Christus. 3. Ik hebbe mij-
nen wijn, mitsgaders mijnen melk gedronken. Melk
was tot voeding / wijn tot verquikking; Christus
spreekt van het drinken van die beide / om te toonen /
hoe overvloedig hy voldaan / en ten vollen gefeesteert
was/ en met spijs en drank/ en hoe genoegelijk hy zich
daar mede onderhouden hadt gelijk een vriendt die
zich zeer welkom acht. Merkt hier. 1. Spijs en
drank worden verhaalt; aan Christus zal geen tracte-
ment ontbreken/ waar hy is; hy zal zich zelven nodi-
gen en tracteren/ alwaar hy verwelkomt wordt; waar
Christus welkom is / zal hy noit klagen van gebrek
van onthaal; hy heeft daar een maaltijdt. 2. Hy
neemt het alles vrolijk aan; gelijk Christus lichte-
lijk genoodigt is/ zo is hy ook vrolijk en vermaakelijk
gezelschap; alwaar hy komt / neemt hy wat hem
daar gegeven wordt/ hy is niet stuurs/ noch qualijk te
behaagen. 3. Daar is Myrrhe, en speceryen, melk
en honig en wijn; 't welk niet alleen is/ om te toonen/
dat 'er verscheidenheden van genaden zijn / maar dat
Christus niets van de genade verwerpt / 't welk in
zijn volk gevonden wordt; hy neemt de melk zo wel als
de wijn, hy acht de zwakker genade veel/ zo wel als de
levendigste genade. 4. Hy plukt en eet; gelijk Chri-
stus het voedsel voor zich zelven verzogt / zo is hy
(met eerbiedigheidt gesprooken) zijn eigen kok / nie-
mant kan de schootelen voor hem toebereiden als hy
zelve. 5. Waar Christus de ernstigste nodiging
krijgt / om te komen / daar kan veel onbereidtheidt
voor hem zijn/ als hy komt/ tot dat hy het recht schik-
ke/ en zijn eygen onthaal zelfs toebereide. 6. Alhoe-
wel de saaken voor hem niet bereidt zijn / zo en zal hy
daarom somtijdts zijn komste niet opschorten: en dat
en zal niet maaken / dat hy zich niet blymoedig aan
zou stellen / als hy komt en welkom geheeten wordt;
Hy

Hy schikt het toe en hy eetet. 7. Hy maakt dit alles bekent / somtydts is Christus met de geloovige wel vernoegt / en tracteert zich wel op haar genaden / en nochtans onderkennen / noch gelooven zy het niet / tot dat hy het haar aanzegge en bekent maake. En daarom / op dat haar blyschap vol mocht zyn / zo vernedert hy zich nu en dan genadelyk / en geeft haar kennis daar van / en overredet haar herten daar van.

Het darde of laatste is / zyn nodiging van zyn vrienden / om met hem te eeten / 't welk aangedrongen wordt. 1. Door vriendelyke benaamingen / Vrienden, en Liefste. 2. Door dry woorden / Eet, drinkt, en dat overvloedelijk. Door vrienden en liefste worden de geloovige verstaan / geen andere kunnen deze benaamingen dragen; en zy was het die badt / die hier verstaan wordt door vrienden en liefste, en zo antwoordt hy haar. Hier uit zien wy / de geloovige is Christi vriendt / gelyk Abraham, Iac. 2. vers 23. ende Lazarus Ioh. 11. vers 11. genoemt worden. Het geeft te kennen 1. Een privilegie aan de kant der geloovige / van toegelaaten te zyn tot een byzonder verbondt van vriendschap met hem / daar andere slaven ofte vyanden zyn. 2. Een byzondere vriendelykheidt / in Christi draaging ontrent haar gemeinzaamlyk en vryelyk haar zyn zin zeggende / zo verre als het voor haar nodig is te weeten / Ioh. 15. vers 15. en lieffelyk zich aan haar openbaarende / gelyk eenen doet aan zyn vriendt. 3. Het bevat een pligt / die op de geloovige leyt / om zich vriendelyk te dragen ontrent Christus / en de gene die zyne zyn / Ioh. 15. vers 14. Een mensch / die vrienden heeft / heeft zig vriendelijk te houden ontrent de zelve / Spreuk. 18. vers 24. En nademaal hy haar vertrouwt / en geen quaadt van haar verwacht / zo dienden zy te zyn gelyk Christi vrienden / beantwoordende 't geen men vertrouwt / zy zyn ook de liefste, de benaaming die de man aan de vrouwe geeft tot be-

bewijs van byzondere liefde; Alle Christi vrienden zijn beminde/ en geloovige zijn (wat zy ook mogen zijn in opzicht van haar verdienste ofte in de oogen der menschen) te gelijk vrienden en liefste. Geen vriendt heeft zulke ingewanden voor zijn vrienden/ gelijk Christus heeft voor zijn vrienden; Vrienden en liefste zijn in 't getal van veele. 1. Om te toonen/ dat hy geen geloovige uitsluit/ maar alle insluit / en dat hyze met de zelve ernst nodigt en verwelkomt/om met hem maaltijt te houden/ of zy sterk zijn of swak. 2. Om dat zijn goeddaadigheidt aan eenen/ verquikkende kan zijn aan veele; en hy staat toe/ en wil / dat andere vande zijne blijmoedig zijn / van wegen zijn vriendelijkheidt en genade/ aan eenen getoont.

Zijn onthaal van deselve is voorgestelt in dry woorden. 1. Eetet, dat verklaart zijn begeerte/om de geloovige met hem deel-genooten te hebben in de ziel-verquikkende segeningen die hy verworven heeft/ door de wederkeerende daadt van haar geloof zich troostende in privilegien/ beloften en weldaaden / aan haar toegestaan. Merkt. 1. Deselve maaltijdt is een maaltijdt voor Christus ende de geloovige te gelijk, 2. Alwaar hy blijmoedig is / behoorden zy ook zo te zijn. Het twede woordt is/ drinket. Hy drinkt / dat is/ versadigt zich/ als ten vollen wel onthaalt/ naamlijk met de genaden van zijn volk (zulken welgevallen heeft hy in haar/ als hy haar opwekt tot eenige levendigheidt van oeffening) en hy vergunt haar in dezen gevalle / ook verquikt / verzadigt / en gefeesteert te worden. Het past haar te drinken / als hy drinkt / en gebiedt te drinken; Het darde woordt is / wordet dronken, ofte drinkt overvloedelijk/dit toont hoe ruim hy het verleent/en hoe hertelijk hy verwelkomt/gelijk een vrolijke waardt/ alzo koestert hy zijn gasten / en dit alles moet geestelijk verstaan worden / van de blijschap en troost/ die hy de zijne verleent / zelfs vervult

te

te worden met den H. Geest, in tegenstelling van de wijn, Eph. 5. vers 18. die den inwendigen mensch meer verzadigt/en verblijdt/en verquikt/dan den wijn het lichaam. Het oogmerk en de samenhanging leeren ons deze dingen. 1. Daar is veel merkelijke ziel-verquikking te hebben in Christi gezelschap/ alwaar hy is/ aldaar is een maaltijdt. Openb. 3. vers 20. 2. Hy vergunt de zijne/ rijkelijk daar van een deel te nemen; ja 't is zijn wil / datze alle deze vergunning mildelijk gebruyken; Hy wil zulks. 3. Indien onze blijschap geestelijk gaat/ zo kan'er geen overdaadt in zijn / al was het/ dat wy'er dronken van waren/ zo dat wy onze armoede vergaaten / en onze elende niet meer gedachten. 4. Christus is noit ten vollen aan zijn maaltijdt voldaan voor dat hy zijn vrienden met hem gefeesteert en verblijdt krijgt. Hy en eet zijn beeten niet alleen / maar is begeerig zijn goede dingen mede te deelen/ na datze mede te deilen zijn. 5. Christi toebereiden en toeschikken is eer/om zijn vrienden te onthaalen/ als om hem zelven; Ik heb geplukt, eet gy lieden, zegt hy. 6. Christus is een zeer hertelijk uitdeelder aan ander/ en tracteerder van zijn vrienden; men behoeft niet spaarsaam te eeten/waar hy nodigt. 7. Geloovige/ zelfs Christi vrienden/ hebben nodiging van doen/ van wegen het ongeloof/ gevoelen van onwaardigheidt ('t welk haar zondiglijk zedig maakt) en de slappigheidt van haaren geestelijken appetijt / en daarom hebben zy van noode datmen haar/ om zo te spreeken/ verzoeke en bidde dikmaal/om haar spijs te eeten/ en zich in hem te verblijken; en hy zal haar dat ook niet laaten ontbreeken. 8. Alwaar Christus tegenwoordig is/ aldaar is een maaltijdt met hem voor haar/ die in zijn geselschap zijn; hy hout avontmaal met haar/ en doet haar met hem avontmaal houden; en 't is alles zijn eygene/ en van zijn eygen toebereiding. 9. Het is een gifte van Christi weldadigheit/ niet

alleen gronden te hebben van vertroostinge/maar ook bequaam gemaakt te worden/ om ons op die gronden te troosten; (gelijk in de uitterlijke dingen / het is een gifte die te hebben / en het is een andere gifte het vrolijk gebruyk te hebben van 't geen men heeft) want de geloovige kan het eene hebben als hy het ander mist / en als hy het eene heeft / 't is een dubbelde weldaadt / zo hem het andere daar by gedaan wordt/ gelijk de opwekking/ eet/ drinkt enz. te kennen geeft. 10. Niet een ieder is Christi vriendt/niet een ieder heeft die eere/ van zich te troosten en te onthaalen by hem. Het is een privilegie/ dat byzonder is voor de gene / die waarlijk zijn vrienden zijn.

De BRUYDT.

Vers 2. Ik sliep, maar mijn herte waakte, de stemme mijns liefsten, die klopte, was, doet my open mijne zuster, mijne vriendinne, mijne Duive, mijn volmaakte ; want mijn hooft is vervult met dauw, mijne hayrlokken met nacht-druppen.

VAn het 2. vers tot het negende ('t welk is het twede deel van 't Kapittel) spreekt de Bruydt/ en stelt hier neder een veel-bevattend deel van haar staat/ 't welk wy opneemen in deze dry dingen. 1. Haar staat wordt kostelijk neergestelt. 2. De onderlinge handeling van de Bruydegom en Bruydt worden verhaalt/waar in de genade en goedertierentheidt in hem/ en de onvriendelijkheidt in haar/ als het ware/ voor een tijdt lang samen-worstelen. 3. Den uitgang/ en de weg/ op de welke zy die verkrijgt/ door verscheide stappen / aan zijn zyde en aan haar zyde / worden byzonderlijk geopent van vers 4. en voortaan.

Haar staat is in 't korte/ik sliep, maar mijn herte waakte, ofte (gelijk 'er staat in de grondt-taal) ik slapende, mijn herte waakende, die staat is uit rechtstrijdentheden/ en wonderschijnende spreuken/ bestaande; zy wordt onderscheiden van haar hert/ en het slapen van de eene wordt gestelt tegen het waaken van de andere; Dit slapen en waaken moet samen geestelijk verstaan worden/ het eerste betekent een ophouden van geestelijke pligten/ ofte een opschorting van de oeffening van 't geestelijke leven/ door het oprijzen van eenige inwendige verdorventheidt/ de welke de geestelijke zinnen verdooft en op-bindt/ gelijk in de natuurlijke slaap de uitterlijke zinnen worden/verdooft en als opgebonden; zo 1 Thess. 5. vers 6. en Rom. 13. vers 11. Laat ons niet slapen, maar laat ons waaken, en nuchteren zijn. Dit is een verder trap van geestelijke ongestalte/ boven 't geen stont Kap. 3, vers 1. 2. alwaar zy te bed was/ en nochtans zoekende; maar hier slaapt zy/ en legt stil/ gelijk wy zien vers 3. Het geeft te kennen 1. Een afbreeking van levendigheidt en daadelijke oeffening der genade. 2. een ongeschiktheidt en vadzigheidt in gestalte des geests/ daar by komende. Een soort van verusten en zorgeloos stil leggen in die ongeschiktheit/ met een onlust/ om opgewekt en opgehouden te worden/ gelijk 'er pleegt te zijn in die lichaamlijke slaap/ en gelijk hier blijkt uit het volgende vers; Het is dan slaperigheidt/ ofte slaapzucht/ gelijk die een luyaart onderhavig is/ die boven maate en buitens tijdts slaapt. Deze ik, die slaapt/ is de geloovige/maar aangemerkt voor zo ver als onherbooren/ gelijk Rom. 7. vers 18. ik weet dat in my/ dat is in mijn vleesch/geen goedt en woont; want gelijk de gelovige twe verscheidene natuuren heeft/ die tegengestelde werkingen hebben (zo worden zy aangemerkt als twe verscheidene persoonen; daarom staat'er Rom. 7. Ik, doch niet ik, enz. waar door Paulus als vernieuwt onderscheiden

wort vaa hem zelven als onvernieuwt. Door waaken wort verstaan eenige levendigheit of gevoeligheidt/ of ten minsten leven in tegenstilling van de voorige doodigheit/ gelijk Rom. 13. v. 11. Het is hoog tijt/ dat wy waken; en 1 Thess. 5. v. 6. Laat ons waaken en nuchteren zijn, 't welk gestelt is tegen die geestelijke droomigheidt/ waar in wy naulijks ons zelfs zijn. Mijn herte, dat ziet op 't vernieuwde deel/ 't welk dikmaals genaamt wordt de geest, die begeert tegen 't vleesch, gelijk staat Gal. 5. vers 17. en de wet des gemoeds Rom. 7. de besnijdenis des herten Rom. 2. vers 25. en 't nieuwe hert in 't verbondt/ Ezech. 36. in summa dit is de zin; de zaaken zijn niet recht met my/ en de ongeschiktheidt tot pligten of levenloosheidt daar in is groot (gelijk 't is met eenen/ die in slaap is) doch ook dan is 'er eenige inwendige beweeging des levens/ blijkende in de overtuiging des oordeels / beschuldigingen / voorneemens / betuigingen van den inwendigen mensch/ tegen deze doode en vadzige gestalte/ als daar niet mede vermaakt/ maar een mishagen daar in hebbende enz. waar in de natuur voorstelt en zich niet over-geeft/ noch zich wijsheidt geeft/ om het toe stemmen / hoewel zy onder deze staat niets kan werken / immers niet op een levendige wijze. Aldus slaapt zy om dat zy niets werkt/ doch het herte waakt / om dat het is bewaart van in die zorgeloosheidt ingewikkelt te zijn / hoewel het is als gebonden en overmachtigt met verdorventheidt / zo dat het niet kan verwinnen / dat het kome te werken na het licht / en de genegentheidt die het van binnen heeft. Hier uit merkt aan. 1. Dat de geloovige twe verscheidene en tegengestelde natuuren en beginselen binnen zig heeft/ leidende hem verscheidene wegen het vleeschlijk en slapende ik, en 't vernieuwe en wakende hert. 2. Zy kunnen beide op eene tijdt tegen malkanderen aan werken / d'een begeerende tegen de ander, Gal. 5. vers 17. 3. Somtijdts

tijdts kan de verdorventheidt, de geloobige verre overmogen, die genade hebben, en haar voor een tijdt (hoewel niet heel doodt, nochtans) vast in slaap brengen voor een tijdt, en verderven zo in een groote maat de oeffening van haar genade. 4 Geloobige in haar laagste, hebben leven in zich; en zy worden, van wegen haar nieuwe natuur, niet geheelijk en ten vollen ingewikkelt in haar zorgeloosheidt, en afwijkende staat. 5. Daar kan eenig inwendig beseffen zijn van ons perikel en gevaarlijke staat, wanneer het zeer droevig en laag met ons is, zo dat de geloobige kunnen weeten, dat het niet recht met haar is, en datse evenwel (gelijk het hier is met de Bruydt) daar in kunnen blijven, en stil leggen. 6. Geestelijke vadsigheidt en zorgeloosheidt valt ook in de sterkste geloobigen. De vijf maagden kunnen sluymeren, en slaapen Math. 25. 7. Ja na de grootste openbaaringen, en op de zoetste nodigingen, die zy van hem hebben, en op het vrolijkste feest houden met hem, kunnen zy dus overvallen worden, gelijk de voorgaande te kennen geven. De discipelen vielen in die ongestaltigheidt, die zelve nacht na des Heeren Avontmaal. 8. Geloobigen kunnen wederom en wederom vallen in de zelve staat van zondige zorgeloosheidt zelfs na datse wakker gemaakt en opgewekt zijn geweest uit de zelve, gelijk dit, vergeleken met Kap. 3. te kennen geeft. 9. Hoe de geloobige (of eenige andere) dikwilder weder in storten in de zelve zonde, hoe zy gereeder zijn, om verder daar in te gaan, en door gevaarlijker te vallen zullen zy beswaerlijker dan te regt te brengen zijn; Nu slaapt zy, en aangestooten zijnde wilze niet opstaan, maar zy zoekt excuyse, 't welk een verder stap is dan 't was Kap. 3. 10. Vadsige vlaagen van indispoostheidt, en van nalaatingen van pligten bekruppen de geloobigen dikwilder, dan stellige uitbreekingen en bedrijvingen; en zy zijn gereeder, om zich

in de zelve te behaagen en om stil onder dezelve te leggen. 11. Geloovigen dienden zulken kennis van haar eygen staat te hebben/ datse bequaam mogten zijn/ om te zeggen/ hoe het met haar was/ 't zy ontrent haar onvernieuwde of vernieuwde deel/ zo hier/ ik sliep, maar mijn hert waakte. 12. De geloovigen dienden/ in haar staat op te neemen/ te letten op haar verdorventheden en genaden/ en in haar oprekening dienden zy een onderschepdt tussen die twe te stellen; andersins zullen zy aan d'een of d'andere zyde misrekenen. Zy dienden zich niet geheel te rekenen na de werkingen van de natuur/ op datse haar genaden niet en loochenen; noch ook na haar vernieuwde deel/ op datse haar onvernieuwde deel niet en vergeeten; maar zy moesten elk effect in haar toeschrijven aan zijn eygen oorzaak en grondt-beginsel/ waar uit het voort komt. 13. Het is goedt voor een geloovige/ wanneer hy is overwonnen met verdorventheidt/ en gevangen geleydt door de zelve van herten quaadt te keuren/ en te verwerpen/ als niet goedt houdende 't geen zy doen/ en dit by Godt in te brengen als een protestatie tegen haar overmachtigende begeerlijkheden. Een geloovige kan in een eenige zin zich veroordeelen als zondig/ en zich vry-spreeken als vermaak hebbende in de Wet Godts/ op een en de zelve tijdt; en waar hy zijn verdorventheidt niet staande houdt/ maar stelliger wijze die quaadt keurt/ daar mach hy die loochenen/ als niet zijnde zijn daadt.

Dit nu zijnde haar staat/ zo volgt nu de gedraaging van de Bruydegom/ dewelke uitgedrukt wordt in 't overige van het twede vers, en haar gedraaging (die in dit vers alleen ingewikkelt wordt) voller uitgedrukt vers 3. Zijn gedraaging geeft te kennen zijn groote desseyn/ welk hy voor heeft/ en dat is/ om toegang tot haar te hebben/ en haar opgewekt te krijgen. Om dit te bereyken. 1. Doet hy iets/ en dat is hy/

klopt

klopt aan de deur. 2. Hy verdraagt en lijdt den dauw en de droppelen in de koude nacht / en nochtans heeft hy het niet op. 3. Hy spreekt / en gebruykt veels overredende argumenten te dien eynde; Al het welke zy merkt / en nochtans legtse stil. Het is kostelijk / als of een liefhebbende man / die buyten geslooten is van een vadsige doch beminde vrouw / ging kloppen / roepen / en wachten / en veel beweegredenen gebruyken / om haaste te beweegen om te openen; zo wacht onze geestelijke Bruydegom op de geloovige / die hy lief heeft / om haar weder te brengen tot de levendige oeffening des geloofs in hem / en tot een gestalte des Geests; die bequaam is tot gemeinschap met hem.

Om de woorden te neemen / gelijk zy leggen / daar is. 1. Des Bruydts opmerking (als het waar in haar slaap) van het roepen van haar liefste aan de deur. 2. Daar wordt voorgestelt zijn toeroepen zelf. 3. De beweegredenen / die hy gebruykt / om by haar te vermogen. Door 't kloppen wordt verstaan het inwendig raaken van het woordt op de Conscientie / als de kracht van de geest daar mede gaat / dewelke aan 't hert van de Bruydt klopt / gelijk aan een deur geklopt wordt / ende is het middel / om haar uit haar geestelijke slaap op te wekken / gelijk het kloppen aan een deur een middel is / om uit lichaamlijke slaap op te wekken: zo staat 'er Openb. 3. vers 20. ziet ik staa aan de deur / en ik klop; in welken zin het woordt vergeleken wordt by een hamer, Jerem. 23. vers 29. Het bevat deze dry dingen. 1. Een ernst in hem die zo klopt. 2. En vermogen en krachtdaadigheidt in het woordt / 't welk het hert eenigsins aandoet en beweegt. 3. Het bevat in zich eenig effect / 't welk het heeft op 't hert / als zijnde eenigsins aangedaan met die aanraaking: Daarom is het zijn stem of woordt / die niet alleen roept / maar klopt / inwikkelende eenige kracht / die het op

haar

haar had. Door de stemme wordt het woordt verstaan, gelijk Kap. 2. vers 8. 10. doch als achtervolgt met de geest en kracht, en als daar door aangepreezen aan de conscientie, 1 Cor. 2. vers 4. en tot overtuiging toe beweezen, te zijn de rechte stem van Christus; doch zo, dat inwendige en uitwendige roeden en andere middelen haar eygen plaats kunnen hebben, wordende van hem gebruykt, doch steeds na het woordt. Zijn groote eynd, waarom hy klopt, is in dat woort, doet open, 't welk gelijk het bevat haar staat, naamlijk dat haar hert in een groote maat voor hem gesloten was, en dat hy door eenige vleeschlijke indispositie daar uit-gehouden, en niet verwelkomt was; zo vereyscht het de weering van alles, dat zijn weg opstopte, en het open doen van 't hert door geloof, om zijn Woordt te ontfangen, en door liefde, om hem zelf aan te neemen; en in die twe dingen bysonderlijk bestaat dit open-doen. 1. In de oeffening des geloofs, Hand. 16. vers 14. de Heere opende het hert van Lydia, en dat wordt uitgelegt, zy gaf acht op de dingen, die Paulus sprak 2. Een uitbreyding en verwarming van de genegentheden tot hem ('t welk altijdt het eerste bevat) gelijk *Psal.* 81. *vers* 11. Doet uw mondt wydt open, en ik zalze vervullen; wat dat zy, wordt te kennen gegeven door de volgende weigering, mijn volk wilde niet hooren (dat isглooven) Israel heeft mijner niet gewilt, of my niet bemint (gelijk de woorden in de grondt-taal mede brengen) zy vraagden na my niet, zy begeerden my niet, en zy wilden haar afgoden niet verlaaten, gelijk in de voorgaande woorden vers 10. verhaalt wordt. 3. Daar spruyt uit deze twe een onderlinge gemeinzaamheidt, gelijk Openb. 3. vers 20. zo jemant my open doet, ik zal tot hem inkomen, en avontmaal met hem houden, en hy met my. Dit openen dan geeft te kennen de weering van alles, dat de gemeinschap met Christus zou

zou verhinderen/ en het doen van alles / dat tot genieting van hem zou kunnen toeschikken/ gelyk opwaaken/ opstaan enz. al 't welke in 't vierde vers volgt. En terwijl hy gebiedt open te doen / zo eischt hy / dat zy met hem gemeinschap onderhoude / dewelke nu door haar sluymerigheidt is afgebrooken. Welke twe deelen van 't vers samen-gestelt zijnde / voorhouden. 1. Dat Christi eigen Bruydt de deur kan komen te sluiten voor hem / en zo een droeve scheiding te maaken tussen hem en haar. 2. Christi woordt is het groote en ordinare uitterlijke middel waar door hy aan der menschen herte klopt / en 't welk hy gebruikt / om 't geloof in haar te verwekken. 3. Dat 'er somtijdts in de zorgelooze staat van de geloovige/ meer dan gemeene overtuigingen / roepingen en bewegingen zullen zijn door het woordt. 4. Dat Godts woordt achtervolgt met kracht / 't zorgeloosste hert zal raken en aandoen. 5. Dat geloovige Christi stem en roeping zullen onderkennen / zelfs als haar staat zeer laag is. 6. Het zal haar zeer verquikkende zijn/ hem kloppende te hebben ; zy ziet'er op als op een lieffelijke zaak/ zelfs dat zijn kloppen overtuigingen/ beschuldigingen ofte iets diergelijke op haar brengt / hoewel het haar vleesch niet en behaagt / nochtans voor zo veel zy vernieuwt is zo zal't haar de stemme haares liefsten zijn. 7. Christus heeft een wijze van de zijne te volgen/ zelfs als zy zorgeloos geworden zijn ; en dan zal hy somtijdts wel maaken / dat zijn roeping / beschuldigingen of overtuigingen haar heeter en dringender op de hielen volgen / dan op andere tijden. 8. Als Christus hardt klopt en dringt/ zo is 't tot onzen goede/ en 't is een teken van liefde in hem / zo te doen ; want daar is niets beklaaglijker/ dan wanneer hy tegen jemant zeght onder een ongestalte/en in een quade staat/ laat hem varen. 9. Als Christus door zijn woordt roept/ dan is 't onze pligt voor hem te openen;

en

en dit kan niet meer verzuimt worden zonder zonde / dan het gebedt de doodiging en andere gebodene pligten zonder zonde kunnen nagelaaten ofte verzuimt worden. 10. Christus kan wel zeer aandringende roepen / en zijn woordt kan eenig werk hebben op de conscientie en genegentheden der toehoorders / en zy kunnen eenigsins daar mede aangedaan zijn / en nochtans kan 't woordt verworpen / en 't hert niet open gedaan zijn door Christus / gelijk hier / zy slaapt noch evenwel / en 't volgende vers bevestigt het. 11. Daar zijn eenige werkingen van den Geest / die hoewel zy meer zijn dan een gemeen werk op het gros der toehoorders / nochtans niet zaligmakende zijn / en die voor een tijdt kunnen en dikwils worden zelfs van geloovige verydelt / en van andere wel voor eeuwig; Want dit kloppen krijgt een weigering vers 3. zo bedrieglijk en gevaarlijk zijn gemeene beweegingen / om op te rusten / als den vinger van de genadige almachtigheidt niet wordt toegepast / gelijk vers 4. 12. Christi oogmerk / zelfs als hy hardt klopt / is vriendelijk / en nochtans zegt het somtijdts / dat de zaken niet recht staan; Dit is het eynd van al zijn kloppen en spreeken tot een volk / en dan is het klaarst / als hy aller-krachtigst spreekt.

2. De wijze hoe Christus dit aandringt / is 1. Door te toonen wie hy was / 't is my, doet my open. Daar kan geen groote lof aan Christus gegeven worden / noch wichtiger reden voor hem gebruikt worden / dan bekent te maaken / dat hy het is / de Man / Heer enz. wiens het huys is / en wien met recht ingang behoort gegeven te worden door de vrouw. 2. Door haar lieffelijke benaamingen te geven / en haar zich aan te matigen door veele betrekkingen / als mijn zuster, vriendinne, Duyve. En ('t welk te vooren niet en was verhaalt) mijn onbesmette, wordt 'er by gedaan / dat is mijn volmaakte / ofte oprechte eenvoudige / gelijk het

het dikwils overgezet wordt. Deze benaamingen nu/ en zo veel te gelijk gegeven/toonen. 1. Dat geloovige/ als zy zorgeloos zijn/zeer den Geest van doen hebben/ om haar op te wekken; De zielen zijn niet ligt te overreden/ om Jesus te ontfangen. 2. Daar is wonderlijke liefde in Christus / die zich zo vernedert / om de zijne te bidden/ als zy in zulken zorgeloozen staat zijn ; zelfs dan verandert hy haar naam niet / meer dan of alles in een goede staat was; want onze betrekking op hem hangt niet aan onze staat. 3. Christus zal wel somtijdts zeer lieffelijk handelen / zelfs met zorgelooze zielen / als hy werkt om ingang te verkrijgen / en haar overreden wil / om voor hem te openen; en somtijdts zal hy de aller-verquikkenste Evangelische aanbiedingen en nodigingen toepassen / en gebruiken de vriendelijkste aanspraaken te dien eynde. 4. Christus zal wel somtijdts overzien de vadzigste ongestaltens van de zijne / en niet altijdt daar over haar bekijven / maar geven haar des niet tegenstaande haar gewoone benaamingen. 5. De vriendelijke handeling Christi met de zijne zal wel altijdt bewijzen/ dat de liefde is aan zijn kant/ maar zy al niet altijdt bewijzen / dat de persoonen/ die zo gehandelt zijn/ terstont in een goede staat zijn ; want hy kan haar persoonen aannemen/en spreeken troostelijk in opzicht van haar staat / hoewel hy haar tegenwoordige gelegentheidt niet goedtkeurt/ gelijk als hier. 6. Wy kunnen hier zien / dat Christi liefde niet is gegrondt op onze verdienste / noch op en neer gaat / na onze verscheidene gestaltens ; maar hy komtze beide voor in zijn handelen met de zijne. Deze benaamingen zijnde gebruikt als een beweegreden / om zijn roeping te beantwoorden / en om voor hem te openen/ toonen. 1. Dat de overreding van Christi liefde in de zielen/ is een voornaame zaak om de weg te baanen/ op dat zy hem ontfangen. 2. Dat het een schande is voor een geloovige zo bemint van Christus/

hem buiten de deure te houden/ als hy klopt/ om 'er in te zijn. De genade zou een hert doen bloozen/en eeniger wijze door schaamte het aangezicht doen verbergen/ 't welk zijn vriendelijkheidt zou weigeren aan te neemen.

De darde en groote beweegreden is; Want mijn hooft is vervult met dauw, en mijn hayrlokken met nachtdruppelen. De schaamte zelfs zou vermogen by een vrouwe/ als de man zulk een reden gebruikt als de deze is. 't Is even als of een man/ lang staande buiten de deur in een onstuimige nacht / deze beweegreden by zijn vrouw gebruikt/ om te overreden / datze hem zou inlaaten. Het zal nadeelig en schaadelijk aan mijn gezontheidt zijn / indien gy niet voor my en opent; want ik heb lang buiten gestaan. Dit kan ongetwijffelt gerekent worden een zeer sterke en overmogende reden te zijn by een lief hebbende vrouw; en nochtans krijgtze maar een arm en zeer onbetaamlijk antwoordt van de Bruydt. Door Dauw, ende nachtdroppelen worden verstaan verdrukkingen / uitterlijke kruicen/ en laagheidt; zo wordt Dan. 4. de Koning gezegt bevochtigt te zijn met den dauw des hemels in zijn laage staat/ als hebbende geen huys om zich in te verschuilen/ maar onderworpen zijnde alle de veranderingen en ongemakken van 't weder. En Jakob verhaalt het als een deel van den moejelijken arbeidt/ die hy by Laban had / de hitte der zonne heb ik verdragen des daags, en de koude des nachts; dat is / hy was altijdt waakende/ en spaarde zich niet voor 't ongemak/ noch daags noch 's nachts. Hier kan ook Christi geestelijk lijden inkomen/ waar door hy zig onderworpen heeft aan des Vaders toorn en vloek/ op dat hy mocht toegang hebben tot de gemeinschap met zijn volk / en hoe hy het rekent buiten gehouden te worden van zijn volk/ als een nieuw deel van zijn lijden / ofte als een pijnlijke indachtigmaking van zijn oude lijden. Het oog-

oogmerk is dan te toonen / dat gelijk een vriendelijk man zo met een beminde Vrouw zal handelen / en zal wachten/dat hy zal overmogen/zijnde in deze benautheidt gebragt/zo handelt Christus met zijn volk/zijnde niet min begerig om een plaats te hebben in haar herten/en alzo zeer ontroert zijnde door haar ongeloof/als eenig Man is / als men hem doet staan in een koude nagt onder den dauw en regen aen zijn eigen deur. Deze wijze van redenkavelen zegt. 1. Dat de gelovige als zodanig Christus liefheeft en agt en niet geern wil/dat hy zou lijden/gelijk een vriendelijke vrouw noode haar mans gezontheidt zou in gevaar stellen. 2. Dat Christus haar zo uitlegt / zelfs als zy vadzig is / en hem buiten houdt staande ; anders zou dit argument van geen kracht zijn / en hy en zou het niet gebruikt hebben. Hy zal al veel quaadts zien / (om zo te spreeken) eer hy 'er in een geloovige opmerking op neemt / en hy is niet achterdochtig/ zelfs als'er occasien gegeven worden. 3. Geloovige zijn menigmaal uitnemend weinig beantwoordende de betrekking/die 'er is tussen Christus en haar / en hy kan Christus lang laten buiten staan wachten. 4. Het heeft Christus zeer aan (en 't is hem een lijden en een soorte van hem opentlijk te schande te maaken / ende een kruycigen van den zoone Godts wederom) buiten de herten gehouden te worden door ongeloof / en daar kan geen vergeeflijke zonde zijn/ die meer en grooter verzwaaringen heeft dan deze; want het is wreedtheidt voor de vriendelijke Jesus. 5. Geloovige kunnen in deze fout vallen / zelfs als Christus met haar is in goedt verstandt. 6. Christus is een zeer toegenegen aanzoeker/ en verdraagsaam man/ die zo opwacht / zelfs als hy verongelijkt wort/en zijn vriendelijk verzoek niet op-geeft: wie zou verdragen / dat hy verdraagt/ en laat verbygaan / en noch des niet tegenstaande zo vriendelijk blijft? Vele vremde en onheblijke dingen worden tussen

hem en de geloovige verdraagen en overgezien zonder dat men 'er van hoort / dingen die de wereldt niet zou kunnen verdouwen. 7. Onze Heere Jesus heeft hem zelven niet gespaart/ noch het lijden ontgaan / om zijn volk goedt te doen; Iakobs zorge en lijden voor Labans kudden en Nebukadnezars verootmoediging waren hier niets by. 8. De liefde Christi wordt nergens meer in geopenbaart voor de zijne / als in zijn lijden voor haar/ in zijn verdraagsaam opwachten / om de weldaden daar van toegepast te krijgen. 9. Christi lijden en zijn beweeglijke wijze van pleyten uit kracht van 't zelve/ behoort de herten in liefde t'hemwaarts en in begeerte na vereeniging met hem te doen smelten / en dat zal de weigering uitneemend zondig en schandelijk maaken / waar de zelve geschiedt. O wat heeft Christus sterke argumenten/ om in de herten van zijn volk te zijn! en hoe veele zyn 'er om daar toe te bewegen!

Vers 3. Ik heb mijnen rok uitgetoogen, hoe zal ik hem weder aantrekken? ik hebbe mijne voeten gewassen, hoe zal ikze weder bezoetelen?

HIer wordt de Bruydts antwoordt neergestelt / maar o! hoe qualijk voegende op 't geen hy deedt? Hy staat/ zy legt / hy buiten/ zy binnen; Hy roept vriendelijk/zy neemt ondankbaarlijk een uitvlucht / ten besten genoomen: als of een wijf haar man zo roepende zou antwoorden; ik ben nu te bed; en heb mijn klederen uitgedaan, en mijn voeten gewassen, en heb my alzo tot ruste begeven/ ik kan niet op staan/ 't zou my letten/ op te staan; zo verwerpt de Bruidt deze schoone roeping zo onredelijk en ongerijmdelijk / op een twe'erley uitvlucht / die beide geestelijk te verstaan zijn/ gelijk de slaap/ en het openen waren / waar van te vooren is gesprooken. Merkt daar in 1. Het ant-

antwoordt 2. de wijze van dien 3. de byzondere gronden die zy legt/ om het daar op te bouwen. En 4. De fouten van dit haar redenkavelen / 't welk men al ras kan besluiten / dat ongezondt is. Het antwoordt in 't algemeen is een weigering / gelijk de uitkomst toont ; En het is gelijk dat/ Luc. 11. vers 7. Ik ben met mijn kinderen in de slaap-kamer, doet my geen moeite aan, enz. ja hoe kan ik die weder aantrekken? Deze woorden (zijnde de vraage/ niet van een die twijffelt/ maar die uitvlugt zoekt) bevatten een geweldige weigering/ als of het een zeer onredelijke en onmogelijke zaak voor haar was/ te gehoorzaamen 't geen waar toe zy geroepen was ; 't welk toont/ dat Christus zeer ongeschikte weigeringen kan krijgen op zijn schoonste nodigingen. Welke weigering aldus verzwaart wordt 1. zy was tegen de krachtigste en eenvoudigste middelen ; de krachtigste uitterlijke predikdienst kan onnut gemaakt worden; zelfs Christus in zijn woordt / als hy preekte in de dagen van zijn vleesch / had niet altijdt voorspoedt. 2. Die weigering was tegen haar licht; zy wist / het was Christi roeping ; zelfs geloovige kunnen beschuldigingen tegen haar licht verby laaten gaan / en zondigen/ wetende door 't gewelt der verzoekingen/ hoewel niet geheel moetwilliglijk. 3. zy heeft hem door 't gebedt genodigt / Kap. 4. vers 16. nochtans nu legtze stil. 't Welk ons laat zien 1. Dat geloovige zich menigmaal ongevoeglijk dragen na haar gebeden ; daar kan zijn en daar is dikmaal een groot verschil tussen haar doen en bidden. En 2. Menigmaal kunnen de geloovige begeeriger zijn na een gelegentheidt om Christus ofte eenige andere weldaat te verkrijgen / als zy die missen / dan zy waaken/ om 'er goedt gebruyk van te maaken / als zy die verkregen hebben.

Haar wijze van antwoorden is / datze eenige redenen van haar weigeren geeft / als of zy niet anders

konde doen/ en niet zo veel te berispen was / van wegen datze Christus niet in liet; gelijk de woorden/ hoe kan ik, enz. mede brengen. Merkt aan. 1. Het vleesch zal gauw en loos zijn/ in uitvluchten uit te vinden om zich staande te houden / zelfs tegen de klaarste overtuigingen en pligten. 2. Het is quaad / datmen een klaare pligt betwistredent / en bedebatteert / dikmaal krijght de Satan en 't vleesch daar voordeel door. 3. De menschen zijn dikmaal zeer partijdig in haar eigen redenen te onderzoeken / en zijn zwaarlijk of te brengen van haar eigene eens gelegde gronden/ al zijn zy niet vast; en de dwaaste redenen zullen overtuigende zijn voor een geestelijken luyaart / die zich wijzer schijnt/ in zijn gemak te koesteren/ dan een / die de dringenste en sterkste redenen voor het tegendeel kan brengen. Spreuk. 26. vers 16.

De opening van de byzondere redenen zal dit opklaaren; D'eerste is/ ik heb mijn rok uitgetoogen , en 't besluyt is/ hoe zal ik, hoe kan ik hem weder aantrekken? De klederen af te leggen is een blijk/ van dat de menschen zich tot rust begeven / gelijk die aan te houden is een teken van waaken/ gelijk in Nehemia 4. vers 23. wy en trokken onze klederen niet uit, ten ware om te wassen ; Hier van is het aanhouden van de klederen ontrent / om voor te stellen geestelijke wacht-houding/ en verberging van geestelijke naaktheidt / gelijk Openb. 16. vers 15. zalig is hy die waakt , en zijn klederen bewaart ,op dat hy niet naakt en wandele. En in tegendeel het afleggen van de klederen betekent niet alleen een geestelijke sluymerigheidt / maar een hoogen trap van dien; als zijnde vervallen/en hebbende afgeleyt die tederheidt en wacht-houding in haar wandel/ waar mede zy bekleedt was/ Kap. 4. vers 11. en zy is nu eenigsins vastgestelt in haar vleeschlijk gemak en zorgeloosheidt. Hier uit redenkavelt zy/ hoe zal ik hem weder aantrekken? De kracht van de

reden kan dryſins worden aangemerkt. 1. Door zo veel zyte kennen geeft een zwaarheidt in de zaak/ hoe zal ik het doen? O 't is zwaar te doen! 2. Door zo veel zy bewijſt een afkeerigheidt daar van in haar zelve; Het ſtaat haar tegen 't hert / als een onredelijk-ſchijnende zaak / gelijk Gen. 39. vers 9. Hoe zal ik zulken grooten quaadt doen, enz. 3. Daar kan een ſchandelijkheidt in zijn bevat; ik ben nu buiten poſtuur/ en ik zou my ſchaamen op te ſtaan/ en gezien te worden/ 't welk toont. 1. Dat het zwaar is jemant op te wekken / die in zorgeloosheidt gevallen is. 2. Door vadzige zielen ſchijnt iedere zaak gelijk een onverwinlijke zwarigheidt; haaren weg tot haar pligt is als een doorn-hegge Spreuk. 15. vers 19. En daar is een leeuw op haar ſtraaten, en ſomtijdts / als in haar voorvloer / als eenige pligt op haar aangedrongen wordt / die haar van haar vleeſchlijke ruſt zoude berooven Spreuk. 26. vers 13. en Spreuk. 22 vers 13. 3. Het is al veel voor jemant/ die in een zorgelooze geſtalte is / dat hy met zijn eigen ongeſtalte zou worſtelen; het is dan een vermoeitheidt de handt uit de boezem te haalen Spreuk. 26. vers 15. 4. Het is geen prijſſelijke ſchaamachtigheidt / maar 't moet weezen een zeer zondige zedigheidt/ die jemant van zijn pligt houdt. Het was waarlijk ſchandelijker / ſtil te leggen/ dan op te ſtaan.

Haar twede grondt is van de zelve natuur; Ik hebbe mijn voeten gewaſſen, het waſſen der voeten maakte bequaam ende bereydt tot ruſte; de voeten der menſchen in die landen waren door barrevoets te wandelen/ eenigſins ſmartende/ bevuylt en gekneuſt/ dewelke door waſſchen verlicht en verquikt wierden / gelijk wijzen kunnen Gen. 18. en 19. in 't geen Abraham en Loth ontrent de Engelen deden/ welke zy meinden dat menſchen waren: zo iſt hier; ik heb mijn zelven bequaamt en geſchikt tot de ruſte / als zijnde ver-

moeit met de moeielijkheidt van heilige pligten / en nu kan zy daar toe niet komen / datze zich zou opwekken tot de zelve / als of dat haar zoude bezoetelen.

In welke redenkaveling dese fouten zijn. 1. Dat zy eenigsins komt te betwistredenen een klaare pligt; Dit maakt de weg / voor de strik. 2. Dat zy de betragting der heiligheidt / en de gemeinschap met Christus uitlegt / als of 't een moejelijkheidt / en de vleeschlijke zorgeloosheidt / als of 't een gemak was. Daar zullen somtijdts vreemde misvertooningen zijn / en van onze fouten en feylen / en van Christi waardigheidt en voortreflijkheidt / die veel invloedt hebben op onze doodigheidt en zondige ongestaltens. 3. Zy maakt een zondige daadt de oorzaak van haar blijven in een andere; daar is dikmaal een samenknooping tussen de zonden / en d'eene trekt d'andere voort / de voorstellingen die het vleesch legt als beginselen / zullen altijdt besluyten baaren / die haar zelfs gelijk zijn; het is ongezondt en onveylig uit de zelve te redenkavelen. 4. Het gene haar zoude opwekken en aanraden / om op te staan / te weten / dat zy niet recht was gestelt / dat maakt zy tot een beweegreden / om haar zelven te sterken / in haar vadzige geneigtheidt om stil te leggen; het vleeschlijke gevoelen / trekt de onredelijkste besluiten in ieder zaak / en zoekt zich geduurig te koesteren / daar geloof en teerheidt recht contrary zoude redenkavelen. 5. Zy stelt al te eerlijken naam op haar zorgeloosheidt / en noemtze 't wassen van haar voeten / 't welk waarlijk was het bezoedelen van de zelve. Het opsmukken en plaasteren van ons eigen quaadt is een groote koestering van zorgeloosheidt / doch het is al te gemeen als datmen noemt ongeloof nedrigheidt / vermetenheidt geloof / zorgeloosheidt vrede / enz. Wy geven aan de zonde de naam van deugt / en dan houden wy die staande zonder tegen zeggen; 't welk een trap

is /

is/ van duisternis te stellen voor licht/ en bitter voor zoet/ en een soort van quaadt te noemen goedt/ 't welk onder 't gevaar brengt van 't verkondigde Wee, Ies. 5. vers 20. 6. Zy feylt hier/ datse meer gemak verwagt in stil te leggen/ dan in voor Christus te openen; daar het maar 't vleesch is/ 't welk moeite heeft voor Christi tegenwoordigheidt; maar vaste voldoening is alleen te hebben in zijn gezelschap; het vleesch heeft altijdt heymelijke vreeze voor Christi gezelschap/ als of het onverdraaglijk/ verdrietig en moejelijk was/ een Christen te zijn in ernst; en deze oorblaazingen en godlooze ingevingen van het vleesch kunnen somtijdts te veel kracht hebben by een geloovige. 7. Zy misvat Christi woordt/ 't welk aandrong/ dat hy mocht ingelaaten worden/ die een zeer liefhebbende man was/ en zo veel geleden hadt in 't wachten op den ingang; maar zy stelt de zaak heel anders in/ indien zy die in rust was/ haar zelven zou moeyte aandoen/ op dat alzo de uitvlucht mocht redelijk schijnen. Hoewel Christus niet recht uit geweigert wordt/ en 't hert dat niet durft wagen onder overtuigingen/ nochtans door 't ontzach voor ons zelven te stellen tegen hem/ en door na te laaten van te openen voor hem/ als hy klopt/ zo zijn veele in der daadt schuldig/ in Christus zelfs te weigeren en te smaaden/als zy meinen/ datse hem niet versmaaden/ maar wilden alleen ontgaan/ 't geen voor haar zelven moejelijk is. Deze woorden moeten zo niet aangezien worden/ als of de geloovige uitdrukkelijk zo redenkavelden/ maar dat 'er in haar vadzige en sluymerige geestelijke ongestaltens zulken redenkavelen in der daadt is; en zulke ofte diergelijke uitvluchten vermogen dikmaal/ om haar te doen Christus uithouden/ als zy hem recht uit niet en durven weigeren/ 't welk blijk geeft van de macht en loosheidt van de verdorventheidt/ zelfs in een geloovige/ en van de grootheidt der liefde Christi die het over-ziet ende vergeeft.

Indien 'er gevraagt werdt/ waarom is deze haare zondige ongestalte geregistreert/ en tot gedachtenis gestelt? Wy zeggen. 1. tot haar eigen goedt/ het is nuttig voor de geloovige/ haar misdragingen omtrent Christus te gedenken en op te tekenen/ zo wel als zijn vriendelijke handelingen met haar. 2. Het is tot eere van de Bruydegom/ wiens liefde in meerder luister blijkt en schijnt/ als die gestelt wordt tegen over haar misdraginge; Geloovige behooren haar zwakheden en feylen te erkennen/ zo wel als haar weldaadigheden en genaden/ als het tot lof van de Bruydegom kan strekken. 3. Het is tot stichting van andere; menigmaal kunnen de zwakheden van een geloovige strekken door Godts zegen tot stichting van andere/ om haar waakende te maaken/ en om haar op te wekken om te staan/ en haar te ondersteunen/ als zy gevallen zijn; De zwakheden van Job onder zijn zwaare beproevingen hebben 'er veele gesterkt/ gelijk zijn lijdzaamheidt haar overtuigt heeft.

In summa/ dit redenkavelen is niet regt uit en verkeert en ydel/ toonende in het algemeen. 1. Dat de menschen genegen zijn/ haar heymelijke kleinachting van Christus te bedekken/ als of het eer was tederheidt omtrent haar zelven/ dan indiscreet voor hem; nochtans leyt hy het zo uit/ gelijk Math. 22. vess 5. als zy het bybrengen als een nodige verschooning/ datze mosten passen op haar markt en koop-handel/ hy legt het uit/ zy achteden de nodiging vande Bruiloft van de Konings zoon niets. 2. Het toont/ dat de uitvluchten waar mede de menschen Christus te rugge zetten/ uitnemende slecht zijn; daar dan geen sterke noch verhevene reden by gebracht worden/ voor ons smaaden van Christus/ en voor ons verderven van ons zelven in hem klein te achten in de aanbiedingen van zijn genade in het Euangelium; hoewel de verdorvene natuur haar verstandt oeffene ende verkloeke/

om redenen uit te vinden / om ons excuys te bepleyten / nochtans wanneer zulke redenkavelingen worden geexamineert / zy kunnen de preuve niet doorstaan. 3. Dat wanneer der menschen herten zijn in een afgaande gestalte / zeer slechte en onwichtige redenen zullen overmogen / om haar te doen Christus buiten houden / en zo gering als zy zijn / zy zouden zelfs een geloovige vermogen / indien de genade die niet en wederleyde / en de weg baande voor zijn ingang in de ziel.

Vers 4. Mijn liefste trok zijn handt van het gat der deur (*d'Engelsche overzetting* hy stak zijn handt door het gat,) ende mijn ingewandt werdt ontroert om zijnent wil.

IN dit vierde vers volgt een twede stap van Christi gedraaging / met de effecten van de zelve. Hy geeft het niet op; maar raakt haar met zijn vinger / en maakt krachtdaadelijk toepassing op haar / door een zaligmakend werk van de Geest op haar hert / 't welk had het gewenschte en beoogde effect / daar op volgende / naamlijk / zy staat op / en doet open.

In dezen hebben wy. 1. Het middel dat toegepast en gebruykt wordt. 2. De wijze van toepassing (want 't is klaar / dat de werker is de liefste zelf. Het middel is zijn handt / dewelke als zy Gode toegeschreven wordt / dry dingen in de Schrift betekent ; 1. zijn Almachtigheidt / waar door hy doet / wat hem behaagt / Exod. 8. vers 19. staat / Dit is de vinger Godts / dat is / zijn kracht. 2. Het wordt genoomen voor de Geest / of gemeene werkingen van de Geest / waar door mirakelen boven de kragt des menschen gewragt worden / gelijk blijken zal door te vergelijken Math. 12. vers 28. met Luc. 11. vers 20. 3. Het wordt genoomen

men door het zaligmakend werk van de Geest / toegepast tot het werken van 't geloof in de uitverkoorne in 't eerst / of tot het vernieuwen en bevestigen van dien daar na in geloovige / gelijk Hand. 11. vers 21. En de handt des Heeren was met haar, ende een groot getal geloofde; Dit is 't gene aangeweezen wordt Iesa. 53. vers 1. alwaar / wie heeft geloost? en aan wien is den arm des Heeren geopenbaart? gemaakt wordt van evengelijke uitbreyding. En zo is 't byzonderlijk hier te neemen / gelijk blijkt uit het oogmerk / naamlijk door het onmiddelijke krachtdaadige werk van de Geest / gebruykt in 't geloof te werken / gelijk een sleutel gebruykt wordt / om een deur te openen.

De wijze van dit middel toe te passen / is / Hy stak zijn handt in door 't gat der deure; alwaar hy (volgende de gelijkenis van een man / die aan een geslooten deur staat / en geen ingang krijgt) toont / wat hy dede / wanneer 't kloppen niet en hielp; naamlijk / hy ging een krachtdaadige weg in / om die zelf te openen / 't welk ordinaar geschiedt / door de sleutel of iets anders te steeken in 't gat der deure; zo opende Christus door zijn Geest het hert / op een lieffelijke natuurlijke wijze / niet door open te breeken / maar door te openen / dewijl hy toch de rechte sleutel heeft / waar door de herten geopent worden / naamlijk de sleutel Davids, die opent, en niemant sluyt, ende sluyt, ende niemant opent, Openb. 3. vers 7. Welke woorden toonen. 1. Dat 'er behalven de roeping van 't woordt / en eenige gemeene overtuiging / die daar door in 't hert gewrocht wordt / in de bekeering der zondaars is een onmiddelijk / krachtdaadig en byzonder werk van de Geest / 't welk het woordt vergezelschapt. 2. Dat de toepassing deses nodig is / en dat menschen nu in slaap zijnde en doodt in zonde / zonder dat niet kunnen opgewekt en levendig gemaakt worden door de krachtigste uit-

wendige instellingen/ of gemeene werkingen; ja zelfs tot de opwekking van de geloovige van zijn afwijkende en vadsige staat / is dit werk van almachtigheidt nodig. 3. Dit werk des Geests is krachtdadig/ en wanneer het byzonderlijk wordt toegepast door Christus/ kan het niet te leur gezet worden: want hy steekt zijn hant uit/ en het effect volgt. 4. Hoewel het een zeer krachtig werk is/ zo werkt het doch natuurlijk/ en brengt het effect voort/ zonder de natuurlijke vermogens van de ziel te beledigen / maar het gebruykt dezelve formelijk/ om 't effect voort te brengen/ gelijk een die een deur opent door het slot / een sleutel gebruykt/ maar beschadigt noch verderft het slot niet/ derhalven kan het openen van Christus en ons openen wel samen bestaan: want hy dwingt noch forceert de wil / maar bepaalt die zoetelijk / zo datse niet anders kan dan willig zijn; hy neemt de onwilligheit daar van weg / ende maaktse willig / Psal. 110. v. 3. Christus heeft de sleutelen van de herten / en hy kan openen een sleutel na zijn welbehagen / zonder dezelve te beleedigen. 5. Dewijl genade is een werk van hooger handt/ zo kan het niet licht zijn / Jesus Christus te verwelkomen / zelfs onder geloovigen / en veel min aan andere/ die geen beginsel van genade binnen haar hebben/ om met Christus mede te werken. 6. Gelijk Jesus Christus is een zeer krachtdaadig werker / zo is het werk van zijn macht zeer vry / souverain; en wonderlijk/ 't welk klaarlijk blijkt / dewijl het toegepast wordt even na zo een kleynachtend antwoordt/ en niet daar voor. Ja 7. menigmaal overkomt het werk der genade de zijne onverwacht / als zy in een zeer ongevoeglijke staat zijn / en wanneer zy in opzicht van haar verdienste geheel het tegendeel mochten verwacht hebben; gewisselijk / wy zijn wegens onze bekeering niet verbonden aan onze vrije wil / maar aan zijn Geest / noch aan onze voorgeschiktheden tot zijn

toepassing van dezelve / maar aan zijn vrye genade / die in zijn genadige wijze van handelen met zijn volk / veele opstoppingen te boven komt / en om zo te spreeken veele affronten en verongelijkingen opkropt.

Indien iemant zoude vraagen / waarom Christus dit werk niet toepaste en zijn handt niet uitstak in 't eerst / maar dat in houdt / tot dat hy een weigering heeft gekregen / en nu op het point staat / van onttrekken? Ik antwoorde. 1. Hy doet dit / om de souvereynheidt der genade te toonen / dewelke zo wel werkt als zy wil / als op welken zy wil: de genade moet door ons niet bepaalt worden in de wijze of tijdt van desselfs werking / meer dan in haar werk / of onderworpene stoffe / waar op zy werkt. 2. Hier door ontdekt hy / wat de geloovigen zouden zijn zonder zijn genade / (en zo zoude het haar leeren / ootmoedig te wandelen) 't welk andersins zo wel niet had gebleken. 3. Zijn wijsheidt en teerheidt blijkt hier in / dat hy zich van haar niet wil onttrekken / en haar levenloos laaten te gelijk: maar eer hy die beschuldigingen in haar verwekt / wil hy haar levendig maaken in de oeffening van haar genaden / andersins zoude zy steedts blijven leggen in haar doodigheidt. Christus schikt zijn werkingen / zijn verschijningen en ontrekkingen op de rechte tijdt / met veel teerheidt / wijsheidt en beschepdenheidt. Dit werk des Geests maakt een roering in de Bruydt, dewelke zich zelven uitlaat in vier stappen. 1. Haar ingewanden worden beroert. 2. zy staat op. 3. Haar vingers druppen myrrhe. 4. zy opent. Alle welke dingen kunnen aangemerkt worden / of als effecten volgende op 't werk van de Geest / waar door zy uit zulk een staat is herstelt / of 2. als pligten / die op een geloovige leggen. 3. of voor zo veel zy voor houden de order van de effecten / door den Geest gewrocht, in 't generaal geeft het te kennen. 1. Dat het

werk des Geests / wanneer het krachtdaadig is toe-gepast / een zeer groote / tastelijke en algemeene verandering maakt op de persoonen / in welke het werkt. Daar is een groot onderscheidt tussen de Bruydts gedraaging hier / en die welke was vers 3. 2. Hoewel het niet absoluit nodig noch ordinaar is voor een geloovige / stip de tijdt van zijn bekeering te kennen / nochtans / wanneer de veraudering schielijk is / en uit een extremiteyt van een zondige staat / zo zal het onderkennelijk zijn / en de vruchten volgende op de verandering zullen te meer tastelijk zijn. 3. Een geloovige moet trachten klaar te zijn ontrent de verandering van zijn staat; en als dese klaarheidt verkregen is door de onderschepdene opmerking van de verschepdene vruchten van de verandering / zo is het nuttig en dienstig / tot bevestiging van den geloovigen in 't vertrouwen van zijn deel aan Christus / en van dat 'er een zaligmakende verandering in hem gewrocht is; zo hier. De Bruydt verklaart / dat hy is haar liefste / en zy betuigt van gelijken de daadlijkheidt van de verandering / die hy in haar gewrocht had.

Het eerste effect is / mijn ingewandt wierde ontroert om zijnent wil, 't welk in korten voorhoudt de natuurlijke oeffening van ernstige boetvaerdigheidt / dewelke zelfs de innigste ingewanden aandoet / en als het ware / rommelen doet / wegens datse Christus zo lang veracht had; 't welk zal blijken door aan te merken. 1. Wat verstaan wordt door ingewanden. 2. Wat door het ontroeren der ingewanden. 3. Wat dat is / om zijnent wil. Door ingewanden / wordt of droefheidt verstaan / en dat in een hoogen trap / gelijk Iob 30. vers 27. mijn ingewandt ziedet, Klaagl. 1. v. 20. mijn ingewandt is beroert en Jerem. 7. vers 19. o mijn ingewandt, mijn ingewandt, mijn hert maakt getier in my. of ingewanden worden genoomen voor genegentheidt en tedere liefde in de hoogste trap / zodaanig als moe-

moeders hebben tot de kinderen van haar buyk / Philip. 2. vers 1. 2. Indien 'er zijn eenige ingewanden, en Phil. vers 12. Neemt hem, dat is mijn ingewanden aan, zo worden zy genoomen Iesa. 63. vers 15. waar zijn uwe ingewanden? en elders menigmaal / en in 't O. ende N. Testament. Door het ontroeren van de ingewanden (of door het geluyt maaken en rommelen / gelijk het woordt elders overgezet wordt / Iesa. 16. v. 11. en Iesa. 63. vers 15.) wordt verstaan een gevoelige opwekking van de genegentheden / als zy beginnen te roeren / en dat natuurlijk / en op een zeer affectueuze wijze of onderschepdentlijk / of gezamentlijk / gelijk daar is het omkeeren van de ingewanden Hos. 11. vers 8 en het beroeren van de ingewanden, Ierem. 31. vers 18 19. 20. Het is even gelijk een natuurlijke medelijdigheidt met persoonen die ons zeer lief zijn / als haar eenige droevige verandering overkomt; het wordt genoemt het ontsteken van de ingewanden, 't welk gezegt wordt van die moeder / 1 Kon. 3. vers 26. die zo aangedaan wierdt ontrent haar kindt uit liefde tot het zelve / dat zy het liever geheel wilde overlaaten aan d'andere vrouw / die desselfs moeder niet en was / dan het zelve zien verdeylt; haar ingewanden waren zo heet ontrent het zelve (heel anders dan in eenig aanschouwer.) Het is hier het zelve woordt / 't welk toont / dat deze beweeging van de ingewanden van de Bruydt voort quam uit liefde tot Christus / en uit droefheidt / wegens datse hem verongelijkt had / welke twe affecten zich in haar onder een vermengden / en haar aan 't hert staaken en roerden / gelijk een teder Vader pleegt te zijn / over de doodt of elende van zijn eenig kindt / 't welk is het markteken van ware bekeering Zach. 12. vers 10. 11. Ten darden / Om zijnent wil, dat geeft te kennen / de verwekkende oorzaak van deze ontroering / dat het was van wegen het verongelijken van Christus / en het kleynagten van zo een vrien-

vriendelijk man en vriendt / dat was het / dat haar
boven al aan het hert stak / gelijk Zach. 12. vers 10.
Zy zullen hem aanschouwen, dien zy doorsteeken
hebben, en zy zullen over hem rouw bedrijven. 2. Het
geeft te kennen de eyndelijke oorzaak / waarom zy zo
beroert en bewoogen was; 't was om hem, dat is / op
datse hem mocht genieten/ gelijk het woordt is Hos. 7.
vers 14. Om koorn en most verzamelen zy zich, dat
is, om die te verkrijgen; zo wierden haar ingewanden
bewogen om of na hem / om hem te verkrijgen en te
genieten. En aldus was 't / dat het gevoelen van 't
ongelijk hem aangedaan in haar voorledene onvrien-
delijke gedraaging ontrent hem / en begeerte om hem
weder te krijgen/ haar zo aandeedt / als of het wee-en
waren van een baarende vrouw / tot dat Chri-
stus weder in haar hert geformeert werdt. Merkt aan.
1. Het eerste werk van de Geest is / door krachtige
overtuigingen/ Euangelische boetvaardigheidt in het
hert te verwekken; en de ziele gevoelig te maaken van
voorleden feylen/ Hand. 2. vers 37. Dit/ hoewel 't niet
is door 't geloof in tijdt/ noch in natuur (want aange-
zien het van liefde komt/ zo stelt het 't geloof voor uit)
is evenwel het eerste gevoelige effect waar van de zon-
daars (verrast in een zondige staat) aangedaan zijn /
en 't wordt van de oeffening des geloofs noit afge-
schepden/maar 't is 'er altijd mede vergezelt. Zach. 12.
vers 10. 2. Dit werk der bekeering moet noodzaak-
lijk vernieuwt worden/zelfs in geloovige na haar val-
len; en 't is de weg waar door zy herstelt worden;
Christi Bruydt is dus aangedaan / en het betaamt
haar wel/ die gezondigt hebben / diepelijk door het ge-
voelen van dien aangedaan ende bewoogen te zijn.
3. Waar de meeste liefde tot Christus is / en waar de
meeste opregtigheit is geweest/ als 'er een ontwaking
komt / zal te gevoeliger zijn/ ende 't hert te meer aan-
doen. In 't byzonder / wy kunnen hier uit besluyten

deze eygenschappen van ware bekeering ofte godlijke droefheidt. 1. Godlijke droefheidt is geen vrucht van de natuur; maar 't is een werk en effect van de Geest Christi / ende een byzondere zaligmakende genade boven gemeene overtuiging, en een geloovige is 'er de werker niet van in hem zelven. 2. Dese droefheidt bestaat meest in de inwendige wee- en en bangigheden van 't hert / waar in de liefde tot Christus / en verontwaardiging tegen ons zelven / van wegen het verongelijken van hem / worstelen / en alles van binnen in roere zet. 3. Waare boetvaardigheidt verschilt van en gaat te boven de overtuigingen en beschuldigingen (welke de Bruydt te vooren hadt / wanneer haar dit ontbrak) en zy maakt een andere soort van indruk / en een gevoeliger aanraaking op 't hert en op d' inwendige ingewanden; 'k zeg niet / dat het altijdt schriklijk is. Want dat is 'er maar toevallig ontrent / maar het is gevoelig. 4. Hoewel deze godlijke droefheit 't hert diepelijk aandoet / zo werktze evenwel natuurlijk / zoetelijk / en met genegentheidt / gelijk een moeders genegentheit ontsteekt tegen haar kindt / of gelijk een man ontroert wordt over zijn eerstgebooren zoon; liefde heeft een voornaame invloedt op deze godlijke droefheidt / en zy gaat 'er mede vergezelt / en in de oorsprong dessels: want liefde ontsteekt dese hertsverontwaardiging / en ook in de oeffening dessels; want liefde tot Christus houdtse levendig; en in de wijze / hoe zy zich uitlaat; de liefde maaktse en natuerlijke en niet een pijnigende of schriklijke oeffening. 5. Niets doet een regt boetvaardig hert / waarlijk met godlijke droefheidt aangeraakt / meer aan / dan dat het gezondigt heeft tegen Christus / zijn eygen gevaar is niet de overheerschende oorzaak van deze droefheit (zy ziet steeds klaar haar deel aan hem) noch het enkel geen droevige uitkomst / dewelke volgen mocht / die haar zo zeer aandoet (hoewel zy niet ongevoelig was

ontrent dezelve) maar 't is om zijnent wil, en niet om harent wil/ dat zy aldus bewogen is. De overtuiging van de Geest Ioh. 16. vers 8 is om datse in my niet gelooven. 6. Merkende de woorden aan met 't geen volgt/ ik stont op, enz. en vergelijkende die met 't geen voorging/ zo merkt aan, dat ware boetvaardigheidt altijt voortbrengt een verandering in de gedragingh van een gelovige tot beter/ in die dingen/ door welke Christus haar liefste te vooren was verstoort / en zy wekt op tot een algemeene activitept in de betrachting van heiligheidt. Dit doet haar opstaan van de vadsigheidt/ waar in zy te vooren was. 7. Merkt, dat zy niet en rust / voor datse eerst open doet voor Christus en daar na zijn tegenwoordigheidt verkrijge / 't welk toont/ dat alwaar ware boetvaardigheidt is/ de ziel noit zal nederzitten op beschuldigingen / overtuigingen / of iets verbeterende in de wandel of iets in haar zelven/ maar zy zal rusteloos zijn / tot datse door 't geloof Christus omhelst / ja zy zal aan dringen op bekentmaking van zijn gunst / na datse eenige vrede heeft verkregen/in hem te omhelzen gelijk David doet/ Psal. 51.

Vers 5. Ik stondt op, om mijnen liefsten open te doen; en mijne handen drupten van Myrrhe, ende mijne vingers van vloejende Myrrhe, op de handthaven des slots.

DAar zijn vers 5. twe stappen van haar handeling / ofte vruchten van 't werk des Geests. D'eerste is; Haar ingewandt zijnde dus bewogen en ontroert/ zo staat zy op, om open te doen, als bedroeft zijnde/ datze zo lang stil gelegen / en hem met uitvluchten uitgehouden hadt; ik stondt op. Dat is gestelt tegen haar voorig stil leggen / en weigeren van

ingang voor hem; nu buigt zy/ en begint zich te bewegen/ om haar klederen aan te trekken / enz. 't Welk te kennen geeft niet alleen meer vlijtigheidt in opzicht van de stoffe van de pligt/ maar ook meer ernst in opzicht van de wijze. Het schijnt onderscheiden te zijn van het openen('t welk is het daadelijk ontfangen van Christus in 't hert/ wanneer alles gereedt en vaardig is) niet als of het geheel was afgescheiden van geloof (want nademaal dit een vrucht van haar boetvaardigheidt is/ en sy erkent wordt haar liefste te zijn / zo moet'er geloof in zijn bevat) maar alleen/ gelijk d'eene trap ofte daadt ges geloofs is onderscheiden van d'andere / gelijk 'er staat in 't geval van de verlooren zoon/ Luc. 15. na dat hy tot hem zelven quam/ eer hy werkte/ zo beriedt hy/ en verwekte zich. Zo stelt dit voor/ haar opwekking en verwakkering van haar zelven / om Christus te ontfangen / 't welk niet en is in tijdt afgescheiden/ of van haar boetvaardigheidt in de voorige woorden / of van haar geloof in deze die volgen. Zy stont op om te openen , dit toont dat haar voornemen nu was / niet te staan op haar redenkavelingen / maar die op te geven; en zy poogde door dit roeren/ de weg voor Christi ingang gereedt te hebben/ en hem te verwelkomen ; 't welk toont/ dat het geen verwarde oeffening was/ waar aan haar boetvaardigheidt haar kracht/maar onderscheiden en wel bedacht/gelijk van de verlooren zoon / ik zal opstaan, en tot mijn Vader gaan, en zeggen, enz.

Merkt aan. 1. Boetvaardigheidt als zy daadlijk is / zal de zorgeloosste zondaar aan het werk stellen. 2. Daar is geen vestiging van een geoeffent gemoedt/ dan in Christus aan te neemen / en hem te verwelkomen. 3. Als 't hert is aangedaan met 't gevoelen van zonde/en met begeerte om Christus te hebben/zo is 't geen tijd/ om uit te stellen / ofte te bedisputeeren / watmen zal doen/ maar van op te staan/ en te openen/

en Christus door 't geloof aan te nemen. 4. Als een ziele is in zorgeloosheidt/ofte gelijk de verloozen zoon. Luc. 15. in heyl-loosheidt vervallen/zo zal nodig zijn/ datze haar zelven vergadere toeschikke en opwekke / tot het oeffenen van 't geloof in Christus ; Dit en is niet uit eenige zwaarheidt / die aan de kant van de genade is / om zondaaren te ontfangen / maar uit de zwaarheidt/ die aan de zijde van den zondaar is / om genade te oeffenen; want hy zijden nu in een lage ebbe/ moet door verscheide trappen van genade daar uit op klimmen / met een soort van gewelt tegen de verdorventheidt/ moedt-beneeming/ en ongeloof/ uit welker macht den boetvaardigen moet opstaan/als zy samenspannen/ om hem te verstrikken en vast te houden/ gelijk zy hier doet. 5. Geloovige mosten onderscheidentlijk handelen in haare oeffeningen/ inzonderheidt in opzicht van haar eynd en oogwit/ op dat zy zelfs in haar werkzaamheidt en opwekkingen mogen onderkennen/ waar zy na staan ; zommige oeffeningen zijn verwart/ hebbende noch een onderscheiden oorzaak/ noch een onderscheiden eynd; de rechte oeffening heeft die beide / hoewel 'er veel verwarring by zijn kan. 6. Geloof in Christus/en de weg te bereiden voor hem in 't hert/ zoude zijn/en is 't natuurlijke eynd van alle inwendige oeffeningen/ vlijt in pligten / enz. Dit moet het groote oogwit zijn van alle arbeidt en moeyte ; die prikkelingen der oeffening / die de ziel niet aanzetten / om voor hem te openen / hoewel zy een mensch door andere dingen heen zetten/moeten niet gekoestert worden/ noch daar moet niet veel gewichte op gelegt worden. 7. Hoewel geloof en pligts-oeffeningen verschillen/ en men niet moet rusten op de werkzaamste gestalte zonder/ geloof/nochtans gaan de werkzaamheit in de pligten/ en de levendigheidt in de oeffening des geloofs samen/ gelijk hier haar opstaan en open doen/ als te vooren haar stil leggen / en hem uithouden t'sa-

men gingen. Ja 8. Deze werkzaamheidt gaat byzonderlijk uit om te verrichten 't geen waar toe hy haar riep/ hy riep haar om te openen / en zy staat ook op/ om te openen; 't welk toont/ dat de werkzaamheid van den boetvaardigen voornaamlijk zich uitstrekt tot de pligten / die Christus op een byzonderder wijze vereyst.

Zy gaat voort / om haar eigen bevinding neer te zetten/ die zy bevondt/ als zy opgestaan was / 't welk is de darde vrucht van 't werk der genade op haar/ door dien Christus zijn handt instak; Als zy opstondt om te openen/ zo drupten haar handen en vingeren, van vloeijenden myrrhe, op de hanthaven des slots. Zy gaat voort met de gelijkenis van de opening van een geslooten deur/ hy stak'er de sleutel in; als 't waare/ van buiten/ en zy quam om de handthabe van 't slot van binnen te openen (gelijk pleegt te zijn in zommige slooten.) De deur is het hert gelijk Psal. 24. vers 7. genoemt / de eeuwige deuren; Het slot 't welk toesluit / is ongeloof en zorgeloosheidt/ ongeschiktheit en afneemen in de oeffening van genade/ waar door Christus als door een dicht slot/ in zijn toegang tot het hert / uitgehouden wordt. Nu zy stelt haar handen en vingeren aan 't slot van binnen/ 't welk te kennen geeft / dat zy zich weder opwekt in de oeffening van geloof en vlijtigheidt / zijnde nu opgestaan/ om te openen. Daarom worden wy gezeidt/ door 't geloof Christus aan te grijpen en vast te houden / en gerechtigheidt te werken / en daar door wordt het hert voor hem geopent / gelijk 'er volgt. De zoetriekende myrrhe, die druipt/ is het uitvloejen van de heblijke genade / die te vooren niet wakker en werkzaam was; maar nu vloeit zy uit/ en werkt zy/ en is voor het hert gelijk oly / toegepast om een roestig slot te bevochtigen en licht te maaken / om het zonder moeyte te doen opgaan. Deze genade word gemeinlijk by myrrhe vergeleken / en de voorbeeldige

zalfoly

zalfoly was daar van en van andere speceryen gemaakt / Exod. 30. vers 23. De myrrhe wordt hier gezeidt te druppen van haar vingeren, te kennen gevende de werkzaame opwekking van haar geloof/ dewijle 't geloof als het levendig wordt / alle d'andere genaden aan de oeffening zet / en daar door was haar voorige hardigheidt en ongestalte (als het waar door oly) verzacht ende wechgenoomen / en haar hert was bequaam gemaakt/ om levendig te werken. In somma dat is de zin / dat wanneer zy in de oeffening van geloof en heyligheidt / haar zelven ernstig en krachtdaadig zettede / om voor Christus de weg te baanen / en te weezen/ 't geen hem te vooren buiten hieuw door haar ongeschiktheidt / zy bevont op een onverwachte wijze/ dat het door zijn insteeken van zijn hant / veel lichter en zoeter ging dan zy verwachtede; Alles was zo gesmeert ende verwakkert en zo bequaam gemaakt tot de opening van haar hert / gelijk het droppen van oly helpt tot de lichter opening van een slot. 'T welk toont. 1. Dat het werk der genade op het hert zijnde door Christus van buiten toegepast/een inwendige bequaamheidt van 't herte van binnen laat/ om zich zelven voor hem te openen; genade die ingestort en verwakkert is door Christi Geest/ zal 't allerongeschikste en zorgeloosste hert aanzetten om voor hem graajig te openen. 2. Dat hoewel Christus de genade van buiten toepast/ om 't hert te openen/ hy evenwel wil / dat het hert zelfs formeelijk voor hem opene; en hoewel 't hert zich formeelijk voor hem opene / nochtans is het door de kracht van zijn toepassing van buiten; want dit uitsteeken van haar handt en desselfs druppen van Myrrhe is de vrucht van zijn insteeken van zijn handt eerst. 3. Menigmaal als de geestelijkste en zwaarste pligten (als was het zelf het geloof) geproeft worden/ zullen zy lichter bevonden worden dan verwacht wierdt / en niemant kan zeggen hoe hy die

verrichten zal / voor dat hy die in handen neeme / en in 't werk stelle. Zy dacht het onmogelijk / als zy lag in haar zorgeloosheidt / dit verricht te krijgen ; maar nu gaat zy 'er licht en zoetelijk mede door; O wanneer de genade mede gaat / en uit vloeyt / zo is de oeffening van de pligt een licht en zoet werk. 4. Hoewel de oeffening der genade de pligten licht maakt / en een bykomende hulp daar door gegeven wordt tot betragting van geestelijke pligten / nochtans wil de Heere dat de mensch aan de pligt gaa / eer hy het zo vinde ; en hy kan niet vinden noch verwachten die bykomende hulp / die de pligten voor hem licht maaken zal / voor dat hy eerst zich aan de uitvoering zette / gelijk zy eerst opstaat om te openen, eer haare vingeren druppen van myrrhe. 5. De gene die zich daar toe zetten om voor Christus te openen / en zulks oprecht behertigen uit gevoelen van datse hem van doen hebben / en zijnde aangedaan van datse hem verongelijkt hebben / zullen niet bevinden / dat de genade ontbreekt ofte te kort komt ; om haar te helpen ; en hier door zullen alle de monden der ongeloovige gestopt worden / die gereedt zijn om te zeggen / en gemeinlijk zeggen / zy hadden geen genade om te openen. 6. 't Geloof in oeffening zijnde heeft een grooten invloedt / om alle andere genaden in een geloovige versch en groen te houden / om dat het werkt door Christi kracht ; en daarom wanneer het is in oeffening zo maakt het / dat alle d'andere genaden druppen / als het waar / van zoetriekende myrrhe.

Vers 6. Ik dede mijnen liefsten open, maar mijn liefste was geweeken, hy was doorgegaan; mijne ziele ging uit van wegen zijn spreeken; Ik zocht hem, maar ik en vondt hem niet; ik riep hem, maar hy en antwoorde my niet.

DIt zesde vers bevat vijf byzonderheden van de Bruydts ervarentheidt in dit geval; de eerste daar van, ik dede open, enz. is het laatste effect/ volgende op zijn insteeken van zijn handt/ vers 4. Dit werk der genade liet haar niet in een onbepaaltheidt/ of om te openen/ of niet te openen; maar hebbende haar gegeven het willen in 't voorige vers/ zo geeft hy haar ook nu het werken; en bepaalt daadelijk de wil/ ofte maakt datse zich zelf bepaale/ om hem te ontfangen. Maar nu wordt Christus bevonden afweezich te zijn; waar op volgen d'andre stappen van haar draging/ en hoe zy haar begeerte mitste ende te leur gezet wierdt/ in hem te zoeken. Dit openen is dat zelvige/ 't welk van hem vers 2. vereyst wierdt; 't welk (gemerkt de navolgende woorden) byzonderlijk te verstaan is van haar oeffenen des geloofs in hem/ waar door het hert wordt verwijdet/ om hem te ontfangen; Hierom wordt het gelooven genoemt een aanneemen van Christus, Ioh. 1. vers 12. en dewijl 't is een hert-ontfanging/ zo moet het juyst de zaak weezen/ die hier door openen verstaan wordt. Nu hoewel 't geloof na zijn verscheiden daaden op verscheide wijzen kan aangemerkt worden/ nochtans die daadt des geloofs/ waar door 't herte toestemt/ om Christus te ontfangen; en op hem te rusten/ is 't geen hier voornaamlijk beoogt wordt. 1. Om dat dit openen gestelt wordt tegen weigeren/ Psal. 81. vers 11. 12. zo moet het dan weezen toestemmen. 2. Om dat het niet geven van

toeſtemming / is 't geen dat byzonderlijk Chriſtus verre houdt van de zielen / of dat haar houdt zonder deel aan hem; gelijk het openen voor hem of het ontfangen van hem / haar recht geeft aan hem / Iob. 1. vers 11. Hand. 16. vers 14. 3 Dit openen is te gelijk verſchillende van overtuiging / voorneemens / voevaardigheidt / en wat kan geſtelt worden voor te gaan; die dingen waren in de voorgaande woorden; en ook is het onderſcheiden van gevoelen / en de vruchten van geloof / die daarna volgen; Het moet dan weezen het overgeven des herten op Chriſti verzoek / en een onderwerping daar aan / Rom. 10. vers 3. als daadelijk toeſtemmende / om zijne te zijn. Nochtans alle deze daaden moeten niet aangezien worden als onderſcheiden in tijdt / voor zo veel zy van de genade komen (dewelke alles te ſamen ſtelt) maar in natuur / en in opzicht van het verſcheiden opvatten van de zelve genade in haar werkingen Met een woordt; De Bruydt wil zeggen / de Heere hebbende het werk van zijn geeſt aan my toegepaſt / zo wrocht dat / d'een ſtap na d'ander / ende verliet my niet / tot dat ik my overgaf / om de zijne te zijn / als een wooning voor hem / om in te woonen. 'T welk toont. 1. Dat de genade niet alleen werkt op 't verſtandt / om dat te verlichten / maar datſe ook ommiddelijk op de wil werkt / en die bepaalt; want dit openen van 't hert is een vrugt van dat werk der genade vers 4. gelijk de voorige ſtappen waren. 1.. De daadt van geloove en openen voor Chriſtus is te gelijk een vrucht van de genade / en ook eygentlijk 't werk van de geloovige. Daarom wordt de Heere gezeidt het hert te openen. Hand. 16. vers 4. om dat deze werking vloeyt uit het uitſteeken van zijn handt / en de Bruyd wordt gezeidt haar eygen hert te openen / om dat zy voornelijk de daadt des geloofs door de kracht der genade voortbracht ofte uitlokte. 3. Dit vergeleken zijnde met zijn verzoek / vers 3. toont / dat

het

het door 't geloof is / dat de weg door Christus in 't hert gebaant wordt / en dat 't geloof 't is / 't welk byzonderlijk jemant recht aan Christus geeft / 't welk zijn nodiging omhelst / hem aanneemt / en met hem in 't verbondt komt; want indien 't openen ofte gelooven zy 't geen hy vereyst / als gevende hem toegang tot de herten van zijn volk / zo moet dan 't gelooven / zijnde de verrichting van die vereyste conditie / de ziel met hem vereenigen / en hem in 't herte brengen. 4. Daar is eenige byzondere krachtdaadigheidt in 't geloof / in jemant met Christus te vereenigen / in Christi roeping aan te neemen / en voor hem de weg baanen / om in 't hert te komen; 't welk niet en is in eenige andere genade; Of het geloof heeft een byzondere wijze van mede-werken / in de vereeniging des menschen met Christus te wege te brengen (en zo in de rechtvaardigmaking) dewelke geen andere genade heeft. Hierom moet dit openen aan 't geloof byzonderlijk toegeschreven worden / en 't is onderscheiden van boetvaardigheidt / waar van te vooren is gesproken vers 4. en van andere pligten / verhaalt in de volgende woorden. 5. Al wie oprechtelijk / uit gevoelen van zonde / en van datmen Christus van doen heeft / en uit begeerte / dat hy 't gebrek vervulle / aanvangen het gelooven en openen van haar hert voor hem / zullen zekerlijk wel voorspoedig zijn / en zullen zonder feyl haar oogmerk bereyken; ik stondt op, om open te doen, zegt zy / en ik dede open. 6. Hoewel de onderscheidene oeffening des geloofs niet zo in een oogenblik verkregen wordt (maar daar moet eerst weezen een opstaan; en geweldt doen aan onze verdorventheden / in daar na te jaagen / eermen tot de onderscheidene opening van 't hert geraakt) nochtans zoumen die na-trachten / tot datmen die volmaaktelijk doe. 7. Somtijdts zal de oeffening des geloofs onderscheiden en onderkennelijk zijn / so dat een geloovi-

ge zeggen kan hy heeft gelooft; en 't is niet min troostelijk / datmen klaar ziet uit het ernstig reflecteeren op ons zelven / dat wy in der daadt ons door den geloove aan Christus hebben overgegeven / als dat wy zulks klaar merken uit de vruchten die daar op volgen; want zy is in dezen klaar verlicht en verzekert / dat zy door hem open gedaan heeft.

Hebbende geopent / zo is nu de liefste henen gegaan / gelijk als een man vertoornt zijnde over zijn wijfs disrespect ontrent hem / zich zou ontrekken / wanneer zy ten laatsten met veel gedoe was gebracht / om op te staan; zo neemt onze Heere Jesus die wijze van zachtelijk te bestraffen de voorige onbeleeftheidt der geloovige / door na-verlaatingen / en ontrekkingen. Het woordt wordt verdubbelt / maar mijn liefste was geweeken, hy was doorgegaan, of hy was wech-gegaan, hy was weg-gegaan; 't welk niet alleen te kennen geeft aan zijn kant een droeve ontrekking / en aan haar kant een op-merking daar van / maar ook een droeve smerte ende bezwaartheidt / als hebbende zo droevig in haar oogmerk gemist (gelijk de volgende woorden dat toonen) als of zy gezeidt hadt / ten laatsten opende ik / maar helaas / hy was henen gegaan / en wech; Wat deze ontrekking Christi is / kunnen wy weeten / door op te merken / wat zijn tegenwoordig zijn is; 't welk niet te verstaan is van de altegenwoordigheidt van zijn Godtheidt / dewijl 'er geen komen noch gaan is / het welk aan dat oneindige weezen / 't welk t'allen tijden over al tegenwoordig is / kan toegeschreven worden / maar het is in opzicht van de uitlaating van zijn byzondere liefde / en dat in de byzondere wijze van die aan zijn volk te openbaaren / en niet in opzicht van zijn liefde zelf / ofte van haar deel aan hem; want hier staat haar deel aan hem vast / en haar geloof in hem wordt geoeffent / en de doodigheidt waar onder zy was / is weg gedaan; zo dat

zy nu het geloove oeffent / en daar is een tegenwoor-
digheidt der genade / die haar werksaam en levendig
maakt / zelfs onder deze ontrekking ; de zaak die'er
ontbreekt / is een gevoelige openbaaring van Christi
liefde aan haar / waar mede zy nu op haar toestaan
van te openen / verwachtede datze zou vervult zijn ge-
weest ; gelijk een vrouw openende voor haar man zou
verwachten zijn om het zingen / doch in de plaats van
dien / bevinden zou / dat hy wech-gegaan was. Deze
onttrekking is geen daadelijke verandering aan Chri-
sti zijde / en ook moeten wy het niet aanzien / als of zy
nu min had / dan voor zy geloofde en zich verwakker-
de ; want haar vereeniging met hem / en de invloedt
van zijn genade op haar bleef staande ; Maar / zy mi-
ste dat troostelijke en zoete gevoelen van liefde ; 't welk
zy van hem verwachtede ; dat wierdt ingehouden.
2. Zy was toen gevoeliger dat hy getergt was / en
zy vondt / dat haar vrede zo wel niet gegrondt was
waar mede zy haar te vooren behaagde / gelijk zy wel
meinde. 3. Hier op volgde ook een zekere oeffening /
waar door Christus zijn miscontement wilde bekent
maaken / gelijk een man zijn misnoegen toont / door
zijn wech-gaan ; zo dat hoewel het deel niet bedispu-
teert wordt / en het hert in de oeffening der pligten ge-
houden wordt / evenwel de ongerustheidt kan groejen
boven datse was ; En Christus schikt dit gevoelen van
zijn afwijzen nu zeer wijsselijk by de tegenwoordig-
heidt van zijn genade / dewijl zy het nu beter verdra-
gen konde / en het zou ook nutter zijn / haar aldus nu
te kastijden / dan indien hy het gedaan had in haar
doode staat. Hier uit merkt aan. 1. Dat geloovi-
ge / in de levendige oeffening van geloof en pligten /
veel meer oeffeningen / en scherper geestelijke bedeilin-
gen kunnen hebben / dan zy te vooren in haar zorge-
loosheidt hadden. 2. Christus heeft een byzondere
wijze van tegenwoordigheidt met de zijne / en van af-
wee-

weezen van de zijne. 2. Menigmaal verwachten de geloovige / als zy in de oeffening van geloof ende pligten zijn / vergenoegende openbaaringen Christi aan haar gevoelen; want het wordt hier voor uit gestelt / dat zy hem op deze wijze verwachtede / als zy opende. 4. Somtijdts wil Christus het gevoelen van zijn liefde inhouden / en zich aan de zijne onttrekken / zelfs wanneer zy in de oeffening van geloof ende pligten zijn. 5. Christi onttrekking is niet altijt een blijk van de slimste gestalte / even gelijk zijn tegenwoordigheidt niet te kennen geeft / dat hy allesins genoegen neemt in de staat van zijn volk; maar dit zijn dikwils daaden van opperhoofdigheit / die hy tijt stelt na zijn goede welgevallen; want zy is nu in een beter geval dan te vooren / en nochtans is hy ontrokken en heen gegaan. 6. Christus kan door zijn onttrekking komen te kastijden wegens eenige voorige zonde ofte disrespet aan hem gedaan / voor dat de geloovige levendig werdt; daar hy evenwel om goede eynden noch naliet kennis van die zonde te neemen / tot dat hy in een gestalte was / om het te dragen / en profijt daar mede te doen. 7. Christi ontrekking behoort opgemerkt te worden van zijn volk / alzo wel als andere stukken van haar eigen bevinding; het is alzo wel nuttig te weeten / wat hy doet / als wat zy zelfs doen. 8. Daar is een groot onderscheidt tussen geloof en gevoelen / ja tussen klaarheidt van dat men deel heeft / en tussen gevoelige tegenwoordigheidt; het eene kan zijn in een groote maate / waar het andere niet en is / gelijk in dit geval hier. 9. Het is de oeffening des geloofs in Christus / deweike maakt / dat zijn afweezen onderkent wordt (want dit is hier niet bekent / voor dat de deur geopent is. En hoe een mensch levendiger is in de oeffening der genade / hoe Christi afweezen meer zal opgemerkt en beklaagt worden; daar in de zorgelooze gestalte van een geloovige / ofte in een per=

persoon / die noch geen gemeinschap met Christus heeft / zijn tegenwoordigheidt niet wordt onderkent / noch ter herten genoomen. Hoe veel 't gevoelen niet voldaan wordt / zo zouden doch de geloovige haar geloof niet in twijffel trekken / als het daadelijk is / maar erkennen dat zy glooven en voor Christus openen / als zy het doen : zo is het hier / ik opende, ofte gaf my door 't geloof aan hem over / zelfs als hy weg was / ende ik konde hem niet vinden.

Volgt nu wat werking dit verzet in haar verwagting / op haar had / mijn ziele ging uit van wegen zijn spreeken. Deze werking is droevig en zwaar / 't gevoelen van haar zonde / en 't beseffen van dat zy hem bedroeft had / door liefde tot hem aangesteeken / doorstak ende prangde haar hert zo / dat het by na leveloos wiert; zo wort 't woordt gebruykt / Gen. 42. v. 28. van de zoonen Jakobs / als zy het geldt vonden in de mondt van haar zakken / zy waren zeer verschrikt / en haar hert ontging haar, ofte ging uit van haar. Het is een overvallende / onverwachtende bezwaartheidt / en dat in een hooge trap / te kennen gevende / hoe diepelijk geloovige zullen aangedaan zijn / als zy verzet zijn van de verwachtede tegenwoordigheidt Christi / en dat door haar eygen schult ; De oorzaak ofte gelegentheidt van dit bezwijken des herten in deze woorden / van wegen zijn spreeken ; welke zien op de verledene tijdt / hoewel de werking tegenwoordig was ; en zy kunnen tweesins verstaan worden. 1. Als zijnde een herdenking / hoe het met haar was / terwijl hy sprak (want nu spreekt hy niet) nu merkt zy op / en brengt haar te binnen / dat wanneer hy riep / en zy zich onttrok / nochtans zelfs toen haar hert met zijn Woordt aangedaan was; en dit slaat haar nu / dat zy zo lang zo veel vriendelijkheidt had t'onderhouden / en dit alles over haar zelven gebracht had ; Het is gelijk dat van de discipelen / Luc. 24. vers 32. die na dat Christus

stus weg was / tegen malkander zeggen / brandeden onze herten niet in ons / als hy tot ons sprak op den weg / ende als hy ons de schriften opende; hoewel zy 'er te vooren weinig op letteden / nochtans daarna merken zy het op / en als zy zich bedenken / zo wordt het onderscheidener / dan het was in die tijdt. 2. Het kan aangezien worden als zijnde de tegenwoordige vrucht ofte werking van de woorden die te vooren gesprooken waren / dewelke hoewel zy niet zo gevoelig haar aandeeden / als hy die sprak / nochtans nu tot haar gedachtenisse gebracht zijnde (gelijk Ioh. 14. vers 26.) haar doorsteeken / dat zy dezelve kleyn geacht en verzuimt hadde; gelijk Math. 26. wanneer Petrus vermaant wierdt / zo en deed het woordt voor de tijdt geen werking / maar daarna vers 75. als hy het herdacht (gelijk beschuldigingen de woorden / die te vooren gesprooken zijnde wederom in brengen) zo ging hy uit, en weende bitterlijk. Zo is haar beseffen van 't geen zy te vooren kleyn achtede / nu bitter. Merkt aan. 1. De tijdt van Christi afweezen is een tijdt / waar in verledene beschuldigingen ofte beschuldigingen over verledene misdaaden / gemeenlijk weder-op komen. 2. Menigmaal zullen de geloovige / als zy uit een zorgelooze vlaag zijn gebracht / bevinden dat 'er in haar zelfs toen eenige beweegingen en werkingen van de genade Christi zijn geweest / die zo onderkennelijk aan haar niet en waren / terwijl zy waren onder haar ongestalte. 3. Christi Woordt kan werkingen hebben lang na dat het gesprooken is en gehoort; ja een woordt over lang kan achter na herdacht worden (zijnde weder te binnen gebracht door de Geest) Joh. 14. vers 26. en meer werkinge hebben dan in 't eerst; hoewel het voor een tijdt geen werking met alle heeft gehadt / maar als zaadt onder de aarde kan zijn / tot dat de Geest daar op blaaze / om het boven te doen konnen / nochtans kan het daar na door den

den invloedt des Geests veele gezegende werkingen hebben. 4. Daar is niets dat een begenadigde ziel meer zal aandoen / dan Christi tegenwoordigheidt te missen / als dat missen te wege gebracht is door haar eygen zonde / al is het maar een onttrekking voor een tijdt / dat zal de herten van de zijne zelfs doen uitgaan / en bezwijken ; Maar O ! indien het eeuwig zy / van wegen des zondaars gestadige kleinachting van hem nu in de aanbiedingen van zijn genade / wat een desperaten benautheidt zal dat voortbrengen? En daar is niemant die Christi roeping nu kleynacht en ter zijden stelt / of d'een of d'ander tijdt zal het haar zwaar vallen en dier staan. 5. Het is recht betaamlijk / als een geloovige Christus mist / ende zijn tegenwoordigheidt niet heeft / dat hy 'er mede aangedaan is ; en 't is onnatuurlijk te bemerken zijn afweezen / en niet aangedaan te zijn. 6. Boetvaardigheidt als zy recht is / ofte recht herte-droefheidt zal duuren en groeyen van d'een trap tot d'ander. Dit uitgaan van haar hert is een duurende en verder trap van de ontroering van haar ingewanden , vers 4. 7. Hoewel het deel aan Christus klaar is / en de zaaken anders in geen quade staat / nochtans gebrek van Christi tegenwoordigheidt voor een tijdt / en de gedachtenis aan verledene schult / zal een zeer droevige beproeving zijn voor een geloovige / en zijn hert zeer aandoen.

Dit is een droeve gestalte / nochtans geeft zy het niet op / niet tegenstaande dat zy hier in / en in eenige volgende betrachtingen verzet staat tot dat zy verkrijgt dat heylige oogmerk datse voor heeft. Maar geloof en liefde samen geoeffent worden / om Christus te verkrijgen / niets zal de ziel afschrikken of de moedt beneemen / in hem na te speuren. Hoe zy haar draagt / dat volgt in vier stappen (waar door zy tracht hem wederom te krijgen) met den uitslach / die zy in ieder van die vondt ; 1. zy doet haar naarstigheidt in 't heymelijk

melijk. 2. zy schikt zich tot de openbaare instellingen/ vers 7. als dat ook niet gelukt/ 3. zo begeeft zy zich tot de onderlinge gemeinschap met de dochteren Ieruzalems, en zoekt hare hulp vers 8. en ten laatsten rust zy op de oeffening des geloofs in hem/ Kap. 6. vers 3. Haar heymelijke arbeidzaamheidt/ met de vrucht van dien/ woordt neergestelt en twe stappen/in het overige van het vers. 1. Ik zocht hem/ dat is/ gebruykte arbeidzaamlijk alle middelen/ om hem te ontmoeten/ gelijk een die ernstig opzoekt 't geen hy mist/ zo woordt het woordt genoomen/ Spreuk. 15. vers 14. Het toont haar ernst te dezen eynde/ en ook haar heylige bekommertheidt/ in de wijze van het betrachten. Maar/ zegtse/ ik vondt hem niet; hy was nu al vertregen/ maar zy bleef noch onder 't missen van de gevoelige openbaaringen van zijn tegenwoordigheidt. Wederom 2. ik riep hem, dat is ik badt hem/ maar, zegtze/ hy en antwoordde my niet, dat is/ ik had geen gevoelige rust en wederkeering des gebedts; hoewel 't gebedt niet teenemaal onverhoort was; want datse bleef zoekende na hem/ toont wel/ datse beantwoordt was met kracht in haar ziele, Psal. 138. vers 3. Daar was ook toen ondersteunende genade/ hoewel 'er niet en waren ziel-verzadigende en vertroostende uitbreidingen/ ofte gevoelige omhelzingen Christi/ en zijn ware-vre[..] spreeken tot haar hert/ 't welk zy beoogde/ en de gro[o]theidt van haar genegentheidt hier toe/ doet haar denken/datse geen antwoordt met allen ontfangen had. In somma/ 't is als of een vrouw door na speuren/ende op en neer te loopen/had een man gezocht/ en als dat niet gelukt/ zo roept zy hem by zijn naam. Alzo en liet zy geen middel onbeproeft/ maar zy en verkreeg niet wat zy zocht. 'T welk toont. 1. Dat Godt dikwils voor een geloovige zegent het missen van gevoelen/ om een spoor te zijn tot veel vlijtigheidt. 2. Als de verlaatingen zeer gevoelig zijn/ dan

van moet de geloovige zeer vlijtig zijn in 't gebruyk
van alle middelen/ byzonder van 't gebedt/ om een goe-
de uitkomst te hebben. 3. Daar kan veel levens
zijn in een pligt/ zelfs dan als 'er weinig gevoelen en
contentement is in opzicht van de uitkomst; hier is
het zoeken en roepen van hem/ hoewel zy hem niet en
vondt en hy haar geen antwoordt gaf. 4. Het is een
gezegende hert-droefheidt/ die zich uitlaat in arbeid-
zaamheidt en bidden tot Godt om zijn tegenwoordig-
heidt. 5. De gedachtenis en het smertelijk gevoe-
len van ons verleden ongelijk/ Christus aangedaan/
moest ons zo niet aandoen/ dat het ons zou van hem
afschrikken; maar 't behoorde ons aan te zetten/ om
te zoeken wederom in zijn gezelschap te zijn; ander-
sins indien wy van hem vervaert zijn/ ofte van hem
af loopen/ van wegen 't gevoelen der schuldt/ zo zul-
len wy d'eene fout met d'andere goedt willen maken;
altijdt is het best onse schuldt af te rekenen/ als hy te-
genwoordig is. 6. Christi tegenwoordigheidt is de
eenige hertsterking/ die een ziele kan verzadigen/ wel-
ke bezwijkt onder 't gevoelen van 't veelvuldig onge-
lijk datse Jesus gedaan heeft. Daarom als haar
herte uitging/ zo zitse daar niet onder om gemak te
hebben/ maar zy zoekt/ en roept na hem/ ende na zijn
tegenwoordigheidt. 7. Daar kan veel zoeken en
bidden zijn/ 't welk in waarheidt zo is/ en by Godt
aangenaam is/ en nochtans zijn troostelijke tegen-
woordigheidt kan ingehouden worden/ en de byzon-
dere zaak die gezocht is/ kan opgeschort zijn. 8. Dik-
wils kan 't gebeuren dat door dien wy ons oog in 't
gebedt op een byzondere zaak hebben (neemt op eene
verquikking) wy onze gebeden zo uitleggen/ als of zy
min beantwoordt waren dan zy zijn/ daar zy in der
waarheidt niet vruchteloos zijn/ maar kunnen beant-
woordt zijn in andere dingen welke wy niet op en
merken. 9. De Heere kan troost weigeren als zy

gezocht wordt / en nochtans zijn genade toonen in de zijne te ondersteunen en te verwakkeren in haar pligt/ wanneer zy onder en tussen dat komen te neemen voor een soort van weigering/ 2 Cor. 12. vers 9, 10. Het is altijdt goedt/ dat geloovige haar ooge te rugge wenden na haar betrachting/ en desselfs succes / hoedanig het ook zy/ en dat niet alleen in eene stap/ maar in den geheelen koers van haaren weg. 10. Indien wy dit vergelijken met haar voorige vleeschlijk-gemaklijke en geruste staat/ vers 2. 3. zo zien wy / dat geboelige verlaating / als een geloovige is heyliglijk werkzaam onder de zelve/ geen quade staat is; 't is in vergelijking beter met haar nu zy in zwijn valt/ en bezwijkt zonder Christus / dan wanneer zy zorgeloozelijk stil lag zonder hem; de genade werkt nu krachtiger (gelijk blijkt uit het vierde vers) en zy is nu nader by hem / en heeft veel meer vaste grondt van vrede / dan zy te dier tijdt hadde.

Vers 7. De wachters, die in de Stadt ommegingen, vonden my; zy sloegen my, zy verwondden my; de wachters op de muuren naamen mijnen sluyer van my.

ALs privaate middelen het werk niet en doen / zo begeeft zich de Bruydt tot publijke instellingen / en zy woont die by. En dit 7. vers toont/ wat zy in 't gebruyk van dat middel vondt / naamlijk ook een droeve missing in haar verwachting/ dewelke op verscheide wijzen verzwaart wordt. Christi tegenwoordigheidt wordt licht verloozen / maar zy wordt niet lichtelijk wederom gekregen; Dit kost veel moeitens/ en het verdraagen van veel bekommerde verzettingen in de hoop; het is veel zwaarder te komen tot het geniet van Christus/ dan het is/ hem te verliezen; Het gemaklijk leggen op zijn bed kan toebrengen / 't geen veel

veel arbeidt en waaken niet kan weeren.

Dat dit vers ziet op haar gebruyken van de publij-
ke ingestelde godsdiensten/ blijkt uit het oogmerk/ de-
wijl dat is 't naaste gemeene middel / dat gebruikt
wordt / om te zoeken na een afweezigen Christus /
wanneer de private naarstigheit weinig succes gehadt
heeft. De stoffe van de woorden gelijk dat getoont is
Kap. 3. v. 3. geeft dit ook te kennen; De Kerk is de Stad
die muren (dat is de instellingen) heeft tot voor koming
van haar beschadiging/ en bevordering van haar stig-
ting. De Wagters zijn haar Leeraars/ gestelt ende ver-
ordineert/ om de muren te bewaren, en rontom de stadt
te gaan. Zy worden geseidt om de stadt te gaan/ in op-
zicht van haar zorge en bekommernis / om inwendige
swarigheden en gevaaren voor te komen ; en worden
genoemt wachters op de muuren , of bewaarders der
muuren/ voor zo veel zy staan/ om af te keeren/ 't geen
van buiten de stichting van de Kerk / en de Kerkelijke
vrede kan verhinderen : Met een woordt / zy zijn de
selvige in opzicht van 't ampt / gelijk die waren
Kap. 3. v. 3. maar zy dragen haar zelven ontrent haar
meer ongelijk de betrekking / waar in zy stonden ; 't
welk in vier trappen wort voorgestelt; die alle zijn aan
te zien als een byzonder deel van gebrek van teerheidt
in haar/ en van lijden in de Bruydt / 't welk de Heere
haar nu in zijn wijsheidt laat onmoeten / op dat zy al-
zo mocht bevinden hoe onwijsselijk zy gedaan heeft /
mits Christi vriendelijke nodiging te verwaarloozen/
vers 2. daar nu andere handen rouwer met haar han-
delen : De Redenen die aangeweesen zijn Kap. 3. v. 3.
bevestigen dit ; daar beneffens / dewijl 'er zo veel ge-
sprooken wordt van dat zy haar wondeden/ of de
Bruydt of zy moeten schuldt hebben ; Nu zy is te
meestepart in haar pligt bezig / en onder een quynen-
de staat/ zoekende na Christus ; En daar is geen
grondt / van te wonden een arme ziel die Christus

zoekt in zulken staat/ zelfs daar voorige feylen geweest zijn (Den Apostel wil 2 Cor. 2. vers 7. dat den bloedschender in zulken geval teer zal gehandelt worden / op dat hy niet verslonden worde) maar men is verpligt / eer haar wonden te verbinden en oly daar in te gieten/ door een woordt op zijn tijdt te spreeken tot zulke vermoeide zielen. Dit was / buiten twijffel / haar pligt / en de Heere doet self zo Iesa. 50. vers 4. Ook en konde haar voorige zorgeloosheidt geen grondt zijn/ om haar nu zulke slagen te geven / voornaamlijk dewijle haare misdaadt was tussen Christus en haar alleen/ en zo geen voorwerp van heblijke bestraffing; en dewijle zy was een last voor haar zelven / most zy niet meer van haar bezwaart gemaakt worden ; daar en boven Kap. 3. vers 4. handelden de wachters tederder met haar / wanneer zy nochtans ook in zorgeloosheidt had geweest. Dit haar handelen kan niet zijn / te spreeken een woordt op zijn pas tot de vermoeyde ziel van een teder mensch / wiens wandel zo overtuigende is/ zelfs aan andere/dat zy haar vers 9. een goege lof geven/'t welk een klaar getuigenis is tegen de boosheidt van deze wachters ; zy moeten dan aangezien worden als niet teder ofte als onverstandig / ofte beide/ die het woordt aldus qualijk toepassen / recht tegen het eynde/ waar toe het gestelt is / en als elendige troosters/ tot droefheidt spreekende van zulke / die hy gewondet heeft.

D'eerste trap is/ zy vonden my, dit is niet een vinden van een vriendt gelijk Kap. 3. vers 3. maar gelijk de vruchten toonen / het vinden van een vyandt/ en 't is als of een Leeraar met opzet zou ter zyden af-treden om de staat van eenige arme tedere ziele aan te vatten/ op dat hy haar een slach mochte geven/ hoewel buiten zijn text ; Aldus staat'er Ezech. 34. v. 21. van de snoode herders (die misschien een waare uitterlijke roeping hadden) datse alle de zwakke met de

zyde en met den schouder verdraagen, en met haare hoornen stieten, en vers 4. datse over haar heerschten met strengigheidt en hardigheit, en Ezech. 13. vers 20. worden zy geseidt de zielen van Godts volk te jagen, een deel van welke wreedtheidt en onderdrukking is vers 22. in 't bedroeven van 't herte der rechtvaardigen. Dit is haar binden/ een zoeken van gelegentheidt om haar te belasten met bittere uitvaagringen en smadingen. Het is ook opmerkelijk/ dat zy haar hier op het eerste binden quetsen/ zonder zo veel als toe te laaten/ dat zy haar eygen staat verhaale/ gelijk zy dat dede tegen de wachters Kap. 3. vers 3. zo dat zy zonder eens kennis te neemen van haaren staat / terstont op haar aanvallen; 't welk bewijs geeft/dat zy in haar te slaan niet en zagen op haare staat. 2. Zy sloegen haar, dat is in 't eerst wat zachter; hoe het zy/ zy laaten geen gelegentheidt voorby gaan/ waar door zy eenigen toegang mochten hebben/ om zulke aan 't hert-geoeffende zielen een slag van ter zyde te geven; maar zy neemen 't al waar/ en wat zwakheidt is in iemant van haar/ ofte onbedachtsaamheidt in haaren yver/ wordt opgeworpen / en dikmaals iets dat van minder gewicht is / wordt zeer verzwaart. Het woordt bevat ook het verongelijken met de tong; Ierem. 18. vers 18. Komt aan, en laat ons hem slaan met de tonge, en 't schijnt uit de volgende woorden in dat vers / dat de profaane priesters niet weinig daar toe deden.

3. Zy verwondden haar. Dit is een verder stap / en geeft te kennen zulken slaan 't welk continueert / tot dat de persoon gewondet zy/ te kennen gevende een hooger trap van wreedtheidt / gelijk is het vervolgen van de gene, die Godt geslagen heeft, en het praaten tot haar droefheidt. Psal. 69. vers 26. 't welk een teder geoeffende ziel/ die ras is aangedaan / uitnemende zal wonden / en den Psalm ziet byzonder op Judas, die Ioh. 12. vers 4. 5. 6. gereedt was om den Heyligen

 yver

over van een oprechte ziel te veroordeelen/ dewelke onze Heere Jesus beschermt/ en beschreven laat tot haar eeuwige lof.

4. De laatste trap is/ zy naamen mijnen sluyer van my af, het woordt dat overgezet wordt/ sluyer, komt van een wortel/ dewelke betekent t' onderbrengen; het is 't zelve woordt/ 't welk wy hebben/ Psal. 144. vers 2. die mijn volk onderwerpt, enz. Het heeft een dryerley gebruyk/ tot verciering/gelijk Iesa. 3. vers 23. 2. Tot een teken van zedigheidt/ daar voor den Apostel spreekt 1 Cor. 11. vers 6. 3. En voornaamlijk tot een teken van der vrouwen onderwerping aan haar eigen mans/ waarom Rebekka haar sluyer aan-deed als zy Izaak ontmoetede/ Gen. 24. vers 65. En daarom wordt het genoemt een macht, als zijnde het teken/ van dat de vrouw is onder de macht van haar Man/ 1 Cor. 11. vers 10. Hier is haar sluyer de oprechtigheidt van haar belijdenis/ waar door zy op een betaamlijke zedige en nedrige wijze haar zelven belijdt een geloovige te zijn/ zoekende na Christus Jesus/ als een die draagt de levreye van onderwerping aan hem/ als haar man. Het wegnemen van de sluyer is haar verongelijken van die eerlijke belijdenis die zy hadt/ en haar lieder uitgeven van dat zy niet en was/ 't geen zy haar zelven beleedt te zijn/ en zo niet waerdig een sluyer; maar dat haar belijdenis was geveinstheidt/ haar arbeidzaamheidt en tederheidt/ laatdunkentheidt/ even gelijk Judas Ioh. 12. vers 5. dat goede werk aan Christus gedaan door die eerlijke vrouw/ een toenaam gaf/ noemende het verquisting; En door deze ende diergelijke andere middelen worden tedere zielen dikmaals verongelijkt/ en tot een smaat gestelt by de menigte/ even als of een wijf/ die kuysch is/ van haar sluyer ontbloodt wierdt/ en als een vuyle hoer geacht; terwijl zy haar eygen man zoekt. Zo mede als de Heere zijn volk dreigt/ dat haar verkeert-

heidt

heidt zou blijkelijk gemaakt worden / zo gebruikt hy deze uitdrukking Ezech. 23. v. 26. 27. zy zullen uwe klederen uittrekken, enz. 't welk een opentlijke schande is voor een vrouw, die gedekt moste zijn, 1 Cor. 11. vers 6. Dit wordt 'er bygevoegt / om te toonen / zal zy voorwenden / dat zy reden hebben van dat slaan / zy maaken haar te schande / en neemen haar sluyer af / op dat zy niet mochten geoordeelt worden de heyligheidt ofte teerhertigheidt te slaan / maar een geveinsde onder zulken sluyer / ofte een hoer / die zediger verciert was / dan haar betaamde te zijn.

Dit is het summier: als ik niet verworf door privaate naarstigheidt / zo begaf ik my tot de publijke instellingen / maar die amptshalven wachters en heelmeesters waren / zijnde hardt / pasten door boosheidt ofte gebrek van genegentheidt / ofte door onverstandt en gebrek van bevinding / 't woordt zo toe / dat zy peuluwen naeyden voor de elboogen der heyloozen / en bedroefden de rechtvaardige; waar door ik niet alleen geen nut en dede / maar keerde noch meer bezwaart en beschaamt weder / en had geen moedtgeving / om haar hulp meer te zoeken / gelijk ik gedaan heb Kap. 3. vers 3. maar was genootzaakt tot weder te keeren. 'T welk toont / dat zy haar hardt rekent / en daarom zet zy zulks hier neder / als een deel van haar droeve beproeving; daar / indien 't geweest was het wonden van een vriendt / het een weldaadigheidt aan haar zou geweest hebben / Psal. 141. vers 5. en het zou haar te meer verbonden hebben / om voort de genezing van die zelve handt te zoeken / zo verre zou het geweest hebben van te zijn de stoffe van haar klachte; en ook zoude zy 'er niet over geklaagt hebben.

Deze woorden leveren veele zulke leeringen uit / gelijk Kap. 3. vers 3. als 1. De zichtbaare Kerk is een onderscheyden lichaam by zich zelven / en alle desselfs

selfs leden hebben recht tot desselfs privilegien/ naamlijk/ zulke waar van zy vatbaar zijn; Het is de stadt/ en zy zijn de borgers/ Eph. 2. vers 19. 2. Het is een stadt/ die niet zonder vrees en gevaar is/ hoewel zy muuren heeft; doch zy heeft van noode bewaakt te worden van binnen en van buiten; Ofte de zichtbaare Kerk heeft veel vyanden; zy is in een gestadigen oorlog; Daarom wordt zy genoemt de strijdende Kerk/ en om die oorzaak heeft zy muuren/ en wachters. 3. De Heere heeft haar voorzien met genogsaame middelen tegen alle aanvallen. 4. Een wettig-beroepen bediening/ ofte wachters byzonderlijk te dien eynde gestelt/ zijn het groote middel/ dat Christus heeft gestelt/ om 't quaadt voor te komen/ en het goede en de stichting van zijn Kerk te bevorderen; Eph 4. vers 12. 13. zy zijn als de schiltwachten/ die hy op de wallen gezet heeft/ om waarschouwing en kondtschap te geven; en dit past wel op haar ampt Iesa. 62. vers 6. Ezech. 3. en 33. en elders. 5. Tedere geloovige zullen de publijke instellingen hoog-achten/ zelfs als zy meinen weinig te vorderen in haar privaate oeffeningen; privaate vlijtigheidt bevordert de publijke/ en de publijke bevordert de privaate; die twe behoozen niet/ ende zullen niet gescheiden worden in een teerhertig mensch/ maar gaan samen. 6. Tedere gelovige worden wel somtijdts bezwaart terwijl zy in beproeving zijn/ ende daar wordt wel een gewicht tot haar last toegedaan/ zelfs van die gene/ welker ampt ende betrekking vereyste veel meer compassie en geneezing. 7. Publijke instellingen kunnen somtijdts den geloovigen onvruchtbaar zijn/ zelfs als zy grootelijks gebrek hebben/ en onder een groot gevoelen van haar gebrek zijn. 8. Als een die teerhertig is/ geen goedt noch ruste krijgt door publijke instellingen/ zo komt 'er dikwils daar door een toevoeging tot zijn last. 9. Harde/ onverstandige en ontrouwe lieden kunnen 'er

er insluppen/ en ingelaten worden in de predikdienst/
en in het waaken over de Kerk gelijk Judas was.
10. Als zulke begaaft zijn / en na de order wettelijk
beroepen/ zo zijnze waarlijk predikanten/hoewel geen
waare predikanten/ ende hebben authoriteyt/ om alle
de pligten te verrichten; en de pligten ende instellin-
gen van haar verricht en bedient na Christi voor-
schrift/ zijn krachtig/ en het woordt van haar mondt
moet aangenoomen worden als van hem. Daarom
worden zy wachteren genoemt / 't welk te kennen
geeft/ dat zy waarlijk in het ampt zijn/ 't welk niet
konde weezen/ indien de voorige stellingen niet waar
en waren. 12. Zeer dikmaal komen de tedere ge-
loovige in haar beproevingen veel te lijden van zulke
predikanten; ofte een hard Leeraar is dikmaal een
groote verdrukking voor tedere geoeffende geloovige;
ja deze zijn haar boven alle tot droeve quelling; nie-
mant verwondt de godzaligheidt meer/ ofte verwon-
dert ende verongelijkt de belijdenis daar van meer in
haar; die de daadlijkste en tederste belijders zijn / dan
een begaaft onbeproeft predikant kan doen/ ende dik-
maal doet; Hoewel de Heere hem somtijdts t' haren
goede wil gebruiken/ om haar te verootmoedigen / en
om haar meer te verwekken tot betrachting van meer
ernst in heymelijke pligten/ ende tot nauwer en gesta-
diger wachten op den Heere zelf. 12. Waar vyandt-
schap tegen Godzaligheidt eens ontstaat / en zich uit-
laat tegen de vroome/ daar groeyt se dikwils van d'een
trap tot d'ander/ gelijk hier menschen/byzonder Lee-
raars/ eens daar in gewikkelt zijnde / worden uit dat
quaadt niet licht herstelt ofte uitgebracht / maar wor-
den vervoert ja geslingert van d'een stap tot d'ander;
nochtans houdt zy haar voor wachters/ te kennen ge-
vende het respect / dat zy haar ampt toedroeg / ook
toen; waar uit merkt aan. 13. Dat het een stuk van
geestelijke wijsheidt en teerheidt is/ zorgvuldig te on-

derscheyden het predik-ampt/ofte de instelling zelfs/ van de fouten en hardigheidt der persoonen welke in de oeffening van dat ampt misslagen begaan; en niet te vervallen van de achting van de instelling van wegen de zelve/ ofte vau wegen eenige fouten die in haar mochten zijn/ maar ook dan te respecteeren de instelling uit opzicht van Christus en zijn instelling ende ordinantie. 14. Geloovige dienden op te merken de vrucht van publijke instellingen/ zo wel als van private benaarstiging gelijk de Bruydt hier doet.

Vers 8. Ik bezweere u, gy dochters van Jeruzalem, indien gy mijnen liefsten vindt, wat zultgy hem aanzeggen? dat ik krank ben van liefde.

ALs dit middel haar begeeft/ zo geeft zy het niet op; maar schikt zich tot het gebruyk van onderlinge gemeinschap met de heylige ('t welk een darde stap is van haar draaging) vers 8. op datse haar hulp mocht hebben/ om Christi tegenwoordigheidt wederom te krijgen: zy stelt haar geval aan haar voor/ en dringt/ om haar last te helpen dragen. Haar geval ofte toestandt is in de laatste woorden / ik ben krank van liefde, een vremde ziekte/ doch die veel pleegt te vallen in een geloovige. Deze krankheidt bevat smerte gelijk van een baarende vrouw/ wiens vrientschap en vlaagen geweldig zijn/ tot dat zy baare; het zelve woordt wordt te dezen eynde gebruykt/ Iesa. 26. v. 17. gelijk een bevruchte vrouw, als zy nadert tot het baaren, smerten heeft, ende schreeuwt in haare weën, alzo zijn wy geweest, o Heere, van wegen uw' aangezicht. En het geeft in deze plaats twe dingen te kennen/ 1. geweldige begeerte na Christus/ uit brandende liefde tot hem/ zo dat zy niet konde verdragen/ hem te missen. 2. Veel hert-beweegtheidt volgende op die branden-

ne begeerte / dewelke (onder haar voorig missen in haar verwagting) zulken smert en bezwijking voortbracht / dat het was als een zwaare / hoewel niet gevaarlijke krankheidt. Deze krankheidt verschilt van die waar van gesprooken is Kap. 2. vers 5. gelijk 't oogmerk wel toont; Die is gelijk de smert / die voortkomt uit een overlading van de maag; zo scheen het gevoelen van zijn liefde / zijnde in een zeer groote mate uitgelaaten / haar te vermeesteren; niet dat het gevoelen van zijn liefde enkelijk / ofte in zich lastig is / maar zy is zwak / gelijk een oude lederzak / ofte een quellige ofte zwakke maag / die niet veel verdragen kan / maar deze is gelijk de smert / die van honger voortkomt / en van een sterke appetijt / alsmen niet verkrijgt 't geen waar na men verlangt / 't welk de begeerte vermeerdert / en eindelijk verzwakking en krankheidt baart. Dit toont. 1. Dat liefde tot Christus waar zy oprecht is / een zeer gevoelige zaak is. 2. Dat hoe de liefde meer in haar verwachting te leur gestelt wordt / in 't zoeken na gevoelige openbaaringen Christi; hoe zy geweldiger wordt. 3. Dat langduurend afweezen een tedere ziel uitnemend zwaar en pijnlijk valt; uitgestelde hoop krenkt het hert / byzonder als de zoetigheidt van Christi tegenwoordigheidt gevoelt is / en zijn afweezen onderscheidentlijk gemerkt. 4. Dat Christi tegenwoordigheidt is de ziels gezontheidt / en zijn afweezen desselfs krankheidt / wat zy ook anders mochte hebben. 5. Dat liefde tot Christus somtijdts / byzonder na beschuldingen en missingen in verwachting / de ziel zo zal overweldigen / datse immers na haar gevoelen / daar onder niet werken kan / noch het zelve dragen (zo zwaren last schijnt het) gelijk de krankheidt zal doen aan het lichaam / indien zy geen uitkomst krijge.

De weg die zy in slaat / om Christus te krijgen / na dat alle middelen haar begeeven / is / door zich te voe-

voegen tot de dochteren Ieruzalems; gewis 't is Christus/ en niet zy lieden/ die haar geneezen kan / hy is de eenige Medicijn voor een kranke ziel ; daarom is haar voorneemen niet/ te berusten in haar gezelschap/ maar het zelve te gebruyken tot verkrijging van zijn gezelschap Want het gezelschap al was het zelfs van Engelen/ zal een ziele niet verzadigen die Christus zoekt/ 't beste gezelschap is ledig zonder hem. Ioh. 20. vers 12. 13. Waarom weent gy / zeggen de Engelen/ wel zegtse / zy hebben mijnen Heere weg - genoomen.

Merkt daar in / Eerst, de persoonen tot welke zy zich begeeft/ de dochters van Iernzalem, waar van gesprooken is/ Kap. 1. vers 5. belijders niet van de slimste slach(nochtans / gelijk daarna blijkt / onder veel onkennis ontrent Christus / en ontrent geestelijke beproeving ; Dit is het middel / waar toe zy nu gaat ; alwaar merkt/ 1. Geestelijke gemeinschap onder belijders of geloovige is niet alleen een pligt / maar een byzonder middel wel gebruykt zijnde / om onze gemeinschap met Christus te bevorderen. 2. Geloovige mogen ende moesten in haar droeve gevallen dit middel vrylijk te gebruyken/ door anderer hulp te begeeren / en tot haar eygen welstandt en bevordering van haar toekomste tot Christus zouden zy haar toestandt aan dezelve mede deelen / gelijk zy hier doet. 3. Zelfs de sterkste geloovige (hier vertoont door de Bruydt)kunnen geholpen worden door die veel zwakker zijn dan zy zelfs zijn in gaven / genade en bevinding/ gelijk de dochteren van Jeruzalem hier zijn ; en zo begeert Paulus dikwils van andere / laager en minder dan hy/ de hulp van haar gebeden.

Merkt aan ten tweden,haar begeerte op haar/zegt hem (zegtse) ik ben krank van liefde, maakt mijn geval hem bekent / en brengt het op door gebeden. Zy had zelfs zo gedaan / en had niet gevordert ; daarom

stelt zy haar daar aan / op dat zy haar helpen moch-
ten/ om een antwoort te verkrijgen. Merkt 1. Dat
voor malkander te bidden is een plight van onder-
linge gemeinschap/ byzonder ten goede van die in be-
proeving zijn; andere dienden met haar in die oeffe-
ning te zijn/ Iac. 5. vers 16. 2. Geloovige zullen som-
tijts zich niet vertrouwen het openen van haar eygen
staat aan Christus / en zy zullen met haar eygen doen
niet voldaan zijn/ maar zullen denken / dat andere het
veel beter kunnen. 3. Bidden voor ons zelven / en
begeerende hulp van andere moet samen gaan; ofte/
het zal de meeste klaarheidt en vrede aan de geloovige
geven/ de hulp van andere te begeeren / als zy by haar
zelven in 't gebruik van alle middelen ernstig zijn ge-
weest/ gelijk zy had geweest. 4. Het geeft te kennen/
dat het Christus zeer aangenaam zal zijn / dat de ge-
loovige het geval van andere voor houden; En 5. Dat
'er niets is/ dat wy Christus kunnen zeggen van on-
ze ofte eens anderen staat 't welk hem vehaaglijker en
aangenaamer zal zijn/ dan dit/ dat wy zijn/ de gene die
krank van liefde na hem zijn; Dit wordt voorgestelt
als 't geen 't welk hem kan en zal zeer aangenaam
zijn/ wat zulje hem zeggen? zo gaan de woorden; dit
is hem het beste en lieflijkste nieuws. 6. Zulken ge-
val/ als liefde-krankheidt is / is een goede beweegre-
den / waar op men mach dringen op de hulp van de
gebeden van andere / en 't geen ook vertrouwen kan
geven aan een jeder/ om zulken boodtschap aan Chri-
stus te dragen. 7. Geloovige dienen / in haar ge-
meinschap met andere / meer te staan op 't verhaal
van haar eygen geval/dan op de fouten van Leeraars
ofte misslagen van andere; hoewel zy te vooren door
de wachters geslagen is / nochtans dit is de groote
zaak/ die zy haar voorstelt.

Merkt ten darden een hoedanigheidt die zy in haar
verzoek stelt aan de dochteren Jeruzalems; Indien gy
hem

hem vindt; dat is/ indien hy toegang krijgt / waar van zy haar zelven nu meint uitgeslooten te zijn; En het geeft te kennen 1. Dat'er een byzondere vindens tijdt is/ en een toegang tot Christus d'een tijdt boven d'ander tijdt. 2. Dat een zwak geloovige somtijdts meer toegang tot Christus kan hebben/ ende gevoelige gemeinschap met Christus/ boven andere van grooter gaven en bevinding: zy stelt voor uit/ dat zy lieden wel mochten vinden/ terwijle zy niet en vondt. 3. Dat als eenige toegang hebben voor haar zelven/ zy dan byzonderlijk behoorden aan andere te gedenken/ en gebruyken haar genieting van Christus ten goede/ van die in banden zijn/ en onder droeve beproeving; Alsje toegang krijgt/ zegtse/ gedenkt dan aan mijn staat/ zy wilde deel hebben aan de vrucht van haar aller-warmste genietingen. 4. Dit en smert haar niet/ en zy is'er niet nijdig noch jalours over/ maar zy onderwerpt zich ootmoedelijk/ om door haar geholpen te worden; Christus wil een ieder nuttig hebben voor een ander/ en de sterkste zoude niet versmaden aan den zwakste gehouden te zijn in dezen.

Het laatste is haar wijze van voorstellen in desen; ik bezweere u/ ofte ik belaste/ zegtze/ 't welk de kracht heeft van andere te stellen op een eedt/ als of zy haar bezwooren hadt/ dat zy het doen zouden; De zelve belasting ofte bezweering staat Kap. 2. vers 7. ende 3. vers 4. zy stelt haar hier op zo als zy het zullen moeten verantwoorden; 'T welk toont. 1. Groote ernst in haar/ de zaak van Christelijke gemeinschap/ en ons begeeren van de hulp van de gebeden van andere is geen stoffe van een complement/ maar diende met ernst gezocht te worden. 2. Zy begeert ernst in haar/ in haare uitvoering van dezen pligt/ in onse gebeden voor andere moetmen daar conscientie van maaken/ alzo ernstig als voor ons zelven/ en wy dienden ons

wachten van daar florzdig over heen te loopen. Onze uitdrukkingen in onze gemeinschap / inzonderheidt nopende de aller-ernstigste zaaken / mosten ook navolgens ernstig zijn. Een lichte wijze van spreken in ernstige zaaken / verderft menigmaal de schoonheidt daar van / en zy verderft de stichting / ende vermindert 't gewicht van de zaaken zelfs.

De Dochters van Ieruzalem.

Vers 9. Wat is uw liefste meer dan een ander liefste, ô gy schoonste onder de wijven ? wat is uw liefste meer dan een ander liefste, dat gy ons zo bezwooren hebt?

IN dit 9. v. is het darde deel van het Kapittel / alwaar de Dogters van Jeruzalem sprekende in gebragt worden; alwaar wy mogen zien / wat effect de ernstige belasting van de Bruyt op haar hadt / 't verzet en verbaast haar wat / te zien een persoon / die tot overtuiging van alle prijsselijk is in haar gedraaging / zo opgenomen met dat gene / 't welk de meeste deel van de wereldt kleyn acht; Dit doet haar denken / dat hy / daar zy na vraagt / een persoon moet zijn boven gemein / en in dezen besluyten zy recht. Veel zwakheidt is 'er in deze vraag (gelijk veel belijders menigmaal daadelijk onwetende zijn van Christi waardigheidt) nochtans zijn 'er eenige dingen in / die immers goedt schijnen. Daar is 1. een achting voor haar als een schoon en lieffelijk persoon / zelfs terwijl zy kleyn geacht wierdt van de wachters. 2. Daar is een leerzaamheidt / en een begeerte om te kennen. 3. Eenigh achterdenken van haar eygen kennis van Christus. En 4. oprechtigheidt in hulp te zoeken / 't welk al t'samen goede tekenen zijn in beginners ; en

wy zullen zien / dat de vraag wel met haar eyndige / Hoogl. 6. vers 1. en 't schijnt dat dit goede in haar verwakkert wierdt door haar ernstige gedraaging.

Het antwoordt/dat zy geven op haar belasting heeft in zich. 1. De benaming/ die zy haar geven. 2. De vraag/ die zy haar voorstellen. 3. De oorsprong van dien/ of dat gene/ 't welk haar occasie gaf/ om te vraagen/ en 't welk haar daar toe aanzet. De benaaming is voortreflijk / ô gy schoonste onder de wijven! Die naam wordt aan de Bruydt van Christus zelf gegeven Kap. 1. v. 8. Het bevat. 1. Een geestelijke schoonheit in haar/ die nu kleyn geagt was van de Wagters/ en haar eygen kruycen in de wereldt hadt/doch even in dit geval was zy beminlijk in haar zelven / en beminlijk aan deze dochteren. Merkt aan. 1. Dat geloovigen op een uitmuntende wijze moeten overtuigende en prijsselijk zijn in haar gedraaging / zelfs voor andere: zy behooren de schoonste onder haar te zijn / en aanzienlijk wegens geestelijke schoonheidt/ als lichten schijnende in een duystere plaats. 2. Genade / wanneer zy ernstiglijk in oeffening is / is dat gene / 't welk een persoon (hoewel uitwendig gering en verachtelijk) waarlijk schoon en beminlijk / zy maakt haar daadelijk zo/ en ook in de ogen van alle geestelijke aanschouwers. 3. Somtijdts zal Godt de gene die hem oprecht zoeken/te meer aan andere beminlijk maken/als verdorvene Leeraars haar meest zoeken te schande te maken: de wachters haar verwondende/verderven de estime niet/ die de Dochters van haar hebben; en dit betoont/ dat zy haar sloegen zonder reden. Wederom 2. Het bevat respect en achting die zy voor haar hadden / en ook oprechtigheidt: want daar is nu niets uitterlijks 't welk de Bruydt aan haar zoude aanprijzen; 't welk te kennen geeft. 1. Dat voor het geestelijke oog van oprechte zielen niemant zo schoon is/ als

e gene/ die heylig is; ja somtijdts zal de heyligheidt
elfs een aanprijzing hebben in de conscientien der ge-
er zelf/ die'er vremdelingen ontrent zijn. 2. Me-
nigmaal komt de heyligheidt meer geacht te worden/
n heylige lieden met meer respect gehandelt te wor-
den by menschen van kleyne kennis of belijdenis/ dan
by de gene/ die veel meer kennis hebben / en welker
staat plaats vereyscht/ dat zy tederder zouden zy. De
Bruydt is hier gelijk de gewondde Persoon/ Luc. 10.
v. 31. en/ den welken de Samaritaan te hulpe quam/
als de Priester en Levijt hem beyde waren voorby-ge-
gaan. 3. Waar de genade schijnt / diende zy hoog-
lijk geacht en geschat te worden: en die maar kinder-
kens in Christo zijn / behoorden de ouder Christenen
veel te eerbiedigen. 4. Wy dienen de tedere zielen/
als zy onder beproeving zijn / indien wy niet meer
kunnen doen tot haar verlichting/ ten minsten met
respect aan te spreeken: Deze dochters verwonden
de Bruydt niet/ gelijk de wachters deeden / maar zy
spreeken haar met bescheydenheidt en respect aan /
hoewel zy haar weinig kunnen vorderen. 5. Het
rechte gebruyk van vryheidt en ernst met ootmoedig-
heidt in onderlinge gemeinschap/ is een groot behulp/
om onderling respect te onderhouden onder belijders;
als de zwakke zien / dat de sterke niet opgeblaazen
zijn/ maar zich buygende / om haar hulp te ontfan-
gen / zo zal het liefde en respect verwekken; aldus
komen de dochters hier de Bruydt te ontmoeten met
een gedraaging van respect. 6. Respecteerende uit-
drukkingen/ met deftigheidt en ernst/ passen de Chri-
stelijke gemeinschap wel/ en 't is een groote vordering
van stichting en onderling vertrouwen / zo zien wy
hier/ en Kap. 6. vers 1. als mede in de voorgaande uit-
drukkingen van de Bruydt. 2. De vraag door haar
voorgestelt/ is/ wat is uw liefste? als zelfs hem nauw-
lijks kennende/ of met hem gemeinzaam zijnde; het

wordt niet gesproken uit verachting/ maar uit een begeerte/ om te kennen/ overtuigt zijnde/ dat 'er in hem eenige voortreflijkheidt moet zijn boven andere / gelijk de volgende effecten toonen. De vraag wordt by wege van vergelijking voorgestelt / en verdubbelt / wat is uw liefste meer dan een andere liefste ? of dan de liefste van een ander ? Door liefste wordt doorgaans verstaan 't geen de ziel lief heeft/ en aankleeft : Daarom wordt Christus somtijdts met de eene Naam benoemt/de ziels liefde, en somtijdts met d'andere / de liefste, gelijk wy zien door te vergelijken Kap. 3. vs. 1. 2. 3. met Kap. 2. vers 16. 17. om dat hy op een uitmuntende wijze en boven mede-bezitting/ 't hert van de Bruydt hadt. Door andere liefste worden die dingen verstaan/ waar op de menschen van de wereldt haar liefde en genegentheden zetten / en die meest by haar overmogen/ als 't geen haar ziel op een byzondere wijze lief heeft ; 't zelve 't welk ordinaar genoemt wordt Afgoden , om dat zy in Godts plaats gestelt worden. Daar is hier dezelve reden/ waarom zy andere liefste genoemt worden / en elders vremde liefhebbers, zodanig zijn de buyk, Philip. 3. v. 19. de werelt, 1 *Ioh.* 2. *v.* 15. 16. hebt de wereldt niet lief, noch 't geen daar in is, de begeerlijkheidt der oogen, de begeerlijkheidt des vleesches, de trotsheit des levens. Zo is 't als of zy gezept hadden; daar zijn veele dingen/ die de menschen van de werelt zoeken; 't is geen van alle/ daar deze Bruyt na zoekt; zy berust niet als voldaan met deze; noch zy achtze niet: Hy moet dan eenig voortreflijk persoon zijn/ en zonderlinge en onvergelijkelijke liefste/ dat zy zo ernstig is/ in na hem te vraagen ; en daarom begeeren zy haar zelf te weeten / wat hy is. De vraag wordt verdubbelt/ als zijnde de vrucht van een ernstige begeerte om te komen / en van hooge verwondering / wat hy zijn mach/ die aldus gezocht wierdt.

3. De bygevoegde woorden toonen/ welke den oor-

sprong is van haar vraag/en verwondering/naamlijk deze/dat gy ons zo bezworen hebt, elk woort heeft gevolgt; gy zijt 't/ de schoonste onder de vrouwen, die zekerlijk de beste keuze kunt maken. 2. Gy zijt niet alleen zelf in ernst/maar gy bezweert ons ook. En 3. niet alleen bezweert gy ons/ maar zo geweldiglijk / aandringende en zwaarlijk; dit moet gewis een voortreflijke liefste zijn. Deze vraag brengt met zich niet zo zeer een onderzoek/ wie de keuze is van de geloovigen / als wel haar begeerte / om te weeten / wat Christus in waarheit was / in opzigt van dadelijke waardigheit/wiens Naam alleen of weinig meer / zy te vooren kenden; Daarom zeggen zy niet/ wie is hy/ maar wat is uw liefste? als kennende zijn Naam/ maar zijnde zeer onwetende van zijn waardigheit. Wederom/ 't stelt voor uit/ dat zulken vraag gemaakt wordt door deze geloovige / op occasie van haar exemplaare verdraaging; En waarlijk 't kan niet gezegt worden wat gedachten ernstige beschuldigingen / en oeffenende vraagen zullen verwekt worden door de overtuigende gedraaging van geloovige / onder de gene met welke zy Christelijk verkeeren, en zo toont dit / dat dezen ernst in den eenen andere kan aanzetten / om te vraagen / wat de zaak mag zijn/ en door Godts zegen kan het eindelijk Christus aan haar aanprijzen; 't welk 't oogmerk is.

Merkt aan. 1. Daar kan eenig respect voor vroome persoonen zijn/ waar veel onkennis van Christus zelf is. 2. Waar een estime is van Godzaligheidt/ en van de gene/ die dezelve betrachten / daar is een begonnen onderzoek na Christus zelf / en het leydt aan tot verder / hoewel de beginselen zwak zijn. 3. Waare teerheidt in beginners blijkt nergens in rasser/ dan in haar achting ontrent die gene / die voor haar in Christo waren ; zy zijn nu maar beginnende; doch dit toont zich in het respect dat zy draagen aan de Bruydt. 4. Het is geen schande voor de gene / die geen kennis

aan Christus hebben / te onderbraagen na hem by zulke, die hem kennen. 5. Wat Christus zy/ en wat een noodzaaklykheidt daar zy van te bidden voor andere/ is een gevoeglijke stoffe van samenspraak in Christelijke gemeinschap/wat is Christus? zeggen zy tegen haar; en bidt voor my zegt zy tot die. 6. Christi Naam kan veelen bekent zijn/aan welke zijn waardigheidt niet bekent of maar weinig bekent is / en die geen kennis hebben van 't geen hy is. 7. Alle menschen hebben van natuure eenige lust/ afgodt / of liefste, waar op haar genegentheidt nevens Christus gezet is/ 't is iets anders / waar van hy onderschepden is/ en waar tegen hy gestelt wordt. 8. De menschen laaten haar genegentheden mildelijk uit op haar afgoden/ en op de dingen/ daar haar hert nevens Christus aan kleeft; Het zijn liefsten, en gestelt tegen Christus/ als zijnde dat voor de menschen van de wereldt/'t geen Christus is voor de zijne; het zijn als goden en Christussen voor haar / en zijn zo verzot op haar afgoden / en zyn 'er zo mede vergezelschapt / Hos. 4. v. 17. de menschen hebben van natuuren een hooge estime van haare afgoden / als zijnde eenige waardighe idt in de zelve die 'er niet en is; en zy hebben een laage estime van Christus/ en zy stellen haar afgoden boven hem. 9. Deze misvatting is een groote oorzaak van dat Christus in de wereldt kleyn geacht wordt / datse andere liefsten zo goet achten als hem ; en andere levens zo goedt/ als het leven van heyligheidt; daarom gaan zy na den akker, ploeg, markt, en achten Christus licht, Math. 22. vers 4. 10. Het in twijffel trekken van dit groote beginsel van verdorvene natuur/ dat Christus niet beter is dan andere liefstens/ of het onderzoeken / of hy waarlijk beter is dan deze/ is een van de eerste oorspzongen/van dat een ziele zich opmaakt / om hem te zoeken. 11. Het groejen van de estime van Christus in een ziel / en het afneemen

men van de estime van alle afgoden te vooren gelieft) gaan saamen; na dat de eene staat/ valt d'ander/ na dat d'eene groept/ neemt d'ander af. 12. De rechte bevatting van Christi waardigheidt/ is de groote zaak/ die Christus aan een ziel aanprijst (daarom beschrijft hem de Bruydt daarna) en de volle overtuiging van de ydelheidt van alle andere dingen/ maakt den greep van onze genegentheden ontrent de zelve los/ ende baant de weg om Christus hooger te zetten. 13. De overtuigende gedraaging van een geloovige kan een oeffening ende beproeving verwekken en doen ontstaan/ in de gene die te vooren zorgeloos waren; En Godt kan de woorden van een privaat ootmoedig Christen maaken tot den oorspzong van een ernstig onderzoek na Christus in een ander/ aldus steekt des Bruydts ernstige belasting zo in 't hert/ als of dat woordt/ ik bezweere u. haar doorstooken hadt. 14. Niets verciert het Euangelium meer/ en prijst Christus aan ende maakt hem zo beminlijk aan andere/ dan de overtuigende ernstige gedraaging van geloovigen. 15. De gene/ die van Christi waardigheit/ en van der geloovigen beproevingen geen kennis hebben/ zijn genegen zich te verwonderen/ wat haar mach beweegen en aanzetten/ om zulken gedoe te maaken ontrent Christus/ meer dan andere/ die zonder hem wel voldaan en gecontenteert leven.

De Bruydt.

Vers 10. Mijn liefste is blank en roodt; hy draagt de baniere boven tien duyzendt.

VAn vers 10. tot het eynd ('t welk bevat het vierde deel van het Kapittel) spreekt de Bruydt/ en prijst haar liefsten (tot beantwoording van de vraag van de Dochteren Jerusalems) op een zoete/

aangenaame en verrukkende wijze; zy wacht niet lang van een antwoordt te geven op haar vraag / als zijnde ten vollen verlicht en vaardig / om Christi haar beminde's waerdy boven alle te bewijsen ; en als niet kunnende verdragen / dat jemant anders zoude nevens hem gezet worden (byzonder door de Dochteren van Jeruzalem, welker stichting zy by dezen tracht te bevorderen) zo trapt se terstondt in / met brede recommandatie van Christus (hoewel in weinig woorden) waar door zy zo bewijst / dat hy is een oneyndig waardig object / om de liefste van haar ziel te zijn boven alle andere / dat zy Kap. 6. vers 1. als overtuigt / het opgeven / en kennende / dat haar liefste was te stellen boven alle andere liefsten / ende dat zy daarom zijn gehouden hem te beminnen ende te zoeken met haar.

In deze lof stelt zy. 1. Dat Christus is te stellen boven al / in 't gemeen vers 10. 2. Zy bevestigt ende verklaart dat in de byzonderheden tot vers 16. En dan 3. zy summeert het op in een algemeene uitdrukking / vers 16. als zijnde in desselfs byzonderheden onuitdrukkljjk ; Ten laatsten, hebbende ten vollen haar stelling beweezen / zo hervat zy het besluit als onbeantwoordelijk ; Zodanig is mijn liefsten, zegtse / gewis een byzondere liefste / en daarom is 't geen wonder / dat ik zo ernstig ben / in hem na te speuren / en zo krank van liefde na hem / en zo zeer aan 't hert zelfs gepijnigt / van wegen dat ik hem misse.

Het eerste algemeene in dat 10 vers stelt Christus voor / stellender en vergelijkender wijze : vraagt gy / zegtse / wat mijn liefste is ? Hy is een Niemant zijnsgelijk; een onvergelijkelijke liefste / hy is blank en root, o wat is hy beminlijk in hem zelven ; en vergeleken zijnde met alle andere / zo heeft hy verre de uitmuntentheidt boven alle / als zijnde de voornaamste onder tien duyzenden. Door blank en roodt moeten wy verstaan Christi hoedanigheden / na den trant van de

Alle-

Allegorie, dewijl hier geen lichaamlijke hoedanigheit wordt voorgestelt / alzo Christus toen noch geen mensch geworden was / evenwel ook toen was hy blank en roodt; de bequaame en rechte menging van deze verwen maakt een mensch beminlijk / en geeft blijk van een goede complexie des lichaams; Zo wort hier door in Christus verstaan een samenkomen van alle bequaame hoedanigheden en voortreflijkheden / die hem voor de ziel beminlijk kunnen maaken / als hy door 't geloof wordt aangezien en opgenoomen; daar is een zoete schoonheidt ende lieffelijkheidt / ofte een lieffelijke schoone zoetigheidt / die in hem schijnt ende blinkt/door de uitnemende hoedanigheden/waar mede hy verzien is/ als de man van zijn Kerk/ dewelke geestelijke genegentheden verrukt / verre boven de grootste schoonheidt/ die in het schoonste aanzicht kan zijn; want in der waarheidt / hy is schoonder dan de kinderen der menschen; Daar is niets dat een Middelaar kan beminlijk maaken/ of het is hier. Wederom/ als of dat niet ten vollen zijn beminlijkheidt uitdrukte/ zy voegt 'er by. Hy is de voornaamste onder tien duyzenden. Dit is een bepaalt groot getal voor een onbepaalt; in 't kort dit is de zin / daar zijn veele liefstens waarlijk in de wereldt / maar vergelijkt die alle by Christus / zy zijn niets by hem; buiten alle verschil hy is de voornaamste / 1 Cor. 8. vers 5. 6. Want hoewel 'er zijn veele Goden en veele Heeren (voor de wereldt) nochtans en hebben wy maar eenen Godt en eenen Heere Jesus, in al de wereldt is'er maar een Christus; 't woort dat hier gebruykt word/ is: Hy is de standaart-drager, of het kan lijdender wijze worden overgezet / hy is gestandaart boven tien duizenden / alles strekkende tot het zelve oogmerk; Liefde drukt uit haar welspreekens-kunst / in woorden te zoeken/ om Christus boven te stellen / als hebbende een verontwaardiging / dat zijn voor-rang en

uitmuntentheidt/ (die boven alle dingen is Coloss. 1. vers 17.) zo veel als eens in twijffel getrokken zoude worden. Het schijnt wel/ dat in die tijden de allerschoonste persoonen wierden verkoozen/ om den standaart ofte baniere te draagen; waar door dan een byzondere waardigheidt op haar gelegt wierdt. Zo dan/ indien alle de uitgeleezentste persoonen in de wereldt wierden samen gemonstert/ Christus zou uitmuntender wijze ende met recht boven die alle verhoogt worden. Waar uit. Merkt aan. 1. Dat Christus is 't liefelijkste en voortreflijkste voorwerp/ daar menschen haar oogen kunnen op zetten/ daar zy haar liefde en genegentheidt op kunnen vesten. Daar en is niet zulk eenen als Christus/ 't zy wegens de zielverrukkende schoonheidt/ die in hem is/ 't zy wegens de voortreflijke begeerlijke effecten/ die van hem vloejen. O wat een byzondere beschrijving is het/ die volgt/ indien zy wel verstaan wierdt! 2. Christus is de aller-uitnementste Man/ die oit is in houwelijk aangenoomen; Onder die betrekking wordt hy hier gepreesen/ als zonderling lieffelijk en liefhebbende; Het is een zeer eerwaardig/ troostelijk/ zalig en allesins voldoende houwelijk/ hem voor een Man te hebben. 3. Christi waardye is in zich zelven niet uit te drukken/ en hy gaet uytstekende te boven al waar hy by vergeleken kan worden. 4. Waar rechte gedachten van Christus zijn/ daar wordt niets toegelaaten/ om nevens hem te staan; alle voortreflijkheden en liefstens zijn in haar grootste schoonheidt verduystert nevens hem; hy wordt opgezet als de voornaamste/ en zy moeten niet in achting genoomen worden benevens hem/ maar schade en drek gerekent worden. 5. Christi afweezen/ als de geloovige recht wel zyn/ zal oit haar estime van hem verminderen; maar zelfs dan zullen de geloovige warm en fris zijn in haar liefde tot hem/ en hooge estime van hem hebben. 6. Ook

en zullen de groote misvattingen van andere de geloo-vige niet doen schudden / die een rechte achting van Christi waardye hebben ; maar zy zullen veel eer haar tot hey ligen yver verwakkeren om hem te meer aan te prijzen. 7. Gelijk waar rechte liefde tot Christus is / hy aldaar lieffelijk zal zijn; zo ook wanneer hy als beminlijk aangezien / dat maakt / dat het herte uit-vloeit en overvloeyt in Heylige wel-sprekentheidt tot aanprijzing van hem. 8. Waare liefde tot Christus en tot andere om zijnent wil / zal niet toelaaten / datmen de zwakheidt van een ander versmade / maar zal eer maaken / datmen daar van gelegentheidt neemt / om hem te eeren / en haar zo veel te meer te stichten / gelijk de Bruydt hier doet / in de voorgestelde vraage te beantwoorden. 9. Hoe iets nader en voller met Christus werde vergeleken / hoewel het anders beminlijk zy / nochtans dan zal het gezien worden niets te zijn / zo oneindiglijk gaat hy alles te boven / daar hy by kan vergeleken worden ; en het is onkennis van hem / die maakt dat andere dingen zulken plaats krijgen in der menschen genegentheden; maar als zy eens tegen hem over gestelt zijn / zo wordt hy bevonden te overtreffen / als onvergelijkelijk de voornaamste in waardigheidt / rijkdommen / en contentement / ofte al wat vermaaklijk / begeerlijk / ofte recht treflijk is /

vers 11. 12. 13. enz.

Zy gaat van het algemeene over / om het te bewijzen in byzonderheden ; en daar op staat zy in de volgende versen. Indien 'er gevraagt wierdt / waarom zy tot de byzonderheden gaat / voornaamlijk nu / gemerkt haar verlaatene staat ; ik antwoorde / om deze goede redenen. Eerst, Op dat zy te voller mochte bewijzen en tot meerder voldoening openen de waardigheidt Christi ; want zijn waardigheidt kan niet ras noch lichtelijk uitgesprooken noch beseft / noch ras van andere gelooft worden ; zy moet beweezen en

uitgebreydt worden/ en daar moet op gestaan worden; doch zijn waardye kan de preuve doorstaan; Daar is geen waarheit / die meer ten vollen kan beweesen en vertoont worden/dan deze/dat Christus een zeer voortreflijk voorwerp van liefde is / en oneindiglijk boven alle andere is te stellen. Ten tweden, dit is tot stichting der dochteren Jerusalems/ en in opzicht op haar vraag/ op dat zy te meer overtuigt en voldaan mochten weesen ontrent de onvergelijkelijke waardye / en aller uitstekentste voortreflijkheidt van haar beminde; zy blijft 'er opstaan / en breydt het uit in takken / op dat alzo een dieper indruk daar van op haar herten mocht gelaaten worden. Merkt aan. Daar is niets nutter / om andere te winnen en te stichten/ dan haar te helpen tot het recht bevatten van Christi waardigheidt. 2. Dat het een groot deel van 't werk is 't welk de Christenen in haar gemeinschap te samen zoude bezig houden / datse haar onderlinge samenspreekingen zouden houden over dat subject/tot malkanders onderrichting. 3. Een ander te stichten is geen afleyding / van te zoeken na Jesus in zielen die Christus lief-hebben / en geern van andere geholpen zouden zijn / om hem te ontmoeten. Dit bestaat wel met haar najaagende gevoelige tegenwoordigheidt voor haar zelven/ een wijl stil te staan/in haar te onderwijzen. Een darde reden waarom zy hier op staat / is/ dat het wel past en over een komt met haar eygen droeve staat ; wanneer hy wech is/ zo denktze en spreektse geern van hem/ en van zijn beminlijkheit/ en dat geeft haar eenige verquikking. Merkt aan. Alwaar liefde tot Christus is / daar zal een vermaak zijn/ in van hem te spreeken/ en zijn lof voor te stellen/ zelfs als hy afweezig is;het is een soort van verquikking/ zijn hoedanigheden op haalen / als hy afweezig is. 2. Het is een goede diversie onder een verlaatene staat / en een bequame weg / om een uitkomst te

krij-

krygen/ dat men zich eer bezig houdt met te spreeken van Christi voortreflykheidt / dan van de troosteloose verzwaaringen van onze eygene droeve staat / dit is meer eer voor Christus/ meer stichtende voor andere en meer vermaaklyk voor ons zelven. O het is zoet aan hem te denken! Het is ook nutter, tot bevestiging van ons geloof in hem/ tot verwarming van onze genegentheden t'hemwaarts / en om het gemoedt gevestigt te houden in afhanging van hem / om een uitkomste; jeder van zyn eygenschappen is een hertsterking voor een ziel / die schynt te bezwyken onder een verlaaten staat. Ten vierden, dat zy op deze zaak zo blyft staan / toont de natuur van waare liefde tot Christus/ dat een ziele daar mede aangedaan/en aangevangen hebbende eens van dit stuk ofte onderwerp te spreeken/ naamlyk van Christi voortreflykheidt / daar in breedt uitweydt / en niet licht daar van afgetrokken wordt; Dit is / om zo te spreeken/ het eygen natuurlyke element van die liefde; en het doet 't herte goedt op te tellen / en onderscheydentlyk op te haalen de pryffelyke hoedanigheden en voortreflykheden Christi; de welke alle/ zynde haar eygen/onuitspreeklyk vermaaklyk ende verquikkende om op te rekenen, Indien 'er eenige goede maate van liefde tot Christus was in de herten der menschen / zy zouden niet lichtelyk afgetrokken worden / van aan hem te denken ofte van te spreeken van hem ; en de zeltsaamheidt van eenige uitdrukking / die tot Christi lof strekt / toont klaarlyk / dat 'er / helaas! andere liefstens by ons overvloedig zyn nevens hem.

In het verklaaren van de volgende byzonderheden/ dienen wy op te merken. Eerst, het oogmerk/ 't welk is te bewyzen/ dat Jesus Christus is allesins beminnelyk en begeerlyk boven alle andere dingen / daar de herten der menschen op gezet zyn ; de vraage voorgestelt vers 9. en het volgende antwoordt daar op vers 16.

toonen dit klaarlijk. Dewijl dit dan 't oogmerk is/ zo moeten deze byzonderheden zo bevat worden / gelijk zy best dienen/ om dit oogmerk te vertoonen / en zo moeten zy noodzaaklijk bevatten de voortreflijkheden/ die in Jesus Christus zijn ; de Middelaar zelf zijnde als 't lichaam en de verscheydene hoedanigheden / eygenschappen en voortreflijkheden waar mede hy voorzien is/ zijnde als de verscheydene leden en deelen van dat lichaam. Nu nademaal Jesus Christus zo voortreflijk is/ en dewijl deze dingen ten exempel gebracht worden / als de voornaame voortreflijkheden / die in hem zijn / zo moeten zy noodzaaklijk voortreflijk en uitstekende zijn / gelijk de verzwaaring en verhooging van ieder lof te kennen geeft: Daar zal dan veel gematigtheidt / verwondering en eerbiedigheidt van noode zijn in de opening der zelver/ op dat wy zo voortreflijken stoffe/ als daar is de overschrijdende voortreflijkheidt van onze Heere Jesus Christus / en verderven. 2. Dat de Geest door veele deelen beoogt onderscheidene aanmerkingen van Christi beminlijkheidt / in zo veel onderscheydene byzonderheden / schijnt ook buyten alle questie te weezen ; Want de byzondere optelling wordt ingebracht / om dit algemeene te bewijzen/ dat hy de baniere draagt boven tien duyzendt: 't welk geschiedt als het ware door een volle optelling van zo veel prijsselijke dingen / die in hem zijn. Behalven in andere schriftuurplaatsen / en inzonderheidt Openb. 1. vers 13. 14. waar onze Heere aldus wordt aangemerkt/ en ook in het twede en darde Kapittel van dat boek van de Openbaaring/ wordt byzonder acht genoomen / op de voornoemde beschrijving/ en deze deelen (zijnde evenwel by die gene / welke hier genoemt worden) worden hier verklaart van zijn verscheyde eygenschappen/ en in veele dingen niet ongelijk de volgende beschrijving / gelijk de byzonderheden uitwijzen zullen. Merkt aan. 3. Dat het

zwaar en gevaarlijk is / volstrekt te gaan in de toepassing van deze byzonderheden op het beschrevene voorwerp/ dewijl het zo uitsteekende heerlijk is/en de uitdrukkingen van de Geest zo veel bevattende / zo derven wy de woorden zo niet tot een ding bepaalen / als of zy een ander ding uitslooten / noch zeggen / dit is gemeent / en niets anders ; hoewel zulke en zulke dingen / die een noodzaaklijke samenknooping hebben met het oogmerk / om dat te bevestigen/ met fondament mogen ingeslooten worden / en tot preuven aangehaalt / inzonderheidt wanneer wy uit de Analogie / die in de uitdrukkingen is/ die geleent zijn / en uit andere Schriftuur-texten / eenige grondt hebben/ om daar op te staan. Maar om zeker te gaan; dienden de woorden zo opgevat; als zy best uitleveren de allervastste generale leeringen / in welke wy somtijdts moeten berusten / van wegen onze duysternis / en om onze curieusheidt voor te komen : Want wat ook gemeint zy / 't is Christus die verstaan wordt / en hy wordt door deze aanprijzingen voorgestelt als zeer voortreflijk. Dat alle deze zijn / om een Godlijk persoon/ en geen menschelijk lichaam te beschrijven / oordeelen wy zo klaar / dat het geen waarschouwing van doen heeft. 4. Alle deze deelen stellen hem voor / niet alleen als voortreflijk in zich/ maar als beminlijk voor zijn volk / en als uitmakende haar privilegie en gelukzaligheidt / in deel aan hem te hebben/als den haaren; en daarom gelijk dit is het oogmerk/ zo moet het toegepast worden ; als voorstellende zijn voortreflijkheidt/en de gelukzaligheidt van alle die hem voor den haaren hebben; gelijk in tegendeel/om alle beminden van de wereldt te verlaagen / van welke deze dingen niet kunnen gezegt worden : want zy zijn zonderling eygen aan hem.

Vers 11. Zijn Hooft is van 't fijnste goudt, van 't dichtste goudt; zijn hayr-lokken zijn gekrult, zwart als een raave.

TIen deelen worden 'er verhaalt / die ingebracht worden als proeven van Christi zonderlinge voortreflijkheidt / elk een van dezelve by na hebbende een dubbele lof; twe van de zelve worden 'er uitgedrukt vers 11. Het eerste is zijn Hooft; 't uitmuntentste deel van het lichaam / 't welk invloedt en bestiering verleent aan al de rest. Het mach beteekenen (indien wy het derven onderneemen) deze dry dingen in Christus. 1. Zijn Godtheidt / dewelke is de uitmuntenste natuur van Christi persoon / die d'andere ondersteunt en tot haar ampten haar voorziet; zo leeren wy / 1 Cor. 11. vers 3. gelijk de Man is het hooft des wijfs, in opzicht van zijn waardigheidt / zo is Godt het hooft van Christus, voor zo veel de Godtheidt in hem woont lichaamlijk Col. 2. vers 9. door een wonderlijke en onuitspreeklijke personeele vereeniging / diergelijke in geen ander te vinden is. 2. Het kan te kennen geven Christi hooftschap of souvereynheidt / die hy als Middelaar heeft / zijnde geworden 't hooft des lichaams, de gemeinte, en boven alle dingen ten goede van de Kerk, Eph. 1. vers 22. en zijn instelling in dat ampt is de oorsprong van alle d'andere aanprijzingen / welke volgen / en die als deelen daar van zijn; aldus wordt Nebucadnezars souvereynheit / als zijnde een Koning der Koningen / voorgestelt door een hooft van goudt, Dan. 2. vers 32. 38. 3. Het mach beteekenen de hoedanigheden / waar mede hy als 't hooft des lichaams voorzien is tot nutte en goede desselfs; zo is hy een voortreflijk hooft / om uit te vinden 't geen goedt is voor 't lichaam / en om alle zijn leden

den

den van leven en bewegingen te voorzien; Aldus wordt hy gezegt Eph. 4. vers 16. 't Hooft, van welken 't geheele lichaam bequaamlijk samen gevoegt zijnde, zijns zelfs wasdom bekomt in de liefde; en aldus pleegt een mensch van groot verstandt en diep vernuft genoemt te worden een groot hooft. Alle deze uitleggingen accordeeren met het oogmerk / als zijnde instantien van Christi voortreflijkheden / en ook met de volgende aanprijzing; doch de eerste schijnt meest over een te komen met de Analogie van hooft en leden; en 't is niet onwaarschijnlijk / dat van Christi Godtheidt begonnen wordt in zijn prijs; gewis zy kan niet uitgesloten worden / aangezien Openb. 1. vers 14. door zijn Hooft (als hy daar beschreven wort) voorgestelt wordt zijn eeuwigheidt / zo mach dezelve natuur hier wel verstaan worden / hoewel Christus hier anders wordt voorgehouden in de couleur van zijn hayr-lokken / om dat hy hier beschreven wort als een beminlijk Bruydegom / en daar als komende om te oordeelen / gelijk ook in Dan. 7. Maar het moet iets voortreflijks weezen / 't welk gemeent wordt / gelijk de lof die 'er bygedaan word / te kennen geeft: Zyn hooft is als het fijnste goudt; in de grondt-taal zijn twe woorden / die onverschillig gebruykt worden / om goudt te betekenen / het eerste van wegen desselven schijnenden luyster en schoonheidt; het andere wordt 'er op gepast / van wegen desselfs vastigheidt en dichtheidt; zo dat de woorden aldus gaan / zijn hooft is goudt van goudt, of goudt en goudt, ofte fijn schijnende en dicht goudt, als of goudt niet genoeg was / om de voortreflijkheidt van dit hooft voor te stellen; goudt is rijk in de hoedanigheidt / vast en sterk in opzicht van krachtdaadigheidt (gelijk in Kap. 3. vers 10.) souvereyn in opzicht van profijtelijkheidt en nuttigheidt; 't is boven andere metaalen; en zo worden in 't hemelsch Ieruzalem de straaten gezegt te zijn van

zuy-

zuyver goudt, Openb. 21. vers 21. Daarom wordt die heerschappy van Nebucadnezar, waar van gesproken wordt Dan. 2. vers 32. vergeleken by een gouden hooft, wegens desselfs voortreflijkheidt boven d'andere die volgden/ en inzonderheidt wegens de bescherming/ die de Kerke Godts daar onder hadt; En dit zijnde goudt van goudt, moet voorhouden zulken souvereynheidt/ rijkdom der genade/ vastigheidt en gelukzaligheidt/ die onnaspeurlijk is; goudt kan het niet vereyken/ zelfs niet goudt/ opgehaalt tot de hoogste waardigheidt/ die te bedenken is.

Deze eerste byzonderheidt kan ons doen verzet staan/ wanneer de Bruydt (als het ware) verzet staat in de aanprijzing/ en het woordt moet verdubbelen/ als goudt-goudt, en 't is zwaar/ aanmerkingen daar uit te trekken; doch met goede grondt mach dit gezegt worden. 1. Christus heeft een hooft (hoe wy het ook neemen) 't welk uitstekende voortreflijk is; Hy is Godt/ en in dien opzichte is hy onnaspeurlijk/ zijnde het afschijnsel van des Vaders heerlijkheidt, en het uitgedrukte beeldt van zijn zelf-standigheidt, Hebr. 1. vers 3. Hy is/ als Middelaar; voorzien met souvereynheidt en uitmuntende genaden ten goede van het lichaam; en die zijn in opzicht van haar natuur zeer vast en voortreflijk/ en in opzicht van haar kracht zeer krachtdaadig en levendigmakende. 2. Indien wy in't gemeen neemen/ zo merkt aan/ dat de voortreflijkheden/ waar mede Christus voorzien is/ zijn in de hoogste trap van voortreflijkheidt; daarom is het goudt van goudt/ wat het ook zy; en dit algemeene zal noodzaaklijk in brengen het voorige/ dat hy is Godt en Middelaar/ en met zulke en zulke ampten voorzien ten goede van zijn volk; en de voorige leere is 't bewijs van de deze; alle Christi eygenschappen/ wijsheidt/ liefde/ raadt/ &c. zijn van meer dan ordinare diepte/ als zijnde in hem ten uitterften top/ Heb. 7. vers 25.

vers 25. en zonder maat, Joh. 3. vers 34. 3. Christi voortreflijkheidt is niet alleen beminlijk in zich zelven/ maar nuttig voor andere; hy is niet alleen/ rijk in zich/ maar verrijkende de gene die hem bezitten; gelijk goudt verrijkt de bezitters desselfs; Christus is een goudene bezitting waar men een wel-gegrondt recht aan hem heeft. 4. Goudt en alle uitterlijke rijkdommen zijn voor een geestelijk onderkenner van Christi waardigheidt/ ledige dingen; daar moet/ als het ware/ een goede soort van goudt gevonden of verbeeldt worden/ om de voortreflijkheden Christi af te schaduwen/ zelfs het goudt is maar een ongenogzame en duystere schaduw/ om hem te vertoonen; al wie goudt lief heeft kan het fijnste ende uitgeleezenste gout in hem hebben/ en dat om niet. ja 5. Dit is byzonderlijk in hem/ in tegenstelling van alle andere liefsten; de afgoden der menschen en andere liefsten kunnen vergult worden/ gelijk de drinkbeker van de hoer waar van gesprooken wordt Openb. 17. vers 4. maar Christus is alleen de goudene liefste: want dit wordt hem zo toegeschreven/ dat het geloochent wordt van andere/ die maar slijk zijn en dikken slijk, Habak. 2. vers 6.

De twede zaak die geprezen wordt/ is zijn hayrlokken, die geen wezentlijk deel des lichaams zijn/ nochtans/ als zy fray zijn/ een zonderling cieraat zijn/ ende altijdt zo geacht zijn; de betekenis van de hayrlokken (zijnde gevoegt tot het hooft) zal zo veel te klaarder zijn/ zo wy den lof opmerken/ die aan de zelve gegeven wordt/ dewelke drijerley is. 1. Zy zijn gekrult, ofte dik/ niet zulke gelijk oude lieden hebben/ hier en daar eenige hayren; maar de zijne zijn fray dik/ zo als jonge lieden in de fleur en kracht van haar jonkheidt plegen te hebben. 2. Zy zijn zwart, en dat 3. als een rave; zwart hayr was in die tijden en plaatsen lieffelijk in mans-persoonen/ en betekent sterkte

van jonkheidt ende vigeur van jaaren. Daarom betekent het zelve woordt 't welk hier zwartigheidt is/ ook jonkheidt in 't Hebreusch/ gelijk Pred. 11. vers 10. jeugt en jonkheidt, enz. Zo is zwart hayr hier gestelt tegen wit hayr/ waar door verval betekent wordt (gelijk zo door grijzigheidt op Ephraim Hos. 7. vers 9. verstaan wordt) en zo krijgen alle andere afgoden een slag/ als of zy grijs van hayr waren/ vervallende liefstens; maar Christus is altijdt in zijn jonkheidt en kracht; hy blijkt altijdt vigoureus / gelijk liefde altijdt groen is. Zy worden vergeleken by de zwartigheidt van een raven, om dat die van natuure zwart is/ en lieffelijk boven al wat zwart is; gelijk dan door Christi hooft wierdt betekent/ 't geen in Christus (om zo te spreeken) aller inwendigst voortreflijk is; zo verstaan wy hier door de hayrlokken, 't uitwendigste dat in hem is (indien wy mogen zeggen / dat iets van Christus zodanig is (dat is / indien iets schijnt min nodig dan iet anders/ nochtans is het in zich zelven voortreflijk / en dient om Christus aan andere aan te prijzen; En wederom door de gekrultheidt ende zwartigheidt verstaan wy de levendigheidt en volmaaktheidt van Christi beminlijke en begeerlijke voortreflijkheden / dat gelijk beminlijkheidt en wenschelijkheidt in een mensch zijn in haar hoogte en volmaaktheidt/ als hy in zijn jonkheidt is / zy alzo in Christus zijn/ met alle prijsselijke verzwaaringen / als in haar eerste fleur en kracht. 't Goudt stelde voor/ de inwendige waerdye van Christi hoedanigheden; dit verzwaart het zo/ dat het die waardigheidt verheft tot de uitterste hoogte/ die te begrijpen is; gelijk een beminlijk man nochtans beminlijkst is in de fleur van zijn Ouderdom en jonkheidt; zo is het met Christus; zijn volmaaktheden zijn altijdt in haar fleur / en noit vervallen zy; en noit feylt hy in die te oeffenen ten goede van zijn volk; Iesa. 42. vers 4. Hy en zal niet ver-
donkert

donkert noch verbrooken worden, en gelijk Openb. 1. vers 12. Christi eeuwigheidt wordt voorgehouden door wit hayr, zo wordt door zwart hayr betekent zijn jong blijven in fleur en sterkte (om zo te spreeken) door alle eeuwigheidt / 't welk veel dient tot het oogmerk van Christus te prijzen; want al wat hem toegeschreven wordt / is ingewikkelder wijze geloochent van alle andere liefsten / anders was hy de voornaamste onder haar niet / en niet te stellen boven die alle / 't welk is het oogmerk.

Merkt aan. 1. Daar is niets tot volmaaking van Christi schoonheidt / of het is in hem; ja zelfs die dingen in hem / daar van ons minst acht op genoomen wordt (hoewel 'er niets in hem klein is in zich zelven) zijn in haar zelven / en in haar gebruyk / als zy wel onderkent zijn / uitnemende beminlijk; zijn hayrlokken, ja alle zijn klederen zijn zo / Psal. 45. vers 9. Daar is niets overtollig en zonder gebruyk in onzen gezegenden Bruydegom. 2. Al wat volmaaktheden in Christus zijn (gelijk 'er geen in hem ontbreeken) die zijn in hem in haar volmaaktheidt: Wat onuitspreeklijke lof is hier. 1. Hy heeft een oneindig getal van volmaaktheden. 2. Alle deze zijn rijk / gelijk het allerfijnste goudt. 3. Indien 'er een gety is / om zo te spreeken / waar in deze volmaaktheden kunnen begreepen worden meer beminlijk en luyster hebbende / dan op een andere tijdt (want in haar zelven zijnze altijdt de zelve) zy zijn zo in onze Heere Jesus. Het is altijdt oogst / zomer en jeugt met hem; hy is die boom, waar van gesprooken wordt Openb. 22. vers 2. die altijdt vruchten draagt; dese zon is altijdt in haar hoogte / en gaat noit onder / Christi volmaaktheden zijn geduurende volmaaktheden / hy is een beminde / die noit verwelkert / die noit ziek / zwak nochte oudt wordt; maar hy is altijdt in zijn jeugt met zijn zwarte hayr / hoewel hy eeuwig is / en de oude der dagen; want alle

zijn eygenschappen zijn onveranderlijk in hem / en zy passen altijdt op hem / zelfs nu zo wel als in Salomons tijdt / en zo zullen zy voor eeuwig zijn. Dit is goedt en zeer troostelijk voor zijn volk; Christus verwelkt niet / zijn Bruydt weent niet / om de doodt / 't verval / 't oudt worden van haar liefsten en van haar man / 't welk van niemant anders kan gezeydt worden. 3. Alle andere liefsten buiten Christus / zijn verwelkende liefsten / zy verdwijnen / en worden grijs-hoofdig / zelfs deze heele leeme-wereldt zal verouden gelijk een kleet, en de schoonheide daar van zal verderven; en zy zal verzwakken gelijk een oude stervende hoer / met welke veele hebben gaan hoereeren; want indien dit / zwart en gekrult te zijn / Christo bezonder is / zo kan het op haar niet passen; want zy zullen verouden, maar hy is de zelve, Psal. 102. vers 28. welke woorden byzonderlijk op Christus gepast worden / Heb. 1. vers 10. 4. Dit geduurende bloejen van Christi voortreflijkheidt in haar volmaaktheidt / stelt Christus uitmuntende boven alle vergelijkingen / als hebbende zijns gelijk niet onder alle liefsten; zy vervallen / maar hy is de zelve / zy zijn gebrookene bakken / ende kunnen geen water van vertroosting inhouden / en zy vertoonen zich zonder eenige schoonheit in de doodt en 't oordeel / en in der eeuwigheidt zullen zy weezen / als een versleten en veroudert kleedt; maar Christus is fris. En in kracht voor een gelovige zelfs in de doodt / en zo zal hy voor eeuwig zijn. Hoe zalig zijn zy / als zy komen te eeten van de boom des levens / die noit vrucht ontbreekt / en hem te bezitten / die gisteren, van daag, en voor eeuwig dezelve is, Godt boven al, gezegent in eenwigheidt! O de zaligheidt! de eeuwige zaligheit / die 'er is in met Christus getrouwt te zijn / als den adem van alle leeme-afgoden en beminden zal uitgegaan zijn / en Christus steedts vers zal zijn / in 't mededeelen van zijn volheidt aan zijn volk! O wat een

brozeven hert zullen hebben / die deze sprsng-ader van levendige wateren hebben verlaaten / en zulke gebrookene bakken/ als de schepselen zijn / hebben verkoozen/ die haar hert gezet hebben op 't geen niet en is, Spreuk. 23. vers 5. en om de wint gearbeidt Pred. 5. vers 15. laadende op zich dikke slijk, Hab. 2. vers 6. en hem verzuimt hebben / die 't weezen aller dingen gaf en onderhoudt/ en die dan zal zijn / als deze niet gebonden zullen worden/ ofte geen weezen zullen hebben; in somma (zegt zy) mijn liefste is de goudene liefste, andere zijn maar van leem en aarde / mijn liefste is in zijn fleur en jeugt; andere liefsten verballen/ verouden/ en gaan na haar graf; daarom is hy onvergelijk boven die alle.

Vers 12. Zijn oogen zijn als der duyven by de waterstroomen; met melk gewassen, staande als in kaskens der ringen.

HEt darde dat in hem geprezen wordt staat vers 12. en het zijn zijne oogen; die op verscheide wijzen beschreeven worden. Oogen zijn in het natuurlijke lichaam de instrumenten / waar door wy de uitterlijke voorwerpselen onderkennen; De Heere/ gelijk hy een Geest is/ heeft geen lichaam noch lichaamlijke leden; maar hem zijn oogen toegeschreven/ om voor te stellen zijn alwetenheidt / die de oogen hebbende geformeert noodzaaklijk zien moet Psal. 94. vers 9. en daarom wordt hy door uitmuntentheidt gezeidt te zien/ in tegenstelling van de Afgoden / die oogen hebben en niet en zien, Psal. 115. v. 5. Dit stelt dan voor de alwetenheidt van onze Heere Jesus/ voor wien alle dingen naakt, en geopent zijn Heb. 4. vers 13. zelfs de heymelykste dingen zijn voor zijn gezicht openbaar / als of hy die door het scherpst ziende lichaam-

haamlijk oog beschouwde en veel meer; zo Spreuk. 15. vers 3. De oogen des Heeren zijn in alle plaatsen, beschouwende de quade en de goede, en Spreuk. 5. v. 21. Een yegelijks wegen zyn voor de oogen des Heeren; hy kent die / als of hy die met oogen aanzach/ alles is naakt en kennelijk voor hem. Dit komt ook over een met 't geen staat Openb. 2. vers 18. alwaar Christus gezeidt wordt te hebben oogen als vlammen vyers; welke benaaming vers 23. uitgelegt wordt (gelijk ook alle d'andere benaamingen door die brieven verklaart worden) en gezegt dat hem gegeven is/op dat de menschen zouden weeten / dat hy het herte en de nieren doorzoekt; zelfs de inwendigste dingen worden van zijn alziende oog ten vollen bereykt.

De voortreflijkheidt van zijn oogen (ofte de alwetenheidt die daar door wordt uitgedrukt) wordt onder verscheydene gelijkenissen voorgestelt. 1. Zy zijn als Duiven oogen, zodanige als de Bruydt worden toegeschreven Kap. 4. vers 1. dat is/oogen die gauw/ lieffelijk ende lief hebbende zijn / hebbende veel genegentheidt in zich tot de zijne. 2. Zy zijn als Duiven oogen by de waterstromen, alwaar de Duiven allerlieflijkst zijn/ na haar wasschen ofte baden/ en besproeien van haar zelven aan de kant van de riviere. 3. Zy zijn gewassen met melk, dat is / zeer zuiver / wit en reyn. 4. Zy zijn bequaamlijk gestelt / ofte gelijk het woordt is; gezet in volheidt / gelijk de steenen in Aarons borst-plaat Exod. 39. vers 10. alwaar het zelve woordt is / betekenende dat 'er geen leelijkheidt in is / maar zy zijn gelijk curieuse juweelen zeer op een even-gelijke en schoone wijze gestelt / zijnde noch te diep/ noch te verre uitstekende / 't welk de twe uitterste lelijkheden zijn in oogen. In summa/ het geeft te kennen. 1. Dat Christi kennis scherp en doorziende is. 2. Reyn en zuiver. 3. Vermaaklijk voor de zijne om aan te zien. En 4. datse lieffelijk uit-

uitgaat / en wel geschikt is ten goede van zijn volk / waar door hy uitnemend beminlijk aan haar geworden is. Deze aanmerkingen zijn hier zeker. 1. Dat onze Heere Jesus is alwetende / wetende alle de desseynen der vyanden/ wetende alle de noden en gebreklijkheden van zijn volk; hy neemt daadelijk kennisse van die alle. 2. Christi alwetenheidt is een van zijn voornaamste voortreflijkheden/ die hem bequaam maakt ten goede en troost van zijn volk / ende hem uitnemende aan haar aanprijst boven alle andere; Het is een zeer tegenwoordige troost voor de zijne / byzonder in tijdt van elende/ dat haar liefste alles weet / wat wy zijn / wat wy van doen hebben/ en wat voor ons goedt is / en wat t'onzen schade is aangeleydt door jemant van alle onze vyanden/ en dat hy niet kan missen. 3. Christi alwetenheidt / al is zy schriklijk voor zijn vyanden (zo zijn zijne oogen als een vlamme vyers) zo is zy doch zeer lieffelijk voor de zijne; zijn oogen zijn voor haar als Duiven oogen; zijn alwetende kennis is vriendelijk en troostelijk/ en wordt t'haaren goede geoeffent (gelijk alle zijn eygenschappen) en werkt steeds t'haaren goede en voordeele/ 2 Chron. 16. vers 9. zijn oogen doorloopen de gansche aarde, om zich sterk te bewijzen voor die gene, welker hert volkomen is met hem. Hy neemt kennis van de gelegentheidt van de zijne / op dat hy haar in haar nooden te hulpe kome / gelijk hy op zijn vyanden acht geeft / op dat hy de zelve te leur zette ende t'onderbrenge. 4. Als den bandt des verbondts met Christus eens is vast gemaakt/ zo zijn die eygenschappen in hem / die voor 't vleesch ende natuurlijke menschen allerschriklijkst zijn / uitnemende beminlijk/ en maaken hem schoon voor zijn volk/ als zijn alwetenheidt/ gerechtigheidt / getrouwigheidt/ enz. 5. Gelijk het onzen pligt is / zo is 't ons voordeel / te wandelen onder de overtuiging van Christi alwetenheidt/ en voor hem te verkeeren met

het geloof / van dat hy beschouwt wat wy doen. 6. Het is een goedt teken van oprechtigheidt / als zijn alwetenheidt ons vermaaklijk wordt / en als 't hert hier mede verblijdt wordt / dat Christus de secreeten daar van weet gelijk Petrus spreekt / Ioh. 21. vers 17. gy die alle dingen weet, weetet, dat ik u lief heb; Het is veel datmen Christi onderzoek als alwetende met vergenoegtheidt uitstaat. 7. Alle andere afgoden en geliefden zijn blindt / zy hebben geen oogen / of al schijnen zy die te hebben / zy zien niet, Psal. 115. v. 5. dat is / zy kunnen geen kennis neemen van / noch hulp brengen tot haar aanbidders; Onzes Heeren oogen / die op zijn volk zijn / maaken hem uitnemende uitstekende boven alle / die by hem komen gestelt te worden. 8. Het is een zonderlinge lof van Christi kennis / datse reyn en heylig is / datse geen zonde kan goedt keuren / noch eenig wel-gevallen daar in kan scheppen; Want zijn oogen zijn als Duiven oogen, by de water-stroomen, met melk gewassen, hy is reyner van oogen dan dat hy de ongerechtigheit zou aanzien; O hoe vermaakt hy zich in de reynigheidt! en wat een sterken beweegreden konde en moste dit voor de zijne zijn om een verbondt te maaken met haar oogen / dat haar niet toegelaaten worden te dwalen en te lonken na zondige voorwerpselen?

Vers 13. Zijn wangen zijn als een beddeken van speceryen, als welriekende toorenkens; zijne lippen zijn als lelien, druppende van vloejende Myrrhe.

De vierde en vijfde instantie van Christi beminlijkheidt zijn in dit vers; De vierde is / dat zijn wangen zijn als een beddeken van speceryen, als zoete bloemen; De wangen als zy fray zijn / zijn een

een byzonder deel van de lieflijkheidt van het aangezicht. Zijn wangen worden hier van twee dingen gepreezen; Eerst zy zijn als een bed van speceryen, dat is, gelijk beddekens der hoven verzien met uitnemend riekende en verquikkende specerpen; Het stelt voor 1. Een hoogte der zelve na proportie, gelijk wangen zijn in het aangezicht, en, gelijk beddekens hooger zijn dan d'andere aarde. 2. Een kostelijkheidt en zoetigheit van geest verquikkende reuk, gelijk zulke beddekens plegen te geven aan de gene, die in een Hof wandelen. De twede lof is, als zoete bloemen, ofte gelyk de woorden geleezen kunnen worden als toorenkens van perfum; Het strekt ten zelven eynde; maar het houdt voor, een overvloedt van vermaak, voor de geestelijke zin van rieken in de gelovige, Als Christus het object daar van gemaakt wordt, o wat een zoeten reuk vindt hy in hem!

Het past wel, datmen hier nuchteren is, dewijl deze voortreflijkheden verborgentheden zijn; Het is niet onwaarschijnlijk, dat hier kunnen verstaan worden minder glimpen van Christi openbaaringen, waar door hy zich bekent maakt als of zy zeide, Hy is zo beminlijk, dat de minste glimp-glans van hem, als die gezien wordt, al was 't maar van zijn wangen, is zeer vermaaklijk; En deze zin kan vergadert worden, Eerst hier uit, dat de wang is een deel van 't aangezicht en doch niet het geheele aanzicht; Nu door zijn aanschijn ofte aangezicht te zien, wordt menigmaal in de Schrift (en zo schijnt het ook vers 15.) verstaan, zijn aller-gevoeligste openbaaringen van hem zelven aan de zijne; zo zouden dan de wangen het zelve by proportie voorhouden, hoewel in een minder maate en laager trap. Ten anderen. Het dient wel tot het oogmerk van Christus boven al te prijzen, wiens onvergelijkelijke waerdye door zijn openbaaringen veel blijkt en bevestigt wordt aan zijn volk; en als dit

een kleyne glinstering van hem doet / hoe veel zou dit bewezen worden door een vol gezichte van hem? En gewis / zulk een gezicht betoont het effectivelijk / aan de gene / die uit onder vinding gekent hebben de voortreflijkheidt die in hem is; hoewel andere die zijn aangezicht niet en kennen / hem daarom kleyn-achten / 't welk kan aangetekent zijn als een oorzaak / waarom zy zo doen. Ten darden. Dit komt met de lof over een / die hem in dezen voorstelt als vermaaklijk voor de geestelijke zin van den reuk / en zo inwikkelt / dat het iets moet zijn / waar door Christus gevoeliglijk zoet en verquikkende wordt / gelijk zijn gevoelige openbaaringen hem vermaaklijker en verquikkender maaken aan de zinnen der zielen / dan welriekende toorenkens zijn voor de lichaamlijke zinnen ; Daarom wordt zijn liefde vergeleken by olye / Kap. 1. vers 3. en elders. Hoe het zy / deze dingen zijn zeker. 1. Dat de minste glimpe van Christi aangezicht uitnemende verquikkende en smaakelijk is voor de geestelijke zinnen. 2. Dat Christi voortreflijkheden zijn voormaaklijk voor alle de geestelijke zinnen / voor de reuk zo wel als voor het oog / oor / enz. de heele ziel / en alle deszelfs vermogens hebben overvloedige stoffe in hem / om die alle te vermaaken en te verquikken. 3. Hoe de zinnen te meer ontrent Christus geoeffent worden / en hoe hy ons (om zo te spreeken) zinlijker ofte gevoeliger wordt / hoe hy ons te beminlijker en vermaaklijker zal zijn ; specery-beddekens / en parfum-toorenkens in een hof zijn niet zo wel-riekende voor die daar onder leggen / als Christus is / wanneer de zinnen van de ziel geoeffent worden / om hem te onderkennen.

Het vijfde waar op gestaan wordt / is / zijn lippen, van de Bruydts lippen is gesprooken Kap. 4. vers 3. 11. en getoont / dat het haar spraak betekent. Zo wordt hier door in hem by proportie voorgehouden de

be-

beminlijkheidt van zijn woordt / waar door hy zonderling lieffelijk is / nademaal hy het zelve verhoogt boven zijn ganschen Naam, Psal. 138. vers 2. en het dikmaal voor de zijne zo zoet maakt als honig en honigraare. Dit kan aangezien worden / 1. als het ziet op de zaaken van hem gesprooken / uit wiens mondt veele begenadigde woorden voortquamen / terwijl hy in den vleesche was / zelfs tot verwondering van zijn toehoorders Luc. 4. vers 22. zo dat zy op overtuiging zeggen. Noit heeft jemant zo gesprooken, als desen Ioh. 7. vers 46. ofte 2. Het kan zien op Christi wijze van spreeken en zijn bequaamheidt / om zijn zin aan zijn volk bekent te maaken (gelijk lippen zijn de instrumenten van het spreeken) zo is'er genade uitgestort in zijn lippen Psal. 45. vers 3. die alle zijn woorden begenadigt maakt / als zijnde daar mede geformeert ofte gezalft. Zo bevat het die heylige kunst / wetenschap en bequaamheidt / waar mede Christus verzien is / om tot troost van een geloovige te spreeken / inzonderheidt onder droevige beproevingen / gelijk gy dat hebt / Iesa. 50. vers 4. Hy heeft de tonge der geleerde, om met den moeden een woordt ter rechter tijdt te spreeken, die beyde zaaken komen eyndelijk tot een; En dewijl dit een byzonder deel van Christi beminlijkheidt is voor zijn volk / zeer strekkende tot het oogmerk van de Bruydt alhier / en dat de Analogie klaar is / ende lippen dikwils in de Schrift gebruykt worden / om spraak ofte woorden te betekenen / zo oordeelen wy dat zy hier wel zo genoomen mogen worden / inzonderheidt gemerkt / dat alle de deelen van den lof wel passen op zijne woorden 1. Zy zijn gelijk lelien, dat is vermaaklijk en wel aangenaam / zo worden woorden op zijn pas gesprooken dikmaals lieffelijk genoemt / en zoet gelijk honig, Spreuk. 16. v. 14. ja zy worden gezeidt te zijn gelijk goudene appelen in zilvere gebeelde schaalen, Spreuk. 25. vers 11. zo
mo-

mogen dan zijn woorden wel by lelyen vergeleken worden. 2. Het zijn geen gemeene woorden / daarom moeten het geen ordinare lelyen zijn / die dezelve zullen vertoonen / maar zy zijn gelijk lelyen, druppende van vloejende Myrrhe, van zulke lelyen hebben wy geen kennis; en de natuur / hoewel voortreflijk in haar werkingen / komt doch te kort / in bequaame gelijkenissen uit te leveren / om Christus en 't geen in hem is / ten vollen te vertoonen. Deze lelien droppende van Myrrhe beteekenen 1. een aangenaamheidt en hertsterkende kracht in de stoffe / gelijk Myrrhe zijnde verquikkende voor de gene / waar op zy valt ofte drupt. 2. Druppen beteekent overvloedt / tijdigheidt en geduurigheidt daar in; zo dat het steedts zulken versterkenden kracht en invloedt uit geeft / als of het altijdt drupte en noit opgedroogt wierdt / gelijk de spreekwijze is / Kap. 4. vers 11. dit alles past wel / of op Christus den spreeker / dien noit een tijdig woordt ontbreekt / ofte op het gesprooken woordt / 't welk in opzicht van desselfs werkingen / eeuwig duurt. Dit moet een uitnemende liefste zijn (zegtse) die veel spreekt / en noit valt 'er een woordt van zijne lippen / of het is kostelijk en lieflijk / gelijk eenige hertsterking / voor de zielen van zijn volk / byzonder in haar vlagen van bezwijkinge / en daar is altijd eenig goedt woordt van hem te krijgen; verre is hy van dat rouwe spreeken dat veele plegen te hebben; Maar o wat zijn alle zijn woorden lieffelijk en vriendelijk!

Merkt aan. 1. Daar is een byzondere beminlijkheidt in onze Heere Jesus / zijn woorden tot de zijne; Hoe veel blijkt hier van in 't gansche vierde kapittel van dit liedt! En wat liefde blijkt 'er in alle beloften! ja in de benaamingen die hy de zijne geeft / weder een van die is / als het ware / zwanger van sterke vertroosting tot dezelve. 2. Christi woorden hebben een byzondere verquikkende krachtdaadigheidt in

zich /

zich/ en kunnen quijnende zieke zielen vertroosten/ verquikken/ en ondersteunen; Hy zendt zijn woordt uit, en het heelt haar. 3. Die Christus zelfs waarlijk lief hebben/ hebben ook een hoog-achting van zijn woordt/ en zijn daar mede zeer vermaakt; en waar kleine estime van zijn woordt is/ daar is maar kleine estime van hem zelfs; die de zoetigheidt van het woordt hebben gesmaakt achten Christus zelfs hoog. 4. Het woordt Christi is als Christi eygen lippen/ en het stelt zoetelijk voort zijn gedachten van liefde tot zondaars; Het is goedt/ datmen van Christi beminlijkheidt leest uit zijn eygen woordt/ en uit zijn eygen mondt. 5. Alwaar een zoetigheidt gevoelt is geweest in het woordt/ daar diende het overgebracht te worden tot recommandatie van Christus/ die het gesprooken heeft/ als een bewijs van de daadlijkheidt van zijn uitnemende waerdigheidt. 6. Het woordt is noit recht gebruykt/ al vervulde het 't hooft met kennis/ voor dat het lieffelijk is voor den inwendigen mensch en de geestelijke zinnen/ en dat is 't geen/ 't welk het beminlijk maakt/ als de kracht en troost/ die 'er van vloeyt/ gevoelt wordt. 7. Alle de vertroostingen van het woordt komen niet te gelijk uit/ ook en kunnen wy die zo niet ontfangen/ maar het woordt druypt met een weinig ende weinig in geduursaamheidt/ en daarom dienden de menschen daaglijks te putten uit deze fonteinen des heyls. 8. Merkt uit het oogmerk/ dat Christi woordt door bevinding gekent zijnde/ Christus zal opheffen en opzetten in 't hert boven alle liefsten/ en dat de onervarentheidt van veele ontrent Christi lippen/ en de vertroostingen/ die in zijn woordt overvloejen/ haar zo gereedt maakt/ om hem kleyn te achten/ en haar afgoden boven hem te zetten. Het oogmerk zegt noch verder/ dat zy wel kennis had van zijn woorden/ en de verquikkendtheidt der zelver/ en hier in is zy onderscheyden van

andere;

andere waar uit Merkt aan. 9. Dat geloovige kennis hebben van de zoetigheidt van Christi woorden / op een andere wijze / dan jemant anders in de wereldt; Christus is een ander ding voor haar / en zijn woordt van gelijken / dan voor de gansche wereldt buiten haar. Het is een goedt teken waar Christi lippen zo beminlijk zijn.

Vers 14, Zijne handen zijn als goudene ringen, gevult met Turkoys, zijn buyk is als blinkende elpen-been, overtogen met Sapphijren.

De zesde en zevende instantie om Christus te prijzen / zijn in het 14. vers. De zesde is / zijn handen, de handen zijn de instrumenten van 't werken / gelijk de lippen zijn van 't spreeken; zy worden geprezen / datse zijn als goude-ringen, dat is / gelijk de handen van mannen of vrouwen verciert worden met goude-ringen / zo hebben zijn handen een aangeboorne beminlijkheidt boven deze; doch deze lof (gelijk alle de voorige) beantwoordt niet ten vollen 't geen in Christus is; daarom wordt'er by-gedaan / datse zijn gevult met Turkoys; Dit was een kostelijke steen / gestelt in Aarons borst-lap / Exod. 39. vers 13. daar mede gevult te zijn / betekent en de kostelijkheidt / en de ongemeene kunst / en zodanig zietmen in het recht inzetten van kostelijke steenen. Door de handen van onze Heer kan verstaan worden die krachtige werkzaamheidt / waar door hy bequaam is uit te werken / wat hem gelieft / en die kracht / die hy inzonderheidt oeffent in de werken der genade / gelijk over vers 4. getoont is. Ofte / wy mogen daar door verstaan de effecten / door die zijne kracht voortgebracht / ofte zijn werken / die uitsteekende heerlijk zijn / gelijk *Psal.* 109. *vers* 27. op dat zy weeten dat dit uwe handt is, dat is /

dat

dat gy 't Heere gedaen hebt. En zo betekenen zijn handen zulke werken inzonderheidt/ waar in zijn godlijke kracht/ kunst en verstandt zich ten goede van zijn volk openbaaren. Beyde die verklaaringen accordeeren wel te zaamen : want treflijke kracht en kunst brengen treflijke werken voort/ en treflijke werken bewijzen de voortreflijke hoedanigheden van den werker; dewijl dit een voornaam deel is van Christi lof/ en 't welk hem voor houdt als uitsteekende beminlijk/ boven alle aan de geloovige / ('t welk het oogmerk is) zo mach dit wel genoomen worden voor de zin inzonderheidt gevoegt zijnde by den lof van zijn woorden: want onze Heere Jesus zegt niet alleen wel / maar hy doet ook wel ; Hy is een propheet, machtig in woorden en in werken, *Luc.* 24. *vers* 19.

Den lof voegt wel op zijn werken / als of 'er geene van de zelve waren / of zy waren (als het ware) verciert met voortreflijke goude-ringen ; dewijl'er in die veel heerlijkheidt/ genade/ wijsheidt / en kunst is uitschijnende ; zijn doen is Majesteyt en heerlijkheidt, *Psal.* 111. *vers* 3. ja groot en wonderlijk zijn de werken van de Heere Godt, Almagtige, O*penb.* 15 *v.* 3. Dit zijn met recht de eer-toenaamen van zijn daaden ; In summa 't is als of zy gezeydt hadt ; vraagt gy / wat mijn liefste is boven andere ; Indien gy maar een glinstering zaagt van het witte en roode / dat op zijn roode is/ en indien gy hoorde de zoete woorden/ die uit zijn mondt komen/ en indien gy kende de voortreflijke werken/ die hy verricht heeft tot verwonderens toe / ten goede van zijn volk/ en hoe veel beminlijkheidt in allen dezen blijkt / gy zoudt buyten twijffel met my zeggen ; Hy draagt de baniere boven tien duyzenden.

Merkt aan. 1. Christus is een werkzaam Man/ hebbende handen/ en werkende met de zelve ten goede van zijn Bruydt; wy hoorden van een stuk werks van hem/

hem / in die edele waagen *Kap.* 3. *vers* 9. Hy is geen ledig aanschouwer; Hy werkt tot nu toe/ Ioh. 5. v. 17. 2. Alle de werken van onze Heere Jesus zijn uitneemend treflijk en schoon en als zy recht opgemerkt worden/ zullen zy blijken te zijn wonderlijk/ eerwaerdig/ en heerlijk / als voortkomende van hem / die wonderlijck is van raadt, en groot van daadt *Iesa.* 28. *vers* 29. Wat een curieus en voortreflijk stuk werks is die waagen, of het verbond der Verlossing / 't welk daar door betekent wordt / Kap. 3. vers 9. Daar zijn veele blinkende/ wel ingezette juweelen en ringen aan ieder vinger van zijn handen. Daar is niets dat beter kan gedaan worden / dan 't geen hy gedaan heeft. Christi werken in onze verlossing geven te kennen / dat'er in de werker is oneindig vernuft / en heerlijkheidt; alle die werken zijn zo wijsselijk bedacht / en zo net uitgevoert. 3. Christi werken maaken hem dierbaar en uitneemende lief om zijn volk / en dat met recht / en zy geven onfeylbaar bewijs van zijn waardigheidt boven alle beminden in de wereldt: wie is hem gelijk? en wie kan groote dingen doen / gelijk hy gedaan heeft? Dit doet den Hemel klinken van den lof / van 't geen deze beminde voor zijn volk gedaan heeft. 4. De geloovige behoorden kennis te hebben beyde van Christi woorden en werken / en zy dienden wel geverseert te zijn in de kennis van de voortreflijkheden/ die in deze beyde zijn/ op dat zy zo te meer met hem mogen aangedaan zijn / en te bequamer mogen zijn/ om hem aan andere aan te prijzen. 5. Waar Christus beminlijk is/daar zullen alle zijn werkẽ vermaaklijk zijn ; en 't is door kennis en opmerking van zijn voortreflijke werken dat de herten van zijn volk hem komen te kennen / en recht met hem aangedaan te zijn. 6. Gelijk de onkennis van de voortreflijkheit van Christi werken (inzonderheidt van 't werk der verlossing) maakt / dat vele Christus versmaden / en an-

dere dingen boven hem stellen (want zy wilde aan de dochteren van Jeruzalem haar misvatting ontrent hem aantoonen/ door onder andere dit tot een exempel te geven) zo is het een recht goedt bewijs van ziels-welstandt/ een eerwaerde achting van Christi werken in 't hert te hebben. 7. Alhoewel de Duyvel en der menschen afgoden veel aan haar liefhebbers schijnen te belooven/als zy haar aanzoeken en lokken/ zo kan doch niet een van haar Christus even gelijk zijn/ ofte met een vergeleken worden/ in opzicht van 't geen hy door zijn Bruydt gedaan heeft; en dit stelt hem onvergelijkelijk boven die alle; handen zijn in opzicht van zijn voortreflijke werken/ verciert/ als het ware/ met gouden ringen; daar de afgoden handen hebben maar zy werken niet tot hulp en verquikking van haar liefhebbers/ Psal. 115. vers 7.

Het zevende deel van dit bewijs van Christi waardye/ is genoomen van zijnen buyk; 't wordt in de grond-text is het zelve 't welk vers 4. woordt overgezet/ ingewandt, en wy gebruyken het hier te liever als het betekent ingewandt/ zijnde dessels natuurlijke betekenis, dewijl wy niet en weten/waarom het alhier zou verandert worden in dit vers/ inzonderheidt gemerkt/ dat al waar het aan Godt wordt toegeschreven/ het overgezet wordt ingewandt/ gelijk Iesa. 63. vers 15. waar is het gerommel uwes ingewandts, en Ierem. 31. vers 20. Mijn ingewant rommelt over hem. Zo leesen wy het dan aldus; zijn ingewandt is als blinkende elpen-been, enz. De woorden schijnen al in 't eerst te betekenen de krachtige liefde/ en tedere genegentheidt/ waar mede onze Heere Jesus (die vol genade is) vervult en gestoffeert is (om zo te spreeken) ten behoeve en goede van zijn volk/ zo dat geen moeder zo beweeglijk is aangedaan ontrent de vrucht haares buyks/ als hy is ontrent de zijne. Deze verklaaring wordt bevestigt. 1. Door de ordinaare betekenis

van het woordt ingewandt / als het op Godt woordt toegepast/ gelijk Iesa. 63. vers 15. en Jerem. 31. v. 20. en het woordt ontleent van de genegentheidt / die moeders tot haar kinderen hebben/ welker ingewandt ontsteekt over de zelve 1 Kon. 3. vers 26. en zo was Ioseph aangedaan ontrent zijn broederen / Gen. 43. vers 20. Daarom komt het woordt / in 't Hebreeusch ende Grieks / in het Oude en Nieuwe Testament ('t welk gebruykt wordt om des Heeren tedere compassie uit te drukken) van een grondt-woordt/ 't welk ingewant betekent. 2. Het oogmerk bevestigt dit ook; want is'er iets / 't welk Christus beminlijker ende wonderlijker maakt dan zijn liefde/ 't welk den Propheet doet uitroepen / Mich. 7. vers 18. wie is een Godt gelijk gy, die de ongerechtigheidt vergeeft, enz. want gy hebt lust aan goedertierentheidt. Ofte / is 'er iets anders/ dat hem meer aanprijst als een beminde/ die boven alle te stellen is / dan zijn liefde? Liefde in een Man is een byzondere eygenschap. Nu Christus heeft zijn gemeinte liefgehadt en hem zelven daar voor overgegeven Eph. 5. vers 25. Het en schijnt dan niet / dat dit is voorby-gegaan; En 3. Het volgt wel op den lof van zijn werken voor ofte ontrent de zijne / als toonende de fonteyn / waar uit zy voortkomen. De lof hier van is uitnemende. 1. Zy is als blinkende elpen-been; elpen-been is ongemeen en zonderling zuiver en vermaaklijk/ zijnde gemaakt van Olifants tandt; blinkende, wordt 'er bygedaan / om te toonen/ dat het van de beste soort is / gelijk alles dat in Christus is. 2. Het is overtogen met Sapphijren; De Sapphijr was een steen in Aarons borst-lap/ en wordt ook opgerekent als een van de fundament-steenen van het Nieuwe Ieruzalem, Openb. 21. vers 19. 't welk toont datse zeer kostelijk is / hoewel wy de byzondere eygenschappen daar van niet en weeten: Het woordt overtogen, kan ook na het grondt-woord worden overgezet /

gezet/ curieus bezet/ ofte geerambleert. In somma/ zijn liefde wordt hier beschreeven / als zeer beminlijk/ zuiver/ en vermaaklijk/ gelijk elpen-been / rijk en kostelijk gelijk Sapphijren/ en wel geordineert/ en wijselijk uitgelaaten ten goede van de zijne / als blinkend elpen-been/ curieuselijk met Sapphijren bezet. Zijn liefde is het uitstekenste / curieuste en vermaaklijkste voorwerp / diergelijk niet te vinden is onder alle de liefsten van de wereldt. Dit vers bevat Christi hert en binnenste / welke onderzoekelijk is in opzicht van zijn hoogte / diepte / ende lengte ; Het kan dan swaar en eenigsins gevaarlijk zijn/ leeringen daar op te vestigen / ofte uitdrukkingen te formeeren ontrent 't geen de kennisse te boven gaat , Eph, 3. vers 18. 19. De bevattende bevindende kennis daar van zal de beste uitlegging daar over zijn ; Nochtans deze dingen zijn klaar en veplig.

Merkt. 1. Daar is zonderlinge liefde; genegentheidt en ingewanden in onzen Heere Jesus tot zijn volk; zo zonderling / dat 'er geen met hem in dezen is te vergelijken/ geen man/ ja ook geen wijf ; zy gaat de liefde der vrouwen te boven ; geen teerhertig moeder/ en veel min eenige afgodt kan met hem in dezen in vergelijking komen ; zy is een liefde die onbegrijpelijk is in zich zelven / en wonderlijk in zijn werken. 2. Daar is niets/ dat meer zal contribueeren / om de geloovige te doen Jesus zien/ als wonderbaar in hem zelven / en beminlijk voor haar / dan het recht besef fen van zijn liefde : Dat is de dwingende/ verrukkende/ verbindende / en ziel-dronken maakende aanmerking van Christus/ hem recht te bevatten in zijn wonderbaare liefde;en zy zullen Christus noit rechtschatten/ die deze liefde niet recht bevatten / zy is / als het ware / zijn kroon ; en de zelve te gelooven is eeniger wijze het stellen van de kroon op zijn hooft ; onder alle zijn voortreflijkheden is 'er geene / die een geloovige

zo verrukt als zijn liefde; en niets is in hem opmerkelijker dan dezelve, en rechte gedachten van Christi liefde maaken geen quaadt teken. 3. Onze Heere Jesus zijn liefde en ingewanden zijn een rijk juweel/ als zy gezien zijn / zy zijn een kostelijk en treflijk gezicht; blinkend yvoor overtoogen met Sapphijren is maar een kleine en duystere schaduwe daar van; Christi liefde is een bezitting boven alle de juweelen; een zeer schoon voorwerp / om op te zien / boven 't voortreflijkste schepsel; 't is te gelijk tot verwondering en tot verbreeking des herten / dat 'er aan die liefde zo weinig gedacht wordt / en dat 'er de menschen niet meer mede vermaakt zijn. 4. Hoewel'er veel is in veeler menschen mondt van Christi liefde/ zo zijn'er doch weinige / die daadelijk weeten / en glooven de liefde die hy tot zijn volk heeft / 1 Ioh. 3. vers 1. Gelijk dit de oorzaak is dat zo weinige hem lief hebben/ en waarom zo veele benevens hem opzetten andere liefsten; zo heeft het vaste geloof dezen en de verwachting van goedt van hem/ een groote verbindende kracht / om zondaars tot hem te trekken/ Hebr. 11. vers 6. en te dezen einde wort 't hier gebruykt. 5. Wat schijn-toelachingen de afgoden geven mogen aan haar liefhebbers / zo zullen zy doch niet ten eynde toe rechte liefde aan de zelve geven: want dat is Christus eygen; hy alleen heeft sterke liefde / en ingewanden van genegentheidt tot de zijne tot den eynde toe; maar andere liefhebbers zullen de menschen begeven in het eynde; alleen onze Heere Jesus blijft een liefhebbend Man tot den eynde toe: want dien hy lief heeft / heeft hy tot den eynde toe lief. 6. Het is buyten alle twijffel goedt en wenschelijk met Jesus Christus getrouwt te zijn/ in wien zo veel eere/ rijkdom / macht / wijsheidt / beminlijkheidt en liefde te samen komen: want het oogmerk van deze lof en van alle d'andere prijs van Christus/ is de zondaars te trekken/ om met

hem

hem te ondertrouwen. 7. Daar is geen reden / van
Jaloers te worden over Christi liefde / zijn volk heeft
een zeer lief hebbend Man / en noit heeft een vlek of
grondt van jalousye zijn ingewandt bevlekt / sint de
werelt begon; maar zy zijn tot op dezen dag / en zy
zullen voor eeuwig zijn als blinkende elpen-been.
. Christi liefde is uitnemende in zich zelven / en zy
is ook uitnemende in de wijze / van zich zelven uit te
laaten aan zijn volk/daarom is zy niet als sapphijren/
die onder malkander daar heen geworpen zijn / maar
die kunstiglijk gezet zijn; ofte / onze Heere Jesus laat
zijn liefde niet mal uit; (met eerbiedigheidt gesproo-
ken) noch onvoorzichtelijk/ maar zeer wijsselijk / ver-
standelijk/ en tijdiglijk / zo als het ten goede van zijn
volk mach zijn; niet als een malle en al te toegevende
moeder/ dewelke zelfs dat geeft / 't welk schadelijk
is / om dat het kindt het begeert; maar als een wijs
Vader / die dat gene geeft / 't welk nuttig is; hoewel
het onvermaaklijk is; Hy bestiert zijn liefde met be-
scheydenheidt/ en na dat het oorbaar is/ gelijk Joh. 16.
vers 7. Het is u lieden nuttig, dat ik henen gaa; en daar-
om wil hy gaan / al wierden zy 'er bedroeft over.
. Hoewel zommige deelen van Christi liefde/ in zich
zelven zijnde aangemerkt / niet zo vermaaklijk en be-
minlijk schijnen / gelijck kostelijke steenen / die niet
recht gezet zijn; nochtans wanneer alles samen-ge-
zien wordt / en elke zaak bevat wordt als in haar ey-
gen plaats / en na proportie correspondeerende met
elkander / en inzonderheidt in opzicht van de fontein
der liefde / van welcke zy komen; zo zullen zy (alle te
samen aangezien zijnde) gezien worden/ zeer schoon/
en vermaaklijk en welgeschikt gezien worden / gelijk
blinkend yvoor, 't welk regulier en curieus is ingeleyt
en ingezet met Sapphyren. De tijdt komt / wanneer
Christi liefde zal geoordeelt worden/te zijn op een uit-
gelezene en verstandige wijze uitgelaaten / en toege-

voert/ zelfs in die dingen / waar in zy nu van de zijne meest gesuspecteert wordt.

Vers 15. Zijne schenkelen (*of beenen*) zijn als marmer-pilaaren, gegrondet op de voeten van het dichtste goudt; zijn gestalte (*of aangezicht*) is als de Libanon, uitverkooren als de Cederen.

De Achtste en Negende byzonderheidt / die in Christus geprezen wordt / zijn in vers 15. De eerste der zelver / die hier geprezen wordt / is zijn beenen of schenkelen; 't woordt schenkelen komt van een wortel in de grondt-taal / dewelke betekent te wandelen/ en zo bevat zy de dyen en de voeten/ die ook nuttig zijn in de beweeging. Zy worden in de Schrift en door Analogie gebruykt / om deze twe dingen te betekenen. 1. Des menschen weg en wijze / in den koers van zijn compoortement en gedraaging / gelijk zijn leven ordinaar genoemt word een wandel; zo staat 'er Pred. 4. vers 17. Neemt acht op uwen voet, dat is/ op uw gedraaging; daarom wordt van de ongerechtigheden der hielen (volgens de Engelsche overzetting) Psal. 49. vers 6. gesprooken / om voor te houden der menschen gebreeken/die haar in haar wandel aankleven / gelijk haar voeten in haar wandelen voetstappen en prenten achter zich laaten. 2. Deze oneigentlijke spreekwijze betekent sterkte en werkzaamheidt / gelijk *Psal.* 147. *vers* 10. De Heere heeft geenen lust aan de sterkte des paerdts; hy heeft geen welgevallen aan de beenen des mans; waarom zy in alle waarschijnlijkheidt/ Pred. 12. v. 3. genoemt worden de sterke mannen, om dat zy het lichaam ondersteunen of op houden; Hier op Christus gepast zijnde oordelen wy/ datse betekenen zijnen weg/of uitwerking der voorzienigheit/die hy ontrent zijn volk gebruikt/dewijl hy door zijn dispensatie onder haar wandelt; daarom wordt den koers

koers van de gemeene voorzienigheidt zo menigmaal in de Schrift genoemt den weg des Heeren/ gelijk *Ezeg.* 18 *v.* 25. Des Heeren weg is regt. Zijn gedraging in zijn dispensatie is altijdt recht / in tegenstelling van haaren weg of wandel/ dewelke daarom recht genoemt wordt; En de dispensatie der genade wordt een weg genoemt/ *Rom.* 11. *vers* 33. Hoe ondoorzoekelijk zijn zijne oordeelen, en onnaspeurlijk zijne wegen! welke ook in zich bevatten de uitvinding en bediening van zijn genade / gelijk het oogmerk daar te kennen geeft. Zijn weg is generaalder / en van breeder bevatting dan zijn werken / en zy bevat in zich deze dry dingen / waarom het een weg genoemt wordt. Eerst zijn desseyn en oogmerk / dat hy zich voorstelt. Ten tweden, zijn wijs en krachtdaadig beleydt / in de middelen die daar toe voegen / te bedenken en toe te passen/ om het eynd uit te werken en te bekomen; inzonderheidt het grondt-beginsel (om zo te spreeken) waarna hy wandelt en werkt/ te weeten zijn wijsheit/ kracht / en liefde. Ten darden, zijn aanvoering van deze dingen/ en den voortgang/ die hy daar in maakt; waar door hy altijdt voortgaat tot zijn eynd; gelijk een mensch doet in zijnen weg / door te wandelen met zijn beenen. In alle deze opzichten wordt des Heeren weg / van zijn desseyn en eynd voort te zetten/ ondoorzoekelijk genoemt.

Dit neemen wy als hier beoogt zijnde / om voor te stellen en aan te prijzen des Heeren genadige en heerlijke stappen/ in de bediening van zijn genade / beyde in desselfs uitvinding / en toepassing onder zijn volk/ waar door zijn wijsheidt/ kracht / en goedtheidt in deze zijne paden (die al te samen goedertierenheidt en waarheidt zijn voor de zijne / *Psal.* 25. vers 10.) uitnemende beminlijk en heerlijk worden/ gelijk de volgende lof te kennen geeft. Dit wordt bevestigt. 1. Door de overeenkomst/ tussen de beenen en 't wan-

delen/ en het menigvuldig gebruyk / dat de Schrift maakt van deze gelijkenis te dien eynde / en geen andere zaak kan'er zo wel op passen. 2. Door 't geen staat Openb. 2. vers 18. alwaar van Christi beenen en voeten gesprooken wordt met een lof/ die niet ongelijk is 't geen hier volgt/ naamlijk datse zijn gelijk fijn koper, gelijk zijn oogen vers 23. worden uitgelegt / hier door dat hy 't herte doorzoekt, en de nieren beproeft; zo worden zijn voeten daar aldus verklaart / dat hy een iegelijk vergeldt na zijn werken, dat is / hy houdt een effene en rechte weg in zijn administratie ontrent ieder een. 3. Dit wordt van gelijken bevestigt door 't oogmerk / dewijl Christus door zijn weg aan zijn volk boven al aanprijsselijk is / en dewijl dit een zonderlinge lof van hem is / dat alle zijn werken volkomen zijn, en alle zijn wegen gerichten zijn, *Deut.* 32. *vers* 4. gelijk ook de eygenschap / aan zijn beenen toegeschreven / en waar over zy gepreezen worden / dat zal 't tonen; dewelke is / datse zijn gelijk marmer-pilaaren. Marmer is een steen / die vast / goedt / en vermaaklijk is / daarom was die door David bereydt voor den tempel / 1 *Chron.* 29. *vers* 2. pilaaren betekenen sterkte / ordentelijkheidt / en schoonheidt / gelijk betoont is over Kap. 3. vers 10. 't welk hier kan toegepast worden ; zo willen dan de marmer-pilaaren zeggen; dat zijn wegen zijn curieuselijk / kunstiglijk/ en lieffelijk bedacht/ en wijsselijk / behendiglijk / en onfeylbaarlijk uitgevoert/en vastelijk gevestigt gelijk pilaaren/ en die van marmer / wegens haar onbeweeglijkheidt. De uitbreyding van den lof bevestigt dit ook/ zy zijn niet alleen gelijk marmer-pilaaren , maar ook gelijk pilaaren gezet op voeten van het dichtste goudt; pilaaren zijn duurzaam na dat de gronden en fondamenten zijn/ op welke zy gezet en gefondeert zijn; Nu goudt / (gelijk dikmaal gezegt is) betekent kostelijkheidt en vastigheidt ; zo zijn zy alle gestelt en gevestigt

op een goede en kostelijke grondt/ die niet feylen kan/ en daarom kunnen zy niet schudden / noch wijken/ noch vallen: maar hy moet voorspoedig zijn in zijn wegen/ en niets kan zijn dessegn breeken: Want is hy tegen jemant, wie zal dan hem afkeeren? wat zijn ziele begeert, dat zal hy doen, *Iob.* 23. *vers* 13. Maar niet alleen zijn zijne voeten ofte beenen van koper ('t welk toont de gestrengheidt tegen vyanden / in zijn vertreden van de zelve Dan. 10. vers 6.) maar het onderste der pilaaren de voeten der zelver zijn van goudt gelijk zijn hooft was vers 11. alles is van goudt dat in hem is; hy is een gouden middelaar en liefste/ van den hoofde tot de voeten / daar andere zijn leeme liefsten; de voeten zijn van goudt / om te toonen zijn genadigheidt aan zijn volk / gelijk Psal. 25. vers 10. alle zijn wegen zijn gevestigt op goedertierentheidt en waarheidt; alle zijn besluyten ontrent de zelve zijn bevinlijk en zeker gemaakt door genade / en zo kunnen zy niet anders dan kostelijk en voortreflijk zijn in opzicht van haar.

Merkt aan. 1. Onze Heere Jesus heeft een dessegn/ een genadig dessegn / 't welk hy onder zijn volk voortzet / en hy is steeds vorderende daar in tot het eynd/ 't welk hy voorgestelt heeft: Hy en is niet gelijk de afgoden der Heydenen/ *Psal.* 115. *vers* 7. dewelke voeten hebben, en niet en wandelen; maar gelijk hy met zijn oogen ziet/ en met zijn handen werkt/ zo wandelt hy en maakt voortgang met zijn voeten. 2. Christi weg ontrent zijn volk is een zeer voortreflijke weg; of/ in al de toevoering van genade ontrent zijn volk/ is een byzondere voortreflijkheidt schijnende; alle zijn wegen en werken zijn heylig en rechtvaardig, *Psal.* 145. *vers* 17. rechtvaardig en waarachtig, *Openb.* 15. *vers* 3. genadig en lieffelijk / alle zijnze barmherrigheidt en waarheidt. *Psal.* 25. *vers* 10. Deze Koning der Heydenen is wonderlijk in zijnen weg der

genade/ gelijk hy is in alle zijn werken. 3. Christi voorneemen kan niet feylen; en zijn desseyn kan niet verandert worden; de verzinning daar van is zo wijs/ en de uitvoering zo krachtdaadig; hy kan niet nalaten zijn point te verkrijgen. Al mochten de menschen somtijdts twisten over Christi weg/ en zeggen/ zy is niet recht, gelijk Ezech. 18. vers 25. en al mocht somtijdts zijn weg weezen in de diepe wateren, en niet onderkennelijk/ *Psal.* 77. *vers* 20. nochtans is zy altijdt in diepe wijsheidt geschikt/ zo dat 'er niets rechtvaardiger/ heyliger/ en heerlijker is/ zo dat 'er geen reden is/ om 'er over te klaagen; en dit staat vast niet alleen in eene stap of twee/ maar in de heele koers van zijn weg. 5. Een recht gezicht van Christi wijze/ heerlijke/ en Almachtige weg der genade/ zal hem zonderling maaken in de estime van zijn volk/ en zal hem stellen boven alle andere beminden/ welker wegen noch in wijsheidt/ noch in vastigheidt eenigsins met de zijne te vergelijken zijn: want alle de raaden en desseynen van de wereldt nevens de zijne zullen tot niet worden/ en zullen of zy willen of niet/ dienstbaar gemaakt worden aan de zijne; leeme-afgoden hebben haaren adem in haare neusgaten/ en even ten zelven dage als die uitgaat, dan vergaan haar gedachten, *Psal.* 146 *vers* 4. maar 't is zo niet met de zijne: zy zijn vast gegrondt/ en die sterke beenen/ die van marmer zijn/ kunnen geboogen noch gebrooken worden; 't moet dan zeer zeker en veylig zijn voor des Heeren volk/ dit als haar desseyn op te volgen/ datse met Christus in zijn desseynen zy te kiezen/ en deel nemen; het moet een zeer desperaate zaak zijn/ contrarie desseynen tegen hem op te volgen/ wiens beenen zyn als marmer-pilaaren, en voor welke niemant kan bestaan. 6. Waar men respect heeft voor Christus/ daar zal een hooge estime van zijn weg zijn; en 't is een goedt teken van een byzondere estime van Christus/

ſtus / als zijn wegen met verwondering en liefde worden aangezien.

De negende byzondere zaak die ingebracht wordt / om te bewijzen dat hy de baniere draagt boven tien duizenden/ is/ dat zijn geſtalte is als de Libanon; 't woordt geſtalte zo als het is in de grondt-taal/ wordt in de Schrift gebruykt / niet alleen om het aangezicht te betekenen / maar ook de geheele geſtalte en vertooning van een perſoon/ ofte dat gene / 't welk een vol gezicht van jemant geeft in alle zijn deelen te gelijk; en zo is 't hier/ en verſchilt van de wangen, waar van geſproken is vers 13. als zijnde meer uitgebreydt en meer bevattende; Daarom wordt die ſpreekwijze / welke ſtaat 2 Sam. 23. vers 2. een man van aanzien, ofte van geſtalte (gelijk in de grondt-taal is) aldus uitgedrukt / dat de Egyptenaar was een man van groote lengte, 1 Chron. 11. vers 23. als of 'er ſtondt / een braaf perſoon van een man / en zo bevat het te gelijk aanzicht/ beenen/ lichaam en alles te gelijk / als die alle zo geproportioneert zijn / datſe uitmaaken een man frap om te bezien en te beſchouwen. Dit dan Chriſtus toegepaſt zijnde / als gevoegt by de byzonderheden/ te vooren verhaalt / zo oordeelen wy / dat het bevat zijn onvergelijkelijke ſtaatelijkheidt / voor zo veel die ſpruit uit alle zijn eygenſchappen / te gelijk zo, dat niet alleen dit ofte dat deel van Chriſtus is beminlijk; maar den geheelen Chriſtus / als hy gezien wordt/ is uitneemend deftig ende lieffelijk voor 't oog en geloof van een onderſcheydende geloovige/ wat ook andere van hem mogen denken. Zo is dan de zin; vraagje wat mijn liefſte is? zegtze/ gelijk alle zijn deelen ſchoon zijn/ elk byzonder aangemerkt / zo alles ſamen-geſtelt zijnde / is hy een zeer deftig en beminlijk object om aan te zien / als hy een vol gezichte van zijn geſtalte geeft. Het ſtelt dan voor / een voller gezicht van Chriſtus/ ofte Chriſtus in een voller gezicht/ als

of

of niet alleen jemants hooft en voeten gezien wierden/ maar zijn heele gedaante/ waar door hy voller is te onderkennen. Zo wordt Christi gestalte in de Schrift gestelt/ om te betekenen zijn openbaaringen aan zijn volk/en hier achter aan gevoegt zijnde aan de wangen, als zich verder uitbreidende / zo betekent het voller openbaaringen ; waar door een gezicht als het ware/ van den heelen Christus te gelijk wordt verkregen door 't geloof van den geloovigen ; gelijk Moses door 't geloof gezeidt wordt den onzienlijken gezien te hebben Heb. 11. vers 27. En dit zal wel passen op het oogmerk/ en de lof die 'er op volgt / welke is in twe dingen/ zy is gelijk de Libanon, en zeer vermaaklijke deftige berg/ en daarom 't geen voortreflijk is / wordt 'er dikwils by vergeleken / gelijk gezeidt is over Kap. 4. vers 8. 11. 15. 2. Het wordt uitgebreydt / datse is/ uitverkooren als de Cederen, dat waren nuttige treflijke hooge boomen / byzonder die op den Libanon groeyden; 't woordt is uitgeleezen of te verkooren als de Cederen , 't welk wel over een komt met een fraaje vertooning / lang / recht ende staatelijk te zijn/ gelijk zy waren : Daarom wordt de gedaante van de Bruydt vergeleken by een Palmboom Kap. 7. vers 7. Met een woordt / mijn liefste (als hy gezien wordt) ziet 'er uitneemende heerlijk uit/zo dat 'er geen andere liefste in de wereldt is / die zulken aanzien heeft als hy; wie kan hem aanschouwen / en hem niet lief hebben ?

Merkt aan. 1. Hoewel 'er geen vol ombattend gezichte van Christus hier te verkrijgen is / zelfs door 't geloof van een geloovige (terwijlen wy op aarden zijn kunnen wy hem niet zien gelijk hy is / want dat wordt voor den Hemel bewaart) nochtans zijn 'er voller begrippen van hem te verkrijgen / zelfs hier ; dan wel ordinaaris de geloovige krijgen/ ja zulke volle gezichten van hem zijn 'er te hebben/ die opzicht van onze

ze andere ordinare bereykingen/genoemt kunnen worden een beschouwen van zijn gestalte, daar deze maar zijn een beschouwen van zijn wangen, wat hy heeft een gestalte die onderkennelijk is; ook spreekt de Bruydt niet van 't geen zy noit en zag; maar van 't geen zy gezien heeft; en het geeft te kennen een voller nader doordringender en onderscheidentlijker gezichte van hem/ dan gemeen is. 2. Daar is geen zo lieffelijken/ vermaaklijk en geestelijk-braven/ staatelijken en heerlijken voorwerp als onze Heere Jesus te gelijk beschouwt/ zo als hy in hem zelven is/ en daar zal geen gezichte meer voldoende zijn dan dit / als wy zullen toe gelaaten zijn/om het zien. 3. Alle andere liefsten / wat zy ook in haar zelven zijn/ zijn evenwel uitstekende/ ja oneindiglijk te kort komende by hem/ wanneer hy gezien wordt; Dit onderscheydt hem van haer alle / hoe andere liefsten meer ende beter gezien worden/ hoe zy geringer / verachtelijker en onwaardiger bevonden worden; maar hoe men voller gezichte van Christus krijgt / hoe men hem voortreflijker vindt. 4. Slechte en verby-gaande gezichten van Christus maaken / dat de menschen hem te laager zetten/ daar een voller / onderscheidentlijker en nader beschouwen van hem / de achting van hem verhoogt/ en de estime van alle dingen nevens hem vermindert. 5. Geloof in Christus zal zo een daadlijke indruk van hem en van zijn voortreflijkheyt maaken op het hert van een geloovige / even als of hy door de zinnen gezien was; Daarom spreekt zy zo van zijn gestalte / en het is een goedt teken / dat wy onderscheiden en verzekert zijn in onze bevattingen van Christi voortreflijkheden.

Vers 16.

Vers 16. Zijn gehemelte is enkele zoetigheidt, en al wat aan hem is, is gansch begeerlijk; zulk een is mijn liefste, ja zulk een is mijn vriendt, gy dochters van Jeruzalem.

De tiende en laatste byzonderheidt in hem gepreezen, is in 't begin van het 16. vers en het is zijn mondt (zo heeft de Engelsche overzetting) de welke vergeleken wordt by zoetigheidt ofte zoetigheden, in 't getal van veele. Door de mondt worden somtijds verstaan de woorden van zijn mondt, maar zo en wort het in dit liedt niet gebruykt; De Bruydts woorden, en ook de zijne worden voorgestelt door haar lippen, en 't is niet waarschijnlijk, dat 't zelve, 't welk vers 13. is gezeydt, hier verhaalt wordt. Wederom de mondt en deszelfs zoetigheidt byzonderlijk, kan verhaalt worden, om vriendelijkheidt en liefde te betekenen of liever de gevoelige openbaaringen van de zelve, gelijk de man doet, door zijn vrouw te kussen, en in dezen zin wordt het genoomen Kap. 1. vers 2. en wy oordeelen dat dit hier beoogt wordt, te weeten de zoetigheidt van Christi meer onmiddelijke openbaringen van hem zelven aan het geestelijke gevoelen van zijn volk, door de liefde Godts in haare herten te storten door den H. Geest, Rom. 5. vers 5. Want deze gevoelige openbaaring van zijn liefde is een zaak, die hem zeer aanprijst aan zijn volk, en is haar contentement, in tegenstelling van alle de schepsels contentementen, die andere hebben, Philipp. 4. vers 6-7. Daarom komt het wel over een met het oogwit; wederom het is een lof die onderscheyden is van alle die verhaalt zijn. 1. Het verschilt van zijn lippen, ofte de troost die iemant van het woordt heeft (hoewel het niet en moet gescheiden worden van 't zelve, maar dat

by

op zich hebben) nochtans dit is onmiddelijker en gevoeliger/ en dat is middelijk/ hoewel daadelijk en zeker door 't geloof. 2. Het verschilt van het zien van zijn wangen, dewijl dit ook is voller nader en onmiddlijker/ dewijle zy/ als het ware/ is toegelaaten/ om Christi zoete omhelzingen te genieten. 3. Het verschilt van zijn gestalte te zien/ om dat 't zelve kan ende alleen kan beseft worden door geloof/ ziende hem in zijn voortreflijke hoedanigheden en ampten/ maar dit is onderkennelijk voor des geloovigens geestelijke gevoelen/ als Christus zijn liefde toepast/ gelijk Kap. 1. vers 2. waar in wy/ om zo te spreeken/ meer lydende zijn/ als werdende van hem gevoedt/ en krijgende dat ingegooten en uitgestort in onze herten door zijn Geest/ indien wy op een heylige wijze de gelijkenisse mogen volgen in een geestelijke zin ('t welk nodig is om de zaak te verstaan) kussen van zijn mondt zijn/ zijne toepassen en uitlaaten van zijn liefde/ gelijk een doet door een ander te kussen. Dit zal ook over-een-komen met de lof 't is enkel zoetigheidt, 't is maar een woordt in de grondt-taal/ in het afgetrokkene om te toonen de uitneemende zoetigheidt en lieffelijkheidt/ het ziel-verrukkend vermaak dat 'er in is/ waar by geen comparatie ofte gelijkenis kan opkomen/ om het zelve volmaaktelijk af te beelden/ het is de zoetigheidt zelfs/ mochten wy alludeeren/ op 't geen de Philosophen zeggen van 't vyer in zijn Element/ ofte water in zijn element/ dat zy daar zijnde meer eygentlijk ende uitmuntender wijze zijn vyer en water/ zo is hier de zoetigheidt in haar element; ofte Christi mondt is 't rechte element daar van/ in opzicht van desselfs gevoelig-verquikkende kracht voor de geestelijke zinnen van zijn volk/ aan welke hy het openbaart. Vraagt gy dan/ wat mijn liefste is; zegtse/ hy is waarlijk zeer heerlijk om aan te zien/ maar zijn mont als die gevoelt wordt in zijn kussen van zijn Bruydt/

door

door zijn liefde aan haar gevoelen te openbaaren / daar / daar / o daar / is uitneemend onuitspreeklijk ende onbegrijpelijk vermaak en contentement te vinden.

Merkt aan. 1. Christus heeft nadere en gevoelige wegen van zich te openbaaren aan de geestelijke zinnen van de zijne / als of hy een mondt had / om haar te kussen. 2. Niets is 'er te vergelijken by de verquikkende zoetigheidt / die deze openbaaringen by zich hebben / het is een vrede, die het verstandt te boven gaat, Philipp. 4. vers 7. ende een blijdschap die onuitspreeklijk ende vol heerlijkheidt is, 1 Pet. 1. vers 8. 3. Dit gevoelige beseffen van de zoetigheidt van Christi mondt / moste van de geloobige beoogt en gesocht worden / hoewel men de wijze / maate / tijdt ende andere omstandigheden daar van zoude aan hem onderwerpen; nochtans dit is niet alleen prijsselijk in zich zelfs / maar het is ook als zodanig voorgestelt ende aangeprezen aan de dochteren van Jerusalem / op dat zy 'er na trachten zouden. 4. Het onderbindende gevoelen hier van / vertoont merkelijk Christi waardy aan de ziel / die het geniet / en maakt hem onvergelijkelijke zoet ende lieffelijk boven alle andere dingen / Psal. 4. vers 8. 5. Daar is geen andere zaak / die zulken zoetigheidt ofte verquikking kan hebben in een gelovige / als Christus heeft / en door een geestelijke smaak zal de uitnementheyt van alle geschapene lieffstens zijn als het wit van een Ey / in vergelijking met dit; Alleen Christi mondt is zoetigheidt / en zo verschilt hy van alle andere; en 't is een goedt teken / als onze genegentheden ofte geestelijke zinnen geen smaak kunnen vinden als in Christus.

Daar nevens wordt'er by gedaan; ja hy is geheel beminlijk (al wat aan hem is, is gansch begeerlijk) hoewel zy veel zoete woorden had gebruykt (en gewis / zy was daar in niet bekrompen) in Christus te

prij-

prijsen; en hoewel alle haar woorden lieffelijk zijn / en byzonderlijk als zy tot het eynde nadert/haar uitdrukkingen voller en zwaarder in betekening zijn; nochtans als genootzaakt / om onder te leggen onder 't groote werk / van de voortreflijkheidt van haar liefste te beschrijven/ zo moet sy het opgeven / van byzonderheden te noemen/ en zy besluyt met een algemeene lof/ als zy wilde zeggen; wilje hem kennen? O ik/ ja ik zelf kan u alle zijn uitnemende eygenschappen niet zeggen; want hy wordt met groot recht genoemt wonderlijk Iesa. 9. vers 5. maar in summa / ik mach zeggen/ hy is allesins beminlijk; Het woordt is/ Hy is alle begeertens, ofte Al Hy begeertens; Het woordt dat in de Engelsche overzetting is beminlijk, komt van een wortel/ die betekent te begeeren/ gelijk 'er staat Ios. 7. vers 21. van Achan, als hy de goudene tonge zach / dat hy 'er lust toe kreeg; zo is 't zo een begeerte / die brandende lust heeft na de begeerde zaak; En zo is Christus niet eenvoudelijk beminlijk / maar van zulken aantrekkende beminlijkheidt / dewelke hem maakt het eygen voorwerp / van de allerbrandentste en heylig-lustende begeertens / ofte na welken alle de begeerten zouden uitgaan / als na 't beste en begeerlijkste voorwerp. De woorden zijn gestelt / om uit te drukken iets dat niet uit te drukken is ofte liever de onuitdrukkljkheidt van dien liefsten / welken zy had weesen prijzen; op dat zy niet zouden denken / dat zy voldaan was / als of zy hem ten vollen beschreven hadt.

Wy kunnen de woorden op verscheyde wijzen aanmerken. Voor eerst, Ontkennender wijze / als zy toonen/ dat 'er niets in hem is / als 't geen begeerlijk is; als of zy zeide / Al hy is begeerten, daar is niets van eenige andere natuur in hem/ als zulks/ gelijk ik verhaalt heb; Hy is een Godt der waarheidt, en in hem is geen onrecht, rechtvaardig en recht is hy. Ten anderen

ren. Neemt die ſtelliger-wijze / en ſo toonen zy / al wat in hem is / is uitnemende begeerlijk ; gaat door alle zijn deelen / hoedanigheden / eygenſchappen en werken/daar van ik u maar een proefjen gegeven heb/ zegtze / en gy zult die alle zien uitnemende begeerlijk. Ten darden ; Neemt die beſluytender ofte omgrijpender wijze/ en zo terwijl zy zegt / hy is al te begeerten, is de zin; daar is niets waarlijk begeerlijk/ of het is in hem te vinden ; de ziele kan met geen reden dat contentement in beelden / 't welk in Christus niet te vinden is; anderſins waren alle begeertens niet in hem ; dit is zoet / ja zeer zoet. Wat Afgodt is volmaakt ? veele gebrekkijkheden zijn in alle andere liefſtens ; maar zegtze/ mijn liefſte is volmaakt; Alle de ſchoonheden en volmaaktheden / die onder alle ſchepſelen verſtropt zijn / zijn op een uitmuntende en overklimmende wijze ſamen vergadert / by-een-gebracht/ en te gelijk in hem te vinden; zo dat wat ook kan begeert worden/ of het zy voor dit ofte voor het toekomende leven / 't zy tot heyligmaking / rechtvaardigmaking of vertrooſting/ het is op een uitmuntende wijze in onze Heere Jeſus te vinden/ in welken alle volheidt woont, Col. 1. vers 19. en die alleen is alles en in allen voor de zijne/ als zijnde vol genade en waarheidt , Joh. 1. vers 14. Ten vierden, wy kunnen de zelve door uitſluyting ofte berooving verſtaan / voor zo veel zy loochenen/ dat 'er iets begeerlijk is in eenige liefſte / dan in Christus ; Hy is alles/ en zo by gevolge / moeten zy niets zijn; hy is geheel en al beminlijk / en zo moeten zy geheel en al wat gelijk zijn : Christus wordt noit recht begrepen ofte gepreeſen / als waar andere dingen daalen/ vergaan / en verdwijnen / als zy met hem vergeleken worden ; Wien heb ik neffens u in den Hemel ? En neffens u luſt my niets op der aarden, zegt de Pſalmiſt Pſal. 73. vers 25. als hebbende vol contentement / en alles wat gewenſcht kan worden in hem.

Het is zwaar op te merken / 't geen op Christi be-
minlijkheidt kan passen / wanneer de Bruydt het op-
geeft. Maar wy mogen zeggen. Eerst hoe de geloo-
vige meer staan op Christi beminlijkheidt / hoe haar
herten daar meer mede verwarmt worden / en hoe het
ten grooter diepte zal gebonden worden ; want nu
groejen haar uitdrukkingen / tot dat zy ten laatsten
verzwolgen worden. Ten anderen ; Maar rechte
achting van Christus is / daar zal geen lof van Chri-
stus / die geloovige kunnen vinden (hoedanig zy ook
zy) aan haar voldoen ; want daar zijn veele voortref-
lijke lofzeggingen van Christus gegeven / als zijnde
gelijk goudt / myrrhe / speceryen enz. ja 2. gelijk zul-
ken gout/ lelyen/ en elpenbeen/ als 'er in de werelt niet
en is / en eyndelijk / zy hadde verlaaten en opgegeven
de vergelijkingen/ en had zich begeven / tot het afge-
trokkene / zoetigheidt zelfs ; nochtans alles komt te
kort/ en zy moet de zaak verlaaten / als onuitdrukke-
lijk. Het is zelfs de hoogte van der zielen welsprekent-
heidt der liefde/ te besluiten met een soort van een hey-
lige verbaastheidt ende verwondering/ welke eyndigt
in stilzwijgen/ om dat zy niet genoch kunnen zeggen /
als zy alles gezeidt hebben / wat zy kunnen zeggen.
O wat een lieflijken voorwerp moet dan Christus
Jesus zijn ! Noit kenden zy hem recht / die met haar
eygen begrippen van hem/ ofte uitdrukkingen ontrent
hem voldaan waren. Ten darden, Daar is een alge-
meene beminlijkheidt in Christus ; de heele Christus
is beminlijk; en hy moet niet verdeylt worden in onze
bevatting ende estime/ maar gelijk een iedere zaak in
hem is wonderlijk en beminlijk / zo moet het verwon-
dert en bemint worden ; zelfs zijn laagste lijden / en
schijn-zwakheden/ zijn zuur-zien / en grooter schijn-
baarsheidt/ zijn beminlijk en nuttig ; hy is geheel en al
beminlijk. Ten vierden; Daar is wonderlijke begeer-
lijkheidt in onze Heere Jesus/ en onvergelijkelijk con-

tentement in hem te verkrijgen ; daar kan niets meer zijn om een ziel te trekken/ om het te beminnen / dan 't geen hier is; al wat aantrekkende kan zijn/ is hier ; en daar is niets ontbreekende / om de ziel te voldoen / die hem geniet en zich heeft geboogen / op zijn nodiging; door zulke is hy alle begeerten. Ten vijfden, Christus wordt noit recht opgevat / zo lang 'er iets begeerlijks wordt door uit gestelt / dat elders te verkrijgen zou zijn; hy moet weesen alle begeertens ; en daarom waar eenige zaak heeft het minste deel van de genegentheden nevens hem / daar heeft hy zijn eygen plaats niet Ten zesden, ledig en onbegeerlijk zijn alle liefstens in de wereldt nevens Christus / en g brookene bakken zullen zy alle zijn ; en 't is geen wonder/ want alle begeertens zijn in hem ; en daarom niet eene begeerlijke zaak is 'er ofte kan'er gevonden worden in de zelve. Ten zevenden, zy hebben een goede koop / die Christus hebben ; Het is de korte en de naaste weg tot de zaligheidt / en tot het be erven van alles / met Christus zich te vereenigen door het geloof/ en hem te bezitten ; want alle begeertens zijn in hem/ en elendig zullen de menschen zijn / die Christus zullen missen / al wonnen zy de heele wereldt.

Hebbende op de vraag van de dochteren Jerusalems iets geantwoordt/ door te staan op dese voortreflijke beschrijving van Christus/ zo redenkavelt zy by wege van toepassing / en heylig roemen in 't eynd van 't vers/ aldus: gy vraagde/ wat mijn liefste was/ meer dan andere liefsten ? En tot uw voldoening heb ik hem na vermogen veelsins beschreven / hoewel alles seer verre te kort komt van de volle uitdrukking van zijn onvergelijkelijke waardye ; nu zegize / dese uitnemende persoon is mijn liefste , en dese is mijn vriendt , gy dochters van Jeruzalem. Brengt alle andere liefsten/ en vergelijktse met hem/ en ziet of hy niet

te voornaamste is / en de baniere draagt onder die al-
e; en in dit vrymoedig roemen van de voortreflijk-
heidt van haar liefste eyndigtse ; welke soete reden
haar vrucht niet en mist op deselve / gelijk wy in 't
volgende kapittel sullen sien/ Merkt de woorden vier-
ins !

Eerst in de stoffe / zo stellen zy voor / twe soete be-
trekkingen tussen Christus en de geloovige ; en dit
versoet het al; niet alleen dat dese liefste is een voor-
treflijk persoon / maar dat hy de haare was ; zy
zeght hy is mijn liefste, en ook mijn vriendt ; hy is haar
vriendt , gelijk zy is zijn vriendt vers 1.) dat is / een
die vriendelijk tegen haar is / en voor sal doen / boven
dat een broeder ofte moeder / ofte de naaste in eenige
betrekking wil ofte kan doen ; hy is een die geboren
is voor dien dag van haar benauwtheidt ; en een / op
welken zy vertrouwt/ als haar eygen siel; so lief is hy
haar / en zy aan hem ; want dese band van vriendt-
schap is wederzijdts tussen haar. Met een woordt /
segtse / hy is veel in hem selven/ en veel voor my / on-
uitspreeklijk in hem zelven / en seer lief en dierbaar
voor my / mijn man , en mijn vriendt ; in summa /
mijn vriendelijken man/ en mijn lieffelijken vriendt.

Merkt aan. 1. Christus staat onder veele soete be-
trekkingen tot een geloovige/ als man / vriendt broe-
der/ enz Even gelijk zy staat onder veele betrekkin-
gen ontrent hem / als Bruydt / zuster / Duive enz.
2. Christus vervult alle de betrekkingen / waar on-
der hy staat in opzicht van de zijne / en dat uitnemend
wel; hy is een zonderling lieffelijk/ trouw/ vriendelijk
ende teerhertig Man ; en een sonderling vriendelijk /
trouw/ en onveranderlijk vriendt/ de beste vriendt/ die
een geloovige oit had : want de uitdrukking/ sulk een,
enz. geeft te kennen/ dat wat Christus is/ hy in waar-
heidt en op een bysondere wijse sodanig is; als hebben-
de zijns gelijk niet ; hy is een onvergelijklijk man en

 vriendt;

vriendt; Dit is het oogmerk. 3. Christus en de geloovige zijn van een party / zy zijn vrienden / daar is een verbondt van vriendtschap tussen haar / en zy hebben gemeene vrienden en gemeene vyanden. 4. Die Christi vrienden zijn (gelijk vers 1. eetet vrienden) van die mach Christus toegepast worden als haar vriendt / en 't geen zulks mede brengt / mogen zy van hem verwachten; want hy heeft geen enkele titel / en hy draagt geen ledige betrekking. 5. De geloovige dienden veel op Christus te leunen / op hem te vertrouwen/en goedt van hem te verwachten / als haaren vriendt. 6. Het is een merkelijke en sonderlinge troost voor de menschen / Christus te hebben tot haar vriendt / het is troostelijk in leven / en sterven/ en in 't oordeel / in voorspoedt en tegenspoedt; Het bevat dese dingen/ waar in hy ten goede komt van zijn vrienden. 1. Gestadige vriendelijkheidt en getrouwigheidt t'aller tijdt / Hy heeft 't aller tijdt lief, Spreuk.17. vers 17. en Kap. 18. 't laatste vers, noit feylt hy / en noit kan hy beschuldigt worden/ met 't geen Absalom Husai tegen wierp 2 Sam. 16. vers 17. is dit uwe weldaadigheidt aan uwen vriendt. 2. Mede-gevoeligheidt/ en voeging/om haar gebrek te vervullen; hy kleeft meer aan, dan een broeder Spreuk. 18. vers 24. Het is zulk een liefde/ gelijk een heeft/ die zijn vrients goedt zo wel als zijn eygen veoogt. 3. Gemeinzaamheidt in onderlinge gemeinschap/ gelijk pleegt te weesen tussen vrienden / en vryheidt in 't omgaan; gelijk Exod. 33. vers 11. De Heere sprak met Moses, gelijk eenen man met zijnen vriendt. 4. Het bevat een onderling vertrouwen / dat d'een op d'ander heeft / als op zijn eygen zelf en meer dan op jemant anders; 't welk alles op een uitmuntende wijze in Christus is; gelijk oly en reukwerk het herte verblijdt, also is de soetigheit van jemants vriendt, ende op een uitstekende wijse van desen vriendt van wegen den raadt der ziele,
Spreuk. 27.

Spreuk. 27 vers 9. geen andere vrienden zijn te vergelijken by desen vriendt; gelukzalig / gelukzalig voor eeuwigh zijn zy / welker vriendt Christus Jesus is. 7. Waar Christus een vriendt is / daar is hy ook de ziels liefste: ofte / dat de geloovige Christus verkiesen voor haaren liefsten / en dat hy aan haar vriendelijk is als een vrient / die dingen gaan samen / die twe betrekkingen / mijn liefste, en mijn vrient, zijn noit gescheiden; Nu des ziele liefste te zijn / bevat dese dingen. 1 Dat in vergelijking Christus op een uitmuntende wijse en alleen van zyn volk bemint wordt / en niet toegelaaten wordt / om deel te hebben in haar genegentheden met hem / Philipp. 3. vers 8. 2. Dat 'er in de ziel is een hooge estime van hem / dewelke die liefde voortbrengt. 3. Dat 'er zulken brandende genegentheidt t' hemwaarts is / die haar doet verlangen na vereeniging met hem / gelijk liefde van natuure begeert vereeniging met 't geen zy lieft; de ziele wenscht met Christus te zijn hier en hier na / als 't geen verre 't beste van allen is / Philipp. 1. vers 23. 4. Het stelt voor uit / een vermaak en voldoening / welke haar zielen in Christus neemen / en verwachten van de vereeniging met hem; haar zaligheidt leyt 'er in / en zy zijn ontrust en eenigsins heyliglijk t' onvrede en misnoegt / als zy de zelve missen; en onder verlaating en afweezen vreesen zy lichtelijk / dat haar hert haar mocht bedriegen en verleyden / in dat gewichtig stuk / gelijk 't oogmerk van dese plaats / en haar tegenwoordige oeffening toont 5. Het stelt voor uit een vriendelijkheidt in haar liefde / en een welgegrondtheidt / sodanig als een wijf heeft tot haar man / en niet zulke gelijk 'er is tussen een overspeelderes ende een overspeelder / 't welk is al de liefde / die de menschen van de wereldt hebben tot haar afgoden; maar de liefde die de Bruydt tot Christus heeft een natuurlijke ende geoorlofde liefde / waar van zy geen reden heeft om beschaamt te

zijn (gelijk de menschen t' eenigen dage zullen zijn van alle haar afgoden) maar wel om te roemen en te pocchen in hem; En Christus is voor de geloovige / niet 't geen afgoden zijn voor de menschen van de wereldt; maar 't geen een zeer lief hebbende man is voor zijn wijf / zijnde t voorwerp van haar hert vergenoegende en voldoende liefde; alwaar dese eygenschappen van waare liefde tot Christus zijn / daar mach de ziel hem toepassen als haaren vriendt / en verzekert zijn / datse hem bevinden zal haar waare ende lieffelijke vriendt; want hy de ziels liefste is / hy de zielsvriendt. 8. Dit is ingewikkelt / dat op wat andere liefsten de menschen haar liefde zetten nevens Christus / deselve ongetrouwe en ontrouwe vrienden zullen zijn in tijdt van noodt; ofte / het vertrouwen op iets anders als op Christus zal een mensch in 't eynde begeven; want hy is haar vriendt; en geen andere liefste verdient die naam / alle andere dingen zullen wesen als een gebrooken tandt en verstuykte voet. Spreuk. 25. vers 19. ofte gelijk beken in de woestijne / die droog loopen in de hitte / en de reyzende lieden beschaamt maaken / zodanige gelijk Jobs vrienden voor hem waren Job 6, vers 15. elendige troosters zullen zy voor de menschen zijn in den dag van haar grootste noodt / maar dan zal Christus byzonderlijk bevonden worden een vriendt in der daadt te zijn; want daar is een voortreflijkheidt in Christus / in ieder betrekking die hy draagt tot zijn volk en een oneindige disproportie tussen hem en alle schepselen in desen opzichte.

Een twede wijze / waar op wy dese woorden mogen opmerken / is voor zo veel zy zien op de vraage van de dochteren Jerusalems vers 9. gy vraagt wat hy meer is dan andere liefsten? Nu / zegtze / zulk een is hy, zo sonderling en onvergelijkelijk in alle zijn eygenschappen; En zo ziet het niet alleen op haar keuze van hem / om haar liefste en haar vriendt te zijn / maar

'tzegt

zegt ook/ dat hy zonderling/ en onvergelijkelijk zo-
anig is; ja een liefste en vriendt die zijns gelijk niet
n heeft/ en eenen/ die na genoomene preuf bevonden
al worden alleen waardig/ om verkooren ende om-
elst te worden als zodanig. Merkt aan. 1. De ge-
oodige dienen in haar antwoorden tot andere/ zo par-
iculierlijk/ als wezen kan/ toe te passen/ 't geen zy
eggen/ tot een stichtelijk gebruyk (want dit maakt
en voorgestelde vraag allerklaarst en zy moeten niet
lijven staan op generaale dingen/ veel min verdwij-
nen in ledige beschouwingen/ maar dienden de stich-
ing te beoogen en 't geen zy zeggen/ zo te schikken/
at het best dat eynde mocht bereyken; en daarom
aft zy haar antwoordt op haar vraag. 2. Als men
p Christus in zijn voortreflijkheidt/ en waardigheidt
en weinig blijft staan en star-oogen/ so zal hy onver-
gelijkelijk bevonden worden; en hoe de zielen hem
meer zoeken te kennen/ hoe zy met meerder verze-
kertheydt zijn onvergelijkelijke voortreflijkheidt be-
vestigen; dit doet zy hier/ ende zegt als het ware is hy
niet/ en ziet gy hem nu niet te zijn/ de voornaamste on-
der tien duyzenden/ en voortreflijker dan alle andere?
als hebbende haar stelling demonstratief en onweder-
spreeklijk gemaakt. 3. Christi waardy kan de preu-
ve door staan/ en daar zijn ende kunnen verkregen
worden goede gronden/ om te bewijsen/ dat hy wel
waardig is al het respect/ dat op hem kan gestelt wor-
den; en door de reden kan zijn waardigheidt en voor-
treflijkheidt overtuigende gemaakt worden voor an-
dere/ en het kan beweezen worden aan de Conscien-
tien/ dat Christus waardiger is dan al de wereldt; en
dewijl zy het nu dus hervat/ zo wordt vast gestelt/ dat
het nu zo klaar is/ dat zy 'er niet tegen konden zeggen/
gelijk breeder blijkt uit de volgende woorden. 4 Geen
andere liefste ofte vriendt/ die de menschen nevens
Christus kiezen/ kan de toetse door staan; hoe men 'er

meer na onderzoekt ende na speurt/ hoe zy min waardig bevonden worden; daarom beroept zy; als het ware/ alle menschen/ datse brengen haar liefste voor Christus/ indien zy dorsten by hem verschijnen / als zijnde verzekert / dat niemant zich zou derven op doen / om met opzet ende opentlijk nevens hem te staan.

Ten darden, wy mogen dese woorden aanmerken als haar toepassing / gemaakt op de dochteren van Jeruzalem/ vertoonende haar oogmerk / om haar te stichten/ door dese beschrijving van Christus/ ende om het tot haaren goede op haar aan te dringen/ op dat zy mochten bewogen worden/ om desen Christus lief te krijgen / die zo hoogen plaats in haar hert had/ want zo schijnt den koers van deze woorden te loopen; Hier uit merkt aan. 1. Die Christus zelfs lief hebben / zullen begeerig zijn / dat andere hem ook mochten kennen en beminnen ; en dit kan een markteken van liefde tot Christus zijn / dat men ernstig begeert / dat hy van andere mochte geacht en bemint zijn. 2. Die Christus en andere waarlijk lief hebben / zullen niets meer trachten / dan dat Christus haar bekent mochte gemaakt zijn/ en dat zy van haar afgoden afgescheiden / en aan hem verbonden mochten zijn, zo openbaart zich de liefde tot haar zo wel als tot hem. 3. Het is een stuk van de pligt van onderlinge gemeinschap / waar toe Godts volk verbonden is/ naamlijk andere te onderwijzen in de kennisse van de voortreflijkheden Christi / op dat zy tot liefde van hem mochten gebracht worden / en al waar dit eynd wordt voorgestelt / na der menschen verscheyde staat/ plaatsen en betrekkingen/daar zal geen bequaame gelegentheidt worden nagelaaten / noch moeyten gespaart / waar door men dat verkrijgen mocht. 4. Dat deze pligt van Christus aan andere aan te prijzen/ zo dat het nuttig mochte zijn / diende uitnemende voor-

zich-

zichtelijk en omzichtelijk betracht te worden / gelijk blijkt uit al den handel van de Bruydt ; want zy gaat 'er mede te werk. 1. Tederlijk / niet verwijtende haar onwetenheidt 2. minnelijk / spreekende steedts tot haar als tot vrienden 3. wijselijk en tijdelijk / nemende de bequaame gelegentheidt van haar vrage waar. 4. Ten vollen / grondiglijk en verstandelijk / stellende haar de byzonderste dingen van Christus voor. 5. Beweeglijk ende deftiglijk / als zijnde zelf aangedaan met de zaak en in liefde tot Christus. 6 Exemplaarlijk en overtuigender wijze / als zelfs haar voorgaande in de practijke van 't geen zy trachtede op andere aan te dringen/ dat is / door zelfs Christus boven al te lieven en te soeken / tracht zy zulks aan andere te krachtdaadiger aan te prijsen. 5. Opmerk. Dat Christus recht te bevatten in zijn voortreflijkheidt/ en hem aan te dringen op het hert / is de aller-vastste weg/ om de liefde van alle andere liefsten af te trekken; Indien hy eens plaats krijgt / zo zal de estime van andere dingen ras vergaan ; en daar is geen weg/ om het herte van de zelve afgespeent te krijgen/ als datmen Christus groot heeft in de genegentheden van zijn volk; daarom als zy vragen/ wat is hy meer als andere liefsten? zo antwoordt zy/ niet door de zelve te verachten / ofte haar onwaardigheidt te ontdekken/maar door zijn waardye te beschrijven en daar door haar een vaste preuve te geven van zijn voortreflijkheidt/om een grondt van haar geloof te zijn/'t welk noodzaaklijk het andere in drengt; want wie is het die de wereldt overwint, als die gelooft, dat Iesus is de zoone Godts. 1 Joh. 5. vers 5.

Ten vierden; Wy kunnen dit besluit aanmerken / voor zo veel het voorstelt het heylig braveeren/ en roemen van haar ziel in Christus/ die zo verre uitnemende is boven alle andere : Dit blijkt/ door haar toepassen van haar deel aan hem / ende door haar verhaalen

van

van de spreekwijze / zulk een, zo een zonderlinge / zulk een is mijn liefste / en wederom / zulk een is mijn vriendt; inzonderheidt vergeleken met het oogmerk / waar door zy hem nu voorstelt / niet alleen als een liefste en vriendt / zonder weerga / maar dat hy haare is / ende zy acht hem geen schande voor haar / haar hert springt in heylige blijdschap en vrolijkheidt op in deze haare voortreflijke keuse boven alle andere; Als of zy zeide; vraagt gy wat hy is? zulk een / nu zo beschreven; is hy die de mijne is; hy is niet gelijk de onwaarde / ledige / en stinkende liefsten / die andere hebben; ik erken hem / en acht my wel gelukzalig in hem; het contentement / dat ik in hem heb / is onvergelijkelijk boven het geconterfeyte contentement dat alle andere liefsten kunnen geven. Dit wordt ingewikkelt in de wijze van uitdrukking / en in de gestalte van haar hert in het te nutten / en in het oogmerk / 't welk is / te toonen haar vertrouwen en verzekertheidt in deze zijne lof / als zeer waardig om geprezen te worden. Merkt aan. 1. Dat 'er is stoffe van roemen en heylig braveeren in Christus Jesus / 't zy wy aanmerken de voortreflijkheidt / die in hem zelfs is / ofte het vertrouwen / dat zijn volk in hem kan hebben als een / die alles dat in hem is / zal ten uittersten te voorschijn brengen / ten goede van de zijne. 2. Dat 'er niets nevens hem is / daar jemant met vertrouwen op roemen kan; want dit haar roemen is zo toegeeygent aan hem / dat 'er ingewikkelt is / dat het ten uittersten ongevoeglijk is / dat de menschen van iets anders zouden roemen; die roemt, die roeme in den Heere, dat is / in hem / en in geen andere zaak nevens hem. 3. Dat geloovige / die deel aan hem voor haar liefsten ende haar vriendt hebben aangenoomen / haar roemen mogen in hem, Psal. 34. vers 3. en beroemen zich, en zich zegenen als eeuwig gelukkig in hem, Jesa. 45. vers 25. Iesa. 65. vers 16. Dit heylig roemen

bevat

behat 1. een hooge estime van hem. 2. vertrouwen op hem zonder vreeze 3. vergenoegtheit met hem/ en vol contentement te hebben in hem. 4. een uitmuntende vreugde daar uitspruitende / die niet kan geschuddet worden/ als alle de voorige dingen / in een uitnemende trap zijn. 4. Opmerk. Dat het den geloovigen / die Christus verkooren heeft/ oplegt/somtijdts in hem te roemen/ en op een lieffelijke en heylige wijze te stoffen en te pocchen (indien ik zo spreeken mach) op hem boven alles; zo wordt ons geboden / ons te roemen in de Naame zijner heyligheidt, Psal. 105. vers 3. en dit is een van de wijzen / op welke wy hem moeten aanprijsen/ en Christus zal het aanneemen / als een deel van merkelijk respect datmen op hem stelt / als het ernstelijk gedaan wordt. 5. Als een geloovige is in een rechte gestalte / en klaar ontrent zijn deel/ zo zal hy zich roemen in Christus / als wiens snoeren hem gevallen zijn in lieffelijke plaatsen, Psal. 16. vers 6. Wat ook anders zijn lot mochte weezen in de wereldt ; Christus is zo een koop/ die t' eenigen dage zal bevonden worden waardig / datmen 'er over roeme.

Sesde Kapittel.

De Dochteren Ierusalems.

Vers 1. Waar is uw liesste henen gegaan , ô gy schoonste onder de wijven ? waar henen heeft uw liesste het aangesicht gewendt , op dat wy hem met u zoeken ?

DE zoete samenspreeking begonnen vers 8 van het voorige kapittel / en geduurt hebbende tot het eynde van dien/tussen de Bruydt en de dochteren

teren Jeruzalems, wordt verder uitgebreydt in dit kapittel; En eerst stellen zy wederom een nieuwe ernstige vrage voor vers 1. In de twede plaats antwoort zy vers 2. en 3. Daar na in de darde plaats komt de Bruydegom zelfs in/ met een merkelijke uitdrukking van zijn liefde tot zijn Bruydt / en een beweeglijke lof van haar genade; En zo hebben wy / na 't getal der partyen die spreeken / dry deelen van 't Kapittel.

De voorgestelde vraag door de dochteren van Jerusalem is vers 1. En het stelt voor uit / dat zy overtuigt zijn van Christi waardigheidt / door het voorige discours / en dat zy nu verwekt zijn (als diepelijk op hem verlieft) om na hem / en gemeinschap met hem te begeeren en te dorsten. Nu voor zo veel dit hangt aan de voorige samenspraak / en is de continuatie van dien/ zo geeft het ons grondt/ om op te merken. 1. Dat ernstige en getrouwe poogingen/ om de gene/ die zwak zijn te winnen / menigmaal met een zegen achtervolgt worden over de gene / waar ontrent men zo veel moeptens neemt; want nu zijn de dochters aangehaalt om hem met de Bruydt te zoeken; En dit diende merkelijk aan te moedigen tot uitvoering van dezen pligt. 2. Gelijk het den pligt van den eenen is/ den anderen te vermaanen en te onderrichten; zo is 't aller menschen pligt / de vermaaning en onderwijzing van andere aan te neemen; en inden Heere zich daar toe over te geven / gelijk deze dochters doen. 3. Het maakt de Christelijke gemeinschap ofte omgang zoet en vermaaklijk / alwaar een getrouwe teerhertigheidt is aan d'een zyde/ende een onderwerpende overgevinge aan d'andere zyde: Een wijs bestraffer by een hoorende oore, is een gouden oorciersel, ende een hals-cieraat van 't fijnste goudt, Spreuk. 25. v. 12. 4. Het aannemen van een onderrigting/ en het erkennen van een overtuiging na een misvatting (byzonderlijk ontrent Christus) is een van de eerste dingen/ waar door

de begeerte van Christus te verkrijgen blijkt/ daar zulke knabbeling / als wie heeft u tot een bestraffer en onderwijzer gestelt, enz. blijk geven van een onverootmoedigde gestalte buiten postuur tot eenige ware begeerte na Christus. 5. Dit kan eenige bestieringen ofte regelen geven / hoe de Christenen nuttiglijk met malkander zulken verkeeren; als 1. Een nodige en nuttige matery dient 'er voorgestelt / om van gesprooken te worden; want zo veel geeft de stoffe van de vraag dezer dochteren te kennen. 2. De zelve eens te berde gebracht diende van beide zyden aangehouden/ en alle afleydingen vermijdt / en het voorgestelde met bequaame antwoorden nauw opgevolgt. 3. Het beoogde eynd diende te zijn de praktijk en stichting (want zo is 't hier/ om hem met haar te zoeken) en niet een enkele beschouwing in 't verstandt. 4. De wijze diende deftig en ernstig te zijn / passende op de matery. 5. Aanspraaken en uitdrukkingen ofte benaamingeu/ die men gebruykt/ dienden met respect te zijn van d'een ontrent d'ander. 6. Die zwak zijn / moeten niet ontzien te spreeken/en vragen voor te stellen/ in t geen haar stichten kan; gelijk wy kunnen zien hoe de dochteren zich hier dragen. 7. Die kennis hebben / zouden niet versmaden de gene die zwak zijn/ maar schikken zich na haar. 8. Het is somtijdts nuttig / op te houden van uitdruklijk ons eygen geval te verhandelen (inzonderheidt als de gene die tegenwoordig zijn / daar vremt van schijnen) en datmen zich voegt / om te staan op het geval van andere / tot haar stichting / zo doet de Bruydt met de Dochteren.

Meer byzonderlijk / in de woorden van vers 1. merkt. 1. De benaaming die de dochteren geven aan de Bruydt/ O gy schoonste onder de wijven; 't is de zelve die 'er was Kap. 5. vers 9. maar hier toont het / dat zy blijve haar respect houden ontrent haar /

't welk

't welk zy door bequaame def tige uitdrukkingen uitlaaten; het is niet veel / datmen in 't begin zich met respect draagt ontrent de liefhebbers Christi / maar na eenige gemeinzaamen omgang te blijven zo doende; dat is veel / en dat is de les / die hier kan geleert worden. 2. Let op de vrage / waar is uw liefste henen gegaan? en 't wordt herhaalt / om te toonen hoe ernstig zy daarin waren / en hoe begeerig na een antwoordt. 3. Daar is het eynd / ofte beweegredenen welke deze vrage van haar uithaalt / en dat is / op dat wy hem met u zoeken.

Zy had tegen de dochteren gezeidt / dat haar liefste was wech-gegaan; Nu vragen zy / overtuigt zijnde van zijn waardigheidt / waar na toe, enz 't welk een verder trap is / van haar begeerte om Christus en zijn weg te kennen / dan in haar vrage Kap. 5. vers 9. was vertoont / nochtans heeft het ook zwakheidt by zich; En het toont. 1. Dat alwaar eenige overtuiging is / van 't geen Christus is / aldaar dan het groote oogwit / en byzondere onderzoeking behoort te zijn / waar hy is / en hoe hy kan verkregen worden. 2. Daar kan eenige erkentenis van Christi waardigheidt zijn / en genegentheidt tot hem / waar nochtans veel onkennis is van de weg / hoe tot hem te komen. 3. Het is niet min nodig voor een mensch recht te weeten / waar en hoe Christus te zoeken / als te weeten / wat hy is. 4. Daar kan eenige oprechte begeerte en liefde tot Christus zijn / daar 't geloof hem niet en derft aangrijpen / als den geloovigen eygen; want / zeggende waar is Uw, liefste? zy zeggen niet / waar is onze liefste? Beginners zijn dikwils zeer beanghst en bevreest / om deze toepassing te maaken / hoewel zy misschien voor haar overtuiging en bekeering / dit noit in twijffel trokken.

Daar beneffens dienen wy op te merken / dat de dochteren hier 't geval van de Bruydt verlaaten / en

maar zoeken de onderwijzing voor haar zelven; waar uit wy aanmerken. 1. Al wie eenige genegentheidt tot Christus hebben en te gelijk eenige gelegentheidt, om nopende hem onderweezen te zijn, dienden zulks tot de meeste nutte te gebruiken, al hadden zy maar 't gezelschap van een verstandig privaat Christen, dat diende men te dien eynde wel te gebruyken 2. jonge beginners vergeeten dikwils al de gevallen van andere, behalven haar eygene; en de meer ervarene dienden dat te verdragen, en ten goede van andere haar eygen staat ofte geval over te gaan, en te vreden te zijn, dat zy verzuimt en vergeten worden. 3. Zy vragen dit, op dat zy te meer bequaam mochten zijn, om medelijdig te zijn, en met haar te betrachten, 't geen zy van haar vereyste; 't welk leert, dat zy nuttigst kunnen zijn aan andere, die eenige onderscheidentheit hebben in haar eygen staet; want verwarring in onze eygene staat, verhindert veel de medelydigheidt, en getrouwe lastdraging, die wy andere schuldig zijn in haaren staat.

Het eynd, dat zy voorstellen, is, op dat wy hem met u zoeken. 't welk aangemerkt kan worden, Eerst als haar eynd in 't vragen; Als of zy hadden gezeydt zegt ons, want wy vragen niet uit curieusheidt, maar om in de praktijk geholpen te worden; waar uit merkt aan. 1. Het groote eynd en oogmerk van alle onze poogingen na kennis, diende niet te zijn, om in speculatie te berusten, maar om in de praktijk bevordert te worden. 2. Het zegt, dat de menschen zo ras geen klaarheidt hebben gekregen ontrent een pligt, of zy zouden terstondt zich zetten tot de betrachting van dien. 3. Der menschen praktijk behoorde te zijn na haar kennis; haar zoeken, en kennen waar te zoeken behoozen samen te gaan. 4. Het vinden van Christus is het groote eynd van alle godsdienstige pligten, waar in wy hem moeten zoeken, gelijk die pligten zijn

het eynd van de kennis. 5. Menigmaal worden goede begeertens na Christus veel verhindert door onkennis en verwartheidt/ zelfs in het oordeel van die gene/ die hem hertelijk beminnen.

Ten anderen, wy kunnen de woorden aanmerken als een beweegreden / de Bruydt voorgestelt/om haar te doen antwoorden; 't welk is/ toont ons / bidden wy u/ waar wy hem mogen vinden/want wy zijn ernstig/ en zouden hem geern met u zoeken; En uit de woorden zo opgemerkt/ merkt aan. 1. Niets zal/ noch behoorde op een teder geloovige meer te vermogen/ om hem te bewegen om andere behulpig te zijn/ dan dit/ dat zy ernstig zijn ende evenwel zwak. 2. Ja de oprechtigheidt van de begeerte / om door de middelen profijt te doen/ is een deel van die gestalte , die nodig is/ in opzicht van onze stichting door dezelve ; Want zo sterken zy zich in de verwachting van een stichtend antwoordt/ 't welk zy andersins niet hadden kunnen verwachten; die ernstig en eenvoudig zijn/ hoewel gering en zwak/ mogen verwachten / dat Godt haar bestieren zal.

Ten darden , Deze woorden kunnen opgemerkt worden/ als voorhoudende der dochteren voornemen/ en als het ware / een verbintenis / waar onder zy komen; zegt ons dat/ (zeggen zy) en wy zullen hem met u zoeken : En dit leert/ dat nedrige eenvoudige voorneemens niet qualijk voegen noch onnut zijn den beginners ; ja 't is zeer nodig / dat zy zich ernstig overgeven en verbinden/ tot dat gezegende werk/ van Jesus Christus te zoeken.

Verder. Ten vierden, de woorden / wy zullen hem met u zoeken, in zich zelven aangemerkt / bevatten niet alleen een zoeken / maar een samen zoeken met hem/ als komende mede deel neemen in de zelve oeffening/ daar zy mede bezig was; 't welk toont. 1. Dat zy berusteden in de zelve weg van godsdienst / de welke

e zy volgden/ die voor haar in Christo waren. 2. Dat
er een vereeniging is te houden onder de die-
aars Christi/ en een vereenigde hertelijke mede-
werking/ in bezig te zijn ontrent pligten. 3. Dat deze
ereenigde weg nuttig is voor alle/ en beginners en
ie meer beproeft zijn/ andersins zoude het zulken be-
weegreden niet zijn / gelijk het hier gestelt wordt te
ijn. 4. Hoewel geloovige/ en alle belijders een ver-
eniging en gemeinschap onder malkanderen hebben
gelijk de Bruydt te vooren met de dochteren van Je-
uzalem gehouden heeft) nochtans als de oprechtig-
eidt werkzaamer en levendiger is begonnen te wor-
en/ ofte als 'er oprechtigheidt is gekomen / daar zy
e vooren niet en was / dan volgt daar een nader ver-
eniging en gemeinschap / dan die 'er te vooren was:
Nu behertigen zy een andere vereenigde weg van
em te zoeken/ dan zy te vooren hebben gedaan. 5. Me-
igmaal zijn de persoonen door welke de zielen veel
oedts hebben verkregen / haar zeer waardt en in
roote achting / zo dat haaren weg getuigenis door
aar heeft/ als zijnde voor goedt te keuren; want zeg-
en de dochters / wy zullen hem met u zoeken/ die
ns onderweezen hebt; 't is waar / dat dit somtijdts
an out-aar den/zo dat de menschen van zulke persoo-
en nevens haaren wijn ook den droessem kunnen in
inken; nochtans schijnt het in de voornaame gron-
en van de practicale godzaligheidt / niet onveylig te
jn/ gelijk Hebr. 13. vers 7. 8. 6. Het groote/ voor-
aame ende natuurlijke gebruyk / van 't geen gespro-
en wordt van Christi voortreflijkheidt / is / datmen
e zielen ziet te brengen tot liefde van hem/ en tot ver-
ntenis/ om hem te zoeken; en indien dit niet verkre-
en wordt / ieder andere vrucht van 't geen gesproo-
en wordt/ is weinig waardt / in opzicht van 't geen
oornaamlijk haar belangt; Gelijk dit het oogmerk
as/ van al wat de Bruydt/ nopende Christus sprak/

zo is dit ook verkregen op deze dochteren / tot welke zy sprak; en 't is de groote zaak / die wy behooren te beoogen / als wy van Christi waardigste spreeken / of hooren spreeken.

De BRUYDT.

Vers 2. Mijn liefste is afgegaan in zijnen Hof, tot de specery beddekens, om te weyden in de hoven, en om de lelyen te verzaamelen.

DE Bruydt wacht niet lang / van te antwoorden op de vraag / maar verblijdt zijnde datse de gelegentheidt heeft / om haar lieder stigting te bevorderen / zo antwoordt zy terstont vers 2. Mijn liefste is afgegaan enz. als hebbende goede kennis van de plaats / daar hy pleegt te zijn; indien gy hem vinden wilt / zegtze / zijn onttrekkingen zijn niet verre af / maar gelijk een man somtijdts vertrekt na zijn Hof / en niet en is in zijn kamer / zo ook Christus / als hy zich heeft onttrokken van 't gevoelen ('t welk is de binnen kamer Kap. 1. vers 4.) dan is hy in de vergadering van zijn volk te vinden / in zijn gemeinte / en instellingen; dewelke / als het ware / zijn Hof zijn. Dit is het summier van vers 2. en dan vers 3. hebbende haar onderwezen door deze merkelijke uitstapping / zo keert zy / om haar zelven gerust te stellen (wanneer alle uitterlijke middelen feylen) in 't geloof van haar deel aan hem.

Indien 'er gevraagt wierdt / hoe de dochters de Bruydt konden vragen / waar Christus was; of hoe zy het haar nu kan zeggen / daar zy zelfs zoekt / en weet (gelijk zy schijnt te belijden Kap. 5. vers 6.7.8.) waar hem te vinden? Ik antwoorde 1. Geloovige zullen dikmaal onderscheidelijker raadt aan andere geven

geven in haar zwarigheden/ dan zy voor zich kunnen nemen in haar eygen beproevingen; dewijl het licht/ en de reden haar onpartijdig leydt/ in opzicht van andere/ en 't gevoelen/ de neiging/ en genegentheidt buygen haar te veel in haar eygen geval. 2. Geloovige kunnen klagen menigmaal dat zy niet en weten/ hoe hem te vinden, niet zo zeer uit gebrek van licht/ als van leven/ wanneer zy of in haar eygen praktijk/ ofte in haar succes in de pligten/ niet bekomen wat zy beoogen; zielen die in beproeving zijn verzwaaren haar eygen zwakheden; en 't geen waarlijk in haar is/ is in haar eygen achting als niet in haar/ tot dat de Heere daar op schijnt/ en het levendig maakt/ en het alzo uitbrengt/ ende doet verschijnen.

In het eerste deel van haar antwoordt/ vers 2. spreekt zy tot deze twe dingen 1. waar Christus is. 2. wat hy doet. Het eerste geeft haar de onderrichting waar hem te zoeken; het twede moedigt haar aan/ om aan 't zoeken te vallen/ als een zaak die hem aangenaam is.

De plaats waar hy is/ wordt door twe uitdrukkingen voorgehouden. Eerst, hy is afgegaan in zijnen Hof, 't welk bevat de gelijkenis/ te vooren uitgedrukt/ van een mans vertrekken uit zijn kamer ofte kabinet na zijn Hof/ dezen Hof betekent de Kerk/ gelijk Kap. 4. vers 12. 15. En hier/ als gestelt tegen hoven, in de volgende woorden/ betekent het de algemeene zichtbaare Kerk/ gelijk hoven betekenen byzondere gezelschappen ofte vergaderingen. De kerk is gelijk een Hof/ die binnen eene omtuyning is/ doch gescheiden in verscheide quartieren/ en omtrekken: Dewijl dit is de Kerk/ die de belofte van Christi tegenwoordigheidt heeft/ en waar hy altijdt te vinden is/ zo moet het verstaan worden van geen byzondere gemeinte/ van de welke dat niet kan gezegt worden/

dat Christus altijdt daar zal zijn; Het moet dan wee-
sen de algemeene Kerk / onderscheiden van byzondere
Kerken ofte hoven. Ten anderen, Hy is gegaan tot
de specery-beddekens; gelijk hoven hebben onder-
scheidene beddekens van bloemen en speceryen / en de
eenige byzondere deelen van den Hof daar toe be-
stemt zijn / daar zy byzonderlijk groejen; zo heeft
Christus in zijn Kerk zijn planten / waar van zommi-
ge geheyligt zijn door genade (zijnde daarom vergele-
ken by speceryen) en die zijn in eenige deelen van de
zichtbaare Kerk overvloediger dan in andere deelen
(gelijk speceryen in beddekens te samen zijn, die elders
maar in byzondere looten en niet zo veel mochten zijn)
en gelijk menschen dat deel van haaren Hof meest be-
minnen en bezoeken; zo openbaart zich Christus or-
dinaar meer in zijn instellingen / waar hy zijn spece-
ryen en lelyen in de grootste overvloet heeft; En zo
geeft dit laatste deel de hoedanigheidt van het eerste te
kennen; Hy is in zijn Kerk / maar inzonderheidt /
daar zijn speceryen meest overvloedig zijn; En daar-
om / wilt gy hem hebben / zoekt hem in zijn Kerk en
onder zijn volk; en byzonder in zulke vergaderingen
van zijn volk / alwaar de waarachtige en levendige
gelovige meest te vinden zijn. Hier merk aan (behalven
't geen aangemerkt is op Kap. 4. vers 12.) Christi
Kerk hoewel zy veel onderdeelen heeft / is nochtans
maar eene Kerk / een geheele algemeine Kerk / waar
van de byzondere Kerken deelen zijn 1 Cor. 12. vers 27.
2. Het is in die Kerk / en nergens elders / dat Christi
regenwoordigheidt te vinden is / en alwaar gelovige /
de speceryen en lelyen / geplant zijn. 3. Daar kunnen
in die eene zichtbaare Kerk veel meer daadlijk bekeer-
de zijn in het eene deel van dien / dan in het andere;
speceryen in beddekens zijn niet op ieder plaats van
den hof. 4. Hoewel Christus een byzondere zorg en
respect heeft voor zijn geheele Kerk; en een byzondere
tegen-

tegenwoordigheidt daar heeft/ alwaar eenig deel daar
van is/ nochtans waar hy veel volks heeft/ boven dat
hy in andere plaatsen heeft (gelijk te Antiochien
Hand. 11. vers 21. te Corinthen Hand. 18. vers 10. en
te Ephesen/ Hand. 19. vers 20.) daar is hy byzonder-
lijk tegenwoordig / en daar blijft hy ordinaaris met
de kracht en 't leven van zijn ingestelde godsdiensten.
5. Die Christus begeeren / dienen niet uit de Kerk
te loopen / om hem te zoeken / ofte eenige weg in te
slaan/ om hem te vinden / die andere niet voor haar
uitgebonden hebben ; maar moesten hem zoeken door
de ordinaire middelen / in zijn Kerk ; want dit beant-
woordt haar vraag waar is hy ? te dien eynde voorge-
stelt / op dat zy hem zoeken en vinden mochten. Hy
heeft een tweerley oeffening in zijn hoven; want hy is
niet ledig; hy is daar gegaan/ Voor eerst, om te wei-
den in de hoven; Door hoven in 't getal van veele
worden verstaan de onderdeelen / en byzondere par-
tyen van dien eenen hof/ waar van te vooren gesproo-
ken is; De Jooden hadden haar synagogen / waar
het volk samen quam / en de wet geleezen wierdt (ge-
lijk wy onze onderscheidene vergaderingen hebben)
gelijk Psal. 74. vers 8. en Hand. 15. vers 21. blijkt;
Te weyden, doender-wijze genoomen/ gelijk Kap. 1.
vers 7. waar gy weydet enz. betekent zijn acht neemen/
om de zijne in de Kerk te verzorgen/ indien het lijden-
der-wijze genoomen werdt / hy is afgegaan om te
weyden, dat is/ op dat hy zelf mach eeten / en 't is het
zelve met 't geene was / Kap. 5. vers 1. ik ben in mij-
nen Hof gekomen, ik heb gegeten, en het oogmerk in
beide is 't zelve; en zo is de zin van de gelijkenis / dat
gelijk menschen haar hoven hebben / waar in zy zich
verquikken / en weyden met de vermaaklijke vrucht-
ten/ die in de zelve zijn/ zo vermaakt zich Christus in
zijn Kerk / en neemt daar zijn genoegte in / gelijk
Psal. 147. vers 11. hy heeft een welgevallen aan die,

die hem vreezen, en zijn vermaakinge ofte spel is in de bewoonlijke deelen van de aarde Spreuk. 8. vers 31. Dat is/ waar de vroome woonen / en waar de plaats van zijn rust en hantecring is ; andere plaatsen zijnde maar als een onbewoonde woestijne voor Christus ; de Kerk is den hof / waar in hy zich vermaakt / en vrucht vindt. Hy wordt gezeydt te weyden in de hoven, en niet in den Hof. 1. Om te toonen / dat de wijze van zijn openbaaring van hem zelven aan zijn Kerk is door zijn instellingen in byzondere vergaderingen op te richten / en zo zendt hy zijn zegeningen neder. 2. Om te toonen / dat hoewel 'er verscheide vergaderingen / ofte byzondere Kerken zijn; nochtans zijn tegenwoordigheidt is niet uitgeslooten van / noch gebonden aan eenige van de zelve ; Hy wandelt onder de kandelaaren, als merkende ieder een van die / en openbaarende zich onder dezelve / na dat hy het goedt acht.

Het twede deel van zijn oeffening is / lelyen te verzamelen ; door lelyen in dezen hof (gelijk dikmaal gezeydt is) worden geloovige verstaan. Kap. 2. vers 2. 16. Te verzamelen is een geleende uitdrukking van menschen / die plegen eenige bloemen te vergaderen / waar in zy vermaak hebben / om die met zich tot haare Kamers te brengen / ofte eenige vruchten / op dat zy die mochten toemaaken en bereyden / gelijk wy hoorden / Kap. 5. vers 1. Christi verzamelen van zijne lelyen ziet 1. op zijn krachtig roepen van de gene / die hem toebehooren ; de uitverkoorne kunnen lelyen genoemt worden / die verzamelt moeten worden / gelijk zy genoemt worden de kinderen Godts die by een te vergaderen zijn Ioh. 11. vers 51. 52. Zodanig is Christi uitdrukking Math. 23. vers 37. ik heb u willen vergaderen enz. waar door haar inbrengen tot hem wordt betekent. 2. Het ziet op zijn verheerlijken van haar / 't welk ten deele geschiedt / als byzondere ge-

geloovige tot haar vaderen vergadert worden / gelijk de spreek-wijze is. Gen. 25. vers 8. ende Gen. 35. vers 29. Dit is/ gelijk zijn plukken van eenige lelyen tot zijn eygen contentement; en dit verzamelen zal volmaakt worden als alle de geloovige zullen by een vergadert worden van de vier winden, Math. 24. vers 31. en de Engelen de goede vissen zullen leesen in haare vaten, maar de qnade wech-werpen Math. 13. vers 48.

Met een woordt dan; de zin en 't oogmerk van 't geheele is dit; wilje/ zegtze / mijn liefste hebben / ofte weeten waar hy is / op dat gy hem zoeken mooght. Hy is in zijn Kerk/ zoekt hem in den weg van zijn instellingen; want hy is daar expres / om zich te vermaaken/ in aan zijn volk goedt te doen; het is zijn bezigheidt/ haar te verwelkomen/ en te vergaderen, gelijk een hen haare kiekens vergadert onder haar vleugelen; daarom/ zegtse/ zoekt hem daar; want gy kunt geen beter gelegentheidt vinden. Merkt aan 1. Onze Heere Jesus neemt vermaak in te zijn onder zijn volk/ en in haar goedt te doen; Hy weydt ofte leeft hier op met vermaak / gelijk een hongerige op zijn spijs. 2. Hoe Christus meer zielen wint / (om zo te spreeken) hoe hy zich beter weydet / en blijmoediger is; hy weydt en verzamelt te gelijk / en dit vergaderen van zielen is alzo zoetelijk verquikkende ende vermaaklijk aan onze gezegende Heere Jesus/als de zoetste vruchten te plukken / is voor een mensch / die in zijn Hof wandelt / en daar is hem niets aangenaamer noch welkomer/ dan een zoekend zondaar. 3. Alwaar Christi instellingen zijn / daar mach zijn tegenwoordigheidt verwacht worden / in d'eene byzondere Kerk zo wel als in d'andere; want hy weyt in de hove. 4. Het groote oogmerk van de instellingen is / de geloovige in te verzamelen/ en die op te bouwen; en daar is Christus niets aangenaamer/ dan eenige te hebben

om in te zamelen/ de eenige die hy mocht zalig maaken; Dat is hem een verquikkende maaltijdt/ Ioh. 4. vers 34. 5. Onze Heere Jesus heeft vermaak in al zijn volk/ en in ieder een van die / daar oprechtigheidt in is/ hoewel die niet en zy in de grootste maate; daarom staat 'er/ dat hy lelyen verzamelt/ onbepaaldelijk/ dat is/ d'een van die zo wel als d'ander. 6. Zo lang onze Heere Jesus een Kerk heeft en instellingen daar in/ zo lang blijft hy bezig in 't verzamelen ; en hy is niet ledig / maar hy verzamelt steedts / hoewel dit somtijdts en in zommige plaatsen kan gevoeliger en overvloediger zijn dan ordinaar. 7. Het is een groote moedgeving voor arme zondaars / om Christus te zoeken/ te weeten/ dat dit is zijn eygen bezigheidt / in zijn ingestelde godsdiensten / die zondaars te verzamelen / en dat hy op haar wacht gelijk de Vader van de verloozen zoon / gereedt om met vermaakt toe te loopen / om haar te verzamelen. Dit wordt voorgestelt als een beweegreden voor de dochteren / om hem te zoeken. 8 Hoewel de geloovige mogen schijnen voor een tijdt verzuimt / en als het ware vergeten te zijn / nochtans zal de Heere haar alle ten laatsten in zamelen als zijn uitgeleezene uit de gansche wereldt/ zijnde de bloemen van zijne hoven ; daar staat een goede dag te komen voor de geloovige / wanneer niet een van de zelve zal gelaaten worden / te groejen in deze strijdende Kerk/ maar hy zal haar inneemen in het Konings paleys/ om daar voor eeuwig met hem te zijn. 9. De volvaardigheidt van Christus om zondaars te verwelkomen/ en het vermaak/ dat hy heeft in haar goet te doen/ dienende de zondaars uitnemende te verwekken en aan te moedigen/ om hem te zoeken / terwijl hy te vinden is. Dit is het groote oogmerk van dit vers.

Vers 3. Ik ben mijnes liefsten, ende mijn liefste is mijn; die onder de lelien wydet.

HEt twede deel van haar antwoordt op de vraag der dochteren, is vers 3. en het bevat de groote grondt, waar op zy zich gerust stelt, en waar op zy rustet, als zijnde dat gene, 't welk Christus, zelfs al is hy afweezig, aan haar lieffelijk maakt; ik ben mijns liefsten, ende mijn liefste is mijn. Dit is nu het ander dat zy uitwerkt, wanneer alle andere middelen haar schijnen te leur te zetten. Wy hadden dezelve woorden in substantie en tot het zelve oogmerk, Kap. 2. v. 16. alwaar zy eerst haar deel vast stelde, en ten anderen dat staande hieuw tegen een tegenwerping, even gelijk zy hier doet. Behalven 't geen daar gezeidt is, mogen wy de woorden hier aanmerken, Eerst, voor zo-veel haar deel in de zelve wordt verhaalt, hoewel 't zelve eens te vooren was vast gestelt, 't welk toont. 1. Dat geloovige, hoewel eens klaar ontrent haar deel, haar zwarigheden en twijffelingen wel vinden op haar weder keeren. 2. Dit wanneer nieuwe zwarigheden weder-komen, daar geen nieuwe weg is in te slaan, om die op te lossen, maar dezelve weg van gelooven, die wederom vernieuwt, en in oeffening gehouden moet worden. 3. Het toont, dat misdraagingen die vereeniging niet en verbreeken, die tussen Christus en zijn volk is; want hoewel 'er veele feylen in haar voorige draaging zijn geweest, nochtans haar deel is steedts 't zelve. 4. Geloovige mogen zelfs tegen over en niet tegenstaande veele beschuldigingen, een deel aan Christus zich aanmatigen, als zy zijn in de oeffening van boetvaardigheidt, geloove ende andere genaden. 5. Dat zy dus verhaalt ende weder toepast haar deel, toont, dat zy uitnemende klaar en verzekert daar van was; waar uit merkt aan, Geloovi-

loovige kunnen een groote trap van verzekertheidt bekomen / en mogen en zouden niet alleen beoogen / dat te hebben / maar ook zulks bewaaren / ende klaar te houden; want dat is van grooten belange / in opzicht van haar vrede / en 't gewicht van haar troost / in haar vrymoedige toepassing van alle de beloften / hangt 'er aan.

Ten anderen ; Merkt / hoewel de woorden dezelve zijn / nochtans de order is verandert. Kap. 2. vers 16. was het / mijn liefste is mijne enz. zo begint zy daar haar deel te bevestigen aan hem / maar hier begintse van het vast stellen van zijn deel aan haar / ofte van haar begeven van haar zelven tot hem / tot opklaaring van haar deel aan hem / ik ben, zegtse / mijns liefsten, ofte ik ben voorl mijn liefste ; en zy besluyt / door dien zy zich tot hem begeeft / en houdt aan de koop / dat hy ook haare is. 'T welk toont. 1. Dat de gene die klaar zijn van haar aankleven aan Christus / en van haar vlieden tot hem / als haar keuse / op goede grondt mogen besluiten / dat Christus haare is / zelfs al wilde het gevoelen contrary zeggen. 2. Als 'er niets is in Christi dispensatie ontrent ons 't welk overtuigende schijnt van zijn liefde t'onswaarts / zo is 't goedt reflectie te nemen op ons werken ontrent hem ; en indien 't bevonden wordt / dat wy tot hem gevloden zijn / ende hem aangenoomen hebben / zo is 'er grondt / om te besluiten onze vereeniging met hem / en ons deel aan hem / en daar kan geen vaster weg van redenkavelen zijn / dan deze ; Want indien wy aan onze kant de nodiging beantwoorden / zo moeten wy aan zijn kant niet twijffelen (naamlijk dat hy zich aan ons geeft / na den inhout van zijn aanbiedingen) maar het glooven na zijn woort / geloovige kunnen somtijts gestelt worden aan deze wijze van redenkavelen en het is zeker.

Ten darden ; Indien wy de woorden aanmerken / als

als volgende op haar voorige verlaatinge / en oeffening/ en als zijnde nu beoogt van de Bruydt (als haar oogmerk) haar zelven te vestigen / zo geven zy grondt om op te merken. 1. Dat 't geloof steedts is een toevlucht/ wanneer alle Godts dispensatien / en ieder zaak in de gelegentheidt van den geloovigen/ schijnen 't hert in ongerustheidt te laaten / dan is 't geloof de laatste en groote toevlucht. 2. 't Geloof voldoet dan meest/ als de boetvaardigheidt is geoeffent / ende alle andere middelen naerstig gebruykt zijn ; daarom mach zy nu haar anker werpen / na datse in de oeffening van de bekeering is geweest / ende in 't gebruyk van andere middelen (gelijk wy in het voorige Kapittel gezien hebben) 't welk vermetelheidt had geweest/ zo het in 't eerst gedaan was geweest / als deze dingen waren verzuimt; 't geloof zal de zielen ondersteunen in de pligt / maar vermetelheidt blaast op (gelijk Kap. 5. vers 3.) zelfs als zy buiten haar pligt zijn; 't geloof bewaart van bezwijken onder moedeloosheidt inden weg Godts / maar vermetelheidt versterkt tegen rechtvaardige beschuldigingen / wanneer men is buiten zijn weg.

Tot het twede deel van 't vers / Hy weydet onder de lelien, is ook gesprooken / Kap. 2. vers 16. Het wordt hier ingebracht / om die tegenwerping te weeren; indien hy uwe is / waar is hy? is hy niet wech? en indien hy weg is / waarom matigt gy uw deel aan hem? antwoordt haar / hoewel hy niet tegenwoordig is voor het gevoelen / nochtans is hy altijdt vriendelijk aan zijn volk ; en daarom kan hy niet anders als vriendelijk aan my zijn / 't welk my doet besluyten / dat hoewel hy aan 't gevoelen niet tegenwoordig is / zo is hy doch mijn/en ik ben zijne/geloovige worden dikmaal lelyen genoemt 1. wegens haar natuurlijke schoonheidt Math. 6. vers 28. 29. 2. Van wegen haar goede geur / Kap. 5, vers 13. 3. Van wegen haar

groejen/ en opschieten/ gelijk de lelye/ Hos, 14. vers 6. En zo wijst de gelijkenisse deze drie uitnementheden van de geloovige aan. 1. De natuurlijke schoonheidt en beminlijkheidt van Christi genaden in haar. 2. De zoete reuk en geur van haar genaden. 3. Haar geestelijke wasdom in genade van d'eene trap tot d'ander. Dat Christus weydt onder zijn lelyen, toont het groote vermaak dat hy in haar neemt / en de last die hy heeft/om haar goedt te doen/gelijk verklaart is Kap. 2. vers 16. Merkt aan. 1 Christus is uitnemende lieffelyk en teder ontrent al zijn volk / d'een zo wel als d'ander/ en heeft zo geweest van den beginne / zo dat niemant oit reden heeft gehadt van klagen. 2. Christi wijze van handelen in 't gemeen wel opgenoomen zijnde/ kan merkelijk een ieder van haar gerust en te vrede stellen en troosten / wanner een zwarigheidt komt / ofte wanneer zy onder een duisternis of verlaatinge zijn/ gelijk de Bruydt hier was ; noit deed hy jemant van de zijne eenig ongelijk. 3. Een geloovige die klaarheidt heeft ontrent zijn toeloopen tot Christus door het geloove / mach troostelijke besluiten trekken voor hem zelven uit Christi weg en handeling met andere van zijn volk / en verwachten die zelve vriendelijkheidt van hem / die deze andere hebben bevonden ; Want het verbondt is een en 't zelve met haar alle. 4. De geloovige kunnen somtijdts daar toe komen / datse haar troost meer haalen en haar geloof meer ondersteunen / door de bevindinge van andere / in 't gene zy hebben ondervonden/ en hoe zich Christus ontrent haar gedragen heeft / dan van iets dat in haar tegenwoordige staat is. 5. Zy stelde Christi vriendelijkheidt aan zijn volk / de lelyen / voor/ om de dochteren Jeruzalems aan te moedigen/ om hem te zoeken vers 2. nu gebruykt zy hier de zelve grondt / om haar zelven gerust te stellen. Hier uit leert twe dingen. 1. Het zelve / dat de geloovige in 't

eer st

eerst grondt heeft / om tot Christus te naderen / kan haar moet geven / om de oeffening van haar geloof te vernieuwen en te continueeren / in hem en zijn vertroostingen toe te passen. 2. Het is goedt in onze eygene praktijk de zelve gronden te gebruyken / en by dezelve regelen te wandelen / die wy andere wilden voor stellen.

De BRUYDEGOM.

Vers 4 Gy zijt schoone, mijne vriendinne, gelijk Thirsa, lieflijk als Jeruzalem, schriklijk als slachordenen met banieren.

IN het vierde vers (alwaar het darde deel van 't Kapittel begint) komt Christus de Bruydegom in/en spreekt. Onze Heere Jesus had/als het ware/ lang stil geweest; en hier breekt hy in/zonder een voorreden/ ende vergoedet al zijn voorige afweezen en stilzwijgen door zijn zonderlinge vriendelijkheit wanneer hy zich openbaart aan zijn Bruyt/ welke vriendelijkheidt blijkt in de warmte en zoetigheidt van zijn veele en verscheydene uitdrukkingen. Hy blijft spreekende tot het vierde vers van het zevende Kap. Na dat hy aan haar deur geklopt had. Kap. 5. vers 2. zo had hy/ als het ware/ verlangt om in te zijn; en nu hy in geraakt/ zo staat hy te meer op / en vervolgt ende breydt uit op verscheydene wijzen / den lof van zijn Bruydt. Dezelve wordt 1. in 't algemeen voorgestelt in dry gelijkenissen vers 4. 2. in een instantie verhoogt vers 5. 3. Hy gaat af tot byzonderheden vers 5.6.7. 4. Hy beschouwt haar in verscheydene opmerkingen / dewelke bewijs geven / van dat se liefselijk en schoon is vers 8. 9. 5. Dit wordt bevestigt door twe instantien en bewijzen. 1. Wat estime de dochters van haar

had-

hadden/ en haar prijs wordt aangemerkt vers 9-10. 2. Een instantie wordt 'er gegeven in den invloedt/ die haar beminlijkheidt op hem hadde vers 11. 12. 13. En 6. Hy gaat voort op een verscheydene order/ dan hy had Kap. 4. om de byzonderheden van haar beminlijkheden voor te stellen Kap. 7.

In 't algemeen wordt zy voorgestelt door drie gelijkenissen 1. Zy is schoone, gelijk Thirsa: Dit was een Stadt van de stamme Manassé; 't woordt in de grondt-taal komt van een wortel/ die aangenaam betekent/ waar door 't schijnt / dat deze Stadt uitneemend plaizierig is geweest: het was de zit-plaats van een van de Koningen van Kanaan / Ios. 12. vers 24. en van de Koningen Israels na dat de tien stammen van den huyse Davids waren afgescheurt / tot dat Zimri die verbrandde; waar na Omri Samaria bouwde / gelijk in 't breede te zien is 1 Kon. 16. Aldus wordt de geestelijke schoonheidt van de heyligheidt in de geloovigen Psal. 110. vers 3. voorgestelt/ als in zich hebbende zo veel beminlijkheidt / datse die kan aanprijzen/ en begeerlijk en aangenaam maaken aan andere. 2. Zy is lieffelijk als Jeruzalem. Dit was de hooft-stadt van Juda / schoon van gelegentheidt, en de vreugde der ganscher aarde, Psal. 48. v. 3. maar allerschoonst wegens de instellingen en dienst Godts / die daar waren / daarom worden heerlijke dingen daar van gesprooken / meer dan iets / dat te zien was door vleeschlijke oogen / en uit dien hoofde was zy te beminnen boven alle wooningen Iacobs, Psal. 87. vers 2. 3. Ordinaaris wordt zy genoomen voor een voorbeeldt van de Kerk / die daar door wordt voorgestelt/ gelijk Psal. 122. Het schijnt dat de Heere hier ziet op de geestelijke schoonheidt der geloovigen / met opzicht op die lieflijkheidt/ en ordentlijkheidt/ die onder haar te zien is / en door haar gehouden wordt in de oeffening van zijn ingestelde Gods-diensten; En
ook

ook in opzicht van zijn estime is ieder geloovige voor hem een Jeruzalem, alwaar hy woont / alwaar hy gedient wordt/ en aan wien hy de belofte van zijn tegenwoordigheidt gegeven heeft; geloovige zijn hem als Thirza, en Ierusalem, de schoonste steden van dat landt voor die tijdt. Of de eerste gelijkenis / genoomen van Thirsa, kan zien op de uitterlijke schoonheidt: Want Thirsa, was een schoone stadt; en de andere gelijkenis/ genomen van Ierusalem , kan zien op de Kerk-schoonheidt / voor zo veel de ingestelde Godsdiensten daar waren; En zo zal de zin zijn; mijn liefde / gy zijt my als de voortreflijkste zaak in de wereldt / ja als de voortreflijkste zaak in de zichtbaaare Kerk/ dewelke hem kostelijker is dan iets in de wereldt. 3. Zy is schricklijk, gelijk slach-ordens met banieren; een Armee is sterk en vreeslijk/ een gebanierde Armee is staatelijk en ordentelijk / onder 't commande/ en in vaardigheidt ten dienste; een Armee met banieren is een Armee in haar staatelijkste postuur. De Kerk is schriklijk gelijk zulken Armee of slag-ordens / of z. aangemerkt by een en te samen vergadert/ haar instellingen hebben kracht/ authoritept / en werkzaamheidt/ gelijk een Armee met banieren / zo worden de Kerks geestelijke wapenen gezeydt sterk en krachtig voor Godt, 2 *Cor.* 5. *vers* 4. 5. 6. Dit vergeleken zijnde met vers 8. en 10. kan zijn eygen plaats hebben; maar 't oogmerk hier/ en de volgende woorden / zien byzonderlijk op de staatelijkheidt / majestept en geestelijke kloekheidt / die in byzondere geloovige is / die in waarheidt genereuzer/ kloeker / en sterker zijn/ dan een Armee met banieren; wanneer haar geloof geoeffent en levendig gehouden wordt/ zo overmogen zy alwaar zy zich wenden; zy behaalen de overwinning over de wereldt, 1 Ioh. 5. vers 4. over de Duyvelen die vyanden zijn/ welke geen wereldts Leger kan bereyken / maar door de kracht des geloofs overmogen

zy zelfs tot uitbluſſching van de kracht des vyers, gelij 'er ſtaat Heb. 11. vers 3. 4. en door den geloove zijn zy ſterk geworden in den krijgh, maar voornaamlijk gelt dat in opzicht van Christus zelf; zy overmogen hem eeniger wijze/ door haar vorſtelijke gedraging/ gelijk Jacob dede/ *Gen.* 32. *vers* 28. Gy hebt u vorſtelijk gedragen met Godt en met de menſchen, ende hebt overmocht, ziet Hoſ. 12. vers 5. Hy droeg zich vorſtelijk tegen den Engel, en overmocht hem; en waarlijk geen Armee heeft zulken invloedt op hem/ als de geloovigen hebben; dewelke invloedt zodanig is/ dat hy niet kan/ als het ware/ voor haar beſtaan/ of haar iets weigeren/ waarom zy met traanen en ſmeekingen met hem worſtelen/ na zijnen wil.

Nu dat het in dezen opzichte voornaamlijk is/ dat de geloovige ſchriklijk genoemt wordt/ als een Armee of ſlach-ordens met banieren/ blijkt. 1. Uit het oogmerk/ 't welk is een byzondere geloovige te trooſten/ die met hem alreedts geworſtelt heeft onder verlaatingen. 2. De volgende woorden bevestigen het/ wendt uw oogen van my af, zegt hy/ want zy doen my geweldt aan. Wat ontzachlijkheidt of ſchriklijkheidt (mocht jemant zeggen) is 'er in een arm geloovige? Het wordt licht beantwoordt/ dat dit niet is een vreeſlijke of yſſelijke ſchriklijkheidt/ die hier beoogt wordt/ maar de krachtdaadigheit des geloofs/ en de krachtdaadige overwinning/ die de geloovige door het zelve over hem heeft/ door Christi eygen buygingen/ en zo is Christi Bruydt in zijn rekening/ in opzicht van het overmogen by hem/ machtiger dan veele heyrlegers in haar ſtaatelijkſte poſtuur; daarom zegt hy/ uwe oogen (dat is haar geloof) doen my geweldt aan, (dat is haar ſchriklijkheidt) wendtſe van my af; Ik kan (om zo te ſpreeken) die niet verdraagen.

En deze dry dingen te ſamen maaken den geloovigen (of lieber Christi liefde/ die deze uitdrukkingen ge-

gebruykt) wonderlijk. 1. De geloovige is wegens schoonheidt boven al de wereldt. 2. De zichtbaare Kerk/ en de geloovige in haar/ in opzicht van de ingestelde Godsdiensten en haar Kerkelijke staat/ is zeer lieffelijk en beminlijk/ en nochtans is des geloovigens inwendige schoonheidt ook boven die/ des Konings Dogter is geheel heerlijk inwendig. 3. Gelovigen zijn/ in opzicht van de kracht van haar geloof/ schrikkelijker dan slach-ordens/ of dan alle krijgs-macht over de menschen; gy zijt zo voor my/ zegt hy/ en gy hebt zulken invloedt op my/ en meugt verwachten/ dat gy by my zult overwinnen/ en eeniger wijze overwinnen. En zo is Christus nu zo verre van met haar te twisten/ wegens haar verledene gedraaging/ dat hy haar krachtdaadelijk troost/ en prijst.

Hier uit merkt aan. 1. Onze Heere Jesus is een zeer vriendelijke verwelkomer van een zondaar/ en de zoetste voorby-gaander van overtredingen/ die 'er weezen kan; Daar is hier geen verwijten van iets/ maar elk woordt spreekt/ hoewel hy haar aanneemt. 2. De openbaaringen van onze Heere Jesus zijn tijdig/ en wijs: tijdig/ dat hy nu komt/ wanneer de Bruydt geen middel onbeproeft heeft gelaaten/ en zy niet verder wist te gaan; wijs/ dat hy niet komt/ voor dat zy de bitterheidt van haaren weg heeft gevonden/ en zy gebracht was tot een levendiger oeffening van geloof/ boetvaardigheidt/ heyligheidt/ en nuttige onderbindingen daar in; waar van wy gesprooken hebben/ in 't geen voor-gaat. 3. De Heere is niet mishaagt met ootmoedig gelooven/ en met eygendom te neemen en te betuigen aan hem door de zijne/ zelfs als zijn handelingen in gevoelen duyster zijn; maar hy neemt het zeer wel/ ende heeft een zonderling welgevallen daar in/ en daarom komt hy hier in/ met deze bekentmaaking van zijn liefde; te kennen gevende zijn hertelijk aanneemen van haar. 4. Des Heeren

prijzen van zijn volk / en de bekentmakingen van zijn liefde aan haar / zijn zodanig / dat het gezien kan worden / dat hy dezelve na proportie schikt en conformeert na haar staat en beproeving / en als zy onder eenige lange en scherpe oeffening zijn geweest (gelijk de Bruydt was in 't voorige Kapittel) dan maakt hy / wanneer hy komt / zijn openbaaringen te zoeter en te voller / gelijk hier. 5. Geloovigen moeten noodzaaklijk / als de genade geoeffent wordt / schoone schepselen zijn / en veel van Christus geschat / dewelke haar dus prijst. 6. Genade en heyligheidt in den wandel van een geloovige is veel schoonder en aangenaamer aan Christus / dan de uitwendige ingestelde Godsdiensten (hoewel voortreflijk in zich zelven) als zijnde daar van afschepdelijk: want Ieruzalem, 't welk in opzicht van de instellingen zeer schoon was / is maar een zinne-beeldt daar van. 7. Daar is een ontzachelijkheidt en schriklijkheidt in de geloovigen / zo wel als een beminlijkheidt / dewelke haar schriklijk maakt voor de onheylige / zelfs of zy willen of niet ; een godzalige gedraaging bindt haar in. 8. Beminlijkheidt / verschriklijkheidt en authoriteyt in de heyligheidt zijn t'samen verknogt ; als een particulier geloovige of Kerk levendig is in heyligheidt / dan hebbenze gewicht en ontzach ; en als die ontbreekt / worden zy verachtelijk. 9. De geloovige heeft groot gewicht of kracht by Christus ; Hy is het eenige heyrleger / dat by hem overmach / gelijk het geloof is het eenige wapen / ootmoedelijk geoeffent zijnde / waar door zy overwinnen ; Dit wordt voller uitgedrukt in het naast-volgende vers.

Vers 5.

Vers 5. Went uwe oogen van my af; want zy doen my gewelt aan.

HEt eerste deel van 't vijfde vers bevat de uitbreiding en verhooging van de Bruydts beminlijke verschriklijkheidt/ en de groote preuve en bewijs daar van wordt voor gehouden in een zeer wonderlijke uitdrukking/ went uw oogen van my af, en een alzo wonderlijke reden/ want zy doen my gewelt aan, ofte hebben my overwonnen/ zegt den liefsten. Waar in merkt aan. 1. Dat gene/ waar in deze haare macht/ en onwederstandelijke verschriklijkheidt bestondt; Dat is haar oogen, welke gestelt worden dat op hem zien/ zelfs terwijl zy niet en wist/ in haar gevoelen/ waar hy was. Door oogen vertoonden wy/ Kap. 4. vers 9. dat verstaan wierdt haar liefde tot hem/ en geloof in hem/ waar door zy steedts hem aankleefde onder de verlaating/ en in de tegenwoordige duistere staat/ waar in zy was/ zoekende hem uit te vinden. 2. Deze spreekwijze/ wendt uw oogen af, moet zo niet genoomen worden/ als of Christus niet goedt keurde haar zien op hem/ ofte haar geloof in hem; maar 't is/ om te toonen het uitnemende groote vermaak dat hy had daar in/ datse haar geloof en liefde op hem gevestigt had/ 't welk zodanig was/ dat haar lief hebbende en geloovende beschouwingen hem het herte naamen (gelijk 'er staat Kap. 4. vers 9.) en zijn hert konde het niet meer (als het ware) uitstaan tegen deze aanschouwingen/ dan een man het konde uitharden tegen een heel leger/ gelijk zulks blijkt door de volgende uitdrukking; Het is een uitdrukking/ gelijk die Gen. 32. vers 26. Ik bidt u, laat my gaan, en Exod. 32. vers 10. Nu laat my toe Moses; Waar uit dan blijkt dat 't geen hier geprezen wordt/ is/ des geloovigens sterkte des geloofs/ en aanhoudentheidt

van liefde / geoeffent in een ootmoedige afhanging van hem/ en kleven aan hem; want (zegt hy) zy doen my geweldt aan, ofte zy hebben my overwonnen. Dit toont dat het geen geweldige ofte onwillige overwinning over hem is; Maar (in opzicht van 't effect dat volgde op haar aanschouwingen) het vertoont de ingespannenheidt van zijn liefde; en de zekerheidt van 't overmogen des geloofs/ zo dat (om zo te spreeken met eerbiedigheidt en verwondering) hy daar door wordt gevangen genoomen/ verrukt ofte opgelicht/ en vast gehouden/ gelijk een die overwonnen is/ om dat hy zo wil zijn; ja na de gronden van zijn liefde en de getrouwigheidt van zijn beloften/ waar na hy wandelt/ zo kan hy niet anders/ dan zich aan de geloovige aanhouding van zijn volk overgeven/ gelijk een die overwonnen is. In summa/ 't is geleent van de allergepassioneertste liefde / die in de menschen pleegt te zijn / als zy met eenig lieffelijk voorwerp zo ingenoomen zijn/ dat een lonk ofte aanschouwing / daar van/ haar door 't herte gaat. Nu hoewel dit in alles (byzonder voor zo veel 't gebreken bevat) niet op Christus kan gepast worden; nochtans zijn de effecten op een heylige geestelijke wijze / tot troost der geloovige/ alzo zekerlijk en daadelijk / hoewel veel meer wonderlijk / in Christus. Deze uitdrukkingen zijn veel van de zelve natuur met die; waar van gesprooken is/ over Kap. 3. vers 4. en Kap. 4. vers 9. En daarom de leeringen aldaar zullen hier volgen.

Maar verder/ uit het oogmerk en de herhaaling zo merkt aan. 1. Dat de oogen der geloovige kunnen zien/ dat is/ haar liefde en geloof kan geoeffent worden op Christus / zelfs in haar duystere en verlaatene staten; en het is haar eygenschap altijdt op hem te zien / zelfs als haar oogen/ als het ware / blindt zijn door verlaating; Hy is steeds het voorwerp / waar op zy gezet zijn. 2. Dat wanneer deze genaden van geloof

loof en liefde op Christus geoeffent worden / zy noit
vruchteloos zijn / maar altijdt overmogen / en ver-
krijgen / hoewel 't niet altijdt gevoelig is voor den ge-
loovigen. 3. De liefde en 't geloof der geloovige
hebben by Christus gewicht / ende bewegen hem /
zelfs als hy hem zelven inhoudt; hy kan ook dan over-
wonnen worden; Want de uitdrukking in den text
ziet / op 't geen verleden was. 4. Het geloof werken-
de door de liefde is een zeer assurante en heylig vry-
postige zaak / het is stout in zijn onderneemingen; om
Christus na te gaan / vast te grijpen / en aan te han-
gen / tegen alle zwarigheden aan (gelijk in haar voori-
ge draaging kan gezien worden) en het is zeer voor-
spoedig in opzicht van den uitslach. 5. Hoe het ge-
loof gevestigder en stouter / met liefde / nedrigheidt en
blijtigheidt / zich op Christus vestigt / hoe het hem
aangenaamer is / en hoe het grooter lof krijgt / gelijk
bevestigt wordt door het elfde Kap. tot den Hebreën,
en door zijn lof van 't geloof van die vrouw / Math. 15.
vers 25. Vasthoudentheidt / en aanhouding in Chri-
stus door het geloof te houden / aan te hangen / en aan
te kleven / kan door Christus wel met verwondering
aangezien en geprezen worden / maar 't zal noit be-
straft noch verworpen worden. Zy misvatten Chri-
stus grootelijks / die denken dat worstelen door geloo-
ve hem mishagen zal ; Want zelfs al schijnt hy zich
in te houden / 't is maar om gelegentheidt te geven
en te verwekken tot meer van de oeffening van deze
genaden / in de welke hy zo veel vermaaks neemt.

Vers 5. . . . : . Uw hayr is als een kudde geyten, die
het gras van Gilead af scheeren.

Vers 6. Uwe tanden zijn als een kudde schaapen, die
uit de wasch-stede opkomen; die al t' samen twe-

lingen voortbrengen, en onder de zelve en is geene jongeloos.

Vers 7. Uwe wangen zijn als een ſtuk van een granaat-appel, tuſſen uwe vlechten.

DE volgende byzonderheden van haaren lof in 't eynd van 't 5. en uit 't 6. en 7. vers worden in de zelve woorden voorgeſtelt/ Kap. 4. vers 1. 2. 3. En daarom behoeven wy niet meer tot der zelver verklaaringe te zeggen; alleen dienden wy te letten op de reden van 't verhaalen der zelve in de zelvige woorden / 't welk hier het oogmerk is ; en de Reden is ; Hoewel hy haar te vooren in deze uitdrukkingen geprezen hadt / nochtans merkende haar vuyle val / Kap. 5. vers 2. 3. en zijn ontrekking daar op volgende / zo mocht zy denken / dat hy andere gedachten van haar nu had; en dat deze privilegien en beloften / die zy met fondament te vooren zich mocht aanmatigen/ nu haar niet meer toe en quamen / en daarom konde zy nu niet trooſtelijk voortbrengen haar deel aan de zelve / gelijk te vooren ; Om deze miſvatting of twijffeling te weeren / wil hy haar niet alleen prijzen / maar ook zulks om de zelve woorden/ om te toonen / dat zy aan hem de zelvige was / en dat zijn achting ontrent haar niet verminderd was ; Daarom wil hy haar naam niet veranderen / noch haar lof/ maar wil die weder herhaalen / tot haar verſterking/daar door te kennen gevende zijn liefde en ook tot haar onderrichtinge / leerende de Bruydt haar pligt door deze bezonderheden van haaren lof/ en toonende haar / wat zy diende te zijn. En deze lof had zo wel niet gekomen na haar ſtaat / noch had zo wel uitgedrukt zijn onveranderlijke liefde / indien zy in andere woorden ware gegeven. Hier uit merken wy aan. 1. Gelijk geloovige gereedt zijn om

te

te struykelen en te feylen in haar pligt / zo zijnze gereedt / om achterdocht te hebben / dat Christus ontrent haar verandert wordt van wegen haar struykelingen; zy zijn zeer geneigt / om wegens haar onvastigheidt en veranderingen / hem ook als veranderlijk te bevatten / en troost te weigeren uit alle de verledene blijken en bekentmaakingen van zijn liefde / en uit alle de woorden / die haar getroost hebben / tot dat zy herstelt en weder te recht gebracht zijn. 2. Onze Bruydegom is zeer volstandig in zijn genegentheidt tot zijn Bruydt / blijvende steedts de zelve ; en gelijk hy is de gene die allermeest vergeeft aan de zijne de verongelijkingen uit genade / zo is hy de volkomenste vergeter van de zelve / als zy wederkeeren / en daarom blijft hy tot haar spreekende in de zelve woorden gelijk te vooren / zonder eenige verandering / als of 'er geen zulken ongelijk aan haar zyde was begaan. 3. Dat de geloovige na haare feylen de boetvaardigheidt en 't geloof vernieuwen / stelt haar in de zelve staat en vatbaarheidt ontrent Christus / om zijn liefde en haar gewoone privilegien en vertroostingen zich aan te matigen / waar in zy te vooren waren / even als of zulke feylen en misdraagingen noit geweest waren. 4. Onze Heere Jesus wil geern / dat zijn volk is bevestigt en versterkt in 't geloof van de volstandigheidt van zijn liefde / de onveranderlijkheidt van haar deel / en de privilegien daar op volgende : en nademaal hy dus de zijne bemint / zo verleent hy haar / dat te gelooven. 5. Het en is niet licht / Christi woorden op de herten der geloovigen / te vestigen en te prenten / en te maaken dat zy 'er mede aangedaan zijn ; Daarom moeten menigmaal de beloften en pligten verhaalt worden / en 't geen eens gesprooken was / moet wederom verhaalt worden t'haaren goede; inzonderheidt moet na een struykeling en vlaag van zorgeloosheidt 't zelve woordt weder levendig en

versch gemaakt worden voor haar smaak / het welk de Heere hier doet. 6. Het en zy Christus spreekt / en het woordt levendig maake / zo zal het zoetste woort zelfs / 't geen misschien eens aan een geloovige was levendig gemaakt / niet smaaken / maar zal zijn geur en luyster missen / indien hy het niet en verhaalt.

Vers 8. Daar zijn sestig Koninginnen, ende tachtentich bywijven, ende maagden zonder getal.

Vers 9. Een eenige is mijne Duyve, mijne volmaakte, de eenige haares moeders; zy is de zuivere der gener, die haar gebaart heeft, als de dochters haar zien, zo zullen zy haar welgelukzalig roemen, de Koninginnen ende de bywijven, ende zullense prijzen.

DEzen vriendelijken Bruydegom gaat voort in den lof van zijn Bruydt v. 8. 9. en toont de rijke voortreflijkheidt die in haar is / door haar op verscheidene wijzen aan te merken / waar door zy is te stellen boven al wat zeer uitnemende is; En dan in de volgende versen bevestigt hy dit door een tweerley bewijs / en eindelijk vers 13. besluyt hy het Kapittel met een vriendelijke nodiging / waar door hy / als het ware / met een nieuw bewijs van zijn liefde / den lof aan haar gegeven / buiten twijffel stelt.

Tot verstant van het 8. en 9. vers moeten wy bevatten / dat door Dochters, Maagden, Koninginnen, bywijven, door deze Duyve, die een eenige is / en de Moeder die baart, niet moet verstaan worden jemant onderscheiden van de Kerk ofte Bruydt / maar dezelve Bruydt / op verscheide wijzen aangemerkt / bevattende eerst de Kerk als zichtbaar / die schoon is in

haar

haar instellingen / uitwendige belijdenis en order; want zy is de moeder / die de dochters baart (welke zijn de dochteren Ieruzalems) en die gezeidt wordt gezien te zijn; welke beide uitdrukkingen dit te kennen geven / en in dier voegen zijn moeder en dochters tot hier en toe verstaan in dit liedt / Kap. 3. vers 4. 5. Ten anderen, en byzonderlijk wordt hier verstaan de Kerk als onzichtbaar / en de waare geloovige / die leden van de onzichtbaare Kerk zijn; want het oogmerk is hier / haar genaden te prijzen; en indien wy den voorgaanden lof aanmerken / en de gegevene bewijzen / zo zal het blijken / dat zy byzonderlijk haar toebehooren / en door analogie op de zichtbaare Kerk passen / waar in zy is bevat.

Deze verscheidene aanmerking van de Kerk / als een en meer / is 1. niet qualijk overeenkomende met andere texten / waar in Christus haar pleegt te prijzen / gelijk wy zien Psal. 45. vers 10. 14. 15. alwaar is de Koninginne, genoemt de Konings Dochter, en de maagden ofte jonge-dochteren, haare mede-gezellinnen, die met haar zijn / nochtans door alles wordt de onzichtbaare Kerk verstaan / aangemerkt op een verzamelde wijze als een lichaam / ofte verdeelender wijze in haar verscheide ledemaaten. Noch 2. is het ongevoeglijk met den trant van dit liedt / noch het is niet ongerijmt / gelijk in de voorreden getoont is / en nu niet behoeft verhaalt te worden. En 3. het past wel op Christi oogmerk alhier (alwaar hy zoekt / om zo te spreeken / hoe ten vollen uit te drukken den lof van zijn Bruydt / als zonderling en uitstekende) aldus haar aan te merken; want hoe zy op meer wijzen wordt aangemerkt / hoe haar voortreflijkheidt meer blijkt / dewijle zy voortreflijk is / op wat wijze zy ook aangemerkt wordt. En indien zy / als zichtbaar / heerlijk is / en eenigsins een in hem / veel meer als onzichtbaar is zy zo / 't welk het oogmerk is / gelijk klaar is uit vers 9.

Door Koninginnen, Bywijven, en Maagden dan/ verstaan wy geloovige van verscheidene wasdom en trappen; ik zegge/ geloovige 1. om dat deze titelen best op haar passen/ na den trant van dit liedt/ en van Psal. 45. 2. Om dat zy worden gestelt te zijn van eene moeder 3. zy prijzen de Bruydt/ 't welk een bewijs is van oprechtigheidt ende eerlijkheidt des herten/ en een grooter bewijs van haar voortreflijkheidt/ datse geprezen en geroemt wordt van zulke/ die onderscheydende kennis hadden: ik zegge/ wy moeten hier geloovige verstaan van verscheyde wasdom en trappen; zo dat zommige geloovige zijn Koninginnen, dat is/ meer heerlijk/ en toegelaaten tot de hoogste privilegien; zommige zijn als bywyven (die wel geacht wierden wettige wyven/in opzicht van de houwlijksche gemeinschap/ maar verschilden hier in/ dat zy zulken regeering niet en hadden over het huysgezin/ en haar kinderen hadden geen recht om te erven/ daarom zijnze als halve wijven/ gelijk 't woordt in de grondt-taal kan mede brengen; Zommige zijn maagden, die noch zo verre niet toegelaaten zijn/ nochtans haar kuysch dragen/ en alzo verschillen van andere/ gelijk gezeydt is over Kap. 1. vers 3.

Ten anderen de lof is/ dat hoewel 'er veel Koninginnen/meer bywyven/en maagden zonder getal zijn/ (dat is hoewel 'er veele geloovige van verscheidene grootte en trappen zijn) daar nochtans maar eene Bruydt is/ 't welk is een zonderlinge voortreflijkheidt in haar/ en een ongehoorde zaak/ dat zo veele maar een eenige Bruydt uitmaaken/ diergelijk niet gevonden wordt in eenig houwelijk/'t welk oit in de wereldt was. Of wy mogen het zo vatten; de menschen tot haar voldoening zochten veel Koninginnen/ bywyven/ en maagden/ om dat 'er in geen van die te vinden was/ 't geen voldoen konde/ nochtans zegt hy/ mijne eenige Bruydt is voor my als veele in kracht/ als of de

de waardye van zo veel Koninginnen / bywyven en maagden/ was versamelt in een: En aldus / gelijk zy hem had voorgestelt als de voornaamste van alle mans / zo stelt hy haar voor als de voornaamste van alle Bruydts/ en als bevattende in haar alleen/ al wat begeerlijk was/ gelijk 't volgende deel van het 9. vers vertoont. Door 't getal 60. 80. en zonder getal oordeelen wy/ dat een onbepaalt getal is te verstaan / dat is/ zy zijn veele / alleen die van de laager rang zijn de meeste in getal/ dat is/ daar zijn meer bywijven / dan Koninginnen / verre gevordert in de Christelijkheidt; en wederom meer maagden / dan bywijven / om dat ervarene geloovige van een hooge trap zeer seltsaam zijn/ en die niet opgeroeit zijn/ om haar zinnen geoeffent te hebben / zijn allermeest in getale ; Met een woordt/ daar zijn meer zwakke dan sterke geloovige. 'T welk te kennen geeft. 1. Dat 'er trappen zijn onder waare geloovige ; alle hebben niet de zelve trap der genade/ hoewel alle de zelve soort van genade hebben/ en hoewel alle in het zelve verbondt zijn ; daarom zijn oude lieden/ ofte Vaders, jongelingen , en kinderkens ofte jonge kinderen , 1 Ioh. 2. vers 12. 13. 2. Onder de geloovige zijn veel meer zwakke dan sterke. 3. Hy acht haar alle als eerwaardig / en rekent ook de maagden als prijsselijk / hoewel zy niet en komen / om Koninginnen te zijn. Nochtans 4. waar de genade aller levendigst is / en 't geloof allersterkst/ daar verwaardigt hy de geloovige met een zeer byzondere en wyde lof. vers 9.

Het 9. vers maakt het oogmerk uit / met het voorige. Door Duyve en volmaakt, zeiden wy / wordt de Kerk verstaan/ inzonderheidt de onzichtbaare Kerk der geloovige / die alle de zelve natuur en eygenschap deelachtig zijn) en zo mede dezelve (privilegien hebben ; van de benaamingen is te vooren gesprooken. De lof is dryerley. Eerst. Zy is een eenige, 't welk

haar uitbeeldt niet alleen met een eenigheidt in haar genegentheden/ maar om zo te spreeken/ met een eenheidt in haar zelven. Zo is de zichtbaare algemeene Kerk eenen Hof/ vers 2. bevattende veele specery-beddekens; eene Kerk hier zijnde/samen gestelt door veele byzondere Kerken; En aldus is de eenheidt een groote lof van haar/ ofte een byzonder deel van haar voortreflijkheidt; Maar 2. de onzichtbaare Kerk is maar eene/ alle geloovige maaken een lichaam/ hoewel 'er veele zijn van verscheidene wasdom/ zo is 'er doch maar eene Bruydt; Dit is een zonderlinge zaak/ en dit helpt tot het oogmerk/ van de Bruydt te prijzen/ en het toont aan twe dingen. 1. Dat alle de voortreflijkheden der geloovige samen komen in eene/ en dat moet treflijk zijn/ ieder een van dezelve heeft deel aan een anders voortreflijkheidt/ uit kracht van de onderlinge vereeniging en gemeinschap/ die zy hebben met Christus/ het hooft en de Man/ en met malkanderen/ gelijk de schoonheidt des aangezichts het been verciert/ en de rechtigheidt van de beenen het aanzicht aanprijst/ om dat zy beyde een heerlijk lichaam voorhouden. 2. Het verklaart haar lof aldus; Daar zijn veele deftige Koninginnen/ veele bywijven en maagden zijn lieffelijk onder de menschen/ nochtans een kan niet alles zijn; maar zegt hy; Hoewel 'er veele van deze in de Kerk zijn/ nochtans is zy maar een, en hoewel zy maar een is/ zo is zy doch alles./ door samen-gadering alles op-sommerende.

Ten tweeden, zy is de eenige haares Moeders; Dit stelt haar voor byzonderlijk en met uitsluyting/ daar is geen andere dan zy. Door de moeder wordt hier verstaan de Algemeene Kerk/ waar in de kinderen worden ontfangen en voortgebracht; zy is de moeder van alle die gelooven; Gal. 4. vers 26. Ieruzalem dat boven is, dat is vry, welk is onzer aller moeder. Deze

Kerk

Kerk aangemerkt / als van den beginne van de we-
reldt tot het eynde/ is een eenige/ en zy is de moeder /
in opzicht van de Kerk aangemerkt / als zijnde in de-
ze ofte die plaats voor den tegenwoordigen tijdt / 't
welk verstaan wordt door ons alle , waar wy ook le-
ven / wy behooren tot die Moeder / Gal. 4. vers 26.
Daar is geen Kerk als die eene/en dieGode geboozen
worden/ worden van haar voortgebracht/ en behooren
van haar.

Ten darden , zy is de zuivere der gener die haar ge-
paart heeft ; Dit stelt haar voor oogen in vergelij-
king. 1. Zy is de uitgeleezene in opzicht van de we-
relt/ deze eene Kerk is voortreflijker/ dan de menigte
van alle de societeyten/ die 'er zijn. 2. zy is de uitge-
leezene in opzicht van alle zichtbaare belijders als zo-
danige; zy is boven de dochters; onder alle haar moe-
ders kinderen / ofte belijdende ledemaaten van de
Kerk/ steekt de geloovige ziele uit. 3. De Kerk als
te samen-gevoegt aangemerkt / overtreft de byzonde-
re geloovige / als hebbende alle haare voortreflijkhe-
den te samen gevoegt/ofte het oogmerk van deze twe
versen zijnde/de Bruydt te verhoogen als zonderling /
en uitmuntende boven alle andere liefsten / 't zy Ko-
ninginnen/bywijven/zodanige als met menschen ver-
eenigt worden/ 't zy maagden / zodanige als noch ge-
zocht worden/ zo mogen wy het dus bevatten ; mijn
lief wil hy zeggen / mijne Duyve is zonder weer-
gaa/ maar zy is de voornaamste / en gelijk zy hem
noemde voornaamste van alle liefstens/Kap. 5. vers 10.
zo prijst hy haar hier als de aller - beminlijkste van
alle Bruydts / die getrouwt ofte gebryt kunnen wor-
den ; Hoewel 'er veele van deze zijn/nochtans 1. mijn
duyve is maar een eenige 2. zy is de eenige haares
moeders , daar zijn 'er niet meer van dat huysgezin /
die van die moeder geboozen zijn / benevens haar /
daar ik mijn hert kan op zetten/ ofte daar ik mede kan
trou

trouwen/ en zo wordt al de wereldt benevens de geloovige laag gezet. 3. In vergelijking/ zy is de uitgeleezene der gener die haar gebracht heeft, dat is/ niet alleen door haar te vergelijken met de werelt/ maar door haar te vergelijken met alle enkel uitterlijke belijders/ zy is steedts de uitgeleezenste van alle.

Dat dit is het oogmerk/ is klaar/ en het optellen van zo veel Koninginnen/ bywijven/ en maagden/ verlicht dit/ 't zy door te toonen haar zonderlijkheidt en volmaaktheidt/ als hebbende alles in haar alleen/ 't geen in veele te hebben is/ 't zy door haar boven alle te verhoogen/ hoewel zy veele zijn; En zo is hy/ in zijn lof van haar/ haar even gelijk in de lof die zy hem gaf; dewelke was en in vergelijking/ dat hy de banierre droeg boven tien duyzenden/ en ook absoluit en alle bevattende/ dat hy was geheel en al begeerlijk/ dat hem niets ontbrak/ maar dat al wat begeerlijk was/ in hem was bevat; zo prijst hy haar nu/ en verhoogt haar boven alle andere/ als hebbende meer in haar alleen/ dan in alle andere te vinden was; om te toonen/ dat zijn liefde tot haar/ ende zijn estime van haar niets lager was/ dan de haare van hem/ en dat hy met haar alleen voldaan was/ zonder te zoeken/ dat hy Koninginnen ofte bywijven mocht vermenigvuldigen/ gelijk veele menschen van de wereldt deden.

Deze lof uit Christi mondt/ over een Bruydt zo ongehoorzaam zijnde geweest/ mocht vremt schijnen; Daarom om hen buiten questie te stellen/ zo brengt hy een tweerley bevestiging in/ die beyde zien op 't geen voor gaat/ om het te meer overtuigende te maaken. De eerste is/ in 't eynd van het negende vers/ en zy wordt genoomen van die achting/ die andere van haar hadden/ de dochters zagen haar, en zy zegenden haar, enz. Deze schoonheit (wil hy zeggen) is daadelijk en

n zonderling/ ja zodanig/ dat zy maakt / dat de aan-
schouwers/ ook de heerlijkste ende die best onderschei-
den kunnen (niet alleen de dochters / maar zelfs de
koninginnen en bywijven) zeer daar mede aange-
daan zijn ; De schoonheidt van mijn Bruydt is zo-
danig/ datse haar alle verrukt ; De Dochters, dat is/
beläjders/ zagen haar, zy zagen deze haare schoonheidt
(gelijk Kap. 3. vers 6.) en zy zegenden haar, dat is/ 1. zy
waren overtuigt van haar voortreflijkheidt/ en achte-
den haar gezegent ende gelukzalig/ gelijk Maria van
haar zelven zeyde Luc. 1. vers 48. En 2. zy wensch-
ten haar 't goede/ begeerende / dat Godt haar mochte
zegenen/ gelijk Psal. 129. vers 8. Wy zegenen u lieden
in de Naame des Heeren; Want deze twe zijn bevat in
het zegenen van den eenen ontrent den anderen ; Dan
volgt 'er/ De Koninginnen en bywijven, dat is/ die ge-
ne welke of in de wereldt ofte in de Kerk meest geacht
worden / zy preezen haar, waar door verstaan wordt
eenige uitterlijke uitdrukking van haar achting on-
trent haar / en haar pooging / om haar uitneement-
heidt en schoonheidt voor 't gezicht van andere af te
schilderen/ zo dat zy op haar verlieven mochten ; ge-
lijk dan het eerste zach op de hooge gedachten en in-
wendige estime/ die zy van haar hadden / zo ziet dit
op de uitterlijke uitdrukking van die estime/ waar
door zy haar wachteden haar voor de oogen van alle
andere te stellen; zo stonden zy toe / dat de Bruydt
uitnemende was/ en noemden haar / de schoonste on-
der de vrouwen, Kap. 5. vers 9. 't welk een blijk is
van haar beminlijkheidt / en van de beminlijkheidt
der genade in een geoeffent geloovige / en wat ook an-
dere van haar dachten / evenwel dat zulke haar pree-
zen/ dat toont/ dat 'er daadlijkheidt was in de gronde
desselfs. Dit wordt ook gesprooken tot haar lof / die
haar aldus roemden ; En 't geeft te verstaan. 1. Hoe
zy kennis neemt van de gedachten en woorden/ die de

menschen hebben van zijn Bruydt; Onze Heer weet/ wat de menschen zeggen of denken van zijn volk / en hy tekent dat aan. 2. Hoe vermaaklijk het voor hem is/ dat zy met estime van haar spreeken / inzonderheidt als zy geoeffent wordt / met eenige duystere ofte verdrukkende voorzienigheidt.

Vers 10. Wie is zy, die daar uit ziet, als de dageraat, schoone gelijk de maane, zuiver als de zonne, schriklijk als slach-ordens met banieren.

HEt tiende vers kan genoomen worden / als de uitdrukking van zijn eygen estime van haar / en zo begint het 't twede bewijs van haar voortreflijkheidt / dat zy niet alleen / maar ook hy haar hoog-acht. Ofte/ de woorden kunnen aangezien worden als 't vervolg van haaren lof/ en aldus geleezen worden/ zy preezen haar, zeggende (gelijk dikmaal dat woordt moet ingevoegt worden) wie is zy, enz. Indienze aldus genoomen worden / 't oogmerk is het zelve / zy geven te kennen haar achting van haar; en dat hy dit verhaalt / toont zijn goedt-keuring daar van; en wy zijn genegen / de woorden in deze zin te neemen/om dat het den draad van de reden beter vervolgt/en toont/hoe haar gedachten nopende de Bruyt/ over een quamen met 't geen zijn gedachten waren vers 4. 't welk is zijn oogmerk. Dit wordt byzonderlijk opgemerkt van hem / als een wel-gegronde lof/ door dien haare gedachten waren conform ende overeenkomende met de zijne. Het zal ook beter onderscheyden de twe bevestigingen / datmen de twede begint vers 11. dan datmen de woorden enkelijk neemt/ als de Bruydegoms woorden; waar in de zelve zaak in substantie verhaalt wordt / die gezegt was

vers 4.

vers 4. Hoe het ook zy / in deze woorden wordt haar beminlijkheidt voorgestelt 1. in de wijze van uitdrukking hier gebruykt / wie is zy gelijk 't geen staat Kap. 3. vers 6. 't welke gesprooken wert door de dochteren/ en zo schijnt dit ook veel eer door haar gesprooken te zijn/ als zijnde over haar verwondert; wat is zy? deze zy moet een byzonder persoon zijn / en zo bewijst het zijn oogmerk / voorgestelt vers 9. 2. De stoffe der woorden stelt voor haar beminlijkheidt in vier uitdrukkingen ofte gelijkenissen / strekkende tot eene zaak/ naamlijk/ om te toonen de helderheidt (om zo te spreeken) van de Bruydt / en haar verrukkende schoonheidt. De eerste gelijkenis is / datse daar uitziet, als de dageraat, De dageraat is helder / vergeleken met de nacht / en zy is verquikkende; zo is de Bruydt gelijk den dageraat / vergeleken met de wereldt/ die duysternis is/ en zy is beminlijk / verquikkende en vrolijk om aan te zien/ boven alle andere / zo wordt den dageraat menigmaal gestelt tegen verdrukking en droef-geestigheidt/ Iesa. 58. vers 8. want dan zien de vogelen en velden vrolijk / die te vooren duyster en naar zagen. Ten tweden, zy is schoon als de maan, de maan is het minste van de twe groote lichten/ en werdt gemaakt / om de nacht te beheerschen/ en is een heerlijk schepsel / schijnende boven alle starren; zo is de Bruydt / gelijk de maan in een duystere nacht / zeer zichtbaar en schoon/ en te gelijk nuttig/ voor de gene die haar kennen. Ten darden, zy is zuiver als de zon: Dit spreekt noch meer van haaren glans / van haar uitnemend-aantrekkende schoonheidt en nuttigheidt / tot bestiering en troost van de dochteren/ die haar beschouwen ; nademaal de zon is het helderste / klaarste en heerlijkste schepsel van de wereldt/ en het grootste licht / 't welk zonderling nuttig is voor de wereldt. Ten vierden, zy is verschriklijk als slach-ordens met banieren , waar van gesproo-

ken is vers 4. en 't woordt hier verhaalt/ om te toonen/ dat het geen gemeene/ verwyfde schoonheidt is/maar een staatelijke majesteyt/ waar mede zy verzien is/ dewelke een ontzachlijkheidt in zich heeft ontrent de menschen/ en een overmogende krachtdaadigheidt ontrent God/ in summa; Het beschrijft de geestelijke schoonheidt van de Bruydt in dese eygenschappen. 1. Datse is helder en schijnende/ daar is geen waare heerlijkheidt dan deze/ dewelke is gelijk het licht/ alle andere schoonheidt is maar duyster; De genade doet eenen schijnen/ gelijk een licht in een duistere plaats. Philipp. 2. vers 15. 2. Het is een groejende schoonheidt; ieder trap van deze gelijkenissen klimt hooger en hooger/ tot datmen rustet in de zon; Het padt der rechtvaardigen is gelijk een schijnende licht, voortgaande en lichtende tot den vollen dagh toe/ Spreuk. 4. vers 18. 3. Het is een veel bevattende schoonheidt/ daarom wordtse vergeleken by lichten van alle sooten. Daar iets in de genade/ 't welk gelijkt ieder ding 't welk beminlijk is; dewijle Godts beeldt daar in is op een uitmuntende wijze. 4. Die schoonheidt is statelijk en ontzacchelijk/ dewijl zy de aanschouwers overtuigt ende gevangen neemt. 5. Het is een schoonheidt/ die vergezellet is met een krijgs en vechtende gestalte/ en daarom wordtse vergeleken by slach-ordens. De hoogste lof van de geloovige geeft te kennen/ datse zijn in een vechtende postuur; en hoe zy stijver haar gevecht staande houden/ en haar postuur houden/ hoe zy schooner zullen zijn. 6. Een geloovige die by Christus overmach (gelijk zy dede vers 4. 5.) zal ook ontzacchelijk zijn voor andere/ gelijk zy hier is/ en zal haar overmogen/ gelijk de Heere zeyde tot Iakob, Gen. 32. vers 28. gy hebt u vorstelijk gedragen met Godt, en dan volgt 'er/ gy zult ook overmogen met de menschen.

Vers 11. Ik ben tot den noten-hof afgegaan, om de groene vruchten der valleye te zien, om te zien, of de wijnstok bloeyde, de granaat-boomen uitbotteden.

Vers 12. Eer ik het wiste, zettede my mijne ziele op de wagens van mijn vrywillig volk.

NU volgt in 't elfde ende twaalfde vers het twede bewijs van de daadlijkheidt van de schoonheide en staatelijkheidt van de Bruydt; het welk alles buiten dispuyt stelt; en dit bewijs neemt hy van zijn eygen bevinding / ziende op 't geen gesprooken is vers 4. 5. en het kan aldus samen-gebracht worden; Dat moet een staatelijke schoonheidt zijn/ dewelke my verrukt (dat is wel te verstaan) maar de haare is zodanig; Dit wordt uit de bevinding beweezen/ ik ben, zegt hy / tot den noten-hof afgegaan. (hebbende zich onttrokken van die zichtbaare gemeinschap / die met de Bruydt was onderhouden / gelijk een mensch uit zijn kamer gaat na zijnen hof) en ik zach na de gelegentheidt van mijn planten / even als de Bruydt de dochters van Jeruzalem had onderricht vers 2. maar (zegt hy) Eer ik het wiste, zy wierp een oog na my / 't welk my zo schielijk en krachtdaadelijk verrukte / dat ik niet konde nalaaten weder te keeren / en dat zo ras / of ik op de snelste wagens was geklommen; en daarom kan dit niet anders dan een staatelijke beminlijkheidt zijn; 't welk overeenkomt met / en ziet op 't geen gezegt is vers 5. gy doet my geweldt aan: en zo mogen wy zien op de woorden / als of hy daar in / tot haar troost / rekenschap aan haar gaf van zijn afweezen / en wat hy was doende; en hy toont haar / dat zelfs als hy afweezig was / haar roepen ('t welk zy Kap. 5. vers 6. dacht dat niet gehoort wierdt) en haar

zien na hem / niet vergeeten noch versmaadt was / zelfs alszy / na haar gevoelen hem niet en zach; nochtans ook d an (zegt hy) ging het my in mijn hert / en mijn genegentheden wierden verwarmt / zo dat ik niet en konde anders / als aangedaan zijn / en wederkeeren / gelijk gy nu ziet.

Het elfde vers toont waar hy was / en wat hy was doende / als hy afweezig was; Het twaalfde vers hoe hy weder keerde. De plaats / waar hy na toe ging / na den noten hof, welk is het zelve / dat genoemt was den Hof / en specery-beddekens vers 2. zijn afgaan is zijn ontrekking van haar gevoelen; en gelijk in die zelve plaats / zo is ook hier zijn oogmerk voorgestelt in twe uitdrukkingen (dewelke verklaaren hoe hy weydt in zijn hoven) Eerst, Het is om te zien de vruchten der valleye; de Kerk / genaamt te vooren den hof / wort hier genoemt de valley, om datse geplant is / als het ware / in een goede lange grondt / alwaar de vruchten plegen best te dyê. Zijn gaan om dezelve te zien, stelt voor zijn nauwkeurig opmerken in't gemeen hoe't met dezelve is / en zijn vermaak neemen (als 't ware / in zig te verquikken) door de zelve te beschouwen / gelijk de menschen doen / die haar hoven bezoeken /. Ten anderen, en byzonderder / het is om te zien, of de wijnstok bloeyde, en de granaat-boomen uitbotteden. Door den wijnstok en granaat-boom worden byzondere geloovige verstaan / de welke als verscheydene boomen in dezen Hof zijn / gelijk dat vertoont is over Kap. 4. vers 13. Haar bloejen en uitbotten ziet op de beginsels der genade / zijnde noch niet wel tot rijpe vrucht gekomen / maar (als eerst uitbottende Kap. 2. vers 15.) uitnemende teer; en deze worden onderscheydentlijk verhaalt / behalven 't voorige algemeen / van het zien van de vruchten; Om te toonen. 1. Zijn byzonder kennis neemen van ieder byzonder geloovige / gelijk een mensch die van boom tot boom gaat in zijn Hof. 2. zijn by-

byzonder opmerken op de beginners/en op de beginse-len van zijn werk in haar/ als zijnde byzonder vermaakt met de eerste uitbottingen der genade/ en zorgvuldig/dat haar niets en quetse. Dit is zijn weyden in zijn hoven/en zijn verzamelen van lelien/vermaakt te worden met vrugtbaarheit in zijn volk/zelfs met haar zwakke en tedere beginsels/ en zorgvuldiglijk bekommert te zijn over haar goedt/gelijk menschen plegen te zijn ontrent den groey van haar vrucht-boomen.

Merkt aan. 1. Alwaar onze Heere Jesus een Hof heeft/ die hy geplant heeft/ en waar ontrent hy moeite neemt / daar wacht hy vruchten; zijn Hof diende noit vruchten te ontbreeken. 2. Daar zijn verscheidene wasdommen/ trappen ofte maaten van genade onder zijn volk; want sommige van zijn boomen hebben vruchten / en sommige hebben maar bloessem. 3. Onze Heere Jesus neemt byzondere kennis van zijn volks vruchtbaarheidt / en dat zo byzonderlijk van ieder een van de zelve / als of hy ging van d'een tot d'ander (gelijk den hovenier van d'eene boom tot d'andere gaat) om het te ontdekken. 4. Onze Heere Jesus heeft zonderling vermaak in het lieffelijk bloejen van de beginners / en hy neemt byzondere kennis van de jonge en tedere uitbottingen van haar genade; en hy zal zo verre daar van daan zijn / dat hy dezelve zou verpletteren / om dat zy geen rijpe vruchten zijn / dat hy zeer teerlijk daar voor zorgen zal. 5. Onze Heere Jesus neemt nauwkeurig acht/ hoe zijn Bruydt zich draagt/ en hy verwacht haar vruchtbaarheidt / als hy schijnt na haar gevoelen afweezig te zijn / en hy is'er als dan zonderling zeer mede vermaakt ; Want als hy is afgegaan na zijnen Hof/ zo is dit zijn bezigheidt / te zien de vruchten van de valleye , of enz. Als hy zich onttrekt / zo heeft hy een vriendelijk oogwit ; nochtans / wil hy zeggen/ hoewel dat wierde beoogt/ zo wierdt ik

bewogen (als het ware) om mijn voorneemen te veranderen/ en niet te blijven aldaar berusten.

En zo komen wy tot het twaalfde vers; waar in staat/ hoe schielijk hy met genegentheidt tot zijn Bruyt vervoert wordt; terwijlen hy haar genaden overziet/ in zijn afweezen van haar/ wordt hy zo met liefde tot haar opgenoomen/ dat hy niet langer van haar kan afblijven. Wy mogen in dit vers deze dry dingen aan-merken. Voor eerst; Een werking/ als het ware/ op hem gewrocht; Hy wordt gemaakt gelijk de wagens van Ammi-nadib (zo heeft de Engelsche overzetting) ofte hy wierdt gezet op de wagens van Ammi-nadib. Wagens wierden gebruykt/ om daar mede te reysen/ en dat tot te grooter haast; ofte zy wierden gebruykt in den oorlog/ om te dryven geweldiglijk (gelijk Iehu) en krachtelijk/ over de moejelijkheden en hinderingen heen/ die in de weg waren. Het woordt Ammi-nadib, kan in een woordt geleezen worden/ en het moet dan genoomen worden voor een eygen naam van een vorst/ en zo stelt 't voor/ uitnemende wagenen/ gelijk misschien toebehoozen eenige zulke dappere mannen van dien Naam/ ofte het kan geleezen worden in twe woorden/ Ammi nadib/ 't welk in de gront-taal betekent/ mijn willig volk/ zo betekent Ammi, mijn volk/ gelijk Hos. 1. vers 12. zegt tegen uwe broederen, Ammi, dat is/ mijn volk/ en Nadib is het zelve woordt/ 't welk overgezet wordt Psal. 110. vers 3. gewillig, uw volk zal gewillig zijn; het is een princelijke schoonheidt en willigheidt; Het woordt/ Kap. 7. vers 1, gy princen-dochter, is van 't zelve grondt-woordt; en wy neemen het hier liever alzo/ als passende beter op het oogmerk/ 't welk toont/ wat werking des Bruypts genegentheidt op hem had/ en 't woordt wordt elders dikwils zo overgezet; en het kan vertaalt worden/ de wagenen van mijn princelijk willig volk; zy krijgen deze naam/ wegens dat zy zich princelijk dragen in

met

met hem te worstelen onder zwarigheden. Wederom/ het woordt/ ik ben geworden, kan overgezet worden/ ik wierdt gezet (na de gemeender uitlegging van dat woordt) zo kan de werking tweesins genoomen worden/ tot een en 't zelve oogmerk. 1. Ik ben geworden gelijk de snelste wagenen om spoedig weder te keeren/ zo dat my niets konde wederhouden van tot mijn Bruydt weder te keeren/ ofte 2. indien wy de geveden/ 't geloof en de liefde van zijn volk mogen noemen haar wagenen/ hy wordt op de zelve gezet/ als vermaak neemende in te rijden en te triumpheeren in de zelve/ en in te rugge gebracht te worden door de zelve/ als of hy door wagenen van de zelve gezonden/ ware overwonnen geweest; en dit komt over een met 't geen gesprooken is vers 5. want terwijl hy haar rekent als een heyr-leger/ zo moeten deze noodtzaaklijk haar wapenen en wagenen zijn/ een verlangende willigheidt om by hem te zijn/ ende een ziel-krankheidt/ slaande haar oogen na hem toe/ en eeniger maate ook bezwijkende door begeerten na hem.

Ten anderen. Waar is de wijze/ hoe dit wierde te wege gebracht; Hy wordt schielijk/ als het ware/ verrast/ Eer ik het wiste, enz. als of hy gezeydt hadt/ ik wist het niet/ voor dat ik vervoert was door een onwederstandelijke kracht der liefde tot mijn Bruydt/ die in de oeffening des geloofs/ der bekeering/ en des gebedts/ na my zocht/ terwijlen ik my ontrokken had. De uitdrukking is ontleent van menschen (want eygentlijk past zy op hem niet) die door schielijke werkingen/ die buiten haar verwachting gebeuren/ gewoon zijn te vergrooten de wonderlijkheidt van de oorzaak/ uit de welke die voortkomen aldus; ik weet niet hoe het was/ eer ik het gewaar wierdt/ ofte terwijlen ik'er niet aan en dacht/ zo geweldig/ en als het ware/ ongevoelig overmocht het my: Christus drukt het aldus uit/ om te toonen de wonderlijkheidt van 't

geen op hem quam/ dat hy alzo weinig konde dat nalaaten te doen ofte zelve vermyden/ als of hy geen tijdt gehadt had/ om zich daar over te beraaden. Dit verhaal van Christus is niet / om die werking te beklagen / maar om te toonen / hoe natuurlijk het voort quam/ zo dat wanneer zy (om zo te spreecken) haare wagens tot hem zonden/ en een lonk na hem wierpen/ hy niet anders konde dan volgen / om dat hy wilde volgen; gelijk blijkt uit het darde, dat in 't vers is / en dat is / wat het was / dat zo lichtelijk by hem overmocht; de oorzaak is binnen hem zelfs/ dewelke hem zettede op deze wagenen van zijn willig volk / en dede hem overwonnen worden/ 't was naamlijk zijn ziele; mijn ziele maakte my, ofte zettede my, dat is/ mijn inwendige ziel/ mijn genegentheden / mijn ingewanden wierden zo ontsteeken (gelijk 'er staat Jerem. 31. v. 20.) en mijn ziel kleefde zo aan mijn lief hebbende en verlangende Bruydt / ende wierd zo door haar oeffening opgewekt/ dat ik niet anders konde dan haastelijken spoedelijk opvolgen / om dat ik mijn eygen genegentheden niet konde wederstaan.

Hier uit merkt aan. 1. Gewilligheidt wordt van Jesus Christus veel geacht / als de ziel neygt / om voor hem te openen/ en na hem verlangt vers 5. ende hem niet en kan missen / daar en zal ende kan Christus niet lang van daan blijven (gelijk het was Kap. 5. vers 6.) 2. Hoewel Christi genegentheidt hem niet eygentlijk verrast/ en de werkingen desselfs hem niet onvoorziens ontvallen/ maar na veel beraadt; nochtans zijn genegentheidt en de werkingen desselfs zijn zeer wonderlijk en verbaast-makende in haar zelven/ en moesten ons als zodanig op een byzondere wijze aan doen. 3. De eerste oorsprong ende oorzaak van al 't goedt der geloovige / en 't geen haar geloof / gebedt/ liefde enz. by Christus wichtig maakt/ is in hem zelfs. Het is zijn eygen ziel / en goetwilligheidt / die hem

hem in allen dezen overwint ende overmach: Het is niet eenige waardigheidt ofte kracht in haar genaden/ in haar zelven aangemerkt/ die deze invloedt op hem heeft/ maar zijn innige liefde tot de geloovige zelfs/ die haar genaden zo wichtig by hem doet zijn; Alle die oit wel by hem geslagen hebben/ zijn door zijn liefde voorgekomen. 4. De geloovige heeft een merkelijke vriendt in Christi eygen boezem; zijn ziel is haar vriendelijk/ en is op een lieffelijke wijze met haar staat aangedaan/ zelfs al schijnt niets diergelijks in zijne handelingen ontrent haar/ en zo lang hy een mensch is/ en een ziel heeft/ zo ontbreekt haar geen vriendt. 5. Als gy dit aanmerkt/ als de oeffening van zijn ziel/ wanneer hy aan haar gevoelen onttrokken was/ en zy klagende was/ zo merkt aan; Dat Christi ingewanden en zielen noit meer aangedaan zijn ontrent zijn volk/ als wanneer hy allermeest schijnt op haar verstoort te zijn/ en als zy meest zijn aangedaan met het ongelijk/ hem aangedaan/ Ierem. 31. vers 19. 20. Richt. 10. vers 16. Daar kunnen veele onbegrijpelijke omkeeringen zijn in zijn ingewanden/ zelfs als hy schijnt tegen haar te spreeken na haar gevoelen/ dan denkt hy noch ernstelijk aan haar; en haar vriendt liefde komt in/ en staat aan haare kant/ en overmach zo veel/ dat hy door zijn ingewanden wordt wederhouden/ van de hittigheidt zijns toorns uit te voeren (Hos. 11. vers 8. vergeleken met vers 9. ende gedrongen/ zelfs als hy getergt is/ om een anderen koers te neemen/ om wonderlijke goedertierentheidt ontrent haar uit te drukken.

Vers 13.

Vers 13. Keert weder, Keert weder, ô Sulamith, keert weder, keert weder; dat wy u mogen aanzien; Wat ziet gy lieden de Sulamith aan? Zy is als een reye van twe heyren.

HEt 13. vers bevat het zelve oogmerk / en is een bevestiging van de uitlegging / die wy van het voorige vers gegeven hebben / en een nieuwe uitdrukking van zijn liefde; waar door hy / als een vriendelijk Man / hebbende vergeten de verledene feylen in zijn vrouw / haar nodigt / om tot haar voorige gemeinzaamheidt weder te keeren / met een beweegreden / te kennen gevende de liefde die hy tot haar had / en dat op zo goeden grondt (in zijn eygen genadige achting) dat hy het / op haar inwilligen om weder te keeren buiten dispuit zet / dat het zal waar bevonden worden / 't geen hy van haar aanzienlijke verschriklijkheidt gesprooken hadt.

Het vers bevat deze dry dingen. 1. een zeer beweeglijke nodiging 2. een zeer lieffelijke voorgestelde beweegreden / overredende / om die nodiging te omhelzen / 't welk zijn eynd is. 3. een tegenwerping geweert / waar door de beweegreden wordt bevestigt en opgeklaart. In de opwekking ofte nodiging merkt. 1. De persoon die genoodigt ofte geroepen wordt. 2. De pligt die vereyst wordt. 3. Desselfs herhaaling. Eerst. De persoon die geroepen wordt is een Sulamithe; Dit woordt komt / of van Salomon, gelijk de mans naam genoemt wordt over het wijf. Iesa. 4. vers 1. en 't komt van het zelve grondt-woordt / 't welk betekent vrede / waar van Salomon zijn naam had / en het is in 't vrouwelijk geslacht / om dat het gepast wordt op de Bruydt. Dit geeft te kennen. 1. De nauwe vereeniging tussen hem en haar / zo dat zy met hem

em dezelve naam draagt: ziet Ierem. 23. vers 6. vergeleken met Ierem. 33. vers 16. alwaar je diergelijke mede deeling van zijn Naam aan haar vindt. 2. Het vertoont / tot wat een privilegie zy was ingelaaten / door haar verbintenis aan hem / en vereeniging met hem / waar door zy zijne is geworden / en is toegelaaten / om deel te neemen met hem in al dat zijne is; want het is geen ledige benaaming / die zy krijgt / terwijl zy met zijn Naam genoemt wordt; Dewijle het is / om te betekenen / dat zy zijne was / en dat al wat hy had (waar van zy vatbaar was / en 't geen tot haaren goede mocht zijn) haare was. 3. Het toont zijn genegentheidt / dat hy haar nu zo noemt / wenschende haar een deel van zijn eygen vrede / en gevende haar recht daar aan. Ofte 2. dit woordt kan afkomen van Salem, 't welk eygentlijk genoomen is Ieruzalem, Psal. 76. vers 1. en Heb. 7. vers 1. Melchizedek was Koning van Salem, 't welk betekent vrede / en gelijk Sunamitische afkomt van Sunem, zo komt Sulamite van Salem, en zo nemende de afkomst van 't woort / dan komt het tot 't zelve met het voorige / dewijl het beide komt van de zelve wortel; en dit geeft te kennen zijn respect ontrent haar / als erkennende haar Nieuw-gebooorte en oorsprong van het Nieuwe Ieruzalem.

Ten tweden, De opwekking is / keert weder. Dit geeft te kennen. 1. Een distantie / 't zy in opzicht van zonde / Ierem. 3. vers 1. want zonde baart distantie tussen Christus en zijn volk / Iesa. 59. vers 2. 't zy in opzicht van gevoelige openbaaringe van zijn liefde: want alhoewel de tussenstant door de zonde toegebracht / eeniger maate wech-genoomen was / en zy tot haar voorige gehoorzaamheidt / en gewoone tederheidt wederkeerde / nochtans mist zy 't gevoelen van zijn liefde / en zy zoekt 'er na; keert weder, stelt dan hier iets van deze dingen voor uit. 2. Het bevat een

pligt haar opgelept / om deze diſtantie te verlaaten / en weder te keeren ; Dit geeft de uitdrukking zelfs te kennen. 3. Een vriendelijke aanbieding van verwelkoming / dewelk in zijn aanbiedingen en opwekkingen ingewikkelt, is / zo dikwils als hy roept; zo Ierem. 3. vers 14. Ierem. 4. vers 1. en zo is de zin / als of hy gezeydt hadt. Daar is een tuſſen-ſtandt tuſſen ons geweeſt / en gy hebt achterdenken over mijn liefde; maar keert weder / en komt hier / en noch uw voorige gebreeken / noch de tegenwoordige jaloersheden zullen niet gedacht worden. En dit toont / dat het zijn woorden zijn / en om dat het oogmerk vervolgt wordt / en ook om dat niemant de Bruydt eygentlijk en krachtdaadelijk kan roepen / om weder te keeren / dan hy; en ook zou de ſtem van een ander haar zo niet beveſtigen van zijn genegentheidt ; en zijn oogmerk is / haar in opzicht van dat te beveſtigen.

Ten darden, deze opwekking wordt tweemaal verdubbelt / keert weder, keert weder, en wederom / keert weder, keert weder. 1. Om te toonen / in wat gevaar zy was. 2. Dat het haar pligt was / het gevaar voor te komen. 3. Hoe noodzaaklijk het was / datſe ſpoedig de opwekking in praktijk ſtelde 4. hoe zwaar het was / haar te brengen over haar moedtbeneemingen. 5. Dat het zijn groote en ernſtige begeerte was / dat die alle weg-genoomen wierden / en dat de pligt betracht wierdt. Deze woorden toonen. 1. Dat 'er een diſtantie kan zijn tuſſen Chriſtus en zijn Bruydt; zelfs de cierlijke geloovige kan vallen in een diſtantie van zonde / van ongeſchiktheidt / van trooſteloosheit / en van moedeloosheidt en herteloosheidt / dewelke op het voorige volgt. 2. Daar is menigmaal een ongenegentheidt / om na huys te keeren als 'er een afdwaaling is geweeſt / de moedeloosheidt en ſchaamte kunnen zo verre de overhandt hebben / datze de bezwijkende geloovige (die hem geern hebben zouden)

af-

afschrikken / van zich zelven hertelijk toe te passen / 't geen hy haar verleent. 3. Zielen die wat verre van Christus zijn / hoedanig ook die tussen-sant / zy vienden daar onder niet neer te zitten / noch de zelve in te laaten / maar daar uit te worstelen / over alle de zwaarigheden heen / die in haar weg zijn. 4. Dit viende spoediglijk te geschieden / en zonder eenig uitstel / dispuyt ofte aerseling ; Daarom verdubbelt de Heere zijn roeping ; gewis daar zal geen voordeel zijn door uit te stellen / ofte dit groote werk af te leggen / van tot hem weder te keeren van onze afgelegentheit. 5. Het weder keeren van een geloovige na een afwijking / tot een vrymoedige wandel met Christus / en tot een vertroosting van zich zelven in hem / wordt van hem toegestaan / en is welbehaaglijk aan hem / zo wel als de eerste bekeering en het t' huys-komen van een zondaar. 6. Geloovige worden niet lichtelijk na haar vallen overredet van Christi vriendelijkheidt / in die maate / die hy tot haar heeft ; en zy worden niet lichtelijk gebracht tot die verzekertheidt / die zy te vooren daar van hadden. 7. Onze Heere Jesus staat zijn volk toe / datze ten vollen verzekert mogen zijn van zijn liefde / en van datse zullen van hem verwelkomt worden : Om welke redenen dit weder keeren / als een zeker blijk / en getuigenis van zijn vriendelijke en hertelijke verwelkoming / viermaal herhaalt wordt / om te toonen dat hy 'er om bidt / en op wacht / en niet kan lijden / dat het uitgestelde wordt.

Ten anderen, het voorgestelde eynde / 't welk hem zo ernstig maakt / is in deze woorden / Dat wy u mogen aanzien : het doet goedt / (om zo te spreeken) dat hy haar eens mach zien : Dit zijn zien is niet uit curieusheidt / maar tot vermaaklijk contentement voor zijn genegentheidt / gelijk iemant begeert te zien op 't geen hy lief heeft / zo zegt hy Kap. 2. vers 14.

spreekende tot zijn Bruydt/ laat my uw aanzicht zien; want uw gedaante is lieffelijk. Dit is om wech te nemen van de Bruydt alle jalouzye / en om te toonen / hoe hy met haar opgenoomen was / zo dat haar wederkeeren een zonderling plaizier voor hem zou zijn/ 't welk waarlijk wonderlijk is.

Merkt aan. 1. Onze Heere Jesus staat zijn Bruyt toe/ als zy tot hem wederkeert/ na haar afwijken van hem / datse vol vertrouwens is op hem / ende gemeinzaam met hem. 2. Hoe men meer zoekt en onderhoudt de nabyheidt by hem / hoe hy meer vergenoegen heeft. 3. Als de geloovige zich van Christus verbergen/ zelfs als het is door moedeloosheidt/ en op rechte grondt en reden / zo zy meinen/ nochtans vermindert het eenigsins Christi vermaaklijk wel gevallen/ en hy en heeft geen vergenoegen/ voor dat zy haar moedeloosheidt afschudden / en zich aan hem toonen met vertrouwen.

Wederom/ wy dienen op te merken / dat 'er niet en staat/ op dat ik u mach aanmerken / maar op dat wy enz. 'T welk is om te toonen / dat zy aan veele vermaaklijk is; haar schoonheidt kan van een ieder gezien worden/ die op haar wil zien: Dit woordt/ Wy, kan bevatten. 1. De gezegende dry-eenigheidt / de Vader/ Zoon / en Geest/ gelijk Kap. 1. vers 11. Wy zullen maaken , enz. Een weder-keerend zondaar zal welkom zijn aan alle de persoonen van de Godtheidt. 2. Wy, dat is / ik met de Engelen / die zich verblijden over de bekeering van een zondaar, Luc. 15. vers 10. En 3. Wy geeft te kennen/ ik en alle de dochteren die zich over u verwonderen. Dat eene geloovige wel vordert / ofte dat een zondaar wederkeert / kan 'er veele blijmoedig maaken/ en het moet van alle de belijders der religie voor een lieffelijke zaak gerekent worden.

Het darde, dat in dit vers is / komt in by wege van

vrage/

prage / of om te verhoogen de beminlijkheidt / die in Christi Bruydt is; wat is het / dat in haar te zien is / gelijk Luc. 7. vers 24. enz. wat zijt gy uitgegaan / om te zien? niet een gemeen gezicht: ofte het is / om een tegenwerping tegen te gaan / dewelke vremdelingen mochten hebben / wat vermaaklijks is in haar te zien / dewelke zo verachtelijk schijnt? of zy mach zelfs tegen-werpen / wat is 'er in my waardig gezien te worden? misschien als het wel gezien is / zal het min geacht worden. De Heere om zulke twijffelingen voor te komen / byzonder in haar / brengt de vraag in / op dat hy die zelfs beantwoorde; wat wilje (zegt hy) in de Sulamith aanzien? dat is / 't welk aangenaam en vermaaklijk mochte zijn / en hy antwoordt; zy is als een reye van twe heyren. 'T welk in 't generaal te kennen geeft. 1. Wy zullen veel majesteyt en aanzienlijkheidt in haar zien / ja zo veel als ik bevestigt heb / en haar te vergelijken by slach-ordens met banieren. 2. Twe heyren kunnen verhaalt worden / om te toonen / dat als zy recht en met een geloovig oog wordt aangezien / zo zal haar schoonheidt dubbelt schijnen / tegen watmen zeide die te zijn / en zo betekent twe heyren een uitnemend heyr / gelijk Gen. 32. vers 1. 2. Godts heyr-leger van Engelen krijgen de zelve naam in de grondt-taal / het is / Mahanaim, dezelve naam die Jakob gaf aan de plaats / waar die heyr-legers van Engelen hem ontmoeteden / en daar kan een allusie hier op zijn / op deze twe wijzen. 1. Vraagje wat in haar te zien is? 't is even of het ware Mahanaim, dat is / wegens voortreflijkheidt / is zy gelijk een Leger van Engelen / zodanig als aan Iakob verscheenen; zy is een Engelsch gezicht / meer dan een ordinaar heyr. Dit is een notabele lof / en dient wel tot zijn voorneemen / 't welk is / haar te bevestigen / en daarom op dat zijn arme Bruydt mocht aangemoedigt worden / om in te dringen en weder te keeren tot hem /

zo zegt hy haar / zy mach zo gemeinzaam met hem zijn als Engelen / die heylige en zonde-looze schepselen zijn / 't welk een wonderlijk privilegie is / doch zodanig / als aan zijn volk verleent wordt door hem / die niet de natuur der Engelen maar der menschen heeft aangenomen / op dat hy haar een plaats zou verwerven onder de Engelen / die 'er by staan, Zach. 3. vers 6. 7. 2. Het kan aldus een allusie zijn / wat is in haar te zien? wat het ook mocht weezen voor de wereldt / zegt hy / het is voor my uitnemende / en verquikkende / gelijk die heyrlegers van Engelen waren voor Jakob te Mahanaim, als hy van Laban was ontkomen / en Ezau zou ontmoeten; elk een van deze past wel op 't oogmerk / en 't geeft te verstaan / dat het zal zijn / en is een zoete en verquikkende bejegening / die 'er tussen Christus en een wederkeerend zondaar is / waar van een kleine vertooning is in die parabel / Luc. 15. vers 20. van de verloozen zoon; hoe daar de Vader zijn verloorne zoon hertelijk ontfangt / en zich en alle zijn dienaars met hem blijde maakt.

Merkt aan. 1. Onze Heere is zeer teder ontrent de twijffelingen en bekommertheden der geloovige / en daarom komt hy haar tegenwerpingen / die zy mochten maaken / voor / door die te beantwoorden / eer de tegenwerpingen recht wel geformeert en gevestigt zijn in haar herten. 2. Geloovige kunnen / en zullen ordinaris zich verwonderen / wat grondt daar in haar is van zulken vriendelijkheidt / als Christus haar toont / als hy haar en haar genaden zo hoog stelt / die zo gebreklijk en vol smetten zijn / en waarlijk het is zulks / dat die aller-gereedtst zijn / om zich meest over zijn liefde te verwonderen; en haar zelven minst te achten / die hy meest verheft / en van welke hy de grootste estime heeft. 3. Het is een wonderlijke verwelkoming / die Christus aan bekeerde zondaars geeft; Hy ontfangt haar als Engelen / en laat haar

n/ tot zulken vryheidt met hem / en heeft zulken esti-
me van haar / als of zy Engelen waren : want ont-
fangen te worden als een Engel betekent een eerlijk en
lieffelijk onthaal / Gal. 4. vers 14. 4. Het weder-
keeren der zondaars tot hem / en Christi lieffelijke
verwelkoming ontrent haar weder-keeren / maakt
een vrolijke en verquikkende ontmoeting tussen hem
en haar. En o wat een contentement en vreugde zal
er weezen / als zy alle te samen vergadert zijnde / hem
zullen ontmoeten ten laatsten dage!

Het zevende Kapittel.

Vers 1. 2. 3.

De BRUYDEGOM.

DIt Kapittel heeft twe deelen; in het eer-
ste / 't welk reykt tot het tiende vers gaat
Christus voort in den lof van zijn Bruyt
in het twede / tot het eynde van 't Kapit-
tel / drukt de Bruydt uit / haar
wel-gevallen in hem / en in zijn liefde / en haar
uit gebreyde begeerten na gemeinschap met hem / en
dat zy vruchtbaar mocht bevonden worden tot zijn
lof.

Dat het Christus is / de Bruydegom / dewelke in
het eynd van het voorige kapittel was spreekende / die
voort gaat in zijn spreeken in het eerste deel van dit Ka-
pittel / daar van is geen rechtvaardige gront / om het in
twijffel te trekken / dewijl 't oogmerk / de stijl / en de
uitdrukkingen zo gelijk zijn en overeenkomende met

't geen voor-ging; en 't geen gesprooken wordt in de eerste persoon / vers 8. kan op niemant anders gepast worden / en 't zoude niemant dan hem betaamen / aldus te spreeken, zijn liefde is uitgebreydt / en losgaande (als het ware) in haar uitdrukkingen; en deze zijne liefde is waarlijk een diepte / die niet lichtelijk bereykt wordt. In dezen lof telt hy eerst tien byzonderheden op (gelijk zy gedaan hadt als zy hem prees / Kap. 5.) Dan ten tweeden toont hy zijn berusten in haar / als zijnde verrukt met haar schoonheidt / vers 6. etc. wy hadden gelegentheidt / om iets in 't gemeen van zulke lofzeggingen te spreeken / Kap. 4 vers 1. 't welk nu herdacht maar niet herhaalt moet worden; wy oordeelen / dat dit te verstaan is op dezelve wijze als dat daar; en hoewel de zichtbaare Kerk in eenigen opzichte Christi Bruydt zy / en wy derhalven niet willen veroordeelen de toepassing van eenige deelen van deze lof op haar als zodanig aangemerkt; nochtans / aangezien 't oogmerk voornaamlijk is, de ware geloovigen als onderscheyden van andere / te troosten / en dewijl zy 't is / tot welke hy spreekt die hem verrukt had door haar oogen in 't voorige Kapittel ('t welk eygentlijk alleen op den waren geloovigen kan passen) en gemerkt ook / dat eenige deelen van den lof zien op de inklevende genade in zijn volk (en waarlijk die is het / welke de groote grondt is van de lof van de Bruydt) zo neygen wy steedts / om deze lofzeggingen op te vatten / als voorhoudende de continuatie van de uitdrukkingen van Christi liefde tot deze / die de zijne zijn door een zaligmakend geloof / en dat zo veel te meer / dewijl de woorden zo genoomen zijnde / zijn van zonderling en particulier gebruykt voor de geloovigen.

Daar zijn vier onderscheyden in deze lof / en die welke verhaalt is Kap. 4. en die waar van gesprooken is over Kap. 6. vers 6. 7. dewelke door vier vragen

gen te beantwoorden / zullen van ons klaar getoont worden.

1. Vraag. Waarom wordt deze lof nu aangevoegt/ na zo een breede lof in de woorden die even voorgaan? Antwoorde; de voorige lof toont aan Christi lof tot zijn Bruydt (om zo te spreeken) onmiddelijk na haar trouwen/ ofte even achter eenig accoort / na datse als verstooten was; maar deze wordt 'er by-gedaan / om te toonen/ welke Christi ordinare wijze van gedraaging is ontrent zijn volk / en welke (om zo te zeggen) zijn ordinare gedachten van haar zijn; Hy is niet alleen vriendelijk by vlaagen (gelijk menschen somtijdts plegen te zijn/ en niet daar in continueeren) of wanneer hy/ als het ware/ verrascht is door een schielijke drift van genegentheidt/ Kap. 6. vers 12. neen hy is gestadig vriendelijk; en daarom worden die uitdrukkingen nu vernieuwt / om te toonen/ dat zijn ordinare vriendelijke wegen van handelen ontrent haar zodanig zijn/ zelfs als 'er geen samenknooping is tussen zijn handelen/ en haar tegenwoordige staat/ noch iets in haar/ 't welk aangezien kan worden / als de onmiddelijke oorsprong van dien: Onze gezegende Heer is een zeer aangenaame / lief hebbende en vriendelijke spreeker tot/ en verkeerder met zijn Bruydt.

2. Vraag. Waarom wordt deze lof uitgebreydt boven de voorige/ hebbende meer byzonderheden in zich? Antw. Daar door toont de Heere 1. De souvereynheidt van zijn liefde/ in de bekentmakingen van de zelve minder of meerder te maaken / na dat hem gelieft. 2. De laatste lof is allervolst / in den rijkdom van zijn liefde uit te drukken/ om te toonen/ dat Christus noit zo vriendelijk tot jemant van de zijne spreekt of daar is noch meer achter in zijn hert/ dan zich noch uitgelaaten heeft/ en dat 'er meer is / 't welk zy van hem mogen wachten / dat zy mach ontmoet hebben/ hoewel dat al zeer veel mocht zijn. 3. Het is om het

haar te verscher te maaken/ wanneer daar door blijkt/ dat het is een nieuwe bekentmaaking van zijn uitendelijkheidt/ hoewel het voortkomt op de zelve gronden/ waar op de voorige bekentmakingen quamen; en dit kan ook een reden zijn van het darde onderscheydt/ en van de volgende vraag/ de welke is.

3. Vraag. Waarom worden dezelve deelen genoemt/ als oogen, hayr, etc. en nochtans verschilt de lof hier voor 't meeste deel/ van 't geen boven daar toe gezeydt was? Antw. 1. Dit is om te toonen/ de schoonheidt der genade/ de welke zodanig is / dat een lof die niet bereyken kan. 2. Om te toonen wat achting hy in zijn liefde van haar heeft/ de welke zo groot is / dat eene uitdrukking die niet ten vollen beantwoordt. 3. Om te toonen de verscheydene / en overvloedige wegen/ die de liefde heeft/ om troostelijk tot een geloovige te spreeken; daar is een vreemde welspreekentheidt/ en wel-spreekens-kunst in Christi liefde / wanneer hy 't goedt dunkt/ die uit te laaten.

4. Vraag. Waarom wordt de wijze / die hy te vooren volgde/ hier verandert? Hy begon te vooren van 't hooft/ en nu van de voeten? Antw. Dit is ook een stuk van zijn souvereynheidt / en het toont / hoe hy vermaak heeft / in de uitdrukkingen van zijn liefde ontrent zijn volk te veranderen / en op dat het gezien mocht worden / dat wat weg wy ook willen volgen / in op genade te zien in een geloovige / zy is steedts schoon in zich zelven en aangenaam aan hem.

Vers 1. Hoe schoon zijn uw gangen in de schoenen, gy Princen Dochter; de omdraajingen uwer heupen zijn als kostelijke ketens, zijnde het werk van de handen eenes konstenaars.

HEt eerste vers bevat twee deelen van des Bruydts lof. Het eerste deel dat gepreezen wordt is de voeten/ hoe schoon zijn uw voeten, etc. In desen merkt aan. 1. De benaaming die zy krijgt. 2. Het gepreezen deel. 3. de prijs zelf. 4. de wijze van die uit te drukken. Het eerste is de Titel/ O Princen-dochter; deze benaaming was haar te vooren niet gegeven; zy wordt nu voor-aangestelt aan deze lof in 't gemeen/ om al dat volgt/ in te brengen/ en om het te meer op haar genegentheidt te doen winnen. Het woordt in de eerste Taal/ is/ Nadib, 't welk een goedt-daadig Prins beteekent of een van een princelijke dispositie/ Iesa. 32. vers 5. die naam wordt aan de zichtbaare Kerk gegeven *Psal.* 45. *vers* 14. Des Konings Dochter is geheel verheerlijkt inwendig. Om de zin volkomener op te vatten/ zo merkt/ dat het hier deze dry dingen insluyt. 1. Een edelheidt en grootheidt in opzicht van geboorte/ dat de Bruydt is van edele afkomst; Waar uit wy kunnen leeren, dat gelovigen (wat zy ook zijn in opzigt van 't vleesch) zijn van een koninklijke afkomst/ en geslacht/ een Koninklijk priesterdom, 1 *Pet.* 2. *vers* 9. zoonen en dochteren van de Heere Godt de Almachtige, 2 *Cor.* 6. *vers* 18. 2. Het ziet op haar hoedanigheden/ als zijnde Princelijk in haar gedraaging/ overeenkomende met zulk een geboorte/ Pred. 10. vers 17. Hier uit merkt aan, de geloovige behoort te zijn van een princelijke dispositie en gedraaging; en als 't recht met hem gaat/ zo zal hy zo zijn: want hy is aangedaan met princelijke hoeda-

danigheden / met edele en voortreflijke grondt-beginselen / boven de genereuste / edelste / braafste en staatelijkste geschiktheden en gestaltens der menschen in de wereldt; een geloovige / wanneer hy recht gestelt / of in een goede staat is / is waarlijk een vorstelijk persoon. 3. Het ziet op haar bezette goedt en verwachting; Dat zy is verzorgt / opgewacht / en te handelen / ja te troetelen / niet als kinderen van geringe persoonen / maar van Vorsten / aan welke het haar Vaders welbehaagen is, een Koninkrijk te geven, en zulken Koninkrijk / 't welk is onbevlekkelijk, en onverwelkelijk, Luc. 22. vers 32. 1 Pet. 1. vers 4. Hier uit / Merkt aan, dat de geloovige Koninklijk gehandelt wordt van Jesus Christus / en dat hem een koninklijk vorstelijk deel bezet en vergunt wordt; de privilegie-brief van kinder-aanneming bevat zeer veel / even met hem alles te beërven; Niet min dan dit kan 'er verwacht worden / en is het eygen deel van de Dochter van de Koning der Koningen. Openb. 21. vers 7.

Ten anderen, Het geprezen deel is / de voeten, waar door verstaan wordt een geloovigens wandel / en omgang / voor zo veel de genade daar in schijnt / gelijk wy dikwils kunnen zien / Psal. 119, vers 59, 101. 105. zo van gelijken het bloedt-storten of andere besmettende zonden die vuyle voetstappen op jemants wandel na zich laaten / worden genoemt (na de Engelsche overzetting) de ongerechtigheden van de hielen, Psal. 49. vers 5. waar door de naaktheidt en aanstootelijkheidt van jemants wandel wordt voorgestelt; en in tegendeel / de voeten van de Bruydt dus geprezen / stellen voor haar goede wandel.

Ten darden, Haar voeten worden hier van geprezen / datse niet naakt zijn / maar schoon in de schoenen; Barvoets te zijn betekent in de Schrift dry dingen. 1. Een schandelijke staat / Iesa. 20. vers 4. 2. Een te-

tegenwoordige droeve staat/ 't gevoelen waar van de menschen achteloos maakt ontrent 't geen tot cieraat is; zo ging David onder zware verdrukkingen barvoets/ 2 Sam. 15. vers 30. 3. Een onbequaamheidt om te reyzen; daarom / wanneer 't volk most vaardig zijn tot haar reys / Exod. 12. vers 11. mosten haar voeten geschoept zijn/ zo dan/ schoenen aan te hebben/ geeft drie dingen te kennen. 1. De honorabele staat/ en waardigheidt/tot welke de geloovige verhoogt zijn; en meer byzonderlijck geeft het te verstaan een zonderlinge schoonheidt in haar wandel / waar door haar schande bedekt is. 2. Een opgroejen in haar geestelijke staat. 3. Een plompheidt en vaardigheidt van gehoorzaamheyd aan 't geen / waar toe zy geroepen zijn; alle welke dingen schoon zijn in haar zelven / en tot verciering van de geloovige. Met een woordt / wy neemen het / dat het een zodanige wandel voorhoudt/ die den Euangelio betaamt, Philip. 1. vers 27. 't welk is / de voeten geschoeyt te hebben met de bereydtheidt des Euangeliums des vredes, *Eph. 6. vers 15.* Om dat gelijk menschen door schoenen bequaam zijn; om zonder quetsinge te wandelen op een rouwe grond/ en zy in 't gezelschap van andere niet beschaamt zijn wegens haar naaktheid / zo ook een Euangelische wandel het gemoed gerust stelt / en 't zelve in vrede houd tegen zwarigheden / en de vrymoedigheid der geloovigen uitneemende sterkt in haaren omgang met andere/ en zy word uitneemende beminlijk/zo dat zy 'er niet na vraagen (als het ware) wie haar ziet / gelijk *Ezech. 16. vers 10.* Ik schoeyde u, &c. daar een onordentlijke wandel schandelijk is / even gelijk een die barvoets is.

Ten vierden, De wijze van de uitdrukking is / om de beminlijkheid van een wel-geschikte wandel te verhoogen; Hoe schoon zijn uwe gangen, of voeten in de schoenen! Het is niet te zeggen / hoe schoon een

jedere en wel-geschikte wandel is ; Het is my (wil
hy zeggen) uitnemende treffelijk en aangenaam/uwen
heyligen wandel te sien.

Merkt aan. Onze Heere Jesus neemt kennis van
ieder stap van een geloovigens wandel/ en hy kan zeg-
gen of haar voeten geschoept / of bloodt zijn / of haar
omgang zodanig is / datse 't Euangelium verciert of
beschaamt maakt. 2. De geloovige heeft / of ten
minsten moet hebben/ en zo hy zich zelven gelijkt / zal
hebben een wel geschikte wandel/ en zal in zijn dracht
staatelijck en princelijk zijn Een wandel/ die wel-ge-
schikt is / is een schoone en vermaaklijke zaak/de ge-
nade in de praktijk van een Christen geoeffent/ is voor
Christi oogen prijselijker/ dan grootheid/ rijkdom / of
wijsheidt/ ofte wat de wereld ook meest acht ; geen
van deze dingen heeft zulken lof van Christus / als de
geloovige/ die misschien niet veel is in de achting van
de wereld: practicale heyligheid is een voornaam deel
van geestelijke schoonheid / en is te waarderen boven
speculative kennis / en veele gaven. 4. Geloovige
dienen wandelende schepselen te zijn in de praktijk van
heylige pligten/ volgens de beveelen / die hy in zijn
woord gegeven heeft / en zy dienen in haaren weg
voortgang te maaken tot de volmaaktheidt ; want dat
is haar oogwit/ Philipp. 3. vers 13. Stil te zitten/ofte
verzuimig te zijn/ en een meer achterwaarts te gaan/
past een geloovige niet. 5. De wandel van alle an-
dere/ hoe zeer opgesmukt met veel burgerlijkheid / en
groote belijdenis/ en veele gaven/ is evenwel naakt en
afgrouwelijk voor Godt / en onderworpen aan quet-
singe/ aanstootingen/ en diergelijke ongemakken / ge-
lijk voeten die naakt zijn/ onderworpen zijn. 6. Een
wel-geschikte wandel is zeker en veylig / Die oprecht
wandelt , wandelt zeker , Spreuk. 10. vers 9. en gelijk
den Psalmist zegt/ zy hebben groote vrede , die uwe
wet beminnen, en zy hebben geenen aanstoot Psal. 119.
vers 165.

vers 165. Haar voeten zijn geschoept tegen een quade tijd/ en daar is niets vepliger dan dat / wanneer aanstooten overvloedig zijn.

Het tweede deel van de lof is tot het zelve oogmerk. De omdraajingen uwer heupen, enz. De vereeniging en de omkeerigen van de zelve/ gelijk het woord mede brengt/ zy zijn ook nuttig in de beweeging / en helpen de voeten beweegen / het zelve wordt beoogt 't welk Kap. 5. vers 15. genoemt wordt door zijn dyen ofte schenkeien ; alleen schijnt het te zien op de gronden van haar wandel ; gelijk de voeten zien meer onmiddelijk op haaren weg. Dese worden vergeleken by juwelen ofte kostelijke ketens, die kostelijk en lieffelijk zijn/ dienende zeer tot verciering ; en zy worden by geen gemeene juweelen vergeleken / maar by zulke / die 't werck zijn van de handen eenes konstenaars, dat is zulke / die ordentelijk en behendiglijk met kunst en wetenschap zijn ingezet / het werk niet van een nieuweling/ maar van een die ervaren is ; waar door niet alleen wordt te kennen gegeven/ dat de stoffe van haar praktijk is vast en solide / maar datse ook recht betracht is/ met een heylige kunst en behendigheidt / in opzicht van de gronden / uit welke haaren weg en pligten haaren oorsprong en opgang hebben / en in opzicht van de wijze/ op welke zy die verrichten. Het welk ons deze dingen toont. 1. Dat 'er veel dingen noodzaaklijk samen-komen in een wel-geschikte wandel ; daar moet kunst zijn/ om recht te doen / 't geen in zich zelven recht is / om het prijsselijk te maaken. Het is nodig / dat heylige pligten / en 't geen in substantie vereyst wordt/ gedaan worde op de rechte wijze / en na de kunst/ en dat het niet zo slechts daar heen gedaan worde / hoe het ook zy. 2. Geloovige zijn zonderling ervaren / in de zelve pligten van Godsdienst te doen / die andere menschen doen / zy doen de zelve op een andere wijze. 3. De verschepdene deelen

len van een heylige wandel/ worden eenige maate als verdorven/ als zy niet recht geschikt zijn / en elk niet in zijn eygen plaats gestelt wordt / gelijk ketenen onfatsoenelijk by een gevoegt door een/ die onervaaren is. 4. Daar wordt een heylige kunst vereyst in de gene / die prijsselijk willen wandelen ; en de menschen zijn van natuuren onverstandig in zulke betrachtingen / tot dat zy die geleert zijn 5. Datmen recht handelt in de wijze/ is niet min nodig / om 's menschen weg prijsselijk te maaken / als datmen recht handelt in de zaake zelfs ; daar legt alzo veel prijs in dat als in het andere ; als die twe samen-gaan in den wandel van een geloovige / zo is het uitnemende en schoon ; daar is geen juweel/ hoe kunstiglijk ingelegt / by een welgeschikte wandel te vergelijken. 6. De geloovige / die in de weg der Godzaligheidt plegen te wandelen / kunnen tot deze geestelijke gauwigheidt en kunstigheidt eeniger maate komen ; en daar is geen andere weg om die te verkrijgen / door ons daar aan te wennen ; als haar voeten eens geschoeyt zijn / zo volgt deze lof/ dat de omdraajingen van haare heupe zijn gelijk kostelijke ketenen.

Vers 2. Uwen Navel is als een ronde beker, dien geenen drank en ontbreekt ; uwen buyk is als een hoop tarwe, rontom bezet met lelyen.

IN 't twede vers gaat de Heere voort van de heupen, tot de Navel en buyk, welke deelen in haaren lof / Kap. 4. niet aangeroert waren. Dese deelen hebben in de lichaamen der menschen niet veel schoonheidt in zich / en daarom schijnt het / dat de zelve eer beoogt 't geen inwendig en nuttig is / in de geestelijke complexie en constitutie van geloovige / dan 't geen uitwendig en zichtbaar is in haaren wandel / dewijle

wijle dat niet min tot haar lof dient / als dit.

De Navel heeft veel invloedt op 't gedarmte / en als die gezondt is / zo vordert het zeer de gezontheidt van 't heele lichaam / zo staat 'er Spreuk. 3. vers 8. de vreeze des Heeren zal een medicijne, ofte gesontheidt voor uwe navel zijn, en een bevogtinge voor uwe beenderen. dat is / 't zal uitnemende nuttig en proffijtelijk zijn voor uw wel-wezen / gelijk 't nuttig is voor 't lichaam / die party te hebben in goeden staat; en in tegendeel een jammerlijke elendige staat (zodanig als onze staat van naturen is) wordt hier door beschreven / uwe navel was niet afgesneden, enz. Ezech. 16. vers 4. Het is ook bekent / dat de nabel in de natuur veel invloedt heeft op 't kindt in 's moeders lichaam / waar op hier byzonderlijk kan gezien worden / gelijk blijkt door de volgende lof / naamlijk / datse is als een ronde beker, dat is / wel geformeert en geproportioneert (in tegenstelling van een nabel niet afgesneden Ezech. 16. vers 4.) die genen dranck en ontbreekt. dat is / met vochtigheidt versien tot de gezontheidt des lichaams / ofte onderhouding en voeding van 't kindt in 's moeders lichaam.

Eer wy verder de woorden verklaaren / ofte iets uit de zelve aanmerken / zullen wy het vierde deel dat hier geprezen wordt / daar by voegen / en dat is den buyk, 't woordt verschilt in de grondt-taal van 't geen overgezet is / den buyk / zijnde van hem gesprooken Kap. 5. vers 14. en het wordt genoomen voor de inwendige partyen / Jerem. 51. vers 34. Spreuk. 18. vers 8. Het heeft een byzonderen invloedt op de gezontheidt des lichaams / en op het voort-brengen van kinderen. Hier wordt de zelve vergeleken by een hoop tarwe; by een hoop, om te toonen haar dikte / als zijnde zwanger / en steedts vruchtbaar en dat overvloedelijk; by een hoop van de graanen tarwe, om te toonen

nen/ dat de zelve niet dik was van windt / maar van goede tarwe / ja de beſte / waar door zy hem / haar zelve/ en andere voedt : en zo wordt zy / gelijk zy in de voorige gelijkenis vertoont wordt verzien te zijn met drank alhier voorgehouden / als verſien met broodt / waar door haar geeſtelijke levendigheidt / en gezont=heidt kan verſtaan worden : Wederom / dezen hoop tarwe wordt gezeydt/rontom bezet te zijn met lelyen, niet alleen om daar door uit te drukken deſſelfs ſchoon=heidt met haar nuttigheidt/maar ook deſſelfs vrucht=baarheit/dewijl zy heeft byzondere genaden als lelyen daar ontrent groejende / die door deze twee partyen / de navel en den buyk/ bevochtigt] en gevoet worden. Nu wy oordeelen dat allerwaarſchijnlijkſt(hoewel het zwaar is/ iets hier abſoluit vaſt te ſtellen) de genaden van de Geeſt hier kunnen verſtaan worden / die in haar heblijkheden ingeſtort zynde en uitgehaalt in haar werckingen / door de invloeden van de Geeſt / vergeleken worden by water en vochtigheid / en ge=zeyd worden in den buyk van de geloovige te zijn (Ioh. 7. vers 38. die in my gelooft, ſtroomen des leven-digen waters zullen uit zijnen bnyk vloeyen) om dat zy zulken invloedt hebben op den nieuwen menſch/ en om zo te ſpreeken / zijn de gezontheidt van de Navel deſſelfs. In ſomma / de zin der woorden komt hier op uit / o princen-dochter/ gy hebt een levendige gee=ſtelijke conſtitutie/ door de inwendige vloeden van den Geeſt / waar door uwen navel geformeert en cierlijk is (die van nature anders was) en daarom gy en zijt niet onvruchtbaar; maar vruchtbaar / en dat van de koſtelijkſte vruchten. Hier uit merkt aan. 1. Dat der geloovigen inwendige conſtitutie en geſtalte niet min ſchoon is/ als haar uitwendige omgang en wan=del/ deze Konings dochter is geheel heerlijk inwendig Pſal. 55. vers 14. 2. Gezontheid van binnen ofte hertgezontheid / is niet min nodig dan uitterlijke

vrucht=

vruchten/ tot volmaaking van de lof van een geloovige / dat de navel wel geformeert is/ alzo nodig en vereyst / als datmen de gangen ofte voeten schoon heeft in de schoenen. 3. Inwendige levendigheid/ ofte 't binnenste wel-verzien heeft de meeste invloedt op de levendigheid van een geloovige in alle uitterlijke pligten: Dit houd het al fris/ zijnde gelijk kostelijk nat/ 't welk Christi Bruydt vruchtbaar en zwanger maakt/ en dat niet van windt/ maar van tarwe.

Vers 3. Uwe twe borsten zijn als twe welpen, tweelingen van een rhee.

VAn de twe borsten (welke 't vijfde deel zijn/ dat hier gepreesen word) word gesprooken in dit darde vers: Kap. 4. vers 5. is 'er van gesprooken met de zelve lof; en wy oordeelen/ dat 't zelve dat daar is beoogt/ ook hier gemeint word/ naamlijk om te toonen/ dat gelijk zy gezond was in haar zelven/ en voorspoedig (gelijk 't geen 'er staat Job. 21. vers 24. zijn melkvaten waren vol melks) zy alzo bequaam was om mede te deylen/ en lieffelijk in mede te deylen de genaden die in haar waren/ gelijk voedsters haar melk aan haar kinderen. 'T welk te kennen geeft/ dat het oogmerk in 't korte is/ te toonen/ dat de geloovige niet alleen een schoone Bruyd is/ maar ook een vruchtbaare moeder/ om kinderen voort te brengen/ vers 2. en te voeden en op te brengen vers 3. welk byzondere in die tijden een groote lof was van een vrouw/ en een zaak/ die de mannen zeer in liefden tot haar verbont/ Psal. 128. v. 3. Gen. 29. v. 34. gelijk in tegendeel een smaad was voor haar zelfs/ en een last voor haar mans: Nu Christi Bruyd heeft borsten/ en is verzien/ gelijk 't betaamt een moeder

en een vrouw / contrary de gestalte van de kleyne suster / Kap. 8. vers 8. wiens jammerlijke staat hier door beschreven wordt / datse geen borsten hadt, en dit woord particulierlijk herhaalt / om te toonen dat de Heere byzonderlijk acht daar op neemt / en 't zelve veel acht.

Vers 4. Uwen hals is als een elpen-beenen tooren; uwe oogen zijn als de vyvers te Hesbon, by de poorte Bath-rabbin, uwe neuze is als de toorn van Libanon.

IN 't vierde vers worden noch dry andere deelen van de Bruydt (die het zesde / zevende en achtste uitmaaken) geprezen. Het zesde is den hals, daar van is gesprooken Kap. 4. vers 4. En den lof verschilt niet veel; Aldaar wierdt zy gezeydt gelijk te zijn den tooren Davids, hier is zy als een elpen-beenen tooren, dat is / en lieffelijk en kostelijk / zijnde van Olifants-tandt gemaakt / waar van een tooren gemaakt zijnde zeer kostelijk moet zijn; En hier door oordeelen wy / dat de groote beschermende kracht des geloofs wordt voorgestelt / dewelk steedts is een toorn / doch vergelijkelijk by veele toorens; zo voortreflijk en zeker is 't geloof: zy woonen veylig die geloovige zijn / om dat zy in Godt woonen / en in zijn zoon Jesus Christus / En zo mogen wy hier aanmerken. 1. Het geloof is een kostelijk scherm: want Christus is een kostelijke verberg-plaats / en 't geloof moet kostelijk zijn / om dat Christus kostelijk is. Hierom is 't niet alleen kostelijk als elpenbeen / maar veel kostelijker dan gout, 1 Pet. 1. vers 7. 2. 'T geloof is een zeker scherm / en 't is den tooren der geloovige / waar na toe hy zich begeeft / als hy iets te doen heeft. 3. Het is lieffelijk en vermaaklijk voor Christus / als de geloovige zich

door den geloove tot hem begeven; hy sal noit daarom moejelijk zijn op haar/ nademaal hy het zo prijst.
4. Daar is geen zo veylige tooren voor jemant in de wereldt/ als die de geloovige heeft; want hy en hy alleen heeft een elpen-beenen tooren/ die hy kan gebruyken; Christus is de eenige rotse en het zekere fondament/ en 't zijn alleen de geloovige die haar huys op hem bouwen. Het zevende deel dat ingebragt wordt/ is haar oogen, van dewelcke verscheyde reyzen gesprooken is; zy beduyden haar geestelijke onderscheyding en verstand van geestelijke dingen/ en 't geloovig behelsen van dezelve; in welken opzigte alle natuerlijke menschen blindt zijn/ van wegen haar onwetenheydt en ongeloof; zy alleen heeft oogen. Zy worden vergeleken by de vyvers te Hesbon, by de poorte Bath-rabbin; van dese Stadt Hesbon wordt gewach gemaakt/ Num. 21. vers 25, 26. Het was een Koninklijke Stadt/ alwaar Sihon den Koning der Amorriten woonde/ en 't schijnt dat daar een zekere plaats is geweest Beth-rabbin ('t huys van veele) van wegen de groote toe-vloejing die daar na toe was: En 't schijnt wel/ dat de vyvers/ die daar waren/ uitnemende en klaar waren/ en bequaam om een schaduw te geven/ aan die'er in zagen. Nu 't schijnt wel toe/ dat de oogen der geloovige by dese vyvers worden vergeleken/ van wegen de klaare/ onderscheydene/ en geloovige kennis/ die zy hebben van haar zelven/ van Christus/ en van andere geestelijke zaaken. En hier uit mogen wy aanmercken 1. Dat vaste en onderscheydene kennis in geestelijke zaaken zeer prijselijk is. 2. Dat een geloovige een andere soort van inzigt heeft in geestelijke dingen/ dan de verstandigste natuerlijke mensch; hy heeft oogen in opzicht van hem; de Natuerlijke mensch (die geen bevindende noch geloovende kennis van geestelijke zaaken

heeft) is maar blindt. 3. Hy is de scherpste van gezichte / die zich zelven onderscheydt / en zijn eygen staat recht kan opvatten; de wijsheydt des kloekzinnigen, is zijnen weg te verstaan, Spreuk. 14. vers 8. Zo worden de oogen ofte kennis van een geloovige by een vyver vergeleken / die een vertooninge geeft van 's menschen aangesicht aan hem.

Het achtste byzondere deel is / de neus (daar van is gewach gemaakt in haaren lof Kap. 4. Het moet hier niet genoomen worden voor 't heele aangezicht / maar voor een deel daar van / daarom wordt zy onderscheyden van de oogen / en wordt beschreven / als zijnde uitmuntende (gelijk een tooren) boven het overige van het aangezicht; en zo moet het toegepast worden op de neus eygentlijk / die als een hoogte opgaat in het aangezicht / gelijk een tooren / en 't is de zit-plaats van rieken / om te ontdekken / wat schadelijk ofte wel-rieckende is / ook blijkt daar in / den tooren ofte yver; daarom wordt de neus in de Hebreeuwsche Taal in 't O. Testament / meenigmaal daar voor gestelt / om dat het toont een dadelijke verbolgentheidt / als menschen toorn hem ten neuse uit-rookt / Psal. 18. vers 9. Zy wordt gezeydt. 1. te zijn gelijk den tooren van Libanon; geen byzonder verhaal wordt'er gemaakt van zulk een tooren / maar wel dat Salomon daar een staatelijk huys bouwde / 2 Chron. 8. vers 6. genaamt het huys des woudts Libanons, waar in hy veel rondassen en schilden stelde / 2 Chron. 9. vers 15, 16. En dewijl den Libanon aan de noort-zijde van Juda was / na by Syrien (alwaar de vyanden ras uit-braken tegen Salomon) zo is 't niet onwaarschijnlijk / dat of dit huys gebruykt is / als een Frontier-Tooren / ofte dat daar eenige andere tooren gebouwt was / om schade van die kant voor te komen / waar op dit slaat. 2. Dezen tooren wordt gezeydt te zien na Damascus. Damascus

was de Hoofst-Stadt van Syrien / zo staat'er Jesa. 7. vers 8. Het Hooft van Syrien is Damascus; die daar in woonden / waren ten dien tijde onder de boosaardigste vyanden / die Israel had; zo waren zy in Davids tijdt / 2 Sam. 8. vers 5. Hy versloeg'er tweeen-twintig duysent van; ook waren zy zo in Salomons tijdt / 1 Kon. 11. vers 23, 24. Rezon (dien Godt hem tot een vyandt verwekt had) heerschte in Damascus. En in 't algemeen bleven zy zo. Zy lagen noort-waart van Juda (daarom wordt het quaadt van 't Noorden genoemt / 't welk van Syrien quam; En Libanon was aan de Noorder-lant-paal van Israel / naast daar aan gelegen. En het schijnt dat Salomon dier oorzaaks halven / die plaats in een tooren veranderde / of een andere nieuw bouwde / om een wacht te zijn byzonderlijk tegen dien vyandt / die zijn voornaame vyandt was. Om het quaadt voor te komen / dat van die handt komen mocht; daarom wordt zy gezeydt te zien (ofte na het aangezicht van Damascus, als hebbende een byzonder opzicht op dien vyandt. Nu wy oordeelen / dat hier door verstaan wordt des Bruydts wacht-houding en yver / in haaren geestelijken strijdt tegen haar vyanden te vervolgen en staande te houden; gelijk mede haar gauwigheidt in te riecken en te ontdekken de roeringen en bewegingen van haar geestelijke vyanden / gelijk de neus lichtelijk riekt en ontdekt / 't geen vermaakelijk ofte schadelijk is voor die zin. Christi Bruydt heeft veel vyanden / en zommige zijn schriklijker dan de andere / daarom heeft zy haar wachten / en als het ware schilt-wagten op de posten / om te mercken op haare bewegingen / inzonderheidt heeft zy een oog op haar verouderste en boos-aardigste vyandt / de vyandt die naast haar deure is / die natuerlijck meest d'overhandt heeft / en haar groote zorg is / bewaart te worden van haar onge-

rechtigheidt / Psal. 18. vers 24. Dit oordeelen wy / accordeert wel met het oogmerk / en ook met de beschryving en vergelyking / die hier gebruykt wordt.

Merkt aan, 1. De schoonste Bruydt van onze Heere Jesus heeft tegen vyanden / en zulke vyanden te waaken / die sterk gevestigt ende gefortificeert zijn (gelijk de Syriers te Damascus waren.) 2. Daar zijn zommige quartieren ofte vyanden / van en door welke de geloovige dikwils meest lijden / en hoewel zy aan alle kanten vyanden hebben / zo is'er doch ordinaris d'een ofte d'ander byzondere vyandt / die schricklijker / boozer en overmogender is dan d'andere / van welke zy 't meeste gevaar loopt. 3. Geloovige dienen altijdt op haar wacht te zijn tegen die vyanden / en moeten noch vrede met haar maaken / noch achteloos zijn om daar tegen voorziening te doen. Hoewel de geloovige niet en diende zorgeloos noch onbekommert te zijn / tegen eenig quaadt / maar tegen ieder quaedt diende zorgvuldelijk gewaakt te worden; nochtans voor een quaadt dat dikwilder hem bespringt dan d'andere / en sterker is / door de samen-komste van tentatien van buyten / ofte van zijn eygen genegentheidt van binnen / aldaar moet de geloovige een byzondere wacht hebben. 5. Deze wacht-houding onpartijdiglijk uitgebreidet en volstandelijk gemaintineert / is een byzonder deel van geestelijke schoonheidt / en heeft veel invloedt op de verciering van een geloovige / en is een goedt blijk van dat een persoon voor Jesu Christi aangezicht prijselijk is.

Vers 5.

Vers 5. Uw hooft op u is als Carmel, ende de hayr-bandt uwes hoofts als purper: de Koning is als gebonden op de galeryen.

HEt eerste deel van 't 5. vers bevat het negende en tiende byzondere/ dat in de Bruydt gepresen wordt. Het negende is haar Hooft. Het schijnt hier te moeten genomen worden voor het opperste deel van 't hooft (waar van 't gevoelen en de beweging af-vloejen) als zijnde onderschepen van de oogen en neus; daarom staat'er/ u Hooft op u, te weeten op en boven die voornoemde deelen. Verder/ het wordt gezeydt te zijn als Carmel; 't welk verstaan kan worden. 1. Voor zo veel 't zou zien op een vruchtbaare plaats/ genoemt met Saron, Jes. 35. vers 2. 't Cieraedt van Carmel en Saron. 2. Het kan overgezet worden/ Scharlaaken / ofte Carmosijn/gelijk het zelve woordt is/ 2 Chron. 3. vers 14. aldus is het een rijke verw/ waar mede Vorsten en groote plachten verciert te zijn; en dewijl de hayrbandt in de naaste woorden by purper vergeleken wordt/ zo is 't niet onwaarschijnlijk/ dat het ook hier genoomen wordt voor een coleur.

Door het Hooft moeten wy verstaan/ of Christus self/ die zulken betrekking heeft op den geloovigen/ en in opzicht van de waardigheidt genoemt wordt het hooft eenes jegelijken mans, 1 Cor. 11. vers 3. of 2. 't welk wel met voorige bestaan kan) men kan'er door verstaan eenige genade in de geloovige / werkende op Christus/ en verwakkerende het nieuwe leven; en naademaal het oogmerk is/ de geloovige te prijsen van de inklevende genade/ en de nieuwe natuere vergeleken wordt by een inwendigen mensche/ die van zijn verschepde deelen beschreven wordt/

en zo ook een hooft moet hebben/ zo denken wy/ dat het eene byzondere genade is/ die hier byzonderlijk beoogt wordt. Zoo oordelen wy dan/ dat door 't hooft de genade van Hoop verstaan kan worden/ dewijle het is de genade/ waar door de ziel aan Christus kleeft/ verwachtende de genietinge van hem; want niet alleen is de hoop een nodige en prijsselijke genade (en zo kan het niet anders als wel-passende zijn op het oogmerk/ dat men het op 't een ofte het ander deel der beschrijving bevat) maar zy kan het hooft genoemt worden. 1. Om datse boven is/ hebbende Christus zelfs tot haar voorwerp; en hoewel 't woord gezegt kan worden 't voorwerp van de hoop/ zo is het doch niet zo zeer 't woordt/ als wel Christus in het woordt voorgestelt; en daarom word de hoop gezeydt te zijn binnen het voorwerpsel, Heb. 6. vers 19. want eygentlijk hoopen wy op hem/ van wegen zijn woordt/ en zo is hy onze hoop. 1 Tim. 1. vers 1. 2. De hoop is een genade/ die sijn oorsprong van 't geloof heeft/ en daar door ondersteunt word/ gelijk 't hooft door den hals; hoewel de hoop eenigsins boven 't geloof is/ nochtans ondersteunt 't geloof de hoop/ en geeft daar aan een wezen; de geloovige hoopt/ om dat hy gelooft. 3. De hoop heeft invloedt op alle geestelijke pligten/ en byzonder op onse troost/ en zy is nuttig in den geestelijken oorlog/ als zijnde een wezentlijk deel van des geloovigen geestelijke wapen-rusting/ en daarom wordt sy genoemt den helm, ofte hooft-stuk der zaligheidt, 1 Thess. 5. vers 8. En het hooft-scherm kan eenigsins 't hooft genaamt worden. Zo kan de hoop/ die als het ware 't hooft der genade bewaart/ niet onbequaamlijk genoemt worden 't hooft/ nademaal 't hooft zonder dezelve ten minsten zal zonder zijn helm zijn: En als wy het zo nemen voor dit byzonder stuk van des Christens-wapen-rusting/ zo volgt het

wel op de wacht-houding. Hoe het zy / dit is zeker / dat de hoop de geloovige ondersteunt onder zwarigheden / Rom. 8. vers 24. en datse op Christus rust / die daarom genoemt wordt onze hoop. En zo kan de hoop / zijnde aangemerkt als 't geen waar op de betrekking eyndigt / als werkende op hem / de naam van 't hooft krijgen / gelijk 't geloof om diergelijke reden genoemt wordt onze gerechtigheydt / en zo is Christus / als op wien gehoopt wordt / onze hoop; En de lof / dat het is gelijk Karmosijn / zal wel op deze uitlegging passen / dewijl het roode ofte Karmosijn-verw een byzondere opzicht heeft op Christi doodt en lijden / welk de rechte couleur legt op onze hoop / en die maakt van deze verw te zijn / zo datze noit zal beschaamt en besmet worden / Rom. 5. vers 3. Merkt aan. 1. De oeffening van de hoop is een nodig deel van een gelovigens schoonheidt; en gelijk het nodig en nuttig is / dat men 't hert heeft ondersteunt ende getroost in de hoop / van 't geen niet gezien wordt; zo is 't een zonderling vercierſel / als 't hooft van een geloovige door de kracht der hoope opgeholpen ende boven gehouden wordt in alle wateren / op dat hy niet en zinke. 2. Een geloovige zal nauwlijks kunnen in een goede staat zijn / zonder deze genade van hoop / en als andere genaden levendigh zijn / zoo zal de hoop ook zoo zijn. Deze deelen van de wapen-rusting ende geestelijke opciering gaan t'samen. 3. Daar is niemandt anders in de wereldt / die een wel-gegronde hoop heeft / dan de geloovige / wiens hooft is gelijk Karmosijn, alle andere haar hoop maakt beschaamt / en haar vertrouwen zal uitgeroeyt worden / daar zijn hoop altijdt versch en groen zal zijn.

De tiende en laatste byzonderheid / hier geprezen in de Bruydt / is haar hayr. Hier van is gesprooken Kap. 4. Maar hier verschilt en het woordt in de

grondt-taal / en de lof die'er van gegeven wordt; Het wordt hier overgezet / hayr-bandt wordt elders niet gevonden; Het komt van een grondt-woordt / het welk fondament heeft / om het over te zetten / klein-hert, ofte teer-hert, daarom wordt het van sommige genoomen / om een spelt / ofte iets van 't kleine cieraat van 't hooft te beteekenen; en zy wordt by purper vergeleken / wegens desselfs kostelijkheidt / en andere redenen te vooren verhaalt in 't spreken van die verwe.

Wy nemen 't zo / dat hier 't oogmerk is / te toonen de algemeene lieflijkheit en kostlijckheidt der genade in een geloovige / zelfs in de minste dingen. Wat zal ik zeggen (wil zy zeggen) dat uw voeten, navel, oogen en hooft schoon zijn? zelfs uw hayrbandt / ofte de spelden / die 't hayr opzetten / zijn lieflijk en voortreflijk; deze Bruydt is zo een heerlijk / vorstelijk en Majestueus schepsel / dat'er niet een verkeerde spelt ofte hayr-bandt op haar te vinden is; En aldus wordt al de lof hier mede wel opgeslooten; Door de hayr-bandt dan oordeelen wy / dat verstaan worden zelfs de minste gebeerden en omstandigheden van een geloovigens wandel / dewelke door genade bestiert zijnde / schoon zijn / en veel dienen tot verciering van het Euangelium.

Merkt aan. 1. Dat de genade een merkelijke verandering maakt op den heelen mensch / zy reguleert selfs de minste dingen / zy stiert de aanschouwingen / gebeerden en omstandigheden / waar in de menschen menigmaal te veel-vryheit nemen. 2. De genade uitgelaten in het minste deel van eens Christens omgang / is seer schoon; zy stelt een byzondere schoonheidt en luister op de minste omstandigheden van de daaden eenes Christens: Ofte / als een geloovige al zijn wandel / zelfs in de minste dingen / na den rechten regel schikt / dat maakt zijnen

weg

weg uitnemende beminlijk; daar dikmaals een weinig dwaasheidt/ ofte onvoorzichtigheidt in zulke dingen wordt gelijk een doode vlieg, die een heele zalf-doos doet stinken, Pred. 10. vers 1. 3. Onze Heere Jesus neemt kennis van de minste dingen in een geloovige/ zelfs van 't hayr/ ja van 't minste van dien; Daar is niets in zijn volk zoo gering/ of hy neemt'er kennis van/ en daar is niets zo klein/ of de genade diende daar in geoeffent te worden: niet een woordt/ alles wat in een geloovige is/ diende wel samen te passen/ d'oogen, hayr, hooft, enz.

De bysonderheden van den lof van de Bruydt/ van welke wy gesprooken hebben (indien zy verstaan waren) bevatten zekerlijk veel; Maar als of deze weinig waren/ zo gaat hy voort in dese schoonheidt van/ ofte liever in sijne liefde tot zijn Bruidt uit te drukken/ in drie wonderlijke uitdrukkingen, als bewijzen/ van 't geen hy nopende haar beminlijkheidt en schoonheidt gezeidt had/ ofte (indien wy die zo oneigentlijk mogen noemen) verzwaringen van dezelve/ waar door die lof is verhoogt en opgetrokken tot een uitmuntend groote hoogte.

D'eerste is in 't eynd van het vijfde vers/ en zy is deze; De Koning is gehouden ofte gebonden op de galleryen; De zin is met een woordt deze; wat verrukkende beminnelijkheit is deze/ die in deze Bruidt te vinden is/ dat de Koning daar door/ als het ware/ gehouden en gebonden wordt/ en moet daar op staan zien/ zo is hy'er mede vermaakt? 1. Deze Koning is onze Heere Jesus/ den Vorst der Koningen der aarde; niet alleen wordt hy hier/ maar ook elders menigmaal de Koning genoemt; om dat hy op een uitmuntende wijze zodanig is/ en het dient zeer tot troost der geloovige/ dat hy zodanig is/ indien 't geloof daar van in haar wel gevestigt was. Onze Heere Jesus is een zeer Vorstelijk Koninklijk

lijk persoon. 2. De galeryen hier / zijn 't zelve dat genoemt woordt Kap. 1. vers 17. alwaar 't woordt is / onze galleryen; galeryen zijn plaatzen / daar groote lieden plegen te wandelen; en hier (nademaal Christus en de geloovige een huys hebben / waar in zy samen woonen) betekenen de galeryen / de middelen / ofte ingestelde Gods-diensten / waar in zy op een bysondere wijse samen wandelen. 3. Gehouden te zijn / ofte gebonden, gelijk 't woort is / betekent een heylige dwang / die op hem was / zo dat hy niet anders konde doen / om dat hy niet anders wilde doen / zo vermaaklijk was het voor hem / gelijk Kap. 3. vers 4. en Kap. 4. vers 9. en Kap. 6. vers 5, 12. alwaar in de stoffe dezelve zaak te vinden is. Het woordt hier gebruykt is geleent van de natuur der liefde onder de menschen / dewelke haar ophoud / om te zien op 't geen zy lief hebben. In summa / dit komt in / op een afgebrookene wijze / op het eynd van de byzonderheden van de lof des Bruyds; als of 'er gezeydt wierdt, zo beminlijk zijt gy / dat Christus als gevangen genoomen ofte overwonnen / niet en kan wech-gaan / maar is vastgehouden (gelijk Kap. 3. vers 4.) om op uwe schoonheidt te zien; 't welk te wonderlijker is / dat daar hy zo een Koninklijk persoon is / dien de vyanden / doodt en Duyvelen niet konden houden / hy nochtans door een geloovige zo overmant woordt. En het is opmerkelijk / dat 'er geen zaak in dit Liedt dikwilder verhaalt woordt / als de wonderlijke uitdrukkingen / van dat Christus zich zoo laat door haar overmogen / als of zijn macht eer voor haar als voor hem zelven te gebruyken was / en als of hy daar in roemde / dat hy door haar overwonnen woordt / 't welk waarlijk is de heerlijkheidt van zijn genade. Merkt op. 1. Daar zijn eenige meer dan ordinaire uitlatingen tot gemeinschap met Christus / die de geloovige kunnen beje-

bejegenen / die meer dan gemeen zijn in opzicht van klaarheidt / zo dat zy gezeydt mogen worden hem te hebben in de galeryen, en ook in opzicht van langduurigheidt / zo dat zy gezeidt mogen worden / hem aldaar te hebben gehouden, ofte gebonden. 2. Christus Jesus kan door't heylige gewelt van zijns volks genaden (om zo te spreken) gebonden en gevangen gehouden worden / om te blijven / en zijn wooninge by haar te houden / het is dan goedt met Christus te worstelen / op dat hy mocht gehouden en overmocht worden. 3. Heiligheit in een geloovigens wandel / heeft veel invloedt / op het verkrijgen en onderhouden van de aldergevoelighste openbaringen van Christus; Aldus wordt hy gehouden ofte gebonden op de galeryen. 4. Onze Heere Jesus acht het geen schande / dat hy uyt liefde overmant wordt door zijn volk; ja hy acht het zijn eere; daarom is dit zo dikmaal verhaalt tot lof van zijn liefde / en tot troost der geloovige.

Vers 6. Hoe schoone zijt gy, en hoe lieflijk zijt gy, o liefde in wellusten!

DIt vers bevat de tweede uitdrukking / waar door de Bruydts lof verhoogt wordt in dry dingen. 1. Door den titel die hy haer geeft / O liefde in wellusten! Hy noemt haar in't afgetrokkene de liefde zelfs; meer kan'er niet op gezeydt worden / zy is niet alleen beminnelijk / maar de liefde zelf; in wellusten wordt'er by gedaan / als de reden daar van / van wegen de verscheydene en overvloedige wellusten en vermaakelijkheden / die in haar te vinden zijn; zy is (om zo te spreken) een persoon zoo uitnemende schoon / en zy heeft zo veel beminnelijke dingen. Het tweede is de lof / die hy by deze benaa-

minge

minge doet / en die is in twee woorden. 1. Zy is schoon, dit ziet op de uiterlijke beminlijkheidt van haar persoon. 2. Zy is lieffelijk, dit ziet op de zoetigheidt en vriendelijkheidt van haar inwendige gestalte: Deze twee dingen kunnen in andere geschepsden zijn / maar zy komen samen in den geloovigen / gelijk zy doen in Christus / daarom had zy hem die twee toenaamen gegeven / Kap. 1. vers 16. Het darde is de wyze van uitdrukking / die dit alles verhoogt. Het wordt uitgedrukt met een hoe? hoe schoon, enz. (gelijk Kap. 4. vers 10.) toonende dat'er een onvergelijkheidt was / en een onuitdrukkelijkheidt in haar schoonheidt / waar door in summa / de liefde van deze gezegende Bruydegom haar contentement toont in zijn Bruydt / door zulke wonderlijke uitdrukkingen te vermenigvuldigen / die verklaaren de hooge estime / die hy van haar heeft. Merkt op. 1. Daar is niet zo beminlijk in al de wereldt / als de genade in een geloovige; de allervermaaklijkste plaiziertigste zaak in de wereldt is daar niet by. 2. De liefde die Christus tot de zijne heeft / is onuitspreeklijk; hoewel hy veele significante manieren gebruikt / om die uit te drukken / zo moet dit doch eindigen met een onbepaalde uitdrukking en vrage / waar op geen antwoordt kan gemaakt worden / Hoe schoon? Het kan niet gezeidt worden / hoe schoon / en de menschen kunnen het niet anders beseffen / dan door daar over te verwonderen. 3. Deze beminlijkheidt van de Bruydt / en dat de Koning gehouden wordt op de galeryen / of het gevoelen van de genieting van zijn tegenwoordigheidt gaan samen, en daarom wordt het hier onder aangevoegt als de oorzaak van het voorige / gelijk een die verrukt is in verwondering over een voortreflijk gezicht / hy staat stil en beschouwt het / en / zegt hy / O hoe vermaaklijk is het! De geloovige is het bevattend object van de

de liefde Christi / waar in hy zich verlustigt. 4. Daar is geen beminlijke noch vermaakelijke zaak in al de wereldt / daar Christus na vraagt / ofte die hy estimeert / gelijk hy doet een geloovige; genade maakt een persoon Christi liefde, in welluſten; rijkdom / eere / gunſte / gaven zullen van geender waarde zijn zonder dit; daar eenen zonder deze dingen / kan hebben met de genade / Christi genegentheidt aan zich gebonden.

Vers 7. Deze uwe lengte is te vergelijken by eenen palm-boom, ende uwe borſten by druyf-troſſen.

Vers 8. Ik zeyde, ik zal op den palm-boom klimmen, ik zal zijn takken grijpen; zo zullen dan uwe borſten zijn als druyf-troſſen aan den wijnſtok, en de reuk uwer neuſe als appelen.

Vers 9. Ende uw gehemelte als goede wijn, die recht tot mijnen beminden gaat, doen de lippen der ſlapende ſpreeken.

De voorige twee uitdrukkingen zijn (om zo te ſpreken) hem ontvallen in een verrukte afgebrookene wijſe van ſpreeken / by wege van uitroeping. De darde wijſe / waar op hy den lof van de Bruidt uitbreidt / volgt vers 7, 8, 9. (als gevoegt aan de voorgaande particuliere beſchrijving.) En die uitbreiding wordt op deze dry wijzen uitgedrukt / 1. Door haar ſtatuure of lengte te prijzen / als 't geen reſulteert en ontſtaat uit alle hare te vooren beſchrevene deelen t'zamen-geſtelt zijnde / met een herhaal van een van die deelen / daar voornaamlijk acht op genoomen wordt vers 7. 2. Door zijn reſolutie te toonen / van haar geſelſchap te hanteren / waar door

door zijn respect van haar blijkt vers 8. 3. Door te belooven, dat genadige effecten zullen volgen op zijn verrichten van de voorige belofte van zijn gezelschap houden met haar, vers 8, 9.

Het zevende vers dan spreekt van twee dingen, haar stature, of grootte, en haar borsten: haar statuure ziet op alle de voornoemde deelen, als zijnde nu t'samen-gevoegt, want zo vertonen zy de heele statuure of grootte; En door grootte wordt verstaan de proportie en lieflijkheidt, die in 't geheele is, zijnde aangemerkt, als samen-gevoegt in een lichaam, zo wel als elk alleen aangemerkt (gelijk van hem gezegt is Kap. 5. vers 16.) en het betrekkende woordeken deze, geeft dit te kennen; deze, dat is, deze dingen, die opgemaakt zijn van alle de verscheydene deelen, die ik heb opgetelt, deze samen-gestelt zijnde, maaken uwe statuure of grootte, en uwe grootte dus opgemaakt van de leden en deelen, is gelijk den palm-boom; en zo wordt haar grootte aangepresen, uyt deze gelijkenis. Van de palm-boom wordt in de Schrift gezegt, datze verscheydene prijsselijke eygenschappen heeft. 1. Zy is recht op; daarom staat'er van de Afgoden, datze (volgens de Engelsche overzetting) recht op staan, gelijk den Palm-boom, *Jerem.* 10. *vers* 5. rechtheidt is fray in een statuure; Hy was gelijk een Ceder, *Kap.* 5. *vers* 15. zy is gelijk een palm-boom hier. 2. Een palm-boom heeft goede vruchten, de vruchten van dezelve noemen de Latinisten *Dactyli.* 3. 't Is een boom van lange duuring, en zy blijft lang groen; daarom staat'er van de rechtvaardige *Psal.* 92. *vers* 13. dat zy zullen groeyen als een Palm-boom; daarom is 't een bewijs van groote droogte, als de Palm-boom verdort, *Joel* 1. *vers* 12. 4. Zy wierden aangezien, als bequaamst om te gebruyken, als de menschen genegen waren, haar blijdschap op de solem-

lemmeelste wijze uit te drukken / en zo / wanneer Christus triumphantelijk te Jerusalem quam / Joh. 12. vers 13. sneden zy palm-takken af / om die voor hem te dragen / en Openb. 7. vers 9. hebben die overwinners palm-takken in handen; en Levit. 23. vers 40. vinden wy / dat gelast wordt / takken van die boomen te gebruyken / op het vrolijke Feest der Loof-hutten / en van de seventig palm-boomen, die van de Israeliten gevonden wierden te Elim, wordt gewaagt / Num. 33. vers 9. als verquikkende; zo wordt'er ook gewach gemaakt van de Palm-stadt, als een zeer vermaaklijke plaats / Deut. 34. vers 3. Dit alles kan gepast worden op de geloovigen / dewelke zodanige zijn / door de verandering die op haar gewrocht is door de genade Christi / en ook voor zo veel zy in hem zijn door 't geloof; zy zijn recht / niet krom / maar schoon / en bloejende / en voor hem ter verquikking / gelijk het volgende vers toont / zijnde de levendige tekenen en gedenk-tekenen van zijn overwinning over de doodt en over de Duyvel.

Merkt aan. 1. Daar behoort in een geloovige niet alleen te zijn een wel-groeyen van de genaden / maar ook een rechte samen-voeging / en schikking / en samen-stelling / op dat zy een proportie mogen hebben / en te samen een lieffelijke statuure mogen uitmaaken; dat is / alle genaden dienden niet alleen te samen in een oeffening gehouden te worden / maar elk behooren zy / als leden van eenen nieuwen mensch / den anderen te dienen / om alzo eyndelijk een zoete harmonie uit te maaken; de liefde diende den yver niet te benadeelen / noch den yver de voorzichtigheidt / maar elke genade / als zijnde een onderschepden lidt van den nieuwen mensch / behoorde in haar eygen plaats gestelt te zijn / om de statuure beminlijk te maaken. 2. Als deze proportie gehouden wordt / en elke genade haar eygen plaats heeft /

heeft / zo is 't uitnemende lieffelijk / gelijk een schoone statuure; door de genade / wanneer zy onordentelijk werkt (indien het dan genade mach genoemt worden) is gelijk een oog / dat schoon in zich zelven is; maar niet zijnde in de rechte plaats van 't aangezicht / de statuure onlieffelijk en ongeproportioneert maakt; Het is niet het minste deel van geestelijke schoonheidt / wanneer iemant niet alleen alle genaden heeft / maar ook elk van die heeft / werkende na haar verscheydene natuuren / naamlijk / wanneer zy gezamentlijk met elkander werken. 3. Dit bevordert de vruchtbaarheidt der geloovigen zeer / en het doet haar versch en groen blijven / als de heele statuure der genade rechte proportie gehouden wordt.

Het byzondere / dat hier weder herhaalt wordt / is haar Borsten, die vergeleken worden by een druyftros / of by wijn / gelijk het is in 't achtste vers. Wy oordeelen / dat hier door borsten verstaan wordt haar liefde en genegentheidt / waar door hy onthaalt wordt / zo staat'er *Kap.* 1. *vers* 13. Hy zal tusschen mijn borsten vernagten; en zo komt het wel over een met die uitdrukking *Spreuk.* 5. *vers* 19. Laat u haare borsten t'allen tyden dronken maaken, doolt steedts in haar liefde. Dit wordt bevestigt door de gelijkenis / waar by de borsten vergeleken worden / naamlijk druyf-trossen, of wyn, toonende dat haar liefde voor hem verquikkende / en om zo te spreeken / hert-sterkende is; uw borsten (wil zy zeggen) dat is / te leggen tussen uw borsten / en vriendelijk van u onthaalt te worden / is my meer dan wijn; en dit is het zelve / 't welk gezegt *Kap.* 4. *vers* 10. Hoe veel beter is uw liefde dan wyn? En dewijl de gelijkenis dezelve is / zo oordeelen wy / dat de zaak dezelve is / die daar door voorgestelt en gepresen wordt. En daar op wordt zonderling acht genoomen van

Christus door 't geheele Hoogliedt / en 't wordt aangetekent in 't 4. Kap. en hier / als dat geene / 't welk haar heele statuure zo lieflijk in zich zelven maakt. Liefde doet elke genade werken (daarom is zy de vervulling van de Wet) en maakt de genade in haar werkingen schoon en lieffelijk aan hem. Deze woorden kunnen dan uitdrukking of 1. De beminlijkheidt van haar liefde / of 2. 't vermaak / dat hy 'er in nam / als dezelve hooog-achtende; zy was aldus zeer beminlijk / zo dat hem niets meer verquikte / dan haar borsten: welke uitdrukking (gelijk alle de andere) voorstelt een ingespannene geestelijke liefde / die onder de menschen gemeen zijn.

En dit geeft te kennen. 1. Dat de schoonheidt der genade is een verrukkende schoonheidt; of Christi liefde vermaakt sich in de liefde van zijn volk; een plaats in haar herten wordt van hem hoog geacht. 2. Christus heeft een wel-gevallen en berusten in zijn volk / 't welk hy in niemant anders heeft / en waar meer genade is / daar laat zich zijn wel-gevallen (hoewel een in zich zelven) meer uit / en openbaart zich: 3. Als een geloovige in een goede en rechte staat is / dan is zijn liefde tot Christus warm; en in 't byzonder / een rechte gestalte blijkt noit rasser / dan door de genegentheden; en 't is ordinaar qualijk of wel met ons / na dat onze liefde tot Christus werksaam of koudt is.

De tweede wijse / waar op onze Heere Christus zijn liefde tot zijn Bruydt uitdrukt / is in 't begin van 't achtste vers / en dat is door uit te drukken zijn resolutie / van haar boven jemant in de wereldt te vergezelschappen; zy wierdt in 't voorige vers by een palm-boom vergeleken; Nu segt hy / ik zal op den palm-boom klimmen (dat is / op den palm-boom te vooren genoemt; het is in de zaak 't zelve met die belofte *Kap. 4. vers 6.* Ik zal gaan tot den myr-

rhe-berg, &c. Let hier eerst op de belofte of voorgestelde zaak / en dat is / zijn klimmen op den palm-boom, en zijn grijpen na de takken; Dat het oogmerk is / voor te houden zijn voornemen / van hem zelven aan haar te openbaaren / blijkt 1. Uit de afhanging dezes van het voorige; Hy had gezeydt; gy zijt een palm-boom, en nu zegt hy / ik zal op den palm-boom klimmen, 't welk te kennen geeft / dat hy dien boom schattet boven alle andere. 2. De effecten van dit zijn opklimmen / in de volgende woorden maaken dit klaar; het is zulken klimmen / 't welk verquikkende en troostelijke invloedt op haar heeft; De kracht en zin van de gelijkenis is / gelijk de menschen boomen lief hebben / ontrent welke zy veel verkeeren (en 't schijnt / dat palm-boomen veel ten dien eynde gebruykt wierden) of gelijk het klimmen op boomen / en 't grijpen van haar takken te kennen geven 't vermaak en plaizier / 't welk de menschen in zulk of zulken boom hebben / en hoe verquikkende het haar is / daar na by te zijn; zo haar hebbende vergeleken by een palm-boom / drukt hy zijn vermaak in haar uit / en zijn voornemen / om zich zelven aan haar te openbaaren / onder dezelve gelijkenis / gelijk het gemeen is in den stijl van dit Liedt. Ten anderen, let / dat deze resolutie niet voorgestelt wordt als een passeerende gedachte / maar datze is een beradene en bepaalde resolutie / Ik zeyde, ik zal klimmen, &c. Ik zal grijpen. 't Welk aanwijst / eerst Christi inwendige gedachten en besluiten by haar zelven; dit is zijn herte-taal. Ten tweeden de uitdrukking van die gedachten / en zo komen de woorden een belofte te zijn / die de geloovige mag gebruyken / als een zaak / die Christus gezegt had. Ten darden, het toont een beraadentheidt in beyde / datse niet schielijk waren / maar een wel-bedachte uitslach van een voorig beraadt / en dat van oudts /

...t zeyde; met een woordt/ hy wil zeggen/ mijn Bruydt is de keure in de heele wereldt/ 't is den boom/ op welken ik geresolveert heb/ tot mijn vermaak/ te klimmen/ boven alle andere.

Merkt aan. 1. Het oogwit/ en de vrucht van alle Christi prijzen van zijn Bruydt/ is/ datse mocht gebracht worden/ om uit te zien en te wachten/ om gelukzalig gemaakt te worden met zijn eygen gezelschap/ en om onuytspreeklijk gelukkig te worden in de genieting van zijn tegenwoordigheidt. 2. Het is niet een ieder/ die de belofte heeft van Christi gezelschap en gemeinschap/ of die het mach verwachten; 't is alleen de geloovige/ di'er mach na uit zien/ ...y heeft'er Christi voor/ en niemant dan hy. 3. Christi aller-gepassioneerste uitdrukkingen van liefde komen niet van een schielijke drift van genegentheidt in hem/ maar zy zijn met beraadt geresolveert/ en dat van oudts/ zo dat zy nu niet kunnen veranderd worden; zijn vermaak was in de bewoonlijke deelen der aarde/ en zijn resolutie lag daar/ van op den palm-boom te klimmen/ eer het geschiedde. 4. Christi gedachten ontrent zijn volk/ indien zy bekent waren/ zouden kostelijk bevonden worden/ gedachten des vredes/ en niet van quaadt; menig goedt voornemen heeft in zijn hert van oudts geweest; en daar is geen/ en daar kan geen grooter blijk van liefde zijn/ dan dese gedachten bekent te maaken en te volbrengen/ gelijk hy hier doet. Ik heb die resolutie by my gelegt (wil hy zeggen) en ik zalse opvolgen. Een heylige tedere wandel in de geloovige (...t welk is in der daadt/ een lieffelijke statuure te hebben als den palm-boom) zal verkrijgen de openbaring van Christi hert aan haar; en daar is geen grooter blijk/ van dat Christus in genegentheidt ...p iemant ziet/ dan dat/ Joh. 14. vers 21, 23.

De darde wijze op welke hy zijn liefde uitdrukt/

is door de effecten/ die hy belooft/ dat volgen zullen op zijn tegenwoordigheidt by haar/ gelijk zijn tegenwoordigheidt achter aan gevoegt wordt aan haar beminlijke statuure (welke samen-knooping opmerkelijk is) de effecten, die volgen/ zijn dry; de eerste twee zijn in het tweede deel van het achtste vers/ en de eerste der zelver in deze woorden/ zo zullen dan uwe borsten zijn als druyf-trossen aan den wijn-stok, Dit is de eerste vrucht van zijn klimmen op den palm-boom/ dewelke (gelijk alle de andere) kan verstaan worden/ als bevattende die twee dingen. 1. Eenig genadig effect/ 't welk gewrocht zal worden in de Bruydt/ en zo brengen hem deze woorden in/ als in deze maniere sprekende/ als ik tot u kome/ dan zullen uw genaden door mijn tegenwoordigheidt uitvloejen/ en gy zult in een bequaamheidt zijn/ om andere te stichten/ en om my te voldoen/ als of uwe borsten waren druyf-trossen van de wijn-stok/ om uit te leveren/ 't geen verquikkende mocht zijn; Aldus vertroost hy haar door 't geen in haar gewrocht zoude worden door zijn tegenwoordigheidt by haar; en 't oogmerk en de samenknooping toont/ dat dit niet kan uitgesloten worden/ als zijnde dit een natuurlijk gevolg van zijn tegenwoordigheidt/ en troostelijk in zich zelven voor haar en van haar vruchten/ als zijnde wel voldaan met haar; en zo is de zin van deze woorden/ uwe borsten zullen zijn als druyf-trossen aan de wijn-stok, deze/ Als ik zal tot u komen/ zoo zal uwe liefde/en gezelschap/ uwen boesem (om zo te zeggen) my meer verquikkende zijn/ dan de druyf-trossen aan den wijn-stok; ik zal die genieten/en my daar mede vermaken/ gelijk Kap. 4. vers 10. Dit volmaakt haar troost en het blijk van sijn liefde/ dat hy opneemt/ dat het wel met haar inwendige staat zal zijn/ en dat hy haar ook zal als aangenaam aannemen/

emen/ en wel met haar voldaan zijn. Dit bestaat
el met malkander/ maar 't komt nootzaaklijk te
amen/ om het oogmerk uit te maaken/ 't welk
s zijn liefde te doen blijken/ en haar te troosten; en
et eene van deze volgt op het andere; daarom be-
atten wy het beyde in deze effecten.

Merkt aan. 1. Christi tegenwoordigheidt heeft
eel invloedt op der geloovigen levendigheidt; haar
orsten loopen/ als hy tegenwoordig is. 2. Le-
endigheidt is een bysondere en troostelijke weldaad
n de achting van een geloovige; daarom wordtse
elooft/ als een zaak die op een byzondere wijse aan
aar troostelijk is. 3. Christi tegenwoordigheydt
f na-byheidt by hem/ en vruchtbaarheidt gaan sa-
men; en waar de borsten niet en zijn als druyf-tros-
en/ daar is geen staat/ waar in een geloovige kan
ijn/ voor tegenwoordigheidt of nabyheidt te achten.

Het tweede effect is in deze woorden/ en de reuk
wer neuze als appelen; Appelen zijn een wel-rie-
ende vrucht; den reuk der neuze is de geur van den
dem/ die daar van komt/ dewelke in ongezonde
ichamen onlieffelijk is; wel/ zegt hy tegen de Bruyt/
e uwe zal zo niet zijn; maar uw constitutie zal le-
endig zijn; en al dat van u komt/ zal lieffelijk zijn/
n zo zal het van my aangenomen worden; het zal
ieffelijk zijn in zich zelven/ gelijk appelen zijn voor
en reuk/ en ik zal'er my in vermaaken/ als heb-
bende een zoete lucht en adem by zich. Dit geeft te
kennen een zichtbaare inwendige verandering/ door
den wasdom van notificatie/ waar door/ wanneer
de geloovige van binnen gezuyvert zijn van alle vuy-
ligheidt des vleesches en des geests/ niet van haar
voort-komt/ dan 't geen wel-riekende is; daar een
losse en ongebondene wandel blijk geeft/ gelijk een
verdorven adem (Job. 17. vers 1.) van veel inwen-
dige verrotting.

Merkt aan. 1. Christi tegenwoordigheidt is van een heelende en zuyverende kracht/ en zy maakt een merkelijke inwendige verandering. 2. Een inwendige verandering geeft blijk van haar zelven in de uitwendige vruchten en effecten; zelfs den geur en reuk van de wandel en van alle uiterlijke pligten/ is verandert. 3. Deze inwendige zuyverheidt is seer begeerlijk voor den geloovigen: want zo is 't hier een deel van sijn troost/ een belofte te hebben/ van/ dat de reuk van zijn neus zal wezen als appelen; en 't is een byzonder blijk van Christi genegentheidt/ dat aan zich volbragt te krijgen.

Het kan ook bevatten de lieffelijkheidt van der geloovigen adem in opzicht van haar zelven: als Christus tegenwoordig is/ zullen zy een gezonde/ vermaaklijke en verquikkende lucht intrekken; daar wy nu ordinaar adem haalen in een verdorven lucht; Het en zal dan zo niet zijn/ zegt hy/ den reuk uwer neuze zal wezen/ gelijk of gy appelen rookt; Christi gezelschap maakt alles vruchtbaar van binnen en verquikkende voor den geloovigen/ en ook maakt het alle pligten/ en alle bedeylingen/ waar mede hy geoeffent wordt/ aan hem zelf lieffelijk en aangenaam. Al wat op Christi tegenwoordigheidt volgt/ en met het oog-wit over-een-komt/ dat geeft te kennen/ beyde smaak en reuk zijn voldaan.

Het darde beminnelijke effect van Christi tegenwoordigheidt is in het negende vers/ en eerst wordt het effect zelf voorgestelt/ en dan wordt desselfs lof uitgebreydt. Het effect of voordeel van Christi tegenwoordigheidt is in deze woorden/ uw gehemelte zal zijn als goede wijn; 't gehemelte is 't werk-tuyg van de smaak/ en zo wordt het zomtijdts genomen voor de smaak zelfs/ gelijk Kap. 2. vers 3. zijn vrucht was mijn gehemelte zoet (alwaar de Engelsche Overzetting heeft/ mijn smaak; zo *Job* 34. *vers* 3. Het

ge-

hemelte smaakt de spijs. Of door 't gehemelte kan
mondt verstaan worden / gelijk Hoogl. 5. vers 16.
u dit wordt vergeleken by wijn, ja de beste wijn
an de redenen der gelijkenis is dikwils gesprooken)
e beste wijn is dat geene / 't welk meest verquik-
nde is; Nu deze wijn wordt dryfins voorgestelt
sijn voortreflijkheit (want dat de volgende uit-
ukkingen daar toe strekken / is blijkelijk. Eerst, zy
voor mijn beminde (gelijk de Engelsche Overzet-
ng heeft) dat is / zulke wijn / als hy zijn vrienden
erleent / die hy noemt beminde / of liefste / Kap. 5.
ers 1. (en dit toont / wat soort van wijn hier ver-
aan wordt) en zo moet het voortreflijke wijn zijn /
ls zijnde die / welke Christi byzondere vrienden
ergunt wordt. Of het is een af-gebrookene uit-
rukking / waar door hy in de Naam van de Bruydt
preekt / 't is zulken wijn / gelijk ik (als of zy was
preekende) aan u / mijn beminde / schenke / en
ie ik alleen voor u bewaare; om welke reden zy ge-
oemt wordt een verzegelde fontein, en beslooten
of, als zijnde voor hem afgezondert / en niet ge-
neen aan andere; en aldus drukt hy uit in haar
aam 't geen zy zelf uitdrukt in de laatste woorden
an dit Kapittel; het is al voor u, ô mijn liefste. En
het bevat te gelijk een prijs van desselfs zoetigheidt /
n haar toe-eygening van dezelve aan hem. Ten
nderen; die wijn wordt hier door geprezen / datze
zoetelijk neder-gaat (dit is de Engelsche Overzet-
ting (dat is / zy is vermaaklijk voor de smaak / en
zy is niet stram / maar met vermaak kan'er van
gesprooken worden; Of het kan zien op die eygen-
schap van de goede / Spreuk. 23. 31. datze recht op-
gaat, indien de woorden overgezet worden / gelijk
aan de kant staat. Ten darden, zy wordt geprezen
van de effecten; zy is zoet in het drinken / en ge-
dronken zijnde / doetse de lippen der slapende spreken;

wijn is hert-sterkende en verquikkende; maar deze wijn moet op een byzondere wijze verquikkende zijn/ dewelke maakt/ dat menschen/ die zwak of oudt zijn (gelijk het woordt kan overgezet worden) en byna doodt/ levendig en sprekende worden/ of zy kan de geene die zorgeloos waren (gelijk de Bruydt was/ Kap. 5. vers 2.) en in een geestelijke sluymerigheidt/ levendig maaken en verwakkeren/ en doen haar blymoedig spreeken. Aldus wordt de wijn gepreezen.

Nu wy oordeelen/ dat door dit troostelijk effect/ welk haar op Christi komste tot haar belooft wordt/ deze twee dingen hier voorgehouden worden. Eerst, hoe verquikkende het voor haar zelf zal zijn; alle haare zinnen zullen'er mede opgenoomen zijn/ en reuk en smaak; het zal voor haar geestelijke smaak zonderling zoet zijn; gelijk'er staat Kap. 2. vers 3. En zo wordt de wijn des Geests gepreezen/ dewelke zijne openbaringen vergezelschapt/ en zy is bewaart voor zijn beminde/ Hoogl. 5. vers 1. en het is een vreugde/ daar geen vreemde deelgenoot van is: Deze wijn is in der daadt byzonderlijk voor zijn beminde (en zy is wel-passende op hem zelf) en 't is de wijn/ die zoet neder-gaat/ en die zeer verquikkende is/ en die de zorgeloos-geruste zondaars doet spreeken/ en zy geeft een levendig-makende kracht aan de bezwijkende; gelijk *Ephes.* 5. *vers* 18. 19. En wordt niet dronken in wijn, &c. maar wordt vervult met den Geest, spreekende onder malkander met Psalmen, zingende en Psalmende den Heere in uw hert. Dit effect past wel op de geest; en 't komt wel over een met het oogmerk/ 't welk is te toonen/ wat troostelijke invloedt Christi tegenwoordigheidt op haar zoude hebben/ zo dat als hy tot zijn palm-boom komt/ haar smaak zal genieten als de beste wijn; zijn tegenwoordigheidt zal haar dus verwakkeren

en

en levendig maaken / en een zonderling bewijs zijn van zijn tedere genegentheidt tot haar. Ten anderen, het stelt voor ('t geen op het voorige volgt) dat niet alleen haaren adem wel zal rieken voor hem en andere / en dat haar inwendige zinnen overvloedige verquikking zullen hebben voor haar zelf; maar ook de uitdrukkingen van haar mondt zullen voor andere lieffelijk / en voor hem verquikkende zijn / als een vermaakelijke vrucht van haar af-vloejende; Aldus (wil hy zeggen) als ik my tot gemeinschap met u begeve / en als ik nadere door geloovige omhelsingen / om uwe takken te grijpen (gelijk een mensch jemant omhelst / dien hy lief heeft / want aldus moet de Allegorie geestelijk verstaan worden) zult gy my en in mijn estime uitnemende beminlijk zijn; uw borsten / reuk / en mont zullen verbrolijkende en lieffelijk zijn / gelijk druyven / appelen / en de beste wijn. En hier mostmen gebruyken geestelijke affecten en heylige reden / om het leven van Christi liefde te besluyten met desselfs effecten / met eenige vergelijking van 't geen pleeg te zijn tusschen Man en Wijf in haar onderlinge lieffelijke gedraaging (want zo vloeyt de stijl van dit Liedt / hoewel onze vleeschlijkheidt het gevaarlijk en onveylig maakt / te komen neder tot de verklaaring van die gelijkenissen; En aldus / gelijk Kap. 5. vers 16. door zijn mondt of gehemelte verstaan worden de kussen desselfs / of de gevoeligste openbaaringen van sijn liefde aan haar / zo wordt hier / door haar gehemelte of mondt verstaan haar beweeglijkste ziel-verlangens der liefde na hem / welke liefde verwarmt en gesmolten door zijn tegenwoordigheidt zich zelven op een recht lieffelijke natuurlijke wijze openbaart in geestelijke omhelzingen en kussingen (gelijk in 't 11. en 12. vers blijken zal) dewelke hem uitnemende vermaaklijk zijn; en zo is de zin van de-

ze belofte; als ik tot u kome/ dan ja/ als dan zal uw liefde door 't gevoelen van de mijne verwarmt en verquikt worden/ zo datse zich op een beweeglijke wijze op my zal uitlaaten/ en dat zal my zijn als de alderverbrolijkenste hert-sterking/ gelijk de openbaaring van mijn liefde u verblijdende en verquikkende zullen zijn; beyde welke dingen haar merkelijk troostelijk zijn / en zonderlinge blijken van zijn genegentheidt/ 't welk het oogmerk is.

Merkt aan. 1. Daar zijn eenige secrete uitvloesingen van liefde en ziel-ervarentheden tussen Christus en de geloovigen/ die niet lichtelijk te verstaan zijn; en dat maakt de uitdrukkingen van deze liefde zo schijn-duyster en als onuitleggelijk. 2. Die uitgangen der liefde/ die tusschen Christus en zijn volk zijn (hoe vreemt zy ook zijn) zijn zeer vermaaklijk aan de ziel/ die dezelve deelachtig is; zy zijn als wijn, die zoetelijk nedergaat. 3. Christi tegenwoordigheidt heeft veel goedts en voordeels/ 't welk 'er by is en op volgt/ en 't welk uitnemende dient/ om de geloovige levendig te maaken/ en te troosten; veel dingen hangen aan dit eene/ zijn klimmen op den palm-boom. 4. De blijschap des Geests heeft merkelijke effecten/ en zy kan woorden leggen in de mondt der geener/ die noit te vooren veel spraaken/ ja zy kan de stomme doen zingen met een gevoelige verwarming des herten en der inwendige affecten/ verwekkende een melodie in haar zielen/ dewelke dan noch distinct zijn zal in desselfs indruksels en effecten. 5. Onze Heere Jesus heeft voor/ de troost te geven aan de geloovige/ 't welk hy voorstelt in troostelijke beloften/ en hy vergunt haar/ dat zy die gebruyken/ en het is hem vermaaklijk en lieffelijk/ als zy zo doen.

De

De BRUYDT.

Vers 10. Ik ben mijns liefsten, en zijn genegentheidt is tot my.

De Bruydt heeft lang gezweegen / met vermaak indrinkende / 't geen zy uit des Bruydegoms zoete mondt gehoort had / en laatende hem zo al voort-zeggen. Nu in dit tiende vers / en in de volgende komt zy in / spreekende / en hebbende wel opgemerkt / wat hy zeyde / zo blijkt de vrucht en het effect daar van op haar hert / in 't geen zy zegt; en voor eerst, troost zy haar in haar vereeniging met hem / als zijnde daar nu klaar ontrent / wegens dat hy haar zo erkent hadt; en zy stelt dit besluyt ter neer / ende begint'er van vers 10. Nu mach ik zeggen (wil zy zeggen) ik ben mijns liefsten, &c. En dan Ten tweeden, ziende op zijn belofte vers 8. drukt zy uit haar en stelt voor haar groote begeerte na gemeinschap met hem / op dat zy volgens haar eygendom aan hem mocht toegelaaten worden / om hem te genieten; welk verzoek wordt opgezonden / gequalificeert / of uytgebreydt / en door verscheyde argumenten by hem aangedrongen vers 11, 12, 13.

Het besluyt / 't welk zy uit zijn discours trekt vers 10. komt niet geheel afgebrooken in: maar 't is de uitdrukking van een hert / 't welk getroost is door de bekentmakingen van Christi liefde / en verwakkert door de wijn / die de slapende doet spreken; en zo uittende de groote grondt van haar troost / wil zy zeggen; Nu dewijl hy my lief heeft / en het hem uit de oneindige vryheidt van zijn genade gelieft my onwaardige zoo zeer te prijzen / gewis zo mach ik besluyten / Ik ben myns liefstens, en zijne genegentheit is tot my.

Het eerste deel van dit vers / waar in zy verklaart haar deel en eygendom aan hem / daar van is gesprooken Kap. 2. vers 16. en Kap. 6. vers 3. en het wordt hier by deze occasie verhaalt / om deze redenen. 1. Om dat het is het groote kort-begrip van al haar troost / en dat geene waar in haar troost bestaat / Dat zy is Christi / en dat Christus is haare. Dit is waarlijk een vaste troost / en al wat troostelijk is / vloeyt daar van. 2. Om te toonen dat zy de opgeklaartheidt van haar deel aan eeniger mate gestadig hieldt / en dat zy die met haar voerde in de verscheidene deelen van haar beproeving; zy kan het bevestigen heden / en den volgenden dag / en den darden dag. 3. Het is nu een vol gety met haar / in opzicht van Christi openbaringen / en de uitvloejingen van zijn geest; hy had mildt en ruym geweest in de bekent-makingen van zijn liefde / en zy maakt'er dit gebruyk van / datze haar deel aan hem buyten twijffel stelt / terwijl de blijken daar van zo leesbaar zijn.

Merkt aan. 1. De geloovigen kunnen op zommige tijden haar deel aan Christus klaarder en onderscheydentlijker bewijzen en besluyten / dan op andere tijden. 2. Als de geloovigen toegelaaten worden tot nabyheidt by Christus / en als de wolken / die haar geloof zouden verduysteren / verdreven zijn / dan dienden zy te trachten / haar vertrouwen te vestigen / en haar deel buyten questie te stellen; op dat wanneer haar zon onder een wolk komt / en zy haar blijken niet zoo onderscheydentlijk kunnen zien te leezen / zy niet gebracht worden / tot in twijffel trekken van haar deel / en van alle de verledene ervarentheden als bedriegerijen. 3. Als de Heere zijn volk voor 't zijne erkent / en troostelijk tot haar spreekt (gelijk hy tot de Bruydt gedaan hadt) zo dienden zy hem te erkennen voor den haaren / en te berusten in

die

die troost / die haar van hem verleent wordt.

Het laatste deel van 't vers / in deze woorden / en zijn genegentheidt is tot my, toont niet alleen dat de eygendom onderling was / en dat hy haar lief hadt / gelijk zy hem lief hadt; maar dat hy haar met veel drift lief hadt / zo dat hy eeniger wijze zonder haar niet konde zijn; zijn begeerte was tot haar (zo heeft de Engelsche Overzetting. 2. Dat hy condescendeerde / om haar lief te hebben / met zulken soort van liefde en genegentheidt / gelijk een vrouw heeft tot haar man: want zo wordt dit van de eerste vrouw gezegt / Gen. 3. vers 16. tot uwen man zal uwe begeerte zijn, dat is / gesubordineert aan zijn wil / of soekende zich na zijn wil te conformeeren / op datse hem mocht behaagen; en zo toont het hier Christi groote neder-klimming of buyging / dat hy de geloovige / als het ware / aan hem laat voorschrijven en kiezen; zo gereedt is hy / om zijn volk t'haaren goede te behaagen / en te voldoen. 3. Het toont een byzonder deel van genoegen dat zy in dezen hadt; het was de stoffe van haar ootmoedig geestelijk roemen / dat Christus haar zo beminde / wie haar ook mocht haaten of verachten. 3. Zy acht dit privilegie van haar deel aan Christus steedts veel / en zy schattet het niet te minder / om dat zy de opgeklaartheidt daar van ook al voor dezen verkregen had. Opgeklaartheidt is altijdt van veel waarde / en de geene die daar ontrent klaarst zijn / zullen het meest schatten. Die heylige gewenschtheidt (om zo te spreeken) welke dit woordt / mijn liefste is mijne, in de ziele brengt / verquikt en vertroost te meer / om dat het dikmaal vernieuwt wordt.

Vers 11. Komt mijn Liefſte, laat ons uitgaan in 't velt, laat ons vernachten op de dorpen.

Vers 12. Laat ons vroeg ons opmaaken na de wijn-bergen; laat ons zien, of de wijn-ſtok bloeyt, de jonge druyſkens haar open doen, de granaat-appel-boomen uitbotten: daar zal ik u mijn uitnemende liefde geven.

Vers 13. De Dudaim geven reuk, ende aan onze deuren zijn allerley edele vruchten, nieuwe en oude: O mijn liefſte, die hebbe ik voor u weg-geleydt.

ALs zy dit fondament van haar deel aan hem had neergezet / zoo gaat zy voort / om dat te gebruyken / vers 11. door hem te geven een vriendelijke en gemeinzaame nodiging / die zy eerſt met hoedanigheden bekleedt in 't eynd van 't elfde / en 't begin van het twaalfde vers / en dan in 't geen volgt / doet zy eenige beweeg-redenen daar by / om het aan te dringen. Hier wordt noch vervolgt de gelijkenis / van de draging van een lief-hebbende Vrouw ontrent een vriendelijk Man; als of zo een lief-hebbende Vrouw / begeerig na haar Mans gezelſchap / hem nodigde na het velt / om daar door in een afgezonderde weg verquikt te worden met zijn gezelſchap / inzonderheidt door met hem buyten te gaan in een vermakelijke lente / en eenige nachten te blijven in de dorpen te dien eynde / en op dat zy te ernſtiger en te trooſtiger mochten beſchouwen den ſtaat van haar boomgaarden / en hooven / 't welk te gelijk vermaaklijk / nuttig en plaizierig is te doen / in 't gezelſchap van de Man. Even zoo volgt de Bruydt de gelijkenis / om te toonen / wat zy van Chriſtus begeerde / in zijn ge-

gezelschap te begeeren / en tot wat eynd / naamlijk
tot profijt en troost / welk zy verwachtede daar door
te verkrijgen. De nodiging die zy hem doet / is /
Komt, mijn liefste; komt, is een woordt veel ge-
bruykt tusschen Christus en de geloovige / en het is
een vriendelijk woordt. Hy zegt / komt / Kap. 2.
vers 10. en nu gebruykt zy het zelve woordt. Dat
zy deze begeerte opzendt / dat drukt uit een begeerte
na gemeinschap en nabyheidt met hem / en ook veel
genegentheidt / en 't is de taal van de Geest en van
de Bruydt / welke zegt / komt, Openb. 22. vers 17.
Hier geeft het te kennen een verzoek / aandringende
om een grooter trap van gemeinschap / 't welk kan
afgenoomen worden / door dit met de voorige woor-
den te vergelijken; want zy bezat het in een goede
maate voor een tijdt / en nogtans segt zy hier / komt.
Voor eerst, als wy deze noodiging in zich zelven
aanzien / zo mogen wy opmerken / dat gemeinschap
met Christus is het eene / principaale en gemeene
versoek van de geloovige / waar in hy noit voldaan
is / tot dat zy volmaakt zy. Ten anderen, verge-
lijkende deze woorden met de voorgaande / zo mer-
ken wy aan 1. Hoe Christus meer aan de zijne ge-
openbaart wordt / hoe zy nader worden toegelaaten
tot hem / en hoe haar gestalte beter is / en hoe zy
verzekerder zijn ontrent haar deel aan hem / hoe
haar begeerte grooter zal zijn na nader gemeinschap
met hem. 2. Versekertheidt en klaarheidt van deel
aan hem / als zy wel gevestigt is / is een grondt / om
te dringen op zijn gemeinschap / en zy drijft de per-
soon / diese heeft / om te staan na voller openbaarin-
gen van Christus. Wederom; zo wy deze woorden
aanzien / voor zoo veel zy zien op zijn belofte vers 8.
Ik zeide, ik zal op den palm-boom klimmen, &c.
zy nu dit gehoort hebbende / grijpt deze belofte aan /
en stelt niet lang uit te seggen / komt. Merkt aan. 1.
Dat

Dat geloovige de beloften die zy hebben / dienen aan te leggen tot verkrijging van 't geen daar in belooft is / en zy en dienden niet te dulden / dat de beloften ongebruikt zouden by haar leggen. 2. 't Geen aan de geloovige is belooft / dat mach en zoude door haar gebeden worden. 3. De geloovige dienen in haar gebeden en verzoeken een byzonder opzicht te hebben op de beloften / niet alleen om haar begeerten daar na te schikken / maar ook om die daar op te fonderen. 4. Hoe de geloovige teerder zijn in haar gestalte / hoe zy zorgvuldiger zullen verzamelen alle Christi woorden en beloften / en haar geloof daar door versterken / in haar handelen met hem.

Ten anderen, zy vergenoegt zich niet met deze bede op te zenden (maar zy bekleedt die verder met de hoedanigheden / in verscheydene verhaalde versoeken (waar door de yverigheidt van haar begeerte en de sterkte van haar geloof blijkt) welke alle zijn gedacht / als een voorbeeldt / om de geloovige te leeren / hoe zy haar in 't gebedt zouden draagen / en als blijken / wat haar weg en wijse zal wezen in die plicht als haaren geest is in een goede staat.

D'eerste hoedanigheidt van het voorige versoek is / Laat ons uitgaan in het veldt. Uit te gaan in het veldt stelt deze twee dingen voor. 1. De uitbreiding van haar begeerte / zy woude hem t'huys en oock buyten hebben / zy en begeert niet buyten de deur zonder hem te gaan. 2. Een begeerte van afgesondertheit met hem / op datze alleen mogt zijn in zijn gezelschap / gelijk een Vrouw buyten alleen gaande met haar Man / gelijker staat Gen. 24. vers 63. dat Isaak uitging in het veldt om te bidden, dat is / op dat hy te meer afgezondert mochte zijn in die plicht. Merkt aan. 1. Dat waar de begeerte na gemeinschap met Christus recht is / zy wenscht na met hem te wandelen over al / t'huys en buyten; zy kunnen niet

ver-

dragen buyten de deur te gaan / ofte in het veldt zonder hem. 2. Vermaak in Christi gezelschap zoekt afgezondert te zijn met hem / alleen te zijn met hem / bevrijdt te zijn van alle andere geselschappen / en afgetrokken van alle af-zwervingen om te vryer met hem gesoulageert te worden.

Wederom, de voornaam Ons, laat ons gaan, is niet zonder goedt oogmerk daar by gevoegt / daar staat niet gaat gy / nochte / ik zal gaan: maar laat ons gaan, als dragende in zig een dubbelde beweeg-reden / en blijk van haar genegentheidt. 1. Dat zy zich zelven aanbiedt / om hem geselschap te houden. Merkt aan, Als Christi geselschap bemint en geacht is / zo zal de Ziele te vrede zijn / alle andere te verlaaten en met hem te gaan / om het zelve te onderhouden. 2. Het geeft te kennen / dat al had zy wat te doen / en een begeerte om buyten te zijn / zy het evenwel niet en konde harden / daar toe te gaan zonder hem / daarom / zegt zy / laat ons gaan. Merkt aan. 1. De velden en plaizierigste vermaaklijkheden zijn niet verquikkende en lastig zonder Christi gezelschap / in de achting der geloovige. 2. Zijn geselschap is des geloovigens groote moet-geving / om iets te onderneemen / en 't geen zijn uitgaan en inkomen vermaaklijk maakt. Zy is te vrede met hem te gaan / en zy kan niet verdraagen zonder hem te gaan. Ten laatsten, het toont datse acht neemt op 't geen haar deel was in de oeffening / zo wel als op 't zijne / en haar resolutie / om haar praktijk te schikken na haar gebeden: want gelijk zy begeert / dat hy gaa / zo is zy willig / om zelfs te gaan: Indien wy 't antwoordt op ons gebedt willen verwachten / zo behoort onze praktijk te zijn / gelijk onze gebeden.

De twede hoedanigheidt is / Laat ons vernachten op de Dorpen, Dorpen zijn buiten-plaatsen ofte

landwaarts in / door die naam onderscheyden van Steden; In de zelve logeeren de menschen / als zy reyzen ofte een tijd lang blijven in de Velden tot haar vermaak ofte bezigheid / als af-gescheyden van haar ordinaare beroep in de Steden. Haar begeerte / laat ons logeren in dezelve (ofte gelijk het woordt is / laat ons vernachten ofte woonen daar) toont / dat zy hem buiten logeerde / niet voor een stuk van een dag / om 's avonts weder te keeren / maar voor een grooter lengte ofte duuring van tijdt / als liever willende met hem logeeren in de Dorpen / en neemen / 't geen in zijn gezelschap te hebben was / tot verlenging van haar afgezondertheidt / dan haastelijk weder te keeren tot de Stadt / ofte bezigheden / waar door zy mochte afgetrokken worden / en in gevaar van af-breeking van haar gemeinschap met hem. Merkt aan, 1. Ware begeerte na gemeinschap met Christus / in de genieting van tegenwoordigheidt / gelijk zy eyscht afgezondertheidt ofte heymelijkheidt met hem / zo is zy wenschende / dat zulks verlengt worde / ende kan niet dragen te denken van te scheyden van hem / als zy hem in een hoek ergens krijgt. 2. Een achterom / ofte een hoek ergens alleen met Christi gezelschap / is goedt logement voor een lief-hebber Christi: Eenzaamheidt met zijn tegenwoordigheidt wordt van de zulke meer gehanteert ende met vermaak gebruykt / dan publijker gemeinschap en gezelschap.

In het twaalfde vers hebben wy noch eenige hoedaanigheden van haar verzoek / en eenige beweeg-redenen / die haar dringen / om na Christi gezelschap te zoeken. De darde hoedanigheidt is in deze woorden / laat ons vroeg ons opmaaken na de Wijnbergen; De gelijkenis wordt gecontinueert / maar dit woordt / vroeg, wordt'er by gedaan / en het bevat (gelijk het in de Schrift gebruykt word. 1. Tijdigheidt /

heidt / zo quamen de Vrouwen vroeg tot Christi Graf / Luc. 24: vers 1. als het noch duyster was. .. Op zijn pas / zo word het in die uytdrukking genoomen Psal. 46: vers 6. God zalze helpen, en dat echt vroeg, ofte in 't aanbreeken des morgenstonds; . Ernst; zo Hos. 5: vers 15. zy zullen my vroeg oeken, dat is / ernstiglijk. Hier geeft het te kennen / dat zy als een die geen uytstel konde verdragen / egeert vaardig te gaan / en by tijdts / en te dien ynde biedt zy hem haar gezelschap aan. Merkt aan. . Oprechte begeerte na gezelschap met Christus / kan geen uytstel verdragen / maar zoude geern terstondt in de genietinge zijn. 2. Daar is een saysoen ofte vroegachtigheidt / een bequaame gelegentheidt / om gezelschap met Christus te houden / en die zoude niet verzuymt worden. 3. Gelijk heymelijkheidt een groote vriendt is van gemeinschap met Christus / zo is ook de tijdigheidt / en datmen vroeg zich daar toe zette. Hoe men vroeger begint / hoe men meer voor-spoedt heeft te verwachten. 4. Gelijk geen pligt diende afgezet ofte uytgestelt te worden / zo diende byzonder niet die groote en gewichtige pligt / van te staan na gemenschap met Christus / eenigsins uytgestelt ofte ontweeken te worden / maar vroeg en tijdig ter handt genoomen.

De vierde hoedanigheidt volgt in de beweeg-redenen / op dat zy mocht zien, hoe de verscheidene vruchten uytbotteden; En het toont / dat zy zijn gezelschap niet alleen begeerde tot haar contentement / maar ook tot haar profijt / op dat zy daar door mocht geholpen worden / om in haar geestelijke staat toe te neemen / en mocht te beter bequaam gemaakt worden / om haar pligt te doen. Merkt aan; Een oprechte en ware begeerte na gemeinschap met Christus / tracht die tot Geestelijk voordeel te gebruyken / wanneer zy verkregen wordt. Zo dan alle de-

ze dingen samen-gestelt zijnde/ toonen/ dat zy Christi tegenwoordigheidt begeerde in eenzaamheidt/ volstandiglijk/ tijdiglijk/ en in opzicht van haar geestelijk voordeel en profijt. Dit laatste zal meer blijken in de beweeg-redenen/ inzonderheidt de eerste. Dit is waarlijk een voorname begeerte/ en daarom in 't geen volgt/ dringt zy het met beweeg-redenen aan/ die haar daar toe aanzetten/ en ook/ dewijle die aan hem wel behagen/ haar grondt geven/ om het van hem te verwachten. En hoewel zy deze beweeg-redenen gebruykt als of het argumenten waren/ om hem daar toe te brengen/ dat hy haar begeerte gaf/ zo zijn zy doch voornaamlijk tot versterking van haar eygen geloof/ in haar verzoek aan te dringen.

Het gebruyken van beweeg-redenen/ en datse haar begeerte aldus bekleedt/ dat geeft te kennen/ dat geloovige in haar verzoeken/ dienden daar op veel te dringen en te staan/ want hoewel Christus met geen woorden onderricht en wordt/ noch door argumenten overredet/ nochtans dit helpt tot verwarming van genegentheden/ en versterking van 't Geloof van de Geloovige zelf/ en het past de Geloovige in haar gebeden tot hem/ die een redelijken dienst vereyst en toelaat.

De beweeg-redenen in 't byzonder zijn vier, D'eerste is genoomen van het eyndt van haar verzoek/ 't welk is te zien hoe haar genaden vorderen: De gelijkenis gaat voort; gelijk een Vrouw voorhebbende haar landt-vruchten te bezoeken (om zo te spreeken) daar in geholpen en aangemoedigt wordt door haar mans tegenwoordigheidt/ en daarom begeert zy zijn gezelschap; Zo heeft de Geloovige een Plantagie/ Wijngaarden, Druyven, Granaat-appelen, en verscheyde planten te bezien/ dewelke zijn de genaden des Geests/ en verscheyde pligten

igten aan hem opgelegt (gelijk gezegt is over Kap.
vers 12, 13. ende Kap. 6: vers 11.) en zijn bezoeken
n dezelve/ is een inkeerend gezichte van hem zel-
en te neemen/ in een afgetrokkene eenzaame staat/
n dat hy daar door onderscheydentlijk kennis mach
ebben/ hoe het met hem/ en met zijn genaden is.
n 't uytvoeren van welke pligt Christi tegenwoor-
igheidt in een heymelijken hoek/ uytnemend be-
ulpig is/ daarom zoekt de Bruydt de zelve te dien
ynde/ en gebruykt deze beweeg-reden/ om dat aan
dringen/ om dat het haar een pligt is van belan-
/ haar zelven te doorzoeken; het behaagt hem/ en
et is iets daar zy geern toe quam/ doch zy en kan'er
iet toe komen in een gemeene ordinare gestalte/ zo
waar is het; daarom stelt zy dit voor ('t welk haar
ond is) als 't gene van hem zou aangezien/ en van
aar hand wel op-genoomen worden.

Merkt aan. 1. De geloovige hebben een taak/ en
ouwerp/ die haar opgelegt is uyt te voeren/ dat
/ verscheydene pligten en genaden/ voorgestelt
nder de gelijkenis van Wijnstokken, Granaat-ap-
el-Boomen, &c. Waar op zy zorgvuldelijk moeten
cht geven. 2. Het is nodig/ in de uytvoering van
t werk/ dat geen geloovige goede kennis hebbe
an den staat van zijn genaden/ en het is zijn pligt/
dien eynde in hem zelven in te keeren; En indien
e menschen moeten zien op de staat van haar Scha-
en en kudden/ Spreuk. 27: vers 23. hoe veel te meer
ehoorden zy zorgvuldelijk hier op te zien. 3. Deze
ligt diende met opzet/ in eenzaamheidt/ en met
eraadt beoogt/ ter handt genomen en betracht/
met een resoluut voorneemen/ om te komen tot de
ntdekking van onze eygen staat/ gelijk zy hier doet.
. Deze pligt heeft zwarigheden in zich/ en ordina-
is kan men het hert daar ontrent niet ernstig hou-
en/ ten zy de gestalte dessels meer dan ordinaar

teder zy. 5. Door een teerhertig Geloovige zal het een groote gunst zijn/ deze pligt van zelfs-onderzoeking nuttiglijk en onpartijdiglijk verricht te krijgen; Het is een weldaadt/ die waardig is van Godt gezocht te worden / en hoe de Geloovige tederder zijn/ hoe zy daar meer in bezig zullen zijn. 6. Hoewel de Geloovige klaarheidt hebben ontrent haar deel (gelijk de Bruydt hier had vers 10.) nochtans kunnen zy wel niet zo onderscheydene kennis hebben van haar eygen staat; En daarom dienden zy deze pligt van zelfs-onderzoeking niet te verzuimen; maar waar de verzekertheidt vast gegrondt is/ die zullen te zorgvuldiger zijn/ in haar zelven te onderzoeken. 7. Christi tegenwoordigheidt/ gelijk zy is een merkelijke hulp tot alle pligten/ zo is zy in 't byzonder/ en op een byzondere wijze behulpzaam aan de Geloovige in haar zelven te onderzoeken/ door 't herte willig en buygzaam te maaken/ om zoetelijk dat uyt te werken/ door de dingen te ontdekken/ gelijk zy zijn/ en door het oog eenvoudig te maaken/ om van alles recht te oordeelen/ en onpartijdelijk aan te neemen/ wat ontdekt wordt. Veel tegenwoordigheidt Jesu zou des Heeren Volk aanmoedigen/ om deze pligt na te komen/ die andersins op een herteloozе wijze wordt betracht. 8. Het is een goedt gebruyk van Christi tegenwoordigheidt en gezelschap/ als 't zelve gebruykt wordt/ om meer doordringende en onderscheydene kennisse van ons eygen staat te krijgen; en dan zouden de Geloovige inzonderheidt de gelegentheidt waar neemen/ om zich op de proeve te stellen. 9. Een Geloovige als hy teerhertig is/ zal byzonder zijn in zijn onderzoek; hy wil tot het minste dan gaan onderzoeken; hy en zal niets van Godts genade dat dadelijk is verwerpen/ hoewel het zwak en teer is; daarom ziet zy na de uytbottingen, zo wel als na rijper vrucht/ en erkent

gent die / om dat Christus zo doet / Kap. 6: vers 11.
10. De Geloovige beloven zich niet veel in haar
selven / ofte zy verwachten geen groote dingen on-
trent haar eygen vruchtbaarheidt; Daarom is het
hier om te zien / wat'er uytbot / ofte te voorschijn
komt dan wat rijp is / 't welk zy zich hier voorstelt/
als haar dessejn. 11. Een teder Geloovige zal wei-
nig genade / daar zy daadelijk is / veel achten / een
lot is veel voor hem / indien het'er uytziet als een
vrucht / voor zo veel het is 't blijk van Christi Geest
in hem / en 't werk van zijn genade; Hy die nedrig
is / zal een hooge estime daar van hebben; hoewel
hy'er niets groots van verwacht / noch het veel acht /
voor zo veel het inklevende is in hem; nochtans zal
hy niet weg werpen ook het minste / indien het recht
goedt is. 12. Hoe tederder jemant is / hoe hy be-
geeriger zal zijn / om zijn eygen staat te onderzoe-
ken / als zijnde niet voldaan met het gene hy verkre-
gen heeft. Wederom, indien wy dit vergelijken met
Kap. 6: vers 11. alwaar gezegt wordt dat hy tot dit
selve eynd in zijn Hof afging / waarom zy zijn te-
genwoordigheidt begeert / zo kunnen wy zien. 1. Een
accoort tusschen Christi en der geloovigen werk (om
zo te spreeken) zy hebben een taak. 2. Een samen-
koming van haar eynden / en middelen om die te
bereyken; hy doet moeyte ontrent zijn Volk / door
de middelen der genade / om haar vruchtbaar te ma-
ken; En zy handelen en gebruyken vlijtiglijk de mid-
delen tot dat zelve eynd. En 3. Christi woorden zijn
hy na de zelve met de haare / om haar Geloof te meer
te versterken / tot verkrijging van 't geen zy zocht /
dewijl het zo samen-quam met zijn oogmerk. Een
Geloovige die vruchtbaarheidt en teerhertigheidt
bedogt / door Christi gezelschap in de middelen en
instellingen / mach verwachten / dat hy zijn begeer-
te zal verkrijgen: want dat zelve is Christi werk /

't welk hy voortzet door de middelen der genade / onder zijn Volk.

De twede beweeg-reden, die haar doet dringen/ om Christi gezelschap te hebben op deze afgezonderde wijze/ is in deze woorden ; Daar zal ik u mijne uytnemende liefde geven. Dat is kostelijk/ gelijk de Bruydegom en Bruydt zich samen verheugen in afgezonderde plaatsen/ in de uytdrukkingen van haar onderlinge liefde/ met meer dan ordinare gemeinsaamheidt; Alzo wil zy zeggen/ laat my uw gezelschap achter een by my hebben/ op dat mijn hert daar door verwarmt zijnde/ ik gelegentheidt mach krijgen/ om mijn liefde op een levendige wijze op u uyt te laaten. Door liefden ('t welk hier in de grondt-text staat) word niet enkelijk liefde verstaan/ maar liefde in de hoogste trap desselfs/ openbaarende zich op de gevoeligste wijze/ als het herte/ als het ware/ gesmolten is/ en vry gemaakt is/ om zich uyt te storten in liefde tot hem: Daarom wordt het liefden genoemt in 't getal van veele/ om te toonen de veelvuldige wegen/ waar in de liefde zich zal uytlaaten/ gelijk in gedachten/ maakende 't hert met vermaak vrolijk maakende in blymoedig opspringen in hem/ en hertelijk omhelsen van in haar armen/ zich voedende en verlustende in hem/ en diergelijke andere wegen; Daar wordt niets voor voor hem ingehouden/ en alle deuren zijn geopent waar door de liefde zich pleegt uyt te laaten. Terwijle zy zegt/ Ik zal u mijne liefden geven, dat is zo niet te verstaan/ als of zy dan zou beginnen hem lief te hebben (want 't geen haar dit verzoek dede doen/ was haar liefde tot hem) maar datse dan met meer uytgelaatene vryheidt dat doen zou/ en met gemak en vermaak zou kunnen doen/ 't welk zy nu niet wel konde uytwerken (voor dat zijn tegenwoordigheidt haar verwarmde) ten minsten op de wijze/ die zy

geern

eern bereykte. Het woordt/ daar, 't welk na de etter zijn betrekking heeft op de Velden, en Doren, &c. moet verstaan worden van die geretieertheidt in gezelschap/ die zy met hem begeerde te ebben; in het oogmerk/ ziet het op zijn heymelijk penbaaren van hem zelven aan haar/ in haar toe e laaten tot in zijn schoot; O/ wil zy zeggen/ mijn ert verlangt om na by u te zijn/ en dit voordeel verwacht ik'er van; dan zoude ik mijn hert krijgen afetrokken van de afgoden/ en mijn genegentheden an u verbonden/ 't welk ik in uw afweezen niet zo an verkrijgen gelijk ik wilde; gelijk een mensch ijn liefde zo niet en kan uytlaaten in gezelschap/ als wel wanneer hy alleen is in eenzaamheidt met zijn oezem-vriend; zo geboodt Joseph, zullende zijn liefde aan zijn broederen openbaaren/ Gen. 45: vers 1. Dat alle man zou uytgaan op dat hy zo met te grooter vryheidt zijn genegentheden ontrent haar zou uyt laaten/ en gelijk Jonathan zijn jongen weg zondt/ als hy David in 't Veldt zoude omhelsen/ 1 Sam. 20: vers 40. &c. Zo worden hier door dat woordt/ aldaar, betekent de heymelijke openbaaringen Christi door zijn Geest aan de zijne/ 't welk is 't geene haar vryheidt geeft/ om haare herten op hem uyt te laaten/ inzonderheidt in haar onbekende toegang tot hem.

Merkt aan. 1. Daar zijn veel meer goede dingen dan een/ die Christi tegenwoordigheidt vergezelschappen; en waar liefde is in 't herte van een geloovige/ daar zal geen schaarsheidt van bewijs-redenen zijn/ om het voordeel van dien voor te houden. 2. Gelijk'er eenige meer dan gemeene openbaaringen van liefde zijn/ van Christus aan zijn volk/ die niet gestaadig zijn/ zo zijn'er eenige meer dan gemeene uitvloejingen van de liefde der geloovige tot hem. Daar zijn eenige tijden en gevallen/ waar

in byzonderlijk 't hert zal smelten in genegentheidt tot hem / en waar in 't zal bequaam zijn / om zich zelven uit te storten op hem met gemak en lust. 3. Het is niet min de begeerte der geloovige / Christus lief te hebben / en haar genegentheidt te hebben uitvloejende tot hem / dan de openbaaringen te hebben van zijn liefde tot haar: Daarom spreekt zy hier van als van een weldaadt / die zy uitnemende begeerde / om verlof te krijgen / om haar liefde op hem uit te storten. 4. geloovige die Christus lief hebben / zullen niet voldaan zijn met den trap van haar eygen liefde / maar zullen begeerig zijn / dat haar liefde meer van andere dingen afgetrokken / en voller over hem uitgelaaten zy. 5. Hoewel 't hert der geloovige somtijdts / ja menigmaal niet zoo hoog opkomt in liefde tot Christus / gelijk hy het wel wilde hebben / nochtans neemt hy voor / die liefde op Christus alleen te stellen / en daar is niemandt / aan wien hy met zijn toestemming williglijk dezelve geeft dan aan Christus / aan hem alleen schenkt hy die. 6. Daer is geen grooter gifte / die aan Christus kan gegeven worden / dan zijns volks liefde. Dit is daarom de beweeg-reden / die de Bruydt voorstelt in haar handelen met hem / als voorstellende het tractement en onthaal / dat hy zoude ontfangen. 7. Christi tegenwoordigheidt / en de openbaaringe van zijn liefde helpt merkelijk / en heeft groote invloedt / om onze genegentheden tot hem in te winnen. Zy geeft ons niet alleen / als het waare / de bequaame genegentheydt van zijn gezelschap / maar zy wint ook het hert in / zy verzacht het / zy verrukt het / en zy verhoogt de estime van Christus daar in / ('t welk geen spreeken van hem zo krachtdadelijk doen kan als zijn eygen tegenwoordigheidt) en ook bestrijkt zy / alle de genegentheden / zo dat zy een vryheidt hebben / om uit te vloejen (gelijk het ys voor de Son)

dis

de andersins zeer koudt en stram waren. 8. Lief-
de tot Christus heeft geern eensaamheidt en afgeson-
dertheidt met hem; Zy wordt zo zeer niet opgewekt/
dan wanneer zy met hem alleen is; en ook zijn de
menschen van de wereldt niet bequaam om de innige
gemeinzaamheidt te dragen en te verstaan/ die'er
al zijn in de uitvloejingen van Christi liefde tot een
geloovige/ ofte van een geloovigens vryheidt en hey-
lige vrypostigheidt by Christus/ en het zou niet be-
quaam zijn/ dat zy getuygen zouden zijn van de lief-
de-secreten/ die'er tussen hem en haar zijn. 9. Het
is een blijk van opperste liefde tot Christus/ als na
zijn tegenwoordigheidt verlangt wordt/ op dat wy
hem te yveriger en hertelijker mogen lief hebben/ en
wanneer alle gelegentheden gezocht worden/ die dit
mochten doen groepen; Dit is al een hooge trap van
eenvoudigheidt en geestelikheidt/ als dit ons doet
roemen in Christi liefde tot ons/ en doet begeeren
de openbaringen van dien/ op dat wy daar door toe-
gang mogen hebben/ om hem lief te hebben. Een
geloovige zal den Hemel lief hebben/ zo wel om
dat hy daar ten vollen toegang zal hebben/ om Chri-
stus lief te hebben/ als om van hem bemint te zijn/
en hy zal een afgrijsen van de Hel hebben/ niet alleen
om dat aldaar geen ontdekkingen van Christi liefde
zijn/ maar ook om dat aldaar geen toegang van lief-
de tot hem is: Dat men het herte krijgt in liefde
uitgaande tot Christus/ dat is des geloovigens groo-
te vermaak/ en op een zekere wijze zijnen Hemel.
10. Liefde en een geloovige tot Christus is 't geen
resulteert/ ofte reflecteert ofte wederkeert van Chri-
sti liefde tot hem: Zijn liefde is die zon/ die deze
hitte in de ziel die hem lief heeft veroorsaakt; en hoe
zy helderder op de geloovige schijnt/ hoe haar liefde
tot hem heeter is; want hier is de liefde, niet dat
wy hem lief gehadt hebben, maar dat hy ons eerst lief-

ge-

gehadt heeft. 11. Het is een blijk van ware liefde tot Christus / en van hoog-achting van hem / als het hert verlangt / bidt en middelen gebruykt / om hem lief te hebben / en om die liefde verhoogt te krijgen / tot datse geheel en al aan hem besteedt zy.

In het dartiende vers hebben wy de darde en vierde beweeg-reden, waar door de Bruydt haar versoek aandringt. De darde is / De Dudaim geven reuk, &c. Zy is gelijk die beweeg-reden / die hy gebruykt / in haar aan te dringen / om na zijn roeping te luysteren. Kap. 2. vers 12. De bloemen worden gesien in den Lande, &c. De genaden des geests / opgroejende als in een hof / in den wandel des geloovigen met Christus / zijn gelijk bloemen in de lente / die door haar vermaaklijkheidt en reuk de menschen nodigen na het veldt. Aldus komt de zin van deze beweeg-reden hier op; alle dingen (wil de Bruydt zeggen) zijn in een goede staat / en daar is een groep onder mijn genaden / die wegens vermaaklijkheidt als bloemen zijn / daarom komt. Dit erkennen van het bloejen van haar genaden / is niet bloejende van eenig roemen / maar 't is een erkennen in ootmoedige oprechtigheidt / van 't geen zy in haar bevondt tot zijn lof / en van 't geen zy wiste / hem wel-behaaglijk te zijn / als een bevestiging voor haar geloof / in de verwachting van 't geen / waarom zy badt; want (en dat zouden wy hier leeren) hoewel de goedtheidt van onze staat niets kan verdienen / van 't geen wy bidden; nochtans kan het ons vertrouwen en vrymoedigheidt geven in 't bidden / als wy een goede conscientie en getuygenis binnen ons hebben / 1 Joh. 3. vers 20.

Deze hare vruchtbaarheydt wordt viersins voorgestelt. 1. Dat deze haare vruchten rijp waren / en in haar fleur / de Dudaim geven reuk: De Dudaim waren van Rachel zeer begeert / Gen. 30. vers 14.

En het blijkt door haar lieffelijkheidt van smaak al-
daar en van reuk alhier / dat het eenige aangenaa-
me vrucht was / en nu allervermaaklijkst in haar
geur/om dat zy haaren reuk geven. 2. Haar vrucht-
baarheidt wordt voorgestelt in haar vryheidt en ver-
scheydenheidt; zy is verciert met allerley edele vruch-
ten, waar door voor-gehouden wordt/ dat gelijk ge-
loovige veele verscheidene genaden hebben/ gelijk
verscheydenheidt van specerijen/ Kap. 4. vers 13, 14.
welke zy dienen te queeken/ zo waren die alle in een
goeden staat by haar. 3. Deze vruchten waren
nieuwe en oude, waar door de volheidt van dezelve
voort wordt voorgestelt/ beyde van 't gewas/ om
zo te spreeken van dit en 't voorige jaar; waar door
beteekent wordt het wel toenemen en groeyen van de
genade der geloovige/ dewijl 'er is een nieuwe trap
van geloof en liefde/ &c. van dit jaar/ gevoegt by
de voorige trap/ die zy te vooren verkregen hadt; zy
bewaart de oude/ en zy brengt voort nieuwe/ gelijk
Matth. 13. vers 52. de Schrift-geleerde in het Ko-
ninkrijk Godts onderwezen/ brengt nieuwe en oude
dingen voort; hy heeft het oude capitaal/ en den
nieuwen aanwas / de talenten/ die hem gegeven
waren / en noch vyf andere daar door gewonnen.
4. Deze vruchten worden gezeydt te zijn aan onze
deuren; dit schijnt op 't eenvoudigste dit te beteeke-
nen/ dat het vermaaklijk is/ zulke vruchten aan de
deuren te hebben; en het beteekent een menigte ofte
volheidt ende grooten overvloedt der zelver/ als zy
niet alleen in den hof/ maar ook by de deuren zo o-
vervloedig zijn; zo maakt dezen overvloedt der ge-
nade in een geloovige (om zo te spreeken) Chri-
sti ingang lieffelijk en aangenaam / en het toont/
dat alles recht bereydt is voor hem/ gelijk de laatste
beweeg-reden (datse voor hem zijn wech-geleydt,
zelfs terwijl zy aan de deuren zijn) aanwijst. In

somma/

somma / alles wil zy zeggen / is gereedt en voor u alleen / mijn liefste; daar is verzorging gedaan / hoewel niet in volmaaktheidt / nochtans in oprechtigheidt / tot uw onthaal. Merkt aan. 1. Daar zijn veele en verschepdene soorten van genaden in een geloovige; en als 't wel gaat met eene / ofte als eene van dezelve toeneemt / zo is 't ordinaris zo met alle. 2. Genade heeft haar wasdom / en zy diende toe te nemen door nieuwe byvoegingen / al waar sy is begonnen; en als het wel met de geloovige gaat / zo zullen'er van deze geestelijke vruchten zijn / nieuwe en oude. 3. Men kan 't oude Capitaal van genade in geen goede staat houden / dan alleen door voort te gaan / en te groejen in de vruchtbaarheidt; alwaar de oude genade wordt bewaart / daar zal ook de nieuwe gevonden worden; andersins 't geen eens scheen te bloejen / wordt by nae verwelkende. 4. Die ernstelijk Christi geselschap begeeren / dienden zich voor hem te bereyden / door levendigheidt van allerley genaden nieuwe en oude; en die zulken staat beoogen / mogen met eenige vrymoedigheid zijn tegenwoordigheidt en gezelschap verwachten. 5. Geloovige / die ernstelijk / tederlijk en ootmoedelijk na heyligheidt staan / kunnen al verre daar in komen / gelijk deze uytdrukking van haar staat te kennen geeft; en daarom / de schult legt alleen op ons / dat wy zo sober in de genade zijn gevordert.

De laatste beweeg-reden is in de laatste woorden; Dit zijn de vruchten (wil zy zeggen) die ik voor u heb weg-gelegt, ô mijn liefste! Deze vrugten zijn veele / en by de deuren / nochtans zijnse voor hem opgeleydt; zy zijn dan zulke vruchten / die bewaart zijn voor Christus. En deze beweeg-reden volmaakt de voorige; want hebbende haar vruchtbaarheidt verklaart / op datse niet mogte schijnen daar over te roemen / zo zegt zy nu / wat wasdom zy ook hebben/

m/ o mijn liefste; ik hebse aan u toegewijdt; zy
llen niet tot mijn eygen voldoening ofte roem zijn/
aar tot uw eere; daarom zegtse/ komt, gelijk
mant zou zeggen/ ik heb zulke goede vruchten ex=
es voor u bewaart/ daar niemant anders van heb=
n zal; en daarom nodige ik u/ om te komen/ en
genieten dezelve/ 't welk is een vriendelijke nodi=
ng/ wendende op Christus de erkentenis van't
en zy hadde/ als waarlijk hem toebehoorende/
als alleen moetende gebruykt worden tot zijn eere;
betekent dan dat wegleggen 1. Een zorgvuldig=
idt en bekommernis/ om vlijtig te vergaderen/
lijk gierige wereldtsche menschen plegen rijkdom=
en op te leggen/ en die samen te vergaderen. 2.
et beteekent den voorspoedt die zy had in haar be=
achting/ dat'er veel vergadert was/ een menig=
vruchten/ als in een schat; zo vinden wy/ dat
t weg-leggen deze zin heeft/ Psal. 31. vers 20. Hoe
oot is het goedt, dat gy weg-gelegt hebt, als op-
stapelt/ &c. 3. Het betekent een af-sonderen
n dat goedt/ van het gemeen gebruyk af (gelijk
menschen doen ontrent 't geen zy zo opleggen) en=
een bewaren van het zelve tot eenig bysonder ge=
uyck: en dat byzonder gebruyk/ waar toe zy die
uchten opleyde/ volgt in deze woorden/ voor u,
mijn liefste. 't Welk te kennen geeft 1. Dat zy
zicht had op Christus in haar verzamelen en op=
ggen/ en dat haar provisie niet en was/ om daar
lfs op te gaan rusten/ maar om hem daar mede
eeren. 2. Dat zy/ selfs als zy dit verkregen
d/ daar ontrent verloochent was/ en zulks niet
nzag/ als of het eenig goedt kon zijn/ waar op zy
lf leven zoude; maar dat zy het bereydt hadt/ als
n offerande/ om hem daar mede te onthaalen en
tracteren: Even gelijk een vriendelijke vrouw
ude verzorgen/ 't geen tot verquikking en eere
van

van de man mochte zijn / en zoude ſteedts opleggen /
tot dat hy weder quam / met eenvoudige beooging /
om hem daar mede te vergenoegen en te onthaalen ;
zo zegt de Bruydt / dit opgeleyde is om u te vergenoe-
gen en te eeren / en voor u alleen / ô mijn liefſte ! Het
is om uwent wil / om dat gy het gebied / geern hebt /
en daar door ge-eert wordt. O mijn liefſte, wordt'er
hy gedaan / om te toonen / hoe vol genegentheidt zy
in dit ſpreeken is / en aanhoudt / en in 't byzonder
hoe wel beſteedt / dat zy oordeelde te zijn / al wat
weg-geleydt was / wanneer het aan hem beſteedt
was ; O mijn liefſte ! 't is voor u / en ik heb gewil-
liglijk en met genegentheidt dat opgeleydt tot dit ge-
bruyk / daarom komt / herbergt en woont by my /
't welk is het oogmerk. Merkt aan. 1. Groeyen
in vruchtbaarheidt / ofte in heiligheidt / is een werk /
dat op een dag niet te doen is ; maar het zal tijdt nee-
men / en ſorg en vlijt vereyſchen / die geeſtelijke
vruchten te vergaderen / en op te leggen. Als Chri-
ſtus na 't gevoelen af-wezig is / zo is het wel-paſſen-
de / en een tijdige plicht / dat men door vruchtbaar-
heidt in heiligheidt proviſie oplegt / voor ſijn komſt
en wederkeeren : Ofte / als Chriſtus niet terſtondt
ſchijnt te komen / en aan te komen / en aan te nemen
een geloovigens gebeden / pligten ofte genaden / zo
zijn zy doch niet als onnut en van geen waarde te ver-
werpen en te verſtooten ; en een geloovige moet niet
afhouden van die te verrichten / maar voortgaan en
volharden / in zich op te wekken in de oeffening der
genaden en plichten / tot dat hy kome. 3. Hoewel
Chriſtus niet in 't eerſt komt / maar veel plichten
van een geloovige / en de oeffening van zijn genaden
(om zo te ſpreken) laat leggen in zijn handen ; zoo
zijn die doch niet verlooren / maar opgeleydt (en ge-
nade is geen quade ſchat) en Chriſtus zal d'een of
d'ander tijdt komen / en goedt gebruyk daar van
maaken.

naaken. 4. Het is niet min gauwigheidt (om zoo te spreeken) ofte het is niet min swaar in den wandel van een geloovige / 't geen men versamelt heeft / voor Christi gebruyk alleen te bewaaren / en zelfs daarom verloochent te zijn / dan de plichten verricht / en de geestelijke provisie opgelegt te krijgen. 5. Het is niet genoeg plichten te doen / en vruchten op te leggen / ten zy zy ook voor Christus opgelegt worden; en dit is niet min een pligt / dan de voorige. 6. Het is geen kleyne zaak / die een geloovige verkregen heeft / en een sterke beweeg-reden / om Christi gezelschap te krijgen (zonder het welke het alles niets zal zijn) als hy niet alleen een menichte vruchten heeft / en arbeidsaam is in heyligheidt / maar als hy ook daar ontrent zo verloochent is / dat hy die niet meer gebruykt tot zijn eygen oogmerken / dan indien hy niet gearbeydt had om die te verkrijgen; en als hy den lof daar van voor Christus alleen behoudt / op dat zy tot zijn eere maar mogen dienen. Dit opleggen van vruchten voor hem is gestelt / tegen de opleggen voor ons selven / gelijk leven, eeten, vasten, enz. voor hem 2 Cor. 5. vers 15. Zach. 7. vers 5, 6. is gestelt tegen leven, eeten, vasten aan ons selven, 't welk is in Godts-achting / een ledige wijn-stok te zijn. Hos. 10. vers 1. 7. Genade is van een duursaame natuur; zy kan bewaart worden / zy kan wel verdragen het weg-leggen; alle andere schatten vergaan / als men die oplegt / zy zullen roesten en kankeren; maar het opleggen van deze geestelijke schat / die de menschen rijk maakt in goede werken / is nuttig en prijsselijk / en de rijkdommen daar door opgelegt / zijn zeer duursaam.

Het achtſte Kapittel.

De *BRUYDT.*

Vers 1. Och dat gy my als een Broeder waart, zuygende de borſten mijner Moeder! dat ik u op de ſtraate vonde, ik zoude u kuſſen, ook en zouden zy my niet verachten.

Vers 2. Ik zoude u leyden, ik zoude u brengen in mijnes Moeders huys, gy zoudt my leeren: Ik zoude u van ſpeceryen wijn te drinken geven, en van het zap van mijne Granaat-appelen.

DIT Kapittel vervat verder 't afſchrift van die geeſtelijke gemeynſchap / die tuſſen Chriſtus en de geloovige is: De Bruydt ſpreekt hier meeſt; en hoe zy nader tot een eynde komt / hoe haar uitdrukkingen wichtiger zijn. Het kan in deze deelen verdeelt worden 1. De Bruydt gaat voort / en verhoogt haar eene groote begeerte van inniger familiariteyt met Chriſtus / dewelcke wordt voorgeſtelt / uitgebreydt en aangedrongen / met de bekentmakinge van haaren uitſlag / ende hoe zy zich daar na dragen zal / in de eerſte vier verſen. 2. De Dochteren van Jeruſalem zijnde van haar belaſt vers 4. breeken uit met een lof van haar vers 5. 3. Zy laat na / na haar te luyſteren / maar ſy gaat voort vers 5. in tot hem te ſpreken (als ongeern af-gebrooken / ofte gediverteert) met twee verder verzoeken. De

eerſte

eerste waar van/ is om gevestigtheidt in haar gemeynschap met hem/ op dat dezelve niet onderworpen zy aan de menigvuldige af-breekingen van een afwijkend hert vers 6, 7. De andere is voor de geele/ die noch niet ingebracht zijn vers 8. 4. De Bruydegom antwoordt op dit laatste verzoek/ in goede en voortreffelijke woorden vers 9. waar uit zy in de 5. plaats een troostelijk besluyt voor haar zelven trekt vers 10. 't welk zy bevestigt vers 11, 12. 6. De Bruydegom geeft haar zijn adieu-wensch vers 13. 't welk zy ten 7. en ten laatsten bejegent met de brandende uitdrukking/ en bekentmaking van haar eerste/ laatste en groote versoek aan hem/ te weten dat hy wilde haasten, dat is/ haasten zijn komste om haar zaligheidt te volmaaken/ boven 't welk zy niets te zeggen heeft/ en voor datse dat heeft/ is zy noit stil/ Openb. 22. vers 17. Zo bestaat dan dit kapittel uyt zeven deelen/ na de verscheyde spreekbeurten der sprekers.

In het eerste deel stelt de Bruydt eerst haar versoek voor/ en breydt het uit/ ofte stelt de hoedanigheidt van dien vers 1. 2. Het wordt aangedrongen met beweeg-redenen vers 1, 2. 3. Haar verkrijging en voorspoedt in haar versoek wordt verhaalt vers 3, 4. Haar zorge om Christus te behouden wordt aangeteekent vers 4.

Het versoek is in de eerste woorden/ Och dat gy my als een Broeder waart! Dit ziet/ na mijn oordeel/ niet byzonderlijk op Christi mensch-wording/ maar op iets/ 't welk van de geloovige ook toen voor zijn mensch-werding mochte verkregen zijn geweest/ ende dat noch kon begeert worden van de geene die hem nu lief hebben: maar 't geen byzonderlijk in dese woorden wordt beoogt/ is het op-volgen van de liefde-stijl van een hert/ dat na Christi geselschap verlangt. Het is altijdt voor een maaget onbetaamlijk

lijk geoordeelt / te gemeinsaam te verkeeren met
mannen / die haar vreemde zijn / zelfs al wiert
zy van dezelve aangezocht. Dit heeft een oorzaak
van smaadt geweest voor veele; maar dat Broers
en Zusters gemeinsaam zijn / dat is noit de misvat-
tingen onderworpen geweest; De geene die in zo een
betrekking zijn / mogen meer vryheidt gebruyken /
dan van andere zonder aanstoot kan gebruykt wor-
den; Daarom Abraham, vreesende Sara zijn vrouw
te noemen / voorgaf / dat het zijn Zuster was / op
dat haar verkeeren met den anderen te min achter-
docht mocht geven; Het oogmerk is hier aan te drin-
gen / dat Christus sich wilde vernederen / zo gemein-
zaam met haar te zijn / datse met vrymoedigheidt /
en zonder vreese met hem mocht verkeeren: Och
(wilde zy zeggen) dat gy my zo gemeinzaam waart /
dat ik vrylijk met u mochte omgaan / gelijk een
vrouw mach doen met haar Broeder: en' de
wijl'er groot verschil is tussen Broederen die van
dezelve vader wel zijn / maar van verscheyde Moe-
ders geboozen (gelijk Joseph, Simeon en Juda waren)
en Broederen / die ook van dezelve Moeder zijn
(gelijk Joseph en Benjamin waren / die daarom mal-
kander hertelijker lief hadden) daarom doet zy'er
die hoedanigheidt by / zuygende de borsten mijner
Moeder, dat is / zulken Broeder / die in 't zelve
lichaam ontfangen / en door dezelve borsten gevoe-
det is (dewijl de Moeders dan beyde Moeders en
voedtsters voor haar kinderen zijn) waar door be-
tekent wordt een Broeder in de naaste en warmste
betrekking. In somma. De zin is deze. Och dat
gy my zo verre neder quaamt / gelijk een Broeder
is by een / die uit het zelve lichaam met hem geboo-
ren is / op dat ik met te meer vryheidt / stoutigheidt
en vertrouwen en gevoelige uitlaating van mijn ge-
negentheden / met u mocht omgaan. Zulken ge-
hoe-

voeligen uitbreeken van genegentheden vinden wy/ dat geweest is tussen Joseph en Benjamin, Gen. 43. vers 34. Zy ziet al de gemeinzaamheidt/ die zy verkregen hadt/ maar aan/ als 't geen onder de vreemde mochte wezen/ in opzicht van 't geen waar na zy verlangde en wachtede; en dat dit het oogmerk van dit deel van de figuurlijke wijze van spreeken is/ geven de volgende woorden klaar te kennen/ ik zoude u kussen, en niet veracht worden, ofte gesmaadet daar over; daar nu in haar tegenwoordige staat (die veel vervreemding in zich hadt/ als zy haar Christus aanmatigde/ het door een verzoeking haar voorgewoorpen en verweeten wierdt/ als of het haar ontetaamlijk was/ zich zo ontrent hem te dragen; maar wilze zeggen/ indien gy u wilt neder-buygen tot my/ en met my als een Broeder gemeinsaam zijn/ ik zou dan niet beschaamt worden door eenige beschuldiging van die slag.

Dit verzoek/ en deszelfs hoedanigheidt geeft te kennen. 1. Dat'er veel lieffelijke teerhertigheidt behoorde te wezen/ tussen de geene die zo na betrokken zijn met elkander/ als datze van een moeder geboren zijn/ &c. 2. Dat Moeders die Kinderen voort-brengen/ en bequaam zijn om te zuygen te geven/ niet zouden ontzien die pligt aan haar kinderen te doen; dewijl het te zuygen geven een niet min natuurlijke pligt is/ dan te baaren/ alwaar de Heere geen verhindering in de weg heeft gestelt. 3. Het geeft te kennen/ dat'er trappen van toegang tot Christus zijn/ en trappen van gemeinschap met hem/ boven alles wat de aller-verst-gekomene geloovige verkregen hebben; daar is hier iets van/ zelfs by de Bruydt te wenschen/ 't geen zy noch niet verkregen had. 4. Daar behoort geen ophouden noch stil zitten te zijn/ in eenige verkregene nabyheidt by Christus/ voor datse tot die maate is gebracht/ dat'er

niet meer genooten kan worden / en voor datze is op de uiterste hoogte / die mogelijk is verkregen te worden. 5. Het groote oogmerk der geloovige / is / te hebben gevoelige warmte / en vriendelijke gemeinsaamheidt met Christus / en een vrypostige vryheidt met hem; Dat is / hem te hebben als een Broeder. En die twee / naamlijk / vrypostige vryheidt met Christus / en zijn warme vernedering tot haar / gaan samen / 't welk de navolgende redenen te kennen geven.

Zy worden in zeven beweeg-redenen ofte voordeelen voorgestelt / welke zijn weezen als een Broeder met zich tot haar zou brengen; en hier door zal het verder blijken / wat het is / dat hier beoogt wordt. D'eerste wordt te kennen gegeven in deze woorden / als ik u zoude buyten vinden, als, dat wordt'er by gedaan / en de woorden geleezen in de grondt-taal / zijn / ik zoude u buyten ofte op de straat vinden; Ny / wil zy zeggen / heb ik u menigmaal buiten gezocht / en heb u in een langen tijdt niet gevonden (gelijk Kap. 3. vers 2, 3. en Kap. 5. vers 6, 7.) maar indien gy dus gemeinsaam met my waart / ik zou uw gezelschap over al hebben / en ik zou het geen schande achten. Dit stelt voor vast 1. Dat Christus kan buiten zijn / ofte verre af / zelfs ontrent zijn Zuster en Bruydt: de gevoeligste openbaaringen hebben haar verpoosingen. 2. Als Christus buiten ofte verre af is / zo is 't werk des geloovigen hem te zoeken / tot dat hy hem vindt; hy wil niet geern van Christus gescheyden zijn / en daarom verlangt hy na zijn openbaaringen: Een afwezende Christus / en een zoekend arbeydzaam vlijtig geloovige dienen samen te gaan. 3. Waar Christus gemeinsaam is / daar zijn alle af-brekingen van tegenwoordigheidt lichtelijk te overwinnen / ja lichter te overwinnen dan door andere / met welke hy zo innig en gemeinsaam

et en is; hy kan van haar zelfs buiten gevonden
orden/dat is in gevallen/die in zig eenige hinderin-
n hebben voor nauwe gemeinschap/ gelijk bui-
n ofte op de straat een plaats is/ die zo gevoeglijk
et en is voor gemeinzaame omgang. 4. Het is
n groote weldaadt voor een geloovige/ dat hy Chri-
 tegenwoordigheidt lichtelijk wederom kan krij-
n ofte krijgt; het is geen kleyne genade hem te
nden/ na dat hy gezocht is. Andere dingen/ die
t deze uitdrukking op te merken zijn/ kunnen ver-
dert worden uit Kap. 3. vers 2, 3. en Kap. 5. vers
7. 5. In't algemeen zo mogen wy uit alle deze
gumenten opmerken/ dat zy alle bevatten voor-
elen voor een geloovige/ doch zy gebruyktse als
weeg-redenen/ om haar verzoek aan te dringen;
welk te kennen geeft; Dat al wat eenig daadelijk
oordeel aan een geloovige kan doen/ zulks by Chri-
us veel vermach.

De tweede reden/ waarom zy dit begeert/ is/
 datse hem mochte omhelsen en kussen, en het
lgt op het voorige (gelijk het een aan het ander
ngt (ik zoude u buiten vinden/ zegtze/ en ik zou-
 u kussen, hebbende hem gevonden/ zo zoude zy
et vermaak haar genegentheden op hem uit laa-
n. Kussen onder de menschen zijn de vriendelijkste
jken van haar liefde/ gelijk vertoont is/ Kap. 1.
rs 1. over die woorden/ hy kusse my, zijn kussin-
n zijn vriendelijke bekentmakingen van zijn liefde
en haar; en daarom haar kussen van hem moet
n zeer gevoelig uitgang/ en overvloedige uitlaa-
ng van haar genegentheden op hem zijn/ gelijk
er genegene bloedt-vrienden doen/ als zy malkan-
r kussen. Het komt zeer tot het zelve/ dat gezegt
 Kap. 7. vers 12. Daar zal ik u mijne liefden geven;
 somma/ indien gy met my gemeinzaam waart/
gt zy/ als ik u vondt/ zo zou ik gevoeliglijk/ met

trouwen en vrymoedigheidt my ontrent u uitlaaten/ 't welk ik nu nauwlijks doen derve/ als ik u vinde/ zijnde bezeten met vreeze van uw wech-gaan. Het onderscheidt tussen deze uitdrukking en die Kap. 7. vers 12. schijnt hier in te zijn; Aldaar begeerde zy gemeinschap met hem/ op dat haar hert door zijn tegenwoordigheidt mochte gedisponeert worden/ (om zo te spreeken) om haar liefde op hem uit te laaten/ en datse mochte de gelegentheidt hebben/ om dat te doen; Hier begeert zy/ dat hy zich gemeinzaamer wilde openbaaren/ op dat zy haar/ met te grooter heylige vrymoedigheidt en vertrouwen/ mocht voldoen/ in haar liefde uit te stooten/ door geestelijke ziel-omhelsingen/ en kussingen van hem/ dien zy lief had. Dit geeft te kennen. 1. Dat'er trappen zijn in der geloovigen uitlaaten/ van haar liefde op Christus/ gelijk'er zijn/ in zijn openbaaren van hem zelven aan haar; Daar zijn eenige tijden/ op welke zy hem haar liefde geven/ wanneer zy geen toegang hebben/ om hem te kussen/ en op andere tijden worden zy toegelaaten/ om hem te kussen/ gelijk hy haar doet op zommige tijden. 2. Hoe zijn liefde zich gemeinzaamer uitlaat ontrent haar/ hoe haar liefde te meer op hem uitvloeyt. 3. Het is een weldaadt voor een geloovige/ en die hy hoog acht/ toegang te hebben/ om Christus te kussen, en zijn hert en liefde op hem uit te laaten. 4. Het geeft te kennen/ dat de geloovige t'allen tijde zich niet kunnen uitlaaten in liefde op Christus: Dit is een oeffening waar toe haar hert niet geschikt en is/ tot dat hy zich gemeinsaamlijk openbaart/ zy kunnen hem niet kussen en omhelzen/ voor dat eerst zijn omhelzingen komen/ meer byzonderlijk/ indien wy het oogmerk van deze woorden aanmerken/ ik zoude u kussen, en dat/ buiten op de straat, zo geven zy te kennen eerst, een meer tegenwoordig gevoelig

voorwerp/ zodanig als gekust kan worden/ waar
dit merkt op, Christi gemeinzaame uitlaating van
hem zelven/ maakt hem uitneemende voorkomende
van een geloovige/ zy maakt hem zo gevoelig tegen-
woordig/ dat hy op een geestelijke wijze omhelst en
gekust kan worden. Ten anderen, het geeft te ken-
nen de uitlaating der liefde in een geloovige op hem.
Hier uit merkt aan, 1. De groote plicht van een die
Christus vindt/ is/ hem lief te hebben/ en het hert
op hem te doen uitvloejen. 2. Dit behoorde men te
doen/ al wanneer en alwaar Christus te vinden is/
en zo ras de gelegentheidt wordt aangeboden zou het
hert dat aannemen zonder uitstel. 3. Gemeinzaam-
heidt met Christus zal hem niet mishaagende zijn/
maar uitnemende behaaglijk; andersins konde dit
geen beweeg-reden zijn/ om haar verzoek aan te
bringen. Ten darden, dit kussen van hem geeft te
kennen/ een Heylig vertrouwen en contentement en
vermaak/ in haar uitlaaten van haar hert op hem/
het welk toont/ dat het niet alleen zoet is/ dat men
Christus heeft ons beminnende/ maar ook/ dat
men hem bemint krijgt; en zo is dit te gelijk verge-
noegende voor haar/ en aangenaam voor hem.

De darde beweeg-reden; ofte reden/ die aan de
voorige twee hangt/ is/ evenwel zou ik niet veracht
worden, ofte ook en zouden zy my niet verachten;
hoewel ik u daar buyten vondt/ en al wierdt ik ge-
zien u te kussen/ en door gevestigde vrymoedigheidt
my in u te vermaaken; nochtans indien gy met my
gemeinzaam waart/ als mijn Broeder, en gy my
na die nauwe betrekking gemeinzaam woudt erken-
nen/ noch menschen/ noch Duyvelen/ noch ver-
zoekingen/ noch iets anders zouden toegang hebben/
om my daar over te verachten/ te verwijten ofte te
smaden; ik zoude gevestigt zijn tegen alle; gelijk
een maagt/ die haar respect toont ontrent haar ey-

gen geboozen Broeder / behoeft geen smaadt daar van te vreezen. Merkt aan. 1. Geloovige zijn onderworpen / datse veracht worden / zelfs de beminde Bruydt Jesu Christi is niet vry van deze beproeving / van klein geacht te zijn / zelfs als het afschrapsel van alles / gesmadet en beschaamt gemaakt te worden / door menschen (gelijk zy wierdt Kap. 5. vers 7.) verbaast te worden (om zo te spreeken) gelijk een huychelaar / door de Duyvel en de verzoekinge / gelijk als Job was / Job 1. en 2. 2. Geloovige zijn niet ongevoelig / ofte verhardt / als zy gesmadet ofte veracht worden; zy meugen'er mede aangedaan zijn / en meugen op een rechte wijze poogen / dat voorgekomen ofte geweert te krijgen. 3. Hoe menigmaal de geloovige tederder haar genegentheidt op Christus uitlaaten / ofte haaren yver voor hem; hoe zy meer onderworpen zijn / veracht te worden; want als zy Christus kust / zo ziet zy op het verachten, als wachtende op haar / indien hy het niet voorkomt. 4. Dat Christus gemeinzaam tegenwoordig is / ofte dat hy is als een Broeder / en erkent zijn Bruydt / dat is de groote zaak / die het verachten afhoudt ofte voorkomt / en vryheidt van smaadt te wege brengt / of immers dat is een volwerk voor de ziel tegen smadigen: Het is geen kleyn voordeel 't welk de gemeinzaamheidt met Christus met zich brengt: want door dien hy de geloovige zoo erkent voor de zijne / zoo wordt of haar wandel zoo overtuygende / dat de boos-aardige monden gestopt worden / als niets hebbende tegen haar te spreeken / ofte zy worden zo ondersteunt tegen alle deze uitwendige en inwendige verachtingen, dat zy haar niet en ontstellen / en zo zijn zy voor haar als of zy niet en waren. 5. Als Christus zich inhoudt; dat is de bedeyling / waar onder de geloovige meest zijn onderworpen / veraeht te worden; gemeinlijk wer-

pen

en haar dan de Duyvel / de versoekinge en de men-
schen voor / waar is haar Godt, Psal. 42. vers 10, 11.
'n dat doorsteekt haar: zo wierdt onze Heer gehan-
delt aan het kruys. Job noemt dit het vernieuwen
van zijn getuigen tegen hem / waar door de tentatie
(als het ware) bevestigt wierdt in 't geen zy stelde.
Daar volgen nu in het tweede vers vier andere
beweeg-redenen / die zy gebruykt om haar verzoek
aan te dringen; wy hoorden'er dry in het eerste vers;
het vierde is in deze woorden; ik zoude u leyden;
't woordt in de grondt-taal beteekent zulk een ley-
ding / gelijk in een triumphe pleegt te zijn / een ley-
ding / die vergezelt is met respect en eere tot de gee-
ne die geleydt wordt. Christus leydt zijn volk / als
een herder zijn kudde / ofte een voedtster haar kindt
leydt; en dit beteekent teerheidt in hem / en zwak-
heidt in haar: De geloovige wederom leydt Chri-
stus / gelijk een knegt ofte fourier de meester leydt /
ofte gelijk menschen plegen te leyden Koningen / en
victorieuse overwinners / die zy eeren; en dit stelt
voor uit een staatelijkheidt in hem / en ontzach en
opwachting in de Bruydt; zy ziet op hem als een
heerlijk / voordestig persoon / in welken en met wel-
ken zy alleen begeert te triumpheren. In somma /
de zin is deze; Indien / wil zy zeggen / gy als mijn
Broeder waart / als ik u zelfs vondt / ik zoude u
niet ras laaten gaan / maar passen u op met alle eer-
lijke opwachting. Merkt aan 1. Eerlijke opwach-
ting op Christus / en ontzaehlijken dienst is een pligt /
die de geloovigige wel voegt. 2. Hem deze eere te
geven is een zaak / daar zy voornaamlijk na staan.
3. Het is een groote weldaadt voor haar (en zy zul-
len het zo aanzien) als zy geholpen worden / om op
hem te wachten / en hem dienst te doen (op een wijze /
die op zijn Majesteyt en hoogheit past. 4. Christi
gemeinzaame tegenwoordigheidt geeft aan de geloo-
vige

dige te gelijk occasie / en bequaamheidt en geschikt-heidt / om hem deze eerlijke opwachting te geven; zy spreekt hier / als of yemant tegen een ander zoude zeggen / dien hy respecteerde; indien gy in onze quartieren waart / ik zoude u opwachten / en reke-nen het een gunst / de bequaame gelegentheidt te hebben / om zo te doen; Hier op ofte op iets dierge-lijks wordt hier gealludeert ofte gezien.

De vijfde beweeg-reden volgt hier op / en zy is deze, Ik zoude u brengen in mijnes Moeders huys; Dit is een resolutie / om te verrichten 't geen zy practiseerde Kap. 3. vers 4. waar van aldaar gespro-ken is. De zin is / indien gy met my gemeinzaam waart / wilde zy zeggen / zo zoude ik u inbrengen in de gemeinte waar van ik een lidtmaat ben / ten goe-de van 't heele huysgezin; als of een maget / leven-de in haar moeders huys / eenen zou aandringen / dien zy lief hadt / en met welken zy mocht familiaar zijn als met een Broeder / als zy hem buiten gevon-den hadt / om in te gaan / en by haar te blijven in haar Moeders huys / als het groote blijk van haar estime / en op dat die van het huysgesin 't goede van zijn gezelschap / zo wel als zy mochten hebben. Zo is het alhier. En het toont 1. Dat zy niet en wilde na-laaten eenig respect die haar mogelijk was ontrent Christus te oeffenen; zy woude hem niet alleen zelfs eeren / maar zy woude trachten hem aan andere be-kent gemaakt te krijgen / op dat zy ook een hooge esti-me van hem mochten hebben: Geloovige by welke Christus gemeinzaam is / zullen niet vergenoegt zijn met eenig respect / dat zy hem kunnen toebren-gen; maar zy zijn bezorgt / datze hem mogen be-kent en ge-eert zien van alle de andere / die in de Kerk met haar leven. 2. Dat zy in haar zoeken na hem; 't gemeene goedt der Kerke zo wel als haar eygene behertigde; 't welk ons leert / dat wy ons

zel-

ven 't gemeene goedt / zo wel als ons eygen par-
uliere voordeel zouden voorstellen / zo dikwils wy
e middelen gebruyken / waar in wy geroepen wor-
n om hem te zoeken. 3. Dat zy het een groote
eldaadt achtede / een / eenigsins nuttig te zijn ten
ede van haar Moeders huys. En zullen de geloo-
ige dat niet alleen aanzien als haar plicht maar ook
is haar genade / datse nuttig zijn aan andere. 4.
dat Christi tegenwoordigheydt / gemeinzaamlijk
ropenbaart aan byzondere geloobige / haar uitne-
kende bequaam maakt / om nuttige instrumenten te
yn in de Gemeinte / waar in zy leven.

De sesde beweeg-reden verbreydt dit / van 't goe-
t dat zy zoude hebben / door dien hy gebracht zou
yn in haar Moeders huys / in deze woorden / de-
elke my zoude onderwijsen, (zo heeft de Engelsche
overzetting) dat is / dan zoude zy my onderwijsen /
ndien gy daar waart; de instellingen in de Kerk /
aar door geloobige worden gesticht en onderwezen /
uden dan op een grooter maate levendig en nuttig
in / dan te vooren: Waar door het blijkt / dat door
e Moeder verstaan wordt de zichtbaare Kerk / want
daar zijn alleen de instellingen / die onderwijzen /
n door de Bruydt worden verstaan de byzondere ge-
lobige / om dat het voor haar is / dat deze instellin-
en worden de kracht Godts tot zaligheidt. Ofte de
oorden kunnen aldus geleezen worden / Gy zoudt
y leeren; dat is / indien gy gebracht waart tot de
Gemeinte / gy zoudt my daar uw instellingen leeren.
et oogmerk na beide de lezingen is het zelve; naa-
nelijk te toonen / dat zy door Christi tegenwoordig-
eidt in de Kerk verwachtede geleert te worden / het
welk zy niet anders / noch door eenige onmiddelijke
weg verhoopte; daarom woude zy hem aldaar heb-
en. Merkt aan. 1. De meest-gegroeide geloobige
eeft onderwijzing van doen / en is steedts een Leer-

ling /

ling/ terwijl hy is in de Kerk op aarden. 2. De instellingen in de zichtbaare Kerk zijn de middelen/ waar door Christus ordinaar zijn volk leert; anderzins zou'er geen kracht in de redenkaveling zijn/ hem te begeeren na haar Moeders huys toe/ op dat zy mocht onderweezen worden. 3. De uitnemenste geloovige/ ja zelfs de Bruydt Jesu Christi/ is niet boven den reyk van de instellingen/ maar moet door dezelve in de zichtbaare Kerk onderweezen worden. 4. Geloovige dienden te trachten na de genieting van Christi gezelschap in dezelve Kerk/ die haar Moeder was/ en daar zoeken onderweezen te worden/ en dienden niet te trachten Christus weg te voeren van haar Moeder-Kerk. 5. Christus heeft d'een tijdt een voller wijze van zijn tegenwoordigheid in zijn Kerk/ te openbaaren/ dan op een ander tijdt; even gelijk ook op verscheydene tijden daar verscheidene maaten zijn van zijn openbaaringen aan particuliere geloovige. 6. Christi tegenwoordigheidt in zijn Kerk en by zijn Volk/ vordert zonderling haar stichting en onderwijzing en geeft een zegen aan de instellingen. 4. Geloovige als zy in een goede gestalte zijn/ zullen het geen kleyne weldaadt rekenen/ door Christus in zijn instellingen onderweezen te worden/ en het woordt aan haar gezegent te krijgen. 8. De aldergevoeligste en volste openbaaringen van Christus dienden niet/ ja zullen niet verminderen de achting van de instellingen/ maar zy behooren en zullen des Heeren Volk in een capaciteyt stellen/ om door dezelve onderweezen te worden/ en zullen haar neygen/ en bequaam maaken/ om onder dezelve profijt te doen.

De laatste beweeg-reden is genoomen van het onthaal/ dat zy hem wilde geven/ indien/ zegt zy/ gy u zelven familiaarlijk wildet openbaaren/ en indien ik u eens gevonden hadt/ en u had gebracht getregen

n tot mijn Moeders huys / dan zoude ik u van spe-
ceije-wijn te drinken geven, en van het zap van mijn
granaat-appelen. Met een woordt / ik zoude u ont-
halen / zo wel als ik mochte / gy zoudt zeer wel-
kom zijn / en vriendelijk ontfangen worden / gelijk
gasten / die veel geacht zijn / pleegt te geschieden.
Door specerye-wijn, en 't zap van granaat-appelen
wordt verstaan het uitstekentste tractement; gelijk
het schijnt / dat zy in die contreyen (na dat wy zien
uit Spreuk. 9. vers 2. en Hoogl. 5. vers 1.) plachten
den wijn te mengen / die zy aan haar vrienden gaven /
op dat zy te smaakelijker mochte zijn. Nu doorgans
in dit Hoogliedt worden door zulke gelijkenissen de
genaden verstaan / die in de geloovige zijn / gelijk
Kap. 4. vers 10, 13. Ec. Kap. 5. vers 1. In somma /
de zin komt hier op uit / indien gy met my gemein-
zaam waart / en door uw tegenwoordigheidt in mijn
Moeders huys / de instellingen levendig-maakt /
dan zoude ik u op mijn genaden feestelijk onthaalen /
op mijn liefde / geloof / hoop / enz. (die voor u sma-
kelijker zijn / dan wijn / met welke de menschen
haar speciaalste vrienden plegen te onthaalen) zou-
den overvloediger op u uitvloejen. Hier uit merkt
men. Dat geloovige zo wel voor-hebben en beoogen /
Christus te feesteeren en te onthaalen / als zy zijn
gezelschap hebben / als zelfs van hem onthaalt te
worden. 2. Het is geen kleyne weldaadt / dat men
een respect aan Jesus kan bewijzen; en een geloo-
vige ziel zal het geen kleine privilegie rekenen / hem
te krijgen / om te tracteren / indien zy heeft waar
mede hem te tracteren. 3. Christi komste tot een
ziel brengt genoegsaame provizie tot zijn eygen ont-
haal mede: De Bruydt maakt geen questie daar
van / of daar zal een tractement zijn / indien hy wil
komen; en indien hy niet komt / daar en zal niets
zijn dan ledigheidt: Zy en twijffelt niet / of indien
hy

hy eens tot haar Moeders huys wilde komen / zijn tegenwoordigheidt zoude goede voorraedt genoeg maaken. 4. De Heere ziet aan / zelfs dat de zijne hem aanbieden te verwellekomen / als hy niet dadelijk onthaalt en wordt / gelijk zy wilde / of al zijn zy niet in staat voor een tijdt / om hem te tracteren / nochtans haar ernstige begeerte / om zulks te doen / is hem seer aangenaam. Andersins zou dit geen beweeg-reden zijn / voor onze Heere Jesus / op dat hy haar verzoek mochte geven.

Vers 3. Zijn slinker-hand zy onder mijn Hooft, ende zijn rechter-handt omhelse my.

HEt darde vers is het zelve en tot het zelve oogmerk / met het zesde vers van Kap. 2. en dewijl de woorden dezelve zijn in de grondt-taal / zoo oordeelen wy / dat men die hier beeter leesen zoude / gelijk zy daar zijn / zijn slinker-handt is onder myn hooft; hier staat / zy onder mijn hooft / maar dat zy is'er by gedaan / en zo geven de woorden hier te verstaan / (gelijk Kap. 2. vers 6.) een antwoordt / 't welk de Bruydt had op haar verzoek. Onze Heere Jesus komende / en leggende zijn slinker-handt onder haar hooft / en gelijk een vriendelijk Broeder / nemende haar in zijn armen / beantwoordt haar begeerte / en voldoet haar wensch. Dit komt met de woorden over een / gelijk zy te vooren gebruykt zijn / Kap. 2. vers 6. en met het oogmerk alhier. Het volgende vers bevestigt dit ook / alwaar zy de dochters belast / hem niet op te wekken / 't welk voor uit stelt / dat hy tegenwoordig is; zo vinden wy / dat dezelve belasting volgt op dezelve woorden / Kap. 2. vers 7. gelijk ook haar vinden en brengen van hem na haar Moeders huys gevolgt wordt met dezelve

Kap. 3. vers 5. en zy wordt hier gezeydt te leunen
hem vers 5. en evenwel wordt zy van de Dochters
prezen en niet veraehtet / 't welk een preuf is /
hy tegenwoordig was: want dit is het / 't welk
makte / dat zy niet veracht wierdt. De zin is dan /
/ wil zy zeggen / heb ik verkregen / wat ik be-
erde / en hy is zeer vriendelijk en gemeinzaam met
geworden / gelijk een Broeder / 't welk mijn be-
rte was. En dit toont. 1. Dat Christus zich
telijk voegt na zijn verlangende Bruydt / om
r zulken trap van zijn tegenwoordigheidt te ge-
/ als zy vereyste; en dat hy dit zo ras doet / is
ote vriendelijkheidt en hertelijkheidt. Christus
in dezen somtijdts seer ras zich voegen na de be-
rten van zijn verlangende volk. 2. Dat zy het
merkt en erkent: Het is geen minder pligt / een
woordt op te merken en te erkennen / dan een ge-
t op te zenden. 3. Christus heeft een zonderling
ere wijze van mede-deylen van zijn liefde / en van
mhelzen van de zijne / hy kan haar in zijn armen
men / en veel werks van haar maaken / als hy
bequaam oordeelt. 4. Daar is een zoet conten-
ment en onuitspreeklijke hert-gerust-stellende ver-
kking te vinden in Christi armen; Zy acht het
goedt hier te zijn / dat zy'er van spreekt met veel
lgevallen / en zy zet zich zorgvuldiglijk daar toe /
t het niet afgetrokken worde in het volgende
rs.

Vers 4. Ik bezweere u, gy Dochteren Jeruſalems, dat gy de liefde niet op en wekt, noch wakker en maakt, tot dat het dezelve luſte.

HEbbende nu toegang tot veel gemeinzaamheid met Chriſtus / gelijk zy begeerde / en zijnde in zijn armen / zo drukt zy haar zorge uit in dit vers / om eenige nieuwe af-breeking van zijne tegenwoordigheidt voor te komen; als of een vrouw hebbende haar vriendt ofte man ſlapende in haar armen / quam te gebieden alle die in den huyſe zijn / datze ſtil zouden zijn / op dat hy niet mochte wakker worden. Zo zet zich de Bruydt / om zo tederlijk over alles te waaken / dat in haar is / op dat hem niets rechtvaardige reden geve / van weg te gaan; en hoewel zy tot de Dochteren van Jeruzalem ſpreekt / zo toont toch het oogmerk / datze op haar zelven ziet; maar het woordt aldus uitgedrukt / ten deele, om de vorm te houden / die in dit Liedt gehouden wordt / en zo hebbende geſprooken / van hem te brengen in haar Moeders huys / zo gebruykt zy de gelijkenis van het huys ſtil te houden / ten deele, om haar ernſt en daadlijkheidt in deze haare zorge te toonen / en hoe grootelijks nodig het is / dat men wake / even gelijk David dikmaal alle ſchepſelen opwekt / om te prijſen / en leydt dien laſt op haar / om daar door te toonen / zijn eygen ernſt in de zaak / en de grootheidt van 't werk des lofs / waar mede hy opgenoomen was; zo is deze gelijkenis hier tot dit zelve oogmerk. Dezelve woorden worden gevonden / Kap. 2. vers 7. en Kap. 3. vers 5. alwaar zy geopent zijn; twee kleine onderſcheyden zijn'er in de grondt-taal / die nochtans het oogmerk niet veranderen. 1. Die uitdrukking / die by de Rheeën en hinden zijt (dewel-

ke

[illegible]e voozen gebzuykt wozdt) wozdt hier uytgelaa-
[illegible]/ niet om dat deze last min wigtig is/ maar het
[illegible]nt een haast en afgebrookentheidt in haar spree-
[illegible]/ 't welk haar dat doet nalaaten/ om haar bevel
[illegible]oediger uit te dzukken. 2. Te voozen was het/
[illegible] enje opwekt ofte wakker maakt; hier is het (ge-
[illegible] aan de kant na de grondt-taal geleezen wozdt)
[illegible]arom wilje ofte zulje opwekken ofte wakker maa-
[illegible]? 't welk duydelijker te kennen geeft. 1. Een
[illegible]eedtheidt ofte geneighthheidt in haar/ om hem op
[illegible]wekken. 2. Een zekerheidt van het effect van
[illegible] weg-gaan/ indien zy hem zouden opwekken/
[illegible] wakker maaken 3. Een onredelijkheidt en
[illegible]erijmtheidt in zulks te doen/ waarom zulje dat
[illegible]n zeghtze. 4. Een dzingenden ernst in haar voor-
[illegible]en en zo hevig aandzingen van deze vraage. Hier
[illegible]/ en uit het dikwijlig verhaal van deze belasting.
[illegible]rkt aan. 1. Dat het een zwaar stuk werks is/
[illegible]ert teder en waakende te houden/ om Christus
[illegible]thaalen/ zelfs terwijl hy tegenwoordig is. 2.
[illegible] sterkste geloovige zal d'eene belasting na d'ande-
[illegible]oen/ en alles zal genoeg te doen hebben/ om
[illegible]n nauw te doen op-passen/ om Christus te be-
[illegible]aren. Daar is zo veel vadsigheidt in de herten
[illegible] de beste/ en zo grootelijks is het van noode/ haar
[illegible]e wekken/ om haar wacht-houding te vernieu-
[illegible]n. 3. Als 't hert veelvoudige preuven van zijn
[illegible]wijken gehadt heeft/ zo is het te meer noodig/
[illegible] ernstig te zijn/ in het daar na voor te komen. 4.
[illegible]ar is niets/ daar een hertlijk-lief-hebbende ge-
[illegible]vige meer aan gestoort zal zijn/ 't zy in hem zel-
[illegible]/ 't zy in andere/ dan daar aan/ dat Christus
[illegible]geterght/ en daar door aangezet worden/ om te
[illegible]trekken; dit kan hy niet verdzagen/ waarom/
[illegible]ze/ zoudt gy hem opwekken? 5. Die Christi
[illegible]enwoordigheidt hebben/ zullen zo absoluit niet

ontrent hem zijn / om gestadig het blijvende gevoelen desselfs te hebben / hoewel zy die tegenwoordigheidt geern hebben; maar zy zullen zeer absoluit ontrent haar zelven zijn / op dat zy door haar zonde hem niet en verwekken / om weg te gaan eer het hem lust. 6. Gemeinschap met Christus is voor een geloovige een bezig-houdende oeffening / zy houdt hem zo bezig / dat hy noit ledig is; indien hy wacht na Christus / zo zucht hy uit / Och dat gy my als een Broeder, &c. en hy zoekt / om hem te vinden; indien hy hem geniet / hy tracht hem te houden / en te ontthaalen / en die twee dingen houden hem bezig; Geloovige zijn of zoekende / tot dat zy verkrijgen / ofte wacht-houdende / dat zy mochten behouden / 't geen zy verkregen hebben.

De DOCHTEREN.

Vers 5. Wie is zy, die daar op-klimt uit de woestijne, en haar lieflijk leunt op haaren liefsten?

DE Dochteren Jerusalems komen hier spreekende in / tot lof van de Bruydt in 't eerste deel van 't vijfde vers. Wie is deze, zeggenze / ofte wie is zy, die daar opkomt uit de woestijne, leunende op haar liefste? Dit deel van 't vers houdt de Bruidt stil / waar op zy was / te vervolgen / en dat door een soort van af-gebrookene uitroeping tot haar lof. De Dochteren ziende haar nu rusten in de armen van haar beminde / gelijk'er staat vers 3. om te toonen de prijsselijkheidt van dat postuur / van op hem te leunen / worden ingevoert / als verwondert daar over; en daarom wordt van de Bruydt en van

Bruydegom in de darde persoon gesprooken / en
bij wege van vraage / 't welk niet en stelt een
twijffeling in de zaak / wie het was / van welken zy
spreeken ; maar 't geeft te kennen een uitnemende
hooge achting van achting van de geen waar van ge-
sprooken woordt / als zijnde (byzonder in dat postuur)
uitnemende beminlijk. De woorden stellen voor /
de wandel van een geloovige 1. In de natuur des-
selfs / het is een opkomen, een opklimmen. 2. In
de paal / waar van het is / uit de woestijne ; Door
welke twee dingen (gelijk dat getoont is over Kap.
3. vers 6.) verstaan wordt geloovigen geestelijke
voortgang na den Hemel / met haaren rugge na alle
de contentementen van de wereldt / als zijnde voor
haar ongevoeglijk / om op te rusten ; van deze twee
is boven Kap. 3. gesprooken. 3. Hier wordt by ge-
daan een uytdrukkelijker beschrijving van haar po-
stuur / in dit op-klimmen / zy is leunende op haar
Liefste, dat is / gelijk zy die zwak zijn / een staf ge-
bruyken / in op een hoogte ofte steylte te klimmen /
ende zich verliechten / door op iemant te leunen / die
sterk is / en inzonderheidt eenen / dien zy lief heb-
ben / om haar in haaren weg te helpen ; zo wordt de
geloovige ziel gezeydt op te komen van de woestijne /
leunende lieflijk op haar liefste ; om dat zy in haar
selven zwak zijnde / en onbequaam tot zulken zwa-
ren reys / door 't geloof op Christus rust / om haar
in de weg te helpen / waar door zy ondersteunt en
voortgevoert wordt in de plichten van een heylige
wandel / en in de zwarigheden op haar weg / tot dat
zy door de woestijne tot het landt van ruste komt. Zo
geeft dan dit leunen te kennen 1. Gevoelde zwak-
heidt in haar zelfs / om de zwarigheden van desen
wandel ofte reys te ondergaan. 2. Kracht in Chri-
stus / genochzaam / om haar bequaam te maaken.
3. Haar gebruyken van deze kracht door het geloof ;
 want

want dat is leunen, of rusten op hem/ of met hem vereenigt ofte vergezelschapt te zijn/ gelijk het woordt van zommige overgezet wordt; en het is gemein/ dat het geloof wordt uitgedrukt door leunen/ rusten/ vast grijpen/ en zo is 't leunen op Christus gestelt tegen het leunen op ons eygen verstandt, Spreuk. 3. vers 5. 4. Haar vermaaklijk gerust-stellen van haar zelven in haar leunen ofte rusten op Christus/ 't welk haar onbekommertheidt gaf tegen alle vreezen en zwarigheden op haar weg/ gelijk Johannes/ als hy leunde op Christi schoot Joh. 13. vers 23. Zo denkt zich de geloovige zeker en veylig/ als hy toegelaaten is/ om zijn ziel aldaar te doen leunen. 5. Een voortgang/ dien zy hier door maakte op haar weg en reys/ en dat leunen veel invloedt had/ op haar vordering op dezelve/ en in dezen opzichte wordt haar leunen voornaamlijk gepreezen. Merkt aan. 1. Dat zelfs geloovige van zich zelven als door zich zelven onbequaam zijn tot de plichten van een heylige wandel. 2. Dat de geloovige dienden te wandelen onder 't gevoelen van deze haare machteloosheidt en zwakheidt/ en als zy allerverst komen in een heilige wandel/ zo dienden zy niet te leunen op haar zelven/ ofte op eenige inklevende gaven ofte genaden: welke twee dingen voor uit stellen/ dat de wandel van een geloovige/ als zy recht is/ een Hemelsche nauwe wandel is. 3. Christus Jesus heeft een genoechzaamheidt en krachtdadigheidt in hem/ niet alleen tot de rechtvaerdigmaking der geloovige/ die op hem rusten/ maar ook tot de vordering van haar heyligmaking/ en om haar te helpen tot de overwinning over de wereldt; hierom staat'er 1 Cor. 1. vers 30. Hy is onze heyligmaking zo wel als onze rechtvaerdigmaking. 4. Geloovige zouden op haaren weg niet alleen rusten door 't geloof op Christus/ om vergeving der zonde door zijn gerechtigheidt te krijgen/

een / maar dienen ook door den geloove van hem af te hangen / tot vordering van haar doodiging en heyligmaking: en zo moeten wy in de oeffening des geloofs en van heylige afhanging hem erkennen in alle onze wegen, 't welk gestelt wordt tegen het leunen op ons eygen verstandt, Spreuk. 3. vers 5. Dit wierd op een exemplaare wijze van hem gepractiseert door die waardige / waar van staat Heb. 11. 5. Het oeffenen van 't geloof op Christus tot heyligmaking en leven / en tot verrigting van de plichten van heyligheidt / heeft veel invloedt op het succes dat de geloovige in allen dezen hebben: want dit is onze overwinninge, waar door wy de wereldt overwinnen / naamlijk ons geloove. 1 Joh. 5. vers 4, 5. En daarom de geene die meest Christus gebruyken om haar voort te helpen op haar weg / kunnen niet anders als goede voorspoedt hebben: want op hem leunen, en op-klimmen wordt hier samen gevoegt. En zoo kunnen zy noit voortgang maaken in heyligheidt / die Christus niet en gebruyken / in haar pogingen na dezelve; Godt heeft het gebruiken van Christus en de voort-gang in heyligheidt zo zamen gekoppelt / op dat Christus al de eere mocht hebben van der geloovigen voortgang in den weg der heyligheidt / en op dat hy die roemt / in hem mocht roemen. 6. Den wandel van de geloovige na den Hemel is een staatelijk / en ook een lichte en voorspoedige wandel: want hy moet aan alle pligten gaan in de kracht Christi; en zo draagt Christus de last / en zijn last wordt licht. Het is 't verzuymen van hem / dat alle plichten vermoejende maakt. 7. Het is geen klein deel van de opgerichtheidt van een heylige wandel / en het is de groote lof desselfs / dat men al wat men doet / door geloof doet / te wandelen en voort te gaan in 't geloof van zijne kracht / als leunende op hem; Dit maakt het postuur van de Bruydt wonderlijk / wegens

gens zijn zeltzaamheidt en prijsselijkheidt. 8. Alhoe-wel het doen van plichten geen bewijs geeft van dat men deel aan Christus heeft / en hoewel de geloovige in de zelve niet en komen / tot volmaaktheidt / ofte tot eenige nette wel-geschiktheidt / nochtans zal het doen v n de plichten in Christi kracht / en het wandelen als leunende op hem / een bewijs uytmaaken / van dat men deel aan hem heeft. Niemant kan hem daatelijk gebruyken / om haar door de pligten heen te helpen / die niet eerst hem als zijn liefste heeft omhelst / tot verkrijging van vergeving. Dit is de eygenschap van de Bruydt; Christus is eerst haar liefste / en dan leunt zy op hem / om in haar wandel geholpen te worden. Dat is een gevestigt geloof / 't welk den geloovigen ontledigt van hem zelven / in de verrichting van alle plichten / zo wel als van gerechtigheidt in 't stuk van zijn rechtvaardigmaking: Het natuurlijke werk des geloofs is / de ziel te doen rusten op Christus; ja 't doet de ziele daadelijk rusten op Christus alleen: want alle waar geloof legt den last van alle plichten en zwarigheden op hem / en zo wordt het vergeleken by leunen..

Vers 5. Onder den Appel-boom heb ik u opgewekt, daar heeft u uwe Moeder met smerte voort-gebracht, daar heeftze u met smerte voort-gebracht, die u gebaart heeft.

HEt tweede deel van dit vers in deze woorden / Onder den Appel-boom heb ik, &c. is niet zonder donkerheidt: Wy neemen de woorden als een nieuwe reden van de Bruydt / waar door zy (na deze uitroeping van de Dochteren Jerusalems) inkomt / om haar voorig verzoek op den Bruydegom aan te dringen / en gaat daar in voort / als zijnde on-

ongeerñ afgebrooken / ofte gediverteert van haar directe toe-passing op hem: waarom zy geen kennis schijnt te nemen / van 't geen de Dochters spraaken / en zy antwoordt haar niet / maar gaat terstont voort / in haar voor-stellen met hem / als of door haar niets gesprooken was; Dat het zijn woorden die tot hem gesprooken zijn / blijkt uit de affixa, de aanklevende woordekens in de grondt-taal: want hoewel'er zulken onderscheidt in onze taal niet en is / waar door zy zouden kunnen onderscheiden / of't woordt u zy van het manlijke ofte vrouwlijke geslacht / als gesprooken tot een man ofte vrouw / zoo is'er doch een klaar onderscheidt in het Hebreeusch / en zo is het woordt u, ik heb u opgewekt, alzo het in de grondt-taal is van het manlijk geslacht) u, man/ ofte u, mijn liefste ofte man; en daarom kunnen die niet verstaan worden als zijn woorden tot haar / maar als haar woorden tot hem; naademaal het klaarlijk in de grondt-taal kan onderkent worden / dat zy passen op een man / en het onderscheyden woordt van 't geen ordinaaris gesprooken wordt van een vrouw; en dewijl'er geen overtuygend exempel in tegendeel is / zo moeten wy de woorden hier alzoo verstaan; en die anders te verstaan / zou een noodelooze verwarring in die taal inbrengen. Ten anderen, dat haar oogmerk is / te dringen op nabyheidt by hem / wordt beweezen zoo door 't geen voor-gaat / als 't geen volgt / 't welk ook de opening van de woorden zal bevestigen; Daar in zijn twee bevindingen neer-gestelt / die beide strekken tot dit oogmerk. D'eerste is haar eygen bevinding / ik heb u opgewekt onder den Appel-boom, De tweede is / de bevinding van alle andere geloovige / daar heeft u uwe Moeder voort-gebracht, daar heeftze voort-gebracht (want 't woordt u is in deze verhaalde uitdrukking in de grondt-taal niet) die u gebaart heeft.

Door den Appel-boom verstaan wy Christus zelf/ die zo genoemt wordt/ Kap. 2. vers 3. wegens zijn vrucht en schaduw/ waar onder zy neer-zat. Te zijn onder den Appel-boom, stelt voor uit/ datse na by hem was/ en daadelijk haar zelven in hem ver-maakte/ als zijnde overvloedig onder zijn schaduwe verquikt/ gelijk dat getoont is/ Kap. 2. vers 3. Haar opwekken van Christus bevat deze dry dingen. 1. Een plicht aan haar zijde (om zo te zeggen) zettende hem aan/ om eenigzins zich voor haar te toonen/ meer dan hy te vooren gedaan had; zo betekent dat opwekken ofte wakker maaken/ als het op Godt wordt toe-gepast/ gelijk Psal. 7. vers 7. Psal. 44. vers 24. Waakt op, waarom zoudt gy slapen? Ontwaakt, en verstoot niet in eeuwigheidt. Zo is dan de zin van deze uitdrukking/ ik heb u opgewekt, ik heb in dezen met u gehandelt/ en by u aangehouden. 2. Het bevat een importunitejt/ in met Christus te handelen/ zy wekte hem op zonder ophouden/ en drong hem aan met verzoeken; zo/ wanneer daar staat Jesa. 64. vers 7. Daar is niemant, die zich opwekt, &c. het woordt opwekt, is het zelvige/ en betekent meer dan bidden/ het betekent levendigheidt/ en worstelen daar in/ gelijk vogelen haar jongen plegen op te wekken/ als zy wilden/ datze vlogen/ waar van het woordt geleent is. 3. Het geeft te kennen voorspoedt; niet alleen schikte ik my tot u/ en wierd geholpen om ernstig te zijn/ maar ik overmocht/ en gy ontwaakte en stont op/ en maakte u zelven op een meer dan gemeene wijze aan my/ en voor my openbaar/ als ik toegelaaten zijnde onder uwe schaduwe/ die bequaame gelegentheidt nam/ om met u te handelen. Dit is dan het oogmerk en de kracht van deze eerste stelling; Het is geen wonder (wil zy zeggen) dat ik verlang na u gezelschap; want door voorige bevinding heb ik het goede daar van bevonden/ niet

af-

alleen tot tegenwoordige verlichting onder droeve zwarigheden/ maar ik heb daar door ook geholpen geweest tot meerder vryheidt in het bidden/ en heb succes gehadt/ om nieuwe bevindingen van uw liefde te krijgen; Daarom begeere ik uw gezelschap noch/ en kan niet anders dan dat begeeren.

De tweede stelling is breeder en uitgebreyder/ niet alleen (wil zy zeggen) heb ik het zo bevonden; maar al uw kinderen hebben den toegang tot u/ ofte uw gezegent gezelschap en tegenwoordig zonderling nuttig bevonden/ om haar vruchtbaar te maaken/ als hebbende daar veel invloedt op. Zo oordeelen wy/ dat hier door Christi Moeder verstaan wordt de geloovige/ in welken hy geformeert en voortgebracht wordt/ gelijk wy dat getoont hebben over Kap. 3. vers 11. En zy brengen Christus voort 1. Door hem een wezen te geven in haar herten/ alwaar hy dat te vooren niet en hadde; zijn beeldt is in eenigen opzigte hy zelfs; en als zijn beeldt in de ziel wordt voortgebracht/ zo wordt Christus daar gezeydt geformeert en voort-gebracht te zijn. 2. Door Christi Geest voort te brengen/ in tegenwoordigheidt van andere/ als zy als het ware/ in arbeydt zijnde in de heyligheidt na te jaagen/ geholpen worden/ om zijn beeldt te vertoonen (waar na zy geschapen waren) in haren wandel. 3. Door te komen tot kennisse hier van/ dat Christus in haar is/ dewijle de geloovige als het ware/ in baarens-noot zijn/ tot dat zy haar verlossinge kennen; maar als dat klaarlijk is beweezen en haar bekent gemaakt/ dan zijnse (gelijk een vrouw die een mensch heeft voort-gebracht/ Ioh. 16. vers 21.) gerust/ als zijnde verlost. De kracht van 't argument legt in het woordt/ daar, 't welk ziet op den Appel-boom; onder den Appelboom (wil zy zeggen) daar ik u opgewekt heb/ zijnde toegelaaten tot uw gemeinschap) daar zijn zy ook

vrucht-

vruchtbaar geworden / en verlost van haar voorige weeën / en arbeydt / even gelijk ik was; en nademaal het bevonden is in de ervarentheidt van al uw volk / zo wel als door my (zegt zy) dat uw tegenwoordigheidt en gezelschap zo nuttig is / zo en kan het dan geen bedrog zijn / noch het en is geen wonder / dat ik'er zo na staa: En hier door schijnt het / dat Christus voort-brengen in dit tweede deel / is in substantie het zelve / met het hem op te wekken in het eerste / naamlijk de verkrijging van eenige gevoelige openbaaring van Christi achting / waar door de geene / die te vooren in pijne waren / om Christus in zich geformeert te zien / nu verlost en verlicht zijn van de vlammen van jaloerse liefde / die als weën zijn voor zulke / die als het ware / in baarens-noot zijn / om haar deel aan Christus opgeklaart te zien / gelijk de woorden in het volgende vers uitdrukken.

Merkt aan, 1. Het geen in een geloovigens bevinding nuttig is geweest / is hem op een byzondere wijze lieffelijk en prijsselijk: Bevinding is een zeer overtuigende bewijs van de waardije van eenige zaak / en zy laat den diepsten indruk achter zich. 2. Hoe de lieden meer door bevinding Christi waardye hebben geleert / en hoe zy meer gesmaakt hebben / dat hy genadig is, hoe haar genegentheden geweldiger achter hem uitgaan. 3. Christi tegenwoordigheidt heeft veele groote en uienemende voordeelen / die daar op voort-komen: Zy brengt verlichting en rust aan de ziel; en geeft verquikking onder zijn schaduw / zy geeft toegang met vrymoedigheidt te bidden / en dan hebben de plichten ordinaris een gevoelig succes. De geloovige ziet dat aan als een groote weldaat / dat hy vrye uitlaating heeft in het bidden / en dat hy gehoort wordt / als hy bidt. Dat zy door 't gebedt Christus opwekte, wordt gedacht als een weldaadt / die niet en moest vergeeten worden /

den/ en dit prijst aan haar noch te meer aan/ het goede van onder de schaduw te zitten. 5. Toegang tot Christus is geen tijdt van zorgeloosheidt/ maar van te bidden; en als de geloovige is toegelaaten/ om zich te verquikken in Christi tegenwoordigheidt/ zo zoude hy blijtig zijn/ in met hem te worstelen/ en die gelegentheidt aan te leggen/ om te dringen op een verder openbaaring van hem. 6. Daar zijn sommige bevindingen/ die buiten dispuit zijn by alle geloovige/ hoewel zy verborgentheden zijn voor alle andere in de wereldt. 7. Het versterkt niet weinigh/ ja het bevestigt de geloovige uitneinende/ als haar bevinding/ en de bevindingen van andere geloovige over-een-komen/ en samen-stemmen in het bewijs van dezelve zaak. 8. Hoewel geloovige in sommige dingen mogen verschillen/ zoo worden'er doch door haar alle eenige dingen door bevinding in 't gemeen goedt bevonden: Dit is het voordeel van Christi gezelschap/ noit was'er een geloovige/ die het zelvige verkregen heeft/ of hy heeft veel goedts daar van gevonden/ en de geene/ die steedts daar na trachten beseffen op goede gronden/ dat'er een onuitspreeklijk goedt in is.

Vers 6. Zet my als een zegel op u herte, als een zegel op uw arm: want de liefde is sterk als de doodt; den yver is hart als het graf, haare koolen zijn vyerige koolen, vlammen des Heeren.

Vers 7. Veele wateren en zouden deze liefde niet uitblusschen kunnen: ja de rivieren zoudenze niet verdrinken: al gave jemant al het goedt van zijn huys voor deze liefde, men zoude hem t'eenemaal verachten.

IN het zesde vers gaat zy voort tot haar tweede verzoek/ waar in zy gesterkt wordt uit haar voo-

rige

rige onderbinding: Het verzoek is in twee uitdrukkingen tot een oogmerk dienende / en het wordt met verscheydene redenen aangedrongen / in het eynde van het zesde en in het zevende vers: waar door zy toont / dat minder haar niet kon verzadigen / en zoo veel most haar gegeven worden. D'eerste uitdrukking / die haar verzoek voorstelt / is / Zet my als een zegel op u hert; de twede is tot het zelve oogmerk / in de woorden die volgen / en als een zegel op uwen arm; Door Christi hert wordt verstaan zijn inwendigste genegentheidt; want dat is dikwils in de Schrift / dat door 't hert de inwendigste genegentheden verstaan worden; zo staat'er Matth. 6. vers 21. Waar de schat is, daar zal het herte zijn, en Kap. 4. vers 9. gy hebt my 't herte genoomen. Een zegel wordt gebruykt tot bevestiging der acten / ofte tot het sluyten van brieven; Daar is eenig byzonder graveersel in / dienende om te onderscheyden het verzegelde van den eenen / van dat van een ander; waarom de menschen een byzondere zorge plegen te hebben voor haar zignet ofte zegel (want in de zaak en in de grondt-taal zijn zy beide een) zo bewaarde Ahazuerus zijn zegel aan zijn vinger / Esth. 3. vers 10, 12. Zo kunnen wy dan hier uit zien / dat een zegel ofte een zignet beteekent 1. 't Geen jemand zeer kostelijk acht / daarom zeydt de Heere van Chonia, Jerem. 22. vers 24. Of gy schoon waart een zegelring aan mijn rechter-handt, en Hagg. 2. vers 24. drukt de Heere zijn liefde tot Jerusalem in dezen uit / dat hy zoude Zerubabel neemen / en maaken hem als een Zegel-ring. 2. Door zegel wordt verstaan iets dat een indruk maakt / en daar van een gedaante achter zich laat / die niet weder uit en gaat / gelijk een zegel doet op het was. Ten anderen / door Christi arm kunnen wy verstaan / zijn zorg over zijn volk / uiterlijk uitgedrukt in de werken / gewrocht door zijn

kracht

tracht haar ten goede. Zo staat'er Jesa. 40. vers 11. Hy zal de lammeren in zijn armen vergaderen, &c. Gezet te zijn als een zegel op zijn hert bevat vau dit 1. Uitnemende groote nabyheidt by Christus / zelfs dat men een byzondere plaats en stoel in zijn hert heeft. 2. Het geeft te kennen een gevestigtheidt in die staat / datse daar mach gezet zijn / gelijk de Heere zegt van Jerusalem. 2 Kon. 21. vers 4. daar zal ik mijnen Naam zetten, ofte stellen / en gelijk het is Psal. 132. vers 14. Daar zal ik woonen. 3. Gezet te zijn als een zegel op zijn arm, bevat verder / dat gelijk zy altijdt wilde van Christus gedacht weezen / en dat hy haar zou lief hebben / zo wilde zy / dat hy in alle zijn dispensatien en handelingen dat zoude openbaar maaken; en dat dezelve als in zich gegraveert mochten hebben / dat hy harer gedenkt / gelijk die uitdrukking is Jesa. 49. vers 16. Ik hebbe u in alle beide handt-palmen gegraveert; waar door hy uitdrukt / hoe hy haar gedachtig is / zo dat hy op geen van alle zijn werken konde zien / of hy zach / als het ware / haar naam daar op gegraveert; want alle zijn werken drukken liefde tot haar uit. In somma wy oordeelen / dat de woorden zien op een ofte beide deze gelijkenissen / ofte allusien 1. In 't algemeen op menschen / die zulken achting hadden van haar zegelen / ofte zegel-ringen / datze die aan haar vingers en steedts met haar dragen: Nu zy wilde ontrent zijn herte gedragen zijn / en wilde dat hy medelijden met haar hadt in alles wat haar ontmoetede. 2. En meer byzonderlijk 't kan zien op Aarons borstlap / waar door hy de naamen der Kinderen Israels op zijn hert droeg. Exod. 28. vers 12. 29. welk graveersel gezeydt wordt te zijn / gelijk het graveersel van een zegel-ring, waar in de Hooge-priester zekerlijk een voorbeeldt van Christus was. Hoe het ook zy / dit is zeker / dat zy wilde bevestigt weezen

in haar vereeniging met Christus / zo dat noch ver-
laatingen aan zijn kant / noch af-keeringen aan haar
kant dat mochten verderven: maar datze gevestigt
mocht zijn in opzicht van haar vereeniging met hem/
en datze mochte blijven in hem / gelijk het indruk-
zel van een zegel gevestigt wordt in het was / zo dat
het daar in blijft. Merkt aan, 1. Waare liefde tot
Christus zal stout / aandringende / en aanhoudende
zijn in zijn verzoeken aan hem; zy zal niet ontzien /
wat het ook zy te zoeken / 't welk hem aan haar zie-
le lief mach maaken / hem te hebben als een Broeder,
en gedraagen te worden op zijn hert, enz. 2. Christi
hert en binnenste zijde is zeer vriendelijk tot de geloo-
vige / die eenige ontdekking daar van aan zijn ziele
gekregen heeft; en waare liefde kan zich nergens
vestigen / voor datze een woon-plaats in zijn hert
zelfs gekregen heeft / dat is de eygene rust-plaats
van een geloovige / en dat is de verquikking / die
de vermoeyde kan doen rusten. 3. Liefde tot Chri-
stus zou niet alleen geern na by hem zijn / maar ook
vast en bevestigt zijn in de nabyheidt by hem. 4. Een
gevestigde onbeweeglijke staat ofte gestalte des her-
ten in de genieting van gemeinschap met Christus is
zeer begeerlijk en nuttig / en daarom is 't geen won-
der / dat'er na verlangt wordt. 5. Daar is geen
stil staan ofte bestigen van een geloovige / tot dat hy
toegelaaten zy te woonen / als het ware in Christi
hert / dat is / naby hem te woonen in 't geloove en
genieten van sijn liefde; alle andere gronden zijn
wankelende / maar deze is vast; en hier te woo-
nen / indien'er meer na gestaan wierdt / zou meer be-
vestiging brengen.

Dit schijnt een zeer absoluit verzoek te zijn; daer-
om geeftse twee redenen / om dat aan te dringen /
welke beide toonen / dat Christus niet onaangenaam
kan zijn / en dat het in haar niet kan beroordeelt
wor-

[w]orden. Want (zegtze) de liefde/ die my'er toe
[d]ringt/ is van zo een geweldige natuur; ik kanze
[n]iet meer wederstaan dan de doodt/ 't graf/ of het
[v]ier kan wederstaan worden. Deze reden is bevat
[i]n 't overige van het zesde vers. De tweede reden is
[i]n 't volgende, waar in zy toont/ dat de liefde die
[h]aar drong van zulken fortsigen natuur was/ en zo
[o]nhandelbaar (indien wy zo meugen spreeken) in
[d]ezen opzichte/ dat'er niet mede te doen was/ in-
[d]ien zy haar begeerte niet en kreeg/ geen andere
[s]mak konde dezelve blusschen ofte voldoen.

De sterkte van haar liefde is uitgebreydt in 't zes-
[d]e vers, door dry trappen in verscheyde gelijkenissen.
Door liefde wordt hier verstaan die geweldige bran-
[d]ende begeerte na Christi tegenwoordigheidt/ wel-
[k]e in 't hert van de geloovige ontsteeken wordt. En
[v]oor eerst zy wordt sterk genoemt/ in opzicht van
[h]aar dwingende kracht/ waar door de persoon die
[l]ief heeft gevangen geleydt wordt/ en als zwak daar
[o]nder gebracht wordt/ zo dat hy dezelve niet weder-
[s]taan kan; zy wil zeggen de liefde overmeestert my/
[e]n zal my doen vergaan/ indien zy niet voldaan
[w]ordt, liefde-krankheidt verzwakt de ziel zo/ als
[z]y op de ziele valt/ tot dat zy door Christi tegenwoor-
[d]igheidt genezen worde. Ten anderen/ zy wordt
[g]enoemt sterk als de doodt, dewelke zo sterk is/ dat-
[z]e de sterkste/ wijste/ machtigste en geleertste in
[d]e wereldt overmach Pred. 8. vers 8. Daar is geen
[g]eweer in dezen strijdt; ook niet de machtigste Mo-
[n]arch kan de doodt bestrijden/ en daar tegen bestaan:
Zo/ wilze zeggen/ kan ik niet meer bestaan tegen
[d]eze liefde/ zy overmachtigt my/ en schijnt my te
[z]ullen dooden/ indien zy niet voldaan en worde. De
[t]weede stap ofte trap van deze liefde/ en de gelijke-
[n]is die dezelve opklaart/ is in deze woorden/ den
[y]ver ofte jalousy is hardt als het graf, het is tot ver-

volging van het zelve voornemen / alleen 't geen zy te vooren liefde noemde / wordt hier yver genoemt / yver ofte jalousy kan in een goede ofte quade zin genoomen worden / in een goede zin is jalousye de hoogste trap van liefde / ofte liefde in haar hoogte / is 't zelve dat yver is ; zo wordt de Heere gezeydt jaloers ofte yverig voor zyn eere. En het bevat 1. Brandende genegentheidt ; 2. Begeerte om te genieten. 3. Ongeduldt ontrent uitstel. 4. Een diepe maate van droefheidt vermengt met liefde / wegens eenige schijn-gedaante / van dat men missen mocht in de verwachting / van de persoon te genieten / die men lief heeft / ofte als men niet weder ontmoet de liefde van de persoon / dien men zeer lief heeft ; zoo wordt jaloersheidt in dezen zin gepast op Godt en de menschen / maar eygentlijk voegt het alleen op menschen : want daar zijn zulke passien in Godt niet / hoewel hy / voegende zich na onze capaciteit / dus van hem spreekt na de wijze der menschen. Nu deze jaloersheidt wordt gezeydt wreedt ofte hardt te zijn ; zy wordt genoemt Spreuk. 6. vers 34. de grimmigheidt des mans, en dit was de jalousye ofte yver / die David verteerde Psal. 69. vers 10. En zo wordtse vergeleken by het graf / het welk (volgens Spreuk. 30. vers 16.) is het eerste van de vier dingen / die noit verzadigt worden / maar alle lichaamen / die'er in gelegt worden / verteert worden : Zo wil zy zeggen / deze mijne liefde / zijnde in een soorte / tormenteert my zonder ophouden / als of zy my wreedelijk vervolgde / tot datze met een goedt antwoordt van u verzadigt worde. O mijn beminde. In een quaden zin betekent de jalousye niet een enkele vreeze van te missen 't geen men begeert / ofte een achterdocht van dat men te kort zal komen / om dat te verkrijgen / maar een ongegronde suspicie / over de geene die men lief heeft / als of zy onze liefde niet en ont-

nthaalden gelijk zy zouden / en de jalouzye genoemt
e grimmigheidt eenes mans / Spreuk. 6. vers 34.
En zo kan dit hier ook t'eenemaal uitgeslooten wor-
en; dewijl de jalousye dus genoomen eenig onge-
oof in zich heeft / welke de geloovige schrikklijk pij-
igt / als de suspicie groeyt / van dat Christus geen
ennis van ons neemt: En dit wordt menigmaal
evonden in de staat der heylige / in tijden van ver-
atinge; zy zijn dan zeer gereedt / om Godts lief-
e in twijffel te trekken / en dat ontrust haar uitne-
nende / dewijl 't missen van 't geloof en 't gevoelen
an haar liefde haar een doodt is / Psal. 77. vers 8,
, 10. En zo vloeyt de reden aldus / laat my tot uw
ert toegelaaten worden: want mijn liefde zal met
iet min verzadigt worden; en indien dit niet ver-
regen worde / zo zal de jalousye ofte suspicie over
w liefde stillekens inkomen / en dezelve zal my pij-
igen en tormenteren. En daarom doet zy dit ver-
oek / datze mocht als een zegel op zijn hert gestelt
orden / op datse zulks mochte zien voorgekomen;
want zy kan niet verdraagen daar aan te denken.
. Zy vergelijkt dese jalousye by koolen vyers (haar
oolen zijn vyerige koolen) wegens haar geweldige
itte / pijnigende natuur / en verteerende kracht;
'twelk alles in dese sterke en jalourse liefde te vinden
s; zy is geweldig van hitte / pijnlijk en vernielen-
e gelijk vyer is; ja verder zy wordt vergeleken by
oolen / die een zeer geweldige vlam hebben / ofte
elijk'er in de grondt-taal staat; vlammen des Hee-
en; want zo noemen de Hebreërs iets / 't welk het
oogste is in zijn geslacht; en dit wordt 'er by gedaan /
m te toonen de schrikklijke pijniging / die Christi af-
eezen / en liefde-krankheidt by zich heeft voor een
der lief-hebbende ziel / inzonderheidt als vleesch-
ke ongeloovige jalousy inkomt en d'overhandt
eeft; zy kunnen niet verdraagen / maar zouden al-

lerley reden willen daar voor verkiezen / indien het aan haar keuse stondt. Merkt aan. 1. Liefde tot Christus / waar zy sterk en werkzaam is / zal vreemde en krachtige indrukzels op 't hert maaken / welke andere niet bekent zijn / en zy zullen niet bekent zijn / en zy zullen in zulke indrukkingen uitbreeken / dat de menschen van de wereldt zullen verwondert zijn / wat zy te zeggen zijn; dewijl niemant van haar eenig zulken gevoelen ofte teerheidt heeft ontrent Christi afweezen ofte tegenwoordigheidt. 2. Allwaar rechte liefde tot Christus is / daar is zy een zeer dwingende zaak; de ziel die dezelve heeft / kan niet nalaaten Christus na te jaagen / en alle middelen ter hart te nemen / die eenigzins desselfs gemeinschap met hem kunnen vorderen. 3. Allwaar de liefde begint na Jesus te gaan / hoe zy langer is / eer zy hem ontmoet / hoe zy meer groeyt / waar zy daadelijk is; en hoe zy meer in haar verwachting te leur gezet / hoe zy geweldiger wordt / tot dat zy uitbreekt in jalousye en yver. 4. Geloovige / die ware liefde hebben / zijn gereedt in jalousyen / ontrent Christus te vallen / en suspicieus te zijn van zijn liefde / inzonderheidt in zijn afweezen; Dit wordt hier voor uit gestelt / dat waar rechte liefde tot Christus is / aldaar jalousye ontrent hem kan zijn. 5. Alwaar jalousye inkomt / gekoestert wordt / en d'overhandt heeft / daar is sy niet alleen tot oneere van Christus / maar ook uitstekende pijnigende voor den geloovigen: Daar kan geen meer quellende gast onthaalt worden / dan jalousy over Christus. 6. Jalousye kan'er zijn over Christi liefde / waar maar weinig reden is; en menigmaal waar maar de minste reden is / daar is zy naast om in te komen: de reden waar van kan genoomen worden van de brandentheidt van de liefde der zielen tot hem / vergezelschapt met de misvattingen / die zy hebben van zijn

wegen;

tegen; zo ziet gy Jesa. 49. vers 13, 14. Want gemerkt wat voorgegaan is/ zo mocht men denken/ dat wat iemant anders ook mocht schijnen te hebben/ de Bruydt geen oorzaak had van jalousye. 7. Geloovige dienden te trachten alle jalousye over Christus en zijn liefde voor te komen/ en door alle middelen te zoeken versterkt en bevestigt te worden in het geloof van zijn liefde tot haar/ als dat geene/ 't welk alleen 't hert kan bewaren en sterken tegen deze zondige suspicien en jalousyen. 8. Hoewel deze jalousye quellende is/ nochtans kan de geloovige somtijdts hem zelven daar niet van bevrijden/ zoo veer zal zy overmogen/ en zo wreedt is zy tegen hem. 9. In de gelijkenis van doodt en graf, die hier gebruykt wordt/ wordt ingewikkelt/ dat niemant de doodt en 't graf ontgaan zal; zy zijn gelijk sterke en machtige overwinners/ die alle overweldigen/ die in haar weg komen. Hier wordt klaarlijk aangewezen/ dat de geloovige zijn overtuyging in zijn hert draagt/ dat hy t'eeniger tijdt door de doodt en 't graf zal overweldigt worden. Dit is geen quaden indruk; de graaven zijn voor my, en tot den groeve roep ik, gy zijt mijn Vader; tot het gewormte, mijn Moeder, en mijn Zuster. Job 17. vers 1. --- 14.

Haar twede reden is bevat vers 7. en wordt genoomen van de volle gezetheidt van haar liefde: want haar liefde is zodanig/ datse van Christus wederliefde wil hebben/ of geen zaak zal haar verzadigen. Dit wordt twesins vertoont. 1. Van desselfs onverwinlijkheidt/ welke in dezen blijkt/ geen tegenstandt kan haar uitblusschen; Veele wateren kunnen die liefde niet uitblusschen, en de rivieren kunnenze niet verdrinken: wateren zullen vyer uitblusschen/ maar niets zal deze liefde uitblusschen. Door wateren worden in de Schrift (als Psal. 42: vers 8. en Psal. 93: vers 4. en elders) dikmaal verstaan verdrukkin-

gen / kruycen / en ook geestelyke verlaatingen / Psal. 42: vers 8. alle uwe wateren, en golven hebben over my henen gegaan. Psal. 69: vers 2, 3. En zo geeft het hier te kennen / de liefde tot Christus is van dien aart / en is zo sterk op hem gevestigt / dat geen kruys ofte roede / ja met de zwartste handelingen en verlatingen dezelve kunnen doen veranderen. Maar zy zal hem aankleven door en boven alles henen / gelijk Rom. 8: vers 35. noch honger, noch gevaar, noch zweert, enz. kunnen het doen; maar de liefde triumpheert over alles / al wierden vloeden van beproeving en tegenkanting daar over uitgelaaten. De twede wijze / waar op de volle gezetheidt van de liefde wordt opgeklaart en beweezen is / datse alle aanbiedingen verwerpt / die daar aan gedaan mochten worden / door iets anders / 't welk de plaats van Christus wilde hebben: Twe soorten van beproevingen zijn'er / die ordinaris de Zielen van Christus af-voeren. D' eerste is aan de slinkerhandt / van kruycen; en als deze het niet en komen te doen; want de doornige grondt verdraagt wel de hitte van de Zon; zo mochte wel de twede soort van beproevingen / naamlijk de zorgen van de Wereldt / en de bedrieglijkheidt der rijkdommen / de welke zijn verzoekingen aan de rechterhandt / 't woord verstikken / en de ziele weg voeren: Maar (zegtze) de ware liefde tot Christus zal door geen van beyde overmocht worden; zy en zal met geen andere liefhebbers komen te handelen en te capiteleeren op eenige conditien; Ja al woude jemandt geven al het goedt van zijn huys; dat is / al wat gegeven kan worden / al woude hy niets achter laaten; maar geven het alles aan een die Christus lief heeft / voor deze liefde, dat is / om de ziels liefde tot Christus te verkrijgen en om te koopen / op datse aan iets anders gegeven worden 't welk met hem in vergelijking

mt; Indien hy alzo wilde de liefde der ziele tot
hristus verdebaucheeren en af-koopen/ op datse
zich zette op iets anders/ 't welk in zijn plaats wordt
angeboden: wat onthaal zou'er gegeven worden
an zulke aanbiedingen en handelingen? Waare
efde (zegtze) voor zo veel als zy waarachtig is/
nde levendig in oeffening (andersins waar ie twee
an de ware liefde is/ kan de ziel menigmaal ver-
rikt worden) men zoude hem t'eenemaal verach-
n, ofte gelijk het in de eerste taal is/ verachtende
zou men hem verachten; dat is/ niet alleen zouden
e zulcke aanlokkende aanbiedingen verworpen
orden/ maar met een heylige smading ende ver-
ntwaardiging/ zouden zy versmaadt worden/ met
rouwen en afgrijzen/ als ongevoeglijk/ datse eens
noemt zouden worden: zo dat de ware liefde tot
hristus niet eens zal treden tot capituleeren/ wat
n Christi plaats te hebben; maar alle mogelijke
anbiedingen/ die van 't vleesch en de Wereldt tot
werfie kunnen gedaan worden/ zullen ten uitter-
ten met afschrik ende walging bejegent worden/ en
rade en drek geacht worden Philipp. 3: vers 8. En
daarom besluyt de reden alzo; Ik moet aan uw
ert weezen: want mijn liefde zal niet van u afge-
even worden/ noch omgekocht/ noch verlokt/
n met iets anders in uw plaats verzadigt te wor-
en: maar u moet ik hebben op wat conditien het
ok zy/ en ik moet in dit mijn verzoek niet gewei-
ert worden/ van als een zegel op uw hert gezet te
orden. En deze soort van volle gezetheidt der lief-
e zal geen vermetelheidt van Christus geacht wor-
en/ en zy is hem geensins mishagende/ maar ten
hoogsten aangenaam. Merkt aan 1. Alwaar rech-
e liefde tot Christus is/ daar zullen veele proeven
gedaan worden/ om die te verkoelen/ te divertee-
ren/ en van hem af te trekken; Het is niet licht te
 maaken/

maaken/ dat de liefde tot Christus warm gehouden worde/ want de Duyvel en de Wereld zullen byzonderlijk zoeken/ deze sterkte en dit bolwerk ter neder te werpen/ 't welk Christi interest in de Ziel maintineert. 2. De Duyvel heeft verscheyde soorten van tentatien/ die byzonderlijk daar op mikken/ datse de genegentheden der Geloovige mogen verkoelen in de liefde Christi; en die tentatien kunnen regt strijdig zijn; sommiger der zelver voortbrengende de zwarigheden/ die de zulke volgen die hem lief hebben/ en met welke de getenteerde zoekers van Christus menigmaal kunnen geoeffent worden; want haar ontmoeten menigmaal smadingen/ ofte andere verdrukkingen in de Wereldt; Wederom andere verzoekingen lokken het hert aan/ om iets anders in Christi plaats te omhelsen/ en doen schoone aanbiedingen van voordeelen/ voor de gene/ die den weg van de Wereldt willen inslaan/ om die na te gaan. 3. De liefhebbers Christi kunnen besprongen worden van beyde deze uitterste d' een na d' ander; en als de verzoekingen van de eene handt ophouden/ dan beginnen de verzoekingen van de andere; zo dat de Geloovige diende gestadig op zijn wacht te staan. 4. De verzoekingen die van de rechterhandt komen/ en de ziel aanlokken met de aanbieding van wereldts plaizier/ eer/ rijkdommen etc. Zijn sterker en listiger dan de andere/ en overwinnen dikwilder/ ja somtijdts als de andere al mochten verworpen zijn; Daarom wordt dit na het andere verhaalt/ als zijnde dat gene/ waar mede de ziele besprongen wordt/ als het eerste niet vermach/ en zo laat de Duyvel dit tot het laatste; als hem was toegelaaten/ Christus te verzoeken/ hebbende verscheydene verzoekingen beproeft/ zo maakt hy eyndelijk een aanbieding van hem de Wereldt. Math. 4: vers 9. 5. Verzoeking zal somtijdts groote aanbieding

eding maaken / als of'er niets meer konde aange-
oden worden / naamlijk al 't goedt van 't huys; en
tijdt biedtse meer aan / dan zy kan verrichten /
wanneer zy in haar aanbiedingen de beste schijn
naakt: De Duyvel boodt Christus de geheele We-
reldt gelijk aan / Math. 4: vers 9. hoewel hy geen
macht had van hem zelven / om van een de zwijnen
er Gadarenen te disponeeren. 6. Het groote oog-
merk / waar op de wereldt een mensch met haar aan-
biedingen aanhaalt / is om zijn liefde te winnen van
Christus af. Daar moeten die gene noodzaaklijk
wel op letten / de welke de wereldt meest toe lacht;
want dan is de verzoeking tot dit quaadt allersterkst.
. Het is een bewijs van ware liefde tot Christus /
als zy kan duuren en uithouden tegen verzoekingen
van alle kanten / en dat wanneer zy met de beste
schijn verciert zijn. 8. Alwaar de liefde waarach-
tig is / hoewel zy somtijdts als besprongen en be-
trogen wordt (gelijk de erbarentheden der heylige
dat toonen) nochtans als zy by haar zelfs is / ofte
in een goede staat / zo zal zy niet met beraadt capitu-
leeren / om iets in Christi plaats toe te laaten / maar
zy zal zich geheel voor hem behouden; al waar de
liefde wijkt / en ten eynde toe over geeft / 't is een
teken / dat zy noit recht was. 9. Verzoekingen hoe-
wel zeer vermaaklijk / nochtans strekkende / om
de liefde der ziele van Christus af te keeren / dienden
met verontwaardiging verworpen te worden / op
haar eerste beweging en verschijning. 10. Liefde
zal niet alleen een toestemming weigeren aan zom-
mige verzoekingen / maar zal ook een grooten af-
schrik hebben / als de zelve zich roeren / daar d'an-
dere / hoewel zy mochten / in opzicht van de uit-
wendige daaden / deze verzoekingen wederstaan /
deze verontwaardiging zullen missen / ende dit geeft
te kennen / datse geen liefde hebben. 11. Gelijk het

goedt is / gedreven te worden in het doen van een pligt / door een beginsel ende beweegreden van liefde; Zo is het goedt ende prijsselijk / verzoekingen te verwerpen op die zelve grondt.

Vers 8. Wy hebben eene kleyne Zuster, die noch geen borsten en heeft; wat zullen wy onze Zuster doen in dien dag als men van haar spreeken zal?

De Bruydts darde versoek / voor de gene die noch niet tot Christus gebracht en zijn / volgt in dit achtste vers: Haar liefde is sterk / in aan te dringen om de genieting van Christus / en nademaal zy twe armen heeft / zo is het / datse de eene uitstrekt / om andre tot hem in te brengen. De liefde is zeer begeerig / dat ook andere hem met haar genieten: en door dezen arm der liefde wil de Bruydt intrekken de gene die noch vremdelingen zijn / op datse mogen verbonden zijn / om Christus lief te hebben: en zy vergeet haar niet / zelfs als zy allerernstigt voor haar zelven is; dewijle dit een ongetwijffelde waarheidt is / dat zo wanneer onze liefde meest brandt na Christus voor ons zelven / zy als dan ook aller-gevoeligst ende mede-lijdigst zal wezen / in opzicht van de staat van andere; als de liefde heet en brandende is op d' eene wijze / zo zal zy het ook zijn op d' andere wijze; en als zy verkoelt tot de een / zo neemt zy ook af tot de andere. Wy kunnen dit vers opneemen in deze dry deelen. 1. Zy gedenkt ende stelt voor aan Christus haar kleine Zusters gelegentheidt. 2. Daar is haar verzoek / in opzicht van die stant. 3. Dit verzoek wordt met hoedanigheden bekleedt / in 't laatste deel van 't vers.

Eerst, haar kleine Zusters gelegentheidt wordt voor-

oorgestelt in deze woorden. Wy hebben een kleine
uster die geen borsten en heeft. Hier blijkt veel lief-
e mede-gevoeligheidt in deze dry dingen. 1. Datse
enoemt wordt een Zuster, 2. onze Zuster, 3. een
leine Zuster, en zonder borsten; welke veel teer-
eidt van genegentheidt / en mede gevoeligheidt
itdrukken. Door Zuster worden somtijdts in een
nauwer zin verstaan zulke / die vernieuwde bekeer-
e zijn tot het Geloof / 't zy alleen in belijdenis / 't zy
n der daadt. 1 Cor. 7: vers 15. Maar dat is hier de
in niet: want de Zuster / hier genoemt / heeft geen
orsten, en van haar wordt noch niet gesprooken?
Wederom door Zuster kan ruymer genoomen wor-
en voor een ofte alle deze dry. 1. Voor alle men-
chen / als eene Gemeine nature deelachtig. 2. Voor
menschen van een stam / ofte natie; zo was Sama-
ia de Zuster van Jeruzalem etc. Ezech. 16: vers
46. 3. Voor de uitverkoorne die noch onbekeert zijn /
die Zusters zijn in opzicht van Godts voorneemen /
gelijk zy Christi Schapen zijn / Joh. 10: vers 16. en
kinderen Godts Ioh. 11: vers 52. zelfs voor haar be-
keering; om welke oorzaak de Zuster, waar van
hier wordt gesprooken / gezeydt wordt geen borsten
te hebben, als niet zijnde noch verandert van haar
natuurlijke staat / en zo neemen wy dit / dat het by-
zonderlijk ziet op de onvernieude uitverkoorne / niet
uitsluytende de voorige twe. De zin is dan / daar
zijn'er noch veele / die deel hebben aan uw verkie-
zing / en veele die daar toe behooren / en noch niet
geroepen zijn. Nu zy zucht daar na / en bidt daar
om / dat zy mochten ingebracht worden / en bereydt
gemaakt worden / om Christi Bruydt en vrouw te
zijn. Dan ten anderen staat'er Wy hebben een Zu-
ster / en zo wordt zy genoemt onze Zuster / dat is /
de uwe en de mijne / Christi Zuster / van wegen zijn
voorgenoomen opzicht op haar; der Geloovigen Zu-

ster /

ster/ niet alleen van wegen haar aangeboorne en oprechte sympathie/ maar ook wegens de gemeene aanneeming tot kinderen waar toe zy verordineert zijn. Zy wordt genoemt een kleine Zuster, en die geen borsten heeft. 1. Om te toonen de droeve staat/ daar de onbekeerde uitverkoorne in zijn/ gelijk jonge kinderkens/ die onbequaam zijn/ om iets voor haar zelven te doen/ en teenegaar niet in staat tot de pligten des houwelijks/ gelijk de volwassene/ die borsten hebben/ zijn: aldus wordt Ezech. 16: vers 7. de elendige staat van dat volk/ eer zy in Godts Verbondt waren genoomen/ hier door voorgestelt/ dat haar borsten niet geformeert waren, en de goede staat/ welke volgde op haar zijn in het Verbondt/ wordt aldus uitgedrukt/ dat haar borsten waren vast geworden. Dit is dan hier het oogmerk/ te toonen/ dat deze kleine Zuster noch in de natuur was/ noch niet getrouwt aan Christus/ ja (in opzicht van veele onbekeerde uitverkoorne) noch niet van gesprooken ofte geroepen. 2. Zy wordt kleyn genoemt/ om uit te drukken de Bruydts mede doogen en mede gevoelen/ gelijk iemant zou zeggen van een jonge daar/ die niets voor haar zelven kan doen/ wat zal van haar worden? Zy is een kleyne.

Ten tweden, 't verzoek is; Wat zullen wy voor onze Zuster doen? Dit is een versoek/ 't welk meer genegentheidt in zich schijnt te hebben/ dan onderscheydentheidt. Het wordt by wege van vrage voorgestelt/ om beter haar mede-doogentheidt uit te drukken; alwaar zy met bedisputeert/ maar wederom vast stelt zijn betrekking op haar/ en niet in twijffel trekt/ of hy zal teder ontrent haar zijn/ en te gelijk erkent zy/ dat'er een pligt op haar zelf legt/ in opzicht van 't geval van haar kleine Zuster; maar zy wilde onderricht/ en geleert zijn door hem/ in de rechte uitvoering desselfs; en zoo steldt deze vraag

voor

oor uit / noodt ende catijvigheidt in deze Zuster / genegentheidt en pligt in haar zelven / maar geen klaarheidt / hoe die te verrichten. Nu de weg / dien zy inslaat / om hier in geholpen te worden / is / dit verzoek te doen aan Christus / Wat zullen wy doen? zegtze. Niet als of Christus niet en wist / wat zy wilde doen ; maar het toont haar genegentheidt tot deze Zuster / en haar gemeinzaamheidt met hem, en ook dat zy niet en wil zijn doen afscheyden van het haare / maar zy ziet'er op / als haar pligt / om met hem mede te werken / in de bekeering van haar kleine Zuster te wege te brengen.

Ten darden , de hoedanigheidt van haar verzoek/ is / wat zullen wy haar doen , in dien dag , als men van haar (ofte voor haar) spreeken zal ? Deze spreekwijze / voor haar te spreken , is in allusie op het spreken dat in gebruyk is / om vrouwen in 't houwelijk te verkrijgen : wy vinden dezelve spreek-wijze in de oorspronkelijke taal. 1 Sam. 25. vers 39. David zond henen ende liet met Abigail spreeken , dat hyze zich ten vrouwe nam. Nu (wilze zeggen) onze kleyne zuster is noch niet gereedt / noch daar wordt niet van gesprooken ; maar als zy zal verzocht en aangesproken zijn / wat zullen wy dan doen ? Dit spreeken is des Heeren handelen door zijn Dienaars in 't Euangelium met de menschen / om zijnen Zoon Jesus Christus te trouwen / zo wordt het dikwils genoemt Matth. 22. vers 3. Hy zondt zijn dienst-knechten uit om de genoodde ter Bruyloft te roepen. De Dienaars des Euangeliums zijn zijne gezanten / om dit houwlijk te verzoeken / en te sluyten / 2 Cor. 5. vers 19. en 2 Cor. 11. vers 2. Den dag wanneer om haar gesprooken zal worden / is / ofte terwijl de middelen onder 't volk zijn / en zoo is dat den aangenamen tijdt , 2 Cor. 6. vers 2. ofte meer byzonderlijk / als de middelen eenige kracht op haar hebben / en Gode

op een meer dan gemeene wijze schijnt te handelen/ dan is het de dag van haar bezoeking / gelijk het was in de dagen van Christi bediening/ hoewel met dat volk te vooren gehandelt was. In somma/ de zin van het vers is deze. Daar zijn'er veele die in uw voornemen zijn verordineert/ om erfgenaamen des levens te zijn/ die nochtans vremdelingen zijn/ en noch niet aangezocht/ nochte aangetrokken; nu wanneer 't Evangelium onder zulke komt/ ofte wanneer het door haar nu en dan op te wekken/ haar in eenige vatbaarheidt stelt/ om mede gehandelt te worden; wat zullen wy voor haar doen/ om haar te helpen aan de koop/ op dat het houwlijk niet en misse/ wanneer het is gekomen op een handelen/ en als gy door het Evangelium haar aangesprooken hebt/ en't zelve voorgestelt? Het kan zien op Zuster-Kerken; en ongetwijffelt/ de geloovige Joden/ die de Prophetyen van de bekeering der Heydenen verstonden/ verlangden toen al na haar ingadering/ en datze mede een Kerk mochten worden (want wy waren toen in opzicht van haar een kleyne Zuster/ zonder borsten) Doch wy kunnen het daar niet aan binden/ maar 't geeft te kennen de begeerte der geloovige/ nu en tot het eynde des wereldts/ na de volmaaking der heyligen/ en na de opbouwing van Christi lichaam/ zo wel als het sprak haar begerte hier na toen ter tijdt/ ende door dezelve sympathie verlangen en zouden verlangen de bekeerde Heydenen na de inbrenging van de oudste Zuster der Jooden/ die geen borsten hebben/ en ook na de volheidt der Heydenen/ die noch onbekeert zijn: en na den trant van dit liedt bevat het ook der geloovigen opzicht op de bekeering van andere leden der Kerke/ die in der daadt niet bekeert zijnde/ noch krachtdadelijk geroepen zonder borsten zijn/ en moeten zoo voort-geholpen worden in de tijdt wanneer Godt haar bespreekt/ en met haar handelt.

Aanmerk. 1. Daar kunnen betrekkingen zijn tus-
schen een in genade / en de geene / die noch in de na-
tuur zijn ; dewelke de genade niet versuymt maar
bepligt ; de kleyne zuster is een zuster, hoewel on-
vernieuwt / en de Bruydts begeerte is / datze mocht
ingewonnen zijn. 2. Daar is een vereeniging en
gemeynheidt van betrekkingen tussen Christus en
de geloovige ; zy hebben gemeene vrienden en inte-
resten / en gelijk het is tussen man en vrouw / de
zuster van d'een is de zuster van de ander. 3. Eer
de menschen met Christus door 't geloof getrouwt
zijn / zelfs de uitverkoorne / zo zijnze in die staat noch
in een zeer ellendige / en catijvige staat / gelijk wy
kunnen zien Ezech. 16. vers 3. zy zijn walgelijk voor
Godt / en ongeschikt / en onbequaam om vrucht-
baar voor Christus te zijn in eenige plicht / gelijk
een kleyn meysjen zonder borsten onbequaam is tot
het houwlijk. 4. De bekeerde uitverkoorne diende
tederlijk aangedaan te zijn met de droeve staat van de
onbekeerde / inzonderheidt van die geene / welke
in eenige betrekking op haar zijn / en op welke Godt
zijn oog heeft in zijn heymelijk besluyt / hoewel zy
bepaaldelijk noch niet aan haar bekent en zijn / en
deze tedere affectie dient te blijken / in mededoogen-
de met haar te zijn / haar te ontfarmen / haaren
staat voor Godt open leggen / en voor haar bid-
den / gelijk de Bruydt doet voor haar Zuster : en
als de staat der geloovige recht is / zo zullen zy con-
scientie maaken van te verlangen en te bidden om de
vergadering van de uitverkoorne / op dat Christi werk
mochte voltrokken en volmaakt worden / en dat zijn
koninkrijk op der aarden mochte komen. 5. Het
is een zeer zwaar werk hoe men de bekeering der
sondaars zal vorderen / en Christi Koninkrijk voort-
zetten. Geloovige zullen hier in 't eynde raadts we-
zen / als zijnde daar toe gebracht / datze zeggen ;

wat

wat zullen wy doen? 6. De Heere heeft een wijze /
van zelfs zulks aan Jesus Christus te verlooven en
te trouwen / die van natuure zeer zondig en walge-
lijk zijn ; zulke zijn het die Christus vrijt / aanzoekt /
en bespreekt / op datse met hem mogen getrouwt
worden. 7. Christi groote oogmerk in 't Evange-
lium / door Leeraars van den beginne af te zenden /
was en is / een Bruydt voor hem zelven te verkrij-
gen / en een geestelijk houwlijk te maaken tussen hem
en zulke / die van natuuren leggende in haaren bloe-
de. 8. Hy heeft een byzondere tijdt / van deze houw-
lijks-handeling aan te voeren ; een dag, voor den
welken hy niet handelt / en na den welken daar geen
gelegentheidt is van een handeling van genade ; Het
is den dag van deze zondaars barmhertige bezoe-
king / ende een aangenaame tijdt voor een volk.
9. In deze handeling wil de Heere door de bediening
van zijn instellingen somtijdts krachtdaadiger het
desseyn des Evangeliums aandringen / naamlijk het
verhouwlijken van de zondaars aan Christus / dan
op andere tijden ; en dan wil hy haar klaarder en
met meerder overtuyging als bepraaten / gelijk hy
zo doet / Kap. 5. vers 2. 10. Als de Heere sterk aan-
dringt op de zondaars / om te omhelsen en te trou-
wen met Christus / zo is er groot gevaar / dat het
wel mochte missen / en zonder besluyt worden opge-
geven en dat door haar eygen fout. 11. Het is een
voornaame en byzondere tijdt voor de geloovige / om
in te stappen / tot vordering van de verbintenis van
andere aan Christus / als de Heere op haar toepast
het verzoek en de aanbiedingen des Evangeliums /
en als zy tot eenige roering gebracht zijn / en eenig-
sins ernstig en volstrekt daar ontrent zijn. 12. Het
is een groot geluk / dat men besprooken wordt voor
Christus / ieder een wordt niet toegelaaten tot dat
privilegie / en het is ons groote belang / te zien / hoe
wy

n onzen dag gebruyken / als hy met ons handeldt.
. Daar is niets / waar in een geloovigens liefde
t zijn vrienden / ofte tot jemant anders / meer zal
jken / dan in haar bekeering te bevorderen / en in
verlangen / datze ook aan Christus verbonden
ochten zijn. 14. Gelijk Godts roeping in het Eu-
gelium is een vryen / en bespreeken ten houwlijk
ssen Christus en de zondaars / zo is het glooven
r geloovigen / haar toestemming / om Christus
oor haar man aan te neemen / volgens de condi-
en van het voor-gestelde contract; en dit sluyt
koop; en maakt het houwlijk; want dan wordt
voorgestelde aanbieding van met Christus te trou-
en aangenoomen.

De BRUYDEGOM.

ers 9. Zo zy een muur is, wy zullen een Paleys
van zilver op haar bouwen: ende zo zy een deu-
re is, wy zullenze rontom bezetten met cede-
ren planken.

DJt vers bevat het antwoordt van de Bruyde-
gom op de Bruydts laatste verzoek: Onze
eer heeft geern / dat zijn volk zo wel voor andere
ls voor haar zelven bidt; en daarom neemt hy deze
meeking voor de kleyne zuster zo aan / dat hy ter-
ondt een antwoordt daar op geeft door een genadige
elofte / waar in wy deze vier dingen aanmerken.
. De persoon aan welke de belofte gedaan is. 2. De
eloover. 3. De belofte zelfs. 4. De conditie
aar op zy gedaan is. Voor eerst, de persoon aan
elke deze belofte gedaan is / wordt ingewikkelt in
e woorden / zy en haar, dat is / de kleyne Zuster /

noch onbekeert / waar van in 't voorige vers gesproken is. 2. De beloover is / wy, dat is de Bruydegom en de Bruydt / aan welke deze Zuster een betrekking heeft vers 8. Ofte liever / wy, de Vader / Zoon en H. Geest / (gelijk wy diergelijken uitdrukking naamen / Kap. 1. vers 11.) want dit werk 't welk in de belofte wordt ondernoomen en belooft / belangt haar specialijken. 3. De belofte is in twee uitdrukkingen (gelijk ook de conditie is) 1. Wy zullen een Paleys van zilver op haar bouwen; Een Paleys (indien 't woordt zo overgezet wordt) is een plaats om in te woonen; en hier beteekent het / haar opciering / om een wooning te zijn voor zijn Geest / en waar in hy zelfs woonen wil / 't welk een privilegie is / waar toe een die in hem gelooft / toegelaaten wordt. 1 Cor. 3. vers 16, 17. en 1 Cor. 6: vers 19. En dit is meer dan een muur te zijn / 't welk een huys is / maar niet zo volkomen en verciert. Hy en is geen gemeene gast / die daar moet woonen / daarom is 't geen gemeen paleys / maar van zilver / en kostlijk en duurzaam / en uitnemende in zijn stof / dewelke hy moet hebben om in te woonen / wy zullen haar zodanig maaken / zegt hy; De conditie, in dit deel van de belofte voorgestelt / is / indien zy een muur is; een muur is verschillende van steenen / aangemerkt in haar zelven / en stelt voor uit / dat dezelve op een grondt gebouwt zijn; Nu dewijle Jesus Christus is 't eenige fondament, 1 Cor. 3. vers 10. waar op de geloovige / die de geestelijke tempel is / gebouwt is / zo stelt dit / een muur te zijn / voor uit / datze door den geloove met hem vereenigt is / waar door zy vast en gevestigt wordt als een muur / die te vooren onvast was. En zo gaat de zin aldus. Indien zy / de kleine Zuster / als men om haar spreeken zal door 't Euangelium / 't woordt ontfangen zal / en door 't geloof Christus omhelsen / dan / wil hy zeggen /

en/ zullen wy haar geheel vercieren / gelijk een woning / bequaam om in te woonen / en wy zullen onze woon-plaats by haar maaken, Joh. 14. vers 23. Indien wy 't woordt overzetten / toorens, wy zullen toorens van zilver op haar maaken, het komt tot het zelve oogmerk; muuren zijn tot bescherming/ en zy zijn gebrekelijk/ tot dat'er toorens op gebouwt zijn: En zoo is de belofte/ om haar meer te versterken en te vercieren/ indien Christus van haar ontfangen zy. Het tweede deel van de belofte is / wy zullen ze rontom bezetten met Cederen-planken: Cederen waren een kostelijk en duurzaam houdt (gelijk allemaal gezeydt is): En daar mede omzet te zijn betekent haer meerder verciering en versterking. De bygevoegde conditie aan dit deel van de belofte/ is/ zy een deur is; Deuren maaken den weg voor den ingang/ en zijn 't zwakste deel van de muur. De opening van 't hert om Christus te ontfangen/ wordt vergeleken by de opening van een deur Ps. 24. vers 7. ende Hoogl. 5. vers 4. Hier zegt hy / hoewel zy zwak is (misschien gelijk een deur van duuren-houdt) nochtans indien zy een deur is / en aan Christus ingang geve (want alle die zonder geloof zijn / zijn gelijk huyzen zonder deuren voor Christus / die hem niet en kunnen ontfangen) wy en zullen haar niet alleen vercieren / maar ook meer vestigen en versterken.

Uit al 't welke blijkt / dat deze twee dingen / klaarlijk in 't oogmerk te vinden zijn. 1. Dat'er een toemaat en toe-voeging van schoonheidt en sterkte aan de kleyne Zuster belooft wordt / naamlijk zoo wel als haar beginsels kan ten vollen volmaaken / en haar opvoeren tot volmaaktheidt / gelijk een Paleys ofte toorens van zilver zijn meer dan een muur en Cederen-planken, meer dan een ordinare deur. 2. Dat deze beloofde dingen hier worden vast-gehegt aan de

conditie van haar aanneemen van Christus / en van datse door 't geloof met hem vereenight is / en op hem gebouwt is. Dat dit de zin van de ondergestelde conditie is / blijkt 1. Uit de belofte / die daar by gevoegt is: 't geloof in Christus is de conditie / aan welke alle de beloften van wasdom van genade / en bevestiging hangen; en de zaak aan haar belooft kan geen andere zaak zijn; zo moet dan de conditie zijn haar vereeniging met hem door 't geloof. 2. Het komt over een met de Schrift / dat men uitlegt / dat het haare vereeniging met Christus betekent / datze een muur is: want dewijle Christus is het fondament / en de geloovige de muur, zo moet'er een vereeniging tussen haar gestelt worden / anders en konden die naamen niet betekenen die betrekking / welke tussen Christus en de geloovige is / naamlijk zulk eene / als'er is tussen de muur / en 't fondament. Nu deze vereeniging door welke de geloovige op hem gebouwt zijn / wordt gemaakt door tot hem te koomen / 't welk is gelooven 1 Pet. 2. vers 4, 5. Tot welken komende als tot een levenden steen, ofte grontsteen, zo wordt gy ook zelve als levendige steenen, gebouwt tot een geestelijk huys. Haar komen tot hem / bout haar op hem als de grond / en Eph. 2. vers 19, 20. &c. de geene die van natuure vervreemt zijn van 't borgerschap Israëls (gelijk de kleyne Zuster hier is / terwijl zy geen borsten heeft) worden door 't gelooven in Christus gezeydt te zijn huys-genooten des geloofs, en gebouwt op 't fondament der Propheten, en op de Leere der Apostelen, waar van Christus is den uitterste hoek-steen. 3. Het blijkt door de ingewikkelde tegenstelling: want een muur te zijn / stelt voor uyt datse dat is / 't welk zy nu niet en is / wanneer zy geen borsten heeft; en wat dat is blijkt haar uyt het naaste vers / alwaar de Bruydt zegt; Ik ben een muur, en mijn borsten zijn als toorens en

...heb ik in zijn oogen gunst gevonden. Derhalven ... muur te zijn is een geloovige te zijn; wat het ook ...er mach insluyten/ want niemant is een muur/ ...n de Bruydt/ en die gunst vindt in zijn oogen/ ge... ...k haar argument bewijst/ en daarom een muur ...zijn/ moet geloof insluyten. Zo komt dan de zin ...: woorden hier op uyt; Ik zeg u/ (zegt hy) wat ...y onze kleine Zuster doen zullen/ als men om haar ...eeken zal/ indien zy door 't geloof tot Christus ...mt/ en op hem gebouwt zy/ wy zullen dat werk ...lmaken tot haar eeuwige gemeinschap met hem; ...a al is zy zwak en onvast/ indien zy nochtans zich ...n Christus overgeeft/ zo zullen wy haar genaden ...aaken te groejen/ tot dat zy vast en sterk zy/ even ...lijk gy door een muur te worden hebt uw borsten ge...egen als toorens/ en hebt gunst gevonden/ om ...iendelijk gehandelt te worden; zo zal zy ook/ en ... de zelve conditien.

...Merkt aan 1. Dat Christus aan te neemen door ...loof/ de gene/ die vremdelingen by hem zijn ge...eest/ stelt in die zelve vatbaarheidt/ om aange...omen te worden en gemeinschap te ontfangen van ...hristus/ gelijk zijn Bruydt heeft/ ofte gelijk de ...lke hebben/ die te vooren geloovige waren/ en ...et hem vereeniging hebben. 2. Alle die door 't Eu...ngelium worden aangesprooken/ hebben geen deel ...i de beloofde dingen/ en zy kunnen haar dezelve niet ...epassen/ voor datse door 't Geloof met Christus ...ereenigt zijn/ en de conditie vervullen aan welke ...e beloften verknocht is/ en dat is geloof. 3. Ie...nant kan in waarheidt Christus aangrijpen/ en zo ...en muur zijn/ en nochtans veele dingen aan zich te ...olmaaken hebben: genade is niet volmaakt in 't be...in: maar die muur, daar moet noch een Paleys of... ...e Tooren op gebouwt worden. 4. Het groejen van ...en Geloovigen in genade/ zelfs na zijn vereeniging

met Christus/ is een groote weldaadt/ en dat wordt als zodanig hier beloofst. 5. Groey en wasdom in genade na de bekeering is niet min een werk van Christus ende een gave Godts/ dan de bekeering zelfs. 6. Christus heeft een belofte gegeven aan den Geloovigen/ tot vordering en volmaaking van zijn heyligmaking/ zoo wel als van zijn rechtvaardigmaking. 7. Alwaar een oprecht beginsel ofte grondt geleydt is/ door daadlijke vereeniging met Christus/ hoewel het zwak is/ zo zal het doch volmaakt worden/ en dat mach verwacht worden: want Christus woordt wordt hier daar voor gegeven. 8. Daar zijn geen van de beloofde zegeningen/ die van Christus verwacht kunnen worden/ zonder te verrichten de conditie/ van in hem te gelooven/ en die op hem rusten door 't Geloof/ mogen alles verwachten.

De *B R U Y D T*.

Vers 10. Ik ben een muur, en mijne borsten zijn als toorens; doe was ik in zijne oogen, als een, die vrede vindet.

IN dit tiende vers/ en de twee volgende komt de Bruydt in/ spreekende en aanneemende des Bruydegoms genadig antwoord en belofte. En voor eerst bevestigt zy de waarheidt daar van/ uyt haar eygen ondervinding/ vers 10. en dan verklaart zy het meer ten vollen/ en zy versterkt haar ervarentheidt/ door de gronden voor te stellen/ waar uyt zy dat troostelijke besluyt in opzicht van haar zelven trekt/ van gunst of vrede te vinden in zijn oogen, vers 11, 12.

Door

Voor eerst dan / in het tiende vers brengt de
ruydt haar ervarentheidt voort / tot bevestiging
n de waarheidt van 't geen de Bruydegom hadt
esprooken; dat het des Bruydts woorden zijn / oor-
eelen wy / dat klaar is; Want deze Ik is zy / die
verzoek dede voor de kleyne Zuster / en die door
aar beschryving tegen haar is gestelt / als zijnde
n muur / en hebbende borsten als toorens, welke
/ de kleyne Zuster / niet en hadt / en daar is nie-
ant anders / die in Christi oogen gunst gevonden
eeft / dan zy. Wat het oogmerk zy / zal blijken /
s wy de woorden geopent hebben / dewelke dry din-
en in zig hebben / 1. Een korte beschryving van haar
gen goede staat. 2. Een voortreflijk voordeel / dat
aar op volgde. 3. De samenknooping van die twe.
Voor eerst, haar staat wordt voorgestelt in twe
ytdrukkingen / De eerste is / Ik ben een muur, dat
/ 't geen de kleyne Zuster niet en was / en 't geen
e staat van de Bruydegom in 't voorige voorgestelt /
ereyscht: met een woordt; zy wil zeggen die staat
s in my verbult; door 't Geloof ben ik op Christus
ebouwt / en ik staa vast als een muur op de grondt.
De twede uytdrukking / haar staat voorstellende is /
n mijn borsten zijn als toorens; dit stelt voor uyt een
wasdom / en verder trap van haar geloof en andere
enaden / als niet alleen borsten hebbende / die de
leyne Zuster niet en had / vers 8. maar borsten ge-
ijk toorens, dat is / wel-gefatsoeneert en vast, Ezech.
16: vers 7. en zijnde gekomen tot eenige volmaakt-
heidt; en zo is zy een muur met toorens.

Ten anderen, Het privilegie / of voordeel / 't welk
eze haare staat vergezelschapt / wordt voorgehou-
en in deze woorden; Ik was in zijn oogen, als een
die gunst of vrede vondt; gunst in zijn oogen te vin-
den, is vriendelijk en met genegentheidt gehandelt
te worden / en zulks geopenbaart te krijgen door

eenig gevoeglijk blijk / zo staat'er / Esther kreeg genade in des Konings oogen, en hy reykte haar den gouden scepter toe, Esth. 5: vers 2. De zaak / waar Moses op stondt / als het blijk / van dat hy en 't volk gunst in Godts oogen vonden / (Exod. 33: vers 16, 17.) is / dat zijn aangezicht mocht met haar gaan; waar door zoude bekent worden, dat wy genade in uw oogen gevonden hebben? is het niet daar by, dat gy met ons gaat? Zo dan / gunst in zijn oogen te vinden / is zijn tegenwoordigheidt op een genadige wijze aan zijn volk geopenbaart te krijgen / gelijk Joh. 14: vers 23. In summa / deze uytdrukking bevat deze dry dingen. 1. Liefde in Christi boezem tot haar. 2. Zijn openbaaren van dezelve door zijn welgevallen in haar / ofte zijn openbaar maaken van 't vermaak 't welk hy in haar hadde / in de effecten daar van op haar. 3. Haar getroost en vermaakt zijn in de gunste / die zy in hem vondt.

Ten darden, Ot samenknooping van deze troostelijke verkregene weldaadt / met haar genadige staat / wordt ingewikkelt in 't woordt / doe, Doe was ik, &c. Dat is / als ik een muur was / en door 't Geloof op hem rustede / vondt ik deze gunst / en niet te vooren; het geeft geen veroorzaaking te kennen van 't een ontrent het ander / maar een volstrekte t' samenknooping van order en tijdt: want hoewel Godts liefde van goedtwilligheidt / waar door hy 't goede voor-heeft met ons (zodanig als was zijn liefde tot Jakob, eer hy goedt of quaadt gedaan hadt Rom. 9: vers 13.) en ook zijn liefde van goedtdaadigheidt / waar door hy daadlijk het goede toebrengt; en onze bekeering en weder-geboorte uytwerkt / voor gaat voor ons Gelooven in hem / en voor onze liefde tot hem / en de oorzaak is van ons lief hebben van hem (dewelke hem lief hebben / om dat hy ons eerst lief hadt) nochtans zijn liefde van welgevallen / waar

waar door hy zich vermaakt toont met de genaden/ die hy door zijn liefde ons verleent heeft/ volgt in order van natuur/ op ons Geloof in hem/ en op onze liefde tot hem; zo staat'er Joh. 14: vers 21, 23. Die my lief heeft, zal van mijn Vader gelieft worden, en ik zal hem lief hebben; en wat door dese liefde verstaan wordt/ dat toonen de volgende woorden/ Ik zal my zelven aan hem openbaaren; en zo vers 23. gezegt hebbende/ mijn Vader zal hem lief hebben, zo wort'er by gedaan/ wy zullen tot hem komen, en wooninge by hem maaken; Dit is dan den inhoudt van dit vers/ ik ben door den Geloove op hem gegrondtvest/ en met hem vereenigt/ en zo ben ik een muur, ende hebbe borsten, die van natuure eertijdts geen muur was/ en geen borsten hadt/ door welke vereeniging mijn borsten wordende als toorens, zo vondt ik gunst by hem/ en ik hadt de vriendelijke openbaaring van zijn tegenwoordigheidt aan my. Het oogmerk/ gelijk blijkt uyt de aan-een-hang van dit vers met het voorige/ is uyt haar ervarentheidt goedt te maaken de waarheidt en zekerheidt van de beloften/ die sy gedaan hadt/ tot moedtgeving van de kleyne Zuster/ en tot vertroosting van haar zelf/ dewelke ernstig haarenthalven by hem aangehouden hadt/ zy wilde zeggen/ aldus zijn deze beloften getrouw: want in mijn troostelijke ervarentheidt heb ik het zo bevonden; Ik was wel eer zonder het blijk van zijn liefde/ gelijk andere nu zijn; maar door den geloove aan hem verbonden zijnde geworden/ zo heb ik gunst by hem gevonden/ zo dat andere van diergelijk en op dezelve conditien te verkrijgen verzekert mogen zijn/ indien zy/ wanneer hy door het Euangelium haar bespreekt/ Christus willen omhelzen/ en door't Geloof met hem vereenigen.

Merkt aan. 1. Daar zijn groote daadlijke en breedt

onderscheydende verschillen tusschen een / die in de natuur is / en een die in Christus is; De eene is geen muur, ende heeft geen borsten, de andere is een muur, ende heeft borsten, 't welk een groote ongelijkheidt toont. 2. Geloovigen kunnen komen te weeten / dat'er een gelukkig onderscheydt gemaakt is tusschen haar staat en conditie nu / terwijl zy in Christus zijn / en haar staat en conditie / zo als zy te vooren was. Ofte / Geloovigen dienden zich te stellen om te weeten / of het zalig onderscheydt gemaakt is of niet / en of zy dat gene van haar zelven mogen zeggen / 't welk van andere / die niet in Christus zijn / niet kan gezegt worden. 3. Het is geen kleyne vordering / op goede gronden te kunnen betuygen onze vereeniging met Christus / te zeggen / Ik ben een muur, &c. elk een kan dat niet zeggen. 4. Hoewel niemant behoort hovaerdig te zijn over 't geen hy verkregen heeft / zo meugen doch de Geloovigen (als'er goede grondt is) wel ootmoediglijk erkennen de daadlijkheid der genade in haar. 5. Hoewel de Heere de uytverkoorne en de Geloovige altijdt lief heeft / zo zijn'er doch byzondere tijden of gelegentheden op welke / of wegen door welke / hy zijn liefde aan haar openbaart. 6. Aan den Geloovigen wordt op een andere wijze gunst uytgelaaten / en geopenbaart / dan het was voor zijn bekeering / hoewel deze liefde / zo als zy in Godt zelf is / altijdt dezelve is. 7. Het is een zonderling verquikkende zaak / gunste in Christi oogen te vinden / en die zijne liefde gevoeliglijk geopenbaart te krijgen / en klaarlijk aan ons bewezen. 8. Daar is een onafscheydelijke en voltrekte samenknooping tussen heyligheidt in den wandel van een Geloovige / en Christi openbaaren van zijn gunste dus aan haar. 9. De gene die door ervarentheidt de vervulling van Christi beloften gevoelt hebben / zijn klaarder in de

zijn

in der zelver / en meer uytgaande in 't Geloof der zelver / ervarentheidt is een goede uytlegging en bewijs van de beloften Christi; welke de Bruydt hier gebruykt. 10. De ervarentheidt van een Geloovige op den weg der genade / dewelke gefondeert is op de wezentlijke dingen van 't Verbondt / en over-een-komende is met het verbondt / kan een moedtgeving zijn / om andere te sterken / in verwachting van de vervulling van de zelve zaak / wanneer de zelve weg gevolgt wordt / in dezelve te versoeken. 11. Geloovigen / die meer ervarentheden hebben dan andere / en meer kennis hebben van ervarentheden / moeten die bequaamlijk en gevoeglijk uytbrengen / en mede-deelen ten goede van andere / die noch zo verre niet gekomen zijn. 12. Het is de pligt der toehoorders / als zy Euangelische waarheden en aanbiedingen hooren (gelijk'er zulke voor-gestelt waren in het negende vers) dan op haar zelven te reflecteeren / en te beproeven / of haar ervarentheydt daar mede over-een-komt / of zy zulke conditien in haar zelven hebben / en of zy de vervulling van zulcke beloften in haar eygene particuliere ondervinding gevoelt hebben; en het is troostelijk / wanneer haar ervarentheden en de beloften zo samen accordeeren / dat wanneer hy zegt / Indien zy een muur is, wy zullen op haar bouwen; of / die my lief heeft, ik zal mijn zelven aan hem openbaaren, zy met grondt kunnen antwoorden / en zeggen / Ik ben een muur, en zo heb ik gunst gevonden in zijn oogen; ik heb hem lief, en zo heeft hy zich aan my geopenbaart.

Vers 11. Salomo hadde eenen Wijngaart te Baal-harmon: hy gaf dezen Wijngaart aan de Hoeders, een jeder bracht voor de vrucht desselven duysent zilverlingen.

Vers 12. Mijn Wijngaart, dien ik hebbe, is voor mijn aangezichte; de duyzent zilverlingen zijn voor u, ô Salomo: maar twe hondert zijn voor de Hoeders van de vrucht desselven.

HEt is een groote bevestiging/ die de Bruydt gestelt had vers 10. dat zy een muur was/ en gunste gevonden had in zijn oogen/ en dewijl 't van hoogen belang was/ indien wel gegrondt/ zo gaatse/ om de gegrondtheidt dessels te doen blijken/ dat bewijzen vers 11, 12. om daar door de Geloovige te waarschouwen/ datse zouden trachten de gronden van haar eygen vrede wel te kennen/ en om de vaste weg te toonen/ hoe dessels wel-gegrondtheidt moechte uytgevonden worden. En dewijl de besluyten/ die onze vereeniging met Christus ende ons deel aan hem stellen/ volgen op twe voorgaande stellingen/ waar van de grooter voorstelling is in het Woordt/ en de minder voorstelling moet onderzocht ende bevestigt worden door de Conscientie/ spreekende uyt inwendige bevindinge en gevoelen/ zo gaat zy in die vorm voort. Voor eerst, stellende een summier van 't Euangelium voor/ in een hevattende generale leering/ vers 11. hier op uytkomende/ Christus had een Kerk/ waar aan hy moeyte dede/ te dezen eynde/ dat zy mocht vruchtbaar zijn/ en dat op zulken maate: Dan in het twaalfde vers/ vergelijkt zy haar praktijk met die regel/ ende zy vindt dat die daar op past/ derhalven zo volgt het besluyt. Wy mogen

gen het opneemen in deze vorm; De gene die wel aanleggen 't geen haar vertrouwt en opgelegt is/ om zulke vrugten te dragen/ gelijk Christus in zijn Verbondt eyst/ mogen besluyten/ datse zijn een muur, en genade in zijn oogen gevonden hebben. Deze waarheidt wordt bevestigt in het elfde vers, om dat het is juyst tot dat eynd/ en op die conditien/ dat Christus de instellingen in zijn huys heeft verordineert/ ende beloften aan zijn volk gedaan heeft/ op datse zouden een duyzent voor de vrucht der zelve voor hem brengen; en hy en zal niet verwerpen een gevolg/ dat getrokken is/ van 't geen hy zelfs in zijn Verbondt heeft verordineert; Want dat zijn alleen zekere gronden/ om daar uyt te redenkavelen/ die het Woordt en 't Verbondt bevestigen. Dan neemt zy het op/ vers 12. maar ik ben oprecht geweest in 't geen my toe vertrouwt was/ conform de conditien van 't Verbondt/ en heb een duyzendt (volgens 't zelve) om aan Christus te geven; Derhalven etc. En dewijle dit ook noodzaaklijk wel gegrondt moet zijn/ zo bewijst zy het/ ten deele, door aan te wijzen de vruchten/ die hem en de Hoeders toe behoorden/ welke zy voortgebracht hadde/ om te toonen/ dat zijn instellingen voor haar niet te vergeefs en waren; en ten deele, door hem zelfs onmiddelijk tot getuyge te roepen in deze woorden. Gy ô Salomo, spreekende tot hem in de twede persoon/ om daar door haar oprechtigheidt voor hem te doen blijken/ die alleen getuygenis daar van konde geven/ en dat het geen uytterlijke verrichtingen alleen waren (die als zodanig voor andere ook openbaar zijn) op welke zy fondeert/ 't geen zy staande houdt in de opneeming van die voorstelling. Dit is de natuurlijke schaakeling en 't oogmerk der woorden/ waar door zy aan de voorige hangen/ en door welke zy nu voor haar doodt (laatende daar de wijze

van gemeinschap met Christus/ die zy hier op Aarden middelijk genoot in de instellingen) en voor die eeuwige ende onmidlijke wijze na de doodt/ (waarom gebeden wordt vers 14.) haar deel beslupt/ ende haar verzekertheidt bevestigt. De byzondere verklaaring der woorden zal dit meer opklaaren. Upt het oogmerk Merkt aan 1. Dat volle verzekertheidt van deel aan Christus/ noodzaaklijk vast gegrondt moet worden/ en de Geloovige dienden de gronden desselfs onderschepdentlijk te kennen/ ende haar vertrouwen niet by gissing te stellen. 2. Hoe de menschen nader komen tot het sterven/ hoe zy netter dienden te zijn/ in dit onderzoek/ en de blyken van haar deel aan Christus klaarder te hebben. 3. Wy mogen upt haar exempel dit trekken/ dat de vaste en eenige weg/ om volle klaarheidt van ons recht aan Christus te hebben/ is/ wanneer de gronden desselfs bevat zijn in des Heeren verbondt/ gelijk/ Hy die gelooft/ zich bekeert/ de vruchten des Geests heeft/ &c. Die is gerechtvaardigt/ geheyligt &c. en als de opneeming/ bevattende de toepassing van deze gronden op ons zelven/ de proeve in Christi oogen kan door staan/ en voor hem kan aangetoont worden/ in de effecten der zelve/ aldus; Maar het is alzo met my/ derhalven/ &c. Dit is haar wijze van besluyten.

Nu komen wy/ om de woorden byzonder te verklaaren. En voor eerst, wy oordeelen/ dat het is ongetwijffelt/ dat zy zijn geestelijk en God-geheymelijk te verstaan/ dat is/ door Salomon wordt Christus verstaan/ en door de Wijngaart de Kerk &c. Want zo vereyst het de trant/ en natuur van de allegorie doorgaans in dit Liedt/ en de wijze van spreeken aan malkander; En dewijl'er maar een Salomon is/ daar in dit Liedt van gesprooken wordt/ zo moet zijn hebben van een Wijngaart verstaan

wor-

woorden/ gelijk zijn maaken van een wagen/ Kap. 3. vers 9, 10. dewelke zijnde geplaveyt met liefde/ niet konde een stuk werks zijn/ van Davids Zoon gemaakt. Wy moeten derhalven hier niet curieuselijk onderzoeken/ wat voor een plaats het is/ genaamt Baal-Hamon; Ofte/ of Salomon zulke Wijngaarts had/ ende uytgezet op zulken rente of niet? Deze dingen helpen niet tot het oogmerk wederom, Dat het de Bruydts woorden zijn/ blijkt niet alleen uyt het oogmerk/ en de stoffe der zelver/ maar ook uyt deze dingen. 1. Zy spreekt niet alleen van Christus (door de naam van Salomon) in de darde Persoon/ vers 11. Maar ook tot hem/ Gy ô Salomon &c. in de twede Persoon/ vers 12. Zo kan het dan de Bruydegom niet zijn/ die hier spreekt/ maar de Bruydt/ vertoonende de Persoon van een Geloovige. 2. Zy wordt onderscheyden van vremde/ en huychelaars in dezen/ datse vrucht heeft/ om hem te geven/ en haar zelven dat voorgestelt heeft/ tot haar eynde; zy wordt onderscheyden van de Hoeders van de Wijngaart/ de Leeraars vers 12. zy krijgen van haar twee hondert; het moet dan de Bruydt zijn/ als vertoonende de Persoon van een Geloovige/ die in 't voorige vers was spreekende/ en hier noch voortgaat in het spreeken. 3. De uytdrukkingen/ vers 12. Waar in zy haar toepast/ 't geen zy in 't generen gezegt had/ vers 11. passen wel op haar/ gelijk de opening der zelver zal doen blijken.

De woorden bevatten de preuve van eenen geloovigen oprechtigheidt en daadlijkheidt in Godts Verbondt/ zijnde opgemaakt uit twee dingen/ samengestelt zijnde. 1. Door onderscheydentlijk voor te stellen de natuur en conditien van 't Verbondt vers 11. 2. Door haar zelven nauwkeurig en onpartydig daar by te vergelijken vers 12. De generale [illegible]er van 't Verbondt vers 11. heeft deze dry hoofden

den; Het eerste ziet op 't summier en eynde van alles/ dat Christus een Kerk ofte Wijngaardt hadt/ die hem betrouwt ofte gegeven was. Het tweede ziet op Christi bediening in zijn Kerk/ door uitwendige instellingen/ hy gaf dezelve uit aan de hoeders. Het darde ziet op de eynden/ van zijn uit doen van dezen wijngaart/ ofte de conditien/ waar op zy verpacht is; Een ieder moest voor de vrucht desselfs brengen duyzent zilverlingen.

Tot verklaaring van het eerste, zo moeten wy eerst gedenken/ dat wy door Salomon moeten verstaan Christus; want de allegory duurt hier/ gelijk steedts tot noch toe/ om Christus in zijn wijze van doen ontrent zijn Kerk onder die naam uit te drukken en voor te stellen. Ten anderen, de wijngaart hier is zijn Kerk/ Jesa. 5. vers 7. &c. De zichtbaare Kerk is in eenigen opzichte zijn wijngaart/ gelijk zy is van andere afgescheyden/ en gestelt/ om vruchten voor hem voort te brengen/ maar inzonderheidt de onzichtbaare Kerk/ en de uitverkoorne/ die in een byzonder opzicht Christi zijn/ als aan hem gegeven/ en door hem verkregen/ en zo wordt een Geloovige menigmaal in dit Liedt een Hof ofte Wijngaart genoemt. Ten darden, de plaats waar dezen wijngaart geplant is/ wordt genoemt Baal-Hammon, 't welk niet en is de naam van een eygentlijke plaats/ elders in de Schrift verhaalt/ maar 't is ontleent wegens zijn beteekenis/ en 't beteekent Vader van een meenigte, en zo geeft het te kennen/ dat Christi Wijngaart is geplant in een grondt/ die vruchtbaar is/ en veel voortbrengt/ en het is in de zaak 't zelve met 't geen staat Jesa. 5: vers 1. Mijn beminde heeft eenen Wijngaart, op eenen vetten heuvel, ofte hoorn van olye, gelijk het woordt daar in 't Hebreusch beteekent/ om te toonen datse op een goede grondt gelegen was/ ende wel lagh ende

door

oor zijn arbeydt wel bequaam / om vruchten voort
brengen. Nu van Christus wordt gezeydt / dat
y hadde (in den voorledenen tijdt) dezen wijngaart/
welk toont zijn deel en eygendom daar aan / en zijn
cht daar toe / en dat door een eeuwig recht / en een
y ander slach van recht / dan hy hadde aan het o=
rige van de wereldt daar buiten. Nu dit recht
n Christus (in opzicht van 't welk daar staat/ hy
d dezen wijngaart) moet niet verstaan worden
et opzicht op zijn wezentlijke heerschappy / en sou=
rainheidt / waar door hy met de Vader en de Hei=
ge Geest alles geschapen heeft / en zo als Schep=
r gezamentlijk recht daar aan heeft : maar dit ziet
dat byzondere recht / 't welk Christus aan de
erk ofte uitverkoorne heeft / inzonderheidt als
iddelaar / door des Heeren geven van zulke en
lke particuliere persoonen aan hem / om die zalig
maaken / Joh. 6. vers 38, 39. &c. Want hy heeft
zen wijngaart als onderscheyden van de wereldt /
hy verklaart zijn recht aan de gegevene / wanneer
de wereldt ter zijde stelt. Joh. 17. vers 6, 8. zy zijn
jne (zegt hy) om dat gy ze my gegeven hebt ; noch=
ns voor zo veel als de zichtbaare Kerk voor hem
gezondert is door uitwendige instellingen (en zoo
rdt geheel Israel gezeydt uitverkooren te zijn /
ut. 6.) zo mogen zy gezegt worden Christi te zijn:
aar die door Godts verkiezing van andere afge=
ndert zijn / aan Christus gegeven / en door hem
't verbondt der Verlossing aangenoomen te ver=
ssen / deze zijn 't / die hier byzonderlijk beoogt
rden: En het is nodig opgemerkt / dat'er vier
rschepdene partijen zijn / aan dewelke de Kerk in
rscheyde opzichten wordt gezeydt toe te behooren/
Zy is des Heeren, des Vaders / Zoons en Hey=
en Geests / de zijne door eeuwige verkiezing. Dit
t eerste recht / Joh. 17. vers 6. uwe waren zy, te

weten door het eeuwig voornemen/ en hier van vloeyt het tweede, naamlijk des Middelaars recht/ en gy hebtse my gegeven. De Vader is de eygenaar en bezitter van de wijngaart. Matth. 21: vers 40. genoemt de Landtman, Joh. 15. vers 1. Want de Kerk is eerst zijne/ en dan Christi/ die als Middelaar is de groote gedeputeerde/ en algemeene bedienaar van de genade/ aan den welken de uitverkoorne zijn gegeven/ als aan den grooten Opziender en Herder/ en aan den welken is aanbevoolen al het schikken van 't geen t'haaren goede belangt/ dit recht is door schenking/ en verschilt van het eerste. Den wijngaart wordt gezeydt te zijn des Bruydrs vers 12. en Kap. 1. vers 6. in opzicht van der geloovigen particuliere belasting niet/ opzicht over/ en deel in die dingen/ die Christus voor haar verkregen/ en haar verleent heeft/ die zy moeten aanleggen/ en daar mede handelen; in welken opzichte Matth. 25. en Luc. 19. het talent gezeydt wordt niet alleen des Meesters te zijn/ maar ook des Dienstkneghts; om dat het recht aanleggen desselfs meer eygentlijk voordeel brengt aan de Knecht/ dan aan de Meester: en ieder gelovige heeft in eenige zoort een wijngaart/ om dat ieder een van haar mede-deelt van alle de genaden/ privilegien/ weldaaden/ &c. die zalig-maakende zijn. 4. Den wijngaart is ook der Predikanten, zy hebben een recht als onder-Hoeders/ Opzienders/ en Bearbeyders/ daarom wordtze gezeydt uitgegeven te zijn aan haar door Christus; zy zijn als pachters: Daarom als Christus Openb. 2: vers 5. schrijft aan den Engel van de Kerk van Ephezen, sprekende tot den Engel/ zo noemt hy de Kerk zijn Kandelaar, en Kap. 2. vers 15. als de wijngaarden worden genoemt onze wijngaarden, zoo wordt der Leeraaren eygendom zo wel als Christi gestelt; zo bestaan alle deze eygendommen/ in deze

twee

[t]wee versen verhaalt / wel te zamen. Merkt 1. Dat [o]nze Heere Jesus sommige heeft / die boven alle an=[d]ere de zijne zijn / door een byzonder recht en eygen=[d]om; en dit recht heeft hy aan haar gehadt / eer [d]aar oit daadelijk een Kerk was; dezen wijngaart [b]ehoorde hem op een andere wijze toe / dan andere [i]n de wereldt / zelfs eer zy was / 't welk niet konde [a]nders zijn als des Vaders geven van de uitverkoor=[n]e aan hem. 2. Christus heeft een notabel recht en [e]ygendom aan deze uitverkoorne / die hem gegeven [z]ijn / zo dat de wijngaart de zijne is / en 't kan niet [w]ezen / dat'er eene van die verloozen gaat / zonder [’t] verlies en nadeel van het eygendom van onze Hee=[r]e Jesus. 3. Daar is een oude onderhandeling / [b]opende de zaligheidt der uitverkoorne / tussen de Vader en de Zoon / welke niets anders kan zijn / [d]an 't Verbondt der Verlossinge: want dat de Zoon [d]eel heeft aan zommige / en niet aan andere / stelt [v]oor uit / dat zommige aan hem gegeven / en van [h]em aangenoomen zijn / gelijk dat woordt Joh. 17. [v]ers 6. te kennen geeft / zy waren uwe, en gy hebtse [m]y gegeven, en zo zijnze mijne. 4. Christi Kerk [o]fte Wijngaart heeft alleen de uitgeleezentste grondt [i]n al de wereldt / om daar in te leven; het is Baal-[h]ammon, alwaar zy geplant zijn / hoewel menig=[m]aal haar uitwendig lot niet begeerlijk is; noch=[t]ans haar snoeren zijn gevallen in lieffelijcke plaat-[s]en.

[I]I Het tweede deel belangt Christi handelen van zijn [K]erk / als hy die verworven heeft; Hy en bewerkt=[z]e niet onmiddelijk door hem zelven / maar hy geeft=[z]e aan de Hoeders / gelijk een die een akker heeft [v]erkregen / ofte een wijngaart geplant / die uitgeeft / [o]fte verpacht voor zulken rente; zo heeft Christus [h]et goedt gedacht / zijn Gemeinte te bevelen aan de [H]oeders / dat is aan Wachters / en Pachters / op

dat hy door middel van haar Predik-dienst haar stichtiug en rente mocht bevorderen/ 't welk hy rekent zijn rente: Even dezelve gelijkenis/ by nae in dezelve woorden/ dringende op dit oogwit/ wordt verhaalt/ Matth. 21. vers 33. Een zeker Heer des Huys plantede een wijngaart, en verhuurde dien den Landt-lieden, en zondt zijn Dienst-knechten, om de vruchten te vergaderen. De Landt-lieden zijn de ordinaire Ampt-lieden in de Kerk (de Schrift-geleerde ende Pharizeen verdulden die plaats voor een tijdt) de Dienst-knechten zijn extraordinaire Propheeten/ van Godt verwekt/ om haar te zetten aan haar plicht; zo zijn hier de Hoeders de Predikanten/ die de stichting der Gemeinte onder Christus is aanbevoolen/ gelijk de Uitdeelders oplegt/ de provisie uit te deelen aan het Huysgezin/ ofte de Herders haar kudden te weyden/ ofte een Pachter/ zijn gepachte Landt te bearbeyden/ dat hy bezit; en deze naam van Hoeders, hier gegeven aen Predikanten/ accordeert wel met de naamen/ die de Predikanten in de Schrift hebben/ Wachters/ Opzienders/ Uitdeelers/ Bouwlieden/ Landt-bouwers/ &c. en ook met de natuur van dat Ampt/ 't welk is/ 1 Cor. 3: vers 6, 7. dezen wijngaart te planten en nat te maaken/ en eyndelijk met het oogmerk van deze en diergelijke gelijkenissen/ waar door uitgedrukt wordt Christi weg/ van zijn Kerk op te bouwen door middel en tussen-komen van ingestelde Godts-diensten/ en Leeraars: Particuliere belijders zijn als wijn-stokken/ de instellingen zijn gelijk de wijn-pers/ die de druyven perst/ de Leeraars zijn gelijk de geene/ die haar werk maaken/ van te spitten/ te mesten/ te snoejen/ en te bevochtigen de boomen/ en de druyven in de pers te doen/ en de vruchten te vergaderen/ door die instellingen tot overtuyging der Conscientien/ van de toe-

hoor-

[w]oorders toe te passen. Ten anderen, zijn bestellen [o]f uitzetten van dezen wijngaart of Kerk aan de Hoe[d]ers, is ontleent van een eygenaar/ die zijn erffenis [v]erpacht/ en een huur-ceel daar van aan iemant an=[d]ers geeft/ op dat zijn Landt te beeter bearbeydt/ [e]n zijn rente ingevordert worde/ en dit is gestelt te=[g]en zijn onmiddelijk bearbeyden van den zelven door [z]ich zelven; zo hier/ gelijk Christus is den eygenaar [(]wien den Wijngaart eygen is) zoo zijn de Lee=[r]aars de Pachters; 't welk te kennen geeft 1. Dat [d]e Leeraar heeft een recht en deel aan de Kerke Christi/ 't welk niemant anders heeft; hy is een [P]achter of Hoeder daar van 2. Het stelt voor uit/ [d]at een Leeraar maar een ondergestelt recht heeft; [h]y is niet als een Heer van Christi wijngaart/ of een Meester van 't geloof van Godts volk/ maar gelijk [e]en Pachter/ of ongestelde Opziender; hy moet een [h]elper zijn van haar vreugde. In somma/ de zin [k]omt hier op/ dat Christus deze last/ die hem op=[g]elegt was van zijn Kerk te regeeren/ niet achtede [z]elfs onmiddelijk geheel uit te voeren/ maar dat hy [s]enige andere als instrumenten onder hem gestelt [h]eeft/ om haar stichting te bevorderen/ welke hy [o]pzonderlijk te dien eynde commissie gegeven heeft.

Merkt aan. 1. Aangezien onze Heere Jesus Chri=[s]tus een strijdende Kerk had/ zo heeft het hem goedt [g]edacht/ die door een middel te bestieren/ door een [s]taande Predik-dienst/ en instellingen; en dat is [z]ijn wijngaart uitgeven aan de Hoeders. 2. Niemant [b]ehoort zonder Christi Pacht-brief in den Predik-[d]ienst in te komen/ en Hoeder van zijn wijngaart te [w]orden: want zy zijn maar huurders/ en 't recht [d]at zy hebben/ is van hem. Aldus wordt 't geen [h]ier genoemt wordt zijn uitzetten of verpachten/ ge=[n]oemt het Verbondt van Levi, Mal. 2. vers 4, 5. [3]. Al gebruykt Christus Dienaars/ zo maakt hy=

ze doch geen Meesters: maar hy behoudt de eygendom van zijn Kerk aan hem zelven / en zy zijn zulke / die rekenschap moeten geven. 4. Al zijn de Leeraars geen Meesters / zo zijn zy doch Hoeders / ende hebben een speciale last in de Kerk; haar zijn de zaaken van Christi Huys toebetrouwt / om de stichting van zijn Volk voort te zetten; 't welk is een last / die niemant anders is toe-betrouwt.

De darde zaak in dit vers / is het eynde / om welk hy den wijngaart uitgeeft / of de conditien / waar op; en die zijn / dat een ieder voor de vrucht desselven duyzendt zilverlingen zoude brengen: En zo is de conditie / waar op zy wordt uitgezet / op dat hy een billijke inkomst en vrucht daar van mocht hebben / gelijk blijkt uit Jesa. 5. en Matth. 21. en de rente is door hem zelfs vast-gestelt / en het is duyzendt zilverlingen / 't welk Jesa. 7. vers 23. verhaalt wordt / als een groote rente; daar is een bepaalt getal voor een onbepaalt; te kennen gevende in substantie / dat Christi oogmerk / in zijn wijngaaart uit te laaten / is / haar daar door vruchtbaar te maaken / op dat hy door den Predik-dienst van zijn Dienst-knechten rente van haar mocht hebben; gelijk hy zegt / Joh. 15. vers 16. Ik heb u verkooren, en ik heb u gestelt, op dat gy zoudt heenen gaan, en vruchten draagen, &c. 't welk byzonder te verstaan is van haar Prediks-diensts-vrucht / de vrucht van haar bediening. Van alle wordt even groote som ge-eyscht / dat een ieder zoude brengen, &c. niet te kennen gevende / dat alle Leeraars zullen in effecte ofte in der daadt even veel vruchten hebben; maar om te toonen / dat zy alle hebben eene Commissie / en datze billijk (de jure) behooren te beoogen / om veel vruchten te hebben voor den Landt-heer / en datze geenzins dienen te zoeken / haar zelven te weyden / maar te zoeken 't profijt van de Meester. De woorden beoogen deze

ier dingen. 1. Dat Christi groote desseyn in een
erk te planten / en een Predik-dienst te zenden / is/
ielen zalig gemaakt te krijgen; dat is de vrucht die
y beoogt / voor den arbeydt zijner ziele; en zo zijn
olk voort-gebracht te krijgen ten Hemel / door ie-
er stap van kennis / bekeering / geloof / Hey-
igheidt / tot dat zy volmaaktelijk door-gebracht
orden. 2. Het stelt voor uit de pligt des Volks /
at zy / die in de Kerk geplant zijn / behooren vrucht-
aar te zijn; deze wijngaart draagt wel / andersins
onden de Hoeders zo veel niet betaalen. 3. De
licht der Leeraars is hier ook ingewikkelt / de-
welke is / Christi rente in te eyschen; dat is haar
mpt / als een factoor of als een ontfanger die in te
ergaderen; zo staat Matth. 21. vers 34. Hy zondt
ijn Dienst-knechten, om de vruchten van den wijn-
aart te ontfangen; Leraars moeten arbeyden on-
er 't Volk / en of vrucht te brengen / of aan Chri-
tus rapport te doen van 't quaadt succes. 4. Wat
ruchten de Leeraar ook heeft te brengen tot Chri-
tus / hy moet een rekening doen; zo geeft het woordt
rengen te kennen een doen van een rekening aan den
igenaar / die hem gezonden heeft. De laatste zaak
s de peremptoirheidt of absoluutheidt van dezen
acht-brief in opzicht van de vruchten / of rente /
ewelke in twee dingen wordt voorgestelt; Eerst;
et is bepaalt / 't moeten duyzendt zilverlingen zijn/
t welk te kennen geeft. 1. Dat het de Leeraars niet
ry staat / te eyschen of aan te neemen 't geen zy wil-
en / of 't geen de menschen willen / als genoeg voor
t geen Christus komt, hy moet zelfs bepaalen / wat
y wil hebben / en niemant anders / en hy heeft
et bepaalt. 2. Daar kan geen verandering
emaakt worden van de conditien / die Chri-
tus neergestelt en opgelegt heeft; 't is bepaalt
n zich zelven / 't geen een ieder brengen moet. Ten

tweden, desselfs peremptoirheidt blijkt in dezen/ dit ieder een/ niemant uitgenoomen/ gezet is/ om deze rente op te brengen; dit is den grooten artikel in haar pacht-brief/ vrucht, vrucht.

Merkt aan 1. Elk Dienaar des Evangeliums heeft een zware last hem op-gelegt/ in opzicht van de stichting der Kerke. 2. Der Leeraaren recht uytvoeren van haar Commissie/ kan veel invloed hebben/ op dat het volk wel groeje/ en Christus zijn rente van onder haar krijge. 3. Alle Christi Dienaars hebben elk de zelve Commissie/ tot het zelve eynd/ en jeder der zelver behoort te trachten/ om na proportie vruchten te brengen. 4. De Heere heeft de vrucht van jeder Leeraar/ in opzicht van de uytkomst/ bepaalt/ zo wel als hy haar pligt heeft gestelt. 5. Hoewel alle Dienaars niet hebben een evengelijk succes/ in opzicht van 't getal der zielen ingebracht door haar Predik-dienst; nochtans waar oprechtigheidt en vlijtigheidt wordt aangewendt/ zal het de Heere zo wel voor duyzent rekenen/ als waar de vrucht meer is. Daarom zijn zy evengelijk in zijn rekening/ hoewel niet in de uytkomst. Maar och een onvruchtbaar en ook ontrouw Leeraar/ dewelke boven de vrucht/ die een gemeen Christen zoude voortbrengen een duysent voor zijn Predik-dienst behoort te geven/ zal grootelijks in Christi schuldt zijn/ als hy met hem zal rekenen; laat de Predikanten wel letten op deze dubbelde rekening.

Hebbende de generaale leere voorgestelt/ vers 11, Zo maakt zy nu daar van de toepassing op haar zelven in het twaalfde vers, En dit doet zy/ 1. Door haar eygen oprechtigheidt te betuygen/ Door die het in twee instantien te bewijzen/ haar betuyging is; Mijn Wijngaart dien ik hebbe, is voor mijn aangezicht. De Bruydts Wijngaart is de byzondere last die

e haar is toevertrouwt / in opzicht van haar ziel-
maat; genoemt een Wijngaart. 1. Om dat jeder
zondere Geloovige / belast met 't geen zijn eygen
iele belangt / is een deel van / en van de zelve na-
uur met de Kerke Christi / die een Wijngaart in de
chrift genaamt wordt. 2. Van wegen de ver-
heydenheidt der genaden / aan haar verleent / in
e instellingen en privilegien / waar van zy deel-ge-
oot is met de geheele Kerck / gelijck gezeydt is.
y wordt de haare genoemt / om dat zy een speciaa-
rekenschap moet doen van haar eygen ziel / en van
et talent / dat aan haar gegeven is / volgens de
st haar opgelegt. Wy hebben by na de zelve spreek-
ijze Kap. 1: vers 6. Alwaar de Bruydt die noemt /
ijn eygen Wijngaart: Dezen Wijngaart wordt
ezeydt te zijn voor haar aangezicht, 't welk is een
elijke uytdrukking / als Psal. 18: vers 23. Alle uwe
echten waren voor my; 't welk het oogmerk / door
e voorgaande ende volgende woorden / toont te zijn /
iet een pleyten van onnozelheidt / maar van op-
echtigheidt ende wachthouding / in zich te wach-
en, van zijne ongerechtigheidt, en het moet ver-
aan worden in tegenstelling van godlôoselijk af te
ijken van Godt, waar van staat vers 22. En al-
us haar Wijngaart voor haar te hebben betekent
achthouding en tederheidt / gelijk de gene / die
aar oog steedts hebben op haar Boomgaart ofte
Wijngaart. En het geeft te kennen / 1. Wacht-
ouding / gelijk gezeydt is. 2. vlijtigheidt en zorg-
uldigheidt / zo is 't gestelt tegen 't verbergen van
et talent Luc. 19. zy en dede zo niet / maar hadt
et talent / dat haar toevertrouwt was / steedts voor
aar / en in haar handen / op dat zy daar mede
ochte handelen. 3. Het bevat teerheidt en Con-
cientieusheidt / en zo staat het tegen der menschen
werpen van Godts Wet achter haaren rugge, Psal.

5;: vers 16. Dit dede zy niet / maar 't werk dat Godt haar verordineert had / en de last / die haar opgelegt was / was altijdts in haar oog. 4. Het wikkelt in / oprechtigheidt en eerlijkheidt / in haar pligt te beoogen en dat door gestadigh behertigen van dezelve / als lastende dezelve / als latende de zelve noit uyt haar gezicht zijn. Het welk alles samen gestelt zijnde / de zin der woorden voorstelt; Christus heeft een jeder in zijn Kerk een last gegeven ('t welk is / als het ware / de Wijngaart / die jeder Geloovige moet voor zijn aangezicht hebben) En belangende (wil zy zeggen) 't geene dat my toevertrouwt was / ik heb oprechtelijk en Conscientieuselijk zorgvuldig geweest / om mijn pligt daar ontrent te doen / zoo dat ik een getuygenis in mijn Conscientie daar van hebbe; en zo verschilt haar gelegentheidt veel van 't geen zy was / Kap. 1: vers 6. alwaar zy erkent / dat zy haar eygen Wijngaart niet gehoedt en hadt.

Merkt aan 1. Daar is niet aan gelegen / hoewel jemant kennis heeft van de generaale waarheden des Evangeliums / indien 'er niet en zy een overeen-komst van de praktijk; wat kennis de Christenen ook hebben / het zal haar vrede niet vorderen / ten zy haar praktijk daar na geschikt zy. 2. Jeder Lidt van de Kerk / en jeder Geloovige heeft een byzondere hem aanbevoolene last / en in opzicht van dien moet hy rekenschap geven van zijn draginge. 3. De rechte volvoering van deze last vereist wachthouding en vlijtigheidt / en zy zal vereyschen een dagelijks overzien ende opmerken / op dat alzo den Wijngaart des Geloovigen altijdt voor hem mochte zijn. 4. Zy die geduuriglijk passen op het werk / haar aanbevoolen / kunnen door de genade goede voortgang daar in doen / ende tot een goedt getuygenis van haar eygene Conscientien daar ontrent geraa-

raaken. 5. Het is uitnemende troostelijk voor
eloovige/ als zy een getuigenis binnen haar heb-
en/ dat zy vlijtig en zorgbuldig hebben geweest in
pligt haar aanbevoolen. 6. Geloovige dienden
ar betrachtingen te overzien ontrent 't geene haar
toebetrouwt/ op datse bequaam mogen zijn/ om
nig onderscheyden verhaal dien aangaande te
en. 7. Zy die tederst zijn in haar pligt/ zijn ook
ijtigst/ om te onderzoeken/ hoe het met haar is/
dat zy de gestalte van haaren Wijngaart mogen
eeten/ of zy voorspoedig is of niet.
Indien men hier vraagt/ hoe zy zo veel van haar
at konde betuigen; nademaal zy Kap. 1: vers 6.
t contrarie erkent/ dat zy hear eygen Wijngaart,
te den Wijngaart die zy hadde, niet gehoedt hadt.
n het blijkt wel Kap. 5: vers 3. dat zy onder een
roote maate van zorgeloosheidt was/ in welken
at zy in veele misslagen viel? Ik antwoorde;
ide kan waar zijn in verscheydene opzichten.
oor eerst, Gelijk David in d'eene plaats zijn zon-
e erkent/ ende even in d' andere zijn oprechtigheidt
eplept/ Psal. 18: vers 22, 23. etc. zo doet zy hier.
erkt op 1. Daar kan een rechtvaardige grondt
an plepting zijn voor de oprechtigheidt/ waar veel
hult is te erkennen. Deze dingen kunnen wel be-
aan/ andersins konde zy haar oprechtigheidt met
ulken verzekertheidt niet betuigen. 2. De plep-
ing der Geloovige om vrede/ in de uitvoering van
aar pligt/ en het getuigenis van haar Conscientie
aar ontrent/ is niet gegrondt op volmaaktheidt
er trappen/ maar op oprechtigheidt. Ik antwoor-
e ten anderen, de text Kap. 1: vers 6. bevat de staat
an de Bruydt d' eene tijdt; Dit spreekt van haar
aat daar na/ wanneer zy door bekeering was be-
omen/ en herstelt tot zijn vriendtschap. Merkt
an 1. Daar kan een groot onderscheydt zijn in den

weg van een en de zelve Geloovige / in opzicht van verscheydene tijden; d' eene tijdt (lichtelijk in de jonkheidt) gansch niet wacht-houdende / op andere tijden teder en ernstig. 2. De gene die somtijdts onder veel beschuldigingen zijn geweest wegens gebrek van wachthouding / kunnen door Godts zegen daar na een goede verlossing krijgen / van haar zonden en beschuldigingen. 3. Verledene feylen zullen noch zouden niet verderven een tegenwoordig gunstig getuygenis van de Conscientie / wanneer Godt aan eenen heeft gegeven de oeffening van Geloof / boetvaardigheidt. Ik antwoorde ten darden, Christus hadt sint deze feylen vrede tot haar gesprooken / en daarom gedenkt zy de zelve nu niet / om haar vrede te verderven / hoewel zy die andersins wel ter herten genoomen heeft tot haar verootmoediging. Merkt aan, Als Christus vrede spreekt / zoo dienen de Geloovige die niet te hinderen / door op te volgen het gevoelen van de voorige vertoorningen en verschillen / tot nadeel selfs / hoewel zy die steedts zouden gedenken / tot vordering van haar eygen verootmoediging.

In de twede plaats komt zy in deze betuiging goedt maaken; 't welk geschiedt / 1. Door de stoffe van haar woorden / terwijl zy aan toont de vruchten / die den eygenaar en de Hoeders toebehoorden. 2. Door de wijze van haar woorden / terwijl zy haar spraak overwendet tot Christus zelf / Gy ô Salomon zult een duyzent hebben (want zo mach het geleezen worden / zo wel als / Gy moet hebben &c. nademaal of 't woordt zal of moet daar mach tot vervulling ingevoegt worden.) En dit toont te gelijk / wat hy diende te hebben / en met wat een blijmoedigheidt zy het aan hem besteedde. En voor eerst wijstse aan de vruchten / die Christus zoude hebben / en deze zijn een duyzent: Door de duyzent, die Christus moet

oet verkrijgen/ wordt verstaan/ 't geen bestemt
geconditioneert was in zijn pacht van de Wijn-
aart/ ende 't werdt verhaalt. vers 11. Het is/ met
n woordt/ Gy zult hebben / wat Gy verordineert
ebt/ de Conditien zullen door my niet verandert
orden. Hier uit blijkt het/ dat de Duyzent, wel-
de Leeraar mocht inbrengen/ als de rente van
Wijngaart/ is het verbinden der zielen aan
hristus/ en die vruchtbaar te maaken: want dan
rijgt Christus zijn rente van zijn volk/ als dit door
instellingen geeffectueert wordt. Merkt aan. 1.
Dat de vruchten/ het beste blijk van oprechtigheidt
ijn. 2. Dat'er niets aan Christus kan aangebo-
en worden als vrucht/ ofte 't geen een blijk ofte be-
ijs van oprechtigheidt kan zijn/ als 't geen 't zel-
e is in stoffe ende wijze/ 't welk van hem in zijn
erbondt voorgeschreven is: Onze vruchten moe-
n passen op 't geen vereyst wordt/ en door hem
angenoomen wordt/ of zy zullen geen grondt van
ede zijn. 3. Ware oprechtigheidt zal noit de con-
itien veranderen/ die Christus in zijn Verbondt
estelt heeft/ noch zijn rente verminderen/ die hy
ls zijn recht voorgeschreven heeft; maar zy zal
at best passende oordeelen/ 't welk hy voorgeschre-
en heeft/ en zal het een barmhertigheidt achten/
atse dat aan hem heeft te geven.

De twede instantie/ bewijzende haar vruchtbaar-
eidt/ stelt voor/ wat de Hoeders zouden ontfan-
en; De Hoeders zullen twee hondert hebben. Twee
ondert is een bepaalt getal voor een onbepaalt.
et oogmerk is te toonen/ dat zy Christi zorge er-
ende/ in Wachters en instellingen aan haar te be-
chikken/ en gelijk zy haar niet onnut waren/ maar
ezegent t' haaren goede/ zo zoude hy eere hebben;
n haar moeyten ontrent haar genoomen/ zouden
oor haar vruchtbaarheidt tot haar lof en eere

zijn;

zijn; nochtans / gelijk het betaamt / in een minder trap dan aan de Meester / en zonder hem te verongelijken ontrent de rente die hem toe komt; deze twe hondert (wil zy zeggen) mogen niet / ende zullen niet verminderen zijne duyzendt. Nu dit kan zien of op den Loon / die getrouwe Leeraars van Christus zullen hebben / waar van gesprooken wordt Dan. 12: vers 3. O wat blyschap en eere zal haar voortkomen uyt des volks vruchtbaarheidt (onder 't welke zy hebben gearbeydt) in den dag des Heeren! Dat zy niet te vergeefs geloopen hebben / maar met veel succes / dat zal haar veel blyschap in dien dag toebrengen. Zo 1 Theſſ. 2: vers 19, 20. Welke is onze hoop, zegt den Apostel / ofte blijſchap, ofte kroone des roems? En zijt gy die ook niet voor onzen Heere Jeſu Chriſto, in zijne toekomſte? Want Gy zijt onze heerlijkheidt en blijdtſchap. Het is een deel van haar leven en vergenoeging / datſe 't werk des Evangeliums zien voorspoedig zijn onder 't volk; wy leven (zegt Paulus) 1 Theſſ. 3: vers 8. Indien gy vaſt ſtaat in den Heere. Ofte 2. Het kan zien op 't geen geeyst wordt van een volk voor haar Leeraars / zelfs hier op Aarden / zy moeten haar erkennen, die haar voorſtanders zijn, om haares werks wil, haar gehoorzaamen en zich onder haar buygen, ja zich zelven aan haar overgeven, door den wille Godts, hebbende zich zelven eerſt aan Chriſtus gegeven; 2 Cor. 8: vers 5. En dewijl dit is een getuigenis van eens Geloovigen oprechtigheidt / zo heeft het zijn aanzien / gelijk het oogmerk; en zo is de zin / Gy zult hebben (wil zy zeggen) 't welk vereyst wordt / als 't geen u toekomt / en de Hoeders zullen hebben het respect en de moedtgeving / die haar toekomt / om uwent wil.

Deze twe hondert, behoorende tot de Hoeders / worden hier by gedaan / en waren niet verhaalt in het

t voorige vers/ om dat aldaar de conditien/ die
in de Hoeders zelfs vereyst wierden/ neer gestelt
werden/ en hier de pligt van jeder byzonder Ge-
lovige wordt uytgedrukt/ 't welk is Christus te
geven dat zijne is/ en dat doende/ aan zijn instel-
lingen en Leeraars/ als van hem afgezonden/ te
geven wat haare is; En dit moet haar gegeven
worden/ niet als menschen/ noch als Geloovige
maar als Hoeders/ 't welk hoewel het onmiddelijck
an haar gegeven wordt/ als aan Christi gezanten;
nochtans dewijle die gehoorzaamheidt/ onderwer-
ping/ etc. is aan zijn instelling/ en haar alleen ge-
geven wordt/ om haares werks wil, 1 Thess. 5: vers
1. zo is 't ook rente die hem toekomt/ en van hem
geyst wordt. Indien'er gevraagt worde/ waar-
om haar geven van twe hondert aan de Hoeders ge-
voegt wordt aan het geven aan hem van een duy-
zendt? De antwoorden hier op zijn zo veel Aan-
merkingen uyt de woorden; en de eerste is, dat de
gene die van Christus gelast zijn/ Hoeders van den
Wijngaart en zijn Dienaars te zijn/ ook gerespec-
teert moeten worden van 't volk/ waar over zy ge-
stelt zijn; en Christus vergunt dat aan haar.
Waar Christus gerespecteert wordt/ en het zij-
ne krijgt/ daar zullen de Hoeders gerespecteert wor-
den/ en 't haare krijgen; Indien Christus welkom
wordt/ zo zullen de voeten der gener die blijde boodt-
schap brengen, lieffelijk zijn Jesa. 52: vers 7. 3. Het
is een goedt teken van eerlijkheidt en oprechtigheidt
voor Christi aangezicht/ als de Leeraars en de in-
stellingen in haar eygen plaats worden gerespecteert
uit onderstelling aan 't respect/ dat Christus toe-
komt: Daarom wordt het hier verhaalt. 4. Het
is geen last voor een oprecht geloovige/ Christi
Dienaars te erkennen/ haar Leere te gehoorzamen/
zich aan haar Censuuren te onderwerpen: want op-
rechte

rechte geloovige doen dit gewillig / ende verbinden zich / om dat te doen / gelijk de Bruydt hier doet. 4. Het respect / dat Leeraars gegeven wordt / dient haar gegeven te worden als aan zijn Dienaars / zonder af te trekken ofte aan te raaken ('t geen den Meester toekomt. Daarom worden zijn duyzendt voor hem geheel bewaart / en deze twee honderdt zijn'er geen deel van. 6. Waar Christus het zijne krijgt onder een volk / en waar zijn instellingen ontfangen worden / daar en daar alleen krijgen de Leeraars het haare: want het is niet (gelijk Paulus zegt) het uwe, maar u, dat wy zoeken / en minder en zal niet aangenoomen worden door getrouwe Leeraars; zy zullen noit denken / dat zy het haare krijgen / indien 't Euangelium van haar handen niet wel afgenoomen wordt.

Het laatste in het vers, is de weg ofte wijze die zy ingaat / om haar opreehtigheidt te bewijzen / door Christus te beroepen / om getuygenis te draagen aan de oprechtigheidt van haar vruchten; en dit wordt voorgestelt in de verandering van de persoon van de darde tot de tweede; Gy ô Salomon, zegt zy / zult een duyzendt hebben, 't welk kortelijk gedaan wordt; om haar oprechtigheidt te doen blijken / datze zodanig was / datze zijn beproeving konde doorstaan; en zo veltze vonnis op haar zelven als in zijn gerecht / dewelke wiste / wat de waarheidt was: En dit komt niet voort van roemen / maar van ootmoedig vertrouwen / zijnde begeerig / dat hy het wilde aannemen / en haar daar in goedt keuren. Merkt aan. 1. Oprechtigheidt geeft eene vrymoedigheidt / in tot Christus te naderen. 2. Het is een goedt blijk van oprechtigheidt; als de geloovige niet zeer angstig noch bekommert zijn / want het oordeel der menschen nopende haar / is / indien zy moogen Christi approbatie hebben / en daarom mer-

in zy haaren staat en practijk aan/ als sprekende tot Christus/ en voor hem. 3. Het is vermaaklijk de geestelijke deelen van onzen inwendigen wandel/ dezelve om te wenden na Christus toe/ en deze tusschen hem en ons te spreeken. 4. Het is best/ besluyten te maaken nopende onze staat/ en 't best te leeren/ hoe dezelve te achten/ als wy in Christi tegenwoordigheidt gestelt zijn/ en tot hem sprekende zijn. Ieder zaak zal dan best onderkent worden/ en de ziel zal in 't beste postuur zijn/ om zich zelven te onderscheyden.

De *BRUYDEGOM.*

Vers 13. O gy bewoonster der hoven, de metgezellen merken op uwe stemme: doetse my hooren.

HEt dartiende en veertiende vers bevatten 't laatste deel van deze vriendelijke samenspreeking/ die 'er geweest is tussen deze twee lief-hebbenden en drukken uit haar afscheydt en laatste verzoek/ 't welk d'een aan d'ander doet. Hy spreekt in dit vers/ en zullende nu eyndigen/ gelijk een vriendelijk man/ verlaatende zijn beminde vrouw voor een tijt/ zo begeert hy menigmaal van haar te hooren/ tot dat hy weder-komt. Dit is zijn verzoek. En zy/ gelijk een lief-hebbende vrouw/ bidt hem/ dat hy zijn weder-komst zou verhaasten/ in 't volgende vers/ en dit is 't oogmerk van beide deze versen. Dat de woorden in dit dertiende vers van hem gesproken worden/ blijkt door den titel/ die hy de Bruydt geeft; gy die in de hoven woont, 't welk in de oorspronkelijke taal is in 't Vrouwen-geslagt/ als

of men zeide / gy Vrouw, ofte gy Bruydt, ofte gy mijn Wijf, of neemt het in een woordt / gelijk het in de grondt-taal is / het kan overgezet worden / O inwoonderse der hoven, 't welk op niemant anders kan toegepast worden / dan op haar; en daarom moeten deze woorden van hem tot haar gesprooken zijn / en zo is het voorgestelde oogmerk klaar.

Daar zijn dry deelen in den text 1. De benaaming die hy haar geeft. 2. Een lof die ingewikkelt wordt. 3. Een verzoek aan haar gedaan / ofte een pligt haar opgelegt.

De benaaming is / gy die in de hoven woont, door hoven in 't getal van veele / verstaan wy (gelijk Kap. 6. vers 2.) byzondere Vergaderingen / alwaar de instellingen bedient worden; Hoven genoemt in 't getal van veele / als onderscheyden van de Algemeene Kerk / en van een particulier geloovige / die ook genoemt worden een Hof in 't getal van eene. Te woonen in deze hoven bevat dry dingen 1. Een bezoeken van deze samen-komsten. 2. Een verblijven in dezelve ordinaris / als of aldaar haar residentie was. 3. Een vermaak in dezelve / en in de oeffeningen van zijnen dienst aldaar. In somma de zin is / Gy / mijn Bruydt / die daar waar neemt en lief hebt de toe-vergaderingen mijnes Volks / en mijn publijke instellingen / &c. Merkt aan / 1. Dat Christus Jesus zijn Volk geern vertroost laat / en daarom nauwkeurig is in dit zijn afscheydt / op dat 'er geen misvatting van hem mocht zijn in zijn afweezen; en deze wijze gebruykt hy ook by zijne Discipelen Joh. 14. vers 13, 14, 15., &c. door zijn Hemel-vaart. 2. Christus heeft ordinaris altijdt bewaart de publijke ingestelde Godts-diensten / door byzondere vergaderingen in zijn Kerk: ziet Kap. 6: vers 2. 3. Waar Godts Volk is in een goede staat / daar zijn de publijke ingestelde Godts-diensten meest

reest gefrequenteert en geacht; en altijdt hoe zy lie-
n in een beter staat zijn/ hoe de instellingen meer
an haar geacht en gehanteert worden: want dit is
n byzonder merk-teken en eygenschap van de zul-
/ datze geern woonen onder de instellingen/ Psal.
. vers 4. Ook is dit vermaaklijk en aangenaam
oor Jesus Christus/ en den titel/ die hy hier aan
Bruydt geeft/ toont zijn approbatie van dien.
Het tweede deel van het vers/ naamlijk den lof
en hy haar geeft/ wordt ingewikkelt in dese woor-
n. De metgezellen merken op uwe stemme: door
etgezellen hier worden verstaan byzondere geloo-
ge/ leden van de Kerk/ ook genoemt Broederen
metgezellen; Psal. 122: vers 8. en de Broeder-
hap 1 Pet. 2. vers 17. zo mede Psal. 45. vers 15. en
al. 119. vers 63. Ik ben een metgezel aller die u vree-
n, &c. En deze benaaming wordt haar gegeven/
n twee redenen. 1. Om dat'er is een vereenigt-
idt en gemeinschap onder haar/ in alle haar in-
resten/ pligten/ en privilegien/ en ook in 't lijden
c. en zo noemt Johannes hem zelven Openb. 1.
ers 9. haar broeder en mede-genoot in de verdruk-
ing; zy zijn alle mede-burgers van eene Stadt/
ph. 2. vers 19. En 2. Om dat zy hebben een ge-
eeinzaame wijze van samen-leven volgens dat ver-
nigde interest/ door medelijdigheidt met malkan-
er/ door vryheidt ontrent elkander/ en vriendelijk-
eidt van genegentheidt tot malkander/ gestelde
geen die vervremtheid ende particulierheid/ die'er
tussen de menschen van de Wereldt; En dit is het
chte aanleggen van het eerste/ ende resulteert daar
it. Dan ten anderen/ door de stemme des Bruydts
orden hier verstaan haar onderwijzingen/ ver-
maaningen/ en zulke deelen van Christelijke ge-
eeinschap/ dewelke strekt tot stichting/ waar in
at gezelschap houden (om zoo te spreeken) meest

blijkt, Een exempel waar van wy vinden in de onderrichtingen/ die zy aan de Dochteren gaf/ Kap. 5. Der metgezellen merken op, ofte luysteren na haar stem, is meer dan simpel hooren (want 't luysteren en hooren is veel verschillende/ en 't zijn verscheyde woorden in de grondt-taal.) En het bevat/ datse gewicht leyden op 't geen zy zeide/ door het te overwegen en daar toe te buygen/ gelijk de Dochters deden Kap. 6: vers 1. Waar op dit mach zijn opzicht hebben. En zo is de zin; uw mede-dienaars (wil hy zeggen) ontfangen uw woorden met eerbiedigheidt en respect; zoo wichtig spreekt gy tot haar; En dit bevat niet alleen de praktijk en pligt van de Bruydt en haar Met-gezellen/ maar ook een lof van dezelve; welk beide wy in de leeringen mogen opneemen.

Merkt op 1. Dat'er een zeer vriendelijke vereeniging/ en gemeinzaame betrekking is onder alle Geloovige; zy zijn Met-gezellen in dezen opzichte/ hoewel'er veel onderscheyden mochten zijn in uitwendigheden/ welke dit niet weg-neemen. 2. Geloovige dienden vriendelijk samen te wandelen/ volgens die betrekking/ en 't is lieffelijk/ als zy zodanig samen verkeeren. Psal. 133. 3. Geloovige behooren niet onnut te zijn in haar onderlinge gemeinschap en omgang met malkander/ maar zy dienen veel te spreeken door onderrichtingen/ vermaaningen/ en opwekkingen/ op dat andere/ met welke zy verkeeren/ haar stemme mogen hooren. 4. Geloovige dienden niet alleen te luysteren na de publijke instellingen/ en na het woordt door de Kerkendienaars gesprooken/ maar ook na 't geen door een Met-gezel gesprooken wordt/ als het stichtelijk is. 5. Het is een vermaakelijke zaak voor Jesus Christus (dewelke acht neemt/ hoe de Met-gezellen samen wandelen) als'er Conscientie gemaakt wordt van-

van onderlinge Gemeinschap/ met vrucht ende vrymoedigheidt onder zijn volk. Dit zoude goedt gezelschap-houden zijn. 6. Dat Godt maakt/ dat den indruk van zijn Geest op een byzonder Geloovige/ wigtig is op andere / zo dat haar Gemeinschap met de zelve voorspoedt heeft / diende de Geloovige aan te zetten/ na meer Gemeinschap met Christus zelfs te staan; 't welk is het oogmerk van dit deel van 't vers/ vergeleken met het gene volgt.

Het laatste deel van 't vers/ bevattende zijn begeerte op haar / ofte de pligt die hy op haar legt/ is in deze woorden/ doetse my hooren. De woorden/ gelijk zy in de grondt-taal zijn / zijn / doet my hooren, 't welk gelegentheidt geeft tot een twe'erley leezing. 1. Maakt, dat ik gehoort worde, en laat my 't onderwerp van uw Discours tot andere zijn/ nademaal zy na u luysteren/ zo gebruykt dien ingang/ dien gy by haar hebt/ te dien eynde; zoo wordt deze spreek-wijze opgezet/ Psal. 66: vers 8. maakt/ dat de stemme zijns roems gehoort worde/ ofte gelijk het in de grondt-taal is/ doet gehoort worden de stemme &c. 2. Zy kunnen geleezen worden/ gelijk zy hier staan; Doetse my hooren; en zo begeert Christus/ dat hy mocht zijn 't voorwerp; tot het welke zy zou spreeken/ gelijk hy na de voorige leezing moet zijn het onderwerp/ waar van zy zou spreeken; zo wordt deze zelve spreek-wijze overgezet/ Psal. 143: vers 8. Doet my hooren uwe goedertierentheidt. En deze Overzetting accordeert wel met het oogmerk hier/ alwaar/ eer hy af-breekt van met de Bruydt te spreeken/ gelijk hy haar in het eerste deel van het vers had gepreezen/ wegens haar waarneemen van de publijke Gods-diensten/ en in het twede wegens haar gezelschap-houden met andere/ in welke beyde haar pligt is ingewikkelt/ zoo vereyst hy hier haar gemeinschap-houden met

hem zelven / door menige bode tot hem te zenden in 't Gebedt; 't welk hy niet alleen vereyst als een pligt / maar hy verzoekt het nu als een gunst-bewijs (om zoo te spreeken) dat hy menigmaal van haar mocht hooren / 't welk hy zoo veel zal rekenen / als een man / die van zijn vrouw hoort in zijn afweezen. En aldus hem haar stemme te doen hooren / is door menigmaal te bidden zich tot hem te schikken / gelijk Psal. 5: vers 3. In den morgen-stondt zult gy mijn stem hooren, en Kap. 2: vers 14. Van dit Liedt / spreekende tot de Bruydt / zegt hy / Doet my uwe stemme hooren. Merkt aan. 1. Dat hoewel Jesus een groot Vorst is / en somtijdts af-weezig is / in opzicht van 't gevoelen van zijn volk / hy nochtans een weg heeft gestelt / waar op zijn Bruydt met hem kan correspondentie houden / en hem van haar laaten hooren / als zy wil / in zijn grootste afweezen. Hy heeft / als het ware / posten te dien eynde beschikt / gebeden / uitzuchtingen / gedachten / uitzien / indien door zijn Geest opgewekt / die de boodtschap zeer spoediglijk en getrouwelijk tot hem zullen brengen. 2. De Bruydt die dient dikwils bezig te zijn / in Posten en Boden uit te zenden na haar gezegende Bruydegom / op dat hy van haar hoore; En dit vereyst haar pligt ende genegentheidt te gelijk. 3. Boodt-schappen van de Geloovige zijn zeer welkom en aangenaam aan Jesus Christus / zy zijn als tijdingen van een lief-hebbende vrouw aan een Man / die verre is / en geloovige mogen verwachten / dat zulke tijdingen wel zullen ontfangen worden; zy en kunnen niet te dikwils zijn in verzoeken en gebeden aan hem / als deze pligten recht betracht worden; en geen brief zal hem gezonden worden / zo kort / ofte qualijk geschreven / of hy zalze leezen. En gewis / dit te verzuimen is een zonde / die onzen vriendelijken Bruydegom uitnemende mis-

mishaagt ende wondet. 4. In dit vers worden
lle die drie dingen samen-gestelt / de publijke in-
ellingen waar te neemen / gemeinschap met Ge-
lovige / en veel correspondentie houden met Chri-
tus in heymelijke gebeden / om te toonen / dat die
echt de pligten van publijke Gods-dienst verrich-
en / en de pligten van onderlinge Gemeinschap /
n de pligten van gemeinschap en onderhandeling
met Christus in 't gebedt / dezelve die alle noodzaak-
ijk moeten samen-voegen; en als het wel gaat met
en Geloovigen in een van deze / zo zal'er conscien-
e gemaakt worden van alle; en dit laatste wordt'er
 gevoegt / als het leven van beyde de voorige /
onder 't welk zy noit van hem zullen aangenoomen
worden.

De BRUYDT.

Vers 14. Komt haastelijk, mijn liefste, en weest gy gelijk een Rhee, ofte gelijk een welp der herten in de bergen der specerijen.

HEt laatste vers heeft in zich het laatste en groo-
te verzoek aan haar Bruydegom / dat hy zijn
wederkomst wilde verhaasten; gelijk de Bruyde-
gom in 't voorige vers al zijn wil / als het ware / in
een versoek aan de Bruydt / opsloot / zeggende / laat
my menigmaal van u hooren / op dat ick mach wee-
ten / hoe het met u is. Zo hier / zy hoopt al haar
begeerte op in een verzoek / 't welk is voor haar het
eerste en laatste; ik bid u / wilse seggen / mijn lief-
ste / haastet u / en vertoeft niet. In de woorden zijn
deze dingen. 1. Haar verzoek. 2. De benaaming /
die zy hem geeft. 3. Haar herhaalen / en qualifi-
eerg n van haar verzoek.

1. Haar verzoek is/ Komt haastelijk, 't woordt in de grondt-taal betekent/ vliedt heenen, te kennen gevende de grootste haast en spoedt/ die'er weezen kan; zo wilde zy/ dat Christus zijn komste op de snelste wijze zoude verhaasten: waar door blijkt de heylige ongeduldigheidt van haar genegentheidt/ die geen uitstellen kan lijden; daarom berst zy uit/ op een afgebrookene wijze/ met dit als haar laatste verzoek/ zijnde 't geen haar hert byzonderlijk van hem begeert. Datse begeert een spoedige wederkeering/ dat blijkt uit het oogmerk/ uit haar liefde/ die dit verzoek uitdrukt/ en de wijze die zy gebruikt/ door dit gantsche Liedt. En nademaal'er in de Schrift van twee komsten van Christus gesprooken woordt. 1. Zijn komen in genade/ waarom zy alreedts gebeden hadt/ en welk belooft is. Joh. 14. vers 21. 23. 2. Zijn komen in heerlijkheidt ten laatsten dage/ om de wereldt te oordeelen; zo oordeelen wy/ dat het hier met het oogmerk wel zal accordeeren/ dat wy die beyde verstaan; maar voornaamlijk de laatste/ dat is/ haar begeerte/ dat Jesus Christus wilde haasten zijn tweede komste: niet/ dat zy wilde/ dat hyze te zeer verhaasten/ ofte iets ongedaan laaten/ dat voor het eynde moet gaan; maar haar begeerte is/ dat het op de rechte tijdt en wijze te wege gebracht werde/ en dat het geen daar voor moet gaan/ verhaast mach worden/ om de weg daar voor te banen: want de spreek-wijze/ haaster, mijn liefste/ is onbepaalt/ en daarom kan zy te gelijk zien op zijn tweede komste/ en op al dat daar nootzaaklijk moet voorgaan, en daarom zo lang als'er noch iets te verrichten is/ als gaande voor zijn komste/ zy verzoekt/ dat hy dat verhaast. 2. Wy neemen 't zo/ dat deze begeerte voornaamlijk ziet op zijn tweede komste/ om dat die alleen de troost der geloovigen kan volmaaken/ en een eynd stellen op haar

haar gebeden: voor dat hy kome / zo kan haar vertrooſting niet vol zijn / en alle ſchaduwen zijn niet gevloden. Kap. 2. vers 17. Daar is altijdt iets te doen/ en daarom hebben zy altijdt iets te bidden (te weten dat zijn Koninkrijke kome) tot die tijdt toe. 3. Dit is het groote / eenpaarige en voornaame verzoek van alle geloovige; zy alle komen hier in te zamen. Openb. 22: vers 17. De Geeſt en de Bruyd zeggen komt, &c. Het is wezentlijk aan alle die de Geeſt hebben/ dat zy zich voegen in dit verzoek; en men kan niet anders ſtellen / of de Bruydt begeert en bemint de laatſte verſchijning van onze Heere Jeſus / die alle haare begeerten zal volmaaken. En van deze zijne komſte was geprophetеert van Enoch, de zevende na Adam, Jud. vers 14. En daar in hebben zich de geloovige vermaakt (Pſal. 96: vers 12. &c. Pſal. 98. vers 6. &c. voor dat Salomon dit ſchreef.

2. De benaaming / die zy hem geeft / is / mijn liefſte, dezelve / die zy hem ordinaar gaf / en die komt hier in / 1. Om een beweeg-reden te zijn / om haar verzoek aan te dringen / en 't is de vriendelijkſte beweeg-reden / die zy by hem konde gebruyken/ dat'er zulken betrekking was tuſſen hem en haar; en daarom bidt zy / dat hy haar niet trooſteloos wilde laaten / maar weder-komen. 2. Zy wordt gebruykt als een ſteunſel voor haar geloof / om haar tegen moedeloosheidt te onderſtutten: En dat'er zulken bandt ſtaat tuſſchen hem en de geloovige / is een merkelijke vertrooſting / nademaal hy getrouw en vriendelijk is in alle zijn betrekkingen / en hier door verzoet zy dezen haaren adieu-wenſch. 3. Het is een uitdrukking van haar genegentheidt / zy kan tot hem niet ſpreeken / of haar hert wordt ontſteeken/ en moet vriendelijk ſpreeken: En het toont / dat haar ſcheyden is in zeer goede termen / gelijk vrienden. 4. Het toont haar klaare verzekertheidt / van

haar deel aan hem / op welken zy dit verſoek fon=
deert / zo dat zy daar door hertelijk gereedtſchap
maakt / en zich bereydt tot zijn komſte / wetende /
dat hy haare is.

3. De hoedanigheidt van haar verzoek is in deze
woorden; weeſt gy gelijk een Rhee, ofte een welp
der harten, op de bergen der ſpeceryen. Rheen en
Harten zijn veel op de bergen / en loopen op dezelve
ſnellijk / ſpoediglijk / en vermaaklijk / gelijk dik=
maal gezegt is / ziet over Kap. 2. vers 8. 17. De al=
luſie en 't oogmerk hier is / gelijk Rheen en Harten
ſnellijk over de bergen loopen / zo wilze zeggen /
haaſtet u mijn Liefſte / om met alle vlijt weder te
keeren; of dewijl de bergen van ſpecerijen, eenige
uitnemende bergen, zodanige als lichtelijk niet or=
dinaar waren / voor Rheen en Harten / om op te
loopen (hoewel het in deze contreyen ten deele wel
zo mocht geweeſt zijn) daarom mogen wy de woor=
den aldus leezen / Mijn Liefſte, zijt gy op de bergen
der ſpeceryen gelijk een Rhee, &c. en zo kan den
Hemel vergeleken worden by zulke welriekende en
verquikkende bergen. Het oogmerk is eenderley:
En 't wil dit zeggen. Nu mijn liefſte / nademaal
daar een tijdt ſtaat te komen / wanneer daar een ver=
quikkende ontmoeting tuſſen u en my zal zijn / die
noit zal afgebrooken worden / daarom bid ik u / dat
gy uw zaaken zo verrichtet / die voor moeten gaan /
die ik ook met geen reden kan verhinderen / dat die
zalige en gewenſte ontmoeting mach verhaaſt wor=
den / en dat gy moogt komen / om ten laatſten dage
uwe Bruydt te ontfangen. Uit allen dezen / Merkt
aan. 1. 't Geen voor uit geſtelt wordt / dat'er is een
eyndelijke en heerlijke komſte van onze Heere Jeſus
ten oordeel / die weezen zal / wanneer al dat hy te
doen heeft / op aarden / voltrokken is; anderzins
konde dit van de Bruydt niet gebeden worden. 2.
Daar

daar wordt ingewikkelt / dat deze komste van Je-
s Christus een zeer troostelijke en begeerlijke zaak
voor geloovige. Daar is niets daar zy meer na
itzien / en na heygen / dan na zijn gezelschap; en
ewijl 't zelve hier zo wenschlijk is / zo moet het veel
eer zodanig hier na zijn / wanneer al zijn volk tot
em zal vergadert zijn / en de Koningin zal gebracht
jn tot de Koning in kleederen van gestikt werk / en
net hem zal in het Paleys gaan / om daar voor eeu-
ig te blijven. Dit kan niet anders als begeerlijk
jn / en 't wordt daarom aangedrongen / als haar
fscheydts-verzoek. 3. Dit verzoek van de Bruydt
ikkelt in / dat deze heerlikke komste van onze Hee-
e Jesus veel is in de gedachten van zijn Volk / en
an haar pleegt bemediteert te worden: want dit
aar gebed is de uitdrukking van 't geen in haar hert
leegt te zijn. 4. Het wikkelt in / dat de geloovige
ienden bevestigt te zijn in 't geloof van Christi kom-
e / zo dat een grondt des gebedts voor haar moch-
e zijn. 5. Zelfs de gedachten van zijn tweede kom-
e / die van 't geloof desselfs vloejen / lang voor dat
y komt / zullen voor een geloovige verquikkende
ijn. 6. Het is den geloovigen eygen / vermaakt
e zijn met / en verlangende te zijn na Christi tweede
omste: want het accordeert met deze betrekking /
welke de Bruydt op hem hadt / als haar Liefste. En
dat andere ook mogen zeggen / nochtans deze kom-
te van Christus Jesus is en zal zijn in der daadt
voor haar vreeslijk; En daarom worden de geloovi-
e van alle andere onderscheyden door deze Naam /
datze zulke zijn / die zijn verschijninge lief hebben.
Tim. 4. vers 8.

Op dat wy verder dit gebedt van de Bruid mogen
aanmerken / zoo mogen wy daar op zien / eerst op een
algemeender wijze / en vergaderen zo deze aanmer-
kingen 1. Geloof en liefde zullen veel in weynig

woor-

woorden bevatten / en zullen veel verzoeken in een korte uitdrukking samen binden: Daar is veel in dit zelve woordt / vliedt ofte haastet, het en is 't langste gebedt niet / dat van de meeste woorden is opgemaakt. 2. Geloof in Christus / en liefde tot hem / waar zy in oeffening zijn / zullen maaken / dat de geloovige zich in zijn gebeden bemoeyt met dingen van den grootsten belange; zo is 't met dit gebedt van de Bruydt; het ziet niet alleen op zijn tweede komste / maar 't bevat ook de neerwerping van 't Koningrijk des Satans / de roeping van Jooden en Heydenen / de ontbinding van Hemel en aarde / &c. die met / en voor Christi komste gaan: Dit zijn groote dingen / en nochtans dat zy mochten voltrokken worden / is 't geen waarom zy hier bidt. 3. Het geloof zal dingen van verre zien in 't gebedt; 't zal die dingen behertigen / die verricht zullen worden / lang na dat die persoonen zullen uit dit leven weggenoomen zijn.

Wederom, wy mogen dit verzoek aanmerken / zo als die volgt op de voorige lange samen-spraak / en gaat voor de af-breking desselfs. En aldus Merkt aan. 1. Dat de levendigste en langst-duurende genietingen van Christus / die de geloovige hier op aarde hebben / kunnen en zullen hebben haar afbrekingen en ophoudingen voor een tijdt. Onafgebrooken gemeinschap wordt bewaart voor den Hemel. 2. Geloovige die toegelaaten zijn tot een familiaaren toegang tot / en Gemeinschap met Christus Jesus / dienden daar na te staan / datse mochten afzien / dat die onderschepdentlijk op zijn tijdt afbreekt / zo dat al kunnen zy die niet altijdt houden / zy evenwel zorgvuldig mogen zijn / datse niet ontslippe / en dat zy niet zouden weeten hoe / noch zouden verstaan / in wat staat haar zielen met Christus staan; verzuimenissen veroorzaaken hier veel beschul-

huldigingen. 3. De gene/ die best kennisse heb=
en van gemeinschap met Christus hier op Aarden/
n aller-verzekerst zijn van haar deel aan hem/ zul=
n aller-begeerigst zijn/en meest dringende en staan=
e na zijn twede komste ; En de kleine kennis die
eele hier op Aarde met hem hebben/ is de reden/
at zo weinige met dit verzoek zijn opgenomen. 4.
lls de Geloovige met veel zoete gemeinschap met
Christus zijn opgenoomen geweest/ zo behoorden
y/ eer haare Zon daalt/ of eer zijn gevoelige te=
enwoordigheidt onttrokken is/ een nieuw opzet en
egeerte verwakkert te hebben/ tot zijn weder=
omst ; En dit is een goede weg/ om zulke zoete en
roostelijke samen-spreekingen met Christus op te
uyten/ door het distinctelijk op te schorten tot een
ieuwe ontmoeting/ inzonderheidt tot deze laatste/
ie noit wederom een scheyding zal toelaaten. 5. Als
ijdlijke genietingen van Christus af-breeken/ zou=
en de Geloovige trachten haar hoop op te klaaren/
an die eeuwige genieting ; dewelke komende is/ en
y dienden zich te troosten in de genieting van die/
an welke geen tijdt een eynd zal stellen. 3. Wy mo=
ten de woorden in zich aanmerken/ voor zo veel dit
articulier gebedt voor-houdt voor de Geloovige
en patroon en coppe van een gebedt/ en voor zo veel
e Bruydt blijk geeft van de natuur van de ware
efde door dit verzoek. En zo mogen wy Aanmer-
en 1. Dat het is de pligt van de Geloovige te ver=
angen en te bidden om Christi twede komst/ en als
y in een rechte getempertheidt ende gestalte zijn/
ullen zy zo doen: De liefde tot Christus zelfs/ die
n zijn verschijning zal verheerlijkt worden; de lief=
e tot de Kerk/ in 't gemein/ dewelke te dien dage
al op-geciert weezen als een Bruydt voor haaren
Man/ en ten vollen bevrijdt zal weezen van alle uit=
endige kruyceen/ en inwendige gebreeken, en de
lief=

liefde tot een Geloovigens eygen zaligheidt / welke te dien dage volkomentlijk zal voltrokken worden / verepschen alle te samen dit. 2. Deze twede komste van onze Heer voldoet de Geloovige ten vollen in alken opzichten; zy hebben geen verzoek noch gebedt meer na dit / als die dag eens gekomen is / zo zullen'er geen klachten meer zijn; alle droefheidt en zuchten vliedt dan weg; daar zal dan geen gebedt meer zijn: want daar zullen geen nooden / en geen gebreeken meer zijn; maar al wat zy kunnen begeeren / zal dan genoten worden / ende lof zal 't werk van die zalige Wereldt zijn / onder alle de Heylige tot in alle eeuwigheidt. Daar en zal zulken gebruyk niet zijn van de beloften en van het Geloof / gelijk wy dat nu van de zelve hebben; maar alles zal weezen in bezitting; Onzen strijdt zal ten eynde zijn / en onze overwinning volmaakt / als wy hem zien zullen / gelijk hy is / en hem zullen gelijk zijn; Geen wonder is het dan / dat de Geest en de Bruydt zeggen, komt, en roepen gestadiglijk / haast u, mijn Liefste, tot dat deze begeerte verbult worde; Ja komt, Heere Jesu.

EYNDE.

AAN

AAN DEN LEEZER.

Het heeft my goedt-gedacht, hier aan te voegen het Hoogliedt, en eenige andere Liederen des O. Testaments, op Zangh-maat gesteldt door mijn
Vaarde *Collega* D. DAVID MONTANUS,
een lieflijk Dichter en Zinger in ons Neerlandts
ion) ten eynde dat de Geloovigen dezelve by ge-
gentheidt ter eere van de Heere ende tot haar
rooft en verwakkering zingen mogen; niets heb
k'er toegedaan, dan alleen dat ik een verklaaren-
e uitbreyding heb gestelt over en by den 45sten
salm, de welke met recht een kleyn Hoog-liedt
enaamt kan worden; en over 't Liedt Mosis,
eut. 32. Het ware te breedt geweest, zulken
araphrasis te geven van 't *Hoogliedt* zelf, hoewel
: mijn voorneemen eerst was; doch daar na achte-
le ik dat niet zo nodig, dewijl men *Mr. Durhams*
iitlegging altijdt konde na zien. D' andere Lie-
leren, byzonder de *Klaagliederen* van *Jeremias*
ioop ik, dat mede de Christelijke Zangers aan-
genaam en nuttig zullen zijn, die te vooren de
elve niet konden tot gezang gebruyken.

Het HOOGE-LIED SALOMONS, Op Zang-maat gebracht.

Cap. I.

I. GEZANGH.

Stem: Psal. 65. Men looft U Heer.

Hy kusse my/ my, met de kussen/ de Bruid.
De Kussen Zijnes monds.
Want uw' uitnemend' liefd' is beter/
Is beter dan de Wijn.
Uw' Olyen zijn goet tot reuke/
Uw' Naam een Olye is
Die uytgestort wert/ daarom hebben
U/ U de Maagden Lief.
2. Trekt my/ Wy zullen U na-loopen:
De Koning heeft my/ my,
Gebragt in sijne binne-kamers/
Wy/ wy, wy, zullen ons
Verheugen/ en in u verblijden;
Wy zullen uwe liefd'
Uitnemend'/ meer dan Wijn vermelden:
d' Opregt' u hebben lief.
3. 'k Ben swart/ dog lieffelijck (Gy Dogters
Jerusalems) gelijck
De Tenten Kedars/ de Gordijnen
Van Salomon gelijck.
Ziet my niet aan dat ik swartagtig;

..t ik swartagtig, ben/
..m dat de Sonn'/ om dat de Sonne,
..y/ my, beschenen heeft.
4. De Kind'ren mijner Moeder waren
..itsteken tegen my.
.. hebben my tot een Hoed'rinne
..er Wijngaarden gezett:
..ijn, mijnen Wijngaard/ dien ik hebbe/
..n heb ik niet gehoed.
..ijn, mijnen Wijngaard dien ik hebbe/
.. hebb' ik niet gehoed.
5. Gy/ dien mijn Ziele lief heeft/ zegget
..y aan/ waar/ waar, gy weid?
..aar gy/ waar gy, de Kudde legert
..p 't midden van den dag?
..ant waarom zoud ik zijn als Eene
..s eene die haar by
..e Kudden uwer Met-gezellen
..edekt/ bedekt, bedekt?
6. Indien Gy/ ô Gy schoonste onder Christus.
..e Wijven/ 't niet en weet:
..oo gaat/ gaat, uit op die Voetstappen
..er Schapen/ ende weid
..eid uwe Kudden by der Herd'ren
..er Herd'ren Wooningen.
..eid uwe Kudde by der Herd'ren,
..er Herd'ren Wooningen.

II. GEZANGH.

Toon: Psal. 5. Verhoort O Godt,

GElijk U/ mijn Vriendin/ by Paarden
In Wagenen van Pharao.
..w' wangen in de spangen zijn

Lief lieflijk / uwen hals in Paarle
In Paarle-snoeren.
2. Wy zullen goude / goude spangen
Met zilver-stipkens maken U.
Terwijle dat de Koning aan
Zijn ronde-tafel zit / mijn Nardus De Bruid.
Geeft sijnen reuke.
3. Mijn Liefst' een Bundelken van Myrrhe /
Een Myrrhe-Bundelken, my is /
Dat by mijn borst in vernagt
Mijn liefst' is my een Cypers-tros in
Engedi's Wijngaards.
4. Ziet Gy zijt schoone / mijn Vriendinne! Christus.
Ziet Gy zijt schoon' / uw' oogen zijn
Uw' oogen Duiven oogen zijn.
Ziet Gy zijt schoon / Gy, Gy, mijn Liefste / De Bruid.
Ja lieflijk / lieflijk.
5. Ook groent / ook groent, ons' bedde-stede.
De Balken onser Huyzen zijn
De Balken onser Huyzen zijn,
Zijn Ced'ren / onse Galeryen
Die zijn Cypressen.

Cap. II.

III. GEZANGH.

Toon: Ps. 23. Mijn God voed my.

Ik ben een roos / Ik ben een roos van Saron / Christus.
Een Lelie / een Lelie der dalen.
Alsoo / gelijk een Lely onder doornen /
Is onder all de Dogters mijn Vriendinne.
Als d'Appel-boom is onder des Wouds boomen /
Is onder all de Sonen mijnen Liefsten. De Bruid.
2. Ik hebbe grooten lust in sijne schaduw' /
En

..t zitt'er: en sijn vrugt is mijn gehemelt'
..zoet/ zoet, hy voert/ hy voert my in het wijn-huis/
.. over my de Liefd' is sijn Baniere.
..lieden! ondersteunt my met de Flesschen/ (len:
..rsterkt/ versterkt, versterkt my/ my met d'App'=
..Want ik ben krank/ want ik ben krank van liefde:
..ijn slinkerhand/ sijn slinker hand zy onder
..ijn hooft/ en sijn Sijn regter my omhelse.
.. Dogters van Jerusalem/ Gy Dogters,
..e by de Reen zijt of by des Velts Hinden/
'Besweer u dat gy niet op-wekt de liefde/
.. 'k Besweer u dat gy niet op-wekt de liefde;
..g wakker maakt/ tot dat 't dezelve luste.
..t is/ de stem, de stemme mijnes Liefsten/
..t hem/ hy komt/ komt springend' op de bergen/
..nt, huppelend'/ all hupp'lend' op de heuvels.
..ijn Liefst' is als een Rhee/ of Welp der Herten:

Christi Predicatie verhaalt door de Bruid.

.. Ziet hy staat agter onse muur/ de Vensters
..-kijkende/ uit-blinkend' uit de traaljen.
..ijn Liefste zeit tot my/ tot my, en andwoord:
..aat op/ en komt/ mijn schoone/ mijn Vrindinne!
..nt ziet de Winter is voorby: den Regen
.. weg-gegaan/ den Regen-plas is over.
..Men ziet in't land/ men ziet in't land, de bloemen/
..zang-tijt naakt: de zang-tijt: en de stemme
..e Tortel wort/ gehoort in onsen Lande/
..Vyge-boom brengt voort sijn jonge Vygskens/
..n-stokken geven reuk/ en jonge Druifkens:
..aat op/ en komt/ mijn schoone/ mijn Vrindinne!
.. Mijn Duive zijnd' in der Steen-rotzen kloven/
..het verborgen' eener steiler plaatze/
..nt/ toont my uw' gedaante/ uw' gedaante,
..t my uw stem/ doet my uw' stemme hooren/
..nt uwe stem is zoet/ uw' stem is zoete,
..uw' gedaant' is lieflijk/ is lieflijk.

8. Gylieden! vangt/ vangt ons/ vangt ons de Vossen/
De Voskens die de Wijngaarden verderven;
Want onse Wijngaards hebben jonge Druifkens.
Want onse Wijngaards hebben jonge druifkens.

De Bruid besluyt haar reden.

Mijn Liefst' is Mijn/ Mijn is Hy, die weid onder
De Lelyen/ en ik ben Zijn/ sijn ben,, ik.
9. Tot dat dien dag/ tot dat dien dag aankome/
En dat de schaduwen weg-vlieden/ vlieden:
Mijn Liefste keer/ keer om/ keer om, mijn Liefste.
Mijn liefste keer, keer om, keer om, mijn Liefste/
Wordt Gy gelijk een Rhee of Welp der Herten/
Een Welp der Herten, op de Bether-bergen.

CAP. III.

IV. GEZANGH.

Toon: Psal. 24. De Aard' is onses Gods.

De Bruid.

Ik zogt 's nagts op mijn Leger Hem.
Dien mijne Ziele lief heeft: 'k zogt
Hem/ maar ik vond hem niet. Ik zeide:
Ik zal nu/ ik zal nu op staan/
En in de Stad/ de Stad om-gaan/
De Wijken in/ en in de straaten.
2. Ik zal Hem zoeken/ zoeken dien
Mijn Ziele lief heeft/ ik zogt Hem/
Maar ik en vond hem niet/ 'k vond Hem // niet.
De Wagters/ die'er in de Stad
Omgingen/ vonden my/ ik zeyd:
Hebt Gy gezien dien mijn Ziel lief // heeft?
3. Doe ik een weinigsken van Hen
Was weg-gegaan/ vond ik Hem dien
Mijn Ziele liefst/ ik hield hem vast // en
Liet hem niet gaan/ tot dat ik Hem

Hadd

hadd in mijn Moeders Huys gebragt/
In 't Kabinet van die my baarde.
4. Gy Dochteren Jerusalems/
Die by de Rheen zijt,/ by de Rheen,
Of by de Hinden van den Velde/
'k Besweer u/ 'k besweer u dat
Gy niet op-wekt/ nog wakker maakt/
De Liefde tot dat het haar luste.
5. Wie is Sy/ Wie is Sy, die daar/ De Dochteren van Jerusalem.
Die daar op-komt, uit de Woestijn/
Als Rook-pilaren/ rook-pilaren,
Berookt met Myrrh' en Wierook/ en
Met allerleye Poeder van
Den Kruidenier/ met alle Poeder.
6. Ziet! het Bedd dat Salomo De Bruid.
Dat Salomo heeft/ daar rondom
Zijn tsestig Helden/ tsestig Helden,
All' van de Helden Israels/
Die swaarden houden al te maal
Geleert/ geleert, geleert ten Oorloog.
7. Elk hebbende sijn swaard/ sijn swaard,
Van wegen schrik, den schrik des Nagts/
Aan sijne heup'/ aan sijne heupe.
De Koning/ Koning Salomon
Heeft zig van 't hout van Libanon/
Gemaakt een Koets/ gemaakt een Koetse.
8. Van zilver/ zilver maakte hy
Des zelfs pylaren; haaren vloer
Van goud': van purper haar gehemelt':
Het binnenste dat was bespreit
Met liefde van de Dogters van
Jerusalem/ met liefde, liefde.
9. Gy Sions Dogteren! gaat uit/
Aanschouwt den Koning Salomo/
Aanschouwt den Koning met de kroone
Daar mede sijne Moeder hem/

 Hem

Hem kroond' op sijnen Bruilofs-dag/
En op den dag der vreugt sijns herten.

Cap. IV.

V. GEZANGH.

Toon: Psal. 118. Danker den Heer.

Siet! Gy zijt schoone/ mijn Vrindinne/ Christus.
Ziet! gy sijt schoon'/ uw' oogen zijn
Duiv'-oogen/ tusschen uwe vlegten:
Uw' hayr is als een kudde van
De geiten/ die het gras af-scheeren/
't Gras van den berg van Gilead.
Uw' tanden zijn als eene Kudde
Van schapen die geschoren zijn.

2. Die uit de Wasch-steed' op op-komen;
Die tweelingen t' samen brengen voort/
En onder haar is geene jong'-loos.
Uw' lippen/ uwe lippen zijn
Als een scharlaken-snoer/ uw' sprake
Is lieffelijk/ den slaap uw's hoofds
Die is als tusschen uwe vlegten.
't Stuk van een appel van Granaad.

3. Uw' hals die is als Davids toren/
Die tot ophanging is gebouwt
Van Wapen-tuig/ daar duizent/ duizent
Rondassen hangen/ hangen aan/
Zijnd' altemaal der Helden schilden.
Beid' uwe borsten zijn gelijk
Tweelingen van een Rhee/ twee welpen/
Die weiden onder Lelyen.

4. Tot dat de schaduwen weg-vlieden/
Tot dat aankome dien dag/ dien dag,
Zal ik gaan tot den Wierook-heuvel/

En

En tot den Myrrhe Myrthe-berg.
Gy zijt geheel schoon / mijn Vrindinne /
En daar is geen gebrek aan u /
O Bruid! van Libanon af by // my /
Komt by my af van Libanon:
5. Ziet van den top af van Amana /
Van Senirs en van Hermons top /
Van de Woon-holen der Leeuwinnen /
Van der Luipaarden bergen ziet.
Mijn Suster! g'hebt my 't hert genomen /
O Bruid! g'hebt my genomen 't hert /
Met eene / eene van uw' oogen;
Met eene keten van uw' hals.
6. Hoe schoon is uw' uitnemend' liefde /
O Bruid! mijn Suster! hoe veel is
Uw' Uw' uitnemend' liefde beter
Dan Wijn / en uwer zalven reuk
Dan alle / alle specerpen!
O Bruid uw' lippen druipen van
Den honing-zeem / melk / melk en honing
Is onder / onder uwe tong!
7. En uwer / uwer kleeren reuke
Is als de reuk van Libanon.
O Bruid! mijn Suster! gy zijt eenen
Besloten Hof / besloten Well /
Een / een Verzegelde Fonteine.
Uw' scheuten zijn een Paradijs
Van appels / appels van granaten /
Met ed'le vrugt / en ed'le vrugt.
8. Cypres met Nardus / Nardus ende
Saffraan / en Kalmus / en Kaneel /
Met allerleye boomen / boomen
Van Wierook / Myrrh / en Aloe /
Mitsgaders all' hooft-specerpen.
Fontein der hoven! O Fontein!
Put / put der levendige Waters /

Die bloeien-uit uit Libanon.
9. Ontwaakt / ontwaak gy wind van 't Noorden /
En kom / en kom gy Zuiden-wind / De Bruid.
Doorwaay / doorwaay mijn hof dat sijne
Sijn speceryen bloeien uit:
O dat mijn Liefste tot sijn Hof // quaam' /
En sijn / sijn ed'le vrugten aat'!
O dat mijn Liefste tot sijn Hof ,, quaam',
En sijn, sijn ed'le vrugten aat'!

CAP. V.

VI. GESANGH.

Toon: Ps. 90. Gy zijt geweest ons toevlugt, &c.

De Bruidegom.

'k BEn in mijn Hof gekomen / O mijn Suster!
O Bruid! ick hebb' geplukt / geplukt mijn
Met mijne specery' / ik hebbe mijne (Myrrhe/
Mijn' honing-raten / met mijn honing ge'eten /
Ik hebb / ik hebb gedronken mijnen Wijn /
Mijn Wijn, mitsgaders mijne / mijne Melk:
2. Eet / vrienden! drinkt / en wort / O liefste dronken

De Bruid.

Ik sliep / ik sliep, maar mijn / mijn herte waakte:
Mijns Liefstens stem / die klopte; doet my open
Mijn Suster / mijn Vrindin / mijn Duive / mijne
Volmaakte / want mijn hooft is voll / voll dauw /
Mijn lokken hayrs vol druppels van de nagt.
3. Ik hebbe mijnen rok all uitgetogen /
Hoe zal ik hem / hoe weder-om aantrekken?
Ik hebbe mijne Voeten all gewasschen /
Hoe zal ik die / hoe weder-om bezoet'len?
Mijn Liefste trok sijn hand van 't gat der deur,
En mijn / mijn ingewand dat wierd ontroert.

4. Ontroert om sijnent will / om sijnent wille,
Stond op om op te doen voor mijnen Liefsten /
En mijne handen druypten Myrrhe / Myrrhe,
En mijne vingers vloeiend' / vloeiend' Myrrhe
Op die hand-haven van het slot / het slot.
Ik deed' ik dede mijnen Liefsten op.
5. Ik deed', ik dede mijnen Liefsten open,
Maar / maar mijn Lief, mijn Liefste was geweken;
Hy was door, doorgegaan / en mijne Ziele
Ging uit / ging uit van wegen Sijn Sijn spreken /
Ik zogt hem maar / maar ik en vond Hem niet /
Ik riep hem / dog / hy antwoorde my niet.
6. De Wagters die in de Stad ommegingen /
Die vonden my / sy sloegen / sy verwonden
My / My, de Wagters op de straten namen
Mijn Sluyer van my. Ik besweer u Dogters
Jerusalems! indien / indien gy vind
Mijn Liefste / wat sult gy hem seggen aan?
7. Dat ik ben krank / dat ik ben krank, van liefde/

De Dochteren Jerusalems.

Wat is uw' Liefste meer / meer dan een Liefste /
Gy ander all de Wijven / O Gy schoonste?
Wat is uw' Liefste meer / meer dan een Liefste /
Dat gy ons soo / ons soo beswooren hebt?

De Bruid.

Mijn Liefst' is blank en rood / is blank en rood.
8. Hy draagt de standard boven tien / tien duisent;
Sijn Hooft van 't fijnste goud van 't digste goud / is:
Sijn lokken zijn gekrult / swart / als een Rave.
Sijn oogen zijn / als / by de water-stroomen
Der Duiven; die met melk gewasschen zijn
Staand' als in kaskens / staand' in kaskens als.
9. Gelijk een beddeken van specerijen /
Sijn wangen zijn / als als toor'ntjes die wel-rieken
Sijn lippen zijn als lelyen / die druipen
Van vloeiend Myrrh' / sijn handen / sijne handen

Zijn gouden / ringen met Turkois gevult /
Sijn buik / sijn buik is blinkend' elpen-been /
10. Been met Saphiren over-over-toogen.
Sijn schenkelen zijn marmere pilaren /
Op voeten van het digste goud gegrondet;
Gelijk de Libanon is sijn gestalte /
Soo uitverkoren als de Cederen.
Soo uitverkoren als de Cederen.
11. Een' enkel' zoetigheit is sijn gehemelt' /
En all' wat aan Hem is / is gansch begeerlijk:
En all' wat aan Hem is, is gansch begeerlijk:
Zulk een / zulk een, een zulken, is mijn Liefste/
Ja zulk een / zulk een, zulk een, is mijn Vriend/
Gy Dogters / Dogters van Jerusalem!

Cap. VI.

VII. GEZANGH.

Toon: Ps. 16. Bewaart my Heer.

De Dochteren Jerusalems.

WAar henen is uw' Liefste / waar; gegaan?
O gy / gy, schoonste onder all' de Wijven!
Waar henen heeft uw' Liefste 't aangezigt /
Waar henen heeft uw' Liefste 't aangezigte,
Gewend / op dat wy Hem / Hem met u zoeken?
Gewend, op dat wy Hem, Hem met u zoeken?
2. Mijn' Liefst' is afgegaan in sijnen Hof /
Tot tot de beddekens der specerpen / De Bruid.
Om om te weiden in de hoven / en
Om lelyen, de lelyen te zaam'len.
Ik ben / ik ben mijns Liefstens / die weid onder
De lelyen / en mijn / mijn is mijn Liefste.

De Bruidegom.

3. Gy / mijn Vriendin! zijt schoone / gy zijt schoon,
Als

als Thirza / als Jerusalem lief liefelijk /
als Legers met banieren schrikkelijk.
Wend van my af uw' oogen / want sy doen my
geweld aan: uw hayr als een kudde geiten
is / die het gras van Gilead af-scheeren.
4. Uw' tanden zijn als eene kudde van
de schapen / die op-komen uit de wasch-stee /
die all te zaam tweelingen brengen voort;
en onder die zelv' is geen jongeloose.
Gelijk een stuk van een Granaten-appel /
zijn / tusschen uwe vlegten / uwe wangen.
5. Daar zijn wel tsestig Koninginnen / en
Wel tachtentig bywijven / ende Maagden /
Wel zonder tal / dog een / een enig' is
een eenip' is mijn Duive / mijn Volmaakte /
De eenige / de eenig' hares Moeders /
Sy is de Zuivere van die haar baarde:
6. Als haar de Dogters zien / soo sullen Sy /
Sy zullen haar wel gelukzalig roemen /
De Koninginnen en Bywijven / en
Sy zullen haar / haar prijsen: Wie / wie is // Sy /
Wie is Sy die daar uitziet als de daag'-raat:
Schoon als de Maan / gelijk de Sonne zuiver?
7. Als Legers met banieren schrikkelijk /
Verschrikkelijk als Legers met banieren.
Ik ben gegaan af tot den noten-hof /
Om der valley te zien / de groene vrugten /
En om te zien of ook de Wijn-stok bloeide /
Of de Granate-boomen ook uitbotten.
8. Eer ik het wiste zettede mijn Ziel
My op de Wagens van mijn Volk / vrywillig;
O Sullammith! keer weder / keer weer-om /
Keer weder / keer weer-om / dat wy u mogen
U aanzien. Wat ziet Gy de Sullammith // aan?
Sy is als eene Reye van twee Heyren.

CAP.

CAP. VII.

VIII. GEZANGH.

Toon: Psal. 45. 18. 32.

De Bruidegom.

HOe schoon sijn uwe gangen in de schoenen!
Gy Princen-Princen-Dogter! uwer heupen
Omdraeyingen / omdraeyingen die zijn
Als kostelijke Ketens / zijnde 't werk /
't Werk zijnde van een Konstenaar sijn handen.
Uw' navel is een ronde ronde beker /
Dien geenen drank ontbreekt. Een tarwen-hoop/
Rond-om bezet met lelyen / uw' buik.
2. Beid' uwe borsten sijn gelijk twee Welpen /
Tweelingen van een Rhee. Gelijk een toren
Van elpen-been; alsoo is uwen hals /
Uw' oogen als de Hesbons-Vyvers zijn
By Bath-Rabbin / de poorte. Als de toren
Van Libanon / van Libanon, die tegen
Damascus ziet / alsoo is uwen neus.
Uw Hooft op u gelijk als Karmel is:
3. De Hayrband van uw hooft die is als Purper.
De Koning is / als, op de Galeryen
Gebonden. Hoe schoon zijt Gy! en hoe lief
Hoe liefflijk zijt g' in Wellusten / O Liefde!
Dees uwe lengte is te vergelijken
By eenen Palm-boom / en beid' uwe borsten
By trossen. 'k Zeid: ik zal den Pallem-boom
Opklimmen / en sijn takken grijpen aan.
4. Soo sullen dan uw' borsten zijn als trossen /
Als trossen aan den Wijn stok / en de reuke
Van uwen neus / als appelen / en uw
Gehemelte als goeden wijn / die regt
Regt gaat tot mijn Beminden / doende spreken

De

de lippen van de slapende. * Mijns Liefstens * De
ten ik / en sijne toegenegentheyd / en Bruid.
in toegenegentheid die is tot my.
. Kom / laat ons in't velt uitgaan / kom mijn liefste /
laat ons vernagten op de Dorpen. Laat // ons
ons vroeg na de Wijn-bergen maken op /
laat ons / laat ons zien of de Wijn-stok bloeid /
de jonge / jonge druifkens haar doen open /
de boomen van Granaten uit uitbotten:
daar zal ik U / mijn Liefde geven / mijn
uitnemende / ik u daar geven zal.
6. De Dudain geven reuk / en aan ons' deuren
zijn allerleye / nieuw' en oude / vrugten:
die hebb ik / O mijn Liefste! die hebb ik
voor u / voor u, mijn Liefste, weg-geleid.
de Dudain geven reuk / en aan ons' deuren
zijn allerleye / nieuw en oude / vrugten:
die hebb ik / O mijn Liefste! die hebb ik
voor u / voor u, mijn Liefste, weg-geleid.

CAP. VIII.

IX. GEZANGH.

Toon: Psal. 18. of 32. of 45.

De Bruidt.

OCh dat Gy my / my waart gelijk een Broeder /
En zuigende de borsten mijner Moeder!
Ik zoud' u kussen vond ik u op straat /
Ook zouden sy my / my veragten niet.
Ik zoud' u leiden / ik zoud' u leiden
In mijnes Moeders Huis; Gy zoud' my leeren:
Dan specery-wijn ik u geven zou
Te drinken / en van mijn Granaten-zap.
2. Sijn slinkerhand / sijn slinkerhand zy onder

Mijn

Mijn hooft / en sijn Sijn regter my omhelze.
'k Besweer u Dogters van Jerusalem /
Dat gy de Liefde niet eer op-en-wekt ;
Nog wakker-maakt / tot dat 't dezelve luste.

De Dochteren Jerusalems.

Wie is Sy / die daar opkomt uit het Woeste ,
Uit de Woestijn / en lieff-lijk haar leunt ;
En lieflijk haar op haren Liefsten leunt ?

De Bruidt.

Ik hebb U onder d' appel-boom / ik hebbe
U opgewekt / daar heeft u / uwe Moeder
Met smerte voortgebragt / daar heeft Sy u /
Die u gebaart heeft / voortgebragt met smert.
Zet my gelijk een Zegel op uw herte /
Op uwen arm gelijk gelijk een zegel :
Want sterk / sterk is de Liefde als de doodt /
Den yver is hard / hard gelijk als 't graf.
4. Vyer-kolen zijn / vyer-kolen hare kolen /
En vlammen / vlammen van den Heere / Heere ,
Veel' wateren en zouden dese Liefd'
Dees Liefde niet uitblusschen kunnen : ja
De stroomen zouden haar / haar niet verdrinken.
All gave ymand voor dees / dese Liefde
't Goet van sijn Huis all / all 't goet van sijn Huis ,
Men zoude hem veragten t'eenemaal.
5. Wy hebben eene kleene kleene Suster /
Die nog / die nog geen Borsten heeft / geen borsten ;
Wat zullen wy wy onse Suster doen /
In dien dag / als men van haar spreken zal ?

De Bruidegom.

Soo sy een Muur is zullen wy van Zilver
Van zilver een Pallais op / op haar bouwen ;
Soo sy een deur is zullen wy rondom
Met Ceder-planken haar bezetten gaan.

De Bruidt.

6. Ik ben een muur / mijn borsten zijn als torens /
Doe

…e was ik in sijn' oogen/ in sijn' oogen,
…s eene die vind vrede. Salomo
… Baal-Hamon eenen Wijngaard hadd'/
…n dese Wijngaard gaf Hy aan de Hoeders/
…k/ voor de vrugt/ bragt duizent Zilverlingen.
…ijn Wijngaart dien ik hebbe/ die is voor
…ijn aangezigt/ is voor mijn aangezigt.
…7. O Salomo! de duizent Zilverlingen
…ie zijn voor U/ de duizent, maar twee hondert
…ijn voor de Hoeders van des-zelven vrugt.

De Bruidegom.

…Gy bewoonster van de Hoven! All'
…e Met-gezellen merken op uw' stemme:

* De Bruidt.

…et my die hooren. * Kom haast/ haast mijn liefste
…n weest gelijk een Rhee/ of als een Welp
…er Herten/ op het specery-gebergt'.

Het Kleyne
HOOGLIEDT,
OF
…IED der LIEFDEN.

PSAL. 45. Op Zang-maat.

…et een by-gevoegde UITBREYDING en
Verklaaring der woorden.

Toon: Psal. 45. of 18. of 32.

MYn hert geeft op/ geeft op een goede reden/
Ik zegge mijn gedigten('t Lied der Liefden)
…t/ van een Koning; Mijne tong een pen
…n penne van een Vaardig Schryver is.

a vers 2. Gy

b Gy zijt veel schoonder dan de Menschen Kind'ren;
Genaad' is uitgestort op uwe lippen;
Daarom / daarom heeft God in eeuwigheyt
U gezegent / in der eeuwigheyt.
b vers 3.

Vers 1. Een Liedt, om onderwijzing aen Godts Kerk te geven van de Majesteyt en genade van Christi Koninkrijk, en van de pligt der Kerke, ende van de Geestelijke zegeningen van de Geloovigen. Een Liedt van de liefde Christi; en van de liefde Godts in Christo, en van de liefde van Christi Kerk tot hem, alle andere liefden te boven gaende; *Een Liedt der liefden. Vers* 2. Mijn Geest, met de liefde en verwondering van Christus en zijn Koninkrijk ontsteeken door Godts Geest, springt op van vreugde in die aenmerking; mijn Geest kookt, en bobbelt op, een zeer blijde tijding en stoffe, Ik kanze niet inhouden; Ik zegge de Versen en Gedichten, die ik gemaekt heb, aengaende de Koning Christus, de Koning der Koningen, de beloofde Messias, bekleedt met Ampten tot behoudenis der zielen. En nu mijn hert vol begenadigde driften is, zo is mijn tong los, om hem te prijzen, zy is vaerdig en vlug, om de lof van Hem voort te brengen, bestiert zijnde door den Geest Godts, *gelijk een pen* door de handt *van een vaerdig Schrijver. Vers* 3. Gy ô Koning Jesus, hebt een schoonheidt, waer by geen schoonheidt onder de menschen is te vergelijken, mijn oogen aenschouwen u in uwe schoonheidt; niet alleen zijt gy, als mensch, de schoonste boven tien duyzenden, in wijsheidt en heyligheidt, vol van genade en waerheidt, maer ook als waerachtig Godt, zijnde het afschijnsel van Godts heerlijkheidt, de heylige Israëls, van wiens heerlijkheidt de heele Aerde vol is, door wiens schoone gerechtigheidt en kracht onze leelijkheidt en elende wordt weg-genomen; De leere, die gy leert en verkondigt, is een leere van enkele genade, en van verlossing van zonde, en van volle zaligheidt door genade; en uwe woorden, die uit uwen mondt komen, zijn zeer lieffelijk en krachtdadig, om een mensch te overreden, om die leere te omhelzen;

Daerom en te dien eynde, om zo uit te steeken in schoonheidt, en om uw gezegende leere krachtdadig en onfeylbaer werkzaem te maken ter zaligheidt op alle die gy sult willen raken, heeft Godt u gezegent in eeuwigheidt ten goede van uw volk.

2. *c* **Gord/** gord, **O Held! uw'** uw **swaard aan uw**
w' Majesteit en heerlijkheit *d* **en rijdet** (heupe,
voorspoediglijk in uwe heerlijkheit/
Op 't Woord der waarheit en regtvaardige
sagtmoedigheit: en vreeselijke dingen/
Zal uwe hand, uw' **regterhand u leeren.**
Uw' pijlen/ uwe pijlen, **die sijn scherp/**
De Volken zullen vallen onder u.

c vers 4. *d* vers 5. vers 6.

Vers 4. Gy hebt uw zwaerdt, de roede uwes mondt, uw Woordt, scherper gemaekt, dan eenig twe-snijdende zwaert, dat niemant kan wederstaen, zo dat gy kunt overwinnen, en t' onderbrengen, en inbrengen met onderwerping in uw Koninkrijk, zo veele als 't u gelieft; Gordet u dan, en gaet uit met dit uw zwaerd aen uw zijde, en trekt het uit, en steekt het in de Zielen en Conscientien, der gener, met welke gy van zin zijt te handelen; ô machtig Heldt, die door een almachtige Arm uw woorden van gebodt, bedreiging, en belofte, kunt krachtdadig maken tot het gene, waer toe gy die zendet. Opent uw mondt, en ontdekt wie gy zijt, en die in duysternis zitten, zullen een groot licht van uw heerlijkheidt zien, een heerlijk licht, ontdekkende den diepen Raedt Godts, en de verborgentheidt van der menschen zaligheidt; en by uwe heerlijkheidt zal majesteyt gezien worden, als van een machtig Monarch, de Souveraine Heerscher van Hemel en Aerde, machtig om de herten te doen beven door de vreeze en 't ontzach voor uwe Majesteyt. *Vers* 5. Gaet voorspoediglijk voort, in 't oeffenen van uwe Koninklijke macht, en in 't overwinnen, en t' onderbrengen van uw vyanden; bekomt uw oogmerk, en werkt uit, 't geen waerom gy komt: rijdet

op den wagen van uw Euangelium, en brengt veel nieuw-bekeerde tot uw Koninkrijk; en laet blijken in de Prediking van dat uw Euangelium, de heerlijkheidt en magnificentie van uw Persoon en Ampten, de waerheidt, en zekerheidt van 't geen gy leert, de zachtmoedigheidt, in 't aenbieden van genade en barmhertigheidt aen rebellen, en de gerechtigheidt, in te rechtvaerdigen door den geloove in uw naem; laet zo uw Koninkrijk meer en meer komen, en gevordert worden: want toch uwe Almachtige handt zal vreeslijke dingen doen, ja al wat gy wilt, zo dat uw vyanden voor u zullen beven, en uw vrienden u zullen eerbiedigen met heylige vreeze. *Vers 6.* Uw pijlen, ô Zions Koning! De woorden des Euangeliums, en de Prediking desselfs, zijn scherp, en doordringende, en steeken met groote kracht in de herten der menschen; en uw dreygementen, verschrikkingen, en oordeelen komen schielijk en onverwacht als pijlen op uw vyanden: heele Volken zullen gebracht worden, om voor u neder te vallen, en u aen te bidden, en zich aen u te onderwerpen: in 't hert van uw vyanden zullen uwe pijlen komen, zommige ter doodt andere ten zaligen leven.

3. Ja uwe pijlen **treffen in het herte/**
In 't herte **van de Vyanden des Konings.**
f **O Godt! uw' throon is eeuwig en altoos;**
Het scepter/ 't scepter **van uw Konink-rijk/**
Is der regtmatigheit en regte **scepter.**
g **Gy hebt geregtigheit lief/ ende hatet**
Godloosheit: daarom/ daarom **heeft/ O God!**
U uwen God/ u uwen God gezalft/

f vers 7. *g* vers 8.

Vers 7. Gy, ô Messia! zijt de waerachtige, eeuwige Godt, wiens algenogzaemheidt en oneindige waerdigheidt een vaste en vergenoegende grondt is voor 't geloof, om op te rusten; gy ô Godt, zult heerschen als Koning; laet de vervolgers haer slimste doen; gy zult op uw throon zitten in uw Kerk, gevende Wetten, en voerende die uit,

uit, wie u ook tegenstaet; van geslachte tot geslachte zal u geen Kerk ontbreeken. Het Woordt, en Euangelium, de Scepter van uw Koninkrijk, waer door gy uw onderdanen vergadert en regeert, is een rechtvaerdige en billijke Scepter, waer door zy in alle gerechtigheidt kunnen onderweezen worden, en gerechtvaerdigt en rechtvaerdige gemaekt worden. *Vers* 8. Heyligheidt en rechtvaerdigheidt is aen uw persoon en bediening weezentlijk; al het bestel uwer zaken in uw Koninkrijk, uw heele regeering roept uit, dat gy rechtvaerdigheidt lief hebt, en godtloosheidt haatet, gevende belooningen aen de gene, die uw bestier gehoorzamen, en straffen aen de ongehoorzamen; Daerom en te dien eynde, op dat gy, ô Godt, bequaem zoudt zijn, als mensch, om uw Koninkrijk krachtdadiglijk in gerechtigheidt te bestieren, heeft God, die uw Godt is, uit kracht van uw verbondt met Godt, hebbende de menschelijke natuur aengenoomen, u gezalft, en gaven en genaden des Geests gegeven, die tot vervrolijking zijn van u en andere, en dat zonder maet, boven uwe Broederen, en mede-erfgenamen, en boven Koningen, Priesters, en Propheeten, die voor u geweest, en tot die Ampten gezalft zijn, als zijnde de opperste Koning, Hooge-priester, en Grootste Propheet.

4. Gezalft verr boven uwe Met-Genoten/
Met vreugden-olye. *h* Alle uwe kleed'ren
Zijn Myrrhe/ Cassie/ en Aloe;
Uit de Paleisen van het elpen-been
Van waar sy u verblijden. *i* Dogters zijner
Van Koningen in uwe kostelijke
Staat-Dogteren/ De Koningin staat aan
Uw' regterhand/ in 't fijnste Ophirs goudt.
h vers 9. *i* vers 10.

Vers 9. Alle uwe uitwendige instellingen, van den Prediksdienst, en Sacramenten, waer in gy u zelven als in uw kleederen, aen uw Kerk in alle uw genaden vertoont en uitlaet, geven aen de gene die u volgen, veel troost des Geests, en verquikking, en lieffelijken reuk, meer dan

eenige speceryen, of perfumen; de vergaderingen van
uw Kerk, waer in gy u aen 't geestelijk oog door uw in-
stellingen vertoont, zijn al te samen zeer heerlijke en als
yvoore Paleyzen, een Tempel des H. Geests, de plaets
waer uw eere woont; uit de zelve komt dien lieffelijken
reuk uwer genaden en vertroostingen; en zy uw volk,
door uwen zegen over de publijke instellingen verquikt
zijnde, en in u vermaek vindende, zijn u wel-aenge-
naam, en tot blijschap uwes herten. *vers* 10. ô Konink-
lijke Bruydegom, tot uw eer zullen de vermaerste Ste-
den, Landen, Provincien, en Koninkrijken opentlijke
belijdenis doen, van u te erkennen, en zy zullen zich be-
lijden Dienaers van uw Kerk, en vorderaers van de eer,
staet, en welvaert van uw Bruydt; gelijk de Koningin-
nen hebben haer edele en hoog-geboorne Staet-dochters
die haer dienen, en oppassen. Uw Koninginne, de al-
gemeene onzichtbare Kerk, die gy voor uw Bruydt houd
de zelve, als hoogst gelieft, heeft de toegang tot u, om
nevens u in de hoogste eere te zijn, als aen uw rechter-
handt, en gy verciertse met al wat haer heerlijk en ge-
lukkig kan maken, met kinder-aenneeming, rechtvaer-
digmaking, en heyligmaking, die beter zijn, dan 't fijn-
ste goudt van Ophir.

5. *k* O Dogter! hoor! en zie/ en neig uw' oor// en
Vergeet uw Volk/ en 't Huys van uwen Vader:
l Zoo zal/ zoo zal de Koning hebben lust
In uwe schoonheidt/ en dewijl Hy
Is uwen Heer soo buigt u voor hem neder.
m En Tyrus Dogter/ onder 't Volk de Rijke/
De Rijke onder 't Volk, die zullen uw'
Uw aangezigte smeeken met geschenk.

k vers 11. *l* vers 12. *m* vers 13.

Vers 11. O Princen-Dochter, Dochter des Allerhoogsten,
wiens geheele geestelijke leven, genade en beweeging,
van Godt als van uw Vader af-hangt; zijt vermaent, dat
gy uw pligt doet, en te dien eynde hoort Godts Woordt,
luystert na de Prediking, merkt en ziet op 't geen u ge-
leert

eert wordt, neigt en onderwerpt uwen Geest tot gehoorzaemheidt des geloofs; Verzaekt en vergeet en verlaet meer en meer uwe oude lusten, wegen, en verdorvene zeden, en verloksfelen des Wereldts, tot bewijs van dat gy in geloove hoort; doet weg uw zondige aenklevende genegentheden en begeerlijkheden, en gezelschap, al waren zy u zo lief geweest als uw Vaders huys. *Vers* 12. Dan zal 't geschieden, als gy zulks doet in gehoorzaemheidt aen Godt, dat de Koning Jesus uw Bruydegom, groot wel-gevallen zal hebben in uwe poogingen, en gy zult te schooner zijn in zijn oogen wegens die heyligheidt; hy zal te meer lust in u hebben; En de wijl hy, aen u en aen uw dienst alle recht heeft, als uw Heer, Schepper, Verlosser, en Man, zo zijt gy allesins en absoluit verbonden, hem in alles te eeren en te dienen; dient hem dan ootmoediglijk, en buygt u te zijner gehoorzaemheidt. *Vers* 13. En als gy hem alzo eert, zo zal hy u eeren, en hy zal maken, dat zelfs de edele en machtige in de Wereldt zich zullen onderwerpen, en gemeinschap met u zoeken, en achten u gelukkiger, dan rijkdommen, en eere jemant maken kunnen, zy zullen u in de zichtbare Kerk goedt doen, begunstigen, beschenken, en beschermen.

6. *n* **Des Konings Dogter geheel vereerlijkt inwendig; hare kleeding' is van gouden borduursel. *o* In gestikte kleed'ren zal. Sy tot den Koning worden heen-geleid, De Jonge Dogteren die agter haar// zijn/ haar Mede-gezellinnen/ zullen worden tot u gebragt/ *p* Sy sullen zijn geleid met alle blyschap en verheuginge.**

n vers 14. *o* vers 15. *p* vers 16.

Vers 14. De Dochter van den Koning der eeuwen, Christi Bruydt heeft haer heerlijkheidt in geestelijke dingen, die de natuurlijke menschen niet zien kunnen; zy dient Godt in den Geest en in waerheidt, en zy zoekt in oprechtigheidt inwendig te zijn, wat zy uitterlijk belijdt en vertoont;

toont; en de genaden, waer mede zy inwendig verciert is (naamlijk, kennis, geloof, liefde, hoop, yver, kloekmoedigheidt, matigheidt, zachtmoedigheidt, nedrigheidt, en lijdzaemheidt) zijn in de oogen van een geestelijk onderkenner, en in de oogen des genen, die in't verborgen ziet, uitneemende schoon, en heerlijk, Doch al zijn haer inklevende genaden zeer schoon, zo heeft zy toch een kleding van noode, 't welk haer onvolmaektheden mach verbergen, en haer in Godts oogen schoon maken, naemlijk haer Bruydegoms gerechtigheidt, als een lang wit kleedt, 't welk hoewel zy 't om niet heeft, nochtans zo dierbaer en heerlijk is, dat alle gouden borduursel, 't geen de natuur of kunst kan voort-brengen, maer een kleine schaduwe daer van is. *Vers* 15. De gezette tijdt komt, dat deze Bruydt zal gebracht worden tot een gestadige bywooning by de Koninklijke Bruydegom, de Vorst der Koningen der Aerde; Nu is wel 't houwelijk gesllooten, de handt en trouw is gegeven, en liefde-tekenen zijn aen haer geschonken; maer de tijdt nadert, dat het houwlijk volkomentlijk zal gesolemnizeert worden, en zy volmaekt zal zijn: Nu zijn'er veel onvolmaektheden in haer, die Christi toegerekende gerechtigheidt verbergt. Maer als zy in Christi tegenwoordigheidt zal gebracht worden, om met hem voor eeuwig te zijn; Dan zal'er geen vlek, noch rimpel noch onvolmaektheidt aen haer zijn, niets zal ontbreeken, 't welk haer heerlijkheidt in allen opzichten zal volmaken; en zo zal zy tot haren Koninklijken Man geleydt worden, opgeciert met onuytspreeklijk heerlijke gaven en genaden, te zamen gevoegt, gelijk een kunstig, rijk en prachtig gestikt kleedt. Tot u, ô Vorstelijke Koning Messia! zal niet alleen de heele Kerk aldus in heerlijkheidt gebracht worden, ten dage van uwe tweede komst, maer alle de byzondere Heyligen, die als jonge kuysche maegden uwe Bruydt-Kerk hebben gedient, en als achter haer komende, haer welstandt in haer tijdt hebben bevordert, zullen als de Med-gezellinnen des Bruydts die heerlijke staet en belooning deelachtig worden, en zy zullen mede tot u geleydt worden. *Vers* 16. Dan, ja dan, in die laetste heer-

heerlijke dag, zullen zy alle, die met die Bruydegom ondertrouwt zijn, zo veel als van den beginne des Wereldts tot den eynde toe geleeft hebben, met groote blijschap en verheuging vergadert worden door de Engelen, en geleydt worden tot haer heerlijke bezitting, en zy zullen alle in dat Huys en Paleys van die Koning ingenoomen worden, om met hem gemeinschap te hebben in volle gelukzaligheidt, welke duuren zal tot in alle eeuwigheidt.

17. Sy zullen ingaan in 't Palais des Konings.
Uw' Sonen sullen wesen in de plaatze
van uwe Vaderen; Gy/ gy zult hen
tot Vorsten zetten over 't gansch' Aard-rijk
Ik zal aan uwen Name doen gedenken/
van elk Geslagte tot Geslagte: daarom
daarom zullen all de Volken u
altoos/ u loven/ ende eeuwiglijk.
q vers 17. *r* vers 18.

Vers 17. O Heerlijke Bruydegom, Jesus, gy haelt uw heerlijkheidt niet van uw Voor-vaderen na den vleesche, de Jooden, maer gy zult in plaets van dien, zaedt zien en verzadigt worden; gy zult als de Vader der eeuwigheidt uw kinderen hebben, door uw Woordt en Geest wedergebooren; die zult gy een weezen, een genadig weezen geven, en van die zult gy zeggen, ziet daer, ik, en de kinderen, die my Godt gegeven heeft, en die kinderen zult gy maken Koningen en Priesteren Gode, gy sultze maken van een Vorstelijke gestalte boven alle andere menschen, en zultze alle een Koninkrijk en Vorstendom bezetten, en geven, zo datse met u op throonen zullen zitten, en heerschen, en de Wereldt oordeelen. *Vers* 18. Ik nu, die door uw Geest ô Koning Messia, desen Psalm, en dit Gedicht geschreven heb, zal uwen heerlijken Naem door dat schrijven doen gedenken van eeuw tot eeuw, zo lang de Wereldt staet; en daerom (om dat gy u een Kerk ondertrouwt hebt, en door uw Woordt en Geest meer en meer daer toe vergadert van eeuwe tot

eeuwe, om dat gy zielen bekeert, en de zelve in de Gemeinschap van uw Huysgezin inbrengt, en aen haer Vorstelijke gemoederen, en genegentheden ende waerdigheden geeft, waer zy ook leven) daerom zullen u Heere Jesu Christe, de volken roemen, en uwe Majesteyt verheerlijken tot in alle eeuwigheidt, zonder eenig ophouden, of eynde.

PSALM I.

Welgelukzalig is die Man die niet
En wandelt in der Goddeloose Raad/
Nog staat/ nog staat op den weg van de Zondaars/
Nog zitt in het gestoelte van de Spotters;
Maar in des Heeren Wet is sijnen lust/
En dag en nagt sijn Wet hy overdenkt:
2. Want Hy sal zijn als een boom/ als een boom]
Die aan de water-beken is geplant/
Die sijne vrugt/ sijn vrugt, op sijnen tijt// geeft/
En welkes blad niet en valt/ niet af,, valt.
En all wat hy doet wel gelukken zal.
En all wat hy doet wel gelukken zal.
3. Alsoo en sijn de Goddeloose niet/
Maar als het Kaf dat de wind henen drijft/
Daarom/ daarom en zullen de Godloose
Godlooze, niet bestaan in het Gerigte/
Nog de Zondaren zullen niet bestaan
In der Regtvaardigen Vergadering.
4. Want der Regtvaardigen weg kent de Heer/
Want der Regtvaardigen weg kent de Heer.
[Want der Regtvaardigen weg kent de Heer;]
Maar/ maar den weg/ den weg der Goddeloose/
Den weg der Goddeloose zal vergaan.
Den weg der Goddeloose zal vergaan.

DE KLAAG-LIEDEREN VAN JEREMIA.

I. HOOFT-STUKK.

I. TREUR-LIED.

Toon: Psalm 18. of 32. of 45.

HOe zitt die Stad soo eensaam die vol Volks//
Sy is als eene Weduwe geworden / (was!
Sy / die was onder d' Heidenen groot/ groot,
Sy / onder de Landschappen een Vorstin /
Is cijnsbaar nu geworden. Sy weent stedes
Des Nagts / en haare tranen loopen over
haar kinnebakken: onder alle haar
Lief-hebbers geenen Trooster Sy en heeft;
2. All' hare Vrienden hebben met haar trouwloos
Gehandelt / Sy / Sy zijn haar tot Vyanden
Geworden / Juda / wegens die ellend'
En wegens veelheit van slaaf-dienstbaarheit!
Is in gevangenis gegaan: en onder
De Heidenen Sy woont / Sy vind geen ruste:
Sy vind geen ruste: all' haar Vervolgers haar
haar agterhalen tusschen d' engten in.
3. De wegen Sions treuren / om dat Niemand
Op 't feest en komt: woest zijn all' hare Poorten /
haar' Priesters zugten: haar' Jonk-Vrouwen zijn
Bedroeft / en Sy is zelfs in bitterheyt.
haar' Tegen-strijders zijn ten Hoofd' geworden /

Haar' Vyanden die zijn gerust: om datse
De Heere heeft / van wegen veelheit van
All' hare overtredingen / bedroeft.
4. Haar' Kinderkens gaan henen / in gevang'nis /
Door 't aangezigte van den Tegenstrijder.
En van de Dogter Sions is all' all'
Haar tieraat weg gegaan: Haar' Vorsten zijn
Gelijk de herten die geen weide vinden /
Gelijk de herten die geen weide vinden,
En Sy gaan kragteloos / gaan kragteloos
Voor 't aangezigte des Vervolgers heen.
5. Jerusalem is in de dagen harer
Ellend'; en harer ballingschap / veelvuldig /
Indagtig aller dingen hares wensch /
Die Sy van oude dagen heeft gehad:
Dewijl haar volk door 't tegenstrijders hand' // valt /
En Sy geen Helper heeft: de Tegenstrijders /
De tegenstrijders zien haar / zien haar aan /
Sy spotten met de dagen van haar rust.
6. Jerusalem Jerusalem heeft swaarlijk /
Heeft swaarelijk gezondigt / daarom is // Sy
Geworden als een afgezondert Wijf;
All' die haar eerden agten haar onwaard /
Dewijle dat sy hare naaktheit hebben
Gezien / s' is agterwaards gekeert / Sy zugt / ook.
s' Is in haar' Zoomen haar' onreinigheit /
Sy heeft niet aan haar uitterste gedagt:
7. Daarom is Sy gedaalt / gedaalt om laage /
Soo wonderbaarlijk / Sy heeft geenen Trooster:
O Heere! Ziet / ziet mijn ellend' aan / want
De Vyand maakt / de Vyand maakt, sig groot.
De Tegenstrijder heeft sijn hand' aan alle
All' haar gewenschte dingen uitgebreidet:
Och! immer / immers heeft Sy aangezien /
Dat Heid'nen gingen in haar Heiligdom:
8. De Heidenen waar van gy hadd geboden /
Dat

dat Sy in uwe Kerk niet zouden komen.
Brood zoekende / ver-zugten / all' haar Volk
Sy hebben haar gewenschte dingen all
voor spijse / om de Ziele te verquikken /
voor spijse, om de Ziele te verquikken,
gegeven: ziet / ziet, Heere! en aanschouwt /
dat ik onwaard / onwaard geworden ben.
RUSTE.
9. En gaat het u niet aan / Gy alle / alle
die over weg gaat? schouwt het aan / aanschout het,
en ziet of daar een smerte is / gelijk
mijn smerte / die my my is aangedaan /
daar mede my, de Heer; de Heer bedroeft // heeft /
ten dage van de hittigheit sijns toorns.
Hy heeft van d' Hoogt' in mijn gebeent' een vier
gezonden / daar Hy over heeft geheerscht:
10. Hy heeft een net gespreit voor mijne voeten /
Hy heeft my agter-agter-waards doen keeren /
Hy heeft my woest / en siek / en siek gemaakt
den ganschen dag / den ganschen dag. 't Jok van
Mijn overtredingen is aangebonden
door sijne hand / Sy zijn all' t' saam gevlogten /
Sy zijn / Sy zijn geklommen op mijn' hals:
Hy heeft vervallen doen all' mijne kragt;
11. De Heer' heeft my gegeven in haar handen /
Ik kan niet op / niet op staan. Mijne sterke
die heeft de Heer' in 't midden van my All'
vertreden / All' All. Hy heeft over my
geroepen, een by-een-komst' uitgeroepen /
om te verbreken mijne Jongelingen:
De Heere heeft de Wijn-perss' / heeft de pers
der Jonk-Vrouw / Judaas Dogter zelfs getreen.
12. Ik ween' / ik ween om deser dingen wille /
Mijn oog / mijn oog vliet af / vliet af van water /
om dat de Trooster / die mijn Ziele zou
verquikken verre / verre van my is:

Mijn Kinders zijn verwoest / om dat de Vyand
Heeft d'overhand. Och! Sion breid haar' handen/
Och! Sion breid, breid haar' handen uit!
Daar is voor haar geen Trooster. Och! och! och!
13. Van Jacob heeft de Heer / de Heer, geboden/
Dat die rond-rond-om haar zijn gezonden wesen/
Sijn Tegenstrijders: en Jerusalem
Is als een Afgezonderd' onder hen.
De Heere is / de Heere is regtvaardig/
Want ik ben sijnen Mond geweest weer-spannig:
Hoort dog / hoort dog, gy Volkeren all' t' saam/
En ziet mijn smert' / en ziet, en ziet mijn smert.
14. Mijn Jonge Dogters/ en mijn Jongelingen
Die zijn gegaan / in die gevangenisse.
Ik riep tot mijn Lief-hebbers / s' hebben my
Bedrogen: mijne Priesters / ende Mijn
Outst' /hebben in de Stad den Geest gegeven /
Wanneer sy voor hen selven spijse zogten
Als Sy voor sig spijs zogten, op dat sy
Verquikken mogten hare Ziel' / haar Ziel.
15. Aanziet / ô Heer / want my is bange:
Mijn ingewand dat is beroert / mijn herte
Heeft sig in 't binnenst' van my omgekeert /
Want weder-spannig ben ik zeer geweest;
Het swaard / het swaard heeft my berooft van buiten /
Van Kinderen / van binnen als de doodt // is:
Sy hooren dat ik zugte: dat ik zugt,
Maar geenen Trooster / geenen Trooster, 'k hebb:
16. Mijn vyanden mijn quaat/ mijn quaat, All' hooren /
En zy zijn vrolijk dat Gy / Gy 't gedaan // hebt:
Sy zullen zijn / gelijk ik ben / als Gy
Den dag zult hebben voortgebragt / Dien g' uit-
Geroepen hebt. Dat voor uw aangezigte
Kom' all haar quaat / en / als Gy my gedaan hebt/
Van

an wegen all' mijn overtreding / doet hen:
ant mijn gezugt is veel / en mat mijn hert.

II. HOOFT-STUKK.

II. TREUR-LIED.

Toon: Psal. 90. Gy zijt geweest.

HOe heeft de Heer bewolkt de Dogter Sions
In sijnen toorn! Hy / Hy heeft van den Hemel
op d' Aarde neer / op d' Aarde neer geworpen,
de heerlijkheit van Israel: der Voet-bank
an sijne voeten heeft hy niet gedagt /
ten dage van / ten dage van sijn toorn.
2. De Heer' heeft all' de wooningen van Jacob
verslonden / en die niet verschoont: der Dogter
an Juda heeft Hy / heeft Hy afgebroken /
n sijn verbolgentheit / de vastigheden /
y heeft gemaakt dat Sy aan-raken d' Aard' /
y heeft / Hy heeft ontheiligt 't Konink-Rijk.
3. Het Konink-Rijk ontheiligt en sijn Vorsten.
y heeft in toorns-ontsteeking den geheelen
oorn Isr'els afgehouwen / door de Vyand
evam heeft Hy sijn regt' hand te rugg getrokken:
n Hy is tegen Jacob / als een vlam
es vyers ontsteken / dat rond-om verteert.
4. Hy heeft sijn boog gespannen als een Vyand /
y heeft sig met sijn rechterhand gestelt // als
en tegen-strijder / dat hy doodde / Alle
er oogen zeer begeerelijke dingen:
y heeft / Hy heeft in Sions Dogters Tent /
ijn grimmigheit / als een vyer / uitgestort.
5. De Heere is geworden als een Vyand /
en Vyand, Hy heeft Israel verslonden /
y heeft verslonden alle haar' Paleysen /
y heeft verdorven all' haar' vastigheden:

Ook heeft Hy by de Dogter Sions zeer
Vermenigvuldigt 't klagen en 't gekerm.
6. En Hy heeft met gewelt gerukt sijn hutt'// af/
Als eenen Hof/ heeft sijn vergader-plaatze
Verdorven/ en de Heere heeft in Sion
De Hoogtijt en de Sabbath doen vergeten/
Hy heeft verworpen/ in sijn gramschaps toorn/
Den Koning/ en den Priester/ smadelijk.
7. De Heere heeft verstooten sijnen outer/
Hy heeft sijn Heiligdom gedaan te niete/
Hy heeft de mueren van all haar' Paleysen
Gegeven over in de hand des Vyands:
Verheven hebben Sy in 's Heeren Huis
Een stem' als op gezetten hoogtijds-dag.
8. De Heere heeft gedagt gansch te verderven
De muur der Dogter Sions/ Hy heeft 't Rigt-snoer
Getogen/ Hy en heeft niet afgewendet
Sijn hand/ sijn hand, dat Hyse niet versionde:
En Hy/ Hy heeft den voor-muur en den muur
Gemaakt t' saam treurig/ en sy zijn verswakt.
9. Haar' Poorten zijn verzonken in de Aarde/
Hy heeft/ Hy heeft verdorven en verbroken
Haar' Grendels: haren Koning/ en haar' Vorsten
Zijn onder d' Heidenen/ daar is geen Wet// meer,
Daar is geen wet meer, haar Propheten ook
En vinden geen gezigte van den Heer.
10. De Oudste van de Dogter Sions zitten
Op Aarde neer, Sy swijgen/ swijgen stille/
Sy werpen stof/ stof op haar Hooft Sy werpen.
Sy hebben zakken/ zakken aangegordet:
De Jonge Dogters van Jerusalem/
Haar hooft ter Aarde laten hangen neer.
11. Door tranen zijn verteert/ verteert mijn' ogen/
Mijn ingewand dat wordt beroert, mijn lever
Die is ter Aarde uitgeschud/ van wegen
De breuke van de Dogters mijnes Volleks/
Om

m dat het Kindtje / en de Zuigeling /
n onmagt zinken op Stads straten neer,
12. Als Sy / als Sy tot hare Moeders zeggen/
ot hare Moeders: waar is Wijn en Kooren?
ls sy in onmagt zinken op de straaten
er Stad / gelijk / gelijk die zijn geslagen;
ls hare Ziel / als hare Ziel sig in
en schoot van hare Moederen uit'schud'.
13. Wat / wat Getuigen zal ik u U brengen?
Wat zal ik by u / by u vergelijken?
y Dogter van Jerusalem / wat zal ik
y u gelijken / op dat ik u trooste /
y Jonk-Vrouw / Dogter Sions / want uw' breuk
s / als de Zee / groot: wie kan heelen U?
14. U hebben ydelheit en ongerijmtheit
ezien / uw / uw' Propheten / en Sy hebben
niet geopenbaart uw' ongeregtigheit;
m af te wenden uw' Gevankenisse;
Maar sy / sy hebben u gezien / gezien
legs yd'le lasten en uitstootingen.
15. Die over weg gaan klappen met de handen
All' over U / Sy fluyten / ende schudden
Hooft over Salems Dogter: en sy zeggen:
s dit die Stad / die Stad waar van men zeide /
at Sy volkomen vol van schoonheit was /
er ganscher Aarde / een vreugd' / een vreugde?
16. All' uwe Vyanden die sperren over
/ op de mond / sy fluiten / knerssetanden /
n zeggen / Wy / wy hebbense verslonden /
Dit dit is immers dien dag / dien wy hebben
erwagt / wy hebben Hem gevonden / Wy
Wy hebben hem, wy hebben hem gezien.
17. De Heere heeft gedaan wat hy gedagt// had/
Hy heeft sijn Woord vervult / dat hy bevolen
Dat hy bevolen hadd' van oude dagen /
Hy heeft gansch niet gespaart / maar afgebroken:
Hy

Hy heeft de Vyand over U verblijd/
Uws Tegenstrijders hoorn heeft hy verhoogt.
18. Haar herte schreeude/schreeude tot den Heere:
O Gy/ gy muur/ gy muur van Sions Dogter
Laat dag en nagt afvlieten tranen/ tranen
Gelijk een beek/ en geef u zelfs geen ruste/
En geef u zelfs geen ruste, den appel van
Uw' oog' en houde niet op/ hou niet op.
19. Maakt u op/ maakt 's nagts in 't begin der waken
Geschrei/ stort uit voor 't aangezigt des Heeren
U hert/ als water: heft tot hem uw' handen
Op/ voor de Ziele van uw' kleine Kind'ren/
Die in onmagt gevallen zijn voor aan
Op alle straten/ van den hongers-noot.
20. Ziet/ ziet aanschouwt dog wien gy so gedaan// hebt/
O Heere: zullen dan de Wijven eten
Haar Vrugt/ de Kinderkens die m' op de handen
Draagt? Zullen dan de Priester/ en Prophete/
In 't Heyligdom des Heeren zijn gedood?
In 't Heiligdom des Heeren zijn gedood?
21. De Jong' en d' Oude liggen op de straaten/
Op d' Aarde/door het swaard zijn mijn Jonk-Vrouwen
En mijne Jongelingen neer gevallen:
Gy hebts' hen in den dag van uwen toorne
Gedood/ gedood, Gy/ Gy hebt hen geslagt/
Geslagt, en niet verschoont/ en niet verschoont.
22. Gy/ Gy hebt mijn' verschrikkingen geroepen:
Als tot een dag van een gezetten Hoogtijt/
Van rond-om: daar is niemand overbleven/
Of op den dag van 's Heeren toorn/ ontkomen/
Die 'k op de handen droeg/ en hebbe op-
Gevoed/ die heeft mijn Vyand omgebragt.

III. HOOFT-

III. HOOFT-STUKK.

III. TREUR-LIED.

Toon: Ps. 116. Ik heb den Heer lief.

Ik ben den Man / Ik ben den Man, die heeft
Gezien elende door sijn toorne-roede.
Hy / Hy, heeft gevoert / en my geleydet
In duisterniss' / en niet in 't ligt / in 't ligt;
. Hy heeft sig immers tegen my gewend /
Hy heeft sijn hand den ganschen dag verandert /
Hy heeft mijn vleesch en mijne huid verouđet /
Mijn beenderen Hy / Hy gebroken heeft.
. Hy heeft gebouwt / heeft tegen my gebouwt,
En hy heeft my omringt met gall en moeyte.
Hy / Hy heeft my gezet in duist're plaatsen /
Gelijk de Geen die over lang zijn dood.
. Hy heeft my toegemuurt / dat ik'er niet
Na t uitgaan kan: hy heeft mijn' koper-boeien
Verswaart / en ook wanneer ik roep' en schreeuwe /
Sluit hy sijn ooren toe voor mijn gebed.
. Hy heeft / Hy heeft mijn' wegen toegemuurt /
Met uitgehouwen' steenen / mijne paden
Heeft hy verkeert / en in verborgen' plaatsen
Is hy my my een loerend' Byer en Leeuw.
. Mijn wegen heeft hy afgewend: Hy heeft
In stukken my gebroken: heeft my woeste
Gemaakt / hy heeft sijn boog / sijn boog gespannen /
En my den pijl als tot een doel gestelt.
. Sijn' pijlen heeft hy in mijn nieren in
Doen gaan. Ik ben / 'k ben allen mijnen Volke
Geworden tot belacching / tot belacching,
Haar snaren-spel den heelen-ganschen dag.
. Verzadigt heeft hy my met bitterheen /
[illegible] / Hy heeft my gemaakt met alssem dronken.

Met zand-zand-steentjes heeft hy mijne tanden
Verbrijzelt / en my neer-gedrukt in d'assch
9. En mijne Ziel die hebt Gy verre van
De vreê verstooten / 'k hebb vergeten 't goede.
Doe / doe zeid' ik: vergaan is mijne sterkte /
En mijne hoop / mijne hope van den Heer.
RUSTE.
10. Gedenkt / Gedenkt ann mijn ellend' / en aan
Mijn ballingschap / aan d'alssem en de galle.
Mijn Ziele die gedenkt'er wel ter deeg // aan /
En (Och!) Sy bukt / Sy bukt haar in my neer.
11. Dit zal ik ter herten nemen aan / dit;
Daaromme zal ik hopen / ik zal hopen.
Het zijn des Heeren goedertierentheden /
Dat wy niet zijn vernielt / niet zijn vernielt,
12. Dat sijn' barmhartigheden geen geen Eind'
En hebben / Sy zijn alle morgen nieuwe /
Uw' trouw' is groot. De Heer' is (zeid mijn Ziele)
Mijn Deel / daarom ik op hem hopen zal.
13. De Heer' is goet der Ziele die hem zoekt/
Den geenen die hem wagten, hem verwagten.
Goet is het dat men hope / dat men hope,
En op het heil des Heeren stille zy.
14. 't Is voor een Man goet dat hy in sijn jeugt
Het jok draag'. Hy zitt' eenzaam / en swijg' stille,
Om dat hy 't hem heeft opgelepd. Hy steke
Sijn mond in 't stof / sijn mond in 't stof, en zegg':
15. Daar is misschien verwagtinge / misschien.
Hy geve dien / dien die hem slaat / sijn' wange/
Hy worde zat van smaat / zat, want de Heere
Zal niet verstooten in der eeuwigheid:
16. Maar als hy heeft bedroeft soo sal hy zig
Ontfarmen na de grootheit sijner goetheen /
Want hy plaagt / nogt' en bedroeft van herten
Van herten niet de Kind'ren van den Mensch.
17. Dat m' alle de Gevangene der Aard'
Ver=

Verbrijselt onder sijne voeten: dat men
Des mans regt buigt voor 's Alderhoosten aanzigt;
Dat m' ymand in sijn twist verongelijkt:
38. Zou/ zou't de Heer niet zien? Wie zeid'er wat;
Het welk geschied'/ zoo 't niet beveelt de Heere?
Gaat gaat niet uit de mond des Alderhoogsten
Het quade en het goede? 't goed en 't quaad?

R U S T E.

39. Wat klaagt/ wat klaagt een levendige Mensch?
Een yder klaag' van wegen sijne zonden.
Laat/ laat ons onse wegen onderzoeken/
Doorzoeken/ en weerkeeren tot den Heer.
40. Laat ons ons' hert/ 't zaam onse handen/ tot
God in den Hemel/ heffen op: en zeggen:
Wy zijn geweest weerspannig/ en wy hebben
Wy overtreen/ dies hebt Gy niet gespaart.
41. Gy hebt met toorn bedekt/ en Gy hebt ons
Vervolgt: Gy hebt gedood/ Gy hebt verschoont //
niet.
Gy hebt u zelfs bedekt met eene wolke/
En dat geen geen gebed daar door en quam.
42. Tot een uytvaagsel en wegwerpsel hebt
Gy ons gestelt/ in 't midden van de Volken.
Al onse Vyanden die hebben tegen
Ons haren mond gespeert/ gesperret op.
43. De vreese en den kuil zijn over ons
Gekomen/ de verwoesting en verbreking.
Mijn ooge loopt met waterbeken neder/
Van wegen mijnes Volleks Dogters breuk.
44. Mijn ooge vliet/ en kan niet houden op/
Om dat'er is/ om dat'er is geen ruste/
Tot dat de Heer' aanschouwe van den Hemel/
Todat de Heere van den Hemel 't zie.
45. Mijn ooge doet mijn Ziele moeiten aan/
Van wegen all' de Dogters mijner Stede.
Om mijne Vyanden zijn sonder oozaak/

Die hebben my wel dapperlijk gejaagt/
26. Gelijk een vogeltje gejaagt, gejaagt.
Sy hebben uit-uit-uit-geroeit mijn leven
In eenen kuil: in eenen kuil: Sy hebben
Op my/ op my, geworpen eenen steen.
R U S T E.
27. De wateren my swommen over 't Hooft/
Ik zeid': ik ben/ 'k ben afgesneden: Heere/
Ik hebbe uwen Name aangeroepen/
Uit d'onderste kuil: G' hebt mijn stem gehoort.
28. Gy hebt mijn stem gehoort: verberg uw' oor
Uw' oor niet voor mijn zugten/ voor mijn roepen.
Gy/ Gy hebt u/ ten daag' als ik u aanriep/
Genadert: g'hebt gezeit: vrees niet/ vrees niet.
29. Heer'! Gy hebt die twist-zake mijner Ziel
Getwist/ Gy hebt/ Gy hebt verlost mijn leven.
Gy hebt gezien/ Heer/ de verkeertheit/ die men
My aangedaan heeft/ oordeel mijn regt-zaak.
30. Gy hebt/ Gy hebt all' hare wraak gezien
All' haar gedagten tegen my/ my tegen:
Gy hebt/ O Heer! Gy hebt gehoort haar smaden/
En alle haar' gedagten tegen my:
31. De lippen van die tegen my op-staan/
En tegens my den ganschen dag haar digten.
Aanschouw'/ aanschouw' haar zitten en haar op-
staan/
Ik ben haar snaren-spel/ haar snaren-spel.
32. O Heere! geef haar de vergelding weer/
Vergelding na het werk van hare handen/
Na harer handen werk. Geef haar een deksel
Des herten/ uwen vloek zy over haar:
33. Vervolg met toorn vervolg haar/ en verdelg/
Verdelg' haar/ haar, van onder 's Heeren Hemel.
Verdeld' haar, haar, van onder 's Heeren Hemel.
Vervolg met toorn, vervolg haar, en verdelg.

IV. HOOFT-STUKK.

IV. TREUR-LIED

Toon: Ps. 2. Waarom raast dat Volk.

HOe is het gout verdonkert! 't goet fijn gout
Verandert! Hoe, hoe zijn op alle straten
voor aan / de steenen van het Heiligdom
verworpen! die kok'lijke Sions Kind'ren /
ens tegen fijn fijn gout geschatt / hoe zijnse
gerekent d'Aarde Flesschen nu gelijk /
het werk der handen van een Potte-Bakker!
an eenen Potte-Bakker 't handen-werk!
2. De Kalveren der Zee zelfs laten neer
de borsten / Sy / Sy zoogen hare welpen:
Maar mijns Volks Dogter is geworden als /
een Wreede / als in de Woestijn de strupssen.
De tong des zoog-kinds kleeft aan sijn gehemelt'
van dorst / de Kinderkens die eysschen brood /
nog daar is niemand die 't hun mede-deile /
og daar is niemand die 't hun mede-deile.
3. Die lekkerpen aten smagten nu
versmagten op de straten / d' Opgetrokken'
in Carmoisin omhelsen nu den drek /
En d'ongeregtigheit van mijns Volks Dogter
Is grooter dan de zonde van een Sodom /
Die als in eenen oogenblik wierd om-
Om-om-gekeert / en geene handen hadden /
Geen handen hadden arbeid over haar.
4. Haar' Naziree die waren reinder dan
De sneeuw / Sy waren witter dan de Mellek:
Sy waren gladder / gladder dan Saphyr /
Aan lichaam rooder / rooder dan Robijnen /
Maar nu, nu is verduistert haar' gedaante
Van swarigheit / men kents' op straten niet:

Haar huit / haar huit, die kleeft aan hare beend'ren
Sy is verdort / geworden als een hout.
5. Gelukkiger zijn die verslagen zijn
Dan 't swaard / als die verslagen zijn van honger /
Want die daar henen / henen vlieten als
Doorsteken zijnd' / om dat'er geene vrugten
Der Velden zijn / de handen van de Wyven /
Barmhartige / die hebben zelfs gekookt
Haar Kinders: Sy zijn haar tot spijs geworden /
In de verbreking van mijns Dogter Volk.
6. De Heere heeft sijn grimmigheit volbragt /
Heeft uitgestort de hittigheit sijns torens /
Hy heeft te Sion aangesteken een
Vyer / 't welk verteert heeft hare fondamenten.
De Koningen der Aarde / nog des wereldts
Inwoonders All' en zouden 't niet geloofst
Oyt hebben dat de weer-party / de Vyand /
Tot Salems Poorten ingaan ingaan zouw.
7. Van wegen haar Propheten zonden is 't /
Van wegen de Misdaden harer Priest'ren /
Die in het midden van haar hebben 't bloed /
't Bloed der Regtvaardigen vergoten hebben.
Sy swerfden als de blinde op straten /
Sy waren soo met bloed / met Bloed besmet
Dat men niet zijn en konde of men raakte
Haar' kleeren aan. Sy riepen tot hen wijkt /
8. Hier's een Onreine wijkt/wijkt/roert niet aan:
Wis Sy zijn weg gevlogen / ja geswordven:
Sy zeiden onder d' Heidenen / Sy Sy
En zullen daar niet langer / langer woonen.
Verdeilt heeft haar des Heeren aangezigte /
Hy en zal hen voortaan niet meer zien aan:
Sy / Sy en hebben 't aangezigt der Priesteren /
Het aangezigt der Priest'ren niet ge-eert /
9. Sy / Sy en hebben d' Oude genaê
Bewesen. Nog beswehen ons onf' oogen /

ea onse yd'le hulp: wy gaapten met
ons' gapen op een Volk/ dat niet en konde
verlossen. Sy/ Sy hebben onse gangen
na-na-gespeurt/ dat wy niet konden gaan
op onse straten: ons' eind' is genadert/
genadert, onse dagen zijn vervult/
10. Ja ons ons einde is gekomen. Ons'
vervolgers zijn geweest veel sneller/ sneller
van d' Arenden des Hemels: s'hebben ons
ons hittiglijk vervollegt op de bergen/
Sy hebben ons geleid/ in 't Woeste lagen.
In hare groeve is gevangen nu
den Adem onser Neusen/ de Gezalfde
des Heeren: van wien dat wy zeiden dus:
11. Wy zullen leven onder d'Heidenen/
Wy zullen leven onder sijne schaduw'.
Gy Edoms Dogter die woont in 't Land Uz/
Weest vrolijk/ vrolijk, en verblijd/ verblijd U:
Den Beker zal ook tot u/ tot u komen/
Den Beker sal ook komen, ook tot u,
Gy/ Gy zult dronken/ dronken zult gy worden/
En gy zult worden gansch ontbloot/ ontbloot.
12. Uw'ongeregtigheit die heeft een eind/
Uw' ongeregtigheit/ gy Sions Dogter:
Hy/ Hy zal u niet meer gevankelijk/
Niet meer gevankelijk weg-weg-doen-voeren:
Uw' ongeregtigheit/ Gy Edoms Dogter/
Uw' ongeregtigheit zal hy/ zal Hy,
Uw' ongeregtigheit zal hy bezoeken,
Uw' uwe zonden Hy ontdekken zal.

V. HOOFT-STUKK.

V. TREUR-LIED.

Toon: Ps. 8. Onse God en Heer seer hoog gepresen

GEdenkt wat ons wat ons geschied zy / Heere!
Aanschouw'et / en ziet onsen onsen smaat// aan.
Ons' erf-deel tot de vreemdelingen is/
Ons' Huizen tot d' Uitlanders om-gewent.
2. Wy / wy zijn Weesen / Weesen zonder Vader/
Als Weduwen zijn onse / onse Moeders.
Ons water drinken moeten wy voor gelt;
Ons' hout / ons' hout, komt ons op prijs te staan.
3. Vervolging lijden wy op onse halsen:
Men laat ens geen geen ruste / zijn wy moede.
Wy hebben den Egyptenaar de hand
De hand gegeven en d' Assyrier /
4. Om met wat broot te worden slegs verzadigt.
Ons' onse Vaders hebben zeer gezondigt /
En zijn niet meer / en zijn niet meer, en Wy
Wy dragen haar' haar' ongeregtigheen.
5. Knegts heerschen over ons/ons over-heerschen,
Daar 's Niemand die ons uit haar hand uit-rukke.
Wy moeten ons broot halen met gevaar (stijn
Ons' levens / wegens 't swaard / 't swaard der Woe-
6. Ons' huid is swart geworden als een Oven/
Van wegen den geweldgen storm des hongers.
Te Sion hebben sy de Wijfs verkragt /
De Jonge Dogteren in Judaas Steên.
7. De Vorsten zijn door hunn' hand op-gehangen,
De Vorsten zijn door hunn' hand op-gehangen.
De aangezigten van de Oude-liên,
Zijn niet ge-eert / zijn niet ge-eert geweest.
8. De Jongelingen hebben sy genomen
Tot malen / weg / de Jongers struik'len onder

't Hout

Hout / d'Oude houden van de Poorte op /
de Jongelingen van haar snaren-spel.
9. De vreugd' houd op / de vreugde onses herten /
In treurigheit is onsen Rey verandert.
Onsʼ Hooft-kroon is gevallen af / O wee
Nu onser dat wy zondigden! O Wee!
10. Daarom is ons hert mat / om dese dingen
Onsʼ oogen duister / duister zijn geworden /
Om des Bergs Sions wilsie / waar op nu
De Vossen loopen / die nu is verwoest.
11. In eeuwigheit zitt Gy / O Heere / Heere,
Uw' Throon is van Geslagte tot Geslagte;
Waarommme zoud Gy ons vergeten steets?
Waarom zoud g'ons verlaten langen tijt.
12. Wy zullen bekeert / bekeer ons tot // U /
O Heer! vernieuw als van ouds onse dagen:
Want zoud Gy ons verwerpen ganschelijk?
Zoud Gy soo seer op ons verbolgen zijn?

G E S A N G E N
D E S
OUDEN TESTAMENTS.

Lof-en-Zege-Zang van
M O S E S en M I R J A M.
E X O D. 15: 1 -- 21.

Voor-Zang van Moses met de Mannen van Israël.

Stem: Ps. 118. Danket den Heer.

Ik zal den Heere / Heere, zingen /
Want hooglijk hy verheven is /

Het Paard / het Praad, en sijnen Ruiter /
Hy in de Zee geworpen heeft:
De Heere is mijn kragt en lied // en
Hy is my tot een heil geweest:
Dees is mijn God / dies sal ik maken
Een lieffelijke Woning Hem.
2. Hy is / dies zal ik hem verheffen /
Mijns Vaders God / de Heere is
Een Krijgs-Man: Heere is sijn Name.
Hy heeft van Pharao in Zee
De Wagens en sijn Heyr geworpen /
En de fleur sijner Hooft-Lien zijn
Zijn in de Schellef-Zee verdronken.
d' Afgronden hebbense bedekt.
3. Sy zijn gezonken in de Diepten
Als een Steen / Uwe Regterhand
O Heere! is in Magt geworden
Verheerlijkt: uwe Regterhand /
O Heer! den Vyand heeft verbroken /
En door uw groote Hoogheit Gy /
Gy hebt die tegen u opstonden /
Geworpen om / geworpen om.
4. Uw Toorn-Brand hebt gy uitgezonden
Diez' als een stoppel heeft verteert:
En door 't geblaas van uwen Neuse
De wateren zijn opgehoopt
geworden / als een hoop; de stroomen
Die hebben over eind gestaan.
d' Af-gronden die zijn stijf geworden /
In 't hert der Zee / in 't hert der Zee.
5. De Vyand zeid': ik zal verbolgen /
'k zal agterhalen / 'k zal den Buit
Buit deilen mijne Ziele zal worden
Van hen verbult / ik sal mijn sweerd
Uittrekken / mijn hand zalz' uitroeien.
Gy bliest met uwen wind / de Zee

Heeft

heeft hen gedekt: Sy zonken onder/
Als in geweld'ge waters Loot.
6. O Heere! wie is als Gy onder
De Goden? Wie/ wie is als Gy
In heilighiet verheerlijkt/ wonder
Doend'/ in Lof-zangen vreesselijk.
Gy hebt gestrekt uw Regterhand// uit;
De Aarde hen verslonden heeft.
Door uw' Weldadighied Gy leidet
Dit/ dit Volk dat gy hebt verlost.
7. Gy voertse zagtjens door uw' sterkte/
Tot de Liefflijke wooning van
Uw' heiligheid: De Volken hebben 't
Gehoort, Sy zullen tsidd'ren/ Sy.
Wee weedom heeft van Palestina
De Ingezetene bevaan.
Dan zullen Edoms Vorsten wesen
De Vorsten Edoms zijn verbaast.
8. De Magtige der Moabiten
Een bevinde bevangen zal.
Van Kanaan de Ingezetens
Versmelten zullen alle gaer.
Vreef' en verschrikking op hen vallen
Sal; door de grootheid uwes Arms
Sy zullen als een Steen verstommen:
Tot dat uw Volk koom' henen door/
9. Tot dat dit Volk/ dat Gy/ O Heere!
Verworven hebt/ koom henen door.
Die zult gy brengen in/ en plantens'
Op den Berg uwer Erffeniss'/
Ter plaatse welke Gy/ O Heere!
Tot uwe Wooning hebt gemaakt:
Het Heyligdom 't welk uwe handen
Gestigtet hebben/ O Heer! Heer!
10. De Heere Heere sal regeren/
Gedurig en in eeuwigheid.

Want Pharaoos Paard met sijnen Wagen/
Met sijne Ruyters in de Zee
Zijn in-gekomen/ en de Heere
Die heeft de Wateren der Zee/
De Wateren der Zee doen weder
Doen weder-keeren over Hen.

11. Maar Isr'els Kinders sijn op 't Drooge
In 't midden van de Zee gegaan.
Zingt/ zingt den Heere/ zingt den Heere, Tegenzang van Mirjam met de vrouwen van Israël.
Want Hooglijk Hy verheven is/
Hy heeft het Paard met sijnen Ruyter
Gestort in Zee/ in Zee gestort.
Zingt, zingt, den Heere, zingt den Heere;
Want Hooglijk Hy verheven is.

Het laatste LIEDT

VAN

MOSES,

DEUT. 32 vers 1-43. Op Zang-maat,

Met een bygevoegde Uytbreyding *en Verklaaring.*

Stem: Psal. 18. of 45. of 32.

a GY Hemel! neigt/ neigt d'oren/ en'k sal spreken/
En d'aarde hoor van mijnen mond de red'nen.
b Gelijck een regen mijne Leere drupp'/
Mijn reden bloey' als een dauw/ als een dauw:
Als een stof-regen op/ op de Gras-scheutjens/
En als op 't Kruyd de droppelen/ de dropp'len.
c Want 'k sal den Naam des Heeren roepen uit:
Geeft onsen God/ geeft Grootheit onsen God.

a vers 1. *b* vers 2. *c* vers 3.

rs 1. Het geen ik nu zal zeggen, en in een Liedt voor-
ſtellen, is van zo grooten gewichte, dat het al de We-
reldt paſte, daer na te luyſteren; Doch Godts eygen Volk
is zo verdooft, hardtnekkig, ongehoorzaam, en on-
opmerkende, dat ik alzo veel hoop heb, dat de ongevoe-
lige, en onredelijke ſchepſelen na my zouden hooren,
als zy; Hoort dan, gy Hemel, en neemt ter ooren gy
Aerde (*Jeſa.* 1, *vers* 2. *Jerem.* 2. *vers* 12. *Mich.* 6. *vers* 2.)
Vers 2. Gelijk den dauw, en de kleyne en groote regen
neer-vallen op 't gras en kruiden, en verzachten de grondt,
en doen gras, en kruyden en planten uitſpruyten, en zoe-
telijk opgroejen, en overvloedig vrucht voortbrengen;
dat alzo mijne woorden nuttig en krachtig zijn, ten goe-
de der gener dieze hooren, haer herten verzachtende,
doende alle genade in haer zielen groejen, en makende
die overvloedig vruchtbaer in alle goede werken, (*Jeſa.*
55. *vers* 10. *Amos* 7. *vers* 16. *Pſal.* 72. *vers* 6. *Vers* 3.
Want ik zal tot u in de Name des Heeren ſpreeken, en
voorhouden Godts voortreflijke volmaektheden, zijn
oneindige macht, wijsheidt, rechtvaerdigheidt, en goe-
dertierenheidt; Ik zal uitroepen, zijn getrouwe en recht-
vaerdige handeling met Iſraël; Gy dan, ô Iſraël, ver-
heerlijkt Godt en verhoogt zijn Naem, of door zijn wil
te gehoorzamen, of anders door Godt te rechtvaerdigen,
en u zelven te veroordeelen, als gy over uw wederſpan-
nigheidt geſtraft zijt; Doet blijken dat gy de Majeſteyt
van die groote Godt eerbiedigt, die nu tot u ſpreekt, luy-
ſterende na zijn woordt met alle ootmoedigheidt, en leg-
gende het op uw hert ter gehoorzaamheidt. *Job* 26. *vers*
3. *Pſal.* 68. *vers* 35.

2. *d* Hy is de Rotzſteen/ wiens Werk is volkomen;
Want alle ſijne wegen zijn Gerigte:
God/ God is waarheyd/ en is geen onregt/
Regtvaardig ende regt is Hy/ is Hy.
Hy heeft, hy heeft 'et tegen Hem verdorven/
En zijn ſijn Kinderen niet/ ſijne Kind'ren,

De

d vers 4. *e* vers 5.

De ſchand-Vlekk die is hare/ de ſchand-Vlekk,
't Is een verkeert en een verdraait Geſlagt.

Vers 4. Godt is de Rotz-ſteen, een almachtige vaſte, en zekere toevlucht, en grondt-veſt van alle die tot hem loopen, en op hem ſteunen, en daer is geen zekere verberging te hebben, dan alleen in hem (*Pſal.* 18. *vers* 3. 2 *Sam.* 23. *vess* 3. *Rom.* 8. *vers* 31.) Al zijn werk is volkomen, dewijl'er is een oneindige volmaektheidt van wijsheidt, goeetheidt, heyligheidt, en gerechtigheidt in het zelve, en daerom is'er niets in waer over hy kan beriſpt worden; alle zijn wegen, en handelingen met zijn Volk hebben in de hoogſte trap van volmaektheidt en nauwkeurigheidt rechtvaerdig, en heylig geweeſt; en daer is niet de minſte feyl geweeſt in iets dat hy gedaen en geſprooken heeft; hy is rechtvaerdig en waerachtig, de Godt der waerheidt, ja de waerheidt zelf (*Jerem.* 2. *vers* 5. *Pſal.* 92. *vers* 16.) *Vers* 5. Maer Iſraël heeft het tegen den Heere verdorven, zy hebben 't Verbondt met Godt verbrooken zy zijn ontaert van de heylige wegen van haer Vaderen, en zijn een boos en zondig volk geworden, al belijden zy, dat zy zijn Volk zijn, en noemen hem haer Vader; zy toonen niet datſe zijn kinderen zijn; haer godlooze leven heeft blijk genog, datſe in waerheidt en in der daedt zijn kinderen niet en zijn; haer boosheidt is grooter, dan datſe beſtaen kan met de ſtaet van zijn kinderen; zy hebben geen gemeene ſmetten en zwakheden van Godts kinderen; maer zy geven haer zelven ordinaer over aen ſnoode en grove zonden; dit is haer eigen ſchantvlek en oneere, die zy haer zelven behaelt hebben; zy zijn in 't gemeen afvallige van aert, een geſlacht, dat onbuygzaem en ongezeggelijk is, op welke niets werkt ter verbetering; haer wegen zijn kromme wegen, haer herten en handelingen zijn verdraeyt, en niet over-een-komende met de rechte regel van Godts wil en wet (*Jeſa.* 1. *vers* 4. *Jeſa.* 57. *vers* 3.

3. *f* Zult gy/ gy dit/ den Heere dit vergelden?
Gy dwaas en onwijs Volk! Is hy niet uwe

f vers 6.

U' Vader / Die, die u verkregen heeft,
Die u gemaakt / en u bevestigt heeft?
Gedenkt der Dagen van Ouds / d'oude dagen,
Merkt op de Jaren van elk / elk Geslagte:
Uw' Vader / die 't sal maken u bekent /
Vraagt; Uw' Oud' en Sy zullen 't zeggen u.
g vers 7.

Vers 6. Gy Volk van een verdorven verstandt, en oordeel, zult gy zo grof ondankbaer zijn? Is dit uw vergelding aen den Heere? Voor alle zijn weldaden? Maer byzonderlijk, gedenkt, en antwoordt, heeft Godt u lieden niet verkooren tot zijn byzonder en eygen Volk? Is hy niet in een Verbondt met u gekomen, dat hy uw Vader zoude zijn, en dat gy zijn Zoonen en Dochteren zoudt zijn door aenneeming? Belijdt gy hem niet uitwendiglijk uw Vader te zijn, en dat gy zijn kinderen zijt? Heeft Godt u lieden niet verworven, en u zijn Volk gemaekt, en door een vast Verbondt u bevestigt, om zijn Zoonen en Dochteren te zijn? Mits dat gy getrouw en oprecht waert in uw Verbondt, en tot zijn eer? (*Psal.* 116. *vers* 12. 13. *Jesa.* 43. *vers* 1, 7, 10, 11. *Deut.* 14. *vers* 1. *Exod.* 15. *vers* 16. *Vers* 7. Brengt u te binnen de voor-ledene eeuwen; en let op de jaren van elk geslacht, en ziet of die alle niet getuigen van Godts genade aan ziju Volk; Vraegt het uwe Vaderen, en onderzoekt het by de Oude van dagen onder u lieden, zy zullen het u bekent maken, en zeggen, dat ik al vroeg mijn byzondere weldadigheidt, liefde en zorge ontrent haer heb uitgelaten (*Psal.* 44. *vers* 2. *Richt.* 6. *vers* 13. *Jesa.* 46. *vers* 9. *Psal.* 77. *vers* 6. *&c.*)

4. *h* Doe d' Alderhoogst' uitdeilde d'Erffenissen
Den Volken / doe hy Adams Kinders scheyde.
Aan een heeft hy der Volcken Palen-Lands
Na 't Tall der Kind'ren Israels gestelt.
i Want 's Heeren deel is sijn Volk: sijner Erve
Snoer Jacob is. *k* In een Land der Woestijne/
En

h vers 8. *i* vers 9. *k* vers 10.

En in een huylend' Woeste Wildernis/
Vond hy hem: Hy, hy voerde hem rond-om/

Vers 8. Wanneer Godt de Allerhoogste, in 't eerst de Aerde verdeelde, onder de verscheydene Volkeren, en jeder een der zelver bracht tot de landen, die hy door zijn eeuwige raedt tot haer wooning bepaelt had; even toen dacht hy aen Israël, eer zy noch een volk waren, en hy droeg zorg, dat een genogzaem deel voor haer mocht bewaert worden, naemlijk 't Landt Kanaan, 't welk tot haer gebruyk in handen van de Kanaaniten gegeven wierdt, aen de welke hy zo veel van de Aerde vergunde, als hy wist dat voor de Israëliten dienen zoude (*Hand.* 17. *vers* 26, 27. *Gen.* 10. *en* 11. *Deut.* 2. *vers* 5, 9.) *Vers* 9. Want de Israëliten zijn dat gedeelte van 't menschelijk geslacht, 't welk hem geliefde te verlossen uit de slaverny des Satans, en zich tot een byzonder volk te maken: zijn deel en erffenis zijn zy met haar kinderen, en de Heere droeg daerom zulken byzonderen zorg voor haer, en had zo grooten lust in haer, dat hy haer bewaerde, en voor haer pleytede, gelijk menschen plegen te doen voor haer erffenis, die haer by lot en snoeren ten deele zijn gevallen, (*Jerem.* 10. *vers* 16. *Psal.* 16. *vers* 6, 7. 1 *Kon.* 21. *vers* 3. *Num.* 26. *vers* 55. 56.) *Vers* 10. Als zy waren in een desperaet gevaer in de Woestijne, in een woeste wildernis, die huylde van 't geraes der wilde beesten, en vogelen, en van de naare klachten van de reyzigers, die daer dikwils vergaen door gebrek van spijze, quam Godt haer te hulp, als zy naby waren om te vergaen; als zy waren gelijk een arm hulpeloos kindt, dat in een woestijne gelegt zijnde van jemandt by geval gevonden en behouden wordt, daer het elke oogenblik na by was om te vergaen, toen heeft de Heere haer verlost, en opgenoomen; gelijk hy haer ook vondt in de staet der verdorventheidt en des doodts, in een desperaet gevaer van haer geestelijke staet, als hy zijn liefde eerst op haea zettede en haer verkoos om zijn Volk te zijn (*Deut.* 8. *vers* 15. *Jerem.* 2. *vers* 6. *Ezech.* 16. *vers* 4. *&c.*) Hy voerde haer om in de Woestijn, veertig jaaren aen malkander, trekkende voor haer aen-

ngezicht, des dags in een Wolk-kalomne, en des nachts een Vyer-colomne, tot dat hy haer eyndelijk in het andt Kanaan bracht; en ondertuſſen onderwees hy haer, evende haer Wetten, en doende haer veel verdrukkingen en beproevingen en weldaden ontmoeten ter leering: (*Exod.* 13. *vers* 18. 21. *Neh.* 9. *vers* 13. 20.) en hy bewaerde haer met alle vlijt, zorg, en liefde, gelijk een mensch zijn oog-appel bewaert (*Pſal.* 17. *vers* 8. *Zach.* *vers* 8.)

. Hy onderwees hem; als ſijn Oogen-appel.
Bwaard' hy hem. *l* Gelijk/ gelijk een Arend
Sijn Neſt opwekt; ſijn Jongen-over-ſweeft;
Sijn Vleugelen uytbreid; hem neemt; en draaght
Hen/ op ſijn Vlerken. *m* Leide hem de Heere
Alleen: en daar en was geen vreemd' God met hem.
***n* Hy deed hem rijden op de hoogten van**
d' Aard'/ dat hy aat' d' Inkomſten van het Veld.

l vers 11. *m* vers 12. *n* vers 13.

Vers 11. Als de Heere haer van Egypten voerde na Kanaan, handelde hy met haer, gelijk de Arenden met haer jongen, dewelke haer jongen in haer neſt opwekken, door geroep, dat zy maken, en zweven en haer vleugelen uitbreyden over dezelve, haer als het ware bereydende tot het vliegen leerende en verwekkende haer jongen om met haer weg te vliegen, en te doen als zy doen, ja neemende en dragende die op haer vlerken. *Vers* 12. Zo leydde haer de Heere na Kanaan, met zulken teerheidt en zorge voerde haer de Heere na 't Landt der belofte, haer opwekkende en verwakkerende door zijn beloften en bedreigingen, haer aenmoedigende met menigvuldige weldaden, haer beſchermende van alle perikelen, en haer dragende in haer menigerley zwakheden; en dit dede hy voor de Iſraëliten alleen, geen vremdt Godt hadde de handt in dit alles, zo dat hem de eere alleen toekomt; (*Exod.* 19. *vers* 4. *Ezech.* 20. *vers* 5. 6. 7. *Exod.* 4. *vers* 29. 30. 31. *Vers* 13. Hy dede haer overwinnen en t'onderbrengen de hoog-gemuurde Steden en bergachtige plaet-

ſen harer vyanden, en dede haer een Landt bezitten, 't welk andere Landen in allerley vruchtbaerheidt overtrefte; zo dat zy aten de vruchten en inkomſten des veldts, en zogen den honing der byen, neſtelende in de holen der ſteenrotſen, en olye van de Olijf-boomen, ſtaende in keyachtige en rotzige plaetſen, zo dat zelfs de onvruchtbaerſte plaetſen ook vruchtbaer voor haer bevonden wierden (*Deut.* 1. *vers* 28. *Jeſa.* 58. *vers* 14. *Pſal.* 81. *vers* 17.)

6. En hy deed hem uit Rotzſteen honing zuigen/
En Oly uyt de Keye van de Rotzſe:
o Van Koeyen Boter/ en Melk van kleen Vee/
Met 't Velt der Lamm'ren/ en der Rammen/ die
In Baſan weyden/ en der Bokken/ Bokken,
Met 't Velt, het velt der Nieren van de Tarwe:
En 't Bloed der Druiven, Druiven-Druiven-Bloed/
Hebt gy gedronken reynen/ reynen Wijn.

o vers 14.

Vers 14. Gy Iſraël genoot boter en melk in overvloedt, en de uitgeleezenſte vette Lammeren, Rammen en Bokken, zulke als'er op den vruchtbaren berg Baſan geweidt wierden, nevens de fijnſte zoetſte en vetſte tarwe at gy, en de zuyverſte roode wijn, gelijk bloedt, dronkt gy (*Jeſa.* 7. *vers* 21. 22. *Num.* 32. *vers* 1. 3. 4. 33. *Pſal.* 81. *vers* 17.)

7. *p* Als Jeſchurun nu vett wert/ ſloeg hy agter
Uyt (gy zijt vett/ dik overdekt geworden
Zijt gy) en hy liet varen God/ die hem
Gemaakt heeft/ en verſmaade den Rotz-ſteen
Zijns heils. *q* Sy hebben hem verwekt tot Yver
Door vreemde (Goon) ſy hebben hem door gruwels.
Tot toorn verwekt. *r* Den Duyvels hebben Sy/
Den Duyvels geoffert/ Gode niet;

p vers 15. *q* vers 16. *r* vers 17.

Vers 15. Maer als Iſraël (wiens naem *Jeſchurun* haer vermaende, datſe moſten een *rechtvaerdig* volk zijn:) rijk

en voorspoedig en zeer gezegent wierdt in Kanaan (ja gy, ô Israël, zijt vet en dik, en met overvloedig vet en voorspoedt overdekt en overladen geworden) toen wierdt hy weelderig, en handelde verachtelijk ontrent den Heere en zijn dienst, gelijk een vette varre achter uit-slaet; en hy verliet Godt en zijn dienst, die hem geschapen en gevordert hadt, en hy smaadede en achtede kleyn hem, die de Godt zijner zaligheidt was (*Neh.* 9. *vers* 25. 26. 1 *Sam.* 2. *vers* 29. *Psal.* 17. *vers* 10. *Jerem.* 5. *vers* 27. 28. *Deut.* 33. *vers* 5. 26. *Jesa.* 44. *vers* 2.) *Vers* 16. Zy hebben hem door geestelijke hoereryen uitstekende toornig gemaekt, door haer grouwelijke zonden hebben zy hem vergrimt, (*Spreuk.* 6. *vers* 34. *Psal.* 78. *vers* 58. 1 *Kon.* 14. *vers* 22. 23.) *Vers* 17. Als zy den Afgoden der Heydenen en de Kalveren dienden, hebben zy den Duyvelen in der waerheidt gedient, en niet Godt; zy hebben geoffert en gedient den Goden, die zy niet en kenden, noch eenig goedt van ondervonden hadden, nieuwe Goden, jong en nieuwelijks op-gekomen, in vergelijking van den ouden der dagen, en zulke Goden, die haer Vaders verachteden als ydelheden, Goden, die noch goedt noch quaadt konden doen, en derhalven haer vreeze niet waerdig waren (*Levit.* 17. *vers* 7. 2 *Chron.* 11. *vers* 15. 1 *Cor.* 10. *vers* 20. *Psal.* 106. *vers* 37. 38. *Jerem.* 10. *vers* 5.)

8. Den Goden die sy niet en kenden: nieuwe/
die van na-by/ na-by, **gekomen waren/**
voor welk' uw' Vaders hebben niet geschrikt.
Den Rotz-steen die u heeft geteelt hebt gy
vergeten: en hebt in vergetenisse.
Gestelt den God/ den God **die u gebaart heeft/**
Als het de Heere **zag/** de Heere zag,
Soo heeft hy hen versmaat: uyt toornigheyd.
s vers 18. *t* vers 19.

Vers 18. Gy, ô Israël, hebt Godt, die als Vader, en Moeder over u is, die u gegenereert en gebaert heeft, die met Vaderlijke en Moederlijke genegentheidt ontrent u gehandelt heeft, en u als zijn kinderen gekoestert heeft, uit

uw herte vergeeten, lengte van dagen, hebt gy hem in vergeetenis geſtelt (*Jac.* 1. *vers* 18. *Jerem.* 2. *vers* 32. *Pſal.* 106. *vers* 19. 21. *Jeſa.* 44, *vers* 21.) *Vers* 19. Als Godt haer in deze zonden zach, heeft hyze verſmaedt, en verlaten met verfoejing, uit toornigheidt tegen haer, wegens de Verbondts-handeling en roeping zijn Zoonen en Dochteren genaemt wierden (*Jerem.* 7. *vers* 28. *Jeſa.* 1. *vers* 2.)

9. Uyt toorne tegen ſijne Soons en Dochters;
v En zeyd': Ik zal mijn aangezigt verbergen
Voor hen / 'k zal zien welk zal hunn' eynde zijn:
Want Sy / Sy zijn een ganſch verkeert geſlagt /
't Zijn Kinderen in welcken geene trouw' // is.
x Sy hebben my / door 't geene dat geen God // is /
Verwekt tot yver; Sy / Sy hebben my
Tot toorn door hare ydelheen verwekt:

v vers 20. *x* vers 21.

Vers 20. En de Heere zeyde, ik zal haer de tekenen van mijn gunſt onttrekken; en 'k zal haer laten zien, tot wat een elendig eynd zy zullen komen, als ik haer verlate, en mijn hulp en verloſſing onttrekke: Want zy zijn een zeer verkeert Volk, Kinderen in welke geen getrouwigheidt is, in haer Verbondt met Godt vaſt te houden (*Jeſa.* 8: *vers* 17. *Pſ.* 73. *vers* 17, 18. *Jerem.* 18: *vers* 17.) *Vers* 21. Zy hebben my vergramt, door den dienſt, die my alleen toekomt, te geven aen Goden, die waerlijk geen Goden zijn, ſtellende zo ſteenen en blokken, enkele ydelheden boven my; daerom zal ik haer quellen en ontruſten, door de gene, die nu mijn Volk niet en zijn, ja die in haer oogen zijn een dwaes onwetend volk, naemlijk de Heydenen, te ſtellen boven haer, die mijn byzonder Volk zijn geweeſt, en dat niet alleen, door de Heydenen, Aſſyriers, Babyloniers en andere victorieus over haer te maken, zo datſe jammerlijk, ſlaefachtig en gedrukt zullen zijn, maer byzonderlijk door de Heydenen in haer plaets aen te neemen, om mijn Volk te zijn, en haer te verwerpen en af te ſnijden hier mede zal ik haer quellen,

en

en grootelijks toornig en miſnoegt maken, als zy zullen denken en zien, dat de Heydenen, die zy verſmadeden wegens haer blindtheidt, en dwaesheidt, met Godt in Chriſto in 't Verbondt komen, en de privilegien van Godts Kerk en Volk genieten, terwijl zy verſtooten worden (*Rom.* 10: *vers* 19. *Hoſ.* 1. *vers* 10. 1 *Theſſ.* 2: *vers* 15, 16.)

10. Ick dan zal hen tot yver / door de Gene
die geen Volk zijn / verwekken / 'k zalſe wekken
tot toorne / door een dwaas Volk / *y* want een vyer
is aangeſteken in mijn toorn / en zal
tot in het onderſte der helle bernen:
en zal het Landt met ſijn' Inkomſt' verteeren/
en bergen-gronden ſetten in een Vlam.
Ik / Ik ſal quaden hoopen over hen:
y vers 22. *z* vers 23.

Vers 22. Want ik zal in zeer heeten en brandenden toorn mijne oordeelen over haer uitſtooten, en die plagen zullen 't geheele Landt ganſchelijk verderven, zelfs de ſterkſte plaetſen des Landts, zelfs Jeruzalem gebouwt op de bergen, zo dat'er niemant zal woonen, noch vruchten daer op zullen groejen (*Amos* 2: *vers* 5. *Klaagl.* 4: *vers* 11. *Klaagl.* 2: *vers* 1, 2, 3. *Joël* 1: *vers* 4--19. *Pſal.* 107: *vers* 33, 34.) *Vers* 23. Ik zal haer met veele plaagen ſlaen, en zy zullen daer door gewondt worden, als met pijlen, ſchielijk en onverwacht (*Zach.* 9: *vers* 14. *Pſ.* 38: *vers* 3. 4.

11. Ik ſal op hen verſchieten mijne Pijlen.
Sy ſullen zijn uyt-uyt-geteert van honger /
opgeten van Karbonkel en verderf.
dat bitter is: en ik ſal over hen
der Beeſten tanden ſchikken / met vier-vierig
vergif der Slangen van het ſtof. *b* Van buiten
het ſwaard / het ſwaard beroove zal / en uyt
de binnen-kamers de verſchrikkinge:
a vers 24. *b* vers 25.

Vers 24. Zy zullen verteert worden door den honger, als met vyer, zo dat haer aengezichten zwart zullen worden; zy zullen opgegeten worden van den brandenden karbonkel, door vyerige koolen en zweeren op haer lichaem, en door bitter verderf, pest en andere vreeslijke ziekten, waer door 't leven des menschen met bitterheidt ras afgesneden wordt; en ik zal haer door geweldt doen dooden door wilde verscheurende beesten, en door heymelijke listigheidt van de venijnige slangen, die zich in 't stof verbergen, en daer van leven, (*Ezech.* 5: *vers* 16, 17. *Klaagl.* 4: *vers* 8. *Hab.* 3: *vers* 5. *Psal.* 91: *vers* 56. *Levit.* 26: *vers* 22.) *Vers* 25. Die buyten zijn, zullen verslagen worden door het zwaerdt, en die binnen zijn zullen sterven zelfs door schrik en vrees, geen soorten noch geslachten van menschen zullen uitgenoomen worden, jonge en oude, Mannen en Vrouwen zullen onder dese oordeelen leggen, (*Ezech.* 14: *vers* 21. *Openb.* 6: *vers* 8. *Job* 15: *vers* 20--24.)

12. Den Jongeling ook/ ook de Jonge Dogter/
Het zuygende Kind met den Man der grysheyd.
c Ik zeyd; in alle hoeken zoud ik hen
Verstroyen: Ik zoud' haar gedagtenis
Van onder de/ de Menschen doen op-houden.
d 't En waar dat ik des Vyands terging schroomde/
Dat hare Tegen-worstelaars sig niet
En mogten houden/ mogten houden vreemt:
c vers 26. *d* vers 27.

Vers 26. Haer godloosheidt heeft my zo verstoort, dat ikze wel byna geheel zoude verdaen hebben, ten ware ik acht nam op mijn eygen eere, zy hebben wel de uitterste straffen, verdient, in de hoogste maet, zo dat ikze in alle hoeken niet alleen zoude verstroojen, maer ook haer gedachtenis van onder de menschen doen ophouden; doch ik zal 't niet doen, ik zal de straffe matigen, (*Ezech.* 20: *vers* 13, 14, 21, 22, 44.) *Vers* 27. Want ik voorzie, en weet, hoe haer vyanden in haaren trotsen toorn, en uitgelaatene uitzinnigheidt mijne eere zouden te kort doen,

dewelke

dewelke opgeblazen door 't goedt ſucces van hare oorlogen tegen mijn Volk, zich vremt zouden aenſtellen, en in deze trotsheidt haer zelven op een vremde wijze zouden verheffen, zeggende, *Onze handt is hoon geweeſt, de Heere heeft dit alles niet gewrocht*, ſchrijvende alzo de eere van haer overwinningen alleen haer zelven, haer kracht, en kloekheidt toe, en niet aen de Heere, als of die'er ganſch geen handt in hadt, als of al 't quaedt den Iſraëliten overgekomen geen vruchten van Godts toorn tegen haer waren (*Pſal.* 140: *vers* 9.)

13. Dat ſy niet mochten ſeggen: hoog is onſe
onſ' hand geweeſt / de Heere heeft dit alles /
dit niet gewrogt. *e* Want ſy / ſy zijn een Volk
dat door raadſlagen ver-ver-loozen gaat.
En daar is geen verſtand in hen. *f* O datſe
wijs waren! Sy / ſy ſouden dit vernemen:
Sy ſouden merken op haar eynd' / haar eynd,
Sy ſouden merken op haar eynd', haar eynd.

e vers 28. *f* vers 29.

Vers 28. Ik zoude zulken overvloejenden geeſſel over haer gebracht hebben: want zy zijn zo verblindt, zo verhardt in haer zonden, datſe niet kunnen, noch willen zien, wat het is, als ik haer ſtraffe, 't welk haer die plaagen en elenden overbrengt, noch wat tot haren beſte mochte dienen hier, en hier na eeuwiglijk. *Vers* 29. Och dat zy voor 's handts merkten, wat het eynde zal weezen van zulken hardtnekkigen en wederſpanningen wandel, op datſe zo door ware bekeering die elenden mochten voorkomen, die haer zekerlijk in het eynde zullen overkomen, (*Pſal.* 107: *vers* 43. *Klaagl.* 1: *vers* 9.)

14. *g* 't En ware dat hen hadd verkogt haar Rotz-
(ſteen/
En hen de Heer, gelevert over / over;
Hoe zoud' een een'ge duyſend jagen / en
Twee vlugten doen tien duyzend? *h* Want haar Rots,

g vers 30. *h* vers 31.

Haar Rotz-steen en is niet als onse Rotz-steen/
Zelfs onse Vyanden zelfs Rigters zijnde.
ᵗ Want haren Wijn-stok uyt de Velden van
Gomorrha / en uyt Sodoms Wijn-stok / is.

Vers 30. Aengezien de Heere aen de Israëliten belooft had, dat hondert van haer, tien duyzent van haer vyanden op de vlucht zouden slaen, gelijk zy in veele vremde overwinningen ondervonden hebben, als een handt-vol van haer heele Legers harer Vyanden versloegen; hoe zoude het dan heel contrarie kunnen gebeuren, dat een van haer Vyanden duyzendt van haer zouden jagen, en twee van haer vyanden tien duyzent van haer doen vluchten, ten ware de Heere, die haer rotzsteen, steunsel, sterkte en toevlucht is, haer in de macht en handt van haer vyanden over gegeven en als verkocht en beslooten hadt (*Levit.* 26: *vers* 8. *Psal.* 31: *vers* 8, 9. *Jesa.* 52: *vers* 3. *Jes.* 50: *vers* 1.) *Vers* 31. Want hare Goden zijn niet als onze Godt, de Godt der Israëliten is een heel andere Godt, dan de Afgoden der Heydenen, zelfs onze Vyanden de Heydenen kunnen dat niet loochenen, maer zy moeten bekennen, dat haer Goden niet te vergelijken zijn by den Godt Israëls, de Egyptenaers en Amalekiten en andere hebben dit genogzaem tot overtuiging ondervonden; en zo is 't geen wonder, al worden menigten van Heydenen op de vlucht gebracht door weinige van haer Vyanden; want haer Rotsteen, haer Afgoden kunnen niets doen tot haer bescherming, want haer Rotsteen is niet gelijk de onze; Onze Godt is van oneindige kracht, en daerom bequaem, om zijn Volk victorieus te maken over alle haer Vyanden; zo dat het niet konde zijn, dat haer Vyanden haer zouden overwinnen, ten ware haer Godt zijn hulp onttrok, en haer overgaf in de handen harer Vyanden, (*Exod.* 14: *vers* 25. 1 *Sam.* 5: *vers* 7. 1 *Sam.* 4: *vers* 8. *Num.* 23: *vers* 8, 12, 19. *&c.*) *Vers* 32. Den Wijnstok van Israël, en haer leven is grouwlijk, en gelijkende na die van Sodom en Gomorrha; haer werken en vruchten zijn bitter als gal, (*Jesa.* 1: *vers* 10. *Ezech.* 16: *vers* 45, 46, 56. *Jerem.* 2: *vers* 21. *Jesa.* 5: *vers* 4. *Deut.* 29: *vers* 18.)

ᵗ vers 32.

15. Vergiftige Wijn-druiven haar' Wijn-druiven
ijn / bitt're Beſien ſy hebben. *k* Vierig
enijn van Draken is haar Wijn: en een
reed Adderen vergift. *l* Is dat niet by
y opgeſlooten? in / in mijne ſchatten
erzegelt? *m* Mijn de wraak is / en vergelding /
en tijd' als wankelen ſal haren voet:
ant hares ondergangs dag is na by.

k vers 33. *l* vers 34. *m* vers 35.

rs 33. Haer verdorvene leeringen en daaden zijn vergif-
tig en doodelijk voor ziel en lichaem, zy hebben bittere en doodlijke boosheidt ende wreedtheidt tegen de Propheten, ende zullen die ook toonen tegen d' andere getrouwe Dienſt-knegten Godts, inzonderheidt tegen Chriſtus en zijn Apoſtelen, en Belijders (*Deut.* 29. *vers* 18. *Ieſa.* 59: *vers* 5. *Iob* 20: *vers* 16.) *Vers* 34. Hoewel ik voor een tijd nalate, die hare vervloekte en bittere vruchten en werken te ſtraffen, zo laet haer daerom evenwel niet denken te ontkomen; want alle haer overtredingen zijn by my opgeſlooten, en opgelegt; Ik houde een volkomene rekening van alle, en zalze zekerlijk alle eyndelijk voortbrengen, en haer daer mede bezwaaren, haer overtredingen zijn als in een bondelken verzegelt, en op een gepakt; Ik houde de gedachtenis van haer zonden in de ondoorzoekelijke ſchatten van mijn kennis en wijsheidt, en dat nevens de ſchatten van toorn en wraak, die voor de godlooze ſijn opgelegt, welke ik dan met haer zonden zal voortbrengen, als den tijdt der rekenſchap, en der rechtvaerdige vergelding van haer godloosheidt zal gekomen zijn, (*Iob* 34: *vers* 17. *Iob* 38: *vers* 22, 23. *Rom.* 2: *vers* 5.) *Vers* 35. Het werk van godloosheidt te ſtraffen, en by gevolge ook de booze wegen mijns Volks, komt my toe; daerom gelijk haer zonden my bekent zijn, zo zullen zy ongetwijffelt door my geſtraft worden. Zy zullen vallen in eenig ongeval, haer voet ſal wankelen, zy zullen niet ſteedts blijven in de voorſpoedige ſtaet, die zy nu genieten; na datſe eens zo deſperatelijk boos zullen geworden zijn, zal het niet lang aenloopen, of deze

zwarigheidt, hier voorzeydt, zal haer overkomen, (*Rom.* 12: *vers* 19. *Heb.* 10. *vers* 30. 2 *Pet.* 2: *vers* 1, 3.)

16. De dingen haasten die hen sullen beuren.
n Want sijnen Volke zal de Heere regt doen /
En over sijne Knegten zal het hem.
Berouwen: want hy sal sien dat de hand
Is weg-gegaan / en niets is de besloten' /
En de Verlatene. *o* Dan sal hy seggen:
Waar zijn haar Goden? De Steenrotz op welk'
Op welke Sy vertrouwden / de Steen-rots?
n vers 36. *o* vers 37.

Vers 36. Want de Heere zal als een Richter de wederspannige straffen; Doch hy zal barmhertigheidt toonen aen de goede en boetvaerdige, en zo zal hy haer beschermen tegen haer onderdrukkers en wraek neemen van haer wegens 't ongelijk, dat zy zijn Volk hebben aengedaen, en dat ter tijdt als de Israëliten eeniger wijze geheel geruineert zullen zijn, als hy ziet, dat haer kracht vergaan is, en weinige van 't verderf zullen overgebleven zijn, die extremiteyt zal Godts bequaame gelegentheidt zijn, die hy om barmhertigheidt aen zijn Volk te bewijzen, zal neemen, en als dan zal hy veranderen den koers van zijn bedeyling en Voorzienigheidt ontrent haer, (*Psal.* 90: *vers* 13. *Ierem.* 18: *vers* 8. *Amos* 7: *vers* 2, 3, 6. 1 *Kon.* 14: *vers* 16. 2 *Kon.* 14: *vers* 26.) *Vers* 37. En de Heere zal zeggen, verwijtens wijze, nu zy zo laegh gebracht zijn, dat de beslootene en verlatene niets is, en dat'er geeu uitkomst blijkt van wegen de macht der Vyanden over haer; laetse nu haer groote dwaesheidt zien, in my de eeuwig-levende Godt te verlaten, en die Afgoden na te gaen, die niets voor haer kunnen doen in tijdt van haer gevaer; Waer is nu de hulp van haer Goden? die zy tot haer steenrots maakten, vertrouwende daer op, (*Ierem.* 2. *vers* 28.)

17. *p* Waer van sy aten/'t vette der Slagt-off'ren/
Waar van sy dronken den Wijn des Drank-offers:
Dats'
p vers 38.

[D]at ſ' opſtaan en u helpen / dat'er zy
[v]erberginge / verberginge voor u.
39 Ziet / ziet nu / dat Ik / Ik DIE ben en geenen
[G]odt met my: Ik / Ik dood' en make levend';
[I]k / Ik verſlaa / en Ik Ik heel' / Ik heel:
[E]n daar is Niemandt die redd' uyt mijn hand.
q vers 39.

[Ve]rs 38. Waer zijn haer Goden nu, aen welke zy ſlacht-offer en drank-offer offerden, 't welk zy aen my hadden moeten offeren, dat die ul: nu te hulpe komen en verbergen (*Levit.* 21: *vers* 6, 17. *Richt.* 10: *vers* 14.) *Vers* 39. Nu kunt gy, ô mijn Volk, klaerlijk zien, door de ervarentheidt die gy nu gehadt hebt, en van 't geluk, 't welk gy genoot, als gy my diende, en van elenden, die ik over u gebracht heb, als gy tot afgoden vervielt, waer van uw afgoden geenſins bequaem waren u te verloſſen en te bevrijden, dat ik alleen de ware Godt ben, en dat'er niemant anders is, die of goedt of ſchade kan doen, dat ik ben Jehova, die ben, die was, die weezen zal, dat ik de macht van leven en doodt alleen heb, en dat ik alleen de Almachtige ben, uit wiens handt niemant redden kan (1 *Sam.* 2: *vers* 6. *Job* 5: *vers* 18. *Jeſa.* 43. *vers* 13, 25.)

18. *r* Want ik ſal hemelwaard mijn hand opheffen:
En ſeggen: in der eeuwigheyd ik leve.
Indien ik wett mijn glinſterende ſwaard /
En ten gerigte grijpe mijne hand,
Soo zal ik Wraak op mijne Tegen-ſtrijders
Doen weder-keeren / en mijn hateren vergelden.
Ik ſal mijn pijlen dronken maken van
Bloed / en mijn ſwaard / mijn ſwaard zal eten vleeſch.
r vers 40. *ſ* vers 41. *t* vers 42.

[V]ers 40. Want ik zal zweeren, by mijn zelven, by wien de menſchen met opheffing van haer handt zweeren; zo zeker als ik leve tot in eeuwigheidt, zal ik doen, 't geen ik nu zegge, ik zal mijn eedt niet breeken, maer ik zal mijn

mijn dreigementen en beloften vervjellen, (*Gen.* 14: *vers* 22. *Openb.* 10: *vers* 56. *Hebr.* 6: *vers* 16, 17.) *Vers* 41. Mijn glinſterende vyervlammige zwaerdt zal ik gereedt maken en ſcherpen, en mijn handt zal dat grijpen ten ſtrengen gerichte, en zo zal ik mijne en mijns Volks Vyanden en haaters vergelden, en wraek opleggen (*Ezech.* 21: *vers* 10. *Hab.* 3: *vers* 11. *Zach.* 9: *vers* 14.) *Vers* 42. Ik zal een groote ſlach op die mijn Vyanden doen, latende mijn gerechtigheidt ten vollen over haer uit; mijn zweert zal verteeren, en mijn pijlen zal ik van 't bloedt der verſlagene, en der gener, die in den ſtrijdt gewondt en gequetſt worden, en die daer op gevangen worden, dronken maken van de Hoofden en Kapiteynen en voornaemſte mijner Vyanden zal mijn wraek beginnen, ende voortgaen wegens al het ongelijk, datſe van den beginne af mijn Volk aengedaen hebben (*Pſal.* 68: *vers* 24. *Jerem.* 12: *vers* 12.)

19. Van des Verſlagens bloed en des gevangens/ Van 't hooft af zullender zijn 's Vyands Wraaken.

v **Juygt**/ Juygt, **Gy Heidenen**/ Juygt **met ſijn Volk;**
Juygt/ Juygt; **Gy Heidenen**/ Juygt **met ſijn Volk;**
Want hy het bloed/ Want hy het bloed, **zal wreken/**
Van ſijne Knegten: en hy ſal de Wrake
Doen op ſijn Tegen-ſtrijders keeren weer/
En zal **verzoenen ſijn Land/ en ſijn Volk.**

Vers 43. Gy Heydenen, die met verwondering zien zult, wat de Heere voor zijn Volk Iſraëls doen zal, ſpreekt tot grootmaking van Godt, en voegt u met mijn Volk in te juychen en te roemen, van wegen dat Godt deze zijn goedtheid over zijn Volk zal uitlaten, in wraek te neemen over haer ende mijne Vyanden; Juychet te ſamen met haer en prijſt Godt wegens zijn goedtheidt aen haer, als zijnde nu verzoent met zijn Landt en met zijn Volk zo dat zy nu weder in haer Landt, in Kanaan, zullen komen, en gy Heydenen met de Jooden ſamen een Kerk en Volk Godts zult uitmaken. (*Rom.* 15: *vers* 9, 10. *Pſal.* 85: *vers* 2. *Zach.* 3: *vers* 9. *Levit.* 16: *vers* 16. *Hoſ.* 9: *vers* 3.)

v vers 43. Lof-

Lof-en-Zege-Zang van
DEBORA.

RIGT. 5.

Stem: Ps. 90. Gy zijt geweest ons' toevlugt Heer.

LOoft / Looft den Heer; voor 't wreken van de Wraken
n Israel / van dat het Volk gewillig
ig aangeboden heeft. Hoort / neemt ter ooren/
y Koningen / Gy Vorsten: Ik / den Heere
k zingen zal / ik zal / ik zal den Heer
salm zingen / d'Heer, den God van Israel.
2. Toe Gy toogt voort van Seir / Heere, Heere,
oe Gy daar henen traad van Edoms Velden/
et Aard-Rijk beefd / ook droop / ook droop den Hemel/
e Wolken ook van Water droopen. Bergen
ersmolten van des Heeren Aangezigt,
elfs Sinai van 's Heeren Aangezigt
3. Des Gods van Israel. In Sangers dagen/
es Soons van Anath / in de dagen Jraels/
e wegen hielden op: en die op Paden
ewandelt hadden / gingen kromme wegen.
e Dorpen hielden op in Israel/
y hielden op: tot dat ik opstond / ik/
4. Ik / Debora / in Israel een Moeder;
at ik stond op. Verkoos hy nieuwe Goden/
oo was'er Krijg / Krijg was'er in de Poorten:
ierd ook een schild gesien oft' eene spiesse/
y veertig-duyzenden in Israel?
y veertig duyzenden in Israël?
5. Tot Israels Wett-gevers is mijn herte/

Die

Die onder 't Volk sig hebben aangeboden
Vrywillig: looft den Heere / Looft den Heere.
Gy die op witte Ezelinnen rijdet;
Gy die zitt aan 't Gerigt' / en gy, en gy
Die wandelt over weg / spreekt, spreekt'er van.
6. Van het gedruys der Schutters / tusschen Plaatsen
Alwaar men water schept / aldaar spreekt t'samen
Van de geregtigheden van den Heere,
Van de geregtigheden aan sijn' Dorpen
In Israel: doe ging des Heeren Volk
Af tot de Poorten / tot de Poorten af.
7. Waakt op / waakt op / O Debora / waakt op / waakt
Op spreekt een Lied: maakt, maakt u op / O Barak!
Gy Soon Abinoams / en uw' Gevangens
Gevangen leid. Doe deed hy d' Overblev'nen /
's Volks Heerlijk' overheerschen / de Heer, Heer,
My over de Geweldigen heerschen doet.
8. Uit Ephraim was hare wortel tegen
Den Amalek: en onder uwe Volken
Was agter u Ben-Benjamin / uyt Machir
Zijn afgetogen / de Wett, de Wett-gevers /
En uit uyt-Zebulon / uyt Zebulon;
Uyt trekkende door / door des Schrijvers staf.
9. Ook waren niet / met Debora de Vorsten.
Van Issaschar: en soo alsoo was Barak
Als Issaschar / hy wert op sijne Voeten
Gezonden in het dal / in Rubens deelen
d' Inbeeldingen des herten waren groot /
d' Inbeeldingen des herten waren groot.
10. Waaromme bleeft gy zitten / zitten tusschen
De Stallingen / de bleetingen der Kudden
Te hooren? de Gedeelten van van Ruben
Groot' ondersoeckingen des herten hadden.
Aan geen zy' der Jordaan bleef Gilead:
Waarom

Waarom onthield hy sig in Schepen / Dan?
11. En Aser zat aan de Zee-de Zee-haven
Reef / bleef in sijn / in sijn gescheurde Plaatsen.
Is Zebulon / een Volk dat sijne Ziele
er doot versmaat heeft / Naphthal' op 's Velds
Hoogten
ok soo. De Koningen / de Koningen,
e quamen / Sy Sy streden / doe doe streen
12. De Koningen van Kanaan tot Thaanath /
an wat'ren van Megiddo: Sy en bragten
aar geen gewin des Silvers van. Van d' Hemel
y streden: Sy, de sterren uyt haar plaatsen
es loops / die streden tegen Sisera.
e Beke Kison wenteldese weg /
13. De Beke Kedummim / de Beke Kison:
ertreed / vertreed, O mijne Ziel! de Sterke.
oe wierden de Paards-hoeven / doe verplettert:
an 't rennen sijner Magtigen / het rennen.
loekt Meroz / zeyd des Heeren Engel / vloekt,
loekt, haar' Inwoonders vloeke gedueriglijk:
14. Om datse niet ter hulpe sijn gekomen
es Heeren, tot de hulpe van den Heere,
et d' Helden. Jaël / Hebers des Keniters
uys-Vrouwe zy gezegent boven Wijven;
ezegent boven all de Wijven zy
ezegent in de Tent, de Tente Sy.
15. Hy, water eyschte hy / Sy Sy gaf mellek:
n eene Heeren Schaale bragt sy Boter.
y sloeg haar hand / haar hand sloegs' aan den nagel /
n hare Regterhand sloegs' aan den Hamer.
er Arbeids-Lien: en klopte Sisera /
y streek sijn Hooft af / Sijn Hooft streek sy af.
16. Als sy doornagelt hadd' en door gedrongen
ijn Hooft-slaap. Tusschen hare voeten kromde
y sig / viel henen / lag daar neder; tusschen
aar' voeten kromde hy sig / hy viel neder,

Alwaar waar hy sig kromde / daar lag hy /
Daar lag hy heel, daar lag hy heel geschend.
17. De Moeder Sisera's keek uyt ter Venster /
En schreeuwde door de Tralien: sijn Wagen
Waarom vertrekt die 't komen? waarom blijven
De gangen sijner wagens agter? Harer
Staat-Vrouwen Wijst' antwoorden: Sy / Sy ook
Beantwoord' hare Red'nen aan haar zelfs:
18. Wel! zouden sy niet vinden dan en deilen
Den buyt? een Lief ken voor elk Man / twee Lief-
kens?
Voor Sisera buyt van verscheyden verwen /
Een buyt gestikt / buyt van verscheiden verwen:
Voor de Buyt-Halsen eenen buyt, gestikt
Aan beide zijden van verscheiden verw'?
19. Alzoo / alzoo All' uw' Vyanden moeten
Omkomen / uw' Vyanden all', O Heere!
Die hem / die hem lief-hebben daar-en-tegen /
Die hem, die hem lief-hebben daar-en-tegen;
Die moeten zijn, gelijk wanneer de Son
Gaat op in hare kragt / in hare kragt.

LOF-SANG van HANNA, SAMUELS MOEDER.

1 SAM. 2: 1---10.

Stem: Psal. 24. De Aard' is onses Gods.

MYn hert dat springt van blijschap in
Den Heere, mijn hoorn is verhoogt;
Verhoogt is mijn Hoorn, in den Heere:
Mijn Mond / mijn Mond, is over mijn

Vyan-

anden wijd / wijd opgedaan ;
ant in uw heil ik my verheuge.
.. Daar 's Niemant / Niemand heilig als
'T Heere / want daar 's Niemand dan /
/ Gy , en daar en is geen Rotz-steen /
lijk als onse God. En maakt
maakt'et niet te veel / te veel,
t gy zoud hooge / hooge spreken /
. Dat yet hards gaan zoud' uit uw' mond /
nt de Heer' is / want de Heer is ,
God , een God der Wetenschappen /
sijne Daên zijn regt gedaen.
:broken is der sterken boog :
strupkelend' omgord met sterkte.
. Verzadigd' hebben haar om brood
rhuert / en Sy en zijn 't niet meer
:hongerig / verhongert , waren :
: dat d' Onvrugtb're zeven heeft
baart / en die veel' Kinders hadd' /
kragtloos , kragteloos geworden.
. De Heer maakt levendig en dood :
: Hellen doet hy dalen neer /
hy doet wederom opkomen.
Heere maakt arm en maakt rijk /
ook vernedert en verhoogt :
't stof verheft hy den geringen.
. En den Nooddruftigen verhoogt
ypt den drek / hy uyt den drek,
te doen zitten by de Vorsten /
t hyse doe den Eere-stoel
erven : want des Heeren zijn
grondе-Vesten van het Aard-rijk.
En Hy / Hy heeft daar op gezett
Wereld. Hy de voeten zal
waren sijner Gunst-genoten /
ar : Want niet en vermag een Man

Door kragt: De Goddeloose in
De duysternisse sullen swijgen.
8. Verplettert zullen worden Die,
Die twisten met den Heer; Hy zal
Hen in den Hemel over-dond'ren:
d' Aard-Eynden rigten zal de Heer,
En geven sijnen Koning sterkt'
En sijns Gezalfden Hoorn verhoogen.

DAVIDS LOF-ZANG.

2 *Sam.* 7: 18--29.

Stem: Ps. 128. Salig is hy bevonden.....

WIe ben ik Heere/ Heere,
En wat 's mijn Huys/ dat Gy
Tot hier toe mijn gebragt// hebt?
Daar toe is dit noch kleen
Geweest in uwen oogen/
Heer/ Heere maar Gy hebt
Ook over 't Huys gesproken
Uws Knegts tot van voorr' heen:
2. En dit/ O Heere/ Heere,
Dit na der Menschen Wett:
En wat sal David spreken
Nog meer tot u? Want Gy
Kent uwen Knegt/ Heer'/ Heere,
Om wille van uw' Woord/
Hebt Gy al dees groote dingen
Gedaan/ en naa uw hert;
3. Om aan uw Knegt te maken
Bekent. Daarom zijt Gy
Groot/ Heere God: Want Niemand
Daar is gelijk als Gy/

En

En daar en is/ na Alles
Dat van ons is gehoort/
Gehoort met onse ooren/
Geen God dan Gy alleen.
4. En wie is/ wie is Isr'el
Gelijk/ gelijk uw Volk/
Een eenig Volk op Aarden/
Een eenig Volk 't welk God/
Sig tot een Volk te lossen/
Is henen heen gegaan/
En om sig eenen Name
Te zetten/ eenen Naam,
5. En om voor u U-lieden
Aan uw uw Land te doen
Te doen dees groote dingen
Groot en verschrikkelijk/
Voor uws Volks aangezigte/
Dat gy uw hebt verlost
Uyt/ Uyt Egypten. Heyd'nen
En haar Afgoden weg.
6. En gy hebt uw Volk Isr'el
U tot in eeuwigheid
U tot een Volk bevestigt:
En/ Heere! gy/ gy zijt
Hen tot een God geworden
Nu/ nu dan Heere God
Doet dit Woord dat gy over
Uw' Knegt gesproken hebt/
7. En over sijnen Huyse
Bestaan in eeuwigheid
En doet als gy gesproken
Hebt/ en in eeuwigheid
Werd groot gemaakt uw' Name/
Uw' Name, dat men zegg:
De Heere der Heyr-scharen
Is over Isr'el God:

8. En 't Huys van u Knegt David
Zal voor uw' aangezigt zijn
Bestandig; want Gy Heere,
Heer der Heyrscharen/ Gy
Gy Isr'els God/ voor d' ooren
Uws Knegts hebt g'openbaart/
Gezegt: Ik zal u bouwen/
'k Zal bouwen u een Huys:

9. Dies heeft u Knegt gevonden
In zijn hert dit gebed
Tot u/ tot u te spreken:
Nu/ nu dan Heere/ Heer,
Gy zijt die God/ uw Woorden
Die zullen waarheid zijn;
En Gy/ Gy hebt gesproken
Dit goet tot uwen Knegt.

10. 't Believ' u nu/ en zegent
Uws Knegts Huys/ dat het zy
Voor voor uw' Aangezigte
In Eeuwigheid: want Gy
Heer/ Heere 't hebt gesproken/
En met uw' Zegen sal
Uws Knegts Huys zijn gezegent/
In eeuwig-eeuwigheid.

DAVIDS SWANE-ZANG
Ofte
LAATSTE WOORDEN.

2 *Sam.* 23: 1---7.

Stem: Ps. 31. Ik stell op u vast mijn betrouwen.

VAn Isai de Sone/ David/
Zeid: en den Man die hoog

[...]e hoog is opgerigt/
[...]s Gods van Jacob den Gezalfden/
[...] lieffelijk in Psalmen
[...]n Israel/ die zegget:
[...]. De Geest des Heeren heeft gesproken
[...]or my/ en op mijn tong
[...]n reden is geweest/
[...] God van Israel gezeyd // heeft/
[...]n Israel de Rotz-steen
[...] heeft tot my gesproken:
[...]. Een Heerscher zalder over Menschen
Z[...]n, een Regtvaardige/
[...]n Heerscher in Gods Vrees.
[...] hy zal zijn gelijk des morgens
[...]ligt/ wanneer de Sonne
[...]anneer het Son-ligt opgaat.
[...]. Des morgens/ 's morgens, zonder Wolken/
[...]anneer dat van den glans/
[...]anneer dat van den glans,
[...] scheutjens van het gras voortkomen/
[...]ortkomen uyt der Aarde/
V[...]ortkomen uyt den Aarde.
[...]. Hoewel mijn Huys soo niet by God // is/
[...]ogtans heeft hy/ hy, my/
[...]n eeuwig Bond gestelt/
[...]it wel geordineert in alles
[...] is bewaart: voorzeker
[...]'t all mijn Heel/ en all'-lust/
[...]. Hoewel hy 't noch niet uyt doet spruyten,
[...]aar/ maar de Belials
[...]e zullen al te maal
[...]n als de weg-geworpen doornen/
[...]n dat mense niet vatten/
[...]et met de Hand kan vatten.
[...]. Maar yder-een dies' aan sal tasten/
[...]et yzer sig verziet/

En 't hout van eene Spiess':
En ganschelijk zy zullen worden
Met vyer ter selver plaatse
Verbrand/ ter selver plaatse.

SALOMONS LOF-ZANG
In d' Inwyinge des Tempels.
1 *Kon.* 8: 56---61.

Stem: Ps. 65. Men looft u Heer.

DE Heere zy gelooft/ die ruste
Sijn Volk van Israel/
Na alles dat hy heeft gesproken
Gegeven heeft: niet een
Een eenig Woord is daar gevallen/
Van sijn' goe Woorden all'/
Die door den Dienst van sijn Knegt/ Mose/
Hy/ hy gesproken heeft.
2. Met ons zy onse God/ de Heere,
Gelijk hy is geweest
Met onse Vaders: Hy verlaat ons
Niet/ en begeev' ons niet:
Toe-neygende tot hem ons' herte/
Om in sijn' wegen all'
Te wand'len/ en om sijn geboden
Te houden alle-te-gaar.
3. En sijn' Inzettingen/ en Regten/
Die hy geboden heeft
Aan onse Vaders: en dat dese
Mijn' Woorden/ daar meed ik
Gesproken hebbe voor den Heere
Na-na-by mogen zijn/

Be: onse God / de Heere, Heere,
Na y, dag ende nagt:
4 Op dat hy 't Regt sijns Knegts uitvoere/
En t Regt van Israël,
He regt sijns Volks van Isr'el daaglijks
Eteen op sijnen dag
Op dat de Volkeren der Aarde
Al weten dat de Heer
Al weten dat de Heer die God is/
En Niemand / Niemand meer.
En uwer herte zy volkomen/
M: onse God / de Heer,
Om sijn' Insettingen te wand'len/
Te wandelen daar in /
Em te houden sijn Geboden
Gijk op desen dag.
U ieder herte zy volkomen
M: onsen God de Heer.

Een Liedt der Liefde van den PROPHEET JESAIA.

Jesaia 5: 1---7.

Toon: Ps. 92. Het zijn heerlijke dingen.

NU sal ik mijn Beminden
Een Lied mijns Liefsten / van
Zijn Wijngaard singen: Mijn
Beminde / heeft een Wijngaard/
Op eenen vetten heuvel /
En hy heeft dien omtuynt /
Van steenen ook gezuyvert /
En hy heeft hem geplant.

2. Met edele Wijn-stocken/
En heeft in 't midden van
Den zelven op-gebouwt
Een Toren / en een Wijnbak
Ook daar in uytgehouwen:
En hy / hy heeft verwagt
Dat hy sou goede druyven
Voortbrengen / maar hy heeft
3. Heeft voortgebracht stink-druyven.
Nu / dan Inwoonders van
Jerusalem / en Mans
Van Juda / oordeelt tusschen
My dog en mijnen Wijngaard /
Wat is'er meer te doen
Het welk aan mijnen Wijngaard/
Ik niet en hebb' gedaan?
4. Waarom heb ik verwacht dat
Hy goede druyven zou
Voortbrengen / en hy heeft
Voort-voortgebragt stink-druiven?
Nu dan / ik zal u maken
Bekent wat ik sal doen
Ik sal / ik sal wegnemen /
Weg-nemen sijnen Tuin/
5. Op dat hy tot afweyding
Zy / sijnen muur sal ik
Verscheuren / op dat hy
Dat hy, zy tot vertreding.
En ik sal hem tot woestheid
Tot Woestheid maken / en
Hy / Hy zal niet meer worden
Besnoeit / noch omgehakt/
6. Maar dijstelen en doornen
Die zullen daar gaan op:
En ik den Wolken 'k zal
Gebieden / dat sy geenen

Geen regen daar op reg'nen/
Want/ want den Wijngaard van
De Heere der Heyrſcharen
Is 't Huys van Iſrael/
4. 't Huys Iſr'els is ſijn Wijngaard,
En/ en de Mannen van
Van Juda zijn een Plant
Van alle ſijn verluſting:
En hy na regt gewagt heeft/
Maar ziet! t is ſchurfdigheid/
En na geregt-geregtigheid/
Maar ziet! het is geſchreeuw.

Dank-Lied der
ERK-GEMEENTE.

Jeſ. 12.

Stem: Pſ. 100. Gy Volkeren des Aardrijks All.

Ik dank u Heer dat Gy op my
Geweeſt zijt toornig: uwen Toorn
s afgekeert/ en Gy trooſt my.
iet! Gô/ God is mijn heil/ mijn heil.
2. Vertrouwen 'k zal/ en vreeſen niet/
Want mijne ſterkheid is de Heer
eer/ en mijn Pſalm/ en hy is my.
ewordeŋ my tot heil/ tot heil.
3. En gy ſult water ſcheppen uit
es heils fonteynen/ met vreugd/ en
ult zeggen/ op dien ſelven dag:
e Heere danket: dankt de Heer,
4. Roept ſijnen Naam aan/ maakt bekent
ijn Daden by de Volken all,
ermelt dat ſijn Naam is verhoogt/

Den Heere Psalm-singt / zingt deu Heer;
5. Den Heere Psalm-zingt, zingt den Heer,
Want heerlijke dingen heeft
Hy / hy gedaan / zulks zy bekent
Op gansch den Bodem van der Aard.
6. Juygt / en zingt vrolijk / vrolijk zingt,
Gy Inwoonderss' van Sion: want
Den Heyligen van Israel /
Is in het midden van u Groot.

Dank-Lied over

BABELS VAL.

Jes. 25: 1---9.

Stem: Ps. 8. O onse God en Heer seer hoog gepresen.

Gy / Heere, zijt mijn God / 'k zal u verhoogen/
'k Zal uwen Name loven/ want Gy wonderen
Gedaan hebt: uw' Raadslagen van verr-verr
Zijn waarheid / waarheid ende Vastigheid.
2. Want gy hebt van de Stad gemaakt een Steen-hoop;
De Vaste Stad tot eenen hoop / vervallen/
't Paleis, der Vreemdelingen het Paleis
Dat het geen Stad / dat het geen Stad meer zy /
3. In eeuwigheidt zy niet herbouwt sal worden.
Daaromme sal een Magtig Volk u eeren/
Tyrann'ge-Volk'ren Stad u vreesen sal/
Want Gy des Armen Sterkte zijt geweest/
4. Een sterkte der Nooddruftigen / een sterkte,
Als hem was bange: voor den vloed een toevlugt/
Een schaduw' voor de hitte / want gelijk

Als

M eenen Vloed / is tegen eenen Wand
. Is het geblaas, het blasen der Tyrannen.
Gelijk de hitte in een dorre plaatse
De Vreemdelinge ongestuymigheid
G Neder-drukken / neder-drukken zult.
. Als door de schaduw' eener dikke wolke
D hitte / sal 't gezang der dwingelanden
Vernedert zijn. En der Heyrscharen Heer
En vette vette maaltijd maken sal/
. Op desen Berg / een Maaltijd allen volken/
Van reynen Wijn / van vet vol mergs / van wijnen,
Van reine Wijnen die gezuyvert zijn.
E hy / hy sal op desen / desen Bergh
. Verslinden het Bewinsel van het aanzigt/
Daar alle Volken mede zijn bewonden
E 't deksel / 't deksel daar meed' alle zijn,
Daar meê dat alle Heid'nen zijn bedekt.
. Hy sal de Doot / de Doot sal hy ; verslinden/
Et overwinning / en de Heere / Heere,
Van alle aangezigten wisschen zal /
De tranen / van all' aangezigten, af.
10. En Hy zal sijns Volks smaatheid van gansch d' Aarde
Weg-nemen / want de Heere 't heeft gesproken/
En men zal te dien dage zeggen / ziet!
Het dees is onse / Dees is onse, God /
11. Wy hebben hem verwagt / en hy zal maken
Ons Zalig : Dese / Dese is de Heere,
Wy hebben hem verwacht / Wy zullen ons
Verheugen / en verblijden in sijn Heil.

LOF-

LOF-ZANG.

Jes. 26: 1.

Stem: Ps. 28. O Heer Gy zijt mijn sterkte magtig.

EEn sterke / sterke Stad wy hebben /
God stelt tot muuren en voor-schanssen
Heil. Doet de poorten open; open,
Dat het Regtvaardigh Volk daar in gaa /
't Welk de getrouwigheen bewaart:
't Welk de getrouwigheen bewaart:
2. 't Is een bevestigt voorzen-nemen /
Gy sult bewaren alle Vrede /
Want men op u / op u vertrouwt heeft // heeft.
Vertrouwt op / op den Heere, Heere;
Tot in der eeuwigheid / want in
d'Heer, Heer een eeuwig Rotz-steen is.
3. Want hy buygt neer de hoog-gezeten
Verheven Stad: hy die vernedert /
Tot d' Aarde toe hy die vernedert;
Hy doetse tot aan 't stof toe reiken.
De voet / de voet zal haar vertreen /
's Ellenden voeten / d' Armen treen.
4. 't Pad des Regtvaard'gen is heel effen:
Gy weegt den gang regt des Regtvaard'gen.
Ook / in den weg van uw' Gerigten
Wy hebben u verwagt / O Heere:
Tot uwen Naam onś' ziel-begeert'
Is / en tot uw' Gedagtenis.
5. 'k Hebb in der nagt u met mijn Ziele
Begeert / ook sal ik vroeg u soeken /
Met mijnen Geest / die het binnenst'
Van my is: want als uw' Gerigten

[o]p aarde zijn / soo leeren 's Wer'lds
[In]woonderen geregtigheid.
[1]6. Soo den Goddeloosen wordt Genade
[B]ewesen / hy leert geen geregtigheid /
[D]rijft onregt in gansch rigten Lande /
[E]n hy en ziet des Heeren Hoogheid
[N]iet aan. Heer, is uw hand verhoogt /
[H]y ziet het niet / hy ziet het niet:
[1]7. Maar, maar, Sy zullen 't zien / en worden
[B]eschaamt / van wegen d' yver over
[U]w' Volk ook sal het vyer verteeren
[U]w Weder-standers. Gy zult / Heere,
[O]ns vree bestellen / want g' hebt ons
[O]ok all' ons' zaken uytgerigt.
[1]8. Heer onse God / veel' ander' Heeren
[B]ehalven gy / ons hebben over
[G]eheerscht / door u alleen gedenken /
[W]y uwes Naams / Doot zijnd' en zullen
[S]y leven niet / zijnd' overleen /
[E]n sullen sy niet opstaan weer:
[1]9. Dies hebt Gy hen besogt / en hebse
[V]erdelgt / en Gy hebt alle hare
[G]edagtenis doen vergaan. O Heere!
[G]y had dit Volk / dit Volk, vermeerdert.
[G]y had vermeerdert dit / dit Volk /
[V]ereerlijkt Gy geworden waart /
[2]0. Maar, maar, Gy hebt s' in alle d' einden
[D]es Aardrijks weg-gedaan verr', verre
[H]eer in benauwtheid / in benauwtheid,
[S]y hebben u bezogt: Sy hebben
[H]aar still gebed uit-uit-gestort /
[A]ls uwe Tugt was over hen.
[2]1. Gelijk als een bevrugte Vrouwe /
[W]anneer sy nadert tot het baren
[H]eeft smerten / en in haar Ween uyt-schreeuwt:
[A]lsoo zijn wy geweest / O Heere,

Van wegens uw / uw' aangezigt.
Wy waren wy bevrugt / bevrugt,
12. De smerten hadden wy / de smerten,
Niet, niet als wind gebaart wy hebben /
Wy / wy en deden aan den Landen,
Den Lande geen behoudenisse
Aan / en d' Inwoonders van de wer'ld
En vielen / vielen niet ter neer.
13. Uw' Uwe Dooden sullen leven /
Ook mijn doot Lijf / Sy sullen opstaan:
Waakt op / en Juygt gy die in 't stof // woont /
Want als een dauw van de Moes-kruiden /
Zal uwen dauw zijn / en het Land
Zal werpen d' Overled'nen uit.
14. Gaat heen / gaat in uw' binnen-Kamers /
Mijn Volk / sluyt na u toe uw' Deuren;
Verbergt als eenen kleenen oogblik
U / tot dat overgaa de Gramschap.
Want ziet / de Heer, want ziet de Heer,
Zal uitgaan / uitgaan uit sijn Plaats /
15. Om d' ongeregtigheid / d' onregtheid.
Van van d' Inwoonderen der Aarde
Ook over haar / haar te bezoeken /
En d' Aarde sal haar bloed ontdekken /
En hare dood-geslag'ne Sy
Niet langer houden sal bedekt.

GE-

GEBED en LOF-ZANG
VAN DE
KONING HISKIA.

Jes. 38: 10--20.

Stem: Ps. 18. en 32. en 45.

WAn wegen het af-snijden mijner Dagen/
Zeid' ik: ik zal gaan tot Poorten henen
Des Grafs / Ik word van 't overig berooft
Van mijne Jaren. Ik zeid: ik en zal,
Ik en sal niet meer zien den Heere, Heere,
Den Heere in der levendigen Lande:
De Menschen ik niet meer aanschouwen zal
Aanschouwen met d' Inwoonderen der Wer'ld.
2. Mijns levens tijt is van mijn weg-getogen.
En weg-gevoert / gelijk eens Herders Hutte:
Mijn Leven hebb' ik / hebb' ik, afgesneen
Gelijkerwijs een Wever sijne Webb:
Hy zal my / my als van den drom / af snijden /
Van den dag tot den nagt zult gy my hebben
Gebragt ten einde. Tot den morgen-stond
Steld' ik my voor / tot aan den Morgen-stond:
3. Gelijk een Leeuw / alsoo sal hy / hy breken
All' mijne beend'ren: Gy / Gy zult my hebben
Van den dag tot den nagt / ten eind' gebragt.
Gelijk een Kraan of Swalu soo piept' ik;
Gelijk een Duiv' ik kirrede: mijn' oogen
Verhieven haar / verhieven haar om hooge;
Ik Word onderdrukt / 't word onderdrukt, O Heer!
O Heere weest mijn Borge, weest gy mijn Borg.
4. Wat zal ik spreken! als hy 't my toezeide/
Alsoo heeft hy 't gedaan: ik zal al zoetkens

Voort-

Voort-treden alle mijne Jaren / nu,
Van wegen mijner Zielen bitterheid.
By dese dingen leeftmen / Heer, en 't leven
Van mijnen Geest dat is in allen desen:
Want gy hebt my / want gy hebt my gezont
Gezont gemaakt / en my genesen / my.
5. Ziet! in vreed' is de bitterheid my bitter
Geweest / maar Gy hebt mijne Ziele lieflijk
Omhelst; dats' in de groeve niet en quaam
Van de verteering: want Gy hebt / Gy hebt
Mijn Zonden all' / all' achter uwen rugge
Geworpen. Want het graf sal u niet loven;
Nog Doot u prijsen: Die neerdalen in
Den Kuyl / op uwe waarheid hopen niet.
6. De levende / de levend' u zal loven
Gelijk ik heden doe, gelijk ik heden,
De Vader uwe waarheid maken sal
Den Kinderen / den Kinderen bekent.
De Heere was reed om my te verlossen:
Daarom wy op mijn snaren zullen spelen /
Mijn snaren-spel / de dagen alle van
Ons' leven / in des Heeren, Heeren Huys.

E Y N D E.

B Y

WILLEM CLERK

Zijn te bekoomen de Navolgende Boeken, overgezet, of gemaakt, of in 't licht gegeven zijnde door JAKOBUS KOELMAN, *Dienaar des Euangeliums.*

1. DEs *Christens Groot-Interest*, of het zalige Deel aan Christus, beschreven door *Willem Guthry*; met Dry *Aanhangsels* van *Exempelen* van kragtig-bekeerde Zielen, en de blijken van dien, vertaalt en samen-gebracht door *Jacobus Koelman*; met een Breede *Voor-reden* van de particuliere Samenkomsten, Den vierden Druk. 1680. in 8°.

2. *Reformatie nodig ontrent het gebruyk der Formulieren*, betoogt door *Jacobus Koelman*. 1673. in 8°.

3. *De Wekker der Leeraaren* in tijden van Verval, beschreven door *Mr. Robert Macwair*; met een breede Brief, vertoonende de ongestalte der Leeraaren in Nederlandt, Den tweeden Druk. 1680. in 8°.

4. *Ettelijke Vraagen*, voorgestelt aan Leeraars, Ouderlingen en gemeene Belijders, nopende de *Kerkelijke Macht*, en 't recht en *macht der Polityke Overigheidt* ontrent het Kerkelijke; Uitgegeven door *Jacob Chliarander*, *Caroli Fil.* 1675. in 8°.

5. Een *Samenspraak*, noopende de *Formulieren* van Gebeden, en Onderrichtingen, door *Jodocus à Loodensteyn*, onder de Naam van *Christianus Alethinus*. 1675. in 8°.

6. *Reformatie* Nodig ontrent de *Feestdagen*, naaktelijk vertoont en beweezen door *Jacobus Koelman*. 1675. in 8°.

7. De *Brieven* van *Mr. Samuel Retorfort*, vertaalt door *Jacobus Koelman*, met een Breede *Voor-reden*, ver-

haalende het exemplaar heylige Leven, en zalig Sterven, van *Mr. Retorfort*, en vertoonende de Nuttigheidt zijner Brieven. 1673. in 8°.

8. Het *Twede* Deel van de *Brieven*, van *Mr. Samuel Retorfort*, vertaalt door *Jacobus Koelman*; met een *Voor-reden*, bevattende 14. groote *Bestieringen* ontrent de *praktijk* der *Godzaligheidt*. 1679. in 8°.

9. *Theologische Aanmerkingen*, over de *Ordonnantie* van de Staaten van *Zeelandt*, den Classen van die Provincie voorgeschreven: Door *Christianus Parresius*. 1675. in 4°.

10. *Vier Samen-spraaken*, over ettelijke Kerkelijke zaaken, byzonder over de *Formulieren* en *Feestdagen*, en over den handel van Predikanten en Overheden, tegen D. *Jacobus Koelman*, die de Formulieren en Feestdagen had verlaaten; waar by gevoegt zijn d' *Artikelen* van de *Abuizen*, die in de Kerk en Kerkelijke dienden gereformeert, zo als die van de *Classis* van *Walcheren* waren opgestelt, en gearresteert den 14. *Sept.* 1672. En 't *Concept* van *Reformatie* voorgestelt in 't *Classis* van *Goes* of *Zuyd-Beverlandt* en 't *Concept van Reformatie* der Zeden, des *Classis* van *Schouwen*, beyde in 't Jaar 1672. Noch een *Voorbeeldt* van een *Verbondt* met Godt te maaken; en te ondertekenen door alle de Leeraaren van de *Classis* van *Walcheren* in 't zelve Jaar 1672. Noch een breede *Brief* van *J. van Lodenstein* van de Nodige *Reformatie*, den 23. *Decemb.* 1672. Noch eenige byzondere *Bedenkingen van Reformatie*, door zeven of acht Leeraars opgestelt in 't Jaar 1675. Gedrukt in 't Jaar 1677. in 4°.

11. *Christus de weg, waarheidt, en het leven*, hoe Christus tot alles, en byzonder tot heyligmaking te gebuyken; Noch een Tractaat, genaamt, *Christus, de hoop der heerlijkheidt in de Geloovigen*; beyde beschreven door M. *Johannes Brown*, en vertaalt door *Jacobus Koelman*, met een Breede Voor-reden tot bescherming van de *Wettelijkheidt der private heylige*

Samen-

Samen-komsten. Den tweden Druk, vermeerdert met twe *Aanspraken*, d' een van *Mr. Brown*, d' ander van *Mr. Macwair*. 1679. in 8°.

2. *Historisch Verhaal* van de *Proceduuren* van de Classis van Walcheren, en byzonder van haar Hoog-Mog. tegen *Jacobus Koelman*, wegens zijn debvoiren tot Reformatie, ontrent het Stuk der Formulieren en der Feest-dagen. Beschreven door *Theophilus Parresius*. Waar in gevoegt zijn onder andere Brieven, van verscheydene ettelijke *Brieven* aen de *Classis* van *Walcheren*, door de Kerken-raadt van *Sluys* in *Vlaanderen* geschreven, met aanwijzing van de pointen van Reformatie. Ook veel *Redenen* tegen 't gebruyk der *Feest-dagen* en der *Formulieren*, met Wederlegging der *Exceptien* van de Gedeputeerden des *Classis* van *Walcheren* daar tegen; Daarenboven dry groote *Brieven*, d' eene aan de *Kerken-raadt van Sluys*, tot haar opwekking om haar pligten te doen, d' andere aan de *Leeraars tot Sluys*, aanwijzen de 120. *Zonden*, die de Leeraars in haar zelven te beklagen hebben; en de darde aan de *Vroome Ledemaaten van Sluys*, bevattende onder anderen *Tien groote Regelen*, tot vordering van de Praktijk der Godzaligheidt. 1677. in 8°.

3. *Ettelijke Samen-spraaken*, over den *Toestant van de Nederlandtsche Kerk*. Noch een Vertoog van de *Gronden*, waar op een *betere Staat* der Kerke te verwachten is, geschreven den 22. *Aug.* 1672. Nevens een Beweeglijke *Brief* over de *ongestalte* van *Godts Stadt* onder ons; mede ingestelt in 't Jaar 1672. den 6. *Jan.* t' zamen in 't licht gebracht door *Jacobus Koelman*, 1678. in 4°.

4. Het *Twede* of laatste Deel van de *Samen-spraaken*, vertoonende den droeven *Toestandt* van de *Nederlandtsche Kerk*, Neffens een *Ernstige Klaag-brief* over de ongestalte dezer Kerke; in 't licht gegeven door *Jacobus Koelman*. 1680. in 4°.

5. Een *Brief* vertoonende de zware *Vervolging* van

de Vroome Belijders in *Schotlandt*, door *Timotheus Philadelphus*. 1678. in 4°.

16. Ettelijke *Gronden* van de *Chriſtelijke Religie* tot de Praktijk gebracht door *Mr. Hugo Binning*, Vertaalt door *Jacobus Koelman*. Met een *Voor-reden* aan de *Studenten* der *Theologie* en het Verhaal van't heylig *Leven* en zalig *Sterven* van *Mr. Hugo Binning*, tot opwekking aan de Gereformeerde *Leeraars* van de Kerk van *Nederlandt* voorgeſtelt: Noch zijn'er bygevoegt Twee *Brieven*, d'een van der *Vroomen wandel met Godt*, door *Mr. Robert Macwair*, d'andere tot *Klachte* over de *ongeſtalte van de Kerk van Nederland*, door N. N. 1678. in 12°.

17. *De Pointen van Nodige Reformatie*, ontrent de *Kerk*, en *Kerkelijke*, en *Belyders* der Gereformeerde *Kerk* van *Nederlandt*; beſchreven door *Theophilus Eubulus*, met een Brede *Voor-reden*, vertoonende de nuttigheidt, en noodzaaklijkheidt van 't voorſtellen en aandringen van die Pointen, en de elende van zulke, die vyanden zijn van de voorſlagen van Reformatie. 1678. in 8°.

18. De *Ziels vernedering* en *Heylzaame Wanhoop*, beſchreven door *Mr. Thomas Hooker*, en vertaalt door *Jacobus Koelman*. Met een *Voor-reden*, vertoonende eenige ongezonde Stellingen van *Mr. Richard Baxter*, en het Leven en Sterven van *Mr. Hooker*, met opmerkingen op een eygene Stelling in dit Boek. 1678. in 12°.

19. *Het Binnenſte van Godts Koninkryk*; Of de *Hemelſche Academie*, en 't *Verborgen Houwlijk*, beſchreven door *Franciſcus Rous*, en 't eerſte vertaalt door *Jacobus Koelman*, met een Breede *Aanſpraak* aan de *Studenten* en *Proponenten* der H. Theologie. 1679. in 12°.

20. *Twee Samen ſpraaken* over 't geval van *Jacobus Koelman*, en de Handelingen der Leeraaren, en Overheden ontrent hem, opgeſtelt door *Jodocus à Lodenſteyn*. Met een bygevoegde Overtuigende *Aan-*

ſpraak

ſpraak aan de *Ernſtige Leeraars* van *Nederlandt*. 1679. in 4°.

21. *De Pligten der Ouders* in kinderen voor Godt op te voeden, Nevens *Dryderley Catechiſmus*; en *Twintig Exempelen* van godzalige en vroeg-ſtervende jonge Kinderen; met noch *Twe* andere heerlijke *Exempelen* van 't leven en doodt van twe godzalige Jongelingen; Opgeſtelt en t' ſamen gebracht door *Jacobus Koelman*. Met een *Aanſpraak* aan Ouders en Schoolmeeſters en Meeſtreſſen. 1679. in 8°.

22. *De Weegſchaal des Heyligdoms* ontrent de *Feeſt-dagen* der Gereformeerde Kerk in Nederlandt, Nevens een *Onderzoek* van de *Weegſchaal der Feeſt-dagen* van *Franciſcus Ridderus*, Predikant tot *Rotterdam*, door *Jacobus Koelman*, met een *Brief* aan de Nederlandtſche *Synoden* van *Zuyd-* en *Noord-Hollandt*, *Utrecht*, *Vrieſlandt*, *Gelderlandt*, *Over-Yſſel*, en *Groeningen*, en aan de vier *Claſſen* van *Zeeland*. 1680. in 4°.

23 *De Sleutel* of *Verklaaring van 't Hoogliedt Salomons*, beſchreven door *Mr. Jacobus Durham*, en vertaalt door *Jacobus Koelman*, met een Breede *Brief* aan de Gemeinte van *Sluys* in *Vlaanderen* tot haar verwakkering in de Godzaligheidt; Als mede de beſchrijving van 't *Leven* en *Sterven* van *Mr. Durham*, met een *Proef* van de verkeerde *Coccejaanſche* Nieuwe uitleggingen over 't *Hoogliedt* en over 't *Liedt Moſis Deut.* 32... 1681. in 8°.

Dezelve Boeken zijn ook te bekomen tot *Amſterdam* by *Mercy Brouwning*, Engelſche Boekverkoopſter op de Beurs-ſluys, en tot *Rotterdam* by *Reynier van Doesburg*, Boekverkooper by de Vismarkt.

